៙ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៙

សំយុត្តនិកាយេ

សគាថាវគ្គដីកា

គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា

១. សំវណ្ណនារម្ភេ រតនត្តយវន្ទនា សំវណ្ណេតព្ពស្ស ធម្មស្ស បភវនិស្សយវិសុទ្ធិបដិវេទនត្ថំ, តំ បន ធម្មសំវណ្ណនាសុ វិញ្ញូនំ ពហុមានុប្បាទនត្ថំ, តំ សម្មទេវ តេសំ ឧគ្គហណធារណាទិក្កមលទ្ធព្ពាយ សម្មាបដិបត្តិយា សព្ពហិតសុខនិប្ផាទនត្ថន្តិ។ អថ វា មង្គលភាវតោ, សព្ពកិរិយាសុ បុព្ពកិច្ចភាវតោ, បណ្ឌិតេហិ សមាចរិតភាវតោ, អាយតឹ បរេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនតោ ច សំវណ្ណនាយំ រតនត្តយបណាមកិរិយាតិ។ អថ វា រតនត្តយបណាមករណំ បូជនីយបូជាបុញ្ញវិសេសនិព្ពត្តនត្ថំ, តំ អត្តនោ យថាលទ្ធសម្បត្តិនិមិត្តកស្ស កម្មស្ស ពលានុប្បទានត្ថំ, អន្តរា ច តស្ស អសំកោចាបនត្ថំ, តទុភយំ អនន្តរាយេន អដ្ឋកថាយ បរិសមាបនត្ថន្តិ ឥទមេវ ច បយោជនំ អាចរិយេន ឥធាធិប្បេតំ។ តថា ហិ វក្ខតិ “ឥតិ មេ បសន្នមតិនោ…បេ… តស្សានុភាវេនា”តិ។ វត្ថុត្តយបូជា ហិ និរតិសយបុញ្ញក្ខេត្តសំពុទ្ធិយា អបរិមេយ្យបភាវោ បុញ្ញាតិសយោតិ ពហុវិធន្តរាយេបិ លោកសន្និវាសេ អន្តរាយនិពន្ធនសកលសំកិលេសវិទ្ធំសនាយ បហោតិ, ភយាទិឧបទ្ទវញ្ច និវារេតិ។ យថាហ “បូជារហេ បូជយតោ”តិអាទិ (ធ. ប. ១៩៥; អប. ថេរ ១.១០.១), តថា “យេ, ភិក្ខវេ, ពុទ្ធេ បសន្នា, អគ្គេ តេ បសន្នា, អគ្គេ ខោ បន បសន្នានំ អគ្គោ វិបាកោ ហោតី”តិអាទិ (ឥតិវុ. ៩០)។

> “ពុទ្ធោតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
> វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណេនបិ ជម្ពុទីបស្ស;
> ធម្មោតិ…បេ…, សង្ឃោតិ…បេ…, ជម្ពុទីបស្សា”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៦);

តថា “យស្មឹ, មហានាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ, នេវស្ស តស្មឹ សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ទោស…បេ… ន មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតី”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។ “អរញ្ញេ រុក្ខមូលេ វា…បេ… ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា លោមហំសោ ន ហេស្សតី”តិ (សំ. និ. ១.២៤៩) ច។

តត្ថ យស្ស វត្ថុត្តយស្ស វន្ទនំ កត្តុកាមោ, តស្ស គុណាតិសយយោគសន្ទស្សនត្ថំ “**ករុណាសីតលហទយ**”ន្តិអាទិនា គាថត្តយមាហ។ គុណាតិសយយោគេន ហិ វន្ទនារហភាវោ, វន្ទនារហេ ច កតា វន្ទនា យថាធិប្បេតំ បយោជនំ សាធេតីតិ។ តត្ថ យស្សា ទេសនាយ សំវណ្ណនំ កត្តុកាមោ, សា ន វិនយទេសនា វិយ ករុណាប្បធានា, នាបិ អភិធម្មទេសនា វិយ បញ្ញាប្បធានា, អថ ខោ ករុណាបញ្ញាប្បធានាតិ តទុភយប្បធានមេវ តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ថោមនំ កាតុំ តម្មូលកត្តា សេសរតនានំ “**ករុណាសីតលហទយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កិរតីតិ **ករុណា**, បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ អបនេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា កិណាតីតិ **ករុណា**, បរទុក្ខេ សតិ ការុណិកំ ហឹសតិ វិពាធតីតិ អត្ថោ។ បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ កម្បនំ ហទយខេទំ ករោតីតិ វា **ករុណា**។ អថ វា កមិតិ សុខំ, តំ រុន្ធតីតិ **ករុណា**។ ឯសា ហិ បរទុក្ខាបនយនកាមតាលក្ខណា អត្តសុខនិរបេក្ខតាយ ការុណិកានំ សុខំ រុន្ធតិ វិពន្ធតីតិ អត្ថោ។ ករុណាយ សីតលំ **ករុណាសីតលំ**, ករុណាសីតលំ ហទយំ អស្សាតិ **ករុណាសីតលហទយោ**, តំ ករុណាសីតលហទយំ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ បរេសំ ហិតោបសំហារសុខាទិអបរិហានិច្ឆនសភាវតាយ, ព្យាបាទារតីនំ ឧជុវិបច្ចនីកតាយ ច សត្តសន្តានគតសន្តាបវិច្ឆេទនាការបវត្តិយា មេត្តាមុទិតានម្បិ ចិត្តសីតលភាវការណតា ឧបលព្ភតិ, តថាបិ បរទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិយា បរូបតាបាសហនរសា អវិហឹសាភូតា ករុណាវ វិសេសេន ភគវតោ ចិត្តស្ស ចិត្តបស្សទ្ធិ វិយ សីតិភាវនិមិត្តន្តិ វុត្តំ “**ករុណាសីតលហទយ**”ន្តិ។ ករុណាមុខេន វា មេត្តាមុទិតានម្បិ ហទយសីតលភាវការណតា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា ។

អថ វា ឆអសាធារណញាណវិសេសនិពន្ធនភូតា សាតិសយំ និរវសេសញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វិយ សវិសយព្យាបិតាយ មហាករុណាភាវមុបគតា ករុណាវ ភគវតោ អតិសយេន ហទយសីតលភាវហេតូតិ អាហ “**ករុណាសីតលហទយ**”ន្តិ។

អថ វា សតិបិ មេត្តាមុទិតានំ សាតិសយេ ហទយសីតិភាវនិពន្ធនត្តេ សកលពុទ្ធគុណវិសេសការណតាយ តាសម្បិ ការណន្តិ ករុណាវ ភគវតោ “ហទយសីតលភាវការណ”ន្តិ វុត្តា។ ករុណានិទានា ហិ សព្ពេបិ ពុទ្ធគុណា, ករុណានុភាវនិព្ពាបិយមានសំសារទុក្ខសន្តាបស្ស ហិ ភគវតោ បរទុក្ខាបនយនកាមតាយ អនេកានិបិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បានំ អកិលន្តរូបស្សេវ និរវសេសពុទ្ធករធម្មសម្ភរណនិយតស្ស សមធិគតធម្មាធិបតេយ្យស្ស ច សន្និហិតេសុបិ សត្តសង្ឃាដសមុបនីតហទយូបតាបនិមិត្តេសុ ន ឦសកម្បិ ចិត្តសីតិភាវស្ស អញ្ញថត្តមហោសីតិ។ ឯតស្មិញ្ច អត្ថវិកប្បេ តីសុបិ អវត្ថាសុ ភគវតោ ករុណា សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

បជានាតីតិ **បញ្ញា**, យថាសភាវំ បការេហិ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ បញ្ញាវ ញេយ្យាវរណប្បហានតោ បការេហិ ធម្មសភាវជោតនដ្ឋេន បជ្ជោតោតិ **បញ្ញាបជ្ជោតោ**។ សវាសនប្បហានតោ វិសេសេន ហតំ សមុគ្ឃាដិតំ **វិហតំ**។ បញ្ញាបជ្ជោតេន វិហតំ **បញ្ញាបជ្ជោតវិហតំ**។ មុយ្ហន្តិ តេន, សយំ វា មុយ្ហតិ, មោហនមត្តមេវ វា តន្តិ **មោហោ**, អវិជ្ជា។ ស្វេវ វិសយសភាវបដិច្ឆាទនករណតោ អន្ធការសរិក្ខតាយ តមោ វិយាតិ **តមោ**។ បញ្ញាបជ្ជោតវិហតោ មោហតមោ ឯតស្សាតិ **បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតមោ**, តំ បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតមំ។ សព្ពេសម្បិ ហិ ខីណាសវានំ សតិបិ បញ្ញាបជ្ជោតេន អវិជ្ជន្ធការស្ស វិហតភាវេ សទ្ធាធិមុត្តេហិ វិយ ទិដ្ឋិប្បត្តានំ សាវកេហិ បច្ចេកសម្ពុទ្ធេហិ ច សវាសនប្បហានេន សម្មាសម្ពុទ្ធានំ កិលេសប្បហានស្ស វិសេសោ វិជ្ជតីតិ សាតិសយេន អវិជ្ជាប្បហានេន ភគវន្តំ ថោមេន្តោ អាហ “**បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម**”ន្តិ។

អថ វា អន្តរេន បរោបទេសំ អត្តនោ សន្តានេ អច្ចន្តំ អវិជ្ជន្ធការវិគមស្ស និព្ពត្តិតត្តា, តថា សព្ពញ្ញុតាយ ពលេសុ ច វសីភាវស្ស សមធិគតត្តា, បរសន្តតិយញ្ច ធម្មទេសនាតិសយានុភាវេន សម្មទេវ តស្ស បវត្តិតត្តា ភគវាវ វិសេសតោ មោហតមវិគមេន ថោមេតព្ពោតិ អាហ “**បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម**”ន្តិ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថវិកប្បេ “បញ្ញាបជ្ជោតោ”តិ បទេន ភគវតោ បដិវេធបញ្ញា វិយ ទេសនាបញ្ញាបិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, ឯកសេសនយេន វា សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

អថ វា ភគវតោ ញាណស្ស ញេយ្យបរិយន្តិកត្តា សកលញេយ្យធម្មសភាវាវពោធនសមត្ថេន អនាវរណញាណសង្ខាតេន បញ្ញាបជ្ជោតេន សព្ពញេយ្យធម្មសភាវច្ឆាទកស្ស មោហន្ធការស្ស វិធមិតត្តា អនញ្ញសាធារណោ ភគវតោ មោហតមវិនាសោតិ កត្វា វុត្តំ “**បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម**”ន្តិ។ ឯត្ថ ច មោហតមវិធមនន្តេ អធិគតត្តា អនាវរណញាណំ ការណូបចារេន សសន្តានេ មោហតមវិធមនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អភិនីហារសម្បត្តិយា សវាសនប្បហានមេវ ហិ កិលេសានំ ញេយ្យាវរណបហានន្តិ, បរសន្តានេ បន មោហតមវិធមនស្ស ការណភាវតោ ផលូបចារេន អនាវរណញាណំ “មោហតមវិធមន”ន្តិ វុច្ចតីតិ។

កឹ បន ការណំ អវិជ្ជាសមុគ្ឃាតោយេវេកោ បហានសម្បត្តិវសេន ភគវតោ ថោមនានិមិត្តំ គយ្ហតិ, ន បន សាតិសយំ និរវសេសកិលេសបហានន្តិ? តប្បហានវចនេនេវ តទេកដ្ឋតាយ សកលសំកិលេសគណសមុគ្ឃាតស្ស ជោតិតភាវតោ។ ន ហិ សោ តាទិសោ កិលេសោ អត្ថិ, យោ និរវសេសអវិជ្ជាប្បហានេន ន បហីយតីតិ។

អថ វា វិជ្ជា វិយ សកលកុសលធម្មសមុប្បត្តិយា និរវសេសាកុសលធម្មនិព្ពត្តិយា សំសារប្បវត្តិយា ច អវិជ្ជា បធានការណន្តិ តព្ពិឃាតវចនេន សកលសំកិលេសគណសមុគ្ឃាតោ វុត្តោ ឯវ ហោតីតិ វុត្តំ “**បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម**”ន្តិ។

នរា ច អមរា ច **នរាមរា**, សហ នរាមរេហីតិ **សនរាមរោ**, សនរាមរោ ច សោ លោកោ ចាតិ **សនរាមរលោកោ**, តស្ស គរូតិ **សនរាមរលោកគរុ**, តំ សនរាមរលោកគរុំ។ ឯតេន ទេវមនុស្សានំ វិយ តទវសិដ្ឋសត្តានម្បិ យថារហំ គុណវិសេសាវហតាយ ភគវតោ ឧបការតំ ទស្សេតិ។ ន ចេត្ថ បធានាប្បធានភាវោ ចោទេតព្ពោ។ អញ្ញោ ហិ សទ្ទក្កមោ, អញ្ញោ អត្ថក្កមោ។ ឯទិសេសុ ហិ សមាសបទេសុ បធានម្បិ អប្បធានំ វិយ និទ្ទិសីយតិ យថា “សរាជិកាយ បរិសាយា”តិ (អប. អដ្ឋ. ១.១.៨២)។ កាមញ្ចេត្ថ សត្តសង្ខារោកាសវសេន តិវិធោ លោកោ, គរុភាវស្ស បន អធិប្បេតត្តា គរុករណសមត្ថស្សេវ សត្តលោកស្ស វសេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។ សោ ហិ លោកីយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញបាបានិ តព្ពិបាកោ ចាតិ “លោកោ”តិ វុច្ចតិ។ អមរគ្គហណេន ចេត្ថ ឧបបត្តិទេវា អធិប្បេតា។

អថ វា សមូហត្ថោ **លោក**-សទ្ទោ សមុទាយវសេន លោកីយតិ បញ្ញាបីយតីតិ។ សហ នរេហីតិ **សនរា**, សនរា ច តេ អមរា ចាតិ **សនរាមរា**, តេសំ លោកោតិ **សនរាមរលោកោ**តិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ អមរ-សទ្ទេន ចេត្ថ វិសុទ្ធិទេវាបិ សង្គយ្ហន្តិ។ តេ ហិ មរណាភាវតោ បរមត្ថតោ អមរា, នរាមរានំយេវ គហណំ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន យថា “សត្ថា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ (ទី. និ. ១.១៥៧)។ តថា ហិ សព្ពានត្ថបរិហរណបុព្ពង្គមាយ និរវសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា សទេវមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្តមុប

ការិតាយ អបរិមិតនិរុបមប្បភាវគុណវិសេសសមង្គិតាយ ច សព្ពសត្តុត្តមោ ភគវា អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ឧត្តមំ គារវដ្ឋានំ។ តេន វុត្តំ “**សទេវមនុស្សលោកគរុ**”ន្តិ។

សោភនំ គតំ គមនំ ឯតស្សាតិ **សុគតោ**។ ភគវតោ ហិ វេនេយ្យជនុបសង្កមនំ ឯកន្តេន តេសំ ហិតសុខនិប្ផាទនតោ សោភនំ, តថា លក្ខណានុព្យញ្ជនបដិមណ្ឌិតរូបកាយតាយ ទុតវិលម្ពិតខលិតានុកឌ្ឍននិប្បីឡនុក្កុដិកកុដិលាកុលតាទិ- ទោសរហិតមវហសិតរាជហំសវសភវារណមិគរាជគមនំ កាយគមនំ ញាណគមនញ្ច វិបុលនិម្មលករុណាសតិវីរិយាទិគុណវិសេសសហិតមភិនីហារតោ យាវ មហាពោធិ និរវជ្ជតាយ សោភនមេវាតិ។

អថ វា សយម្ភូញាណេន សកលមបិ លោកំ បរិញ្ញាភិសមយវសេន បរិជានន្តោ ញាណេន សម្មា គតោ អវគតោតិ **សុគតោ**, តថា លោកសមុទយំ បហានាភិសមយវសេន បជហន្តោ អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទេន្តោ សម្មា គតោ អតីតោតិ **សុគតោ**, លោកនិរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន សម្មា គតោ អធិគតោតិ **សុគតោ**, លោកនិរោធគាមិនី បដិបទំ ភាវនាភិសមយវសេន សម្មា គតោ បដិបន្នោតិ **សុគតោ**។ “សោតាបត្តិមគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេ កិលេសេ ន បុនេតិ ន បច្ចេតិ ន បច្ចាគច្ឆតីតិ សុគតោ”តិអាទិនា នយេន (មហានិ. ៣៨) អយមត្ថោ វិភាវេតព្ពោតិ។

អថ វា សុន្ទរំ ឋានំ សម្មាសម្ពោធិំ, និព្ពានមេវ វា គតោ អធិគតោតិ **សុគតោ**។ យស្មា វា ភូតំ តច្ឆំ អត្ថសំហិតំ វេនេយ្យានំ យថារហំ កាលយុត្តមេវ ច ធម្មំ ភាសតិ, តស្មា សម្មា គទតិ វទតីតិ **សុគតោ** ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ ឥតិ សោភនគមនតាទីហិ **សុគតោ**, តំ សុគតំ។

បុញ្ញបាបកេហិ ឧបបជ្ជនវសេន គន្តព្ពតោ **គតិយោ**, ឧបបត្តិភវវិសេសា។ តា បន និរយាទិវសេន បញ្ចវិធា។ តា ហិ សកលស្សបិ ភវគាមិកម្មស្ស អរិយមគ្គាធិគមេន អវិបាការហភាវករណេន និវត្តិតត្តា ភគវា បញ្ចហិបិ គតីហិ សុដ្ឋុ មុត្តោ វិសំយុត្តោតិ អាហ “**គតិវិមុត្ត**”ន្តិ។ ឯតេន ភគវតោ កត្ថចិបិ អបរិយាបន្នតំ ទស្សេតិ, យតោ ភគវា “ទេវាតិទេវោ”តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ –

> “យេន ទេវូបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ;
> យក្ខត្តំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពជេ;
> តេ មយ្ហំ អាសវា ខីណា, វិទ្ធស្តា វិនឡីកតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦);

តំតំគតិសំវត្តនកានញ្ហិ កម្មកិលេសានំ អគ្គមគ្គេន ពោធិមូលេយេវ សុប្បហីនត្តា នត្ថិ ភគវតោ គតិបរិយាបន្នតាតិ អច្ចន្តមេវ ភគវា សព្ពភវយោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសសត្តនិកាយេហិ សុបរិមុត្តោ។ តំ គតិវិមុត្តំ។ **វន្ទេ**តិ នមាមិ, ថោមេមីតិ វា អត្ថោ។

អថ វា **គតិវិមុត្ត**ន្តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុប្បត្តិយា ភគវន្តំ ថោមេតិ។ ឯត្ថ ហិ ទ្វីហិ អាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតព្ពា អត្តហិតសម្បត្តិតោ បរហិតបដិបត្តិតោ ច។ តេសុ **អត្តហិតសម្បត្តិ** អនាវរណញាណាធិគមតោ, សវាសនានំ សព្ពេសំ កិលេសានំ អច្ចន្តប្បហានតោ, អនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិតោ ច វេទិតព្ពា។ **បរហិតបដិបត្តិ** លាភសក្ការាទិនិរបេក្ខចិត្តស្ស សព្ពទុក្ខនិយ្យានិកធម្មទេសនតោ, វិរុទ្ធេសុបិ និច្ចំ ហិតជ្ឈាសយវសេន ញាណបរិបាកកាលាគមនតោ ច។ សា បនេត្ថ អាសយតោ បយោគតោ ច ទុវិធា បរហិតបដិបត្តិ, តិវិធា ច អត្តហិតសម្បត្តិ បកាសិតា ហោតិ, កថំ? “ករុណាសីតលហទយ”ន្តិ ឯតេន អាសយតោ បរហិតបដិបត្តិ, សម្មាគទនត្ថេន សុគត-សទ្ទេន បយោគតោ បរហិតបដិបត្តិ, “បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតមំ គតិវិមុត្ត”ន្តិ ឯតេហិ ចតុសច្ចបដិវេធត្ថេន ច សុគត-សទ្ទេន តិវិធាបិ អត្តហិតសម្បត្តិ, អវសិដ្ឋេន តេន “បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម”ន្តិ ឯតេន ច សព្ពាបិ អត្តហិតសម្បត្តិ បរហិតបដិបត្តិ បកាសិតា ហោតីតិ។

អថ វា តីហិ អាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតព្ពា – ហេតុតោ ផលតោ ឧបការតោ ច។ តត្ថ **ហេតុ** មហាករុណា, សា បឋមបទេន ទស្សិតា។ **ផលំ** ចតុព្ពិធំ ញាណសម្បទា បហានសម្បទា អានុភាវសម្បទា រូបកាយសម្បទា ចាតិ។ តាសុ ញាណបហានសម្បទា ទុតិយបទេន សច្ចបដិវេធត្ថេន ច សុគត-សទ្ទេន បកាសិតា ហោន្តិ, អានុភាវសម្បទា បន តតិយបទេន, រូបកាយសម្បទា យថាវុត្តកាយគមនសោភនត្ថេន សុគត-សទ្ទេន លក្ខណានុព្យញ្ជនបារិបូរិយា វិនា តទភាវតោ ។ **ឧបការោ** អនន្តរំ អពាហិរំ ករិត្វា តិវិធយានមុខេន វិមុត្តិធម្មទេសនា។ សោ សម្មាគទនត្ថេន សុគត-សទ្ទេន បកាសិតោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ “ករុណាសីតលហទយ”ន្តិ ឯតេន សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ ទស្សេតិ។ មហាករុណាយ សញ្ចោទិតមានសោ ហិ ភគវា សំសារបង្កតោ សត្តានំ សមុទ្ធរណត្ថំ កតាភិនីហារោ អនុបុព្ពេន បារមិយោ បូរេត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អធិគតោតិ ករុណា សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ។ “បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម”ន្តិ ឯតេន សម្មាសម្ពោធឹ ទស្សេតិ។ អនាវរណញាណបទដ្ឋានញ្ហិ មគ្គញាណំ, មគ្គញាណបទដ្ឋានញ្ច អនាវរណញាណំ សម្មាសម្ពោធីតិ វុច្ចតីតិ។ សម្មាគមនត្ថេន សុគត-សទ្ទេន សម្មាសម្ពោធិយា បដិបត្តឹ ទស្សេតិ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខល្លិកត្តកិលមថានុយោគ-សស្សតុច្ឆេទាភិនិវេសាទិ-អន្តទ្វយរហិតាយ ករុណាបញ្ញាបរិគ្គហិតាយ មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា បកាសនតោ សុគត-សទ្ទស្ស។ ឥតរេហិ សម្មាសម្ពោធិយា បធានាប្បធានភេទំ បយោជនំ ទស្សេតិ។ សំសារមហោឃតោ សត្តសន្តារណញ្ហេត្ថ បធានំ បយោជនំ, តទញ្ញមប្បធានំ។ តេសុ បធានេន បរហិតបដិបត្តឹ ទស្សេតិ, ឥតរេន អត្តហិតសម្បត្តឹ, តទុភយេន អត្តហិតាយ បដិបន្នាទីសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ ភគវតោ ចតុត្ថបុគ្គលភាវំ ទស្សេតិ។ តេន ច អនុត្តរទក្ខិណេយ្យភាវំ, ឧត្តមវន្ទនីយភាវំ, អត្តនោ ច វន្ទនកិរិយាយ ខេត្តង្គតភាវំ ទស្សេតិ។

ឯត្ថ ច ករុណាគហណេន លោកិយេសុ មហគ្គតភាវប្បត្តាសាធារណគុណទីបនតោ ភគវតោ សព្ពលោកិយគុណសម្បត្តិ ទស្សិតា ហោតិ, បញ្ញាគហណេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបទដ្ឋានមគ្គញាណទីបនតោ សព្ពលោកុត្តរគុណសម្បត្តិ។ តទុភយគ្គហណសិទ្ធោ ហិ អត្ថោ “សនរាមរលោកគរុ”ន្តិអាទិនា វិបញ្ចីយតីតិ។ ករុណាគហណេន ច ឧបគមនំ និរុបក្កិលេសំ ទស្សេតិ, បញ្ញាគហណេន អបគមនំ។ តថា ករុណាគហណេន លោកសមញ្ញានុរូបំ ភគវតោ បវត្តឹ ទស្សេតិ លោកវោហារវិសយត្តា ករុណាយ, បញ្ញាគហណេន សមញ្ញាយ អនតិធាវនំ។ សភាវានវពោធេន ហិ ធម្មានំ សមញ្ញំ អតិធាវិត្វា សត្តាទិបរាមសនំ ហោតីតិ។ តថា ករុណាគហណេន មហាករុណាសមាបត្តិវិហារំ ទស្សេតិ, បញ្ញាគហណេន តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញាណំ ចតុសច្ចញាណំ ចតុបដិសម្ភិទាញាណំ ចតុវេសារជ្ជញាណំ, ករុណាគហណេន មហាករុណាសមាបត្តិញាណស្ស គហិតត្តា សេសាសាធារណញាណានិ ឆ អភិញ្ញា អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណានិ ទស ពលានិ ចុទ្ទស ពុទ្ធញាណានិ សោឡស ញាណចរិយា អដ្ឋារស ពុទ្ធធម្មា ចតុចត្តាលីស ញាណវត្ថូនិ សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនីតិ ឯវមាទីនំ អនេកេសំ បញ្ញាបភេទានំ វសេន ញាណចារំ ទស្សេតិ។ តថា ករុណាគហណេន ចរណសម្បត្តឹ, បញ្ញាគហណេន វិជ្ជាសម្បត្តឹ។ ករុណាគហណេន អត្តាធិបតិតា, បញ្ញាគហណេន ធម្មាធិបតិតា។ ករុណាគហណេន លោកនាថភាវោ, បញ្ញាគហណេន អត្តនាថភាវោ។ តថា ករុណាគហណេន បុព្ពការិភាវោ, បញ្ញាគហណេន កតញ្ញុតា។ ករុណាគហណេន អបរន្តបតា, បញ្ញាគហណេន អនត្តន្តបតា។ ករុណាគហណេន វា ពុទ្ធករធម្មសិទ្ធិ, បញ្ញាគហណេន ពុទ្ធភាវសិទ្ធិ។ តថា ករុណាគហណេន បរេសំ តារណំ, បញ្ញាគហណេន សយំ តារណំ។ តថា ករុណាគហណេន សព្ពសត្តេសុ អនុគ្គហចិត្តតា, បញ្ញាគហណេន សព្ពធម្មេសុ វិរត្តចិត្តតា ទស្សិតា ហោតិ។

សព្ពេសញ្ច ពុទ្ធគុណានំ ករុណា អាទិ តន្និទានភាវតោ, បញ្ញា បរិយោសានំ តតោ ឧត្តរិ ករណីយាភាវតោ។ ឥតិ អាទិបរិយោសានទស្សនេន សព្ពេ ពុទ្ធគុណា ទស្សិតា ហោន្តិ។ តថា ករុណាគហណេន សីលក្ខន្ធបុព្ពង្គមោ សមាធិក្ខន្ធោ ទស្សិតោ ហោតិ។ ករុណានិទានញ្ហិ សីលំ តតោ បាណាតិបាតាទិវិរតិប្បវត្តិតោ, សា ច ឈានត្តយសម្បយោគិនីតិ។ បញ្ញាវចនេន បញ្ញាក្ខន្ធោ។ សីលញ្ច សព្ពពុទ្ធគុណានំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈេ, បញ្ញា បរិយោសានន្តិ ឯវម្បិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណទស្សនេន សព្ពេ ពុទ្ធគុណា ទស្សិតា ហោន្តិ នយតោ ទស្សិតត្តា។ ឯសោ ឯវ ហិ និរវសេសតោ ពុទ្ធគុណានំ ទស្សនុបាយោ, យទិទំ នយគ្គហណំ, អញ្ញថា កោ នាម សមត្ថោ ភគវតោ គុណេ អនុបទំ និរវសេសតោ ទស្សេតុំ។ តេនេវាហ –

> “ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
> កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
> ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ,
> វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.៤២៥; ឧទា. ៥៣; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ៤.៥; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា, បកិណ្ណកកថា; អប. ២.៧.២០) –

តេនេវ ច អាយស្មតា សារិបុត្តត្ថេរេនបិ ពុទ្ធគុណបរិច្ឆេទនំ បតិ អនុយុត្តេន “នោ ហេតំ, ភន្តេ”តិ បដិក្ខិបិត្វា “អបិ ច មេ, ភន្តេ, ធម្មន្វយោ វិទិតោ”តិ (ទី. និ. ២.១៤៦) វុត្តំ។

២. ឯវំ សង្ខេបេន សកលសព្ពញ្ញុគុណេហិ ភគវន្តំ អភិត្ថវិត្វា ឥទានិ សទ្ធម្មំ ថោមេតុំ **“ពុទ្ធោបី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ពុទ្ធោ**តិ កត្តុនិទ្ទេសោ។ **ពុទ្ធភាវ**ន្តិ កម្មនិទ្ទេសោ។ **ភាវេត្វា សច្ឆិកត្វា**តិ ច បុព្ពកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ **យ**ន្តិ អនិយមតោ កម្មនិទ្ទេសោ។ **ឧបគតោ**តិ អបរកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ **វន្ទេ**តិ កិរិយានិទ្ទេសោ។ **ត**ន្តិ និយមនំ។ **ធម្ម**ន្តិ វន្ទនកិរិយាយ កម្មនិទ្ទេសោ។ **គតមលំ អនុត្តរ**ន្តិ ច តព្ពិសេសនំ។

តត្ថ ពុទ្ធសទ្ទស្ស តាវ – “ពុជ្ឈិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធោ, ពោធេតា បជាយាតិ ពុទ្ធោ”តិអាទិនា និទ្ទេសនយេន (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧) អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា សវាសនាយ អញ្ញាណនិទ្ទាយ អច្ចន្តវិគមតោ, ពុទ្ធិយា វា វិកសិតភាវតោ ពុទ្ធវាតិ **ពុទ្ធោ** ជាគរណវិកសនត្ថវសេន។ អថ វា កស្សចិបិ ញេយ្យធម្មស្ស អនវពុទ្ធស្ស អភាវេន ញេយ្យវិសេសស្ស កម្មភាវេន អគ្គហណតោ កម្មវចនិច្ឆាយ អភាវេន អវគមនត្ថវសេនេវ កត្តុនិទ្ទេសោ លព្ភតីតិ ពុទ្ធវាតិ **ពុទ្ធោ** យថា “ទិក្ខិតោ ន ទទាតី”តិ។ អត្ថតោ បន បារមិតាបរិភាវិតោ សយម្ភូញាណេន សហ វាសនាយ វិហតវិទ្ធស្តនិរវសេសកិលេសោ មហាករុណាសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអបរិមេយ្យគុណគណាធារោ ខន្ធសន្តានោ ពុទ្ធោ។ យថាហ – “ពុទ្ធោតិ យោ សោ ភគវា សយម្ភូ អនាចរិយកោ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ។ តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ ពលេសុ ច វសីភាវ”ន្តិ (មហានិ. ១៩២)។ **អបិ**-សទ្ទោ សម្ភាវនេ។ តេន “ឯវំ គុណវិសេសយុត្តោ សោបិ នាម ភគវា”តិ វក្ខមានគុណេ ធម្មេ សម្ភាវនំ ទីបេតិ។ **ពុទ្ធភាវ**ន្តិ សម្មាសម្ពោធិំ។ **ភាវេត្វា**តិ ឧប្បាទេត្វា វឌ្ឍេត្វា ច។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ **ឧបគតោ**តិ បត្តោ, អធិគតោតិ អត្ថោ។ ឯតស្ស “ពុទ្ធភាវ”ន្តិ ឯតេន សម្ពន្ធោ។ **គតមល**ន្តិ វិគតមលំ, និទ្ទោសន្តិ អត្ថោ។ **វន្ទេ**តិ បណមាមិ, ថោមេមិ វា។ **អនុត្តរ**ន្តិ ឧត្តររហិតំ, លោកុត្តរន្តិ អត្ថោ។ **ធម្ម**ន្តិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ អបាយតោ សំសារតោ ច អបតមានេ ធារេតីតិ **ធម្មោ**។

អយញ្ហេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – ឯវំ វិវិធគុណគណសមន្នាគតោ ពុទ្ធោបិ ភគវា យំ អរិយមគ្គសង្ខាតំ ធម្មំ ភាវេត្វា ផលនិព្ពានសង្ខាតំ បន ធម្មំ សច្ឆិកត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អធិគតោ, តមេតំ ពុទ្ធានម្បិ ពុទ្ធភាវហេតុភូតំ សព្ពទោសមលរហិតំ អត្តនោ ឧត្តរិតរាភាវេន អនុត្តរំ បដិវេធសទ្ធម្មំ នមាមីតិ។ បរិយត្តិសទ្ធម្មស្សបិ តប្បកាសនត្តា ឥធ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ អថ វា “អភិធម្មនយសមុទ្ទំ អធិគច្ឆិ, តីណិ បិដកានិ សម្មសី”តិ ច អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា បរិយត្តិធម្មស្សបិ សច្ឆិកិរិយសម្មសនបរិយាយោ លព្ភតីតិ សោបិ ឥធ វុត្តោ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

តថា “យំ ធម្មំ ភាវេត្វា សច្ឆិកត្វា”តិ ច វុត្តត្តា ពុទ្ធករធម្មភូតាហិ បារមិតាហិ សហ បុព្ពភាគេ អធិសីលសិក្ខាទយោបិ ឥធ ធម្ម-សទ្ទេន សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ តាបិ ហិ មលបដិបក្ខតាយ គតមលា អនញ្ញសាធារណតាយ អនុត្តរា ចាតិ។ តថា ហិ សត្តានំ សកលវដ្ដទុក្ខនិស្សរណត្ថាយ កតមហាភិនីហារោ មហាករុណាធិវាសបេសលជ្ឈាសយោ បញ្ញាវិសេសបរិយោទាតនិម្មលានំ ទានទមសញ្ញមាទីនំ ឧត្តមធម្មានំ សតសហស្សាធិកានិ កប្បានំ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ សក្កច្ចំ និរន្តរំ និរវសេសានំ ភាវនាបច្ចក្ខករណេហិ កម្មាទីសុ អធិគតវសិភាវោ អច្ឆរិយាចិន្តេយ្យមហានុភាវោ អធិសីលាធិចិត្តានំ បរមុក្កំសបារមិប្បត្តោ ភគវា បច្ចយាការេ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សមុខេន មហាវជិរញាណំ បេសេត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោតិ។

ឯត្ថ ច “ភាវេត្វា”តិ ឯតេន វិជ្ជាសម្បទាយ ធម្មំ ថោមេតិ, “សច្ឆិកត្វា”តិ ឯតេន វិមុត្តិសម្បទាយ។ តថា បឋមេន ឈានសម្បទាយ, ទុតិយេន វិមោក្ខសម្បទាយ។ បឋមេន វា សមាធិសម្បទាយ, ទុតិយេន សមាបត្តិសម្បទាយ។ អថ វា បឋមេន ខយេញាណភាវេន, ទុតិយេន អនុប្បាទេញាណភាវេន។ បុរិមេន វា វិជ្ជូបមតាយ, ទុតិយេន វជិរូបមតាយ។ បុរិមេន វា វិរាគសម្បត្តិយា, ទុតិយេន និរោធសម្បត្តិយា។ តថា បឋមេន និយ្យានភាវេន, ទុតិយេន និស្សរណភាវេន។ បឋមេន វា ហេតុភាវេន, ទុតិយេន អសង្ខតភាវេន។ បឋមេន វា ទស្សនភាវេន, ទុតិយេន វិវេកភាវេន។ បឋមេន វា អធិបតិភាវេន, ទុតិយេន អមតភាវេន ធម្មំ ថោមេតិ។ អថ វា “យំ ធម្មំ ភាវេត្វា ពុទ្ធភាវំ ឧបគតោ”តិ ឯតេន ស្វាក្ខាតតាយ ធម្មំ ថោមេតិ, “សច្ឆិកត្វា”តិ ឯតេន សន្ទិដ្ឋិកតាយ។ តថា បុរិមេន អកាលិកតាយ, បច្ឆិមេន ឯហិបស្សិកតាយ។ បុរិមេន វា ឱបនេយ្យិកតាយ, បច្ឆិមេន បច្ចត្តំ វេទិតព្ពតាយ ធម្មំ ថោមេតិ។ “គតមល”ន្តិ ឥមិនា សំកិលេសាភាវទីបនេន ធម្មស្ស បរិសុទ្ធតំ ទស្សេតិ។ “អនុត្តរ”ន្តិ ឯតេន អញ្ញស្ស វិសិដ្ឋស្ស អភាវទីបនេន វិបុលបរិបុណ្ណតំ។ បឋមេន វា បហានសម្បទំ ធម្មស្ស ទស្សេតិ, ទុតិយេន សភាវសម្បទំ។ ភាវេតព្ពតាយ វា ធម្មស្ស គតមលភាវោ យោជេតព្ពោ។ ភាវនាពលេន ហិ សោ ទោសានំ សមុគ្ឃាតកោ ហោតីតិ។ សច្ឆិកាតព្ពភាវេន អនុត្តរភាវោ យោជេតព្ពោ។ សច្ឆិកិរិយានិព្ពត្តិតោ ហិ តតុត្តរិករណីយាភាវតោ អនញ្ញសាធារណតាយ អនុត្តរោតិ។ តថា “ភាវេត្វា”តិ ឯតេន សហ បុព្ពភាគសីលាទីហិ សេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តិ។ “សច្ឆិកត្វា”តិ ឯតេន សហ អសង្ខតាយ ធាតុយា អសេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តីតិ។

៣. ឯវំ សង្ខេបេនេវ សព្ពធម្មគុណេហិ សទ្ធម្មំ អភិត្ថវិត្វា ឥទានិ អរិយសង្ឃំ ថោមេតុំ **“សុគតស្សា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុគតស្សា**តិ សម្ពន្ធនិទ្ទេសោ ។ តស្ស “បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន សម្ពន្ធោ ។ **ឱរសាន**ន្តិ បុត្តវិសេសនំ។ **មារសេនមថនាន**ន្តិ ឱរសបុត្តភាវេ ការណនិទ្ទេសោ។ តេន កិលេសបហានមេវ ភគវតោ ឱរសបុត្តភាវេ ការណំ អនុជានាតីតិ ទស្សេតិ។ **អដ្ឋន្ន**ន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ តេន ច សតិបិ តេសំ សត្តវិសេសភាវេន អនេកសហស្សសង្ខាភាវេ ឥមំ គណនបរិច្ឆេទំ នាតិវត្តន្តីតិ ទស្សេតិ

មគ្គដ្ឋផលដ្ឋភាវានតិវត្តនតោ។ **សមូហន្តិ** សមុទាយនិទ្ទេសោ។ **អរិយសង្ឃន្តិ** គុណវិសិដ្ឋសង្ឃាតភាវនិទ្ទេសោ។ តេន អសតិបិ អរិយបុគ្គលានំ កាយសាមគ្គិយំ អរិយសង្ឃភាវំ ទស្សេតិ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតភាវតោ។

តត្ថ ឧរសិ ភវា ជាតា សំវទ្ធា ច ឱរសា។ យថា ហិ សត្តានំ ឱរសបុត្តា អត្តជាតតាយ បិតុ សន្តកស្ស ទាយជ្ជស្ស វិសេសេន ភាគិនោ ហោន្តិ, ឯវមេតេបិ អរិយបុគ្គលា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ធម្មស្សវនន្តេ អរិយាយ ជាតិយា ជាតតាយ ភគវតោ សន្តកស្ស វិមុត្តិសុខស្ស អរិយធម្មរតនស្ស ច ឯកន្តភាគិនោតិ ឱរសា វិយ **ឱរសា**។ អថ វា ភគវតោ ធម្មទេសនានុភាវេនេវ អរិយភូមិំ ឱក្កមមានា ឱក្កន្តា ច អរិយសាវកា ភគវតោ ឧរេន វាយាមជនិតាភិជាតិតាយ និប្បរិយាយេន ឱរសា បុត្តាតិ វត្តព្ពតំ អរហន្តិ។ សាវកេហិ បវត្តិយមានាបិ ហិ ធម្មទេសនា “ភគវតោ ធម្មទេសនា”ត្វេវ វុច្ចតិ តម្មូលិកត្តា លក្ខណាទិវិសេសាភាវតោ ច។

យទិបិ អរិយសាវកានំ អរិយមគ្គាធិគមសមយេ ភគវតោ វិយ តទន្តរាយករណត្ថំ ទេវបុត្តមារោ, មារវាហិនី វា ន ឯកន្តេន អបសាទេតិ, តេហិ បន អបសាទេតព្ពតាយ ការណេ វិមថិតេ តេបិ វិមថិតា ឯវ នាម ហោន្តីតិ អាហ **“មារសេនមថនាន”**ន្តិ។ ឥមស្មិំ បនត្ថេ “មារមារសេនមថនាន”ន្តិ វត្តព្ពេ **មារសេនមថនាន**ន្តិ ឯកទេសសរូបេកសេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា ខន្ធាភិសង្ខារមារានំ វិយ ទេវបុត្តមារស្សបិ គុណមារណេ សហាយភាវូបគមនតោ កិលេសពលកាយោ “សេនា”តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “កាមា តេ បឋមា សេនា”តិអាទិ (សុ. និ. ៤៣៨)។ សា ច តេហិ ទិយឌ្ឍសហស្សភេទា, អនន្តភេទា វា កិលេសវាហិនី សតិធម្មវិចយវីរិយសមថាទិគុណបហរណេហិ ឱធិសោ វិមថិតា វិហតា វិទ្ធស្តា ចាតិ **មារសេនមថនា**, អរិយសាវកា។ ឯតេន តេសំ ភគវតោ អនុជាតបុត្តតំ ទស្សេតិ។

អារកត្តា កិលេសេហិ, អនយេ ន ឥរិយនតោ, អយេ ច ឥរិយនតោ **អរិយា** និរុត្តិនយេន។ អថ វា សទេវកេន លោកេន សរណន្តិ អរណីយតោ ឧបគន្តព្ពតោ, ឧបគតានញ្ច តទត្ថសិទ្ធិតោ **អរិយា**។ អរិយានំ សង្ឃោតិ **អរិយសង្ឃោ**។ អរិយោ ច សោ សង្ឃោ ចាតិ វា **អរិយសង្ឃោ**។ ភគវតោ អបរភាគេ ពុទ្ធធម្មរតនានម្បិ សមធិគមោ សង្ឃរតនាធីនោតិ អស្ស អរិយសង្ឃស្ស ពហូបការតំ ទស្សេតុំ ឥធេវ **“សិរសា វន្ទេ”**តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯត្ថ ច “សុគតស្ស ឱរសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស បភវសម្បទំ ទស្សេតិ, “មារសេនមថនាន”ន្តិ ឯតេន បហានសម្បទំ សកលសំកិលេសបហានទីបនតោ, “អដ្ឋន្នម្បិ សមូហ”ន្តិ ឯតេន ញាណសម្បទំ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋភាវទីបនតោ។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ ឯតេន បភវសម្បទំ ទស្សេតិ សព្ពសង្ឃានំ អគ្គភាវទីបនតោ។ អថ វា **សុគតស្ស ឱរសានំ បុត្តាន**ន្តិ អរិយសង្ឃស្ស វិសុទ្ធនិស្សយភាវទីបនំ។ **មារសេនមថនាន**ន្តិ សម្មាឧជុញាយសាមីចិប្បដិបន្នភាវទីបនំ។ **អដ្ឋន្នម្បិ សមូហ**ន្តិ អាហុនេយ្យាទិភាវទីបនំ។ **អរិយសង្ឃ**ន្តិ អនុត្តរបុញ្ញខេត្តភាវទីបនំ។ តថា “សុគតស្ស ឱរសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស លោកុត្តរសរណគមនសភាវំ ទីបេតិ។ លោកុត្តរសរណគមនេន ហិ តេ ភគវតោ ឱរសបុត្តា ជាតា។ “មារសេនមថនាន”ន្តិ ឯតេន អភិនីហារសម្បទាយ សិទ្ធំ បុព្ពភាគេ សម្មាបដិបត្តិំ ទស្សេតិ។ កតាភិនីហារា ហិ សម្មាបដិបន្នា មារំ មារបរិសំ វា អភិវិជិនន្តិ។ “អដ្ឋន្នម្បិ សមូហ”ន្តិ ឯតេន បដិវិទ្ធស្តវិបក្ខេ សេក្ខាសេក្ខធម្មេ ទស្សេតិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន មគ្គផលធម្មានំ បកាសិតត្តា។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ អគ្គទក្ខិណេយ្យភាវំ ទស្សេតិ។ សរណគមនញ្ច សាវកានំ សព្ពគុណានំ អាទិ, សបុព្ពភាគបដិបទា សេក្ខា សីលក្ខន្ធាទយោ មជ្ឈេ, អសេក្ខា សីលក្ខន្ធាទយោ បរិយោសានន្តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សង្ខេបតោ សព្ពេ អរិយសង្ឃគុណា បកាសិតា ហោន្តិ។

៤. ឯវំ គាថាត្តយេន សង្ខេបតោ សកលគុណសំកិត្តនមុខេន រតនត្តយស្ស បណាមំ កត្វា ឥទានិ តំ និបច្ចការំ យថាធិប្បេតេ បយោជនេ បរិណាមេន្តោ **“ឥតិ មេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ រតិជននដ្ឋេន **រតនំ,** ពុទ្ធធម្មសង្ឃា។ តេសញ្ហិ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា យថាភូតគុណេ អាវជ្ជេន្តស្ស អមតាធិគមហេតុភូតំ អនប្បកំ បីតិបាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជតិ។ យថាហ –

> “យស្មិំ, មហានាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ, នេវស្ស តស្មិំ សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ទោសបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ឧជុគតមេវស្ស តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ ហោតិ តថាគតំ អារព្ភ។ ឧជុគតចិត្តោ ខោ បន, មហានាម, អរិយសាវកោ លភតិ អត្ថវេទំ, លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មូបសំហិតំ បាមោជ្ជំ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។

ចិត្តីកតាទិភាវេ វា រតនង្គោ។ វុត្តញ្ចេតំ –

> “ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
> អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣; ខុ. បា. អដ្ឋ. ៦.៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ២២៦; មហានិ. អដ្ឋ. ៥០) –

ចិត្តីកតភាវាទយោ ច អនញ្ញសាធារណា ពុទ្ធាទីសុ ឯវ លព្ភន្តីតិ។

វន្ទនាវ **វន្ទនាមយំ** យថា “ទានមយំ សីលមយ”ន្តិ។ វន្ទនា ចេត្ថ កាយវាចាចិត្តេហិ តិណ្ណំ រតនានំ គុណនិន្នតា, ថោមនា វា។ បុជ្ជភវផលនិព្ពត្តនតោ **បុញ្ញំ**, អត្តនោ សន្តានំ បុនាតីតិ វា។ **សុវិហតន្តរាយោ**តិ។ សុដ្ឋុ វិហតន្តរាយោ។ ឯតេន អត្តនោ បសាទសម្បត្តិយា, រតនត្តយស្ស ច ខេត្តភាវសម្បត្តិយា តំ បុញ្ញំ អត្ថប្បកាសនស្ស ឧបឃាតកឧបទ្ទវានំ វិហននេ សមត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ **ហុត្វា**តិ បុព្ពកាលកិរិយា។ តស្ស “អត្ថំ បកាសយិស្សាមិ”តិ ឯតេន សម្ពន្ធោ។ **តស្សា**តិ យំ រតនត្តយវន្ទនាមយំ បុញ្ញំ, តស្ស។ **អានុភាវេនា**តិ ពលេន។

៥. ឯវំ រតនត្តយស្ស និបច្ចការេ បយោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្សា ធម្មទេសនាយ អត្ថំ សំវណ្ណេតុកាមោ, តស្សា តាវ គុណាភិត្ថវនវសេន ឧបញ្ញាបនត្ថំ **“សំយុត្តវគ្គបដិមណ្ឌិតស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ, ទេវតាសំយុត្តាទិសំយុត្តេហិ ចេវ នឡវគ្គាទិវគ្គេហិ ច វិភូសិតស្សាតិ អត្ថោ។ តត្ថ “សំយុត្ត”ន្តិ “សំយោគោ”តិ ច អត្ថតោ ឯកំ។ កេសំ សំយុត្តំ? សុត្តវគ្គានំ។ យថា ហិ ព្យញ្ជនសមុទាយោ បទំ, ឯវំ អត្ថេសុ ច កតាវធិកោ បទសមុទាយោ វាក្យំ, វាក្យសមុទាយោ សុត្តំ, សុត្តសមុទាយេ វគ្គោតិ សមញ្ញា, តថា សុត្តវគ្គសមុទាយេ សំយុត្តសមញ្ញា។ សំយុជ្ជន្តីតិ ឯត្ថ សុត្តវគ្គាតិ **សំយុត្តំ**។ យទិបិ អវយវវិនិមុត្តោ សមុទាយោ នាម បរមត្ថតោ នត្ថិ, អវយវេ ឯវ តំតំសន្និវេសវិសិដ្ឋេ ឧបាទាយ បទាទិសមញ្ញា វិយ សុត្តវគ្គសមញ្ញា សំយុត្តសមញ្ញា អាគមសមញ្ញា ច, តថាបិ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ សមុទាយោ ពុទ្ធិបរិកប្បិតរូបេន វិជ្ជមានោ វិយ គយ្ហមានោ អវយវានំ អធិដ្ឋានភាវេន វោហរីយតិ យថា “រុក្ខេ សាខា”តិ, តស្មា វុត្តំ **“សំយុត្តវគ្គបដិមណ្ឌិតស្សា”**តិ។

ននុ សំយុត្តវគ្គោ ឯវ អាគមោ, តស្ស បន កេហិ មណ្ឌនន្តិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ។ ភវតិ ហិ អភិន្នេបិ វត្ថុស្មិ យថាធិប្បេតវិសេសាវពោធនតោ ភេទកសមុទាចារោ យថា “សិលាបុត្តកស្ស សរីរ”ន្តិ។ អាគមិស្សន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន, ឯតស្មា វា អត្តត្ថបរត្ថាទយោតិ **អាគមោ**, អាទិកល្យាណាទិគុណសម្បត្តិយា ឧត្តមដ្ឋេន តំតំអភិបត្ថិតសមិទ្ធិហេតុតាយ បណ្ឌិតេហិ វរិតព្ពតោ **វរោ**, អាគមោ ច សោ វរោ ចាតិ **អាគមវរោ**។ អាគមសម្មតេហិ វា វរោតិ **អាគមវរោ**, សំយុត្តោ ច សោ អាគមវរោ ចាតិ **សំយុត្តាគមវរោ**, តស្ស។ ពុទ្ធានំ អនុពុទ្ធា **ពុទ្ធានុពុទ្ធា**, ពុទ្ធានំ សច្ចបដិវេធំ អនុគម្ម បដិវិទ្ធសច្ចា អគ្គសាវកាទយោ អរិយា។ តេហិ អត្ថសំវណ្ណនាគុណសំវណ្ណនានំ វសេន **សំវណ្ណិតស្ស**។

អថ វា ពុទ្ធា ច អនុពុទ្ធា ច **ពុទ្ធានុពុទ្ធា**តិ យោជេតព្ពំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេនេវ ហិ វិនយសុត្តអភិធម្មានំ បកិណ្ណកទេសនាទិវសេន យោ បឋមំ អត្ថោ វិភត្តោ, សោ ឯវ បច្ឆា តេសំ អត្ថវណ្ណនាវសេន សង្គីតិការេហិ សង្គហំ អារោបិតោតិ។ ឯត្ថ ច សំយុត្តានំ វគ្គា សម្ពូហាតិ **សំយុត្តវគ្គា**, សគាថាវគ្គាទយោ។ តប្បរិយាបន្នតាយ សំយុត្តេសុ វគ្គា **សំយុត្តវគ្គា**, នឡវគ្គាទយោ។ សំយុត្តាវ វគ្គា **សំយុត្តវគ្គា**។ តិវិធេបិ តេ ឯកសេសនយេន គហេត្វា វុត្តំ **“សំយុត្តវគ្គបដិមណ្ឌិតស្សា”**តិ។

តត្ថ សគាថាវគ្គេ តាវ ឯកាទស សំយុត្តានិ អដ្ឋតឹស វគ្គា។ និទានវគ្គេ នវ សំយុត្តានិ ឯកូនចត្តាលីស វគ្គា។ ខន្ធវគ្គេ ឯកាទស សំយុត្តានិ ឯកូនសដ្ឋិ វគ្គា។ សឡាយតនវគ្គេ នវ សំយុត្តានិ អដ្ឋតឹស វគ្គា។ មហាវគ្គេ ទ្វាទស សំយុត្តានិ អដ្ឋចត្តាលីស វគ្គា។ ឥទមេត្ថ សំយុត្តន្តរវគ្គានំ បរិមាណំ។

ញាណប្បភេទជននស្សាតិ បដិច្ចសមុប្បាទខន្ធាយតនាទិកថាពហុលតាយ គម្ភីរញាណចរិយាវិភាវនតោ បញ្ញាវិភាគសមុប្បាទកស្ស។ ឥធ បន “បញ្ញាប្បភេទជននស្សា”តិ ស្វាយមាគមោ ថោមិតោ, សំវណ្ណនាសុ ចាយំ អាចរិយស្ស បកតិ, យទិទំ តំតំសំវណ្ណនានំ អាទិតោ តស្ស តស្ស សំវណ្ណេតព្ពស្ស ធម្មស្ស វិសេសគុណកិត្តនេន ថោមនា។ តថា ហិ សុមង្គលវិលាសិនីបបញ្ចសូទនីមនោរថបូរណីអដ្ឋសាលិនីអាទីសុ ច យថាក្កមំ “សទ្ធាវហគុណស្ស, បរវាទមថនស្ស, ធម្មកថិកបុង្គវានំ វិចិត្តបដិភានជននស្ស, តស្ស គម្ភីរញាណេហិ ឱគាឡ្ហស្ស អភិណ្ហសោ នានានយវិចិត្តស្ស អភិធម្មស្សា”តិអាទិនា ថោមនា កតា។

៦. អត្ថោ កថីយតិ ឯតាយាតិ **អត្ថកថា,** អត្ថកថាវ **អដ្ឋកថា** ត្ថ-ការស្ស ដ្ឋ-ការំ កត្វា យថា “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ”តិ។ **អាទិតោ**តិ អាទិម្ហិ បឋមសង្គីតិយំ។ ឆឡភិញ្ញតាយ បរមេន ចិត្តវសិភាវេន សមន្នាគតត្តា ឈានាទីសុ បញ្ចវិធវសិតាសព្ភាវតោ ច **វសិនោ,** ថេរា មហាកស្សបាទយោ ។ តេសំ សតេហិ បញ្ចហិ។ **យា**តិ យា អដ្ឋកថា។ **សង្គីតា**តិ អត្ថំ កថេតុំ យុត្តដ្ឋានេ “អយំ ឯតស្ស អត្ថោ, អយំ ឯតស្ស អត្ថោ”តិ សង្គហេត្វា វុត្តា។ **អនុសង្គីតា ច** យសត្ថេរាទីហិ **បច្ឆាបិ** ទុតិយតតិយសង្គីតីសុ។ ឥមិនា អត្តនោ សំវណ្ណនាយ អាគមនវិសុទ្ធឹ ទស្សេតិ។

៧. សីហស្ស លានតោ គហណតោ **សីហឡោ,** សីហកុមារោ, តព្វំសជាតតាយ តម្ពបណ្ណិទីបេ ខត្តិយា, តេសំ និវាសតាយ តម្ពបណ្ណិទីបស្ស ច សីហឡភាវោ វេទិតព្ពោ។ **អាភតា**តិ ជម្ពុទីបតោ អានីតា។ **អថា**តិ បច្ឆា។ អបរភាគេ ហិ និកាយន្តរលទ្ធីហិ អសង្ករត្ថំ សីហឡភាសាយ អដ្ឋកថា ឋបិតាតិ។ តេន មូលដ្ឋកថា សព្ពសាធារណា ន ហោតីតិ ឥទំ អត្ថប្បកាសនំ ឯកន្តេន ករណីយន្តិ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ “**ទីបវាសីនមត្ថាយា**”តិ។ ឯត្ថ **ទីបវាសីន**ន្តិ ជម្ពុទីបវាសីនំ, សីហឡទីបវាសីនំ វា អត្ថាយ សីហឡភាសាយ ឋបិតាតិ យោជនា។

៨. **អបនេត្វា**តិ កញ្ចុកសទិសំ សីហឡភាសំ អបនេត្វា។ **តតោ**តិ អដ្ឋកថាតោ។ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ **មនោរមំ ភាស**ន្តិ មាគធភាសំ។ សា ហិ សភាវនិរុត្តិភូតា បណ្ឌិតមនំ រមយតិ។ តេនេវាហ “**តន្តិនយានុច្ឆវិក**”ន្តិ, បាឡិគតិយា អនុលោមិកំ បាឡិឆាយានុវិធាយិនិន្តិ អត្ថោ។ **វិគតទោស**ន្តិ អសភាវនិរុត្តិភាសន្តររហិតំ។

៩. **សមយំ អវិលោមេន្តោ**តិ សិទ្ធន្តំ អវិរោធេន្តោ។ ឯតេន អត្ថទោសាភាវមាហ។ អវិរុទ្ធត្តា ឯវ ហិ ថេរវាទាបិ ឥធ បកាសីយិស្សន្តិ។ **ថេរវំសទីបាន**ន្តិ ថិរេហិ សីលក្ខន្ធាទីហិ សមន្នាគតត្តា **ថេរា,** មហាកស្សបាទយោ។ តេហិ អាគតា អាចរិយបរម្បរា **ថេរវំសោ,** តប្បរិយាបន្នា ហុត្វា អាគមាធិគមសម្បន្នត្តា បញ្ញាបជ្ជោតេន តស្ស សមុជ្ជលនតោ **ថេរវំសទីបា,** មហាវិហារវាសិនោ, តេសំ។ វិវិធេហិ អាការេហិ និច្ឆីយតីតិ **វិនិច្ឆយោ,** គណ្ឋិដ្ឋានេសុ ខិលមទ្ទនាការេន បវត្តា វិមតិច្ឆេទនី កថា។ សុដ្ឋុនិបុណោ សណ្ហោ វិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ **សុនិបុណវិនិច្ឆយា**។ អថ វា វិនិច្ឆិនោតីតិ **វិនិច្ឆយោ** វុត្តប្បការវិសយំ ញាណំ។ សុដ្ឋុ និបុណោ ឆេកោ វិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ យោជេតព្ពំ។ ឯតេន មហាកស្សបាទិថេរបរម្បរាគតោ, តតោ ឯវ ច អវិបរីតោ សណ្ហោ សុខុមោ មហាវិហារវាសីនំ វិនិច្ឆយោ, តស្ស បមាណភូតតំ ទស្សេតិ។

១០. **សុជនស្ស ចាតិ ច-**សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ តេន “ន កេវលំ ជម្ពុទីបវាសីនមេវ អត្ថាយ , អថ ខោ សាធុជនតោសនត្ថញ្ចា”តិ ទស្សេតិ។ តេន ច “តម្ពបណ្ណិទីបវាសីនម្បិ អត្ថាយា”តិ អយមត្ថោ សិទ្ធោ ហោតិ ឧគ្គហណាទិសុករតាយ តេសម្បិ ពហុការត្តា។ **ចិរដ្ឋិតត្ថ**ន្តិ ចិរដ្ឋិតិអត្ថំ, ចិរកាលប្បវត្តនាយាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ហិ អត្ថប្បកាសនំ អវិបរីតបទព្យញ្ជនសុនិក្ខេបស្ស អត្ថសុនយស្ស ច ឧបាយភាវតោ សទ្ធម្មស្ស ចិរដ្ឋិតិយា បវត្តតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា សទ្ធម្មស្ស ឋិតិយា អសម្មោសាយ អនន្តរធានាយ សំវត្តន្តិ។ កតមេ ទ្វេ? សុនិក្ខិត្តញ្ច បទព្យញ្ជនំ អត្ថោ ច សុនីតោ”តិ (អ. និ. ២.២០)។

១១-១២. យំ អត្ថវណ្ណនំ កត្តុកាមោ, តស្សា មហត្តំ បរិហរិតុំ “**សាវត្ថិបភូតីន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេនេវាហ – “**ន ឥធ ភិយ្យោ វិត្ថារកថំ ករិស្សាមិ, ន តំ ឥធ វិចារយិស្សាមី**”តិ ច។ **សង្គីតីនំ ទ្វិន្ន**ន្តិ ទីឃមជ្ឈិមនិកាយានំ។

១៣. “ន ឥធ ភិយ្យោ វិត្ថារកថំ ករិស្សាមី”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តស្ស អត្ថស្ស អវស្សយំ ទស្សេតុំ “**សុត្តានំ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។

១៤. យំ អដ្ឋកថំ កត្តុកាមោ, តទេកទេសភាវេន វិសុទ្ធិមគ្គោ គហេតព្ពោតិ កថិកានំ ឧបទេសំ ករោន្តោ តត្ថ វិចារិតធម្មេ ឧទ្ទេសវសេន ទស្សេតិ “**សីលកថា**”តិអាទិនា។ តត្ថ **សីលកថា**តិ ចារិត្តវារិត្តាទិវសេន សីលស្ស វិត្ថារកថា។ **ធុតធម្មា**តិ បិណ្ឌបាតិកង្គាទយោ តេរស កិលេសធុននកធម្មា។ **កម្មដ្ឋានានិ សព្ពានី**តិ បាឡិយំ អាគតានិ អដ្ឋតិំស, អដ្ឋកថាយំ ទ្វេតិ និរវសេសានិ យោគកម្មស្ស ភាវនាយ បវត្តិដ្ឋានានិ។ **ចរិយាវិធានសហិតោ**តិ រាគចរិយាទីនំ សភាគាទិវិធានេន សហិតោ។ **ឈានានិ** ចត្តារិ រូបាវចរជ្ឈានានិ, **សមាបត្តិយោ** ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ។ អដ្ឋបិ វា បដិលទ្ធមត្តានិ **ឈានានិ,** សមាបជ្ជនវសិភាវប្បត្តិយា **សមាបត្តិយោ។ ឈានានិ** វា រូបារូបាវចរជ្ឈានានិ, **សមាបត្តិយោ** ផលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិយោ។

១៥. លោកិយលោកុត្តរភេទា ឆ អភិញ្ញាយោ **សព្ពា អភិញ្ញាយោ**។ ញាណវិភង្គាទីសុ អាគតនយេន ឯកវិធាទិនា បញ្ញាយ សង្កលេត្វា សម្បិណ្ឌេត្វា និច្ឆយោ **បញ្ញាសង្កលននិច្ឆយោ**។

១៦. បច្ចយធម្មានំ ហេតុអាទីនំ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ ហេតុបច្ចយាទិភាវោ **បច្ចយាការោ**, តស្ស ទេសនា **បច្ចយាការទេសនា**, បដិច្ចសមុប្បាទកថាតិ អត្ថោ។ សា បន និកាយន្តរលទ្ធិសង្កររហិតតាយ សុដ្ឋុបរិសុទ្ធា, ឃនវិនិព្ភោគស្ស ច សុទុក្ករតាយ និបុណា សណ្ហសុខុមា, ឯកត្តនយាទិសហិតា ច តត្ថ វិចារិតាតិ អាហ “**សុបរិសុទ្ធនិបុណនយា**”តិ។ បដិសម្ភិទាទីសុ អាគតនយំ អវិសជ្ជេត្វាវ វិចារិតត្តា **អវិមុត្តតន្តិមគ្គា**។

១៧. **ឥតិ បន សព្ពន្តិ ឥតិ**-សទ្ទោ បរិសមាបនេ, **បន**-សទ្ទោ វចនាលង្ការេ, ឯតំ សព្ពន្តិ អត្ថោ។ **ឥធា**តិ ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយ។ **ន តំ វិចារយិស្សាមិ** បុនរុត្តិភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

១៨. ឥទានិ តស្សេវ អវិចារណស្ស ឯកន្តការណំ និទ្ទារេន្តោ “**មជ្ឈេ វិសុទ្ធិមគ្គោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “មជ្ឈេ ឋត្វា”តិ ឯតេន មជ្ឈដ្ឋភាវទីបនេន វិសេសតោ ចតុន្នំ អាគមានំ សាធារណដ្ឋកថា វិសុទ្ធិមគ្គោ, ន សុមង្គលវិលាសិនិអាទយោ វិយ អសាធារណដ្ឋកថាតិ ទស្សេតិ។ “វិសេសតោ”តិ ច ឥទំ វិនយាភិធម្មានម្បិ វិសុទ្ធិមគ្គោ យថារហំ អត្ថវណ្ណនា ហោតិ ឯវាតិ កត្វា វុត្តំ។

១៩. **ឥច្ចេវា**តិ ឥតិ ឯវ។ **តម្បី**តិ វិសុទ្ធិមគ្គម្បិ។ **ឯតាយា**តិ សារត្ថប្បកាសិនិយា។

ឯត្ថ ច “សីហឡទីបំ អាភតា”តិអាទិនា អដ្ឋកថាករណស្ស និមិត្តំ ទស្សេតិ, “ទីបវាសីនមត្ថាយ សុជនស្ស ច តុដ្ឋត្ថំ ចិរដ្ឋិតត្ថញ្ច ធម្មស្សា”តិ ឯតេហិ បយោជនំ, “សំយុត្តាគមវរស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សាមី”តិ ឯតេន បិណ្ឌត្ថំ, “អបនេត្វាន តតោហំ សីហឡភាស”ន្តិអាទិនា “សាវត្ថិបភូតីន”ន្តិអាទិនា “សីលកថា”តិអាទិនា ច ករណប្បការំ។ ហេដ្ឋិមនិកាយេសុ វិសុទ្ធិមគ្គេ ច វិចារិតានំ អត្ថានំ អវិចារណម្បិ ហិ ឥធ ករណប្បការោ ឯវាតិ។

គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. ទេវតាសំយុត្តំ

១. នឡវគ្គោ

១. ឱឃតរណសុត្តវណ្ណនា

វិភាគវន្តានំ សភាវវិភាវនំ វិភាគទស្សនវសេនេវ ហោតីតិ បឋមំ តាវ សំយុត្តវគ្គសុត្តាទិវសេន សំយុត្តាគមស្ស វិភាគំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ សំយុត្តាគមោ នាមា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ យំ វុត្តំ – “សំយុត្តាគមវរស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សាមី”តិ, តស្មឹ វចនេ។ **តត្ថា**តិ វា “ឯតាយ អដ្ឋកថាយ វិជានាថ សំយុត្តនិស្សិតំ អត្ថ”ន្តិ ឯត្ថ យំ សំយុត្តគ្គហណំ កតំ, តត្ថ។ បញ្ច វគ្គា ឯតស្សាតិ **បញ្ចវគ្គោ**។ អវយវេន វិគ្គហោ, សមុទាយោ សមាសត្ថោ។

ឥទានិ តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សំវណ្ណេតុកាមោ អត្តនោ សំវណ្ណនាយ តស្ស បឋមមហាសង្គីតិយំ និក្ខិត្តានុក្កមេនេវ បវត្តភាវំ ទស្សេតុំ, **“តស្ស វគ្គេសុ សគាថាវគ្គោ អាទី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថាបច្ចយំ តត្ថ តត្ថ ទេសិតត្តា បញ្ញត្តត្តា ច វិប្បកិណ្ណានំ ធម្មវិនយានំ សង្គហេត្វា គាយនំ កថនំ **សង្គីតិ,** មហាវិសយត្តា បូជនិយត្តា ច មហតី សង្គីតិ **មហាសង្គីតិ**។ បឋមា មហាសង្គីតិ **បឋមមហាសង្គីតិ,** តស្សា បវត្តិតកាលោ **បឋមមហាសង្គីតិកាលោ,** តស្មឹ បឋមមហាសង្គីតិកាលេ។

និទទាតិ ទេសនំ ទេសកាលាទិវសេន អវិទិតំ វិទិតំ កត្វា និទស្សេតីតិ **និទានំ**។ យោ លោកេ គន្ថស្ស ឧបោគ្ឃាតោតិ វុច្ចតិ, ស្វាយមេត្ថ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ-អាទិកោ គន្ថោ វេទិតព្ពោ, ន បន “សនិទានាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.១២៦) វិយ អត្តជ្ឈាសយាទិទេសនុប្បត្តិហេតុ។ តេនេវាហ – “ឯវំ មេ សុតន្តិ-អាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ **វុត្តំ និទានមាទី”**តិ។ កាមញ្ចេត្ថ យស្សំ បឋមមហាសង្គីតិយំ និក្ខិត្តានុក្កមេន សំវណ្ណនំ កត្តុកាមោ, សា វិត្ថារតោ វត្តព្ពា, សុមង្គលវិលាសិនិយំ បន អត្តនា វិត្ថារិតត្តា តត្ថេវ គហេតព្ពាតិ ឥមិស្សា សំវណ្ណនាយ មហត្តំ បរិហរន្តោ **“សា បនេសា”**តិអាទិមាហ។

១. ឯវំ ពាហិរនិទានេ វត្តព្ពំ អតិទិសិត្វា ឥទានិ អព្ភន្តរនិទានំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សំវណ្ណេតុំ **“យំ បនេត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្មា សំវណ្ណនំ ករោន្តេន សំវណ្ណេតព្ពេ ធម្មេ បទវិភាគំ បទត្ថញ្ច ទស្សេត្វា តតោ បរំ បិណ្ឌត្ថាទិទស្សនវសេន សំវណ្ណនា កាតព្ពា, តស្មា បទានិ តាវ ទស្សេន្តោ **“ឯវន្តិ និបាតបទ”**ន្តិ-អាទិមាហ។ តត្ថ **បទវិភាគោ**តិ បទានំ វិសេសោ, ន បទវិគ្គហោ។ អថ វា បទានិ ច បទវិភាគោ ច **បទវិភាគោ**។ បទវិគ្គហោ ច បទវិភាគោ ច **បទវិភាគោ**តិ វា ឯកសេសវសេន បទបទវិគ្គហា បទវិភាគសទ្ទេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បទវិគ្គហោ “ជេតស្ស វនំ ជេតវន”ន្តិអាទិនា សមាសបទេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

អត្ថតោតិ បទត្ថតោ។ តំ បន បទត្ថំ អត្ថុទ្ធារក្កមេន បឋមំ ឯវំសទ្ទស្ស ទស្សេន្តោ **“ឯវំសទ្ទោ តាវា”**តិអាទិមាហ។ **អវធារណាទី**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ឥទមត្ថបុច្ឆាបរិមាណាទិអត្ថានំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តថា ហិ “ឯវំគតានិ បុថុសិប្បាយតនានិ (ទី. និ. ១.១៦៣, ១៦៥), ឯវំវិធោ ឯវមាការោ”តិ ច អាទីសុ ឥទំ-សទ្ទស្ស អត្ថេ ឯវំ-សទ្ទោ។ គត-សទ្ទោ ហិ បការបរិយាយោ, តថា វិធាការ-សទ្ទោ ច។ តថា ហិ គតវិធអាការសទ្ទេ លោកិយា បការត្ថេ វទន្តិ។ “ឯវំ សុ តេ សុន្ហាតា សុវិលិត្តា កប្បិតកេសមស្សូ អាមុត្តមាលាភរណា ឱទាតវត្ថវសនា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតា សមង្គីភូតា បរិចារេន្តិ, សេយ្យថាបិ ត្វំ ឯតរហិ សាចរិយកោតិ។ នោ ហិទំ, ភោ គោតមា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៨៦) បុច្ឆាយំ, “ឯវំ លហុបរិវត្តំ (អ. និ. ១.៤៨), ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិ (បារា. ១២) ច អាទីសុ បរិមាណេ។

ននុ ច “ឯវំ សុ តេ សុន្ហាតា សុវិលិត្តា, ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិ ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ទេន បុច្ឆនាការបរិមាណាការានំ វុត្តត្តា អាការត្ថោ ឯវ ឯវំ-សទ្ទោតិ? ន, វិសេសសព្ភាវតោ។ អាការមត្តវាចកោ ហិ ឯវំ-សទ្ទោ, អាការត្ថោតិ អធិប្បេតោ យថា “ឯវំ ព្យាខោ”តិអាទីសុ, ន បន អាការវិសេសវាចកោ។ ឯវញ្ច កត្វា, “ឯវំ ជាតេន មច្ចេនា”តិអាទីនិ (ធ. ប. ៥៣) ឧបមាទីសុ ឧទាហរណានិ ឧបបន្នានិ ហោន្តិ។ តថា ហិ “យថាបិ…បេ…. ពហុ”ន្តិ (ធ. ប. ៥៣)? ឯត្ថ បុប្ផរាសិដ្ឋានិយតោ មនុស្សុបបត្តិសប្បុរិសូបនិស្សយ-សទ្ធម្មស្សវន- យោនិសោមនសិការ-ភោគសម្បត្តិអាទិទានាទិបុញ្ញកិរិយហេតុសមុទាយតោ សោភាសុគន្ធតាទិគុណយោគតោ មាលាគុឡសទិសិយោ បហូតា បុញ្ញកិរិយា មរិតព្ពសភាវតាយ មច្ចេន សត្តេន កត្តព្ពាតិ ជោតិតត្តា បុប្ផរាសិមាលាគុឡាវ ឧបមា, តេសំ ឧបមាការោ យថា-សទ្ទេន អនិយមតោ វុត្តោតិ “ឯវំ-សទ្ទោ ឧបមាការនិគមនត្ថោ”តិ វត្តុំ យុត្តំ, សោ បន ឧបមាការោ និយមិយមានោ អត្ថតោ ឧបមាវ ហោតីតិ អាហ **“ឧបមាយំ**

អាគតោ”តិ។ តថា “ឯវំ តមិនា អាការេន អភិក្កមិតព្ពំ”ន្តិអាទិនា ឧបទិសិយមានាយ សមណសារុប្បាយ អាកប្បសម្បត្តិយា យោ តត្ថ ឧបទិសនាការោ, សោ អត្ថតោ ឧបទេសោ ឯវាតិ វុត្តំ, “**ឯវំ តេ…បេ…. ឧបទេសេ**”តិ។ តថា “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិ ឯត្ថ ច ភគវតា យថាវុត្តមត្ថំ អវិបរីតតោ ជានន្តេហិ កតំ តត្ថ សំវិជ្ជមានគុណានំ បការេហិ ហំសនំ ឧទគ្គតាករណំ សម្បហំសនំ។ យោ តត្ថ សម្បហំសនាការោតិ យោជេតព្ពំ។

ឯវមេវំ បនាយន្តិ ឯត្ថ គរហណាការោតិ យោជេតព្ពំ, សោ ច គរហណាការោ វសលីតិ-អាទិខុំសនសទ្ទសន្និធានតោ ឥធ ឯវំ-សទ្ទេន បកាសិតោតិ វិញ្ញាយតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបមាការាទយោបិ ឧបមាទិវសេន វុត្តានំ បុប្ផរាសិអាទិសទ្ទានំ សន្និធានតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ, ភន្តេតិ បន ធម្មស្ស សាធុកំ សវនមនសិការេ សន្និយោជិតេហិ ភិក្ខូហិ អត្តនោ តត្ថ ឋិតភាវស្ស បដិជាននវសេន វុត្តត្តា ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ទោ “**វចនសម្បដិច្ឆនត្ថោ**”តិ វុត្តោ។ តេន **ឯវំ, ភន្តេ**តិ សាធុ, ភន្តេ, សុដ្ឋុ, ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯវញ្ច វទេហី**តិ យថាហំ វទាមិ, ឯវំ សមណំ អានន្ទំ វទេហីតិ យោ ឯវំ វទនាការោ ឥទានិ វត្តព្ពោ, សោ ឯវំ-សទ្ទេន និទស្សីយតីតិ “**និទស្សនត្ថោ**”តិ វុត្តោតិ។ **ឯវំ នោ**តិ ឯត្ថាបិ នេសំ យថាវុត្តធម្មានំ អហិតទុក្ខាវហភាវេ សន្និដ្ឋានជននត្ថំ អនុមតិគហណវសេន “សំវត្តន្តិ វា នោ វា, កថំ វោ ឯត្ថ ហោតី”តិ បុច្ឆាយ កតាយ “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិ វុត្តត្តា តទាការសន្និដ្ឋានំ ឯវំ-សទ្ទេន វិភាវិតន្តិ វិញ្ញាយតិ។ សោ បន តេសំ ធម្មានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តនាការោ និយមិយមានោ អវធារណត្ថោ ហោតីតិ អាហ – “**ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតីតិអាទីសុ អវធារណេ**”តិ។

នានានយនិបុណន្តិ ឯកត្តនានត្តអព្យាបារឯវំធម្មតាសង្ខាតា, នន្ទិយាវដ្តតិបុក្ខលសីហវិក្កីឡិតអង្កុសទិសាលោចនសង្ខាតា វា អាធារាទិភេទវសេន នានាវិធា នយា **នានានយា**។ នយា វា បាឡិគតិយោ តា ច បញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តិអាទិវសេន សំកិលេសភាគិយាទិលោកិយាទិតទុភយវោមិស្សកាទិវសេន កុសលាទិវសេន ខន្ធាទិវសេន សង្គហាទិវសេន សមយវិមុត្តាទិវសេន ឋបនាទិវសេន កុសលមូលាទិវសេន តិកប្បដ្ឋានាទិវសេន ច នានប្បការាតិ **នានានយា,** តេហិ និបុណំ សណ្ហំ សុខុមន្តិ **នានានយនិបុណំ**។ អាសយោវ **អជ្ឈាសយោ,** តេ ច សស្សតាទិភេទេន តត្ថ ច អប្បរជក្ខតាទិភេទេន **អនេកេ,** អត្តជ្ឈាសយាទយោ ឯវ វា សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិហេតុ ឯតស្សាតិ **អនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ** ។ **អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្ន**ន្តិ អត្ថព្យញ្ជនបរិបុណ្ណំ ឧបនេតព្ពាភាវតោ, សង្កាសនបកាសនវិវរណវិភជនឧត្តានីករណបញ្ញត្តិវសេន ឆហិ អត្ថបទេហិ អក្ខរបទព្យញ្ជនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ឆហិ ព្យញ្ជនបទេហិ ច សមន្នាគតន្តិ វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិវិធបាដិហារិយន្តិ ឯត្ថ បាដិហារិយបទស្ស វចនត្ថំ (ឧទា. អដ្ឋ. ១; ឥតិវុ. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា; ធ. ស. មូលដី. ២) “បដិបក្ខហរណតោ រាគាទិកិលេសាបនយនតោ **បាដិហារិយ**”ន្តិ វទន្តិ។ ភគវតោ បន បដិបក្ខា រាគាទយោ ន សន្តិ យេ ហរិតព្ពា, បុថុជ្ជនានម្បិ វិគតូបក្កិលេសេ អដ្ឋគុណសមន្នាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ ឥទ្ធិវិធំ បវត្តតិ, តស្មា តត្ថ បវត្តវោហារេន ច ន សក្កា ឥធ “**បាដិហារិយ**”ន្តិ វត្តុំ។ សចេ បន មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ ហរណតោ “**បាដិហារិយ**”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្ថិយា, តេសំ ហរណតោ **បាដិហារិយំ**។ តេ ហិ ទិដ្ឋិហរណវសេន ទិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីហិ ហរិតា អបនីតា ហោន្តីតិ។ **បដី**តិ វា អយំ សទ្ទោ “បច្ឆា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធេតិ “តស្មិំ បដិបវិដ្ឋម្ហិ, អញ្ញោ អាគញ្ឆិ ព្រាហ្មណោ”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៩៨៥; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៤) វិយ, តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិគតូបក្កិលេសេ កតកិច្ចេន បច្ឆាហរិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ បដិហារិយំ, អត្តនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ ហរិតេសុ បច្ឆា ហរណំ បដិហារិយំ, ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិយោ ច វិគតូបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន ច សត្តហិតត្ថំ បុន បវត្តេតព្ពា, ហរិតេសុ ច អត្តនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្តានំ ឧបក្កិលេសហរណានិ ហោន្តីតិ បដិហារិយានិ ភវន្តិ, បដិហារិយមេវ **បាដិហារិយំ**។ បដិហារិយេ វា ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិសមុទាយេ ភវំ ឯកេកំ **បាដិហារិយ**ន្តិ វុច្ចតិ។ បដិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បដិបក្ខហរណតោ, តត្ថ ជាតំ, តស្មិំ វា និមិត្តភូតេ, តតោ វា អាគតន្តិ **បាដិហារិយំ**។ តស្ស បន ឥទ្ធិអាទិភេទេន វិសយភេទេន ច ពហុវិធស្ស ភគវតោ ទេសនាយំ លព្ភមានត្តា អាហ “វិវិធបាដិហារិយ”ន្តិ។

ន អញ្ញថាតិ ភគវតោ សម្មុខា សុតាការតោ ន អញ្ញថាតិ អត្ថោ, ន បន ភគវតោ ទេសិតាការតោ។ អចិន្តេយ្យានុភាវា ហិ ភគវតោ ទេសនា។ ឯវញ្ច កត្វា “សព្ពប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុ”ន្តិ ឥទំ វចនំ សមត្ថិតំ ភវតិ, ធារណពលទស្សនញ្ច ន វិរុជ្ឈតិ សុតាការអវិរជ្ឈនស្ស អធិប្បេតត្តា។ ន ហេត្ថ អត្ថន្តរតាបរិហារោ ទ្វិន្នម្បិ អត្ថានំ ឯកវិសយត្តា។ ឥតរថា ថេរោ ភគវតោ ទេសនាយ សព្ពថា បដិគ្គហណេ សមត្ថោ អសមត្ថោ ចាតិ អាបជ្ជេយ្យាតិ។

“យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តា”តិ ឯវំ វុត្តាយ និយកជ្ឈត្តសង្ខាតាយ សសន្តតិយា វត្តនតោ តិវិធោបិ មេ-សទ្ទោ កិញ្ចាបិ ឯកស្មឹ ឯវ អត្ថេ ទិស្សតិ, ករណសម្បទានសាមិនិទ្ទេសវសេន បន វិជ្ជមានំ ភេទំ សន្ធាយាហ, “**មេ-សទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតី**”តិ។

កិញ្ចាបិ ឧបសគ្គោ កិរិយំ វិសេសេតិ, ជោតកភាវតោ បន សតិបិ តស្មឹ សុត-សទ្ទោ ឯវ តំ តំ អត្ថំ វទតីតិ អនុបសគ្គស្ស សុត-សទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេ សឧបសគ្គស្ស គហណំ ន វិរុជ្ឈតីតិ ទស្សេន្តោ “**សឧបសគ្គោ អនុបសគ្គោ ចា**”តិអាទិមាហ។ **អស្សា**តិ សុត-សទ្ទស្ស។ កម្មភាវសាធនានិ ឥធ សុតសទ្ទេ សម្ភវន្តីតិ វុត្តំ “**ឧបធារិតន្តិ វា ឧបធារណន្តិ វា អត្ថោ**”តិ។ **មយាតិ អត្ថេ សតី**តិ យទា មេ-សទ្ទស្ស កត្តុវសេន ករណនិទ្ទេសោ, តទាតិ អត្ថោ។ **មមាតិ អត្ថេ សតី**តិ យទា សម្ពន្ធវសេន សាមិនិទ្ទេសោ, តទា។

សុត-សទ្ទសន្និធានេ បយុត្តេន ឯវំ-សទ្ទេន សវនកិរិយាជោតកេន ភវិតព្ពន្តិ វុត្តំ “**ឯវន្តិ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណកិច្ចនិទស្សន**”ន្តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន សម្បដិច្ឆនាទីនំ បញ្ចទ្វារិកវិញ្ញាណានំ តទភិនីហដានញ្ច មនោទ្វារិកវិញ្ញាណានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ សព្ពេសម្បិ វាក្យានំ ឯវការត្ថសហិតត្តា “សុត”ន្តិ ឯតស្ស សុតមេវាតិ អយមត្ថោ លព្ភតីតិ អាហ “**អស្សវនភាវបដិក្ខេបតោ**”តិ។ ឯតេន អវធារណេន និរាសង្កតំ ទស្សេតិ។ យថា ច សុតំ សុតមេវាតិ និយមេតព្ពំ, តំ សម្មា សុតំ ហោតីតិ អាហ “**អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សន**”ន្តិ។ អថ វា សទ្ទន្តរត្ថាបោហនវសេន សទ្ទោ អត្ថំ វទតីតិ សុតន្តិ អសុតំ ន ហោតីតិ អយមេតស្ស អត្ថោតិ វុត្តំ “**អស្សវនភាវបដិក្ខេបតោ**”តិ។ ឥមិនា ទិដ្ឋាទិវិនិវត្តនំ ករោតិ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ន ឥទំ មយា ទិដ្ឋំ, ន សយម្ភុញាណេន សច្ឆិកតំ, អថ ខោ សុតំ, តញ្ច ខោ សម្មទេវាតិ។ តេនេវាហ “**អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សន**”ន្តិ។ អវធារណត្ថេ វា ឯវំ-សទ្ទេ អយមត្ថយោជនា ករីយតីតិ តទបេក្ខស្ស សុត-សទ្ទស្ស អយមត្ថោ វុត្តោ “**អស្សវនភាវបដិក្ខេបតោ**”តិ។ តេនេវាហ “**អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សន**”ន្តិ។ សវនសទ្ទោ ចេត្ថ កម្មត្ថោ វេទិតព្ពោ “សុយ្យតី”តិ។

ឯវំ សវនហេតុសវនវិសេសវសេន បទត្តយស្ស ឯកេន បការេន អត្ថយោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បការន្តរេហិ តំ ទស្សេតុំ “**តថា ឯវ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តស្សា**តិ យា សា ភគវតោ សម្មុខា ធម្មស្សវនាការេន បវត្តា មនោទ្វារវិញ្ញាណវីថិ, តស្សា។ សា ហិ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តេតុំ សមត្ថា។ តថា ច វុត្តំ “**សោតទ្វារានុសារេនា**”តិ។ **នានប្បការេនា**តិ វក្ខមានានំ អនេកវិហិតានំ ព្យញ្ជនត្ថគ្គហណានំ នានាការេន។ ឯតេន ឥមិស្សា យោជនាយ អាការត្ថោ ឯវំ-សទ្ទោ គហិតោតិ ទីបេតិ។ **បវត្តិភាវប្បកាសន**ន្តិ បវត្តិយា អត្ថិតាបកាសនំ។ **សុតន្តិ ធម្មប្បកាសន**ន្តិ យស្មឹ អារម្មណេ វុត្តប្បការា វិញ្ញាណវីថិ នានប្បការេន បវត្តា, តស្ស ធម្មត្តា វុត្តំ, ន សុត-សទ្ទស្ស ធម្មត្ថត្តា។ វុត្តស្សេវត្ថស្ស បាកដីករណំ “**អយំ ហេត្ថា**”តិអាទិ។ តត្ថ **វិញ្ញាណវីថិយា**តិ ករណត្ថេ ករណវចនំ, **មយា**តិ កត្តុអត្ថេ។

ឯវន្តិ និទ្ទិសិតព្ពប្បកាសនន្តិ និទស្សនត្ថមេវ សទ្ទំ គហេត្វា វុត្តំ និទស្សេតព្ពស្ស និទ្ទិសិតព្ពត្តាភាវាភាវតោ។ តេន ឯវំ-សទ្ទេន សកលម្បិ សុត្តំ បច្ចាមដ្ឋន្តិ ទស្សេតិ។ សុត-សទ្ទស្ស កិរិយាសទ្ទត្តា សវនកិរិយាយ ច សាធារណវិញ្ញាណប្បពន្ធបដិពទ្ធត្តា តត្ថ ច បុគ្គលវោហារោតិ វុត្តំ “**សុតន្តិ បុគ្គលកិច្ចប្បកាសន**”ន្តិ។ ន ហិ បុគ្គលវោហាររហិតេ ធម្មប្បពន្ធេ សវនកិរិយា លព្ភតីតិ។

យស្ស ចិត្តសន្តានស្សាតិអាទិបិ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ទំ គហេត្វា បុរិមយោជនាយ អញ្ញថា អត្ថយោជនំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ **អាការបញ្ញត្តី**តិ ឧបាទាបញ្ញត្តិ ឯវ ធម្មានំ បវត្តិអាការុបាទានវសេន តថា វុត្តា។ **សុតន្តិ វិសយនិទ្ទេសោ**តិ សោតព្ពភូតោ ធម្មោ សវនកិរិយាកត្តុបុគ្គលស្ស សវនកិរិយាវសេន បវត្តិដ្ឋានន្តិ កត្វា វុត្តំ។ ចិត្តសន្តានវិនិមុត្តស្ស បរមត្ថតោ កស្សចិ កត្តុ អភាវេបិ សទ្ទវោហារេន ពុទ្ធិបរិកប្បិតភេទវចនិច្ឆាយ ចិត្តសន្តានតោ អញ្ញំ វិយ តំសមង្គឹ កត្វា វុត្តំ “**ចិត្តសន្តានេន តំសមង្គិនោ**”តិ។ សវនកិរិយាវិសយោបិ សោតព្ពធម្មោ សវនកិរិយាវសេន បវត្តចិត្តសន្តានស្ស ឥធ បរមត្ថតោ កត្តុភាវតោ, សវនវសេន ចិត្តប្បវត្តិយា ឯវ វា សវនកិរិយាភាវតោ តំកិរិយាកត្តុ ច វិសយោ ហោតីតិ វុត្តំ “**តំសមង្គិនោ កត្តុវិសយេ**”តិ។ សុតាការស្ស ច ថេរស្ស សម្មានិច្ឆិតភាវតោ អាហ “**គហណសន្និដ្ឋាន**”ន្តិ។ ឯតេន វា អវធារណត្ថំ ឯវំ-សទ្ទំ គហេត្វា អយមត្ថយោជនា កតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បុព្ពេ សុតានំ នានាវិហិតានំ សុត្តសង្ខាតានំ អត្ថព្យញ្ជនានំ ឧបធារិតរូបស្ស អាការស្ស និទស្សនស្ស, អវធារណស្ស វា បកាសនសភាវោ ឯវំ-សទ្ទោតិ តទាការាទិឧបធារណស្ស បុគ្គលបញ្ញត្តិយា ឧបាទានភូតធម្មប្បពន្ធព្យាបារតាយ វុត្តំ “**ឯវន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ**”តិ។ សវនកិរិយា បន បុគ្គលវាទិនោបិ វិញ្ញាណនិរបេក្ខា នត្ថីតិ

វិសេសតោ វិញ្ញាណព្យាបារោតិ អាហ “**សុតន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ**”តិ។ **មេតិ** សទ្ទប្បវត្តិយា ឯកន្តេនេវ សត្ត
វិសយត្តា វិញ្ញាណកិច្ចស្ស ច តត្ថេវ សមោទហិតព្ពតោ “**មេតិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ**”តិ វុត្តំ។ អវិជ្ជមាន
បញ្ញត្តិវិជ្ជមានបញ្ញត្តិសភាវា យថាក្កមំ ឯវំ-សទ្ទសុត-សទ្ទានំ អត្ថាតិ តេ តថារូប-បញ្ញត្តិ-ឧបាទានភូត-ធម្មប្ប
ពន្ធព្យាបារភាវេន ទស្សេន្តោ អាហ – “**ឯវន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ, សុតន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ**”តិ។ ឯត្ថ ច
ករណកិរិយាកត្តុកម្ម-វិសេសប្បកាសនវសេន បុគ្គលព្យាបារវិសយ-បុគ្គលព្យាបារនិទស្សនវសេន គហណាការ
គាហកតព្ពិសយវិសេសនិទ្ទេសវសេន កត្តុករណព្យាបារ-កត្តុនិទ្ទេសវសេន ច ទុតិយាទយោ ចតស្សោ អត្ថ
យោជនា ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សព្ពស្សបិ សទ្ទាធិគមនីយស្ស អត្ថស្ស បញ្ញត្តិមុខេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពត្តា សព្ពបញ្ញត្តីនញ្ច វិជ្ជមានាទិវសេន
ឆសុ បញ្ញត្តិភេទេសុ អន្តោគធត្តា តេសុ “ឯវ”ន្តិអាទីនំ បញ្ញត្តីនំ សរូបំ និទ្ធារេន្តោ អាហ “**ឯវន្តិ ច មេតិ
ចា**”តិអាទិ។ តត្ថ ឯវន្តិ ច មេតិ ច វុច្ចមានស្ស អត្ថស្ស អាការាទិនោ ធម្មានំ អសលក្ខណភាវតោ អវិជ្ជមាន
បញ្ញត្តិភាវោតិ អាហ “**សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តី**”តិ។ តត្ថ **សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេនា**តិ ភូតត្ថ
ឧត្តមត្ថវសេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ មាយាមរីចិអាទយោ វិយ អភូតត្ថោ, អនុស្សវាទីហិ គហេតព្ពោ វិយ
អនុត្តមត្ថោ ច ន ហោតិ, សោ រូបសទ្ទាទិសភាវោ, រុប្បនានុភវនាទិសភាវោ វា អត្ថោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ ចាតិ
វុច្ចតិ, ន តថា ឯវំ មេតិ បទានំ អត្ថោតិ។ ឯតមេវត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ “**កិញ្ចេត្ថត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សុតន្តិ បន
សទ្ទាយតនំ សន្ធាយាហ “**វិជ្ជមានបញ្ញត្តី**”តិ។ តេនេវ ហិ “**យញ្ហិ តំ ឯត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធ**”ន្តិ វុត្តំ។ សោត
ទ្វារានុសារេន ឧបលទ្ធន្តិ បន វុត្តេ អត្ថព្យញ្ជនាទិ សព្ពំ លព្ភតីតិ។ **តំ តំ ឧបាទាយ វត្តព្ពតោ**តិ
សោតបថមាគតេ ធម្មេ ឧបាទាយ តេសំ ឧបធារិតាការាទិនោ បច្ចាមសនវសេន ឯវន្តិ, សសន្តតិបរិយាបន្នេ
ខន្ធេ ឧបាទាយ មេតិ វត្តព្ពត្តាតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋាទិសភាវរហិតេ សទ្ទាយតនេ បវត្តមានោបិ សុតវោហារោ “ទុតិយំ
តតិយ”ន្តិអាទិកោ វិយ បឋមាទីនិ ទិដ្ឋមុតវិញ្ញាតេ អបេក្ខិត្វា បវត្តោតិ អាហ “**ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ
វត្តព្ពតោ**”តិ។ អសុតំ ន ហោតីតិ ហិ សុតន្តិ បកាសិតោយមត្ថោតិ។

អត្តនា បដិវិទ្ធា សុត្តស្ស បការវិសេសា ឯវន្តិ ថេរេន បច្ចាមដ្ឋាតិ អាហ “**អសម្មោហំ ទីបេតី**”តិ។ **នានប្ប
ការបដិវេធសមត្ថោ ហោតី**តិ ឯតេន វក្ខមានស្ស សុត្តស្ស នានប្បការតំ ទុប្បដិវិជ្ឈតញ្ច ទស្សេតិ។ **សុតស្ស
អសម្មោសំ ទីបេតី**តិ សុតាការស្ស យាថាវតោ ទស្សិយមានត្តា វុត្តំ។ **អសម្មោហេនា**តិ សម្មោហាភាវេន, បញ្ញាយ
ឯវ វា សវនកាលសម្ភូតាយ តទុត្តរកាលបញ្ញាសិទ្ធិ ។ ឯវំ **អសម្មោសេនា**តិ ឯត្ថាបិ វត្តព្ពំ។ ព្យញ្ជនានំ
បដិវិជ្ឈិតព្ពោ អាការោ នាតិគម្ភីរោ យថាសុតធារណមេវ តត្ថ ករណីយន្តិ សតិយា ព្យាបារោ អធិកោ, បញ្ញា
តត្ថ គុណីភូតាតិ វុត្តំ “**បញ្ញាបុព្ពង្គមាយា**”តិអាទិ បញ្ញាយ បុព្ពង្គមាតិ កត្វា។ បុព្ពង្គមតា ចេត្ថ បធានតា
“មនោបុព្ពង្គមា”តិអាទីសុ វិយ។ បុព្ពង្គមតាយ វា ចក្ខុវិញ្ញាណាទីសុ អាវជ្ជនាទីនំ វិយ អប្បធានត្តេ បញ្ញា
បុព្ពង្គមា ឯតិស្សាតិ អយម្បិ អត្ថោ យុជ្ជតិ, ឯវំ សតិ **បុព្ពង្គមាយា**តិ ឯត្ថាបិ វុត្តវិបរិយាយេន យថាសម្ភវំ អត្ថោ
វេទិតព្ពោ។ **អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្សា**តិ អត្ថព្យញ្ជនបរិបុណ្ណស្ស , សង្កាសន-បកាសន-វិវរណ-វិភជន-ឧត្តានីករណ
បញ្ញត្តិវសេន ឆហិ អត្ថបទេហិ, អក្ខរបទព្យញ្ជនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ឆហិ ព្យញ្ជនបទេហិ ច
សមន្នាគតស្សាតិ វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យោនិសោ មនសិការំ ទីបេតិ ឯវំ-សទ្ទេន វុច្ចមានានំ អាការនិទស្សនាវធារណត្ថានំ អវិបរីតសទ្ធម្ម
វិសយត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **អវិក្ខេបំ ទីបេតី**តិ “ឱយតរណសុត្តំ កត្ថ ភាសិត”ន្តិអាទិបុច្ឆាវសេន បករណប្បវត្តស្ស
វក្ខមានស្ស សុត្តស្ស សវនំ សមាធានមន្តរេន ន សម្ភវតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **វិក្ខិត្តចិត្តស្សា**តិអាទិ តស្សេវត្ថស្ស
សមត្ថនវសេន វុត្តំ។ **សព្ពសម្បត្តិយា**តិ អត្ថព្យញ្ជនទេសក-បយោជនាទិសម្បត្តិយា។ អវិបរីតសទ្ធម្មវិសយេហិ
វិយ អាការនិទស្សនាវធារណត្ថេហិ យោនិសោមនសិការស្ស, សទ្ធម្មស្សវនេន វិយ ច អវិក្ខេបស្ស យថា
យោនិសោមនសិការេន ផលភូតេន អត្តសម្មាបណិធិបុព្ពេកតបុញ្ញតានំ សិទ្ធិ វុត្តា តទវិនាភាវតោ, ឯវំ អ
វិក្ខេបេនេវ ផលភូតេន ការណភូតានំ សទ្ធម្មស្សវនសប្បុរិសូបនិស្សយានំ សិទ្ធិ ទស្សេតព្ពា សិយា អស្សុតវតោ
សប្បុរិសូបនិស្សយរហិតស្ស ច តទភាវតោ។ “ន ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ”តិអាទិនា សមត្ថនវចនេន បន អវិក្ខេបេន
ការណភូតេន សប្បុរិសូបនិស្សយេន ច ផលភូតស្ស សទ្ធម្មស្សវនស្ស សិទ្ធិ ទស្សិតា។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ
យុត្តោ សិយា, សទ្ធម្មស្សវនសប្បុរិសូបនិស្សយា ន ឯកន្តេន អវិក្ខេបស្ស ការណំ ពាហិរង្គត្តា។ អវិក្ខេបោ បន
សប្បុរិសូបនិស្សយោ វិយ សទ្ធម្មស្សវនស្ស ឯកន្តការណន្តិ, ឯវម្បិ អវិក្ខេបេន សប្បុរិសូបនិស្សយសិទ្ធិជោតនា ន
សមត្ថិតាវ, នោ ន សមត្ថិតា វិក្ខិត្តចិត្តានំ សប្បុរិសបយិរុបាសនាភាវស្ស អត្ថសិទ្ធិតោ។ ឯត្ថ ច បុរិមំ ផលេន
ការណស្ស សិទ្ធិទស្សនំ នទីបូរេន វិយ ឧបរិ វុដ្ឋិសព្ភាវស្ស។ ទុតិយំ ការណេន ផលស្ស សិទ្ធិទស្សនំ ទដ្ឋព្ពំ ឯកន្ត
វស្សិនា វិយ មេឃវុដ្ឋានេន វុដ្ឋិប្បវត្តិយា។

ភគវតោ វចនស្ស អត្ថព្យញ្ជនបភេទ-បរិច្ឆេទវសេន សកលសាសនសម្បត្តិ-ឱគាហនាការោ និរវសេសប រហិត-បារិបូរិការណន្តិ វុត្តំ "**ឯវំ ភទ្ទកោ អាការោ**"តិ។ យស្មា ន ហោតីតិ សម្ពន្ធោ ។ **បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តិន្តិ** អត្តសម្មាបណិធិ-បុព្ពេកតបុញ្ញតា-សង្ខាតំ គុណទ្វយំ។ អបរាបរវុត្តិយា ចេត្ថ ចក្កភាវោ, ចរន្តិ ឯតេហិ សត្តា, សម្បត្តិភវេសូតិ វា ។ យេ សន្ធាយ វុត្តំ "ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុ ចក្កំ វត្តតី"តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣១)។ បុរិមបច្ឆិមភាវោ ចេត្ថ ទេសនក្កមវសេន ទដ្ឋព្ពោ។ **បច្ឆិមចក្កទ្វយ សិទ្ធិយា**តិ បច្ឆិមចក្កទ្វយស្ស ច អត្ថិតាយ។ សម្មាបណិហិតត្តោ បុព្ពេ ច កតបុញ្ញោ សុទ្ធាសយោ ហោតិ តទ សុទ្ធិហេតូនំ កិលេសានំ ទូរីភាវតោតិ អាហ "**អាសយសុទ្ធិ សិទ្ធា ហោតី**"តិ។ តថា ហិ វុត្តំ – "សម្មាបណិហិតំ ចិត្តំ, សេយ្យសោ នំ តតោ ករេ"តិ (ធ. ប. ៤៣) "កតបុញ្ញោសិ, ត្វំ អានន្ទ, បធានមនុយុញ្ជ, ខិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ"តិ (ទី. និ. ២.២០៧) ច។ តេនេវាហ "**អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធី**"តិ។ **បយោគសុទ្ធិយា**តិ យោនិសោមនសិការបុព្ពង្គមស្ស ធម្មស្សវនបយោគស្ស វិសទភាវេន។ តថា ចាហ "**អាគមព្យត្តិសិទ្ធី**"តិ, សព្ពស្ស វា កាយវចីបយោគស្ស និទ្ទោសភាវេន។ បរិសុទ្ធកាយវចីបយោគោ ហិ វិប្បដិសារាភាវតោ អវិក្ខិត្តចិត្តោ បរិយត្តិយំ វិសារទោ ហោតីតិ។

នានប្បការបដិវេធទីបកេនាតិអាទិនា អត្ថព្យញ្ជនេសុ ថេរស្ស ឯវំ-សទ្ទសុត-សទ្ទានំ អសម្មោហសម្មោសទីបនតោ ចតុបដិសម្ភិទាវសេន អត្ថយោជនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **សោតព្ពភេទបដិវេធទីបកេនា**តិ ឯតេន អយំ សុត-សទ្ទោ ឯវំ-សទ្ទសន្និធានតោ, វក្ខមានាបេក្ខាយ វា សាមញ្ញេនេវ សោតព្ពធម្មវិសេសំ អាមសតីតិ ទីបេតិ។ មនោទិដ្ឋីហិ បរិយត្តិធម្មានំ អនុបេក្ខនសុប្បដិវេធា វិសេសតោ មនសិការបដិពទ្ធាតិ តេ វុត្តនយេន យោនិសោមនសិការទីបកេន ឯវំ សទ្ទេន យោជេត្វា, សវនធារណវចីបរិចយា បរិយត្តិធម្មានំ វិសេសេន សោតាវធានបដិពទ្ធាតិ តេ វុត្តនយេន អវិក្ខេបទីបកេន សុត-សទ្ទេន យោជេត្វា ទស្សេន្តោ សាសនសម្បត្តិយា ធម្មស្សវនេ ឧស្សាហំ ជនេតិ។ តត្ថ **ធម្មា**តិ បរិយត្តិធម្មា។ **មនសា អនុបេក្ខិតា**តិ "ឥធ សីលំ កថិតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា, ឯត្តកា ឯត្ថ អនុសន្ធិយោ"តិអាទិនា នយេន មនសា អនុបេក្ខិតា។ **ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា**តិ និជ្ឈានក្ខន្តិ ភូតាយ, ញាតបរិញ្ញាសង្ខាតាយ វា ទិដ្ឋិយា តត្ថ តត្ថ វុត្តរូបារូបធម្មេ "ឥតិ រូបំ, ឯត្តកំ រូប"ន្តិអាទិនា សុដ្ឋុ វវត្ថបេត្វា បដិវិទ្ធា។

សកលេន វចនេនាតិ បុព្ពេ តីហិ បទេហិ វិសុំ វិសុំ យោជិតត្តា វុត្តំ។ **អត្តនោ អទហន្តោ**តិ "មមេទ"ន្តិ អត្តនិ អដ្ឋបេន្តោ។ ភុម្មត្ថេ ចេតំ សាមិវចនំ។ **អសប្បុរិសភូមិ**ន្តិ អកតញ្ញុតំ។ "ឥធេកច្ចោ បាបភិក្ខុ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មវិនយំ បរិយាបុណិត្វា អត្តនោ ទហតី"តិ (បារា. ១៩៥) ឯវំ វុត្តំ អនរិយវោហារវត្តំ, សា ឯវ អនរិយវោហារវត្ថា អសទ្ធម្មោ ។ ននុ ច អានន្ទត្ថេរស្ស "មមេទំ វចន"ន្តិ អធិមានស្ស, មហាកស្សបត្ថេរាទីនញ្ច តទាសង្កាយ អភាវតោ អសប្បុរិសភូមិ-សមតិក្កមាទិវចនំ និរត្ថកន្តិ? នយិទមេវំ។ "ឯវំ មេ សុត"ន្តិ វទន្តេន អយម្បិ អត្ថោ វិភាវិតោតិ ទស្សនតោ។ កេចិ បន "ទេវតានំ បរិវិតក្កាបេក្ខំ តថាវចនន្តិ ឯទិសី ចោទនា អនវ កាសា"តិ វទន្តិ។ តស្មឹ កិរ ខណេ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ "ភគវា ច បរិនិព្ពុតោ, អយញ្ច អាយស្មា ទេសនាកុសលោ ឥទានិ ធម្មំ ទេសេតិ, សក្យកុលប្បសុតោ តថាគតស្ស ភាតា ចូឡបិតុ បុត្តោ។ កឹ នុ ខោ សយំ សច្ឆិកតំ ធម្មំ ទេសេតិ? ឧទាហុ ភគវតោ ឯវ វចនំ យថាសុត"ន្តិ, ឯវំ តទាសង្កិតប្ប ការតោ អសប្បុរិសភូមិសមោក្កមាទិតោ អតិក្កមាទិ វិភាវិតន្តិ។ **អប្បេតី**តិ និទស្សេតិ។ ទិដ្ឋធម្មិក-សម្បរាយិក-បរមត្ថេសុ យថារហំ សត្តេ នេតីតិ នេត្តិ, ធម្មោ ឯវ នេត្តិ **ធម្មនេត្តិ**។

ទន្ធត្ថនិវិដ្ឋា វិចិកិច្ឆា **កង្ខា**, នាតិសំសប្បនា មតិភេទមត្តា **វិមតិ**។ **អស្សទ្ធិយំ វិនាសេតី**តិ ភគវតា ភាសិតត្តា សម្មុខាវស្ស បដិគ្គហិតត្តា ខលិតទុរុត្តាទិគហណទោសាភាវតោ ច។ ឯត្ថ ច បឋមាទយោ តិស្សោ អត្ថយោជនា អាការាទិអត្ថេសុ អគ្គហិតវិសេសមេវ ឯវំ-សទ្ទំ គហេត្វា ទស្សិតា, តតោ បរា ចតស្សោ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ទំ គហេត្វា វិភាវិតា។ បច្ឆិមា បន តិស្សោ យថាក្កមំ អាការត្ថំ និទស្សនត្ថំ អវធារណត្ថញ្ច ឯវំ-សទ្ទំ គហេត្វា យោជិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯក-សទ្ទោ អញ្ញសេដ្ឋអសហាយសង្ខយាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស "សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ ឥត្ថេកេ អភិវទន្តី"តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៧) អញ្ញត្ថេ ទិស្សតិ។ "ចេតសោ ឯកោទិភាវ"ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២២៨; បារា. ១១) សេដ្ឋេ, "ឯកោ វូបកដ្ឋោ"តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៤០៥) អ សហាយេ, "ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា"តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) សង្ខយាយំ។ ឥធាបិ សង្ខយាយន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ "**ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ**"តិ។ **កាលញ្ច សមយញ្ចា**តិ យុត្តកាលញ្ច បច្ចយសាមគ្គិញ្ច។ **ខណោ**តិ ឱកាសោ។ តថាគតុប្បាទាទិកោ ហិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឱកាសោ តប្បច្ចយស្ស បដិលាភហេតុត្តា។ ខណោ ឯវ ច សមយោ, យោ ខណោតិ ច សមយោតិ ច វុច្ចតិ, សោ ឯកោ ឯវាតិ ហិ អត្ថោ។ **មហាសមយោ**តិ មហាសមូហោ។ **សមយោបិ ខោ**តិ សិក្ខាបទបូរណស្ស ហេតុបិ។

សមយប្បវាទកេតិ ទិដ្ឋិប្បវាទកេ។ តត្ថ ហិ និសិន្នា តិត្ថិយា អត្តនោ អត្តនោ សមយំ បវទន្តិ។ **អត្ថាភិសមយា**តិ ហិតបដិលាភា។ អភិសមេតព្ពោតិ អភិសមយោ, អភិសមយោ អត្ថោ **អភិសមយត្ថោ**តិ បីឡនាទីនិ អភិសមេតព្ពភាវេន ឯកីភាវំ ឧបនេត្វា វុត្តានិ។ អភិសមយស្ស វា បដិវេធស្ស វិសយភូតោ អត្ថោ **អភិសមយត្ថោ**តិ តានេវ តថា ឯកត្តេន វុត្តានិ។ តត្ថ **បីឡនំ** ទុក្ខសច្ចស្ស តំសមង្គិនោ ហឹសនំ អវិប្ផារិកតាករណំ, **សន្តាបោ** ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តាបនំ បរិទហនំ។

តត្ថ សហការិការណំ សន្និជ្ឈំ សមេតិ សមវេតីតិ **សមយោ**, សមវាយោ។ សមេតិ សមាគច្ឆតិ ឯត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយំ តទាធារបុគ្គលេហីតិ **សមយោ**, ខណោ។ សមេតិ ឯត្ថ, ឯតេន វា សំគច្ឆតិ សត្តោ, សភាវធម្មោ វា សហជាតាទីហិ, ឧប្បាទាទីហិ វាតិ **សមយោ**, កាលោ។ ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ អត្ថតោ អភូតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ ករណំ វិយ ច បរិកប្បនាមត្តសិទ្ធេន រូបេន វោហរីយតីតិ។ សមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ បវត្តិ អវដ្ឋានន្តិ **សមយោ**, សមូហោ យថា "សមុទាយោ"តិ។ អវយវសហាវដ្ឋានមេវ ហិ សមូហោតិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ ផលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ **សមយោ**, ហេតុ យថា "សមុទយោ"តិ។ សមេតិ សំយោជនភាវតោ សម្ពន្ធោ ឯតិ អត្តនោ វិសយេ បវត្តតិ, ទឡ្ហគ្គហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ ឯតេនាតិ **សមយោ**, ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពជ្ឈន្តីតិ។ សមិតិ សំគតិ សមោធានន្តិ **សមយោ**, បដិលាភោ។ សមស្ស និរោធស្ស យានំ, សម្មា វា យានំ អបគមោ អបវត្តិ **សមយោ**, បហានំ។ អភិមុខំ ញាណេន សម្មា ឯតព្ពោ អធិគន្តព្ពោតិ **អភិសមយោ**, ធម្មានំ អវិបរីតោ សភាវោ។ អភិមុខភាវេន សម្មា ឯតិ គច្ឆតិ ពុជ្ឈតីតិ **អភិសមយោ**, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវាវពោធោ ។ ឯវំ តស្មឹ តស្មឹ អត្ថេ សមយសទ្ទប្បវត្តិ វេទិតព្ពា។ សមយសទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេ អភិសមយសទ្ទស្ស ឧទាហរណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **អស្សា**តិ សមយសទ្ទស្ស។ **កាលោ អត្ថោ** សមវាយាទីនំ អត្ថានំ ឥធ អសម្ភវតោ ទេសទេសកបរិសានំ វិយ សុត្តស្ស និទានភាវេន កាលស្ស អបទិសិតព្ពតោ ច។

កស្មា បនេត្ថ អនិយមិតវសេនេវ កាលោ និទ្ទិដ្ឋោ? ន ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមិតោតិ អាហ "**តត្ថ កិញ្ចាបិ**"តិអាទិ។ ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមំ អកត្វា សមយសទ្ទស្ស វចនេ អយម្បិ គុណោ លទ្ធោ ហោតីតិ ទស្សេន្តោ "**យេ វា ឥមេ**"តិអាទិមាហ។ សាមញ្ញជោតនា ហិ វិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ។ តត្ថ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ** ទេវសិកំ ឈានផលសមាបត្តីហិ វីតិនាមនកាលោ, វិសេសតោ សត្តសត្តាហានិ។ **សុប្បកាសា**តិ ទសសហស្សិលោកធាតុបកម្បន-ឱភាសបាតុភាវាទីហិ បាកដា។ យថាវុត្តប្បភេទេសុ ឯវ សមយេសុ ឯកទេសំ បការន្តរេហិ សង្គហេត្វា ទស្សេតុំ "**យោ ចាយ**"ន្តិអាទិមាហ។ តថា ហិ ញាណកិច្ចសមយោ, អត្តហិតបដិបត្តិសមយោ ច អភិសម្ពោធិសមយោ, អរិយតុណ្ហីភាវសមយោ, ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ, ករុណាកិច្ចបរហិតបដិបត្តិធម្មីកថាសមយា, ទេសនាសមយោ ឯវ។

ករណវចនេន និទ្ទេសោ កតោតិ សម្ពន្ធោ។ **តត្ថា**តិ អភិធម្មតទញ្ញសុត្តបទវិនយេសុ។ **តថា**តិ ភុម្មករណេហិ។ **អធិករណត្ថោ** អាធារត្ថោ។ ភាវោ នាម កិរិយា, តាយ កិរិយន្តរលក្ខណំ **ភាវេនភាវលក្ខណំ**។ តត្ថ យថា កាលោ សភាវធម្មបរិច្ឆិន្នោ សយំ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេន បញ្ញាតោ តង្ខណប្បវត្តានំ តតោ បុព្ពេ បរតោ ច អភាវតោ "បុព្ពណ្ហេ ជាតោ, សាយន្ហេ គច្ឆតី"តិ ច អាទីសុ, សមូហោ ច អវយវវិនិមុត្តោ វិសុំ អវិជ្ជមានោបិ កប្បនាមត្តសិទ្ធោ អវយវានំ អាធារភាវេន បញ្ញាបីយតិ យថា "រុក្ខេ សាខា, យវរាសិយំ សម្ភូតោ"តិអាទីសុ, ឯវំ ឥធាបីតិ ទស្សេន្តោ អាហ "**អធិករណញ្ហិ...បេ.... ធម្មាន**"ន្តិ។ យស្មឹ កាលេ, ធម្មបុញ្ជេ វា កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មឹ ឯវ កាលេ ធម្មបុញ្ជេ ច ផស្សាទយោបិ ហោន្តីតិ អយំ ហិ តត្ថ អត្ថោ។ យថា ច "គាវីសុ ទុយ្ហមានាសុ គតោ, ទុទ្ធាសុ អាគតោ"តិ ទោហនកិរិយាយ គមនកិរិយា លក្ខីយតិ, ឯវំ ឥធាបិ យស្មឹ សមយេ, តស្មឹ សមយេតិ ច វុត្តេ "សតី"តិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយមានោ ឯវ ហោតិ បទត្ថស្ស សត្តាវិរហាភាវតោតិ សមយស្ស សត្តាកិរិយាយ ចិត្តស្ស ឧប្បាទកិរិយា ផស្សាទិភវនកិរិយា ច លក្ខីយតិ។ **យស្មឹ សមយេ**តិ យស្មឹ នវមេ ខណេ, យស្មឹ យោនិសោមនសិការាទិហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ វា សតិ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មឹយេវ ខណេ, ហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ វា ផស្សាទយោបិ ហោន្តីតិ ឧភយត្ថ សមយសទ្ទេ ភុម្មនិទ្ទេសោ កតោ លក្ខណភូតភាវយុត្តោតិ ទស្សេន្តោ អាហ "**ខណ...បេ.... លក្ខីយតី**"តិ។

ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ "អន្នេន វសតិ, វិជ្ជាយ វសតិ, ផរសុនា ឆិន្ទតិ, កុទាលេន ខណតី"តិអាទីសុ វិយ។ វីតិក្កមញ្ហិ សុត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតាបេត្វា ឱតិណ្ណវត្ថុកំ បុគ្គលំ បដិបុច្ឆិត្វា វិគរហិត្វា ច តំ តំ វត្ថុឱតិណ្ណកាលំ អនតិក្កមិត្វា តេនេវ កាលេន សិក្ខាបទានិ បញ្ញបេន្តោ ភគវា វិហរតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមានោ តតិយបារាជិកាទីសុ វិយ។

អច្ចន្តមេវ អារម្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ ទេសនានិដ្ឋានំ។ បរហិតបដិបត្តិសង្ខាតេន **ករុណាវិហារេន។**
តទត្ថជោតនត្ថន្តិ អច្ចន្តសំយោគត្ថជោតនត្ថំ។ **ឧបយោគនិទ្ទេសោ កតោ** យថា "មាសំ សជ្ឈាយតី"តិ ។
បោរាណាតិ អដ្ឋកថាចរិយា។ **អភិលាបមត្តភេទោ**តិ វចនមត្តេន វិសេសោ។ តេន សុត្តវិនយេសុ វិភត្តិព្យត្តយោ
កតោតិ ទស្សេតិ។

សេដ្ឋន្តិ សេដ្ឋវាចកំ វចនំ "សេដ្ឋ"ន្តិ វុត្តំ សេដ្ឋគុណសហចរណតោ, តថា **"ឧត្តម"**ន្តិ ឯត្ថាបិ។ **គារវយុត្តោ**តិ
គរុភាវយុត្តោ គរុគុណយោគតោ, គរុករណារហតាយ វា គារវយុត្តោ។ **វុត្តោយេវ**, ន បន ឥធ វត្តព្ពោ វិសុទ្ធិមគ្គស្ស
ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយ ឯកទេសភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

អបរោ នយោ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា; សារត្ថ. ដី. ១.១.វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា; វិសុទ្ធិ. មហាដី. ១.១៤៤) –
ភាគវាតិ ភគវា, ភតវាតិ ភគវា, ភាគេ វនីតិ ភគវា, ភគេ វនីតិ ភគវា, ភត្តវាតិ ភគវា, ភគេ វមីតិ ភគវា, ភា
គេ វមីតិ ភគវា។

"ភាគវា ភតវា ភាគេ, ភគេ ច វនិ ភត្តវា;
ភគេ វមិ តថា ភាគេ, វមីតិ ភគវា ជិនោ"។

តត្ថ កថំ **ភាគវាតិ ភគវា**? យេ តេ សីលាទយោ ធម្មក្ខន្ធា គុណភាគា គុណកោដ្ឋាសា, តេ អនញ្ញ
សាធារណា និរតិសយា តថាគតេ អត្ថិ ឧបលព្ភន្តិ។ តថា ហិស្ស សីលំ សមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនំ,
ហិរី ឱត្តប្បំ, សទ្ធា វីរិយំ, សតិ សម្បជញ្ញំ, សីលវិសុទ្ធិ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ, សមថោ វិបស្សនា, តីណិ កុសលមូលានិ, តីណិ សុ
ចរិតានិ, តយោ សម្មាវិតក្កា, តិស្សោ អនវជ្ជសញ្ញា, តិស្សោ ធាតុយោ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្ប
ធានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ចត្តារោ អរិយមគ្គា, ចត្តារិ អរិយផលានិ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, ចតុយោនិ
បរិច្ឆេទកញាណានិ, ចត្តារោ អរិយវំសា, ចត្តារិ វេសារជ្ជញាណានិ, បញ្ច បធានិយង្គានិ, បញ្ចង្គិកោ សម្មាសមាធិ,
បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធិ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, បញ្ច និស្សារណីយា ធាតុយោ, បញ្ច
វិមុត្តាយតនញាណានិ, បញ្ច វិមុត្តិបរិបាចនីយា សញ្ញា, ឆ អនុស្សតិដ្ឋានានិ, ឆ គារវា, ឆ និស្សារណីយា
ធាតុយោ, ឆ សតតវិហារា, ឆ អនុត្តរិយានិ, ឆ និព្ពេធភាគិយា សញ្ញា, ឆ អភិញ្ញា, ឆ អសាធារណញាណានិ,
សត្ត អបរិហានិយា ធម្មា, សត្ត អរិយធម្មា, សត្ត អរិយធនានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា, សត្ត សប្បុរិសធម្មា, សត្ត និជ្ជរ
វត្ថូនិ, សត្ត សញ្ញា, សត្តទក្ខិណេយ្យបុគ្គលទេសនា, សត្តខីណាសវពលទេសនា, អដ្ឋបញ្ញាបដិលាភហេតុទេសនា
អដ្ឋ សម្មត្តានិ, អដ្ឋលោកធម្មាតិក្កមោ, អដ្ឋ អារម្ភវត្ថូនិ, អដ្ឋអក្ខណទេសនា, អដ្ឋ មហាបុរិសវិតក្កា,
អដ្ឋអភិភាយតនទេសនា, អដ្ឋ វិមោក្ខា, នវ យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា, នវ បារិសុទ្ធិបធានិយង្គានិ,
នវសត្តាវាសទេសនា, នវ អាឃាតបដិវិនយា, នវ សញ្ញា, នវនានត្តា, នវ អនុបុព្ពវិហារា, ទស នាថករណា ធម្មា,
ទស កសិណាយតនានិ, ទស កុសលកម្មបថា, ទស សម្មត្តានិ, ទស អរិយវាសា, ទស អសេក្ខធម្មា, ទស
តថាគតពលានិ, ឯកាទស មេត្តានិសំសា, ទ្វាទស ធម្មចក្កាការា, តេរស ធុតគុណា, ចុទ្ទស ពុទ្ធញាណានិ,
បញ្ចទស វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា, សោឡសវិធា អានាបានស្សតិ, សោឡស អបរន្តបនីយា ធម្មា, អដ្ឋារស ពុទ្ធ
ធម្មា, ឯកូនវីសតិ បច្ចវេក្ខណញាណានិ, ចតុចត្តាលីស ញាណវត្ថូនិ, បញ្ញាស ឧទយព្ពយញាណានិ, បរោបញ្ញាស
កុសលា ធម្មា, សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនិ, ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខសមាបត្តិសញ្ចារិមហាវជិរញាណំ ,
អនន្តនយសមន្តបដ្ឋាន-បវិចយ-បច្ចវេក្ខណទេសនាញាណានិ, តថា អនន្តាសុ លោកធាតូសុ អនន្តានំ
សត្តានំ អាសយាទិវិភាវនញាណានិ ចាតិ ឯវមាទយោ អនន្តាបរិមាណភេទា អនញ្ញសាធារណា និរតិសយា
គុណភាគា គុណកោដ្ឋាសា សំវិជ្ជន្តិ ឧបលព្ភន្តិ, តស្មា យថាវុត្តវិភាគា គុណភាគា អស្ស អត្ថីតិ "ភាគវា"តិ
វត្តព្ពេ អាការស្ស រស្សត្តំ កត្វា "ភគវា"តិ វុត្តោ។ ឯវំ តាវ ភាគវាតិ **ភគវា**។

"យស្មា សីលាទយោ សព្ពេ, គុណភាគា អសេសតោ;
វិជ្ជន្តិ សុគតេ តស្មា, ភគវាតិ បវុច្ចតិ"។

កថំ **ភតវាតិ ភគវា**? យេ តេ សព្ពលោកហិតាយ ឧស្សុក្កមាបន្នេហិ មនុស្សត្តាទិកេ អដ្ឋ ធម្មេ
សមោធានេត្វា សម្មាសម្ពោធិយា កតមហាភិនីហារេហិ មហាពោធិសត្តេហិ បរិបូរិតព្ពា ទានបារមី, សីល,
នេក្ខម្ម, បញ្ញា, វីរិយ, ខន្តិ, សច្ច, អធិដ្ឋាន, មេត្តា, ឧបេក្ខាបារមីតិ ទស បារមិយោ, ទស ឧបបារមិយោ, ទស
បរមត្ថបារមិយោតិ សមតឹស បារមិយោ, ទានាទីនិ ចត្តារិ សង្គហវត្ថូនិ, សច្ចាទីនិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ, អង្គ
បរិច្ចាគោ, ជីវិត, រជ្ជ, បុត្ត, ទារបរិច្ចាគោតិ បញ្ច មហាបរិច្ចាគា, បុព្ពយោគោ, បុព្ពចរិយា, ធម្មក្ខានំ, ញាតត្ថ
ចរិយា, លោកត្ថចរិយា, ពុទ្ធិចរិយាតិ ឯវមាទយោ, សង្ខេបតោ វា សព្ពេ បុញ្ញញាណសម្ភារា ពុទ្ធករធម្មា, តេ
មហាភិនីហារតោ បដ្ឋាយ កប្បានំ សតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ យថា ហានភាគិយា សំកិលេស

ភាគិយា ឋិតិភាគិយា វា ន ហោន្តិ, អថ ខោ ឧត្តរុត្តរិ វិសេសភាគិយាវ ហោន្តិ, ឯវំ សក្កច្ចំ និរន្តរំ អនវសេសតោ ភតា សម្ភតា អស្ស អត្ថីតិ “ភតវា”តិ វត្តព្ពេ “ភគវា”តិ វុត្តោ និរុត្តិនយេន ត-ការស្ស គ-ការំ កត្វា ។ អថ វា **ភតវា**តិ តេយេវ យថាវុត្តេ ពុទ្ធករធម្មេ វុត្តនយេនេវ ភរិ, សម្ភរិ, បរិប្ូរេសីតិ អត្ថោ។ ឯវម្បិ ភតវាតិ **ភគវា**។

> “សម្ពោធិយា សព្ពេ, ទានបារមិអាទិកេ;
> សម្ភារេ ភតវា នាថោ, តស្មាបិ ភគវា មតោ”។

កថំ **ភាគេ វនីតិ ភគវា**? យេ តេ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខា ទេវសិកំ វឡញ្ជនកសមាបត្តិភាគា, តេ អនវសេសតោ លោកហិតត្ថំ អត្តនោ ច ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ និច្ចកប្បំ វនិ, ភជិ, សេវិ, ពហុលមកាសីតិ ភាគេ វនីតិ **ភគវា**។ អថ វា អភិញ្ញេយ្យធម្មេសុ កុសលាទីសុ ខន្ធាទីសុ ច យេ តេ បរិញ្ញេយ្យាទិវសេន សង្ខេបតោ វា ចតុព្ពិធា អភិសមយភាគា, វិត្ថារតោ បន “ចក្ខុ បរិញ្ញេយ្យំ សោតំ…បេ… ជរាមរណំ បរិញ្ញេយ្យ”ន្តិអាទិនា (បដិ. ម. ១.២១) អនេកេ បរិញ្ញេយ្យភាគា, “ចក្ខុស្ស សមុទយោ បហាតព្ពោ…បេ… ជរាមរណស្ស សមុទយោ បហាតព្ពោ”តិអាទិនា បហាតព្ពភាគា, “ចក្ខុស្ស និរោធោ…បេ… ជរាមរណស្ស និរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ”តិអាទិនា សច្ឆិកាតព្ពភាគា, “ចក្ខុនិរោធគាមិនីបដិបទា”តិអាទិនា, “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិនា ច អនេកភេទា ភាវេតព្ពភាគា ច ធម្មា, តេ សព្ពេ វនិ, ភជិ, យថារហំ គោចរភាវនាសេវនានំ វសេន សេវិ។ ឯវម្បិ ភាគេ វនីតិ **ភគវា**។ អថ វា “យេ ឥមេ សីលាទយោ ធម្មក្ខន្ធា សាវកេហិ សាធារណា គុណកោដ្ឋាសា គុណភាគា, កិន្តិ នុ ខោ តេ វិនេយ្យសន្តានេសុ បតិដ្ឋហេយ្យុ”ន្តិ មហាករុណាយ វនិ អភិបត្ថយិ, សា ចស្ស អភិបត្ថនា យថាធិប្បេតផលាវហា អហោសិ។ ឯវម្បិ ភាគេ វនីតិ **ភគវា**។

> “យស្មា ញេយ្យសមាបត្តិ-គុណភាគេ តថាគតោ;
> ភជិ បត្ថយិ សត្តានំ, ហិតាយ ភគវា តតោ”។

កថំ **ភគេ វនីតិ ភគវា**? សមាសតោ តាវ កតបុញ្ញេហិ បយោគសម្បន្នេហិ យថាវិភវំ ភជីយន្តីតិ ភគា, លោកិយលោកុត្តរសម្បត្តិយោ។ តត្ថ លោកិយេ តាវ តថាគតោ សម្ពោធិតោ បុព្ពេ ពោធិសត្តភូតោ បរមុក្កំសគតេ, វនិ, ភជិ, សេវិ, យត្ថ បតិដ្ឋាយ និរវសេសតោ ពុទ្ធករធម្មេ សមន្នានេន្តោ ពុទ្ធធម្មេ បរិបាចេសិ, ពុទ្ធភូតោ បន តេ និរវជ្ជេសុ ឧបសំហិតេ អនញ្ញសាធារណេ លោកុត្តរេបិ, វនិ, ភជិ, សេវិ, វិត្ថារតោ បន បទេសរជ្ជ-ឥស្សរិយចក្កវត្តិសម្បត្តិ-ទេវរជ្ជសម្បត្តិអាទិវសេន ឈាន-វិមោក្ខ-សមាធិសមាបត្តិ-ញាណទស្សន-មគ្គភាវនា-ផលសច្ឆិ-កិរិយាទិ-ឧត្តរិមនុស្សធម្មវសេន ច អនេកវិហិតេ អនញ្ញសាធារណេ, ភគេ, វនិ, ភជិ, សេវិ។ ឯវម្បិ ភគេ វនីតិ **ភគវា**។

> “យា តា សម្បត្តិយោ លោកេ, យា ច លោកុត្តរា បុថុ;
> សព្ពា តា ភជិ សម្ពុទ្ធោ, តស្មាបិ ភគវា មតោ”។

កថំ **សត្តវាតិ ភគវា**? ភត្តា ទឡ្ហភត្តិកា អស្ស ពហូ អត្ថីតិ ភត្តវា។ តថាគតោ ហិ មហាករុណាសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិ-អបរិមិតនិរុបមប្បភាវ-គុណវិសេសសមង្គិភាវតោ សព្ពសត្តុត្តមោ, សព្ពានត្ថបរិហារបុព្ពង្គមាយ និរវសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា សទេវមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្តុបការិតាយ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណអសីតិ អនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាទិ អនញ្ញសាធារណវិសេសបដិមណ្ឌិតរូបកាយតាយ យថាភុច្ចគុណាធិគតេន “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនយប្បវត្តេន លោកត្តយព្យាបិនា សុវិបុលេន សុវិសុទ្ធេន ច ថុតិឃោសេន សមន្នាគតត្តា ឧក្កំសបារមិប្បត្តាសុ អប្បិច្ឆតាសន្តុដ្ឋិអាទីសុ សុប្បតិដ្ឋិតភាវតោ ទសពលចតុវេសារជ្ជាទិ-និរតិសយគុណវិសេស-សមង្គីភាវតោ ច រូបប្បមាណោ រូបប្បសន្នោ, ឃោសប្បមាណោ ឃោសប្បសន្នោ, លូខប្បមាណោ លូខប្បសន្នោ, ធម្មប្បមាណោ ធម្មប្បសន្នោតិ ឯវំ ចតុប្បមាណិកេ លោកសន្និវាសេ សព្ពថាបិ បសាទាវហភាវេន សមន្តបាសាទិកត្តា អបរិមាណានំ សត្តានំ សទេវមនុស្សានំ អាទរពហុមានគារវាយតនតាយ បរមបេមសម្ភត្តិដ្ឋានំ។ យេ តស្ស ឱវាទេ បតិដ្ឋិតា អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតា ហោន្តិ, កេនចិ អសំហារិយា តេសំ បសាទភត្តិ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា។ តថា ហិ តេ អត្តនោ ជីវិតបរិច្ចាគេបិ តត្ថ បសាទំ ន បរិច្ចជន្តិ, តស្ស វា អាណំ ទឡ្ហភត្តិភាវតោ។

តេនេវាហ –

> “យោ វេ កតញ្ញូ កតវេទិ ធីរោ;

កល្យាណមិត្តោ ទឡ្ហភត្តិ ច ហោតី’’តិ។ (ជា. ២.១៧.៧៨);

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, មហាសមុទ្ទោ ឋិតធម្មោ វេលំ នាតិវត្តតិ, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី’’តិ (ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៥) ច។ –

ឯវំ ភត្តវាតិ **ភគវា** និរុត្តិនយេន ឯកស្ស ត-ការស្ស លោបំ កត្វា ឥតរស្ស គ-ការំ កត្វា។

“គុណាតិសយយុត្តស្ស, យស្មា លោកហិតេសិនោ;
សម្ភត្តា ពហវោ សត្តា, ភគវា តេន វុច្ចតី’’តិ។

កថំ **ភគេ វមីតិ ភគវា**? យស្មា តថាគតោ ពោធិសត្តភូតោបិ អបរិមាណាសុ ជាតីសុ បារមិយោ បរិបូរេន្តោ ភគសង្ខាតំ សិរិំ ឥស្សរិយំ យសញ្ច វមិ ឧគ្គិរិ, ខេឡបិណ្ឌំ វិយ អនបេក្ខោ ឆឌ្ឌយិ, ចរិមត្តភាវេបិ ហត្ថគតំ ចក្កវត្តិសិរិំ ទេវលោកាធិបច្ចសទិសំ ចតុទីបិស្សរិយំ ចក្កវត្តិសម្បត្តិសន្និស្សយំ សត្តរតនសមុជ្ជលំ យសញ្ច តិណាយបិ អមញ្ញមានោ និរបេក្ខោ បហាយ អភិនិក្ខមិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា ឥមេ សិរីអាទិកេ ភគេ វមីតិ **ភគវា**។ អថ វា ភានិ នាម នក្ខត្តានិ, តេហិ សមំ គច្ឆន្តិ បវត្តន្តីតិ ភគា, សិនេរុយុគន្ធរឧត្តរកុរុហិមវន្តាទិភាជនលោកវិសេសសន្និស្សយា សោភា កប្បដ្ឋិយភាវតោ, តេបិ ភគវា វមិ តន្និវាសិសត្តាវាសសមតិក្កមតោ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគប្បហានេន បជហីតិ។ ឯវម្បិ ភគេ វមីតិ **ភគវា**។

“ចក្កវត្តិសិរិំ យស្មា, យសំ ឥស្សរិយំ សុខំ;
បហាសិ លោកចិត្តញ្ច, សុគតោ ភគវា តតោ’’។

កថំ **ភាគេ វមីតិ ភគវា**? ភាគា នាម សភាគធម្មកោដ្ឋាសា, តេ ខន្ធាយតនធាតាទិវសេន, តត្ថាបិ រូបវេទនាទិវសេន បថវិយាទិវសេន អតីតាទិវសេន ច អនេកវិធា, តេ ច ភគវា សព្ពំ បបញ្ចំ សព្ពំ យោគំ សព្ពំ គន្ថំ សព្ពំ សំយោជនំ សមុច្ឆិន្ទិត្វា អមតធាតុំ សមធិគច្ឆន្តោ វមិ ឧគ្គិរិ, អនបេក្ខោ ឆឌ្ឌយិ ន បច្ចាវមិ។ តថា ហេស “សព្ពត្ថកមេវ បថវិំ អាបំ តេជំ វាយំ, ចក្ខុំ សោតំ ឃានំ ជិវ្ហំ កាយំ មនំ, រូបេ សទ្ទេ គន្ធេ រសេ ផោដ្ឋព្ពេ ធម្មេ, ចក្ខុវិញ្ញាណំ…បេ… មនោវិញ្ញាណំ, ចក្ខុសម្ផស្សំ…បេ… មនោសម្ផស្សំ, ចក្ខុសម្ផស្សជំ វេទនំ…បេ… មនោសម្ផស្សជំ វេទនំ, ចក្ខុសម្ផស្សជំ សញ្ញំ…បេ… មនោសម្ផស្សជំ សញ្ញំ, ចក្ខុសម្ផស្សជំ ចេតនំ…បេ… មនោសម្ផស្សជំ ចេតនំ, រូបតណ្ហំ…បេ… ធម្មតណ្ហំ, រូបវិតក្កំ…បេ… ធម្មវិតក្កំ, រូបវិចារំ…បេ… ធម្មវិចារ’’ន្តិអាទិនា អនុបទធម្មវិភាគវសេនបិ សព្ពេវ ធម្មកោដ្ឋាសេ អនវសេសតោ វមិ ឧគ្គិរិ, អនបេក្ខបរិច្ចាគេន ឆឌ្ឌយិ។ វុត្តញ្ហេតំ “យំ តំ, អានន្ទ, ចត្តំ វន្តំ មុត្តំ បហីនំ បដិនិស្សដ្ឋំ, តំ តថាគតោ បុន បច្ចាវមិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី’’តិ (ទី. និ. ២.១៨៣)។ ឯវម្បិ ភាគេ វមីតិ **ភគវា**។ អថ វា **ភាគេ វមី**តិ សព្ពេបិ កុសលាកុសលេ សាវជ្ជានវជ្ជេ ហីនបណីតេ កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគេ ធម្មេ អរិយមគ្គញាណមុខេន វមិ ឧគ្គិរិ, អនបេក្ខោ បរិច្ចជិ បជហិ, បរេសញ្ច តថត្តាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “ធម្មាបិ វោ, ភិក្ខវេ, បហាតព្ពា, បគេវ អធម្មា (ម. និ. ១.២៤០)។ កុល្លូបមំ វោ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេស្សាមិ និត្ថរណត្ថាយ, នោ គហណត្ថាយា’’តិអាទិ (ម. និ. ១.២៤០)។ ឯវម្បិ ភាគេ វមីតិ **ភគវា**។

“ខន្ធាយតនធាតាទិ-ធម្មភាគា-មហេសិនា;
កណ្ហសុក្កា យតោ វន្តា, តតោបិ ភគវា មតោ’’។

តេន វុត្តំ –

“ភាគវា ភគវា ភាគេ, ភគេ ច វនិ ភត្តវា;
ភគេ វមិ តថា ភាគេ, វមីតិ ភគវា ជិនោ’’តិ។

ធម្មសរីរំ បច្ចក្ខំ ករោតីតិ “យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា’’តិ វចនតោ ធម្មស្ស សត្ថុភាវបរិយាយោ វិជ្ជតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ** បរេហិ អភេជ្ជសរីរត្តា។ ន ហិ ភគវតោ រូបកាយេ កេនចិ សក្កា អន្តរាយំ កាតុន្តិ។ **ទេសនាសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ** វក្ខមានស្ស សកលស្ស សុត្តស្ស **“ឯវ’’**ន្តិ និទស្សនតោ។ **សាវកសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ** បដិសម្ភិទាប្បត្តេន បញ្ចសុ ឋានេសុ ភគវតា ឯតទគ្គេ ឋបិតេន មយា មហាសាវកេន សុតំ, តញ្ច ខោ មយាវ សុតំ, ន អនុស្សុតំ ន បរំបរាភតន្តិ

ឥមស្សត្ថស្ស ទីបនតោ។ **កាលសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ** ភគវាសទ្ទសន្និធានេ បយុត្តស្ស សមយសទ្ទស្ស ពុទ្ធុប្បាទបដិមណ្ឌិតភាវទីបនតោ។ ពុទ្ធុប្បាទបរមា ហិ កាលសម្បទា។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> “កប្បកសាយេ កលិយុគេ, ពុទ្ធុប្បាទោ អហោ មហច្ឆរិយំ;
> ហុតាវហមជ្ឈេ ជាតំ, សមុទិតមករន្ទមរវិន្ទ”ន្តិ។

ភគវាតិ ទេសកសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមភាវទីបនតោ គរុគារវាធិវចនភាវតោ។

អវិសេសេនាតិ ន វិសេសេន, វិហារភាវសាមញ្ញេនាតិ អត្ថោ។ **ឥរិយាបថ...បេ.... វិហារេសូ**តិ ឥរិយាបថវិហារោ, ទិព្ពវិហារោ, ព្រហ្មវិហារោ, អរិយវិហារោតិ ឯតេសុ ចតូសុ វិហារេសុ។ **សមង្គីបរិទីបន**ន្តិ សមង្គីភាវបរិទីបនំ។ **ឯត**ន្តិ “វិហរតី”តិ ឯតំ បទំ។ តថា ហិ តំ “ឥធេកច្ចោ គិហីហិ សំសដ្ឋោ វិហរតិ សហនន្ទី សហសោកី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.២៤១) ឥរិយាបថវិហារេ អាគតំ។ “យស្មិំ, ភិក្ខវេ, សមយេ ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហិ...បេ.... បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិ (ធ. ស. ១៦០; វិភ. ៦២៤) ឯត្ថ ទិព្ពវិហារេ។ “សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧; ២.៣០៩; ៣.២៣០) ព្រហ្មវិហារេ។ “សោ ខោ អហំ, អគ្គិវេស្សន, តស្សាយេវ កថាយ បរិយោសានេ តស្មិំ ឯវ បុរិមស្មិំ សមាធិនិមិត្តេ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ សណ្ឋបេមិ សន្និសាទេមិ ឯកោទិំ ករោមិ សមាទហាមិ, យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អរិយវិហារេ។

តត្ថ ឥរិយនំ វត្តនំ **ឥរិយា**, កាយប្បយោគោ។ តស្សា បវត្តនុបាយភាវតោ ឋានាទិ **ឥរិយាបថោ**។ ឋានសមង្គី វា ហិ កាយេន កិញ្ចិ ករេយ្យ គមនាទីសុ អញ្ញតរសមង្គី វា។ អថ វា ឥរិយតិ បវត្តតិ ឯតេន អត្តភាវោ កាយកិច្ចំ វាតិ **ឥរិយា**, តស្សា បវត្តិឧបាយភាវតោ ឥរិយា ច សោ បថោ ចាតិ **ឥរិយាបថោ**, ឋានាទិ ឯវ។ សោ ច អត្ថតោ គតិនិវត្តិអាទិអាការេន បវត្តោ ចតុសន្តតិរូបបពន្ធោ ឯវ។ វិហរណំ, វិហរតិ ឯតេនាតិ វា **វិហារោ**, ឥរិយាបថោ ឯវ វិហារោ **ឥរិយាបថវិហារោ**។ ទិវិ ភវោ **ទិព្ពោ**, តត្ថ ពហុលប្បវត្តិយា ព្រហ្មបារិសជ្ជាទិទេវលោកេ ភវោតិ អត្ថោ។ តត្ថ យោ ទិព្ពានុភាវោ, តទត្ថាយ សំវត្តតីតិ វា **ទិព្ពោ**, អភិញ្ញាភិនីហារវសេន មហាគតិកត្តា វា **ទិព្ពោ**, ទិព្ពោ ច សោ វិហារោ ចាតិ **ទិព្ពវិហារោ**, ចតស្សោ រូបាវចរសមាបត្តិយោ។ អារុប្បសមាបត្តិយោបិ ឯត្ថេវ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ ព្រហ្មូនំ, ព្រហ្មានោ វា វិហារា **ព្រហ្មវិហារា**, ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ អរិយានំ, អរិយា វា វិហារា **អរិយវិហារា**, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ។ **សោ ហិ ឯកំ ឥរិយាបថពាធន**ន្តិអាទិ យទិបិ ភគវា ឯកេនបិ ឥរិយាបថេន ចិរតរំ កាលំ អត្តភាវំ បវត្តេតុំ សក្កោតិ, តថាបិ ឧបាទិន្នកសរីរស្ស នាម អយំ សភាវោតិ ទស្សេតុំ វុត្តំ ។ យស្មា វា ភគវា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោ វិនេយ្យានំ ធម្មំ ទេសេន្តោ, នានាសមាបត្តីហិ ច កាលំ វីតិនាមេន្តោ វសតីតិ សត្តានំ អត្តនោ ច វិវិធំ ហិតសុខំ ហរតិ ឧបនេតិ ឧប្បាទេតិ, តស្មា វិវិធំ ហរតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

បច្ចត្ថិកេ ជិនាតីតិ **ជេតោ**។ ជេត-សទ្ទោ ហិ សោត-សទ្ទោ វិយ កត្តុសាធនោបិ អត្ថីតិ។ រញ្ញោ វា បច្ចត្ថិកានំ ជិតកាលេ ជាតត្តា **ជេតោ**។ រញ្ញោ ហិ អត្តនោ ជយំ តត្ថ អារោបេត្វា ជិតវាតិ ជេតោតិ កុមារោ វុត្តោ។ មង្គលកាមតាយ វា ជេតោតិស្ស នាមំ កតំ, តស្មា “ជេយ្យោ”តិ ឯតស្មិំ អត្ថេ “ជេតោ”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្ស ជេតស្ស រាជកុមារស្ស។ **វនេ**តិអាទិតោ បដ្ឋាយេវ តំ តស្ស សន្តកន្តិ ទស្សេតុំ **“តំ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ សព្ពកាមសមិទ្ធិតាយ វិគតមលមច្ឆេរតាយ ករុណាទិគុណសមង្គិតាយ ច និច្ចកាលំ ឧបដ្ឋបិតោ អនាថានំ បិណ្ឌោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អនាថបិណ្ឌិកោ**, តស្ស អនាថបិណ្ឌិកស្ស។ យទិ ជេតវនំ, កថំ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមោតិ អាហ **“អនាថបិណ្ឌិកេនា”**តិអាទិ។ បញ្ចវិធសេនាសនង្គសម្បត្តិយា អារមន្តិ ឯត្ថ បព្ពជិតាតិ **អារាមោ**, តស្មិំ អារាមេ។ យទិបិ សោ ភូមិភាគោ កោដិសន្ថរេន មហាសេដ្ឋិនា កីតោ, រុក្ខា បន ជេតេន ន វិក្កីតាតិ តំ “ជេតវន”ន្តិ វត្តព្ពតំ លភតីតិ វទន្តិ។ ឧភិន្នម្បិ វា តត្ថ បរិច្ចាគវិសេសកិត្តនត្ថំ ឧភយវចនំ, ជេតេនបិ ហិ ភូមិភាគវិក្កយេន លទ្ធធនំ តត្ថ ទ្វារកោដ្ឋកករណវសេន វិនិយុត្តំ។ សាវត្ថិជេតវនានំ ភូមិភាគវសេន ភិន្នត្តា វុត្តំ **“ន ហិ សក្កា ឧភយត្ថ ឯកំ សមយំ វិហរិតុ”**ន្តិ។

អបាកដាតិ សក្កោ សុយាមោតិអាទិនា អនភិញ្ញាតា។ អភិញ្ញាតានម្បិ អញ្ញតរសទ្ទោ ទិស្សតេវ ឯកសទិសាយត្តត្តាតិ ទស្សេតុំ **“អភិជានាតិ នោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អហុនា** ឥទានេវ។ **សាធារណវចនំ** ទិព្ពតំ អន្តោនីតំ កត្វា។ ទេវោ ឯវ **ទេវតា** បុរិសេបិ វត្តនតោ។ តេនេវាហ **“ឥមស្មិំ បនត្ថេ”**តិអាទិ។ ននុ ច រូបាវចរសត្តានំ បុរិសិន្ទ្រិយំ នត្ថិ, យេន តេ បុរិសាតិ វុច្ចេយ្យុំ? យទិបិ បុរិសិន្ទ្រិយំ នត្ថិ, បុរិសសណ្ឋានស្ស បន បុរិសវេសស្ស ច វសេន បុរិសបុគ្គលាត្វេវ វុច្ចន្តិ បុរិសបកតិភាវតោ។

អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា, វិគតាតិ អត្ថោតិ អាហ “**ខយេ ទិស្សតី**”តិ។ តេនេវ ហិ “**និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ**”តិ ឧបរិ វុត្តំ។ **អភិក្កន្តតរោ**តិ អតិវិយ កន្តតរោ។ តាទិសោ ច សុន្ទរោ ភទ្ទកោ នាម ហោតីតិ អាហ “**សុន្ទរេ ទិស្សតី**”តិ។ **កោ**តិ ទេវនាគយក្ខគន្ធព្ពាទីសុ កោ កតមោ? **មេ**តិ មម។ **បាទានី**តិ បាទេ។ **ឥទ្ធិយា**តិ ឥមាយ ឯវរូបាយ ទេវិទ្ធិយា។ **យសសា**តិ ឥមិនា ឯទិសេន បរិវារេន បរិច្ឆេទេន ច។ **ជលន្តិ** វិជ្ជោតមានោ។ **អភិក្កន្តេនា**តិ អតិវិយ កន្តេន កមនិយេន អភិរូបេន។ **វណ្ណេនា**តិ ឆវិវណ្ណេន សរីរវណ្ណនិភាយ។ **សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា**តិ សព្ពាបិ ទិសា បភាសេន្តោ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកាលោកំ ករោន្តោតិ គាថាយ អត្ថោ។ **អភិរូបេ**តិ ឧឡាររូបេ សម្បន្នរូបេ។

កញ្ចនសន្និភត្តចតា សុវណ្ណវណ្ណគ្គហណេន គហិតាតិ អធិប្បាយេនាហ “**ឆវិយ**”ន្តិ។ ឆវិគតា បន វណ្ណធាតុ ឯវ “សុវណ្ណវណ្ណោ”តិ ឯត្ថ វណ្ណគ្គហណេន គហិតាតិ អបរេ។ វណ្ណនំ កិត្តិយា ឧគ្ឃោសនន្តិ **វណ្ណោ**, ថុតិ។ វណ្ណីយតិ អសង្ករតោ វវត្ថបីយតីតិ **វណ្ណោ**, កុលវគ្គោ។ វណ្ណីយតិ ផលំ ឯតេន យថាសភាវតោ វិភាវីយតីតិ **វណ្ណោ**, ការណំ។ វណ្ណនំ ទីឃរស្សាទិវសេន សណ្ឋហនន្តិ **វណ្ណោ**, សណ្ឋានំ។ វណ្ណីយតិ អណុមហន្តាទិវសេន បមីយតីតិ **វណ្ណោ**, បមាណំ។ វណ្ណេតិ វិការំ អាបជ្ជមានំ ហទយង្គតភាវំ បកាសេតីតិ **វណ្ណោ**, រូបាយតនំ។ ឯវំ តេន តេន បវត្តិនិមិត្តេន វណ្ណសទ្ទស្ស តស្មឹ តស្មឹ អត្ថេ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ **ឥទ្ធី មាបេត្វា**តិ វត្ថាលង្ការកាយាទីហិ ឱភាសមុញ្ចនាទិវសេន ទិព្ពំ ឥទ្ធានុភាវំ និម្មិនិត្វា។ **កាមាវចរា អនភិសង្ខតេនបិ អាគន្តុំ សក្កោន្តិ** ឱឡារិករូបត្តា។ តថា ហិ តេ កពឡីការភក្ខា។ **រូបាវចរា ន សក្កោន្តិ** តតោ សុខុមតររូបត្តា។ តេនាហ “**តេសំ ហី**”តិអាទិ។ តត្ថ “អតិសុខុមោ”តិ មូលបដិសន្ធិរូបំ សន្ធាយ វទតិ។ **ន តេន ឥរិយាបថកប្បនំ ហោតី**តិ ឯតេន ព្រហ្មលោកេបិ ព្រហ្មានោ យេភុយ្យេន និម្មិតរូបេនេវ បវត្តន្តីតិ ទស្សេតិ។ ឥតរញ្ហិ អតិវិយ សុខុមំ រូបំ កេវលំ ចិត្តុប្បាទស្ស និស្សយាធិដ្ឋានភូតំ សណ្ឋានវន្តំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។

អនវសេសត្តំ សកលតា។ **យេភុយ្យតា** ពហុលភាវោ។ **អព្យាមិស្សតា** វិជាតិយេន អសង្ករោ។ សុខេន ហិ អវោកិណ្ណតា តត្ថ អធិប្បេតា ។ **អនតិរេកតា** តំបរមតា វិសេសាភាវោ។ **កេវលកប្បន្តិ** កេវលំ ទឡ្ហំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **សង្ឃភេទាយា**តិ សង្ឃេ វិវាទាយ, វិវាទុប្បាទាយាតិ អត្ថោ។ កេវលំ វុច្ចតិ និព្ពានំ សព្ពសង្ខតវិវិត្តត្តា, ឯតស្ស តំ អត្ថីតិ **កេវលី**, សច្ឆិកតនិរោធោ ខីណាសវោ។ តេនាហ “**វិសំយោគោ អត្ថោ**”តិ។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ សឧបសគ្គោ អនុបសគ្គោ ចាតិ អធិប្បាយេន ឱកប្បនិយបទេ លព្ភមានំ កប្បសទ្ទមត្តំ ទស្សេតិ, អញ្ញថា កប្បបទំ អនិទស្សនមេវ សិយា។ **សមណកប្បេហី**តិ វិនយសិទ្ធេហិ សមណវោហារេហិ។ **និច្ចកប្បន្តិ** និច្ចកាលំ។ **បញ្ញត្តី**តិ នាមំ។ នាមញ្ហេតំ តស្ស អាយស្មតោ, យទិទំ កប្បោតិ។ **កប្បិតកេសមស្សូ**តិ កត្តរិកាយ ឆេទិតកេសមស្សុ។ **ទ្វង្គុលកប្បោ**តិ មជ្ឈន្ហិកវេលាយ វីតិក្កន្តាយ ទ្វង្គុលតាវិកប្បោ។ **លេសោ**តិ អបទេសោ។ អនវសេសំ ផរិតុំ សមត្ថស្សបិ ឱភាសស្ស កេនចិបិ ការណេន ឯកទេសផរណម្បិ សិយា, អយំ បន សព្ពសោវ ផរតីតិ ទស្សេតុំ សមន្តត្ថោ កប្ប-សទ្ទោ គហិតោតិ អាហ “**អនវសេសំ សមន្តតោ**”តិ។ ព្លសំ អសមត្ថំ, កេវលំ វា **កេវលកប្បំ**។ ភគវតោ អាភាយ អនោភាសិតមេវ ហិ បទេសំ ទេវតា អត្តនោ បភាយ ឱភាសេន្តិ។ ន ហិ ភគវតោ បភា កាយចិ បភាយ អភិភុយ្យតិ, សូរិយាទីនម្បិ បភំ សា អភិភុយ្យ តិដ្ឋតីតិ។

យេន វា ការណេនាតិ ហេតុម្ហិ ឥទំ ករណវចនំ។ ហេតុអត្ថោ ហិ កិរិយាយ ការណំ, ន ករណំ វិយ កិរិយត្ថោ, តស្មា នានប្បការ-គុណវិសេសាធិគមនត្ថា ឥធ ឧបសង្កមនកិរិយាតិ “អន្នេន វសតិ, វិជ្ជាយ វសតី”តិអាទីសុ វិយ ហេតុអត្ថមេវ តំ ករណវចនំ យុត្តំ ន ករណត្ថំ តស្ស អយុជ្ជមានត្តាតិ វុត្តំ “យេន វា ការណេនា”តិអាទិ។ ភគវតោ សតតប្បវត្តនិរតិសយ-សាទុវិបុលមតរស-សទ្ធម្មផលតាយ សាទុផលនិច្ចផលិតមហារុក្ខេន ភគវា ឧបមិតោ។ សាទុផលូបភោគាធិប្បាយគ្គហណេនេវ ហិ មហាការុណិកស្ស សាទុផលតា គហិតាតិ។ **ឧបសង្កមី**តិ ឧបសង្កន្តា។ សម្បត្តកាមតាយ ហិ កិញ្ចិ ឋានំ គច្ឆន្តោ តំតំបទេសាតិក្កមនេន ឧបសង្កមិ, ឧបសង្កន្តោតិ វត្តព្ពតំ លភតិ។ តេនាហ “**គតាតិ វុត្តំ ហោតី**”តិ, ឧបគតាតិ អត្ថោ។ **ឧបសង្កមិត្វា**តិ បុព្ពកាលកិរិយានិទ្ទេសោតិ អាហ “**ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបន**”ន្តិ។ **តតោ**តិ យំ ឋានំ បត្តា “ឧបសង្កមី”តិ វុត្តា, តតោ ឧបគតដ្ឋានតោ។

គតិនិវត្តិអត្ថតោ សាមញ្ញតោ អាសនម្បិ ឋានគ្គហណេន គយ្ហតីតិ វុត្តំ “**អាសនកុសលតាយ ឯកមន្តំ តិដ្ឋន្តី**”តិ។ និសិន្នាបិ ហិ គមនតោ និវត្តា នាម ហោន្តិ ឋត្វា និសីទិតព្ពត្តា, យថាវុត្តដ្ឋានាទយោបិ អាសនេនេវ សង្គហិតាតិ។ អតិទូរអច្ចាសន្នបដិក្ខេបេន នាតិទូរនច្ចាសន្នំ នាម គហិតំ។ តំ បន អវកំសតោ ឧភិន្នំ បសារិតហត្ថសង្ឃដ្ដនេន ទដ្ឋព្ពំ។ **គីវំ បសារេត្វា**តិ គីវំ បរិវត្តនវសេន បសារេត្វា។

កាមំ “កថ”ន្តិ អយមាការបុច្ឆា, តរណាការោ ឥធ បុច្ឆិតោ។ សោ បន តរណាការោ អត្ថតោ ការណមេវាតិ អាហ “**កថំ នុតិ ការណបុច្ឆា**”តិ? **បាកដោ** អភិសម្ពោធិយំ មហាបថវីកម្បនាទិអនេកច្ឆរិយបាតុភាវាទិនា។

មរិសនដ្ឋេន បាបានំ រោគាទិអនត្ថានំ អភិភវនដ្ឋេន **មារិសោ**, ទុក្ខរហិតោ។ តេនាហ “**និទ្ទុក្ខាតិ វុត្តំ ហោតី**”តិ។ និរយបក្ខេ បិយាលបនវចនវសេន ឧបចារវចនញ្ចេតំ យថា “ទេវានំ បិយា”តិ។ តេនេវាហ “**យទិ ឯវ**”ន្តិអាទិ។ **សង្កុនា សង្កូ**តិ មត្ថកតោ សមកោដ្ដិតេន យាវ ហទយបទេសា និព្ពិជ្ឈិត្វា ឋិតិណ្ហេន សង្កុនា បាទតលតោ សមកោដ្ដិតោ សង្កុ និព្ពិជ្ឈិត្វា អារោហន្តោ **ហទយេ** ហទយស្ស បទេសេ សមាគច្ឆេយ្យ, អថ នេសំ សង្កូនំ សមាគមសមកាលេ **នំ** យថាតិក្កន្តសង្កុករណកាលំ ជានេយ្យាសិ។ កិញ្ចិ និមិត្តំ ឧបាទាយ កិស្មិញ្ចិ អត្ថេ បវត្តស្ស សទ្ទស្ស តន្និមិត្តរហិតេ បវត្តិ រុឡ្ហី នាម គមនកិរិយារហិតេ សាសនាទិមតិ បដិបិណ្ឌេ យថា គោសទ្ទស្ស។

ឱឃមតរីតិ យេសំ ឱឃានំ តរណំ បុច្ឆិតំ, តេ គណនបរិច្ឆេទតោ សរូបតោ ច ទស្សេតុំ “**ចត្តារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ កស្មា បនេត្ថ ចត្តារោ ឯវ ឱឃា វុត្តា, តេ ច កាមាទយោ ឯវាតិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ, យស្មា ធម្មានំ សភាវកិច្ចវិសេសញ្ញុនា ភគវតា សព្ពំ ញេយ្យំ យាថាវតោ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា ឯត្តកាវ ឱឃា ទេសិតា, ឥមេ ឯវ ច ទេសិតាតិ។ វដ្ដស្មឹ ឱហនន្តិ ឱសីទាបេន្តីតិ ឱឃា, ឱហនន្តិ ហេដ្ឋា កត្វា ហនន្តិ គាមេន្តិ, តថាភូតា សត្តេ អធោគាមេន្តិ នាម។ អយញ្ច អត្ថោ “សព្ពោបិ ចេសា”តិអាទិនា បរតោ អដ្ឋកថាយមេវ អាគមិស្សតិ។ កាមនដ្ឋេន **កាមោ**, កាមោ ច សោ យថាវុត្តេនត្ថេន ឱឃោ ចាតិ, កាមេសុ ឱឃោតិ វា **កាមោឃោ**។ ភវោឃោ នាម ភវរាគោតិ ទស្សេតុំ “**រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ ឈាននិកន្តិ ចា**”តិ វុត្តំ។ **សុមង្គលវិលាសិនី**អាទីសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣១២) បន “សស្សតទិដ្ឋិសហគតរាគោ ចា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បឋមោ ឧបបត្តិភវេសុ រាគោ, ទុតិយោ កម្មភវេ។ ភវទិដ្ឋិវិនិមុត្តស្ស ទិដ្ឋិគតស្ស អភាវតោ។ “**ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ ទិដ្ឋោឃោ**”តិ វុត្តំ, ចតុសច្ចន្តោគធត្តា សព្ពស្ស ញេយ្យស្ស “**ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ អវិជ្ជោឃោ**”តិ អាហ។

ឥទានិ តេសំ ឱឃសង្ខាតានំ បាបធម្មានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ទស្សេតុំ “**តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ, បវត្តិដ្ឋានំ បន កាមគុណាទយោ ទស្សិតា ឯវ។ “បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគោ កាមោឃោ”តិ ឯត្ថ ភវោឃំ ឋបេត្វា សព្ពោ លោភោ កាមោឃោតិ យុត្តំ សិយា។ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ ភវទិដ្ឋិសម្បយុត្តត្តា ភវោឃោតិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តោ, ភវោឃោ បន ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តេសុ ឯវ ឧប្បជ្ជតីតិ បាឡិយំ វុត្តោ។ តេនេវាហ – “**ភវោឃោ ចតូសុ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភសហគតចិត្តុប្បាទេសុ ឧប្បជ្ជតី**”តិ។ តស្មា ទិដ្ឋិសហគតលោភោបិ កាមោឃោតិ យុត្តំ សិយា។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកទុក្ខានញ្ហិ ការណភូតា កាមាសវាទយោបិ ទ្វិធា វុត្តា, អាសវា ឯវ ច ឱឃា។ កាមាសវនិទ្ទេសេ ច កាមេសូតិ កាមរាគទិដ្ឋិរាគាទីនំ អារម្មណភូតេសុ តេភូមកេសុ វត្ថុកាមេសូតិ អត្ថោ សម្ភវតិ។ តត្ថ ហិ ឧប្បជ្ជមានា សាយំ តណ្ហា សព្ពាបិ ន កាមច្ឆន្ទាទិនាមំ ន លភតីតិ។

យទិ បន បញ្ចកាមគុណិកោ ច រាគោ កាមោឃោតិ វុត្តោតិ កត្វា ព្រហ្មានំ វិមានាទីសុ រាគស្ស ទិដ្ឋិរាគស្ស ច កាមោឃភាវោ បដិសេធិតព្ពោ សិយា, ឯវំ សតិ កាមោឃភវោឃវិនិមុត្តេន នាម លោភេន ភវិតព្ពំ ។ សោ យទា ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តេសុ ឧប្បជ្ជតិ, តទា តេន សម្បយុត្តោ អវិជ្ជោឃោ ឱឃវិប្បយុត្តោតិ ទោមនស្សវិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសម្បយុត្តស្ស វិយ តស្សបិ ឱឃវិប្បយុត្តតា វត្តព្ពា សិយា “ចតូសុបិ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តលោភសហគតេសុ ចិត្តុប្បាទេសុ ឧប្បន្នោ មោហោ សិយា ឱឃសម្បយុត្តោ សិយា ឱឃវិប្បយុត្តោ”តិ។ “កាមោឃោ អដ្ឋសុ លោភសហគតេសុ ចិត្តុប្បាទេសុ ឧប្បជ្ជតី”តិ, “កាមោឃំ បដិច្ច ទិដ្ឋោឃោ អវិជ្ជោឃោ”តិ ច វចនតោ ទិដ្ឋិសហគតោ កាមោឃោ ន ហោតីតិ ន សក្កា វត្តុំ។ តថា ហេត្ថ “រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ ឈាននិកន្តិ ច ភវោឃោ នាមាតិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ន វុត្តំ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ”តិ។

អធោគមនដ្ឋេនាតិ ហេដ្ឋាបវត្តនដ្ឋេន។ ហេដ្ឋាបវត្តនញ្ចេត្ថ ន កេវលំ អបាយគមនិយភាវេន, អថ ខោ សំសារតរការោធនេនបីតិ ទស្សេតុំ “**ឧបរិភវញ្ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ កាមំ និព្ពានំ អរូបិភាវា អទេសំ, ន តស្ស ឋានវសេន ឧបរិគហណំ, សព្ពសង្ខតវិនិស្សដត្តា បន សព្ពស្សបិ ភវស្ស ឧបរីតិ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ កត្វា វុត្តំ “**ឧបរិភវំ និព្ពាន**”ន្តិ។ “មហាឧទកោឃោ”តិអាទីសុ រាសដ្ឋោ ឱឃ-សទ្ទោតិ “មហា ហេសោ កិលេសរាសី”តិ វុត្តំ **សេសេសុបី**តិ ភវោឃាទីសុបិ។

អប្បតិដ្ឋហន្តោតិ កិលេសាទីនំ វសេន អសន្តិដ្ឋន្តោ, អសំសីទន្តោតិ អត្ថោ។ **អនាយូហន្តោ**តិ អភិសង្ខារាទិវសេន ន អាយូហន្តោ មជ្ឈិមំ បដិបទំ វិលង្ឃិត្វា និព្ពុយ្ហន្តោ។ តេនាហ – “**អវាយមន្តោ**”តិ, មិច្ឆាវាយាមវសេន អវាយមន្តោតិ អធិប្បាយោ។ គូឡ្ហន្តិ សំវុតំ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អត្ថវសេន វា សំវុត្តំ **គូឡ្ហំ**,

សទ្ទវសេនបិ អបាកដំ **បដិច្ឆន្នំ** អន្តរទីបាទិកេ **ឋាតព្ពដ្ឋានេ។ អាយូហន្តា**តិ ហត្ថេហិ ច បាទេហិ ច វាយមន្តា។ **ឯតំ** អត្ថជាតំ, **ឯតំ** វា វិស្សជ្ជនំ។

ឥទានិ យេនាធិប្បាយេន ភគវតា តថាគូឡ្ហំ កត្វា បញ្ហោ កថិតោ, តំ ទស្សេតុំ “**កឹ បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ **និគ្គហមុខេនា**តិ វេនេយ្យានំ វិនយឧបាយភូតនិគ្គហវសេន។ តេនាហ **យេ បណ្ឌិតមានិនោ**”តិអាទិ។ **បវយ្ហ បវយ្ហា**តិ ឱផុណិត្វា ឱផុណិត្វា។

សោតិ ទេវបុត្តោ **និហតមានោ** អហោសិ យថាវិស្សជ្ជិតស្ស អត្ថស្ស អជានន្តោ។ **យថា**តិ អនិយមវចនំ និយមនិទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ, តំសម្ពន្ធញ្ច កថន្តិ បុច្ឆាវចនន្តិ តទុភយស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**យថាហំ ជានាមិ, ឯវំ មេ កថេហី**”តិ អាហ។

យទាស្វាហន្តិ យទា សុ អហំ, សុ-ការោ និបាតមត្តំ “យទិទំ កថំ សូ”តិអាទីសុ វិយ។ **សព្ពបទេសូ**តិ “តទាស្សុ សំសីទាមី”តិអាទីសុ តីសុបិ បទេសុ។ **អតរន្តោ**តិ ឱឃានំ អតិក្កមនត្ថំ តរណប្បយោគំ អករោន្តោ។ **តត្ថេវា**តិ ឱឃនិយឱឃេសុ ឯវ។ **ឱសីទាមី**តិ និមុជ្ជាមិ ឱឃេហិ អជ្ឈោត្ថដោ ហោមិ។ **និព្ពុយ្ហាមី**តិ ឱឃេហិ និព្ពុឡ្ហោ ហោមិ។ **ឋាតុំ អសក្កោន្តោ** អសំសីទន្តោ។ **អតិវត្តាមី**តិ អនុបយោគំ អតិក្កមាមិ, អបនិធានវសេន សម្មាបដិបត្តឹ វិរាធេមីតិ អត្ថោ។ **ឋានេ ច វាយាមេ ចា**តិ វក្ខមានវិភាគេ បតិដ្ឋហនេ វាយាមេ ច **ទោសំ ទិស្វា**តិ បតិដ្ឋានាយូហនេសុ សំសីទននិព្ពុយ្ហនសង្ខាតំ តរណស្ស វិពន្ធនភូតំ អាទីនវំ ទិស្វាន។ ឥទំ ភគវតា ពោធិមូលេ អត្តនា បវត្តិត-បុព្ពភាគ-មនសិការវសេន វុត្តំ។ **អតិដ្ឋន្តោ អវាយមន្តោ**តិ បតិដ្ឋានាយូហនករណកិលេសាទីនំ បរិវជ្ជនេន អសំសីទន្តោ អនិព្ពុយ្ហន្តោ។ **ទេវតាយបិ បដិវិទ្ធោ** តទត្ថោ ឧបនិស្សយសម្បន្នតាយ វិមុត្តិបរិបាចនីយធម្មានំ បរិបក្កត្តា។ **ន បន បាកដោ** វិបញ្ចិតញ្ញូអាទីនំ, ឧគ្ឃដិតញ្ញូនំ បន យថា តស្សា ទេវតាយ, តថា បាកដោ ឯវាតិ។ **សត្ត ទុកា** ឥទានិ វុច្ចមានរូបា **ទស្សិតា** បោរាណដ្ឋកថាយំ។ **កិលេសវសេន សន្តិដ្ឋន្តោ**តិ លោភាទីហិ អភិភូតតាយ សំសារេ បតិដ្ឋហន្តោ សម្មា អប្បដិបជ្ជនេន តត្ថេវ សំសីទតិ នាម។ **អភិសង្ខារវសេនា**តិ តត្ថេវាភិសង្ខារចេតនាយ ចេតេន្តោ សម្មាបដិបត្តិយោគ្យស្ស ខណស្ស អតិវត្តនេន និព្ពុយ្ហតិ នាម។ ឥមិនា នយេន សេសទុកេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច វដ្ដមូលកា កិលេសាតិ តេសំ វសេន សំសារេ អវដ្ឋានំ តំតំកម្មុនា តត្ថ តត្ថ ភវេ អភិនិព្ពត្តិ, កិលេសា បន តេសំ បច្ចយមត្តំ។ តត្ថ តត្ថ ភវេ អបរាបរំ និព្ពត្តេន្តោ សំសារេ និព្ពុយ្ហតិ នាមាតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនវសេន **បឋមទុកោ** វុត្តោ។ ឥមេ សត្តា សំសារេ បរិព្ភមន្តា ទុវិធា តណ្ហាចរិតា ទិដ្ឋិចរិតា ចាតិ តេសំ សំសារនាយិកភូតានំ ធម្មានំ វសេន សន្តិដ្ឋនំ, តទញ្ញេសំ បវត្តិបច្ចយានំ វសេន អាយូហនន្តិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនវសេន **ទុតិយទុកោ** វុត្តោ។ សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទទស្សនសភាវាយ តណ្ហាយ វសេន វិសេសតោ បតិដ្ឋានំ, អមុត្តិមគ្គេ មុត្តិមគ្គបរាមាសតោ តថា អាយូហនម្បិ ទិដ្ឋិយា វសេន ហោតីតិ ទស្សេតុំ **តតិយទុកោ** វុត្តោ។ **ចតុត្ថទុកេ** បន អធិប្បាយោ អដ្ឋកថាយ ឯវ វិភាវិតោ។ យស្មា “សស្សតោ អត្តា”តិ អភិនិវិសន្តោ អរូបរាគំ, អសញ្ញូបគំ វា អវិមោក្ខំយេវ វិមោក្ខោតិ គហេត្វា សំសារេ ឯវ ឱលីយតិ។ តេនាហ “**ឱលីយនាភិនិវេសា ហិ ភវទិដ្ឋី**”តិ។ យស្មា បន កាមភវាទីសុ យំ វា តំ វា ភវំ បត្វា អត្តា ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតិ, ន ហោតិ បរំ មរណាតិ អភិនិវិសន្តោ ភវវិប្បមោក្ខាវហាយ សម្មាបដិបត្តិយា អប្បដិបជ្ជនេន តំ អតិវត្តតិ។ តេន វុត្តំ “**អតិធាវនាភិនិវេសា វិភវទិដ្ឋី**”តិ។

លីនវសេន សន្តិដ្ឋន្តោតិ កោសជ្ជាទិវសេន សំកោចាបជ្ជនេន សម្មា អប្បដិបជ្ជន្តោ។ **ឧទ្ធច្ចវសេន អាយូហន្តោ**តិ សម្មាសមាធិនោ អភាវេន វិក្ខេបវសេន **បញ្ចមោ ទុកោ** វុត្តោ។ យថា កាមសុខំ បរិវជ្ជស្ស សមាធានំ នត្ថិ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលិដ្ឋត្តា, ឯវំ អត្តបរិតាបនមនុយុត្តស្ស កាយស្ស ឧបក្កិលិដ្ឋត្តា។ ឥតិ ចិត្តកាយបរិក្កិលេសករា ទ្វេ អន្តា តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយតាយ សំសីទននិព្ពុយ្ហននិមិត្តា វុត្តា **ឆដ្ឋទុកេ**។ បុព្ពេ សប្បទេសតោវ សំកិលេសធម្មា “សំសីទននិមិត្ត”ន្តិ ទស្សិតាតិ ឥទានិ និប្បទេសតោ ទស្សនវសេន, បុព្ពេ ច សាធារណតោ អភិសង្ខារធម្មា “និព្ពុយ្ហននិមិត្ត”ន្តិ ទស្សិតាតិ ឥទានិ បុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារេ ឯវ “អាយូហននិមិត្ត”ន្តិ ទស្សនវសេន **សត្តមទុកោ** វុត្តោ។ ឯវញ្ហិ ទុគ្គតិសុគតូបបត្តិវសេន សំសីទននិព្ពុយ្ហនានិ វិភជ្ជ ទស្សិតានិ ហោន្តីតិ។ តេនេវាហ “**វុត្តម្បិ ចេត**”ន្តិអាទិ។ អធោភាគំ ទុគ្គតឹ គមេន្តីតិ **អធោភាគង្គមនីយា** អនុនាសិកលោបំ អកត្វា។ តថា ឧបរិភាគំ គមេន្តីតិ **ឧបរិភាគង្គមនីយា**។

ឯត្ថ ច ឱឃតរណំ បុច្ឆិតេន ភគវតា “**អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហ**”ន្តិ តស្ស បហានង្គមេវ ទស្សិតំ, ន សម្បយោគង្គន្តិ? ន ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, យាវតា យេន បតិដ្ឋានំ ហោតិ, យេន ច អាយូហនំ, តទុភយបដិក្ខេបមុខេន តប្បដិបក្ខធម្មទស្សនមេតន្តិ។ ន ហេស អ-ការោ កេវលំ បដិសេធេ, អថ ខោ បដិបក្ខេ “អកុសលា ធម្មា,

អហិតោ, អធម្មោ”តិអាទីសុ វិយ, តស្មា **អប្បត្តិដ្ឋំ អនាយូហ**ន្តិ បតិដ្ឋានាយូហនានំ បដិបក្ខវសេន បវត្តមានោ តថាបវត្តិហេតូវាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ខោ**តិ ច អវធារណត្ថេ និបាតោ “អស្សោសិ ខោ”តិអាទីសុ (បារា. ១) វិយ។ តេន អប្បតិដ្ឋានស្ស ឯកំសិកតំ ទស្សេតិ។ សោយំ ខោ-សទ្ទោ “អនាយូហ”ន្តិ ឯត្ថាបិ អានេត្វា វត្តព្ពោ។ អនាយូហនម្បិ ហិ ឯកំសិកមេវាតិ តស្ស បដិបត្តោ សហ វិបស្សនាយ អរិយមគ្គោ។ តេន ហិ ឱឃតរណំ ហោតិ, ន អញ្ញថា។ ឯវមយំ យថានុសន្ធិទេសនា កតា, ទេវតា ច សហវិបស្សនំ មគ្គំ បដិវិជ្ឈិត្វា បឋមផលេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ “**ឥមំ បញ្ហវិស្សជ្ជន**”ន្តិអាទិ។

“ចិរស្សា”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ បទន្តរមេតន្តិ អាហ “**ចិរស្ស កាលស្សា**”តិ យថា “មមំ វា, ភិក្ខវេ”តិ (ទី. និ. ១.៥-៦) ឯត្ថ “មមា”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ បទន្តរំ មមន្តិ។ **ន ទិដ្ឋបុព្ពា**តិ អទស្សាវី។ អទស្សាវិតា ច ទិស្វា កត្តព្ពកិច្ចស្ស អសិទ្ធតាយ វេទិតព្ពា។ អញ្ញថា កា នាម សា ទេវតា, យា ភគវន្តំ ន ទិដ្ឋវតី? តេនាហ “**កឹ បនិមាយា**”តិអាទិ។ **ទស្សនំ ឧបាទាយ ឯវំ វត្តុំ វត្តតី**តិ យទា កទាចិ កញ្ចិ បិយជាតិកំ ទិស្វា តំ ទស្សនំ ឧបាទាយ “ចិរេន វត មយំ អាយស្មន្តំ បស្សាមា”តិ អទិដ្ឋបុព្ពំ ទិដ្ឋបុព្ពំ វា ឯវំ វត្តុំ យុជ្ជតិ, អយំ លោកេ និរុឡ្ហសមុទាចារោតិ ទស្សេតិ។ ព្រហ្មំ វា វុច្ចតិ អរិយមគ្គោ, តស្ស អណនតោ ជាននតោ បដិវិជ្ឈនតោ **ព្រាហ្មណោ**។ **កិលេសនិព្ពានេនា**តិ កិលេសានំ អច្ចន្តសមុច្ឆេទសង្ខាតេន និព្ពានេន **និព្ពុតំ** សម្មទេវ វូបសន្ត-សព្ពកិលេសទរថ-បរិឡាហំ។ **អាសត្តវិសត្តាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន វិសតាទិអាការេ សង្គណ្ហាតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “វិសតាតិ វិសត្តិកា, វិសដាតិ វិសត្តិកា, វិសាលាតិ វិសត្តិកា, វិសក្កតីតិ វិសត្តិកា, វិសំវាទិកាតិ វិសត្តិកា, វិសំ ហរតីតិ វិសត្តិកា, វិសមូលាតិ វិសត្តិកា, វិសផលាតិ វិសត្តិកា, វិសបរិភោគោតិ វិសត្តិកា, វិសាលា វា បន សា តណ្ហា រូបេ សទ្ទេ គន្ធេ រសេ ផោដ្ឋព្ពេ ធម្មេ កុលេ គណេ វិសតា វិត្ថតាតិ វិសត្តិកា”តិ (មហានិ. ៣)។

តត្ថ ***វិសតា***តិ វិត្ថតា រូបាទីសុ តេភូមកធម្មេសុ អភិព្យាបនវសេន ***វិសដា***តិ បុរិមវចនមេវ ត-ការស្ស ដ-ការំ កត្វា វុត្តំ។ ***វិសាលា***តិ វិបុលា។ ***វិសក្កតី***តិ បរិសក្កតិ, សហតិ វា។ រត្តោ ហិ រាគវត្ថុនា បាទេន តាឡិយមានោបិ សហតីតិ។ ឱសក្កនំ វិប្ផន្ទនំ វា “***វិសក្កន***”ន្តិបិ វទន្តិ។ អនិច្ចាទី និច្ចាទិតោ។ គណ្ហាតីតិ ***វិសំវាទិកា*** ហោតិ។ ***វិសំហរតី***តិ តថា តថា កាមេសុ អានិសំសំ បស្សន្តី វីរិយេហិ អាការេហិ នេក្ខម្មាភិមុខប្បវត្តិតោ ចិត្តំ សំហរតិ សំខិបតិ, វិសំ វា ទុក្ខំ, តំ ហរតិ, វហតីតិ អត្ថោ។ ទុក្ខនិព្ពត្តកកម្មស្ស ហេតុភាវតោ ***វិសមូលា***។ វិសំ វា ទុក្ខាភិភូតា វេទនា មូលំ ឯតិស្សាតិ ***វិសមូលា***។ ទុក្ខសមុទយត្តា វិសំ ផលំ ឯតិស្សាតិ ***វិសផលា***។ តណ្ហាយ រូបាទិកស្ស ទុក្ខស្សេវ បរិភោគោ ហោតិ, ន អមតស្សាតិ ***វិសបរិភោគោ***តិ វុត្តា, សព្ពត្ថ និរុត្តិវសេន បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ យោ បនេត្ថ បធានោ អត្ថោ, តំ ទស្សេតុំ បុន “វិសាលា វា បនា”តិអាទិ វុត្តន្តិ ឯវមេត្ថ វិសត្តិកាបទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **តិណ្ណំ** បឋមទុតិយមគ្គេហិ។ **និត្តិណ្ណំ** តតិយមគ្គេន។ **ឧត្តិណ្ណំ** ចតុត្ថមគ្គេន។

សមនុញ្ញោតិ សម្មទេវ កតានុញ្ញោ។ តេនាហ “**ឯកជ្ឈាសយោ អហោសី**”តិ។ **អន្តរធាយី**តិ អទស្សនំ អគមាសិ។ យថា បន អន្តរធាយិ, តំ ទស្សេតុំ “**អភិសង្ខតកាយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **មាលេហី**តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, “មាលាហី”តិ កេចិ បឋន្តិ, “មល្យេហី”តិ វត្តព្ពេ យ-ការលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ។ អយំ តាវ អដ្ឋកថាយ លីនត្ថវណ្ណនា។

នេត្តិនយវណ្ណនា

ឥទានិ បករណនយេន បាឡិយា អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាម។ សា បន អត្ថវណ្ណនា យស្មា ទេសនាយសមុដ្ឋានប្បយោជនភាជនេសុ បិណ្ឌត្ថេសុ ច និទ្ធារិតេសុ សុករា ហោតិ សុវិញ្ញេយ្យា ច, តស្មា សុត្តទេសនាយសមុដ្ឋានាទីនិ បឋមំ និទ្ធារយិស្សាម។ តត្ថ **សមុដ្ឋានំ** តាវ ទេសនានិទានំ, តំ សាធារណំ អសាធារណន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ សាធារណម្បិ អព្ភន្តរពាហិរភេទតោ ទុវិធំ។ តត្ថ **សាធារណំ អព្ភន្តរសមុដ្ឋានំ** នាម លោកនាថស្ស មហាករុណា។ តាយ ហិ សមុស្សាហិតស្ស ភគវតោ វេនេយ្យានំ ធម្មទេសនាយ ចិត្តំ ឧទបាទិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សត្តេសុ ច ការុញ្ញតំ បដិច្ច ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេសី”តិអាទិ (ម. និ. ១.២៨៣; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៩)។ ឯត្ថ ច ហេតុអវត្ថាយបិ មហាករុណាយ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ យាវទេវ សំសារមហោឃតោ សទ្ធម្មទេសនាហត្ថទានេហិ សត្តសន្តារណត្ថំ តទុប្បត្តិតោ។ យថា ច មហាករុណា, ឯវំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ទសពលញាណាទីនិ ច ទេសនាយ អព្ភន្តរសមុដ្ឋានភាវេន វត្តព្ពានិ។ សព្ពញ្ហិ ញេយ្យធម្មំ តេសំ ទេសេតព្ពប្បការំ សត្តានញ្ច អាសយានុសយាទី យាថាវតោ ជានន្តោ ភគវា ឋានាដ្ឋានាទីសុ កោសល្លេន វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ វិចិត្តនយទេសនំ បវត្តេសីតិ។ **ពាហិរំ** បន **សាធារណំ សមុដ្ឋានំ** ទសសហស្សិមហាព្រហ្មបរិវារ-សហម្បតិមហាព្រហ្មុនោ អជ្ឈេសនំ។ តទជ្ឈេសនុត្តរកាលញ្ហិ ធម្មគម្ភីរតាបច្ចវេក្ខណាជនិតំ អប្បោស្សុក្កតំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា ធម្មស្សាមី

ធម្មទេសនាយ ឧស្សាហជាតោ អហោសិ។ អសាធារណម្បិ អព្ភន្តរពាហិរភេទតោ ទុវិធមេវ។ តត្ថ **អព្ភន្តរំ** យាយ មហាករុណាយ យេន ច ទេសនាញាណេន ឥទំ សុត្តំ បវត្តិតំ, តទុភយំ វេទិតព្ពំ **ពាហិរំ** បន តស្សា ទេវតាយ បុច្ឆា, បុច្ឆាវសិកោ ហេស សុត្តនិក្ខេបោ។ តយិទំ បាឡិយំ អាគតមេវ។

បយោជនម្បិ សាធារណាសាធារណតោ ទុវិធំ។ តត្ថ **សាធារណំ** អនុក្កមេន យាវ អនុបាទាបរិនិព្ពានំ វិមុត្តិរសត្តា ភគវតោ ទេសនាយ។ តេនេវាហ “ឯតទត្ថា កថា, ឯតទត្ថា មន្តនា”តិអាទិ (បរិ. ៣៦៦)។ **អសាធារណំ** បន តស្សា ទេវតាយ ទស្សនមគ្គសមធិគមោ, ឧភយម្បេតំ ពាហិរមេវ។ សចេ បន វេនេយ្យសន្តានគតម្បិ ទេសនាពលសិទ្ធិសង្ខាតំ បយោជនំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនភាវតោ យថាធិប្បេតត្ថសិទ្ធិយា មហាការុណិកស្ស ភគវតោបិ បយោជនមេវាតិ គណ្ហេយ្យ, ឥមិនា បរិយាយេនស្ស អព្ភន្តរតាបិ សិយា។

អបិច តស្សា ទេវតាយ ឱឃតរណាការស្ស យាថាវតោ អនវពោធោ ឥមិស្សា ទេសនាយ សមុដ្ឋានំ, តទវពោធោ បយោជនំ។ សោ ហិ ឥមាយ ទេសនាយ ភគវន្តំ បយោជេតិ តន្និប្ផាទនបរាយំ ទេសនាតិ កត្វា។ យញ្ហិ ទេសនាយ សាធេតព្ពំ ផលំ, តំ អាកង្ខិតព្ពត្តា ទេសកំ ទេសនាយ បយោជេតីតិ បយោជនន្តិ វុច្ចតិ។ តថា ទេវតាយ តទញ្ញេសញ្ច វិនេយ្យានំ បតិដ្ឋានាយូហនវិស្សជ្ជនញ្ចេត្ថ បយោជនំ ។ តថា សំសារចក្កនិវត្តិ-សទ្ធម្មចក្កប្បវត្តិសស្សតាទិមិច្ឆាចារ-និរាករណំ សម្មាវាទបុរេក្ខារោ អកុសលមូលសមូហននំ កុសលមូលសមារោបនំ អបាយទ្វារបិទហនំ សគ្គមោក្ខទ្វារវិវរណំ បរិយុដ្ឋានវូបសមនំ អនុសយសមុគ្ឃាតនំ “មុត្តោ មោចេស្សាមី”តិ បុរិមបដិញ្ញាអវិសំវាទនំ តប្បដិបក្ខមារមនោរថវិសំវាទនំ តិត្ថិយសមយនិម្មថនំ ពុទ្ធធម្មបតិដ្ឋាបនន្តិ ឯវមាទីនិបិ បយោជនានិ ឥធ វេទិតព្ពានិ។

យថា ទេវតា ឱឃតរណេ សំសយបក្ខន្ទា, តាទិសា អញ្ញេ ច សង្ខាតធម្មានំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ច បដិបត្តឹ អជានន្តា អសទ្ធម្មស្សវន-ធារណ-បរិចយ-មនសិការវិបល្លត្ថពុទ្ធិកា សទ្ធម្មស្សវន-ធារណ-បរិចយវិមុខា ច ភវវិមោក្ខេសិនោ វិនេយ្យា ឥមិស្សា ទេសនាយ **ភាជនំ**។

បិណ្ឌត្ថា បន “អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហ”ន្តិ បទទ្វយេ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគវសេន យោនិសោមនសិការពហុលីការោ កុសលមូលសមាយោគោ ឱលីយនាតិធាវនាវិស្សជ្ជនំ ឧបាយវិនិពន្ធវិធមនំ មិច្ឆាភិនិវេសទូរីភាវោ តណ្ហាវិជ្ជាវិសោធនំ វដ្តត្តយវិច្ឆេទនុបាយោ អាសវោឃ-យោគ-គន្ថាគតិ-តណ្ហុប្បាទុបាទានវិយោគោ ចេតោខិលវិវេចនំ អភិនន្ទននិវារណំ សំសគ្គាតិក្កមោ វិវាទមូលបរិច្ចាគោ អកុសលកម្មបថវិទ្ធំសនំ មិច្ឆត្តាតិវត្តនំ អនុសយមូលច្ឆេទោ។ សព្ពកិលេស-ទរថបរិឡាហ-សារម្ភបដិប្បស្សម្ភនំ ទស្សនសវននិទ្ទេសោ វិជ្ជូបមវជិរូបមធម្មាបទេសោ អបចយគាមិធម្មវិភាវនា បហានត្តយទីបនា សិក្ខត្តយានុយោគោ សមថវិបស្សនានុដ្ឋានំ ភាវនាសច្ឆិកិរិយាសិទ្ធិ សីលក្ខន្ធាទិបារិសុទ្ធីតិ ឯវមាទយោ វេទិតព្ពា។

តត្ថ យេសំ កិលេសាទីនំ វសេន បតិដ្ឋាតិ សំសីទតិ, យេសញ្ច អភិសង្ខារាទីនំ វសេន អាយូហតិ និព្ពុយ្ហតិ, ឧភយមេតំ សមុទយសច្ចំ, តប្បភាវិតា តទុភយនិស្សិតា ច ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ, តទុភយមគ្គោ, “អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហ”ន្តិ អធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស បដិច្ឆន្នំ កត្វា ទេសនា ឧបាយោ មាននិគ្គណ្ហនវសេន តស្សា ទេវតាយ សច្ចាភិសមយការណភាវតោ បតិដ្ឋានាយូហនបដិក្ខេបោបទេសេន ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថិកេហិ អន្តទ្វយរហិតា មជ្ឈិមា បដិបត្តិ បដិបជ្ជិតព្ពាតិ អយមេត្ថ ភគវតោ អាណត្តីតិ អយំ **ទេសនាហារោ**។

បរសំសយបក្ខន្ទនតាយ ញាតុកាមតាយ ច **កថំ នូ**តិ បុច្ឆាវសេន វុត្តំ? អភិមុខភាវតោ ឯកបុគ្គលភាវតោ ច “ត្វ”ន្តិ វុត្តំ។ បរមុក្កំសគតស្ស គរុភាវស្ស អនញ្ញយោគ្យស្ស សទ្ធម្មធុរស្ស បរិទីបនតោ សាធូតិមរិសសីលាទិគុណតាយ **“មារិសា”**តិ វុត្តំ ។ អវហននតោ រាសិភាវតោ ច **“ឱឃ”**ន្តិ វុត្តំ។ ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស កតត្តា បរិយោសាបិតត្តា **“ឥតី”**តិ វុត្តំ។ សំសីទនលក្ខណស្ស បតិដ្ឋានស្ស អកាតព្ពតោ សព្ពសោ ច អកតត្តា។ **“អប្បតិដ្ឋ”**ន្តិ វុត្តំ។ តយិទំ អករណំ ឯកំសិកន្តិ **ខោ**តិ អវធារណវសេន វុត្តំ។ តស្ស ច អប្បតិដ្ឋានស្ស សសន្តតិគតត្តា “ត្វ”ន្តិ ច បុច្ឆិតត្តា **“អហ”**ន្តិ វុត្តំ។ ទេវតាយ សម្ពោធនតោ បិយាលបនតោ ច, **“អាវុសោ”**តិ វុត្តំ។ និព្ពុយ្ហនលក្ខណស្ស អាយូហនស្ស អកាតព្ពតោ សព្ពសោ ច អកតត្តា **អនាយូហ**ន្តិ វុត្តំ។ តិណ្ណាការស្ស ឱឃានំ អនិច្ឆិតភាវតោ ឯវ តត្ថ សំសយស្ស អនបគតត្តា ឱឃតរណស្ស ច អវិសេសត្តា **“យថា កថំ បនា”**តិ វុត្តំ។ តថា សំសីទនលក្ខណំ បតិដ្ឋានំ សំសារេ ច សណ្ឋានន្តិ អនត្ថន្តរត្តា អភិន្នកាលិកំ។ តថា និព្ពុយ្ហនលក្ខណំ អាយូហនំ សម្មាបដិបត្តិយា អតិវត្តនន្តិ អនត្ថន្តរត្តា អភិន្នកាលិកន្តិ វុត្តំ **“យទា ស្វាហំ…បេ…. តទាស្សុ និព្ពុយ្ហាមី”**តិ។ តទុភយស្ស បដិបក្ខភាវតោ បដិពាហនតោ ច ឱឃាតិណ្ណាតិ វុត្តំ **“ឯវំ ខ្វាហំ…បេ…. ឱឃមតរិ”**ន្តិ។

ឯកពុទ្ធន្តរន្តរិកត្តា សុទូរកាលិកតាយ “**ចិរស្ស**”ន្តិ វុត្តំ។ អន្តរា អទិដ្ឋបុព្ពតាយ វិម្ហយនីយតាយ ច “**វត**”តិ វុត្តំ។ តទា ឧបលព្ភមានតាយ អត្តបច្ចក្ខតាយ ច “**បស្សាមិ**”តិ វុត្តំ។ ពាហិតបាបតោ ព្រហ្មស្ស ច អរិយមគ្គស្ស អណនតោ បដិវិជ្ឈនតោ “**ព្រាហ្មណ**”ន្តិ វុត្តំ។ កិលេសសន្តាបវូបសមនតោ ទុក្ខសន្តាបវូបសមនតោ ច សព្ពសោ និព្ពុតត្តា “**បរិនិព្ពុត**”ន្តិ វុត្តំ។ តរណបយោគស្ស និព្ពត្តិតត្តា ឧបរិ តរិតព្ពាភាវតោ ច “**តិណ្ណ**”ន្តិ វុត្តំ។ ញាណចក្ខុនា ឱលោកេតព្ពតោ លុជ្ជនតោ បលុជ្ជនតោ ច “លោកេ”តិ វុត្តំ។ វិសយេសុ សញ្ជនតោ ជាតភាវតោ “**វិសត្តិក**”ន្តិ វុត្តំ។ ញាណស្ស បច្ចក្ខភាវតោ និគមនតោ ច “**ឥទ**”ន្តិ វុត្តំ។ ភាសិតត្តា បរិសមត្តត្តា ច “**អវោចា**”តិ វុត្តំ។ បឋមំ គហិតត្តា បច្ចាមសនតោ ច “សា ទេវតា”តិ វុត្តំ។ បដិក្ខេបស្ស អភាវតោ អត្ថស្ស អនុមោទិតព្ពតោ “**សមនុញ្ញោ**”តិ វុត្តំ។ វិនេយ្យានំ សាសនតោ បរមត្ថសម្បត្តិតោ ច “**សត្ថា**”តិ វុត្តំ។ ចក្កុបថាតិក្កមេន តិរោភាវូបគមនតោ “**អន្តរធាយី**”តិ វុត្តន្តិ អយំ អនុបទវិចយតោ **វិចយហារោ**។

អប្បតិដ្ឋានានាយូហនេហិ ឱឃតរណំ យុជ្ជតិ កិលេសាភិសង្ខារវិជហនេន បារសម្បត្តិសមិជ្ឈនតោ។ សព្ពកិលេស-តណ្ហាទិដ្ឋិ-តណ្ហាយតន-សស្សតាទិវសេន សន្តិដ្ឋតោ សំសារេ សំសីទនំ ហោតីតិ យុជ្ជតិ ការណស្ស សុប្បតិដ្ឋិតភាវតោ។ អភិសង្ខរណកិច្ចេ កិលេសាភិសង្ខារេ វិជ្ជមានេ សព្ពទិដ្ឋាភិនិវេស-អតិធាវនាភិនិវេសាទីនំ វសេន អាយូហន្តស្ស សំសារមហោឃេន និព្ពុយ្ហនំ ហោតីតិ យុជ្ជតិ សម្មាបដិបត្តិយា អតិវត្តនតោ។ ព្រហ្មស្ស អរិយមគ្គស្ស អណនតោ បដិវិជ្ឈនតោ ព្រាហ្មណភាវោ យុជ្ជតិ ពាហិតបាបត្តា។ សម្មទេវ សន្តធម្មសមធិគមតោ បរិនិព្ពុតភាវោ យុជ្ជតិ សព្ពសោ សវាសនបហីនកិលេសត្តា។ តថា ច វិសត្តិកាយ តិណ្ណភាវោ យុជ្ជតិ យថា យាយ លេសោបិ ន ទិស្សតិ, ឯវំ អគ្គមគ្គេន តស្សា សមុច្ឆិន្នត្តាតិ អយំ **យុត្តិហារោ**។

កិលេសវដ្ដវសេន បតិដ្ឋានំ វិសេសតោ កម្មវដ្ដស្ស បទដ្ឋានំ។ អភិសង្ខារវសេន អាយូហនញ្ច វិបាកវដ្ដស្ស បទដ្ឋានំ។ អប្បតិដ្ឋានានាយូហនានិ ឱឃតរណស្ស បទដ្ឋានំ, ឱឃតរណំ អនុបាទិសេសនិព្ពានស្ស។ តណ្ហាវសេន បតិដ្ឋានស្ស អស្សាទានុបស្សិតា បទដ្ឋានំ។ តេនាហ ភគវា – “សំយោជនិយេសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សិនោ តណ្ហា បវឌ្ឍតី”តិ (សំ. និ. ២.៥២, ៥៦)។

ខន្ធាវិជ្ជា-ផស្ស-សញ្ញា-វិតក្កាយោនិសោមនសិការ-បាបមិត្តបរតោឃោសា ទិដ្ឋិវសេន បតិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ យថាហ – **បដិសម្ភិទាមគ្គេ** (បដិ. ម. ១.១២៤) “ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិអាទិ។ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនន្ទនអវសេសកិលេសាភិសង្ខារវសេន អាយូហនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥមិនា នយេន យថារហំ តណ្ហាទិដ្ឋាទិវសេន បតិដ្ឋានាយូហនានំ បទដ្ឋានភាវោ វត្តព្ពោ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ ឯវ សុនិទ្ធារិយំ។ អយំ **បទដ្ឋានហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ បតិដ្ឋានាយូហនបដិក្ខេបេន វិស្សជ្ជេន្តេន និយ្យានាវហា សម្មាបដិបត្តិ គហិតា ឯកន្តតោ ឱឃនិត្ថរណូបាយភាវតោ។ តគ្គហណេន ច សព្ពេបិ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា គហិតា ហោន្តិ និយ្យានលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តាតិ អយំ **លក្ខណហារោ**។

និទានមស្សា ទេវតាយ ឱឃតរណាការស្ស យាថាវតោ អនវពោធោតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ អញ្ញេបិ យេ ឥមំ ទេសនំ និស្សាយ ឱឃតរណូបាយំ បដិវិជ្ឈន្តិ, តេបិ ឥមិស្សា ទេសនាយ និទានន្តិ ទដ្ឋព្ពា។ “កថំ នុ ខោ ឥមំ ទេសនំ និស្សាយ សម្មទេវ បដិវិជ្ឈន្តា ចតុព្ពិធម្បិ ឱឃំ តរន្តា សកលសំសារមហោឃតោ និត្ថរេយ្យុំ, បរេ ច តត្ថ បតិដ្ឋបេយ្យុ”ន្តិ អយមេត្ថ ភគវតោ **អធិប្បាយោ**។ បទនិព្ពចនំ **និរុត្តំ**, តំ “ឯវ”ន្តិអាទិនិទានបទានំ “កថ”ន្តិអាទិបាឡិបទានញ្ច អដ្ឋកថាយ តស្សា លីនត្ថវណ្ណនាយ ច វុត្តនយានុសារេន សុករត្តា អតិវិត្ថារភយេន ន វិត្ថារយិម្ហ។

បទ-បទត្ថ-ទេសនា-និក្ខេប-សុត្តសន្ធិ-វសេន បញ្ចវិធា **សន្ធិ**។ តត្ថ បទស្ស បទន្តរេន សម្ពន្ធោ **បទសន្ធិ**។ តថា បទត្ថស្ស បទត្ថន្តរេន សម្ពន្ធោ **បទត្ថសន្ធិ**, យោ “កិរិយាការកសម្ពន្ធោ”តិ វុត្តោ។ នានានុសន្ធិកស្ស តំតំអនុសន្ធីតិ សម្ពន្ធោ, ឯកានុសន្ធិកស្ស បន បុព្ពាបរសម្ពន្ធោ **ទេសនាសន្ធិ**, យា អដ្ឋកថាយំ “បុច្ឆានុសន្ធិ អជ្ឈាសយានុសន្ធិ យថានុសន្ធី”តិ តិធា វិភត្តា។ អជ្ឈាសយោ ចេត្ថ អត្តជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោតិ ទ្វិធា វេទិតព្ពោ។ **និក្ខេបសន្ធិ** ចតុន្នំ សុត្តនិក្ខេបានំ វសេន វេទិតព្ពា។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **បបញ្ចសូទនីដីកាយំ** វុត្តនយេន គហេតព្ពំ។ **សុត្តសន្ធិ** ឥធ បឋមនិក្ខេបវសេន វេទិតព្ពា។

“កស្មា បនេត្ថ ឱឃតរណសុត្តមេវ បឋមំ និក្ខិត្ត”ន្តិ នាយមនុយោគោ កត្ថចិ ន បវត្តតិ? អបិច “អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហំ ឱឃមតរិ”ន្តិ បតិដ្ឋានាយូហនបដិក្ខេបវសេន អន្តទ្វយវិវជ្ជនមុខេន វា មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ វិភាវនតោ សព្ពបឋមមិទំ សុត្តំ ឥធ និក្ខិត្តំ។ អន្តទ្វយំ អនុបគម្ម មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា

សង្កាសនបរព្ភិ ពុទ្ធានំ សាសនន្តិ។ យំ បន ឯកិស្សា ទេសនាយ ទេសនន្តរេន សទ្ធឹ សំសន្ទនំ, អយម្បិ ទេសនាសន្ធិ។ សា តេច ឯវំ វេទិតព្ពា –

“អប្បតិដ្ឋំ…បេ…. អនាយូហំ ឱឃមតរិ”ន្តិ អយំ ទេសនា –

“សព្ពទា សីលសម្បន្នោ, បញ្ញវា សុសមាហិតោ;
អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, ឱឃំ តរតិ ទុត្តរំ។

“វិរតោ កាមសញ្ញាយ, រូបសំយោជនាតិគោ;
នន្ទីរាគបរិក្ខីណោ, សោ គម្ភីរេ ន សីទតិ; (សំ. និ. ១.៩៦);
សទ្ធាយ តរតិ ឱឃំ, អប្បមាទេន អណ្ណវំ។ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៦);

“បញ្ច ឆិន្ទេ បញ្ច ជហេ, បញ្ច ចុត្តរិ ភាវយេ;
បញ្ចសង្គាតិគោ ភិក្ខុ, ឱឃតិណ្ណោតិ វុច្ចតិ។ (សំ. និ. ១.៥; ធ. ប. ៣៧០);

“តស្មា ជន្តុ សទា សតោ, កាមានិ បរិវជ្ជយេ;
តេ បហាយ តរេ ឱឃំ, នាវំ សិត្វាវ បារគូ។ (សុ. និ. ៧៧៧; មហានិ. ៦; នេត្តិ. ៥);

“ឯកាយនំ ជាតិខយន្តទស្សី, មគ្គំ បជានាតិ ហិតានុកម្បី;
ឯតេន មគ្គេន តរិំសុ បុព្ពេ, តរិស្សន្តិ យេ ច តរន្តិ ឱឃ”ន្តិ។ (សំ. និ. ៥.៣៨៤, ៤០៩; មហានិ. ១៩១; ចូឡនិ. បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១០៧; បឋមវគ្គ ១២១; នេត្តិ. ១៧០) –

ឯវមាទីហិ ទេសនាហិ សំសន្ទតីតិ អយំ **ចតុព្យូហោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ ឯត្ថ សំកិលេសវសេន បតិដ្ឋានំ អាយូហនញ្ច។ តេន អយោនិសោមនសិការោ ទីបិតោ, សន្តកិលេសវសេន អនាយូហនេន យោនិសោមនសិការោ។ តត្ថ អយោនិសោមនសិករោតោ តណ្ហាវិជ្ជា បវឌ្ឍតិ។ តេសុ តណ្ហាគហណេន ច តណ្ហាមូលកា ធម្មា អាវត្តន្តិ។ អវិជ្ជាគហណេន អវិជ្ជាមូលកំ សព្ពំ ភវចក្កំ អាវត្តតិ។ យោនិសោមនសិការគ្គហណេន ច យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា អាវត្តន្តិ ចតុព្ពិធញ្ច សម្បត្តិចក្កំ។ បតិដ្ឋានាយូហនបដិក្ខេបេន បន សម្មាបដិបត្តិ ទីបិតា, សា ច សង្ខេបតោ សីលាទិសង្គហា។ តត្ថ សីលគ្គហណេន ឯកាទស សីលានិសំសា អាវត្តន្តិ, សមាធិគ្គហណេន បញ្ចង្គិកោ សម្មាសមាធិ បញ្ចញ្ញាណិកោ សម្មាសមាធិ សមាធិបរិក្ខារា ច អាវត្តន្តិ។ បញ្ញាគហណេន បញ្ញា ច សម្មាទិដ្ឋីតិ សម្មាទិដ្ឋិសុទស្សនា សព្ពេបិ អរិយមគ្គធម្មា អាវត្តន្តីតិ អយំ **អាវត្តោ ហារោ**។

បតិដ្ឋានំ កិលេសាទិវសេន សត្តវិធំ។ អាយូហនំ អភិសង្ខារាទិវសេន សត្តវិធំ។ តថា តប្បដិបក្ខតោ អប្បតិដ្ឋានំ អនាយូហនញ្ច។ អយមេត្ថ ធម្មវិភត្តិ។ បទដ្ឋានភូមិវិភត្តិយោ បន ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។ អយំ **វិភត្តិហារោ**។

បុព្ពភាគប្បដិបទំ សម្មទេវ សម្បាទេត្វា សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ កត្វា ភាវនំ ឧស្សុក្កេន្តោ កិលេសាទីនំ ទូរីករណតោ តេសំ វសេន អសំសីទន្តោ អនិព្ពុយ្ហន្តោ អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហំ ឱឃំ តរតិ។ កិលេសាទីនំ វសេន បន សំសីទន្តោ និព្ពុយ្ហន្តោ សំសារេ បតិដ្ឋានតោ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា អាយូហនតោ ឱឃំ ន តរតីតិ អយំ **បរិវត្តោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អសន្តិដ្ឋន្តោ អសំសីទន្តោ អនិព្ពិសំ អនវិនិព្ពិសន្តិ បរិយាយវចនំ, អនាយូហំ អនិព្ពុយ្ហន្តោ អចេតេន្តោ អបកប្បេន្តោតិ បរិយាយវចនំ, ឱឃំ កិលេសសមុទ្ទន្តិ បរិយាយវចនំ, អតរិ អតិក្កមិ អច្ចវាយីតិ បរិយាយវចនំ។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ បរិយាយវចនំ វេទិតព្ពន្តិ អយំ **វេវចនោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ ឯត្ថ បតិដ្ឋំ អាយូហន្តិ កិលេសានំ កិច្ចករណបញ្ញត្តិ។ បរិយុដ្ឋានានំ វិភាវនបញ្ញត្តិ។ អភិសង្ខារានំ វិរុហនបញ្ញត្តិ។ តណ្ហាយ អស្សាទបញ្ញត្តិ។ ទិដ្ឋិយា បរិនិប្ពន្ទនបញ្ញត្តិ។ ភវទិដ្ឋិយា ភវាភិនិវេសបញ្ញត្តិ។ វិភវទិដ្ឋិយា វិបល្លាសបញ្ញត្តិ។ កាមសុខានុយោគស្ស កាមេសុ អនុគិជ្ឈនបញ្ញត្តិ។ អត្តកិលមថានុយោគស្ស អត្តបរិតាបនបញ្ញត្តិ។ អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ បន អភិញ្ញេយ្យធម្មានំ អភិញ្ញាបញ្ញត្តិ។

បរិញ្ញេយ្យធម្មានំ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ។ ឱឃមតរិន្តិ បហាតព្ពធម្មានំ បហានបញ្ញត្តិ។ មគ្គស្ស ភាវនាបញ្ញត្តិ។ និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តីតិ អយំ **បញ្ញត្តិហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ ឯត្ថ បតិដ្ឋានាយូហនគ្គហណេន ឱឃគ្គហណេន ច សមុទយសច្ចំ គហិតំ។ អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហំ អតរិន្តិ បន បទត្តយេន មគ្គសច្ចំ គហិតំ, ហេតុគហណេន ច ហេតុមតោ គហណំ សិទ្ធមេវាតិ ទុក្ខនិរោធសច្ចានិ អត្ថតោ គហិតានេវាតិ អយំ សច្ចេហិ ឱតរណា។ តត្ថ យេ លោកិយា បញ្ចក្ខន្ធា, យេសំ វសេន បតិដ្ឋានាយូហនសិទ្ធិ។ យេ លោកុត្តរា ចត្តារោ ខន្ធា, យេសំ វសេន ឱឃតរណសិទ្ធិ។ អយំ ខន្ធមុខេន ឱតរណា។ យេ ឯវ បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារស ធាតុយោ, តេ ចត្តារោ ខន្ធា ទ្វាយតនានិ ទ្វេ ធាតុយោតិ អយំ អាយតនមុខេន ធាតុមុខេន ច ឱតរណា។ តថា អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ ឯត្ថ បតិដ្ឋានាយូហនគ្គហណេន កិលេសាភិសង្ខារាទីនំ គហណំ។ កិលេសាភិសង្ខារាទយោ ឱឃា ច សង្ខារក្ខន្ធា ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ ច, អប្បតិដ្ឋានានាយូហនគ្គហណេន ឱឃតរណវចនេន ច សហ វិបស្សនាយ មគ្គោ កថិតោ។ ឯវញ្ច សង្ខារក្ខន្ធោ ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ ច គហិតាតិ ឯវម្បិ ខន្ធមុខេន អាយតនមុខេន ធាតុមុខេន ឱតរណា។ វិបស្សនា ចេ អនិច្ចានុបស្សនា, អនិមិត្តមុខេន វិមោក្ខមុខំ, ទុក្ខានុបស្សនា ចេ, អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ, អនត្តានុបស្សនា ចេ, សុញ្ញតវិមោក្ខមុខន្តិ ឯវំ វិមោក្ខមុខេន ឱតរណំ។ មគ្គោ សេក្ខា សីលក្ខន្ធាទយោ ធម្មាយតនធម្មធាតូ អនាសវា ច ឯវម្បិ ខោ ខន្ធាទិមុខេន ឱតរណាតិ អយំ **ឱតរណោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋន្តិ អារម្ភោ។ **អនាយូហ**ន្តិ បទសុទ្ធិ, នោ អារម្ភសុទ្ធិ, តថា **ឱឃ**ន្តិ។ **អតរិ**ន្តិ បន បទសុទ្ធិ ចេវ អារម្ភសុទ្ធិ ចាតិ អយំ **សោធនោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ តណ្ហាទិដ្ឋិអាទិវសេន បតិដ្ឋានាយូហនានំ សាធារណតោ បដិក្ខេបចោទនាតិ កត្វា **ឱឃមតរិ**ន្តិ តំ វិកប្បេត្វា វិសេសវចនំ។ ឱឃតរណញ្ហិ ចត្តារោ អរិយមគ្គា។ តត្ថ បឋមទុតិយមគ្គា អវិសេសេន ទិដ្ឋោឃតរណំ, តតិយមគ្គោ កាមោឃតរណំ, អគ្គមគ្គោ សេសោឃតរណន្តិ អយំ **អធិដ្ឋានោ ហារោ**។

កិលេសវសេន បតិដ្ឋានស្ស អយោនិសោមនសិការោ ហេតុ។ អភិសង្ខារវសេន អាយូហនស្ស កិលេសា ហេតូ។ អប្បតិដ្ឋានានាយូហនានំ បន យថាក្កមំ យោនិសោមនសិការបហានានិ ហេតូ។ សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សនា តណ្ហាវសេន យថារហំ តស្ស ហេតូ។ តេនាហ ភគវា – “សំយោជនិយេសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សិនោ តណ្ហា បវឌ្ឍតី”តិ។ ខន្ធាវិជ្ជាផស្សសញ្ញាវិតក្កាយោនិសោមនសិការបាបមិត្តបរតោឃោសា ទិដ្ឋិវសេន បតិដ្ឋានស្ស ហេតូ។ តេនាហ – **បដិសម្ភិទាមគ្គេ** “ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិអាទិ។ តណ្ហាភិនន្ទនា អវសេសកិលេសាភិសង្ខារវសេន អាយូហនស្ស ហេតូ។ ឥមិនា នយេន យថារហំ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បតិដ្ឋានាយូហនានំ ហេតុវិភាគោ និទ្ធារេតព្ពោ, តព្ពិបរិយាយេន អប្បតិដ្ឋានានាយូហនានំ។ កិលេសុប្បាទនេ ហិ សម្មទេវ អាទីនវទស្សនំ អប្បតិដ្ឋានស្ស ហេតូ, អភិសង្ខរណេ អាទីនវទស្សនំ អនាយូហនស្ស ហេតូ, វិបស្សនាយ ឧស្សុក្កាបនំ ឱឃតរណស្ស ហេតូតិ អយំ **បរិក្ខារោ ហារោ**។

យថាវុត្តវិភាគេហិ បតិដ្ឋានាយូហនេហិ ចតុព្ពិធស្សបិ ឱឃស្ស បរិសុទ្ធិ។ អប្បតិដ្ឋានានាយូហនេហិ បន សោតានំ សំវរោ សព្ពសោ បិធានញ្ចាតិ ចតុព្ពិធស្សបិ ឱឃស្ស វិសេសតោ បិធានំ អប្បវត្តិករណំ។ អរិយមគ្គស្ស ភាវនាយ ហិ កិលេសវសេន បតិដ្ឋានំ អភិសង្ខារវសេន អាយូហនំ ឧបច្ឆិន្នំ, តស្ស សព្ពេបិ ឱឃា តិណ្ណា សមុត្តិណ្ណា បហីនា ហោន្តីតិ អយំ **សមារោបនោ ហារោ**។

អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហន្តិ ឯត្ថ បតិដ្ឋាគហណេន តណ្ហាវិជ្ជា គហិតា។ តាសំ ហិ វសេន សត្តោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បតិដ្ឋាតិ។ អាយូហនគ្គហណេន តប្បច្ចយា អភិសង្ខារធម្មា គហិតា។ តត្ថ តណ្ហាយ វិសេសតោ រូបធម្មា អធិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាយ អរូបធម្មា។ តេសំ យថាក្កមំ សមថោ ច វិបស្សនា ច បដិបក្ខា, តេ “អប្បតិដ្ឋំ អនាយូហំ ឱឃមតរិ”ន្តិ បទេហិ បកាសិតា ហោន្តិ, តេសុ សមថស្ស ចេតោវិមុត្តិ ផលំ, វិបស្សនាយ បញ្ញាវិមុត្តិ។ តថា ហិ សា “រាគវិរាគា អវិជ្ជាវិរាគា”តិ វិសេសេត្វា វុច្ចតិ។ តត្ថ តណ្ហាវិជ្ជា អភិសង្ខារោ ច សមុទយសច្ចំ, តេសំ អធិដ្ឋានភូតា រូបារូបធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តេសំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, និរោធបជាននា បដិបទា ឱឃតរណបរិយាយេន វុត្តា មគ្គសច្ចំ។ តណ្ហាគហណេន ចេត្ថ មាយា-សាបេយ្យមានាតិមាន-មទប្បមាទ-បាបិច្ឆតា-បាបមិត្តតា-អហិរិកានោត្តប្បាទិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ។ អវិជ្ជាគហណេន វិបរីតមនសិការ-កោធូបនាហ-មក្ខបឡាស-ឥស្សាមច្ឆរិយ-សារម្ភ- ទោវចស្សតា-ភវទិដ្ឋិអាទិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ។ វុត្តវិបរិយាយេន អមាយាអសាបេយ្យាទិអវិបរីតមនសិការាទិវសេន។ តថា សមថបក្ខិយានំ សទ្ធិន្ទ្រិយានំ វិបស្សនាបក្ខិយានំ អនិច្ចសញ្ញាទីនញ្ច វសេន វោទានបក្ខោ នេតព្ពោតិ អយំ **នន្ទិយាវត្តស្ស នយស្ស ភូមិ**។

តថា វុត្តនយេន តហិតេសុ តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ តណ្ហា លោភោ, អវិជ្ជា មោហោ, អវិជ្ជាយ សម្បយុត្តោ លោហិតេ សតិ បុព្ពោ វិយ តណ្ហាយ សតិ សិជ្ឈមានោ អាឃាតោ ទោសោ តតិ តីហិ អកុសលមូលេហិ តហិតេហិ, តប្បដិបក្ខតោ “អប្បតិដ្ឋ”ន្តិអាទិវចនេហិ ច តីណិ អកុសលមូលានិ តីណិ កុសលមូលានិ ច សិទ្ធានិ ឯវ ហោន្តិ។ តថាបិ លោភោ សព្ពានិ សាសវកុសលមូលានិ អាយូហនធម្មា ច សមុទយសច្ចំ, តន្និព្ពត្តា តេសំ អធិដ្ឋានគោចរភូតា ច ឧបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចន្តិអាទិនា សច្ចយោជនា យោជេតព្ពា។ ផលំ បនេត្ថ វិមោក្ខត្តយវសេន និទ្ធារេតព្ពំ, តីហិ អកុសលមូលេហិ តិវិធទុច្ចរិត-សំកិលេសមលវិសមអកុសលសញ្ញា-វិតក្កាទិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ, តថា តីហិ កុសលមូលេហិ តិវិធសុចរិត-សមកុសលសញ្ញា-វិតក្ក-សមាធិ-វិមោក្ខមុខាទិវសេន វោទានបក្ខោ នេតព្ពោតិ អយំ **តិបុក្ខលស្ស នយស្ស ភូមិ**។

តថា វុត្តនយេន តហិតេសុ តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ វិសេសតោ តណ្ហាទិដ្ឋីនំ វសេន អសុភេ “សុភ”ន្តិ, ទុក្ខេ “សុខ”ន្តិ ច វិបល្លាសា, អវិជ្ជាទិដ្ឋីនំ វសេន “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសា វេទិតព្ពា។ តេសំ បដិបក្ខតោ “អប្បតិដ្ឋ”ន្តិអាទិវចនេហិ ច លទ្ធេហិ សតិវីរិយសមាធិបញ្ញិន្ទ្រិយេហិ ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានិ សិទ្ធានេវ ហោន្តិ។

តត្ថ ចតូហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ទិសិតព្ពា។ កថំ? ទុវិធោ ហិ តណ្ហាចរិតោ មុទិន្ទ្រិយោ តិក្ខិន្ទ្រិយោតិ, តថា ទិដ្ឋិចរិតោ។ តេសុ បឋមោ អសុភេ “សុភ”ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហី សតិពលេន យថាភូតំ កាយសភាវំ សល្លក្ខេន្តោ ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ សមុគ្ឃាតេត្វា សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមតិ។ ទុតិយោ អសុខេ “សុខ”ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហី “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិអាទិនា វុត្តេន វីរិយសំវរភូតេន វីរិយពលេន បដិបក្ខំ វិនោទេន្តោ ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ វិទ្ធំសេត្វា សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមតិ។ តតិយោ អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ អយាថាវគ្គាហី សមថពលេន សមាហិតចិត្តោ សង្ខារានំ ខណិកភាវំ សល្លក្ខេន្តោ ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ សមុគ្ឃាតេត្វា សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមតិ។ ចតុត្ថោ សន្តតិ-សមូហ-កិច្ចារម្មណ-ឃនវញ្ចិតតាយ ផស្សាទិធម្មបុញ្ជមត្តេ អនត្តនិ “អត្តា”តិ មិច្ឆាភិនិវេសី ចតុកោដិកសុញ្ញតាមនសិការេន តំ មិច្ឆាភិនិវេសំ វិទ្ធំសេត្វា សាមញ្ញផលំ សច្ឆិករោតិ។ សុភសញ្ញាសុខសញ្ញាទីហិ ចតូហិ វា វិបល្លាសេហិ សមុទយសច្ចំ, តេសមធិដ្ឋានារម្មណភូតា បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចន្តិអាទិនា សច្ចយោជនា វេទិតព្ពា។ ផលំ បនេត្ថ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ, ចតូហិ ចេត្ថ វិបល្លាសេហិ ចតុរាសវោឃយោគ-កាយគន្ថ-អគតិ-តណ្ហុប្បាទុបាទាន-សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិ-អបរិញ្ញាទិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ, តថា ចតូហិ សតិបដ្ឋានេហិ ចតុព្ពិធឈាន-វិហារាធិដ្ឋាន-សុខភាគិយធម្ម-អប្បមញ្ញាសម្មប្បធានិទ្ធិបាទាទិវសេន វោទានបក្ខោ នេតព្ពោតិ អយំ **សីហវិក្កីឡិតស្ស នយស្ស ភូមិ**។

ឥមេសំ បន តិណ្ណំ អត្ថនយានំ សិទ្ធិយា វោហារនយទ្វយំ សិទ្ធមេវ ហោតិ។ តថា ហិ អត្ថនយានំ ទិសាភូតធម្មាលោចនំ **ទិសាលោចនំ**, តេសំ សមានយនំ **អង្កុសោ**តិ បញ្ចបិ នយា ឥធ និយុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ឥទញ្ច សុត្តំ សោឡសវិធេ សុត្តន្តបដ្ឋានេ និព្ពេធសេក្ខភាគិយំ ព្យតិរេកមុខេន បតិដ្ឋានាយូហនានិ តហិតានីតិ សំកិលេសនិព្ពេធសេក្ខភាគិយំ ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អដ្ឋវីសតិវិធេ បន សុត្តន្តបដ្ឋានេ លោកិយលោកុត្តរំ សត្តាធិដ្ឋានំ ញាណញេយ្យំ ទស្សនភាវនំ សកវចនំ វិស្សជ្ជនីយំ កុសលំ អនុញ្ញាតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឱឃតរណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. និមោក្ខសុត្តវណ្ណនា

២. បឋមមាគតន្តិ សំវណ្ណនាវសេន បឋមសុត្តាទីសុ បឋមំ អាគតបទំ។ **ឧត្តានត្ថ**ន្តិ បាកដត្ថំ។ អបុព្ពំយេវ ហិ ទុវិញ្ញេយ្យត្ថញ្ច បទំ សំវណ្ណេតព្ពំ។ **នោ**តិ បុច្ឆាយំ **នុ**-សទ្ទេន សមានត្ថោ និបាតោតិ អាហ “**ជានាសិ នោតិ ជានាសិ នូ**”តិ។ វដ្តតោ និមុច្ចន្តិ តេន សត្តាតិ **និមោក្ខោ**, មគ្គោ។ សោ ច បមុច្ចន្តិ តេនាតិ **បមោក្ខោ**, បមុច្ចនន្តេ បន អធិគន្តព្ពត្តាផលំ “បមោក្ខោ”តិ វុត្តំ, យថា អរហត្តំ “រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោ”តិ វុត្តំ។ **តេ**តិ សត្តា។ **វិវិច្ចតី**តិ វិសុំ អសម្មិស្សោ ហោតិ, វិគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ វិវិច្ចតិ ទុក្ខំ ឯតស្មាតិ **វិវេកោ**។ ទុតិយវិកប្បេ បន សកលវដ្ដទុក្ខតោ សត្តា និមុច្ចន្តិ ឯត្ថ បមុច្ចន្តិ វិវិច្ចន្តិ ចាតិ **និមោក្ខោ បមោក្ខោ វិវេកោ**, និព្ពានន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឯត្ថា**តិ ច និមិត្តត្ថេ ភុម្មវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ អវធារណត្ថោ **ខោ**-ការោ “អស្សោសិ ខោ”តិអាទីសុ វិយ។

នន្ទីមូលកោ ភវោ **នន្ទីភវោ** បុរិមបទេ ឧត្តរបទលោបេន “សាកភក្ខោ បត្ថវោ សាកបត្ថវោ”តិ យថា។ បឋមំ កម្មវដ្ដបធានំ អត្ថំ វត្វា បុន កិលេសកម្មានំ វសេន ឧភយប្បធានំ អត្ថំ វទន្តោ “**នន្ទិយា**

ចា”តិអាទិមាហ។ **បុរិមនយេ**តិ នន្ទីមូលកោ កម្មភវោ នន្ទីភវោតិ ឯតស្មឹ បក្ខេ។ **នន្ទីភវេនា**តិ នន្ទីភវបទេន។ **តិវិធកម្មាភិសង្ខារវសេនា**តិ បុញ្ញាភិសង្ខារាទិវសេន កាយសង្ខារាទិវសេន ច តិប្បការស្ស កម្មាភិសង្ខារស្ស វសេន។ **សង្ខារក្ខន្ធោ គហិតោ** ចេតនាបធានត្តា សង្ខារក្ខន្ធស្ស។ **សញ្ញាវិញ្ញាណេហី**តិ “សញ្ញាវិញ្ញាណសង្ខយា”តិ ឯវំ វុត្តសញ្ញាវិញ្ញាណបទេហិ។ **តំសម្បយុត្តា ចា**តិ តេន យថាវុត្តសង្ខារក្ខន្ធេន សមំ យុត្តា ឯវ។ **ទ្វេ ខន្ធា**តិ សញ្ញាវិញ្ញាណក្ខន្ធា។

ននុ ឯត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ន គហិតោតិ? នោ ន គហិតោតិ ទស្សេន្តោ “**តេហិ បនា**”តិអាទិមាហ។ **តីហិ ខន្ធេហី**តិ សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណក្ខន្ធេហិ។ **គហិតាវ** អវិនាភាវតោ។ ន ហិ វេទនារហិតោ កោចិ ចិត្តុប្បាទោ អត្ថិ។ **អនុបាទិណ្ណកាន**ន្តិ កុសលាកុសលានំ។ ន ហេត្ថ កិរិយាខន្ធានំ អប្បវត្តិ អធិប្បេតា។ **អប្បវត្តិវសេនា**តិ អនុប្បត្តិធម្មតាបត្តិវសេន។ និព្ពត្តនវសេន កម្មកិលេសេហិ ឧបាទីយតីតិ **ឧបាទិ**, បញ្ចក្ខន្ធា។ ឧបាទិនោ សេសោ **ឧបាទិសេសោ**, សហ ឧបាទិសេសេនាតិ **សឧបាទិសេសំ**។ **និព្ពានំ កថិតំ** សកលកម្មកិលេសវូបសមត្ថស្ស ជោតិតត្តា។ ហេដ្ឋា ទ្វីហិ បទេហិ អនុបាទិណ្ណកក្ខន្ធា គហិតាតិ “វេទនាន”ន្តិ ឯត្ថ ឧបាទិណ្ណកគ្គហណំ យុត្តន្តិ អាហ “**ឧបាទិណ្ណកវេទនាន**”ន្តិ។ **និរោធេនា**តិ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគនិរោធវសេន និរុជ្ឈនេន។ **ឧបសមេនា**តិ អច្ចន្តូបសមេន អប្បវត្តនេន។ ឯវញ្ច កត្វា ច-សទ្ទគ្គហណំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ **តេស**ន្តិ តស្សា វេទនាយ តំសម្បយុត្តានញ្ច តិណ្ណំ ខន្ធានំ។ **វត្ថារម្មណវសេនា**តិ វត្ថុភូតានំ ឆន្នំ អារម្មណភូតានញ្ច សព្ពេសម្បិ ឧបាទិណ្ណករូបធម្មានំ វសេន។

កស្មា បន ហេដ្ឋា ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធាយេវ វុត្តា, រូបក្ខន្ធោ ន គហិតោតិ? វិសេសភាវតោ។ សឧបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិយញ្ហិ ឧបាទិណ្ណករូបធម្មានំ វិយ អនុបាទិណ្ណករូបធម្មានំ អប្បវត្តិយេវ នត្ថិ។ **ទុតិយនយេ**តិ នន្ទិយា ច ភវស្ស ចាតិ ឯតម្ហិ បក្ខេ។ នន្ទិគ្គហណេន សង្ខារក្ខន្ធោ គហិតោ តំសហចរណតោ។ **ឧបបត្តិភវសង្ខាតោ រូបក្ខន្ធោ**តិ ឧបាទិណ្ណករូបធម្មមេវ វទតិ។ តគ្គហណេនេវ ច តន្និមិត្តកានិ ឧតុអាហារជានិ, វិញ្ញាណគ្គហណេន ចិត្តជានីតិ ចតុសន្តតិរូបស្សបេត្ថ គហិតតា វេទិតព្ពា។ **សញ្ញាទីហី**តិ សញ្ញាវិញ្ញាណវេទនាគហណេហិ តយោ ខន្ធា គហិតា, តញ្ច ខោ ឧបាទិណ្ណា អនុបាទិណ្ណាតិ វិភាគំ អកត្វា អវិសេសតោ។ អវិសេសេន ហិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អប្បវត្តិ និព្ពានំ។ តេនាហ “**ឯវំ...បេ.... និព្ពានំ កថិតំ ហោតី**”តិ។ “និព្ពាន”ន្តិ ហិ ឥធ អមតមហានិព្ពានំ អធិប្បេតំ។ **ឥមមេវ ច នយ**ន្តិ ឥទំ យថាវុត្តំ ទុតិយមេវ។ ចត្តារោ មហានិកាយេ ធារេតីតិ **ចតុនិកាយិកោ**។ ភណ្ឌិកនាមកោ ថេរោ **ភណ្ឌិកត្ថេរោ។ ឥតី**តិ វុត្តប្បការបរាមសនំ។ **និព្ពានវសេនេវា**តិ បឋមនយេ សឧបាទិសេសនិព្ពានស្ស អនុបាទិសេសនិព្ពានស្ស ច, ទុតិយេ បន “អមតមហានិព្ពានស្សា”តិ សព្ពថាបិ និព្ពានស្សេវ វសេន ភគវា ទេសនំ និដ្ឋបេសិ សមាបេសីតិ។

និមោក្ខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧបនីយសុត្តវណ្ណនា

៣. អនេកត្ថត្តា ធាតុសទ្ទានំ ឧបសគ្គវសេន អត្ថវិសេសវាចកោ ហោតីតិ អាហ “**ឧបនីយតីតិ បរិក្ខីយតិ និរុជ្ឈតី**”តិ។ វិនស្សតីតិ អត្ថោ។ ឧបនីយតីតិ វា សរសេនេវ ជីវិតស្ស មរណូបគមនំ វុត្តន្តិ អាហ – “**ឧបគច្ឆតិ វា, អនុបុព្ពេន មរណំ ឧបេតីតិ អត្ថោ**”តិ។ កាមញ្ចេត្ថ “ឧបនីយតី”តិ បទំ អបាកដកម្មវិសេសំ វុត្តំ។ យថា បន “សព្ពំ អារោគ្យំ ព្យាធិបរិយោសានំ, សព្ពំ យោព្ពនំ ជរាបរិយោសានំ, សព្ពំ ជីវិតំ មរណបរិយោសាន”ន្តិ, “ឧបនីយតិ ជីវិត”ន្តិ វុត្តត្តា “**មរណំ ឧបេតី**”តិ វុត្តំ។ កម្មកត្តុវសេន ហេតំ វុត្តំ។

ឥទានិ កម្មសាធនវសេន អត្ថំ ទស្សេតុំ “**យថា វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **គោបាលេន គោគណោ នីយតិ** យថិច្ឆិតំ ឋានំ។ ជីវន្តិ តេន សត្តា, សហជាតធម្មា វាតិ **ជីវិតំ**, តទេវ តេសំ អនុបាលនេ អាធិបច្ចសព្ភាវតោ **ឥន្ទ្រិយ**ន្តិ អាហ “**ជីវិតន្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយ**”ន្តិ **បរិត្ត**ន្តិ ឥត្តរំ។ តេនាហ “**ថោក**”ន្តិ។ បពន្ធានុបច្ឆេទស្ស បច្ចយភាវោ ឥធ ជីវិតស្ស មរណកិច្ចន្តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**សរសបរិត្តតាយ ចា**”តិអាទិ។ **អាយូ**តិ ច បរមាយុ ឥធាធិប្បេតំ, តញ្ច អជ្ជកាលវសេន វេទិតព្ពំ។

ឥមស្មិញ្ហិ ពុទ្ធុប្បាទេ អយំ កថាតិ ជីវិតស្ស អតិឥត្តរភាវទីបនបរា អយំ ទេសនា។ ជីវិតិន្ទ្រិយវសេន ជីវិតក្ខយំ និយមេន្តោ “**ឯកចិត្តប្បវត្តិមត្តោយេវា**”តិ អាហ, ឯកស្ស ចិត្តុប្បាទស្ស បវត្តិក្ខណមត្តោ ឯវាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ “**យថា នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បវត្តមាន**ន្តិ នេមិរថីសា វត្តន្តី ឯកេនេវ នេមិប្បទេសេន បវត្តតិ ឯកស្មឹ ខណេតិ អធិប្បាយោ។ “**ឯកេនេវ តិដ្ឋតី**”តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯកចិត្តក្ខណិក**ន្តិ ឯកចិត្តក្ខណមត្តវន្តំ។ **តស្មឹ ចិត្តេ**តិ តស្មឹ យស្មឹ កិស្មិញ្ចិ ឯកស្មឹ ចិត្តេ។ **និរុទ្ធមត្តេ**តិ និរុទ្ធភា

វប្បត្តមគ្គោ។ **និរុទ្ធាតិ វុច្ចតី**តិ មគោតិ វុច្ចតិ តំសមង្គី សត្តោ បរមត្ថតោ។ អវិសេសវិទុនោ បន អវិញ្ញាយ មានន្តរេន អនុសន្ធានស្ស និរុទ្ធនំ និរោធំ សល្លក្ខេន្តិ។ យថាវុត្តមត្ថំ សុត្តេន វិភាវេតុំ “**យថាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តេន តីសុបិ កាលេសុ សត្តានំ បរមត្ថតោ ជីវនំ មរណំ ចិត្តក្ខណវសេនេវាតិ ទស្សេតិ។

ជីវិតន្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ **អត្តភាវោ**តិ ជីវិតវេទនាវិញ្ញាណានិ ឋបេត្វា អវសិដ្ឋធម្មា អធិប្បេតា។ **សុខទុក្ខា**តិ សុខទុក្ខា វេទនា, ឧបេក្ខាបិ ឥធ សុខទុក្ខាស្វេវ អន្តោគធា ឥដ្ឋានិដ្ឋភាវតោ។ **កេវលា**តិ អត្តនា, និច្ចភាវេន វា អវោមិស្សា។ **ឯកចិត្តសមាយុត្តា**តិ ឯកកេន ចិត្តេន សហិតា។ **លហុសោ វត្តតេ ខណោ**តិ វុត្តនយេន ឯកចិត្តក្ខណិកតាយ លហុកោ អតិឥត្តរោ ជីវិតាទីនំ ខណោ វត្តតិ។

យេ និរុទ្ធា មរន្តស្សាតិ ចវន្តស្ស សត្តស្ស ចុតិតោ ឧទ្ធំ និរុទ្ធាតិ វត្តព្វា យេ ខន្ធា។ **តិដ្ឋមានស្ស វា ឥធា**តិ យេ វា ឥធ បវត្តិយំ តិដ្ឋមានស្ស ធរន្តស្ស ភង្គប្បត្តិយា និរុទ្ធា ខន្ធា, **សព្ពេបិ សទិសា** តេ សព្ពេបិ ឯកសទិសា **គតា** អត្ថង្គតា **អប្បដិសន្ធិយា** បុន អាគន្ត្វា បដិសន្ធានាភាវេន វិគតា។ យថា ហិ ចុតិខន្ធា ន និព្ពត្តន្តិ, ឯវំ តតោ បុព្ពេបិ ខន្ធា។ តស្មា ឯកចិត្តក្ខណិកំ សត្តានំ ជីវិតន្តិ អធិប្បាយោ។

អនិព្ពត្តេន ន ជាតោតិ អនុប្បន្នេន ចិត្តេន ជាតោ ន ហោតិ “អនាគតេ ចិត្តក្ខណេ ន ជីវិត្ថ ន ជីវតិ ជីវិស្សតី”តិ វត្តព្វតោ។ **បច្ចុប្បន្នេន** វត្តមានេន ចិត្តេន **ជីវតិ** ជីវមានោ នាម ហោតិ, ន ជីវិត្ថ ន ជីវិស្សតិ។ **ចិត្តភង្គា មតោ លោកោ**តិ ចុតិចិត្តស្ស វិយ សព្ពស្សបិ តស្ស តស្ស ចិត្តស្ស ភង្គប្បត្តិយា អយំ លោកោ បរមត្ថតោ មតោ នាម ហោតិ “អតីតេ ចិត្តក្ខណេ ជីវិត្ថ ន ជីវតិ ន ជីវិស្សតី”តិ វត្តព្វតោ, និរុទ្ធស្ស អប្បដិសន្ធិកត្តា។ ឯវំ សន្តេបិ **បញ្ញត្តិ បរមត្ថិយា**, យាយំ តំ តំ បវត្តំ ចិត្តំ ឧបាទាយ “តិស្សោ ជីវតិ, ផុស្សោ ជីវតី”តិ វចនប្បវត្តិយា វិសយភូតា សន្តានបញ្ញត្តិ, សា ឯត្ថ បរមត្ថិយា បរមត្ថភូតា។ តថា ហិ វុត្តំ “នាមគោត្តំ ន ជីរតី”តិ (សំ. និ. ១.៧៦)។

ន សន្តិ តាណាតិ ជរំ ឧបគតស្ស តតោ តំនិមិត្តំ យំ វា បាបការិនោ បាបកម្មានំ ឧបដ្ឋានវសេន បុញ្ញការិនោ បិយវិប្បយោគវសេន ចិត្តទុក្ខំ ឧភយេសម្បិ ពន្ធនច្ឆេទនាទិវសេន វិតុជ្ជមានំ អនប្បកំ សរីរទុក្ខំ សម្មោហប្បត្តិ ច ហោតិ, តតោ តាយន្តា ន សន្តិ។ តេនាហ – “**តាណំ លេណំ សរណំ ភវិតុំ សមត្ថា នាម កេចិ នត្ថី**”តិ។ ភាយតិ ឯតស្មាតិ **ភយំ**, ភយនិមិត្តន្តិ អាហ “**ភយវត្ថូ**”តិ។ តគ្គហណេន ច ចិត្តុត្រាសលក្ខណំ ភយំ គហិតមេវ, សតិ និមិត្តេ នេមិត្តំ សន្តមេវាតិ។ **បុញ្ញចេតន**ន្តិ ឯការជ្ជនវីថិយំ នានាវជ្ជនវីថិយំ សម្បវត្តំ ឧបចារជ្ឈានចេតនំ។ **អបរចេតន**ន្តិ វសីភាវាបាទនវសេន បរតោ សមាបជ្ជនវសេន ច បវត្តំ សមាបត្តិចេតនំ។ **មុញ្ចចេតន**ន្តិ វិក្ខម្ភនវសេន បវត្តំ បឋមប្បនាចេតនំ។ កុសលជ្ឈានស្ស វិបាកជ្ឈានេវ លព្ភមានំ សុខំ **ឈានសុខំ**។ ឥដ្ឋបរិយាយោ ចេត្ថ សុខ-សទ្ទោ។ ឈានេ អបេក្ខា **ឈាននិកន្តិ**។ ឈានស្ស អស្សាទវសេន បវត្តោ លោភោ **ឈានស្សាទោ**។ យេន តេ តេ ព្រហ្មានោ ឈានគោ វុដ្ឋាយ “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្តិ វាចំ និច្ឆារេសុន្តិ។ យថា ទេវា សុខពហុលា តិហេតុបដិសន្ធិកាវាតិ បដិបជ្ជន្តា ឈានំ អធិគន្តុំ ភព្ពា, ន ឥតរេតិ “**កាមាវចរទេវេសូ**”តិ វុត្តំ។ កាមាវចរា ច ឧបរិទេវា ច **កាមាវចរទេវា**តិ ឯកទេសសរូបេកសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន មនុស្សានម្បិ ឯកច្ចានំ សព្ពេសម្បិ វា សង្គហោ សិទ្ធោ ហោតិ បត្ថនាបរិកប្បនាយ វិសយភាវតោ។ តេនាហ “**អហោ វតិមេ ច…បេ…. តិដ្ឋេយ្យុំ**”ន្តិ។ ចុល្លានិ ផុសិតានិ វិប្ផុរានិ ឯត្ថាតិ ចុល្លផុសិតកោ, កាលោ, ទេសោ វា។ តស្មិំ **ចុល្លផុសិតកេ**។

“បុញ្ញានិ កយិរាថ សុខាវហានី”តិ វុត្តត្តា “**អនិយ្យានិកំ វដ្ដកថំ កថេតី**”តិ វុត្តំ។ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោ, កិលេសេហិ អាមសិតព្ពតោ អាមិសញ្ចាតិ **លោកាមិសំ**។ និប្បរិយាយាមិសំ បន លោកេ អាមិសន្តិបិ **លោកាមិសំ**។ បរិយាយេតិ សភាវតោ បរិវត្តេត្វា ញាបេតិ ឯតេនាតិ បរិយាយោ, លេសោ, ការណំ វាតិ អាហ “**និប្បរិយាយេន ចត្តារោ បច្ចយា**”តិ, វដ្ដស្ស ឯកន្តតោ ពាលលោកេហេវ អាមសិតព្ពភាវតោ បរិយាយាមិសតា វុត្តា។ **ឥធ បរិ..បេ…. អធិប្បេតំ** វិវដ្ដបដិយោគិនោ ឥច្ឆិតត្តា។ ចតុបច្ចយាបេក្ខញ្ហិ បហានំ។ ឯកច្ចស្ស សកលវដ្ដាបេក្ខប្បហានស្សបិ បច្ចយោ ហោតីតិ “**វដ្ដតិយេវា**”តិ សាសង្កំ វទតិ។ វូបសមតិ ឯត្ថ សកលវដ្ដទុក្ខន្តិ **សន្តិ**, អសង្ខតធាតូតិ អាហ “**និព្ពានសង្ខាត**”ន្តិ។

ឧបនីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អច្ចេន្តិសុត្តវណ្ណនា

៤. កាលយន្តិ ខេបេន្តីតិ **កាលា**។ បុរេភត្តាទយោ ហិ កាលា ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាបិ លោកសង្កេតមត្តសិទ្ធា តស្សាយេវ ធម្មប្បវត្តិយា គតគតាយ អនិវត្តនតោ តំ តំ ធម្មប្បវត្តិំ ខេបេន្តា វិនាសយន្តា វិយ សយញ្ច តាហិ សទ្ធិំ អបេន្តា វិយ ហោន្តិ។ តេនាហ – “កាលោ ឃសតិ ភូតានិ, សព្ពានេវ សហត្តនា”តិ (ជា. ១.២.១៩០)។ **“តរយន្តិ រត្តិយោ”**តិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “ឯតំ ភយំ មរណេ បេក្ខមានោ”តិ វុច្ចមានត្តា បុគ្គលំ មរណូបគមនាយ តរយន្តីតិ អត្ថោ វុត្តោ។ **វយោគុណា**តិ ឯត្ថ កោដ្ឋាសា គុណា។ តិត្ថិយានំ ហិ ចរិមចិត្តេន សកលចិត្តេ វយសមូហេ វយសមញ្ញាតិ អាហ – **“បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមវយានំ គុណា, រាសយោតិ អត្ថោ”**តិ។ **អានិសំសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ** “រាកចិរំ និរាសេសី, ទ្វាទសគុណមុបាគត”ន្តិអាទីសុ (ពុ. វំ. ២.៣០) វិយ។ “តន្តិគុណាហំ ករិស្សាមិ, ទិគុណំ ទិគុណំ វទ្ធេយ្យា”តិ ច ឯវមាទីសុ បន **តព្ពាវវុត្តិអត្ថោ គុណដ្ឋោ**។

> “អសង្ខេយ្យានិ នាមានិ, សគុណេន មហេសិនោ;
> គុណេន នាមមុទ្ធេយ្យំ, អបិ នាម សហស្សតោ”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៣១៣; ឧទា. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៧៦) –

អាទីសុ **បសំសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ** ទដ្ឋព្ពោ។ “វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ ឯត្ថ អត្ថោ “អច្ចេន្តិ កាលា”តិ ឯត្ថ វុត្តនយោ ឯវ។ **បឋមមជ្ឈិមវយា**តិ បឋមគ្គហណញ្ចេត្ថ វយស្ស គតស្ស អបុនរាវត្តិទស្សនត្ថំ កតំ។ តេនេវាហ – **“មរណក្ខណេ បន តយោបិ វយា ជហន្តេវា”**តិ។

ឯត្ថ ច បាឡិយំ “អច្ចេន្តិ កាលា”តិ សាមញ្ញតោ កាលស្ស អបគមនំ ទស្សិតំ, បុន តំ វិសេសតោបិ ទស្សេតុំ តតរទ្ធយំ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន មុទិន្ទ្រិយស្ស វសេន “វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ វុត្តំ, មជ្ឈិមិន្ទ្រិយស្ស វសេន “តរយន្តិ រត្តិយោ”តិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយេន **“កាលាតិ បុរេភត្តាទយោ កាលា”**តិ វុត្តំ។ តស្មា តត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន បច្ឆាភត្តបឋមយាម-មុហុត្តកាលាទិ-កាលកោដ្ឋាសោ ឯវ អណុបភេទោ កាលវិភាគោ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **សេសន្តិ** តេច ទ្វីសុ គាថាសុ បច្ឆិមទ្វេ។ សោ ហិ តេច អត្ថតោ អធិគតត្តា អនន្តរសុត្តេ ច វុត្តត្តា អតិទិសិតោ។

អច្ចេន្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កតិឆិន្ទសុត្តវណ្ណនា

៥. ឆិន្ទន្តោតិ សមុច្ឆិន្ទន្តោ។ **កតិ ឆិន្ទេយ្យា**តិ កិត្តកេ បាបធម្មេ សមុច្ឆិន្ទេយ្យ, អនុប្បត្តិធម្មតំ បាបេយ្យ។ **សេសបទេសុបី**តិ សេសេសុបិ ទ្វីសុ បទេសុ។ ជហន្តោ កតិ ជហេយ្យ, ភាវេន្តោ កតិ ឧត្តរិ ភាវេយ្យាតិ តមត្ថំ **“ឯសេវ នយោ”**តិ តមិនា អតិទិសតិ។ ចតុត្ថបទស្ស បន អត្ថោ សរូបេនេវ ទស្សិតោ។ **អត្ថតោ ឯកន្តិ** ភាវត្ថតោ ឯកំ។ យទិ ឯវំ កិមត្ថំ បរិយាយន្តរំ គហិតន្តិ អាហ **“គាថាពន្ធស្ស បនា”**តិអាទិ។ អត្ថតោ ឯត្ថ បុនរុត្តិ អត្ថេវាតិ អាហ **“សទ្ទបុនរុត្តិំ វជ្ជយន្តី”**តិ។ សង្គំ អតិក្កមយតីតិ **សង្គាតិគោ**តិ អាហ **“អយមេវត្ថោ”**តិ។

ឱរំ វុច្ចតិ កាមធាតុ, បដិសន្ធិយា បច្ចយភាវេន តញ្ច ភជន្តីតិ **ឱរម្ភាគិយានិ**។ តត្ថ ច កម្មំ តព្ពិបាកំ សត្តេ ទុក្ខំ, កម្មុនា វិបាកំ, សត្តេន ទុក្ខំ សំយោជេន្តីតិ **សំយោជនានិ**, សក្កាយទិដ្ឋិ-វិចិកិច្ឆា-សីលព្ពតបរាមាស-កាមរាគ-បដិឃា។ ឧទ្ធំ វុច្ចតិ ចតស្សោ អរូបធាតុយោ, វុត្តនយេន តំ ភជន្តីតិ **ឧទ្ធម្ភាគិយានិ, សំយោជនានិ** រូបារូបរាគមានុទ្ធច្ចាវិជ្ជា។ **អាវោបិតវចនានុរូបេនេវ ឯវមាហា**តិ “បញ្ច ឆិន្ទេ បញ្ច ជហេ”តិ ឯវំ កថេសិ តស្សា ទេវតាយ សុខគ្គហណត្ថំ។ ន កេវលំ តាយ ទេវតាយ វុត្តវចនានុរូបតោ ឯវ, អថ ខោ តេសុ សំយោជនេសុ វត្តព្ពាការតោបីតិ ទស្សេតុំ **“អថ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តេន ឱរម្ភាគិយសំយោជនានិ នាម គរូនិ ទុច្ឆេទានិ គាឡ្ហពន្ធនភាវតោ, តស្មា តានិ សន្ធាយ **“បញ្ច ឆិន្ទេ”**តិ វុត្តំ។

ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ បន លហូនិ សុច្ឆេទានិ ហេដ្ឋា បវត្តិតានុក្កមេន ភាវនានយេន បហាតព្ពតោ, តស្មា តានិ សន្ធាយ **“បញ្ច ជហេ”**តិ វុត្តំ។ តេនាហ **“បាទេសុ ពទ្ធបាសសកុណោ វិយា”**តិអាទិ។ **វិសេសន្តិ** ភាវនានំ វិសេសំ វិបស្សនាភាវនំ **ភាវេន្តោ** ឧប្បាទេន្តោ វិបច្ចេន្តោ វឌ្ឍេន្តោ ច។ សំសារបង្កេ សញ្ជនដ្ឋេន រាគោ ឯវ សង្គោ **“រាគសង្គោ”**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ យស្មា ឯត្ថ រាគ-មោហ-ទិដ្ឋិ-តព្ពាគិយសក្កាយទិដ្ឋិ-សីលព្ពតបរាមាស-កាមរាគាវិជ្ជា អត្ថតោ ឱឃា ឯវ, តតោ តទេកដ្ឋា, តស្មា ភគវា សំយោជនប្បហានសង្គាតិក្កមេហិ ឱឃតរណំ កថេសិ។ **លោកិយលោកុត្តរានិ កថិតានិ** “ភាវយេ”តិ បុព្ពភាគាយ មគ្គភាវនាយ អធិប្បេតត្តា។

កតិឆិន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ជាគរសុត្តវណ្ណនា

៦. ជាគរតន្តិ អនាទរេ សាមិវចនំ។ តេនាហ “**ឥន្ទ្រិយេសុ ជាគរន្តេសូ**”តិ។ “វិស្សជ្ជនគាថាយំ បនា”តិ ឥមស្ស បទស្ស “អយមត្ថោ វេទិតព្វោ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ បុច្ឆាគាថាយ បន អត្ថោ ឥមិនាវ នយេន វិញ្ញាយតីតិ អធិប្បាយោ។ **បញ្ច ជាគរតំ សុត្តា**តិ ឯត្ថ “សុត្តា”តិ បទំ អបេក្ខិត្វា **បញ្ចា**តិ បច្ចត្តវចនំ “ជាគរត”ន្តិ បទំ អបេក្ខិត្វា សាមិវសេន បរិណាមេតព្ពំ “បញ្ចន្នំ ជាគរត”ន្តិ។ តេនាហ – “**បញ្ចសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ជាគរន្តេសូ**”តិ, ជាគរន្តេសុ ពុទ្ធាភាវេន សកិច្ចប្បសុតតាយ សកិច្ចសមត្ថតាយ ចាតិ អត្ថោ។ សោត្តំវ **សុត្តា** បមាទនិទ្ទាភាវតោ។ តមេវ សុត្តភាវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ ទស្សេតុំ “**កស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ បមជ្ជតិ, បមាទោ វា ឯតស្ស អត្ថីតិ បមាទោ, តស្ស ភាវោ **បមាទតា**, តាយ, បមត្តភាវេនាតិ អត្ថោ។

ឯវំ គាថាយ បឋមស្ស បាទស្ស អត្ថំ វត្វា ទុតិយស្ស វត្តុំ “**ឯវំ សុត្តេសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយេន វេទិតព្វោ។ យស្មា អប្បហីនសុបនកិរិយាវសេន សនីវរណស្ស បុគ្គលស្ស អនុប្បន្នារាគរជាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា បវឌ្ឍន្តិ, តស្មា វុត្តំ “**នីវរណេហេវ កិលេសរជំ អាទិយតី**”តិ។ តេនេវាហ “**បុរិមា**”តិអាទិ។ បុរិមានំ បច្ឆិមានំ អបរាបរុប្បត្តិយា បច្ចយភាវោ ហេត្ថ អាទិយនំ។ **បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ បរិសុជ្ឈតី**តិ មគ្គបរិយាបន្នេហិ សទ្ធាទីហិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សកលសំកិលេសតោ វិសុជ្ឈតិ។ បញ្ញិន្ទ្រិយមេវ ហិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយាទីនិ, ឥតរានិ ច អន្វយានីតិ។

ជាគរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អប្បដិវិទិតសុត្តវណ្ណនា

៧. បវត្តិនិវត្តិតទុភយហេតុវិភាគស្ស ធម្មស្សបិ ចតុសច្ចន្តោគធត្តា អាហ “**ធម្មាតិ ចតុសច្ចធម្មា**”តិ។ ចត្តារិបិ ហិ អរិយសច្ចានិ ចតុសច្ចន្តោគធានិ។ **អប្បដិវិទ្ធា**តិ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន អនភិសមិតា។ **ទិដ្ឋិគតវាទេសូ**តិ ទិដ្ឋិគតសញ្ញិតេសុ វាទេសុ។ ទិដ្ឋិគតេហិ តេ បវត្តិតា។ **ឥតោ បរេស**ន្តិ ឥតោ សាសនិកេហិ បរេសំ អញ្ញេសំ។ **ធម្មតាយា**តិ សភាវេន, សយមេវាតិ អត្ថោ។ **គច្ឆន្តី**តិ បវត្តន្តិ ទិដ្ឋិវាទំ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋន្តិ។ **បរេនា**តិ ទិដ្ឋិគតិកេន។ **នីយន្តី**តិ ទិដ្ឋិវាទសង្គណ្ហនេ ឧយ្យោជីយន្តិ។ តេនាហ “**តត្ថា**”តិអាទិ។ **បពុជ្ឈិតុ**ន្តិ បមាទនិទ្ទាយ បដិពុជ្ឈិតុំ។ **បដិបទា** យថាទេសិតស្ស ធម្មស្ស កថិតតាយ, បដិពុជ្ឈិតុំ យោនិសោ បវត្តិយមានត្តា **ភទ្ទិកា**។

ហេតុនាតិ ញាយេន។ **ការណេនា**តិ ចតុសច្ចានំ សម្ពោធយុត្តិយា។ ហត្ថគតេ អាមលកំ វិយ សព្ពំ ញេយ្យំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញូ, តេនេវ សព្ពញ្ញុតាភិសម្ពោធេន ពុទ្ធោតិ **សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ**។ បច្ចេកំ បរេហិ អសាធារណតាយ វិសុំ សយម្ភុញាណេន សច្ចានិ ពុទ្ធវាតិ **បច្ចេកពុទ្ធោ**។ បរោបទេសេន ចតុសច្ចំ ពុជ្ឈតីតិ **ចតុសច្ចពុទ្ធោ**។ តថា ហិ សោ សយម្ភុតាយ អភាវតោ កេវលំ ចតុសច្ចពុទ្ធោតិ វុច្ចតិ។ សុតេន សុតមយញាណេន ខន្ធាទិភេទំ ញេយ្យំ ពុទ្ធវាតិ **សុតពុទ្ធោ**។ សព្ពញ្ញុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធេ ឋបេត្វា អវសេសា អគ្គសាវកមហាសាវកាបិ បកតិសាវកាបិ វីតរាគា **អវសេសា ខីណាសវា។ តយោបិ បុរិមា វដ្តន្តិ** សម្ពុទ្ធាតិអាទិវចនតោ។ សន្និវសតិ ឯតេនាតិ សន្និវាសោ, ចរិតំ។ លោកស្ស សន្និវាសោ **លោកសន្និវាសោ**, តស្មិំ។ កាយទុច្ចរិតាទិភេទេ **វិសមេ**។ សតិសម្មោសេន **វិសមេ វា សត្តនិកាយេ**។ សោ ហិ វិសមយោគតោ វិសមោ។ រាគវិសមាទិកេ **វិសមេ វា កិលេសជាតេ**។ តំ វិសមំ បហាយ តំ វិសមំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា **សមំ** សទិសំ យុត្តរូបំ, បុរិមកេហិ វា សម្ពុទ្ធេហិ **សមំ** សទិសំ **ចរន្តិ** វត្តន្តិ។

អប្បដិវិទិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សុសម្មុដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៨. សុសម្មុដ្ឋាតិ សុដ្ឋុ អតិវិយ សម្មុដ្ឋា។ សត្ត សេក្ខា ហិ សុសម្មុសិតា វិនដ្ឋា។ កថំ បន តេ អនធិគតា នដ្ឋា នាម ហោន្តីតិ អាហ “**យថា ហី**”តិអាទិ។ **អធិគតស្សា**តិ អធិគតោ អស្ស។ សោ វទន្តោតិ សម្ពន្ធោ។ **សេសន្តិ** “ធម្មា”តិអាទិ។ **បុរិមសទិសមេវា**តិ អនន្តរគាថាយ វុត្តសទិសមេវ។

សុសម្មុដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មានកាមសុត្តវណ្ណនា

៩. សេយ្យាទិភេទំ មានំ អប្បហាយ តំ បគ្គយ្ហ វិចរន្តោ កាមេន្តោ នាម ហោតីតិ អាហ “**មានំ កាមេន្តស្ស ឥច្ឆន្តស្សា**”តិ។ ទមតិ ចិត្តំ ឯតេនាតិ **ទមោ**, សតិសម្ពោជ្ឈង្គាទិកោ សមាធិបក្ខិកោ ទមោ។ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ ទមេតីតិ **ទមោ**, ឥន្ទ្រិយសំវរោ។ កិលេសេ ទមេតិ បជហតីតិ **ទមោ**, បញ្ញា។ ឧបវសនវសេន កាយកម្មាទី ទមេតីតិ **ទមោ**, ឧបោសថកម្មំ។ កោធូបនាហមក្ខមានាទិកេ ទមេតិ វិនេតីតិ **ទមោ**, អធិវាសនខន្តិ។ **តេនេវា**តិ “ទមោ”តិ សមាធិបក្ខិកធម្មានំ ឯវ អធិប្បេតត្តា ។ “ន មោនំ អត្ថី”តិ ច បាឋោ។ **អសមាហិតស្សា**តិ សមាធិបដិក្ខេបោ ជោតិតោ។

មច្ចុធេយ្យស្ស បារគរណស្ស វុច្ចមានត្តា “**មោនន្តិ ចតុមគ្គញាណ**”ន្តិ វុត្តំ។ ន ហិ តតោ អញ្ញេន តំ សម្ភវតិ។ **ជានាតិ** អសម្មោហបដិវេធវសេន បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ មច្ចុ ធីយតិ ឯត្ថាតិ **មច្ចុធេយ្យំ**, ខន្ធបញ្ចកំ មរណធម្មត្តា។ **តស្សេវា**តិ មច្ចុធេយ្យស្សេវ។ **បារំ** បរតីរភូតំ និព្ពានំ។ **តរេយ្យា**តិ ឯត្ថ តរណំ នាម អរិយមគ្គព្យាបារោតិ អាហ “**បដិវិជ្ឈេយ្យ បាបុណេយ្យា**”តិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “បដិវេធតរណំ នាម វុត្ត”ន្តិ។ “ន តរេយ្យ ន បដិវិជ្ឈេយ្យ ន បាបុណេយ្យ វា”តិ អយមេត្ថ បាឋោ យុត្តោ។ អញ្ញថា “តទំ វុត្តំ ហោតី”តិអាទិវចនំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ **ឯកោ អរញ្ញេ វិហរន្តោ**តិ ឯកាកី ហុត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោតិ អត្ថោ។

កាមំ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិបិ ឯកច្ចស្ស មានស្ស បហានំ លព្ភតិ។ អគ្គមគ្គេនេវ បន តស្ស អនវសេសតោ បហានន្តិ អាហ – “**អរហត្តមគ្គេន នវវិធមានំ បជហិត្វា**”តិ។ ឧបចារសមាធិបុព្ពកោ អប្បនាសមាធីតិ វុត្តំ “**ឧបចារប្បនាសមាធីហី**”តិ, ន ឧបចារសមាធិមគ្គេន សមាធិមគ្គំ សន្ធាយ បច្ចេកំ វាក្យបរិសមាបនស្ស អយុជ្ជនតោ។ ន ហិ អប្បនំ អប្បត្តំ លោកុត្តរជ្ឈានំ អត្ថិ។ “**សុចេតសោ**”តិ ចិត្តស្ស ញាណសហិតតាយ លក្ខណវចនន្តិ អាហ “**ញាណសម្បយុត្តតាយា**”តិអាទិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “សុចេតសោតិ ឯត្ថ ចិត្តេន បញ្ញា ទស្សិតា”តិ។ “**សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ**”តិ សព្ពេសុ ភវាទីសុ វិសំសដ្ឋចិត្តោ សព្ពសោ ខន្ធាទីហិ វិសំយុត្តោ ហោតីតិ វុត្តំ “**សព្ពេសុ ខន្ធាយតនាទិសុ វិប្បមុត្តោ ហុត្វា**”តិ។ បរិញ្ញាបដិវេធោ សច្ឆិកិរិយបដិវេធេន វិនា នត្ថីតិ អាហ “**តេភូមក...បេ.... វុត្ត**”ន្តិ។

មានំ និស្សាយ ទុច្ចរិតចរណតោ **មានោ នាមាយំ សីលភេទនោ**។ **តស្មា**តិ មានស្ស សីលបដិបក្ខភាវតោ។ **ឥមិនា** បដិបក្ខប្បហានកិត្តនេន។ **អធិចិត្តសិក្ខា កថិតា** សរូបតោ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ **ចិត្តេនា**តិ សុ-សទ្ទេន វិសេសិតចិត្តេន។ **តស្មា**តិ បញ្ញាយ ទស្សិតត្តា។ **ឥមិនា**តិ “សុចេតសោ”តិ ឥមិនា បទេន។ អធិសីលសិក្ខា អធិចិត្តសិក្ខា អធិបញ្ញាសិក្ខាតិ សីលាទីនិបិ វិសេសេត្វា វុត្តានិ។ សម្ភវេ ព្យភិចារេ ច វិសេសនវិសេសិតព្ពតាតិ តំ ទស្សេន្តោ “**អធិសីលញ្ច នាម សីលេ សតិ ហោតី**”តិអាទី វត្វា តទុភយំ វិភាគេន ទស្សេតុំ “**តស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ បឋមនយោ សង្ករវសេន បវត្តោតិ អសង្ករវសេន ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិនា ទុតិយនយោ វុត្តោ។ “**សមាបន្នា**”តិ ឯត្ថាបិ “និព្ពានំ បត្ថយន្តេនា”តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ វិបស្សនាយ បាទកភាវំ អនុបគតាបិ តទត្ថំ និព្ពត្តនាទិវសេន សមាបន្នាតិ អយមត្ថោ បុរិមនយតោ វិសេសោ។ អធិបញ្ញាយ បនេត្ថ បុរិមនយតោ វិសេសោ នត្ថីតិ សា អនុទ្ធដា។ **សមោធានេត្វា**តិ បរិយាយតោ សរូបតោ ច សង្គហេត្វា។ **សកលសាសន**ន្តិ តិស្សន្នំ កថិតត្តា ឯវ សិក្ខត្តយសង្គហំ សកលសាសនំ កថិតំ ហោតីតិ។

មានកាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អរញ្ញសុត្តវណ្ណនា

១០. **សន្តកិលេសាន**ន្តិ វូបសន្តកិលេសបរិឡាហានំ។ យស្មា សីលាទិគុណសម្ភវំ តតោ ឯវ ភយសន្តញ្ច ឧបាទាយ បណ្ឌិតា “សន្តោ”តិ វុច្ចន្តិ, តស្មា វុត្តំ “**បណ្ឌិតានំ វា**”តិ។ តេនាហ “**សន្តោ ហវេ**”តិអាទិ។ **សេដ្ឋចារីន**ន្តិ សេដ្ឋចរិយំ ចរន្តានំ។ យស្មា បុថុជ្ជនកល្យាណតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ វសតិ នាម, តស្មា អាហ “**មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តាន**”ន្តិ។ អរិយានំ បន មុខវណ្ណស្ស បសីទនេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **មូលកម្មដ្ឋាន**ន្តិ បារិហារិយកម្មដ្ឋានំ។ **វិសភាគសន្តតី**តិ នានារម្មណេសុ បវត្តចិត្តសន្តតិ។ សា ហិ វិក្ខេបព្យាកុលតាយ អប្បសន្នា សមាហិតចិត្តសន្តតិយា វិសភាគសន្តតិ។ **ឱក្កមតី**តិ សមាធិសភាគា ចិត្តសន្តតិ សមថវីថិ អនុបវិសតិ។ **ចិត្តំ បសីទតី**តិ កម្មដ្ឋាននិរតំ ភាវនាចិត្តំ សន្ធាយាហ, តំ បសន្នំ ហុត្វា បវត្តតិ។ **លោហិតំ បសីទតី**តិ ចិត្តកាលុស្សិយស្សាភាវតោ លោហិតំ អនាវិលំ ហោតិ។ **បរិសុទ្ធានិ ហោន្តិ** ការណស្ស បរិសុទ្ធភាវតោ។ **តាលផលមុខស្ស វិយ មុខស្ស វណ្ណោ ហោតី**តិ មុខ-សទ្ទស្ស អាទិម្ហិ បមុត្តបទេន យោជេតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ ចស្ស បមុត្តគ្គហណំ សមត្ថិតំ ហោតិ តាលផលមុខស្ស វណ្ណសម្បទាសទិសត្តា។ តិភូមកោ **ឯវ តេភូមកោ**។

អតីតំ នានុសោចន្តិ អតីតំ បច្ចយលាភំ លក្ខណំ កត្វា ន សោចន្តិ ន អនុត្ថុនន្តិ។ ជប្បនតណ្ហាយ វសេន ន បរិកប្បន្តីតិ អាហ “**ន បត្ថេន្តី**”តិ ។ **យេន កេនចី**តិ ឥតរីតរេន។ **តង្ខណេ លទ្ធេនា**តិ សន្និធិការបរិភោគាភាវមាហ។ **តិវិធេនបិ ការណេនា**តិ តិប្បការេន ហេតុនា, តិលក្ខណសន្តោសនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។

វិនាសន្តិ វិនាសនហេតុំ។ វិនស្សន្តិ ឯតេហីតិ **វិនាសោ**, លោភទោសា តទេកដ្ឋា ច បាបធម្មា ។ អរូបកាយស្ស វិយ រូបកាយស្សបិ វិសេសតោ សុក្ខភាវការណន្តិ អាហ “**ឯតេន ការណទ្វយេនា**”តិ។ **លុតោ**តិ លូនោ។

អរញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. នន្ទនវគ្គោ

១. នន្ទនសុត្តវណ្ណនា

១១. “តត្រ ភគវា”តិ វុត្តេ ន តថា ព្យញ្ជនានំ សិលិដ្ឋតា, យថា “តត្រ ខោ ភគវា”តិ វុត្តេតិ អាហ “**ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាវសេនា**”តិ។ **បរិសជេដ្ឋកេ**តិ បរិសាយ ជេដ្ឋកេ, យេ តស្សា ទេសនាយ វិសេសតោ ភាជនភូតា។ **បរិសជេដ្ឋកេ ភិក្ខូ**តិ ចតុបរិសជេដ្ឋកេ ភិក្ខូ។ ចតុន្នំ ហិ បរិសានំ ជេដ្ឋា ភិក្ខុបរិសា បឋមុប្បន្នត្តា។ **អាមន្តេសី**តិ សម្ពោធេសិ, សម្ពោធនញ្ច ជានាបនន្តិ អាហ “**ជានាបេសី**”តិ។ **ភទន្តេ**តិ គរុគារវសប្បតិស្សវចនមេតំ, អត្ថតោ បន **ភទន្តេ**តិ ភទ្ទំ តវ ហោតុ អត្ថនោ និដ្ឋានបរិយោសានត្តា បរេសញ្ច សន្តតាវហត្តា។ **ភគវតោ បច្ចស្សោសុន្តិ** ឯត្ថ **ភគវតោ**តិ សាមិវចនំ អាមន្តនមេវ សម្ពន្ធិអត្ថបទំ អបេក្ខតីតិ អធិប្បាយេនាហ “**ភគវតោ វចនំ បតិអស្សោសុ**”ន្តិ។ **ភគវតោ**តិ បន ឥទំ បតិស្សវនសម្ពន្ធេន សម្បទានវចនំ យថា “ទេវទត្តស្ស បដិស្សុណាតី”តិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ និទានវគ្គស្ស អាទិសុត្តវណ្ណនាយំ អាគមិស្សតិ។

តាវតឹសកាយោតិ តាវតឹសសញ្ញិតោ ទេវនិកាយោ។ **ទុតិយទេវលោកោ**តិ ឆសុ កាមលោកេសុ ទុតិយោ ទេវលោកោ។ តេត្តឹស ជនា សហបុញ្ញការិនោ តត្ថ ឧប្បន្នា, តំសហចរិតដ្ឋានំ **តាវតឹសំ** , តន្និវាសិនោបិ តាវតឹសនាមកា សហចរណញាយេនាតិ អាហ “**មឃេន មាណវេនា**”តិអាទិ។ អយំ បន កេចិវាទោ ព្យាបន្នោ ហោតីតិ តំ អរោចេន្តេន “**វទន្តី**”តិ វុត្តំ។ ព្យាបន្នតំ ទស្សេន្តោ “**យស្មា បនា**”តិអាទិមាហ។ តថា ហិ វក្ខតិ “ឯវំ ហិ និទ្ទោសំ បទំ ហោតី”តិ។ **នាមបណ្ណត្តិយេវា**តិ អត្ថនិរបេក្ខត្តា និរុឡ្ហសមញ្ញា ឯវ។

តំ វនន្តិ តំ ឧបវនំ។ បវិដ្ឋេ បវិដ្ឋេ ទុក្ខប្បត្តេបិ អត្តនោ សម្បត្តិយា នន្ទយតិ, បគេវ អទុក្ខប្បត្តេតិ ទស្សេតុំ “**បញ្ចសុ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **បរេសិតាន**ន្តិ បកោដ្ឋវារេន បរេសិតានម្បីតិ អធិប្បាយោ។ ចវនកាលេយេវ ថោកំ ទិស្សមានវិការា ហុត្វា ចវន្តិ, តេ សន្ធាយ “**ហិមបិណ្ឌោ វិយ វិលីយន្តី**”តិ វុត្តំ។ យេ បន អទិស្សមានវិការា សហសា អន្តរធាយន្តិ, តេ សន្ធាយ “**ទីបសិខា វិយ វិជ្ឈាយន្តី**”តិ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ **នន្ទយតិ** បកតិយា សោមនស្សិតំ ទោមនស្សិតញ្ច។ **នន្ទនេ**តិ ឯវំអន្វត្ថនាមកេ ឧយ្យានេ។ **បរិវុតា**តិ “ទេវតា”តិ វចនំ ឧបាទាយ ឥត្ថិលិង្គវសេន វុត្តំ។ ទេវបុត្តោ ហិ សោ។

ទិវិ ភវត្តា ទិព្ពាតិ អាហ “**ទេវលោកេ និព្ពត្តេហី**”តិ។ កាមេតព្ពតាយ **កាមពន្ធនេហិ,** តថា អញ្ញមញ្ញំ អសំកិណ្ណសភាវតាយ **កាមកោដ្ឋាសេហិ។ ឧបេតា**តិ ឧបគតា សមន្នាគតា។ **បរិចារយមានា**តិ បរិរមមានា។ ឥទញ្ហិ បទំ អបេក្ខិត្វា “កាមគុណេហី”តិ កត្តរិ ករណវចនំ, បុរិមានិ អបេក្ខិត្វា សហយោគេ។ រមមានា ចរន្តីតិ កត្វា វុត្តំ “**រមមានា**”តិ។ **បរិចារយមានា**តិ វា បរិតោ សមន្តតោ ចារយមានាតិ អត្ថោតិ អាហ “**ឥន្ទ្រិយានិ សញ្ចារយមានា**”តិ។ បឋមនយេ ហិ អនុភវនត្ថោ បរិចរណសទ្ទោ, ទុតិយនយេ បរិវត្តនត្ថោ។ **សោ បនា**តិ “តាយំ វេលាយ”ន្តិ វុត្តកាលោ។ **អធុនា**តិ សម្បតិ។ សោ វិចរីតិ សម្ពន្ធោ។ **កាមគុណេហី**តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនំ។ **ឱវុតោ**តិ យថា តំ ន ញាយតិ, ឯវំ បិហិតចិត្តោ។ **និវុតោ បរិយោនទ្ធោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ តេនាហ “**លោកាភិភូតោ**”តិ។ **អាសភិ**ន្តិ សេដ្ឋំ “អគ្គោហមស្មិ លោកស្សា”តិអាទិនា (ទី. និ. ២.៣១; ម. និ. ៣.២០៧) **ភាសន្តោ** ពោធិសត្តោ វិយ។

កេវលំ ទស្សនំ កិមត្ថិយន្តិ អាហ – “**យេ…បេ…. វសេនា**”តិ, តស្មិំ នន្ទនវនេ អវដ្ឋិតកាមភាគានុភវនវសេនាតិ អត្ថោ។ **នរទេវាន**ន្តិ បុរិសភូតទេវតានំ។ តេនាហ “**ទេវបុរិសាន**”ន្តិ។ អប្បកំ អធិកំ ឩនំ វា គណនូបគំ នាម ន ហោតីតិ “**តិត្តត្តំ ទសន្ន**”ន្តិ វុត្តំ។ “តេត្តឹសាន”ន្តិ ហិ វត្តព្ពេ អយំ រុឡ្ហី។ **បរិវារសង្ខាតេន,** ន

កិត្តិសង្ខាតេនាតិ អធិប្បាយោ។ សីលាចារាទិគុណនេមិត្តិកា ហិ កិត្តិ។ “តាវតឹសា ទេវា ទីឃាយុកា វណ្ណវន្តោ សុខពហុលា”តិ ឯវមាទិវចនេន យសេ ឋត្វិតេ អវិសេសេត្វាវ **“យសេន សម្បន្នាន”**ន្តិ សក្កា វត្តុំ។

អរិយសាវិកាតិ សោតាបន្នា។ “សកទាគាមិនី”តិ កេចិ។ **អធិប្បាយំ វិវដ្ដេត្វា**តិ យថា ត្វំ អន្ធពាលេ មញ្ញសិ, ធម្មសភាវោ ឯវំ ន ហោតីតិ តស្សា ទេវតាយ អធិប្បាយំ វិបរិវត្តេត្វា។ ឯកន្តតោ សុខំ នាម និព្ពានមេវ។ កាមា ហិ ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន **តស្សា អធិប្បាយំ បដិក្ខិបិត្វា**។ កាមំ ចតុត្ថភូមកាបិ សង្ខារា អនិច្ចា ឯវ, តេ បន សម្មសនូបគា ន ហោន្តីតិ **តេភូមក**គ្គហណំ សម្មសនយោគ្គេន។ **ហុត្វា**តិ បុព្ពេ អវិជ្ជមានា បច្ចយសមវាយេន ភវិត្វា ឧប្បជ្ជិត្វា។ ឯតេន នេសំ ភាវភាគោ ទស្សិតោ។ **អភាវត្ថេនា**តិ សរសនិរោធភូតេន វិទ្ធំសនភាវេន។

អនិច្ចា អទ្ធុវា, តតោ ឯវ “មយ្ហំ ឥមេ សុខា”តិ វា ន ឥច្ឆាតិ **អនិច្ចា**។ **ឧប្បាទវយសភាវា**តិ ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនសភាវា។ តេនាហ **“ឧប្ប...បេ.... វេវចន”**ន្តិ។ បុរិមស្ស វា បច្ឆិមំ ការណវេវចនន្តិ អាហ **“យស្មា វា”**តិអាទិ។ **តទនន្តរា**តិ តេសំ ឧប្បាទវយានំ អន្តរេ។ **វេមជ្ឈដ្ឋាន**ន្តិ ឋិតិក្ខណំ វទតិ។ យេ បន “សង្ខារានំ ឋិតិ នត្ថី”តិ វទន្តិ, តេសំ តំ មិច្ឆា។ យថា ហិ តស្សេវ ធម្មស្ស ឧប្បាទាវត្ថាយ ភិន្នា ភង្គាវត្ថា ឥច្ឆិតា, អញ្ញថា អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញំ និរុជ្ឈតីតិ អាបជ្ជតិ, ឯវំ ឧប្បន្នស្ស ភង្គាភិមុខាវត្ថា ឥច្ឆិតព្ពា, សាវ ឋិតិក្ខណោ។ ន ហិ ឧប្បជ្ជមានោ ភិជ្ជតីតិ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។ **វូបសមសង្ខាត**ន្តិ អច្ចន្តំ វូបសមសង្ខាតំ **និព្ពានមេវ សុខំ,** ន តយា អធិប្បេតា កាមាតិ អធិប្បាយោ។

នន្ទនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. នន្ទតិសុត្តវណ្ណនា

១២. **នន្ទតី**តិ ឯត្ថ នន្ទនំ សប្បីតិកកាមតណ្ហាកិច្ចន្តិ អាហ – **“តុស្សតី”**តិ, តស្មា កាមបរិភោគេន ហដ្ឋតុដ្ឋោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **បុត្តិមា**តិ បុត្តវា។ បហូតេ ចាយំ មា-សទ្ទោតិ អាហ **“ពហុបុត្តោ”**តិ។ ពហុបុត្តតាគហណេន ឥទំ បយោជនន្តិ ទស្សេន្តោ **“តស្ស ហិ”**តិអាទិមាហ។ **បូរេន្តី**តិ បទំ អបេក្ខិត្វា **ធញ្ញស្សា**តិ សាមិវចនំ។ **ឥតិ អាហា**តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយាហ, ឯវំអធិប្បាយោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **គោសាមិកោ**តិ គោមា។ ឥធាបិ បហូតេ មា-សទ្ទោ។ **គោរសសម្បត្តិ**ន្តិ គោរសេហិ និប្ផជ្ជនសម្បត្តិំ។ **ឧបធី**តិ បច្ចត្តពហុវចនំ។ **ហី**តិ ហេតុអត្ថេ និបាតោ។ នន្ទយន្តិ បីតិសោមនស្សំ ជនយន្តីតិ **នន្ទនា**។ កាមំ ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ និប្បរិយាយតោ កាមា “ឧបធី”តិ វត្តព្ពតំ អរហន្តិ, តស្សា បន ទេវតាយ អធិប្បាយវសេនាហ **“សុខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ”**តិ។ កិលេសវត្ថុហេតុកត្តា សេសបទទ្វយស្ស កិញ្ចាបិ សព្ពំ សំសារទុក្ខំ កិលេសហេតុកំ, វិសេសតោ បន បាបធម្មា អបាយូបបត្តឹ និព្ពត្តេន្តីតិ អាហ – **“កិលេសាបិ អបាយទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ”**តិ។ **ឧបសំហរមានា**តិ ឧបនេន្តា ឧប្បាទេន្តា។ មនុស្សជាតិកោបិ ទុល្លភឃាសច្ឆាទនតាយ ទុក្ខពហុលោ បេតោ វិយាតិ **មនុស្សបេតោ**។ មនុស្សជាតិកោបិ វុត្តរូបោ អនត្ថបាតិតោ បរេហិ ហឹសិតោ សមានោ នេរយិកោ វិយាតិ **មនុស្សនេរយិកោ**។

ផលេន វុក្ខតោ **ផលំ** បាតេន្តោ វិយ។ **តថេវ នវហាការេហី**តិ យថា តីសុ កាលេសុ នាសមរណភេទនវសេន បុត្តិមា បុត្តនិមិត្តំ, តថេវ គោមា គោនិមិត្តំ សោចតិ នវប្បការេហិ។ បញ្ច កាមគុណោបធីបិ នរំ សោចេន្តីតិ យោជនា។ **តស្សា**តិ យោ ឧត្តរិ អនុគិជ្ឈតិ តស្ស។ **កាមយានស្សា**តិ ជាតកាមច្ឆន្ទស្ស។ **ជន្តុនោ**តិ សត្តស្ស។ **បរិហាយន្តិ ចេ** វិនស្សន្តិ ចេ។ **សល្លវិទ្ធោវា**តិ សល្លេន វិទ្ធោ វិយ។ **រុប្បតី**តិ វិការំ អាបជ្ជតិ, សោចតីតិ អត្ថោ។ **នរស្ស សោចនា** សោកយដ្ឋនបច្ចយោ។ **ឧបធយោ នត្ថី**តិ កាមំ កិលេសាភិសង្ខារូបធយោ តាវ ខីណាសវស្ស នត្ថេវ មគ្គាធិគមេន និរោធិតត្តា, ខន្ធូបធយោ បន កថន្តិ? តេបិ តស្ស សឧបាទិសេសកាលេបិ អដ្ឋុប្បត្តិហេតុភូតា ន សន្តេវ, អយញ្ច អនុបាទិសេសកាលេ។ តេនាហ **“សោ និរុបធិ មហាខីណាសវោ”**តិ។

នន្ទតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នត្ថិបុត្តសមសុត្តវណ្ណនា

១៣. បុត្តបេមំ បុត្តគ្គហណេន គហិតំ ឧត្តរបទលោបេនាតិ អាហ **“បុត្តបេមសម”**ន្តិ។ **គោសមិត**ន្តិ គោហិ សមំ កតំ។ តេនាហ **“គោហិ សម”**ន្តិ។ សូរិយស្ស សមាតិ **សូរិយសមា**។ អវយវសម្ពន្ធេ ចេតំ សាមិវចនំ។ អវយវោ ចេត្ថ អាភា ឯវាតិ វិញ្ញាយតិ “អនន្តរំ អាភា”តិ វុច្ចមានត្តាតិ អាហ **“សូរិយាភាយ សមា”**តិអាទិ។

មហោឃភាវេន សរន្តិ សវន្តីតិ **សរា**, មហន្តា ជលាសយា។ **សព្ពេ តេ សមុទ្ទបរមា** ឱរិមជនេហិ អទិដ្ឋបរតីរត្តា តស្ស។

នត្ថិ អត្តសមំ បេមន្តិ គាថាយ បឋមគាថាយំ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អត្តបេមេន សមំ បេមំ នាម នត្ថីតិ អយមត្ថោ។ អនុទកកន្តារេ យម្ពសន្តាបំ អសហន្តិយា អង្កេ បបិតបុត្តកំ កទ្ទន្តំ ភូមិយំ និបជ្ជាបេត្វា តស្ស ឧបរិ បត្វា មតឥត្ថិវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ។ តេនាហ – “**មាតាបិតាទយោ ហិ ឆខ្ទេត្វាបិ បុត្តធីតាទយោ**”តិ។ តថា ចាហ –

> “សព្ពា ទិសា អនុបរិគម្ម ចេតសា,
> នេវជ្ឈគា បិយតរមត្តនា ក្វចិ;
> ឯវំ បិយោ បុថុ អត្តា បរេសំ,
> តស្មា ន ហឹសេ បរមត្តកាមោ”តិ។ (សំ. និ. ១.១១៩; ឧទា. ៤១; នេត្តិ. ១១៣);

ធញ្ញេន សមំ ធនំ នាម នត្ថិ, យស្មា តប្បដិពទ្ធា អាហារូបជីវីនំ សត្តានំ ជីវិតវុត្តិ។ **តថារូបេ កាលេ**តិ ទុព្ភិក្ខកាលេ។ **ឯកទេសំយេវ ឱភាសន្តី**តិ ឯកស្មឹ ខណេ ចតូសុ មហាទីបេសុ ឱភាសំ ផរិតុំ អសមត្ថត្តា សូរិយស្សាបិ, បគេវ ឥតរេសំ។ ពោធិសត្តស្ស ឧទយព្ពយស្ស ញាណានុភាវេន សកលជាតិខេត្តំ ឯកាលោកំ អហោសីតិ អាហ “**បញ្ញា…បេ…. សក្កោតី**”តិ។ **តមំ វិធមតី**តិ បុព្ពេនិវាសញាណាទយោ បញ្ញា យត្ថ បវត្តន្តិ, តមនវសេសំ ព្យាបេត្វា ឯកប្បហារេន បវត្តនតោ។ “**វុដ្ឋិយា បន បវត្តមានាយ យាវ អាកស្សភវនា**”តិ បច្ចុរវសេន វុត្តំ។

នត្ថិបុត្តសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ខត្តិយសុត្តវណ្ណនា

១៤. ខេត្តតោ វិវាទា សត្តេ តាយតីតិ **ខត្តិយោ**។ **វទតិ** ទេវតា អត្តនោ អជ្ឈាសយវសេន។ **ទ្វិបទាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ចតុប្បទភរិយបុត្តា គហិតា។ **ពុទ្ធាទយោ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អាជានីយសុស្សូសភរិយស្សវបុត្តា។ **ទ្វិបទានំ សេដ្ឋោ**តិ ឯត្ថ ទ្វិបទានំ ឯវ សេដ្ឋោតិ នាយំ និយមោ ឥច្ឆិតោ, សេដ្ឋោ ឯវាតិ បន ឥច្ឆិតោ, តស្មា សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទេសុ អញ្ញេសុ តត្ថ ច ឧប្បជ្ជនតោ សេដ្ឋោ ឯវ សព្ពេសម្បិ ឧត្តរិតរស្ស អភាវតោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តេនាហ “**ឧប្បជ្ជមានោ បនេសា**”តិអាទិ។ ការណាការណំ អាជានាតីតិ **អាជានីយោ**។ **គណ្ហាបេថា**តិ យថា ឧទកោ ន តេមិស្សតិ, ឯវំ វាឡំ គណ្ហាបេថ។ “អសុស្សូសា”តិ កេចិ បឋន្តិ។ **អាសុណមានោ**តិ សប្បដិស្សវោ ហុត្វា វចនសម្បដិច្ឆកោ។

ខត្តិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សណមានសុត្តវណ្ណនា

១៥. **ឋិតេ មជ្ឈន្តិកេ**តិ បុព្ពទ្ធំ និក្ខមិត្វា អបរទ្ធំ អប្បត្វា ឋិតមជ្ឈន្ហេ។ **សន្និសីវេសូ**តិ បរិស្សមវិនោទនត្ថំ សព្ពសោ សន្និសីទន្តេសុ។ ទ-ការស្ស ហិ វ-ការំ កត្វា និទ្ទេសោ។ តេនាហ “**សន្និសិន្នេសុ វិស្សមមានេសូ**”តិ។ **សព្ពសត្តាន**ន្តិ សព្ពេសញ្ច អាហារូបជីវិកសត្តានំ យម្ពតាបនេ សន្តត្តកាយានំ **ឥរិយាបថទុព្ពល្យកាលោ**តិ ឋានាទិឥរិយាបថស្ស អសមត្ថកាលោ។ **សណតិ វិយា**តិ សទ្ទំ ករោតិ វិយ, យថា តំ អញ្ញម្បិ មហាវនំ វគ្គមាននយេន។ តេនាហ “**តប្បដិភាគំ នាមេត**”ន្តិ **ឆិទ្ទវេណុបព្ពាន**ន្តិ រន្ធជាតកីចកមហាវេឡុបព្ពានំ។ **ទុតិយកំ** សហាយំ អលភន្តី អនភិរតិបរិតស្សនាយ ឯវមាហ។ **អនប្បកំ សុខ**ន្តិ វិបុលំ ឧឡារំ វិវេកសុខំ។

ឯកវិហារតាយ **សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស**។ តេន កាយវិវេកំ ទស្សេតិ។ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និច្ចសញ្ញាទិប្បហានេន **សន្តចិត្តស្ស**។ តេន ចិត្តវិវេកំ ទស្សេតិ។ សំសារេ ភយំ ឥក្ខនតោ **ភិក្ខុនោ** ឧភយវិវេកសម្បន្នស្ស, តតោ ឯវ ឧត្តរិ មនុស្សធម្មតោ រតី លាភិនោ។ **អមានុសី រតី**តិ ភាវនារតិ។ **បុរតោ**តិ បុរិមភាគេ។ **បច្ឆតោ**តិ បច្ឆិមភាគេ។ **អបរោ**តិ អញ្ញោ។ **បុរតោ**តិ វា អនាគតេ, អនាគតំ អារព្ភាតិ អត្ថោ។ **បច្ឆតោ**តិ អតីតេ អតីតំ អារព្ភ បដិបត្តិយា វិពាធនតោ។ **បរោ**តិ កោធោ ចិត្តបដិទុស្សនតាយ។ ន បរោតិ **អបរោ**, លោភោ, សោ **ចេ ន វិជ្ជតិ**។ ឯតេន អនាគតប្បជប្បនាយ អតីតានុសោចនាយ ច អភាវំ ទស្សេតិ។ **អតីវ ផាសុ ភវតី**តិ នីវរណជេដ្ឋកស្ស កាមច្ឆន្ទស្ស វិគមេន វិក្ខម្ភិតនីវរណស្ស ឈានស្ស វសេន អតិវិយ ផាសុវិហារោ ហោតិ។

ឯកស្ស វសតោ វនេតិ តណ្ហាទុតិយិកាភាវេន ឯកស្ស អរញ្ញេ វិវេកវាសំ វសតោ។ **សេសំ តាទិសមេវា**តិ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ បឋមគាថាយំ វុត្តសទិសមេវ។

សណមានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. និទ្ទាតន្ទីសុត្តវណ្ណនា

១៦. បច្ឆិមេ មាសេ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ ចតុគ្គុណំ សង្ឃាដិំ បញ្ញបេត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោតិ ឯត្តកំ ជាបំ សង្ខិបិត្វា “**និទ្ទំ ឱក្កមិតា**”តិ វុត្តំ។ កិរិយាមយចិត្តេហិ អវោមិស្សោ ភវង្គសោតោ **អព្យាកតនិទ្ទា**។ សា ហិ ខីណាសវានំ ឧប្បជ្ជនារហា, តស្សា បុព្ពភាគាបរភាគេសុ…បេ…. ឧប្បន្នំ ថិនមិទ្ធំ តជាធិប្បេតា និទ្ទា, សា អខីណាសវានំ យេភុយ្យេន អនិយតកាលា, តព្ពិធុរនិយតសព្ភាវំ ទស្សេន្តោ “**អតិច្ឆាត…បេ…. អាគន្តុកំ អាលសិយ**”ន្តិ អាហ។ កាយាលសិយបច្ចយា វីរិយស្ស បដិបក្ខភូតា ចត្តារោ អកុសលក្ខន្ធា **តន្ទី** នាម។ **តន្ទី**តិ សភាវនិទ្ទេសោ។ **តន្ទិយនា**តិ អាការនិទ្ទេសោ។ **តន្ទីមនតា**តិ តន្ទីភូតចិត្តតា។ **អាលស្យ**ន្តិ អលសភាវាបហរណំ។ **អាលស្សាយិតត្ត**ន្តិ អលសភាវប្បត្តិ។ **កាយវិជម្ភនា**តិ កាយស្ស វិនាមនា។ **អកុសលបក្ខា ឧក្កណ្ឋិតតា**តិ អកុសលបក្ខិយា អនភិរតិ។ **ភត្តកិលមថោ**តិ យថាវុត្តស្ស ភត្តវត្ថុកស្ស អាហារស្ស វសេន សរីរេ ឧប្បជ្ជនកខេទោ។ **ឧបក្កិលិដ្ឋោ**តិ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេន ឧបក្កិលិដ្ឋចិត្តោ។ ចិត្តស្ស អសមាហិតត្តា **និវារិតបាតុភាវោ**។ អរិយមគ្គស្ស ជោតនំ នាម ឧប្បជ្ជនមេវាតិ អាហ “**ន ជោតតិ , ន បាតុភវតីតិ អត្ថោ**”តិ។ ន ហិ អរិយមគ្គោ ជោតិអជោតិនាមោ បវត្តតិ។

មគ្គសហជាតវីរិយេនាតិ លោកិយលោកុត្តរមគ្គសហជាតវីរិយេន។ មិស្សកមគ្គោ ហិ ឥធ អធិប្បេតោ។ **នីហរិត្វា**តិ នីហរណហេតុ។ ហេតុអត្ថោ ហិ អយំ **ត្វា**-សទ្ទោ “បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៧១) វិយ។ តេន “មគ្គោ វិសុជ្ឈតី”តិ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ “អរិយមគ្គំ វិសុជ្ឈតី”តិ កេចិ បឋន្តិ។

និទ្ទាតន្ទីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទុក្ករសុត្តវណ្ណនា

១៧. ទុក្ខំ តិតិក្ខន្តិ **ទុត្តិតិក្ខំ**។ តញ្ច ទុក្ខមំ ទុស្សហនំ អារម្ភវសេន ទុក្ករំ, អនុយុញ្ជនវសេន ទុត្តិតិក្ខន្តិ។ **អព្យត្តេនា**តិ សាមញ្ញស្ស ឧបការានុបការេ ធម្មេ ជាននសមត្ថាយ វេយ្យត្តិយសង្ខាតាយ បញ្ញាយ អភាវតោ ន ព្យត្តេន។ តេនាហ “**ពាលេនា**”តិ។ យស្មិំ ធម្មេ សតិ សមណោតិ វុច្ចតិ, តំ សាមញ្ញន្តិ អាហ “**សមណធម្មោ**”តិ។ **ឥមិនា**តិ “ទុក្ករំ ទុត្តិតិក្ខញ្ច, អព្យត្តេន ច សាមញ្ញ”ន្តិ ឥមិនា គាថទ្វេន **ឥទំ ទស្សេតី**តិ ឥទំ ឥទានិ វុច្ចមានំ អត្ថជាតំ ទស្សេតិ។ **អភិទន្ត**ន្តិ អភិភវនេទន្តំ, ឧបរិទន្តន្តិ អត្ថោ។ សោ ហិ ឥតរំ មុសលំ វិយ ឧទុក្ខលំ វិសេសតោ កស្សចិ ខាទនកាលេ អភិភុយ្យ វត្តតិ។ **អាធាយា**តិ និប្បីឡនវសេនេវ បបេត្វា។ **តាលុំ អាហច្ចា**តិ តាលុ បទេសមាហនិត្វា វិយ។ **ចេតសា**តិ កុសលចិត្តេន។ **ចិត្ត**ន្តិ អកុសលចិត្តំ។ **អភិនិគ្គណ្ហិត្វា**តិ យថា អតិសមុទាចារោ ន ហោតិ, ឯវំ វិពាធនវសេន និគ្គហេត្វា។ **អាបាណកោដិក**ន្តិ បាណកោដិបរិយោសានំ, បរិជីវន្តិ អត្ថោ។ សម្ពាធេតីតិ **សម្ពាធោ**, អន្តរាយិកោ។ **ពហូ បរិស្សយា**តិ អយោនិសោ កាមវិតក្កាទិវសេន។

បជ្ជតិ ចិត្តមេត្ថាតិ បទំ, អារម្មណំ។ ឥរិយាបថំ ឯវ បទំ **ឥរិយាបថបទំ**។

គីវា ចត្តារោ បាទាតិ **គីវបញ្ចមានិ**។ **សមោទហ**ន្តិ វា សមោធានហេតូតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ – “**សមោទហិត្វា វា**”តិ, សម្មា ឱធាយ អន្តោ បវេសេត្វាតិ អត្ថោ។ **សកេ អារម្មណកបាលេ**តិ គោចរជ្ឈត្តំ វទតិ។ **សមោទហ**ន្តិ សមោទហន្តោ។ **អនិស្សិតោ**តិ តេភូមកធម្មេសុ កញ្ចិបិ ធម្មំ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនិវេសវសេន អនិស្សិតោ។ **អវិហឹសមានោ** វិហឹសានិមិត្តានំ បជហនេន។ **ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតេនា**តិ សីលព្យសនតោ ឧទ្ធរណរូបេ សណ្ឋិតេន, ករុណាយុត្តេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ការុញ្ញតំ បដិច្ចា**”តិ។

ទុក្ករសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ហិរីសុត្តវណ្ណនា

១៨. **និសេធេតី**តិ និវារេតិ បវត្តិតុំ ន ទេតិ។ **បុច្ឆតិ** ទេវតា។ **អបហរន្តោ**តិ អបនេន្តោ, យថា សព្ពេន សព្ពំ អក្កោសវត្ថុ ន ហោតិ, ឯវំ បរិហរន្តោតិ អត្ថោ។ **ពុជ្ឈតិ** សារថិវិធំ។ **អត្តនិ និបាតំ ន ទេតិ,** អាជានីយោ ហិ យុត្តំ

បជានាតិ។ អភូតេន **អភូតក្កោសេន បរិមុត្តោ នាម នត្ថិ** ពាលានញ្ច ជនានំ បរាបវាទេ យុត្តបយុត្តការតោ។ តេនាហ ភគវា –

> “និន្ទន្តិ តុណ្ហិមាសីនំ, និន្ទន្តិ ពហុភាណិនំ;
> មិតភាណិម្បិ និន្ទន្តិ, នត្ថិ លោកេ អនិន្ទិតោ”តិ។ (ធ. ប. ២២៧);

តនុយាតិ វា កតិបយា។ តេនាហ “**អប្បកា**”តិ។ **សទា សតា**តិ ហិរិនិសេធភាវេ ការណវចនំ។ **បប្បុយ្យា**តិ បត្វា អធិគន្ត្វា។ វានតោ និក្ខន្តត្តា **និព្ពានំ,** អសង្ខតធាតុ។

ហិរីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កុដិកាសុត្តវណ្ណនា

១៩. **អន្តោ**តិ កុច្ឆិអព្ភន្តរេ។ **វសនដ្ឋានដ្ឋេនា**តិ វសនភាវេន។ **កុលបវេណិ**ន្តិ កុលាចារំ កុលតន្តិំ។ **សន្តានកដ្ឋេនា**តិ កុលសន្តតិយា ពន្ធនភាវេន ។ ឯវំ សព្ពបទេហិ បុច្ឆិតត្ថស្ស អនុជាននវសេន “**ឯកំសវចនេ និបាតោ**”តិ វុត្តំ។ អាបាទិកា បោសិកា មាតុច្ឆា មហាបជាបតិ មាតា ឯវាតិ កត្វា “**បហាយ បព្ពជិតត្តា**”តិ អវិសេសតោ វុត្តំ។ បហាយ បព្ពជិតត្តា នត្ថីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ បុន មាតុកុច្ឆិវាសាទីនំ អភាវវចនេនេវ វដ្ដម្ហិ ពន្ធនស្ស អភាវោ ទីបិតោ ហោតីតិ ន គហិតោ។ អយំ កិរ ទេវតា យថា បុថុជ្ជនា ពុទ្ធានំ គុណេ ន ជានន្តិ, ឯវំ ន ជានាតិ, តស្មា “**មយា សន្ធាយំ ពន្ធិត្វា**”តិអាទិមាហ។

កុដិកាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សមិទ្ធិសុត្តវណ្ណនា

២០. តបនភាវេន តបនោទកត្តា **តបោទា**តិ តស្ស រហទស្ស នាមំ។ តេនាហ “**តត្តោទកស្ស រហទស្សា**”តិ។ **តតោ**តិ នាគភវនេ ឧទករហទតោ តបោទា នាម នទី សន្ទតិ។ សា ហិ នទី ភូមិតលំ អារោហតិ។ “ឯទិសា ជាតា”តិ វចនសេសោ។ **បេតលោកោ**តិ លោហកុម្ភិនិរយា ឥជាធិប្បេតាតិ វទន្តិ។ រហទស្ស បន អាទិតោ បព្ពតបាទវនន្តរេសុ ពហូ បេតា វិហរន្តិ, ស្វាយមត្ថោ **បេតវត្ថុបាឡិយា លក្ខណសំយុត្តេន** ច ទីបេតព្ពោ។ **យតាយ**ន្តិ យតោ រហទតោ អយំ។ **សាតោទកោ**តិ មធុរោទកោ។ **សេតោទកោ**តិ បរិសុទ្ធោទកោ, អនាវិលោទកោតិ អត្ថោ។ **តតោ**តិ តបោទានទិតោ។

សមិទ្ធោតិ អវយវានំ សម្បុណ្ណតាយ សំសិទ្ធិយាវ សម្មា ឥទ្ធោ។ តេនាហ “**អភិរូបោ**”តិអាទិ។ បធានេ សម្មសនធម្មេ និយុត្តោ, តំ វា ឯត្ថ អត្ថីតិ **បធានិកោ**។ សេនាសនំ សុដ្ឋបិតទ្វារវាតបានំ, តេសំ បិទហនេន **ឧតុំ គាហាបេត្វា**។

បុព្ពាបយមានោតិ ន្ហានតោ បុព្ពភាគេ វិយ វោទកភាវំ អាបជ្ជមានោ គមេន្តោ។ អវត្តំ បដិក្ខិបិត្វា វត្តំ ទស្សេតុំ “**តត្ថ…បេ…. ន ឱតរិតព្ព**”ន្តិ បឋមំ វុត្តំ។ **សព្ពទិសាបលោកនំ** យថា ន្ហាយនដ្ឋានស្ស មនុស្សេហិ វិវិត្តភាវជាននត្ថំ។ **ខាណុអាទិវវត្ថាបនំ** ថិរវាទីនំ ឋបនត្ថំ ឧទកសមីបេតិ អធិប្បាយោ។ **ឧក្កាសនំ** អមនុស្សានំ អបគមនត្ថំ។ **អវកុជ្ជដ្ឋានំ** តង្ខណេបិ ឧបរិមកាយស្ស ឧជុកំ អវិវដករណត្ថំ។ **ចីវរបិដ្ឋេយេវ ឋបេតព្ពំ** យត្ថ វា តត្ថ វា អដ្ឋបេត្វា។ **ឧទកន្តេ**តិ ឧទកសមីបេ។ **សិន្នដ្ឋាន**ន្តិ សេទគតបទេសោ។ **បសារេតព្ពំ** តស្ស សុក្ខាបនត្ថំ។ **សំហរិត្វា ឋបនំ** បុន សុខេន គហេត្វា និវាសនត្ថំ។ **នាភិប្បមាណមត្តំ ឱតរណំ** តាវតា ឧទកបដិច្ឆាទិលក្ខណប្បត្តតោ។ **វីចី អនុដ្ឋាបេន្តេនា**តិអាទិ សំយតការិតាទស្សនំ។ **និវាសនំ បរិក្ខិបិត្វា**តិ អន្តរវាសកំ កដិប្បទេសស្ស យថា បរិតោ ហោតិ, ឯវំ ខិបិត្វា បរិវសិត្វា។

សរីរវណ្ណោបិ វិប្បសីទិ សម្មទេវ ភាវនានុស្សតិម្បិ វិន្ទន្តស្សាតិ អធិប្បាយោ។ **សមនំ និគ្គហេតុ**ន្តិ កិលេសវសំ គតំ អត្តនោ ចិត្តំ និគ្គណ្ហិតុំ។ **កាមូបនីតា**តិ កាមំ ឧបគតចិត្តា។ អថ វា កិលេសកាមេន ថេរេ ឧបនីតចិត្តា។

អបរិភុញ្ជិត្វាតិ អននុភោត្វា។ អនុភវិតព្ពន្តិ អត្ថោ អាបន្នមេវាតិ អាហ “**បញ្ចកាមគុណេ**”តិ ។ **ភិក្ខសី**តិ យាចសិ។ តញ្ច ភិក្ខាចរិយវសេនាតិ អាហ “**បិណ្ឌាយ ចរសី**”តិ។ កាមបរិភោគគរុគមនកាលោ នាម វិសេសតោ បឋមយោព្ពនាវត្ថាតិ អាហ “**ទហរយោព្ពនកាលោ**”តិ។ **ឱភគ្គេនា**តិ មជ្ឈេ សំភគ្គកាយេន។ ជិណ្ណកាលេ ហិ សត្តានំ កដិយំ កាយោ ឱភគ្គោ ហោតិ។

ឥមេតិ និបាតមត្តំ “យេ ហិ វោ អរិយា”តិអាទីសុ វិយ។ **សត្តាន**ន្តិ សាមញ្ញវចនំ, ន មនុស្សានំ ឯវ។ **ទេហនិក្ខេបន**ន្តិ កឡេវរដ្ឋបិតដ្ឋានំ។ នត្ថិ ឯតេសំ និមិត្តន្តិ **អនិមិត្តា**, “ឯត្តកំ អយំ ជីវតី”តិអាទិនា សញ្ញានននិមិត្តរហិតាតិ អត្ថោ។ **ន នាយរេ**តិ ន ញាយន្តិ។ **ឥតោ បរ**ន្តិ ឯត្ថ **បរ**ន្តិ អញ្ញំ កាលំ។ តេន ឱរកាលស្សបិ សង្គហោ សិទ្ធោ ហោតិ។ បរមាយុនោ ឱរកាលេ ឯវ ចេត្ថ បរន្តិ អធិប្បេតំ ឥតោ បរំ សត្តានំ ជីវិតស្ស អភាវតោ។ **វវត្ថានាភាវតោ**តិ កាលវសេន វវត្ថានាភាវតោ។ **វវត្ថាន**ន្តិ ចេត្ថ បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ, ន អសង្ករតោ វវត្ថានំ, និច្ឆយោ វា។ **អព្ភុទបេសី**តិអាទីសុ អព្ភុទកាលោ បេសិកាលោតិអាទិនា កាល-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ។ **កាលោ**តិ ឥធ បុព្ពណ្ហាទិវេលា អធិប្បេតា។ តេនាហ **បុព្ពណ្ហេបិ ហី**តិអាទិ ។ ឥធេវ ទេហេន បតិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **អនេកប្បការតោ**តិ នគរេ ជាតានំ គាមេ, គាមេ ជាតានំ នគរេ, វនេ ជាតានំ ជនបទេ, ជនបទេ ជាតានំ វនេតិអាទិនា អនេកប្បការតោ។ **ឥតោ ចុតេនា**តិ ឥតោ គតិតោ ចុតេន។ **ឥធ** ឥមិស្សំ គតិយំ។ **យន្តេ យុត្តគោណោ វិយា**តិ យថា យន្តេ យុត្តគោណោ យន្តំ នាតិវត្តតិ, ឯវំ កាលោ គតិបញ្ចកន្តិ ឯវំ ឧបមាសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ។

អយំ កាលោតិ អយំ មរណកាលោ។ **បច្ឆិមេ កាលេ**តិ បច្ឆិមេ វយេ។ **តិស្សោ វយោសីមា**តិ។ បឋមាទិកា តិស្សោ វយស្ស សីមា អតិក្កន្តេន។ បុរិមានំ ហិ ទ្វិន្នំ វយានំ សព្ពសោ សីមា អតិក្កមិត្វា បច្ឆិមស្ស អាទិសីមំ អតិក្កន្តោ តថា វុត្តោ។ **“អយញ្ហិ សមណធម្មោ...បេ.... ន សក្កា កាតុ”**ន្តិ វត្វា តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **“តទា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **គណ្ហិតុ**ន្តិ បាឡិតោ អត្ថតោ ច ហទយេ ឋបនវសេន គណ្ហិតុំ។ **បរិភុញ្ជិតុ**ន្តិ វុត្តធម្មបរិហរណសុខំ អនុភវិតុំ។ ឯកស្ស កថនតោ បឋមំ គាថំ សុត្តំ វា ឧស្សារេតិ, តស្មិំ និដ្ឋិតេ ឥតរោ ធម្មកថិកោ តំយេវ វិត្ថារេន្តោ ធម្មំ កថេតិ, អយំ **សរភាណធម្មកថា**។ សុត្តគេយ្យានុសារេន យាវ បរិយោសានា ឧស្សារណំ **សរភញ្ញធម្មកថា**។ **“មា មំ កាលោ ឧបច្ចគា”**តិ វទន្តោ “សមណធម្មស្ស ករណស្ស អយំ មេ កាលោ”តិ កថេតិ, តតោ បរោ “បច្ឆិមវយោ អញ្ញោ កាលោ”តិ កថេតិ។ **“កាលំ វោហំ...បេ.... តស្មា អភុត្វា ភិក្ខាមី”**តិ វទន្តោ អត្តនា កតំ បដិបត្តិញ្ច សហេតុកំ សានិសំសំ កថេតិ។

តំ គារវការណំ សន្ធាយ។ **ឯត**ន្តិ “អថ ខោ សា ទេវតា បថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា”តិ ឯតំ វុត្តំ។ **ទហរោ ត្វន្តិអាទិមាហ** លោភាភិភូតតាយ អធិគតត្តា។ **សព្ពសម្បត្តិយុត្តោ**តិ ភោគសម្បទា បរិវារសម្បទាតិ សព្ពសម្បត្តីហិ យុត្តោ។ **អលង្ការបរិហារ**ន្តិ អលង្ការករណំ។ **អនិក្កីឡិតាវី**តិ អកីឡិតបុព្ពោ។ កីឡនញ្ចេត្ថ កាមានំ បរិភោគោតិ អាហ **“អភុត្តាវី”**តិ។ **អកតកាមកីឡោ**តិ អកតកាមានុភវនប្បយោគោ។ សយំ អត្តនា ឯវ ទិស្សន្តីតិ សន្ទិដ្ឋា, សន្ទិដ្ឋា **ឯវ សន្ទិដ្ឋិកា**, អត្តបច្ចក្ខតោ សន្ទិដ្ឋិកា។ បកដ្ឋោ កាលោ បត្តោ ឯតេសន្តិ កាលិកា, តេ **កាលិកេ**។

ចិត្តានន្តរន្តិ ឥច្ឆិតចិត្តានន្តរំ, ឥច្ឆិតិច្ឆិតារម្មណាការេតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ **“ចិត្តានន្តរំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតារម្មណានុភវនំ ន សម្បជ្ជតី”**តិអាទិ។ **ចិត្តានន្តរំ លទ្ធព្ពតាយា**តិ អនន្តរិតសមាធិចិត្តានន្តរំ លទ្ធព្ពផលតាយ។ **សមោហិតេសុបី**តិ សម្ពុតេសុបិ។ **សម្បន្នកាមស្សា**តិ សមិទ្ធកាមស្ស។ **ចិត្តការា** រូបលាភេន, **បោត្ថការា** បដិមាការកា, **រូបការា** ទន្តរូបកដ្ឋរូប-លោហរូបាទិការកា។ **អាទិ**សទ្ទេន នានារូបវេសធារីនំ នដាទីនំ សង្គហោ។ **សេសទ្វារេសូ**តិ ឯត្ថ គន្ធព្ពមាលាការសូបការាទយោ វត្តព្ពា។

សោតិ សមិទ្ធិត្ថេរោ។ **សមោហិតសម្បត្តិនា**តិ សង្គាហភោគូបករណសម្បត្តិនា។ **បត្តព្ពទុក្ខស្សា**តិ កាមានំ អាបជ្ជនរក្ខណវសេន លទ្ធព្ពស្ស កាយិកចេតសិកទុក្ខស្ស។ **ឧបាយាសស្សា**តិ ទឡ្ហបរិស្សមស្ស វិហតស្ស។ “វិស្សាតស្សា”តិ កេចិ។ **“បច្ចវេក្ខណញាណេនា”**តិ កេចិ បឋន្តិ។ អសុកស្មិំ នាម កាលេ ផលំ ហោតីតិ ឯវំ ឧទិក្ខិតព្ពោ នស្ស កាលោតិ **អកាលោ។ ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ នវសុ លោកុត្តរធម្មេសុ។ **ឯហិបស្សវិធិ**ន្តិ “ឯហិ បស្សា”តិ ឯវំ បវត្តវិធិវចនំ។ ឧបនេតព្ពោតិ វា ឧបនេយ្យោ, សោ ឯវ **ឱបនេយ្យិកោ។ វិញ្ញូហី**តិ វិទូហិ បដិវិទ្ធសច្ចេហិ។ តេ ឯកំសតោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូអាទយោ ហោន្តីតិ អាហ **“ឧគ្ឃដិតញ្ញូអាទីហី”**តិ។ “បច្ចត្ត”ន្តិ ឯតស្ស បតិ អត្តនីតិ ភុម្មវសេន អត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ **“អត្តនិ អត្តនី”**តិ។

សព្ពបទេហិ សម្ពន្ធោតិ “កថំ អាទីនវោ ឯត្ថ ភិយ្យោ, កថំ អកាលិកោ”តិអាទិនា សព្ពេហិ បច្ចេកំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។

នវោតិ តរុណោ ន ចិរវស្សោ។ យេ ភិក្ខុនោវាទកលក្ខណប្បត្តា, តេ សន្ធាយ **“វីសតិវស្សតោ បដ្ឋាយ ថេរោ”**តិ វុត្តំ។ ឥធ សាសនំ នាម សិក្ខត្តយសង្គហំ បិដកត្តយន្តិ អាហ **“ធម្មេន ហី”**តិអាទិ។ តត្ថ ធម្មេន វិនយោ ឯត្ថ វិនា ទណ្ឌសត្ថេហីតិ **ធម្មវិនយោ**។ ធម្មាយ វិនយោ ឯត្ថ ន អាមិសត្ថន្តិ ធម្មវិនយោ។ ធម្មតោ វិនយោ ន អធម្មតោតិ ធម្មវិនយោ។ ធម្មោ វា ភគវា ធម្មស្សាមី ធម្មកាយត្តា, តស្ស ធម្មសញ្ញិតស្ស សត្ថុ

វិនយោ, ន តក្កិកានន្តិ ធម្មវិនយោ។ ធម្មេ វិនយោ ន អធម្មេ វិនយោ។ ធម្មោ ច សោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ សត្តេ អបាយេសុ អបតមានេ ធារេតីតិ, សព្ពេ សំកិលេសតោ វិនេតីតិ វិនយោ ចាតិ ធម្មវិនយោ។ តេនាហ “**ឧភយម្បេតំ សាសនស្សេវ នាម**”ន្តិ។

ធម្មវិនយោតិ ធម្មេន យុត្តោ វិនយោតិ ធម្មវិនយោ អាជញ្ញរថោ វិយ។ ធម្មោ ច វិនយោ ចាតិ វា ធម្មវិនយោ, តំ **ធម្មវិនយំ**។ ធម្មវិនយានញ្ហិ សត្ថុភាវវចនតោ ធម្មវិនយត្តសំសិទ្ធិ ធម្មវិនយានំ អញ្ញមញ្ញំ វិសេសនតោ។ អភិធម្មេបិ វិនយវចនន្តិ ធម្មវិនយទ្វយសិទ្ធិ, ទេសិតបញ្ញត្តវចនតោ ធម្មវិនយសិទ្ធិ។ ធម្មោ ចតុធា ទេសិតោ សន្ទស្សន-សមាទាបន-សមុត្តេជន-សម្បហំសនវសេន, វិនយោ ចតុធា បញ្ញត្តោ សីលាចារតោ បរាជិតវសេន។ ធម្មចរិយា សកវិសយោ, វិនយបញ្ញត្តិ ពុទ្ធវិសយោ។ បរិយាយេន ទេសិតោ ធម្មោ, និប្បរិយាយេន បញ្ញត្តោ វិនយោ។ ធម្មទេសនា អធិប្បាយត្ថប្បធានា, វិនយបញ្ញត្តិ វចនត្ថប្បធានា។ បរមត្ថសច្ចប្បធានោ ធម្មោ, សម្មុតិសច្ចប្បធានោ វិនយោ។ អាសយសុទ្ធិបធានោ ធម្មោ, បយោគសុទ្ធិបធានោ វិនយោ។

កិរិយទ្វយសិទ្ធិយា ធម្មវិនយសិទ្ធិ។ ធម្មេន ហិ អនុសាសនសិទ្ធិ, វិនយេន ឱវាទសិទ្ធិ។ ធម្មេន ធម្មកថាសិទ្ធិ, វិនយេន អរិយតុណ្ហីភាវសិទ្ធិ។ សាវជ្ជទ្វយបរិវជ្ជនតោ ធម្មវិនយសិទ្ធិ។ ធម្មេន ហិ វិសេសតោ បកតិសាវជ្ជបរិច្ចាគសិទ្ធិ, វិនយេន បញ្ញត្តិសាវជ្ជបរិច្ចាគសិទ្ធិ។ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ សាធារណាសាធារណគុណទ្វយសិទ្ធិ។ ពហុស្សុតសុតបសន្នទ្វយតោ បរិយត្តិ-បរិយាបុណន-ធម្មវិហារ-វិភាគតោ ធម្មធរវិនយធរវិភាគតោ ច ធម្មវិនយទ្វយសិទ្ធិ, សរណទ្វយសិទ្ធិយា ធម្មវិនយទ្វយសិទ្ធិ។ ឥធ សត្តានំ ទុវិធំ សរណំ ធម្មោ អត្តា ច។ តត្ថ ធម្មោ សុចិណ្ណោ សរណំ។ “ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិ”ន្តិ (ថេរគា. ៣០៣; ជា. ១.១០.១០២; ១.១៥.៣៨៥) ហិ វុត្តំ។ សុទន្តោ អត្តាបិ សរណំ “អត្តា ហិ អត្តនោ នាថោ”តិ (ធ. ប. ១៦០, ៣៨០) វចនតោ។ តេន វុត្តំ “សរណទ្វយសិទ្ធិយា ធម្មវិនយសិទ្ធី”តិ។ តត្ថ យតស្ស ធម្មសិទ្ធិ, យតោ ច វិនយសិទ្ធិ, តទុភយំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**ធម្មេន ហេត្ថ ទ្វេ បិដកានិ វុត្តានិ, វិនយេន វិនយបិដក**”ន្តិ។ **អធុនា អាគតោ** ឥទានេវ ន ចិរស្សេវ ឧបគតោ។

មហន្តេ ឋានេ ឋបេត្វាតិ មហេសក្ខតាទស្សនត្ថំ អត្តនោ បរិវារេន មហន្តដ្ឋានេ ឋបិតភាវំ បវេទេត្វា។ **មហតិយា**តិ ឧបសង្កមនវន្ទនាទិវចនាបជ្ជនវសេន សមាចិណ្ណាយ។ សព្ពេបិ កិរ និសីទន្តា តំ ឋានំ ឋបេត្វាវ និសីទន្តិ។ **ចិរករណវសេនា**តិ ទន្ធីករណវសេន។ អយំ កិរ ទេវតា ញាណសម្បន្នា មានជាតិកា, តស្មា នាយំ មានំ អប្បហាយ មម ទេសនំ បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោតីតិ មាននិគ្គណ្ហនត្ថំ អាទិតោ ទុវិញ្ញេយ្យំ កថេន្តោ ភគវា “អក្ខេយ្យសញ្ញិនោ”តិអាទិនា តាយ ញាតុមិច្ឆិតកាមានំ កាលិកាទិភាវំ, ធម្មស្ស ច សន្ទិដ្ឋិកាទិភាវំ វិភាវេន្តោ ទ្វេ គាថា អភាសិ។

អក្ខេយ្យតោតិ គិហិលិង្គបរិយាយនាមវិសេសាទិវសេន តថា តថា អក្ខាតព្ពតោ។ តេនាហ “**កថានំ វត្ថុភូតតោ**”តិ។ **ឯតេស**ន្តិ សត្តានំ។ **បតិដ្ឋិតា**តិ បវត្តិតា អាសត្តា។ បញ្ចន្នំ កាមសង្ខាទីនំ វសេន អាសត្តា ហោន្តុ, ឥតរេសំ បន កថន្តិ? អនិដ្ឋង្គតោបិ ហិ “ឥទំ នុ ខោ”តិអាទិនា កង្ខតោ តត្ថ អាសត្តោ ឯវ នាម អវិជហនតោ, តថា វិក្ខេបគតោ វិក្ខេបវត្ថុស្មិំ, អនុសយានំ បន អាសត្តភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **មច្ចុនោ យោគ**ន្តិ, មច្ចុពន្ធនំ, មរណធម្មតន្តិ អត្ថោ។ យស្មា អបរិញ្ញាតវត្ថុកា អនតីតមរណត្តា មច្ចុនា យថារុចិ បយោជេតព្ពា, តត្ថ តត្ថ ឧបរូបរិ ច ខិបិតាយ អាណាយ អព្ភន្តរេ ឯវ ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ “**បយោគំ...បេ.... អាគច្ឆន្តី**”តិ។ យស្មា តេភូមកា ធម្មា កមនីយដ្ឋេន កាមា, នេសម្បិ កាលស្ស លទ្ធព្ពតាយ កាលិកតា ឥធ អក្ខេយ្យវចនេន បវេទិតា។ តេនាហ – “**ឯវមិមាយ គាថាយ កាលិកា កាមា កថិតា**”តិ។ សព្ពេបិ តេភូមកា ធម្មា កមនីយា, យស្មា ច កាលិកានំ កាមានំ តថាសភាវតា កថិតា។ អយម្បិ គាថា តទត្ថមេវ ទីបេតីតិ ឥមាយ តេ កថិតា ឯវ ហោន្តិ។ យេ ច សត្តា បញ្ចសុ ខន្ធេសុ ទិដ្ឋិតណ្ហាទិវសេន បតិដ្ឋិតា “ឥត្ថី, បុរិសោ, អហំ, មមា”តិ ច អភិនិវិសិយ កាមេ បរិភុញ្ជន្តិ, តេ មរណំ នាតិវត្តន្តិ។ ឯវម្បេត្ថ កាមានំ កាលិកត្តោ កថិតោតិ អាហ “**កាលិកា កាមា កថិតា**”តិ។

អយំ ញាតបរិញ្ញាតិ រូបារូបធម្មេ លក្ខណាទិតោ ញាតេ កត្វា បរិច្ឆិន្ទនបញ្ញា។ តេនាហ “**ឯវំ ញាតំ កត្វា**”តិអាទិ។ បទដ្ឋានក្គហណេនេវ ចេត្ថ តេសំ រូបារូបធម្មានំ បច្ចយោ គហិតោតិ បច្ចយបរិគ្គហស្សបិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **តីរេតិ** តុលេតិ វីមំសតិ។ **ទ្វាចត្តាលីសាយ អាការេហី**តិ ឥមិនា មគ្គកប្បត្តំ មហាវិបស្សនំ ទស្សេតិ។ តេ បន អាការា វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយ វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ “អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បជហតី”តិអាទិនា វិបស្សនាក្ខណេបិ ឯកទេសេន បហានំ លព្ភតេវ, អនវសេសតោ បន បហានវសេន បហានបរិញ្ញំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អគ្គមគ្គេន ...បេ.... អយំ បហានបរិញ្ញា**”តិ។ តថា ច អាហ “**ឯវំ តីហិ បរិញ្ញាហី**”តិអាទិ។

អក្ខាតារន្តិ អក្ខាតព្ពំ, ន អក្ខេយ្យកំ។ តេនាហ “**កម្មវសេន ការក**”ន្តិអាទិ។ **ការកន្តិ** ច សាធនមាហ។ **ន មញ្ញតីតិ** វា មញ្ញនំ នប្បវត្តេតិ **អក្ខាតារន្តិ** ខីណាសវំ។ អថ វា **តញ្ចេ តស្ស ន ហោតីតិ** តំ ការណំ តស្ស ខីណាសវស្ស ន ហោតិ ន វិជ្ជតិ, **យេន** ទិដ្ឋិតណ្ហាទិការណេន **អក្ខេយ្យំ** ខន្ធបញ្ចកំ “តិស្សោ”តិ វា “ផុស្សោ”តិ វា “ឥត្ថី”តិ វា “បុរិសោ”តិ វា អភិនិវិស្ស វទេយ្យាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ មនុស្សនាគាទីហិ បូជនីយត្តា “យក្ខោ”តិ សព្ពទេវានំ សាធារណវចនន្តិ ទេវធីតាបិ “យក្ខី”តិ វុត្តា។ **អក្ខេយ្យន្តិ** បហានបរិញ្ញាយ បហានមគ្គោ, តស្ស អារម្មណភូតំ និព្ពានម្បិ គហិតំ។ **ន មញ្ញតីតិ** ខីណាសវស្ស អស្ស ផលប្បត្តីតិ អាហ “**នវវិធោ លោកុត្តរធម្មោ កថិតោ**”តិ។

វិសេសីតិ វិសេសជាតិអាទិវសេន សេយ្យោតិ អត្ថោ។ **តេសុ គហិតេសូតិ** តេសុ សេយ្យមានាទីសុ តីសុ មានេសុ គហិតេសុ។ តយោ សេយ្យមានា, តយោ សទិសមានា, តយោ ហីនមានា គហិតាវ ហោន្តិ។ **សោ បុគ្គលោតិ** សោ អប្បហីនមញ្ញនបុគ្គលោ។ **តេនេវ មានេន** ហេតុភូតេន។ **ឧបជ្ឈគាថាយាតិ** បុរិមទ្វេន បន វត្ថុកាមា វុត្តាតិ អាហ “**កាលិកា កាមា កថិតា**”តិ។

វិធីយតិ វិសទិសាការេន ឋបីយតីតិ **វិធា**, កោដ្ឋាសោ។ **កថំវិធន្តិ** កថំ បតិដ្ឋិតំ, កេន បការេន បវត្តិតន្តិ អត្ថោ។ វិទហនតោ ហីនាទិវសេន វិវិធេនាការេន ទហនតោ ឧបធារណតោ **វិធា**, មានោ។ **មានេសូតិ** និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, មានហេតូតិ អត្ថោ។ **ន ចលតីតិ** ន វេធតិ អត្តនោ បរិសុទ្ធបកតី អវិជហនតោ។

បញ្ញា “សង្ខា”តិ អាគតា, បញ្ញាតិ យោនិសោ បដិសង្ខានំ។ **សង្ខាយកោតិ** សង្កលនបទុប្បាទនាទិ-បិណ្ឌគណនាវសេន គណកោ **បបញ្ចសង្ខាតិ** មានាទិបបញ្ចភាគា។ តេ តេ ធម្មា សម្មា យាថាវតោ សង្ខាយន្តិ ឧបតិដ្ឋន្តិ ឯតាយាតិ **សង្ខា**, បញ្ញា។ ឯកំ ទ្វេតិអាទិនា សង្ខានំ គណនំ បរិច្ឆិន្ទនន្តិ **សង្ខា**, គណនា។ សង្ខាយតិ ភាគសោ កថីយតីតិ **សង្ខា** , កោដ្ឋាសោ។ សង្ខានំ សត្តោ បុគ្គលោតិអាទិនា សញ្ញាបនន្តិ **សង្ខា**, វត្តោតិអាទិបណ្ណត្តិ។ **ខីណាសវោ ជហិ បជហិ** រាគាទីនំ សុប្បហីនត្តា។ **នវភេទំ** បភេទតោ, សង្ខេបតោ **តិវិធមានន្តិ** អត្ថោ។ **នវវិធន្តិ** វា បាឋេ នវភេទត្តា អន្តរភេទវសេន នវវិធន្តិ អត្ថោ។ បច្ចយវិសេសេហិ ឥត្ថិភាវាទិវិសេសេហិ វិសេសេន មានីយតិ គព្ភោ ឯត្ថាតិ **វិមានំ**, គព្ភាសយោ។ **ន ឧបគច្ឆីតិ** ន ឧបគមិស្សតិ។ តេនាហ “**អនាគតត្ថេ អតីតវចន**”ន្តិ។ “នាជ្ឈគា”តិ ហិ អតីតំ “ន គមិស្សតី”តិ ឯតស្មិំ អត្ថេ។ **ឆិន្ទិ** អរិយមគ្គសត្ថេន។ **ឱលោកយមានា** ឧបបត្តីសុ។ **សត្តនិវេសនេសូតិ** សត្តានំ ឧបបជ្ជដ្ឋានេសុ។ **លោកុត្តរធម្មមេវ កថេសិ** អរហត្តស្ស បវេទិតត្តា។

“គាថាយ អត្ថំ កថេតុំ វដ្ដតី”តិ អត្ថ-សទ្ទោ អាហរិត្វា វត្តព្ពោ។ **អដ្ឋង្គិកមគ្គវសេនបីតិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សតិសម្បជញ្ញំ នាម កុសលធម្មានុយោគេ ការណន្តិ អាហ “**ទសកុសលកម្មបថការណ**”ន្តិ។

អដ្ឋង្គិកមគ្គវសេន ច គាថាអត្ថវចនេ **អយំ** ឥទានិ វុច្ចមានោ វិត្ថារ-**នយោ**។ **តស្មិំ កិរ ឋានេតិ** តស្មិំ កិរ ទេវតាយ បុច្ឆិតំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជនដ្ឋានេ។ ទេវតាយ ញាណបរិបាកំ ឱលោកេត្វា អនុបុព្ពិយា កថាយ សទ្ធិំ សាមុក្កំសិកទេសនា មហតី **ធម្មទេសនា អហោសិ។ ញាណំ បេសេត្វាតិ** សត្ថុទេសនាយ អនុស្សរណវសេន បត្តវិសុទ្ធិបដិបាដិបវត្តំ ភាវនាញាណំ ពន្ធិត្វា។ **សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយាតិ** សត្ថុទេសនាវិលាសេន អត្តនោ ច បរិបក្កញាណត្តា បឋមំ ផលំ បត្វា។ **ឯវមាហាតិ** ឯវំ “បាបំ ន កយិរា”តិអាទិប្បការេន គាថមាហ។ **អង្គំ ន ហោតិ**, អាជីវោ យថា កុប្បមានោ វាចាកម្មន្តវសេន កុប្បតិ, តថា សម្បជ្ជមានោបីតិ។ សោ វាចាកម្មន្តបក្ខិកោ, តស្មា តគ្គហណេន **គហិតោវ ហោតិ។ វាយាមសតិសមាធយោ គហិតា** សមាធិក្ខន្ធសង្គហតោ។ **សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសង្កប្បា គហិតា** បញ្ញាក្ខន្ធសង្គហតោ។ **អន្តទ្វយវិវជ្ជនំ គហិតំ** សរូបេនេវាតិ អធិប្បាយោ។ **ឥតីតិ**អាទិ និគមនំ។

សមិទ្ធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នន្ទនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សត្តិវគ្គោ

១.សត្តិសុត្តវណ្ណនា

២១. ទេសនាសីសន្តិ ទេសនាបទេសលក្ខណវចនន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឱមដ្ឋោ**តិ អធោមុខំ កត្វា ទិន្នប្បហារោ។ ឥមិនា ឯវ បសង្គេន បហារេ វិភាគតោ ទស្សេតុំ “**ចត្តារោ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ ។ **ឧបរិ ឋត្វា**តិ ហត្ថិអាទីនំ ឧបរិ ឋត្វា។ **អធោមុខំ ទិន្នប្បហារោ**តិ ខគ្គករវាលាទីនំ អធោមុខំ កត្វា បហតបហារោ។ **ឧម្មដ្ឋោ** វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្វោ។ វិវិធប្បហារោ **វិមដ្ឋោ**។ “**ឱមដ្ឋោ គហិតោ**”តិ វត្វា តស្សេវ គហណេ ការណំ ទស្សេតុំ “**សោ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ទុគ្គន្ធកិមិអាទីនំ វសេន **អន្តោទោសោ។ មញ្ចេន សទ្ធឹ ពន្ធិត្វា**តិ យស្មឹ មញ្ចេ វណិក បុគ្គលោ និបន្នោ, តត្ថ តំ សុពន្ធំ កត្វា បាទដ្ឋានំ ឧទ្ធំ ករោន្តេហិ សីសដ្ឋានំ អធោ កាតព្វំ។ តេនាហ “**អធោសិរោ កាតព្វោ**”តិ។ **បរិព្វជេ**តិ បវត្តេយ្យ។ សា បន បវត្តិ ភាវនាវិហារេន យុត្តាតិ អាហ “**វិហរេយ្យា**”តិ។

សល្លស្ស ឧព្ពហនំ **សល្លុព្ពហនំ។ អត្តំ បរិត្តកំ គហេត្វា ឋិតា** ឧបមាការស្ស វិក្ខម្ភនប្បហានស្ស អធិប្បេតត្តា។ តេនាហ “**បុនប្បុន**”ន្តិអាទិ។ **អនុពន្ធោវ ហោតិ** សតិ បច្ចយេ ឧប្បជ្ជនារហតោ ទេវតាយ កាមរាគប្បហានស្ស ជោតិតត្តា។ ននុ ភគវតា អនាគាមិមគ្គេន ទេសនា និដ្ឋាបេតព្វាតិ? ន, តស្សា ញាណពលានុរូបទេសនាយ បវត្តេតព្វតោ។ វេនេយ្យជ្ឈាសយានុកុលញ្ហិ ធម្មំ ធម្មស្សាមី ទេសេតីតិ។

សត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ផុសតិសុត្តវណ្ណនា

២២. កម្មំ អផុសន្តន្តិ កម្មផស្សំ អផុសន្តំ, កម្មំ អករោន្តន្តិ អត្ថោ។ **វិបាកោ ន ផុសតី**តិ វិបាកផស្សោ ន ផុសតិ, វិបាកោ ន ឧប្បជ្ជតេវ ការណស្ស អភាវតោ។ ឯវំ ព្យតិរេកមុខេន កម្មវដ្ដេន វិបាកវដ្ដំ សម្ពន្ធំ កត្វា អត្ថំ វត្វា ឥទានិ កេវលំ កម្មវដ្ដវសេន អត្ថំ វទន្តោ “**កម្មមេវា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នាករោតោ ករិយតី**តិ កម្មំ អកុព្ពតោ ន ករិយតិ, អនភិសន្ធិកតកម្មំ នាម នត្ថីតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ អន្វយតោ ទស្សេតុំ “**ផុសន្តញ្ច**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តតោ**តិ ផុសនហេតុ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ វុត្តមេវត្ថំ សការណំ កត្វា បរិវេឋិតវសេន វិភូតំ កត្វា ទស្សេតុំ “**តស្មា ផុសន្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ធម្មតា**តិ ការកស្សេវ កម្មវិបាកានុពន្ធោ, នាការកស្សាតិ អយំ កម្មវិបាកានំ សភាវោ។

បច្ចេតិ ឧបគច្ឆតិ អនុពន្ធតិ។ **បាប**ន្តិ បាបកំ កម្មំ ផលញ្ច។ អយញ្ហ អត្ថោ អរញ្ញេ លុទ្ទកស្ស ឧយ្យោជនាយ សុនខេហិ បរិវារិយមានស្ស ភិក្ខុនោ ភយេន រុក្ខំ អារុឡ្ហស្ស ចីវរេ លុទ្ទស្ស ឧបរិ បតិតេ តស្ស សុនខេហិ ខាទិត្វា មារិតវត្ថុនា ទីបេតព្វោតិ។

ផុសតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ជដាសុត្តវណ្ណនា

២៣. យេន អត្ថេន តណ្ហា “ជដា”តិ វុត្តា, តមេវត្ថំ ទស្សេតុំ “**ជាលិនិយា**”តិ វុត្តំ។ សា ហិ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតបភេទា អត្តនោ អវយវភូតា ឯវ ជាលា ឯតិស្សា អត្ថីតិ **ជាលិនី**តិ វុច្ចតិ។ ឥទានិស្សា ជដាការេន បវត្តិំ ទស្សេតុំ “**សា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **រូបាទីសុ អារម្មណេសូ**តិ តស្សា បវត្តិដ្ឋានមាហ រូបាទិឆឡារម្មណវិនិមុត្តស្ស តណ្ហាវិសយស្ស អភាវតោ។ **ហេដ្ឋុបរិយវសេនា**តិ កទាចិ រូបារម្មណេ កទាចិ យាវ ធម្មារម្មណា, កទាចិ ធម្មារម្មណេ កទាចិ យាវ រូបារម្មណាតិ ឯវំ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច បវត្តិវសេន។ ទេសនាក្កមេន ចេត្ថ ហេដ្ឋុបរិយតា វេទិតព្វា, កាមរាគាទិវសេនបិ អយមត្ថោ វេទិតព្វោ។ សង្ខារានំ ខណិកភាវតោ អបរាបរុប្បត្តិ ឯត្ថ សំសិព្វនន្តិ អាហ “**បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនតោ សំសិព្វនដ្ឋេនា**”តិ។ ឥទំ យេន សម្ពន្ធេន **ជដា វិយាតិ ជដា**តិ ជដាតណ្ហានំ ឧបមូបមេយ្យតា, តំទស្សនំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – យថា ជាលិនី វេឡុគុម្ពស្ស សាខា, តាសំ សញ្ចយាទយោ ច អត្តនោ អវយវេហិ សំសិព្វិតា “ជដា”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ តណ្ហាបិ សំសិព្វនសភាវេនាតិ។

ឥមេ សត្តា “មម ឥទ”ន្តិ បរិគ្គហិតំ អត្តនិព្ពិសេសំ មញ្ញមានា អព្ភន្តរិមំ ករោន្តិ។ អព្ភន្តរដ្ឋោ ច អន្តោ-សទ្ទោតិ សកបរិក្ខារេសុ ឧប្បជ្ជនមានាបិ តណ្ហា “អន្តោជដា”តិ វុត្តា។ បព្ពជិតស្ស បត្តាទិ, គហដ្ឋស្ស ហត្ថិអាទិ **សកបរិក្ខារោ**។ អត្តាតិ ភវតិ ឯត្ថ អភិមានោតិ **អត្តភាវោ**, ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ។ សរីរន្តិ កេចិ។ “មម អត្តភាវោ សុន្ទរោ, អសុកស្ស វិយ មម អត្តភាវោ ភវេយ្យា”តិអាទិនា សកអត្តភាវាទីសុ តណ្ហាយ ឧប្បជ្ជនាការោ វេទិតព្វោ។ អត្តនោ ចក្ខាទីនិ **អជ្ឈត្តិកាយតនានិ**, អត្តនោ ច បរេសញ្ច រូបាទីនិ **ពាហិរាយតនានិ**, បរេសំ សព្ពានិ វា។ សបរសន្តតិបរិយាបន្នានិ វា ចក្ខាទីនិ **អជ្ឈត្តិកាយតនានិ**, តថា រូបាទីនិ **ពាហិរាយតនានិ**។ បរិត្តមហគ្គតភវេសុ បវត្តិយាបិ តណ្ហាយ អន្តោជដាពហិជដាភាវោ វេទិតព្វោ។ កាមភវោ ហិ កស្សចិបិ កិលេសស្ស

អវិក្ខម្ភិតត្តា កត្ថចិបិ អវិមុត្តោ អជ្ឈត្តគ្គហណស្ស វិសេសបច្ចយោតិ “អជ្ឈត្តំ អន្តោ”តិ ច វុច្ចតិ, តព្ពិបរិយាយតោ រូបារូបភវោ “ពហិទ្ធា ពហី”តិ ច។ តេនាហ ភគវា – “អជ្ឈត្តសំយោជនោ បុគ្គលោ, ពហិទ្ធាសំយោជនោ បុគ្គលោ”តិ (អ. និ. ២.៣៧)។

វិសយភេទេន បវត្តិអាការភេទេន អនេកភេទភិន្នម្បិ តណ្ហំ ជដាភាវសាមញ្ញេន ឯកន្តិ គហេត្វា “**តាយ ឯវំ ឧប្បជ្ជមានាយ ជដាយា**”តិ វុត្តំ។ សា បន បជាតិ វុត្តសត្តសន្តានបរិយាបន្នា ឯវ ហុត្វា បុនប្បុនំ តំ ជដេន្តី វិនន្ធន្តី បវត្តតីតិ អាហ “**ជដាយ ជដិតា បជា**”តិ។ តថា ហិ បរមត្ថតោ យទិបិ អវយវព្យតិរេកេន សមុទាយោ នត្ថិ, ឯកទេសោ បន សមុទាយោ នាម ន ហោតីតិ អវយវតោ សមុទាយំ ភិន្នំ កត្វា ឧបមូបមេយ្យំ ទស្សេន្តោ “**យថា នាម វេឡុជដាទីហិ...បេ.... សំសិព្ពិតា**”តិ អាហ។ ឥមំ ជដន្តិ សម្ពន្ធោ។ តីសុ ធាតូសុ ឯកម្បិ អសេសេត្វា សំសិព្ពនេន **តេធាតុកំ ជដេត្វា ឋិតំ**។ តេនស្សា មហាវិសយតំ វិជដនស្ស ច សុទុក្ករភាវមាហ។ **វិជដេតុំ កោ សមត្ថោ**តិ ឥមិនា “វិជដយេ”តិ បទំ សត្តិអត្ថំ, ន វិធិអត្ថន្តិ ទស្សេតិ។

ឯវំ “អន្តោជដា”តិអាទិនា បុដ្ឋោ អថស្ស ភគវា តមត្ថំ វិស្សជ្ជេន្តោ “**សីលេ បតិដ្ឋាយា**”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ **សីលេ**តិ កុសលសីលេ។ តំ បន បាតិមោក្ខសំវរាទិភេទេសុ បរិសុទ្ធមេវ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ អាហ “**ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ**”តិ។

នរតិ នេតីតិ **នរោ**, បុរិសោ។ កាមំ ឥត្ថីបិ តណ្ហាជដាវិជដនេ សមត្ថា អត្ថិ, បធានមេវ បន សត្តំ ទស្សេន្តោ “នរោ”តិ អាហ យថា “សត្ថា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ, អដ្ឋកថាយំ បន អវិភាគេន បុគ្គលបរិយាយោ អយន្តិ ទស្សេតុំ “**នរោតិ សត្តោ**”តិ វុត្តំ។ វិបាកភូតាយ សហ បញ្ញាយ ភវតីតិ **សបញ្ញោ**។ តាយ ហិ អាទិតោ បដ្ឋាយ សន្តានវសេន ពហុលំ បវត្តមានាយ អយំ សត្តោ សវិសេសំ សបញ្ញោតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ វិបាកបញ្ញាបិ ហិ សន្តានវិសេសេន ភាវនាបញ្ញុប្បត្តិយា ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតិ អហេតុកទ្វិហេតុកានំ តទភាវតោ។ **កម្មជតិហេតុកបដិសន្ធិបញ្ញាយា**តិ កម្មជាយ តិហេតុកបដិសន្ធិយំ បញ្ញាយាតិ ឯវំ តិហេតុកសទ្ទោ បដិសន្ធិសទ្ទេន សម្ពន្ធិតព្ពោ, ន បញ្ញាសទ្ទេន។ ន ហិ បញ្ញា តិហេតុកា អត្ថិ។ បដិសន្ធិតោ បភុតិ បវត្តមានា បញ្ញា “បដិសន្ធិយំ បញ្ញា”តិ វុត្តា តំមូលកត្តា, ន បដិសន្ធិក្ខណេ បវត្តា ឯវ។

ចិន្តេតីតិ អារម្មណំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ **ចិត្តំ**, សមាធិ។ សោ ហិ សាតិសយំ ឧបនិជ្ឈានកិច្ចោ។ ន ហិ វិតក្កាទយោ វិនា សមាធិនា តមត្ថំ សាធេន្តិ, សមាធិ បន តេហិ វិនាបិ សាធេតីតិ។ បគុណពលវភាវាបាទនេន បច្ចយេហិ ចិត្តំ, អត្តសន្តានំ ចិនោតីតិបិ **ចិត្តំ**, សមាធិ។ បឋមជ្ឈានាទិវសេន ចិត្តវិចិត្តតាយ ឥទ្ធិវិធាទិចិត្តករណេន ច សមាធិ ចិត្តន្តិ វិនាបិ បរោបទេសេនស្ស ចិត្តបរិយាយោ លព្ភតេវ។ អដ្ឋកថាយំ បន ចិត្តសទ្ទោ វិញ្ញាណេ និរុឡ្ហោតិ កត្វា វុត្តំ “**ចិត្តសីសេន ហេត្ថ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ កថិតា**”តិ។ យថាសភាវំ បការេហិ ជានាតីតិ **បញ្ញា**។ សា យទិបិ កុសលាទិភេទតោ ពហុវិធា, “ភាវយ”ន្តិ បន វចនតោ ភាវេតព្ពា ឥធាធិប្បេតាតិ តំ ទស្សេន្តោ “**បញ្ញានាមេន វិបស្សនា កថិតា**”តិ។ យទិបិ កិលេសានំ បហានំ អាតាបនំ, តំ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនម្បិ អត្ថេវ, អាតប្បសទ្ទោ វិយ បន អាតាប-សទ្ទោ វីរិយេ ឯវ និរុឡ្ហោតិ អាហ “**អាតាបីតិ វីរិយវា**”តិ។ យថា កម្មដ្ឋានំ តាយ បញ្ញាយ បរិតោ ហរីយតិ បវត្តីយតិ, ឯវំ សាបិ តទត្ថំ យោគិនាតិ អាហ “**បារិហារិយបញ្ញា**”តិ។ អភិក្កមាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ សាត្ថកសម្បជញ្ញាទិវសេន បរិច្ឆិជ្ជ នេតីតិ **សព្ពកិច្ចបរិណាយិកា**។

យស្មា បុគ្គលាធិដ្ឋានេន គាថា ភាសិតា, តស្មា បុគ្គលាធិដ្ឋានមេវ ឧបមំ ទស្សេន្តោ “យថា នាម បុរិសោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុនិសិត**ន្តិ សុដ្ឋុ និសិតំ, អតិវិយ តិខិណន្តិ អត្ថោ។ សត្ថស្ស និសិតតរភាវករណំ និសានសិលាយំ, ពាហុពលេន ចស្ស ឧក្ខិបនន្តិ ឧភយម្បេតំ អត្ថាបន្នំ កត្វា ឧបមា វុត្តាតិ តទុភយំ ឧបមេយ្យំ ទស្សេន្តោ “**សមាធិសិលាយំ សុនិសិតំ...បេ.... បញ្ញាហត្ថេន ឧក្ខិបិត្វា**”តិ អាហ។ សមាធិគុណេន ហិ បញ្ញាយ តិក្ខភាវោ។ យថាហ “សមាហិតោ យថាភូតំ បជានាតី”តិ (សំ. និ. ៣.៥; ៤.៩៩; ៥.១០៧១)។ វីរិយញ្ចស្សា ឧបត្ថម្ភកំ បគ្គណ្ហនតោ។ **វិជដេយ្យា**តិ វិជដេតុំ សក្កុណេយ្យ។ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាយ ហិ វត្តមានាយ យោគាវចរោ តណ្ហាជដំ វិជដេតុំ សមត្ថោ នាម។ វិជដនញ្ចេត្ថ សមុច្ឆេទវសេន បហានន្តិ អាហ – “សញ្ឆិន្ទេយ្យ សម្បទាលេយ្យា”តិ។

មគ្គក្ខណេ បនេស **វិជដេតិ** នាម, អគ្គផលក្ខណេ សព្ពសោ **វិជដិតជដោ** នាម។ តេនាហ “ឥទានី”តិអាទិ។ យស្មា ជដាយ វិជដនំ អរិយមគ្គេន, តញ្ច ខោ និព្ពានំ អាគម្ម, តស្មា តំ សន្ធាយាហ “**ជដាយ វិជដនោកាស**”ន្តិ។ យត្ថ បន សា វិជដីយតិ, តំ ទស្សេតុំ “**យត្ថ នាមញ្ច**”តិអាទិ វុត្តំ។ “**បដិឃំ រូបសញ្ញា ចា**”តិ គាថាសុខត្ថំ សានុនាសិកំ កត្វា និទ្ទេសោ, “បដិឃរូបសញ្ញា”តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បដិឃសញ្ញាវសេន កាមភវោ គហិតោ** កាមភវបរិយាបន្នត្តា តាយ។ បថវីកសិណាទិរូបេ សញ្ញា រូបសញ្ញា។ ឧភយត្ថាបិ សញ្ញាសីសេន ចិត្តុប្បាទស្សេវ គហណំ។ **ភវសង្ខេបេនាតិ** ភវភាវេន សង្ខិបិតព្ពតាយ, ភវលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តាតិ អត្ថោ។ រូបេ វា វិ

វជ្ជនវសេន ច វត្ថុំ សក្កុណេយ្យា តេជ **រូបសញ្ញា**តិ វុត្តា , ឯវម្បេត្ថ អរូបភវស្ស ច គហិតតា វេទិតព្ពា។ “**នាមញ្ច រូបញ្ចា**”តិ អនវសេសតោ នាមរូបំ គហិតន្តិ អរូបភវ-អសញ្ញភវានម្បេត្ថ គហណំ សិទ្ធន្តិ អបរេ។ **បរិយាទិយន ដ្ឋានេ**តិ បរិយាទិយនការណេ សព្ពសោ ខេបននិមិត្តេ និព្ពានេ។ តេនាហ “**និព្ពានំ…បេ…. ទស្សិតោ ហោតី**”តិ។

ជដាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មនោនិវារណសុត្តវណ្ណនា

២៤. **ឯវំលទ្ធិកា**តិ សព្ពថាបិ ចិត្តុប្បត្តិ សទុក្ខា, សព្ពថាបិ អចិត្តកភាវោ សេយ្យោ, តស្មា យតោ កុតោចិ ចិត្តំ និវារេតព្ពន្តិ ឯវំទិដ្ឋិកា ។ **សោតិ** សត្ថា។ **អនិយ្យានិកកថំ កថេតិ** អយោនិសោ ចិត្តនិវារណំ វទន្តិ។ **សំយតភាវំ អាគតន្តិ** រាគវិសេវនាទិតោ សម្មទេវ សំយតភាវំ ឱតរភាវំ។ ធម្មចរិយាវសេន ហិ បវត្តមានេ ចិត្តេ នត្ថិ ឋ្លសកម្បិ រាគាទិវិសេវនំ, ន តស្ស សម្បតិ អាយតិញ្ច កោចិ អនត្ថោ សិយា, តស្មា តំ មនោ សព្ពតោ អនវជ្ជវុត្តិតោ ន និវារេតព្ពំ។ តេនាហ “**ទានំ ទស្សាមី**”តិអាទិ។ **យតោ យតោ**តិ យតោ យតោ សាវជ្ជវុត្តិតោ អយោនិសោមនសិការតោ។ **តន្តិ** មនោ **និវារេតព្ពំ** អនត្ថាវហត្តា។

មនោនិវារណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អរហន្តសុត្តវណ្ណនា

២៥. **កតាវី**តិ កតវា, បរិញ្ញាទិកិច្ចំ កត្វា និដ្ឋបេត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ចតូហិ មគ្គេហិ កតកិច្ចោ**”តិ។ ស្វាយមត្ថោ អរហន្តិអាទិសទ្ទសន្និធានតោ វិញ្ញាយតិ។ **ឯវំ** “អហំ វទាមី”តិអាទិអាការេន **បុច្ឆតិ**។

ខន្ធាទីសុ កុសលោតិ ខន្ធាយតនាទីសុ សលក្ខណាទីសុ ច សម្មូហាទិវសេន បវត្តិយញ្ច ឆេកោ យថាភូតវេទី។ **ឧបលទ្ធិនិស្សិតកថន្តិ** អត្តុបលទ្ធិនិស្សិតកថំ ហិត្វា។ **វោហារភេទំ អករោន្តោ**តិ “អហំ បរមត្ថំ ជានាមី”តិ លោកវោហារំ ភិន្ទន្តោ អវិនាសេន្តោ លោកេ លោកសមញ្ញមេវ និស្សាយ “**អហំ, មមា”តិ វទេយ្យ។ ខន្ធា ភុញ្ជន្តី**តិអាទិនា វោហារភេទំ, តត្ថ ច អាទីនវំ ទស្សេតិ។

មានោ នាម ទិដ្ឋិយា សមធុរោ។ តថា ហិ ទុតិយមគ្គាទីសុ សម្មាទិដ្ឋិយា បហានាភិសមយស្ស បដិវិបច្ចនីកេ បដិបត្តិសិទ្ធិ។ តេនាហ “**យទិ ទិដ្ឋិយា វសេន ន វទតិ, មានវសេន នុ ខោ វទតីតិ ចិន្តេត្វា**”តិ។ **វិធូបិតា**តិ សន្តាបិតា ញាណគ្គិនា ទឌ្ឍា។ តេ បន វិទ្ធំសិតា នាម ហោន្តីតិ អាហ “**វិធមិតា**”តិ។ មមង្ការាទយោ មយន្តិ សត្តសន្តានេ សតិ បវត្តន្តិ ឯតេនាតិ មយោ, មញ្ញនា។ មយោ ឯវ **មយតា**តិ អាហ “**មយតន្តិ មញ្ញន**”ន្តិ។

អរហន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បជ្ជោតសុត្តវណ្ណនា

២៦. **ទិវារត្តិន្តិ** ន អាទិច្ចោ វិយ ទិវា ឯវ, ន ចន្ទិមា វិយ រត្តិំ ឯវ, អថ ខោ ទិវា ច រត្តិញ្ច។ **តត្ថ តត្ថា**តិ យត្ថ យត្ថ សម្បជ្ជលិតោ, តត្ថ តត្ថេវ បទេសេ, ន អាទិច្ចោ វិយ ចន្ទិមា វិយ សកលំ មហាទិសំ ទិសន្តរាឡញ្ច។ ញាណានុភាវេន ឧប្បន្នាលោកោ **ញាណាលោកោ**តិ វទន្តិ។ “ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ បុព្ពេ មេ, ភិក្ខវេ, អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ ញាណំ ឧទបាទិ បញ្ញា ឧទបាទិ វិជ្ជា ឧទបាទិ អាលោកោ ឧទបាទី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៥; បដិ. ម. ២.៣០) បន វចនតោ មគ្គោ **ញាណាលោកោ**។ “តមោ វិហតោ, អាលោកោ ឧប្បន្នោ”តិ (ម. និ. ១.៣៨៦; បារា. ១២) វា វចនតោ វិជ្ជត្តយាលោកោ **ញាណាលោកោ**។ បឋមាភិសម្ពោធិយំ វិយ សញ្ជាតបីតិវិប្ផារោ, វិសេសតោ រតនឃរេ សមន្តបដ្ឋានវិចិននេ សញ្ជាតបីតិវសេន ឧប្បន្នសរីរោភាសោ វា **បីតិអាលោកោ**។ តត្ថេវ ឧប្បន្នបសាទវសេន សញ្ជាតអាលោកោវ **បសាទាលោកោ**។ ធម្មចក្កបវត្តនេ “អញ្ញាសិ វត, ភោ, កោណ្ឌញ្ញោ”តិ ឧប្បន្នបសាទាលោកោតិ ច វទន្តិ។ សព្ពត្ថេវ សត្ថុ ធម្មទេសនា សត្តានំ ហទយតមំ វិធមន្តី **ធម្មកថាអាលោកោ។ សព្ពោបិ ពុទ្ធានំ បាតុភាវា ឧប្បន្នោ អាលោកោ**តិ ឥមិនា សាវកានំ ទេសនាយ សញ្ជាតធម្មាលោកោបិ ពុទ្ធានុភាវោតិ ទស្សេតិ។

បជ្ជោតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សរសុត្តវណ្ណនា

២៧. សរណតោ អវិច្ឆេទវសេន បវត្តនតោ ខន្ធាទីនំ បដិបាដិ **សរា**។ តេនាហ “**ឥមេ សំសារសរា**”តិ។ **កុតោ**តិ កេន ការណេន, កិម្ហិ វា? តេនាហ “**កឹ អាគម្ម**”តិ? **ន បតិដ្ឋាតិ** បច្ចយាភាវតោ។ **អាបោ**តិអាទិនា បាឡិយំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ អប្បតិដ្ឋានាបទេសេន តត្ថ កាមរូបភវានំ អភាវោ ទស្សិតោ។ តទុភយាភាវទស្សនេន ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អរូបភវស្សបិ អភាវោ ទស្សិតោវ ហោតិ, យថារុតវសេន វា ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បុរិមា ទ្វេ គហិតា, គហិតញ្ច អត្ថំ បរិគ្គហេត្វាវ បច្ឆិមត្ថោ បវត្តោតិ។

សរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហទ្ធនសុត្តវណ្ណនា

២៨. និធីយតីតិ **និធានំ**។ និធាតព្ពតំ គតំ និហិតន្តិ អត្ថោ។ **មុត្តសារាទី**តិ មុត្តាមណិវេឡុរិយបវាឡរជតជាតរូបាទិ។ **សុវណ្ណរជតភាជនាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កហាបណ-ធញ្ញកោដ្ឋភណ្ឌាទី សង្គណ្ហាតិ។ តម្បិ ហិ និច្ចបរិព្ពយវសេន ភុញ្ជីយតីតិ “**ភោគោ**”តិ វុច្ចតិ។ **អញ្ញមញ្ញំ អភិគិជ្ឈន្តី**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស សន្តកំ អភិគិជ្ឈន្តិ។ តេនាហ “**បត្ថេន្តី**”តិ។ **អនលង្កតា**តិ ន អលំ បរិយត្តន្តិ ឯវំ កតចិត្តា, អត្រិច្ឆតាមហិច្ឆតាហិ អភិភូតា។ តេនាហ “**អតិត្តា អបរិយត្តជាតា**”តិ។ **ឧស្សុក្កជាតេសូ**តិ តំតំកិច្ចេ សញ្ជាតឧស្សុក្កេសុ។ **នានាកិច្ចជាតេសូ**តិ នានាវិធកិច្ចេសុ, សញ្ជាតនានាកិច្ចេសុ វា។ វដ្ដគាមិកបសុតេន **វដ្ដសោតំ អនុសរន្តេសុ**។ តណ្ហានិវាសតាយ គេហន្តិបិ អគារន្តិបិ វុច្ចតីតិ អាហ “**មាតុគាមេន សទ្ធឹ គេហ**”ន្តិ។ **វិរាជិយា**តិ ហេតុអត្ថទីបកំ បទន្តិ អាហ “**វិរាជេត្វា**”តិ, **ត្វា**-សទ្ទោបិ ចាយំ ហេតុអត្ថោតិ។

មហទ្ធនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ចតុចក្កសុត្តវណ្ណនា

២៩. ឥរិយា វុច្ចតិ កាយេន កត្តព្ពកិរិយា, តស្សា បវត្តិដ្ឋានភាវតោ **ឥរិយាបថោ**, គមនាទិ។ តំ អបរាបរប្បវត្តិយា ចក្កំ។ តេនាហ “**ចតុចក្កន្តិ ចតុឥរិយាបថ**”ន្តិ។ **នវទ្វារ**ន្តិ ករជកាយោ អធិប្បេតោ។ សោ ច កេសាទិអសុចិបរិបូរោតិ អាហ “**បុណ្ណន្តិ អសុចិបូរ**”ន្តិ។ **តណ្ហាយ សំយុត្ត**ន្តិ តណ្ហាសហិតំ។ តេន ន កេវលំ សភាវតោ **ឯវ**, អថ ខោ និស្សិតធម្មោ ច អសុចី ទស្សេតិ។ មាតុកុច្ឆិសង្ខាតេ អសុចិបង្កេ ជាតត្តា **បង្កជាតំ,** កេសាទិអសុចិបង្កជាតត្តា ច **បង្កជាតំ។ យាត្រា**តិ អបគមោ។ តេន សភាវតោ និស្សិតធម្មតោ ច អសុចិសភាវតោ កាយតោ កថំ អបគមោ សិយាតិ បុច្ឆតិ។ តេនាហ “**ឯតស្សា**”តិអាទិ។

នហនដ្ឋេន ពន្ធនដ្ឋេន នទ្ធីតិ ឧបនាហោ ឥធាធិប្បេតោតិ អាហ “នទ្ធិន្តិ ឧបនាហ”ន្តិ។ សោ បន ឥតោ បុព្ពកាលេ កោធោតិ អាហ “**បុព្ពកាលេ**”តិអាទិ ។ **បាឡិនិទ្ទិដ្ឋេ**តិ ឧបនាហឥច្ឆាទិកេ ឥធ បាឡិយំ និទ្ទិដ្ឋេ **កិលេសេ ឋបេត្វា អវសេសា** ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទយោ សត្ត កិលេសា ទុម្មោចយតាយ វរត្តា វិយាតិ **វរត្តាតិ វេទិតព្ពា**។ អារម្មណគ្គហណសភាវតោ **ឯកោ** ឯវេស ធម្មោ, បវត្តិ-អាការភេទេន បន **ឥច្ឆនដ្ឋេន** បត្ថនដ្ឋេន **ឥច្ឆា, លុព្ភនដ្ឋេន** គិជ្ឈនដ្ឋេន **លោភោ**តិ វុត្តោ។ **បឋមុប្បត្តិកា**តិ ឯកស្មឹ អារម្មណេ, វារេ វា បឋមំ ឧប្បន្នា។ **អបរាបរុប្បត្តិកោ**តិ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានកោ។ **អលទ្ធបត្ថនា** អប្បដិលទ្ធវត្ថុម្ហិ អាសត្តិ លោភោ។ **ឧប្បាដេត្វា**តិ សសន្តានតោ ឧទ្ធរិត្វា។

ចតុចក្កសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឯណិជង្ឃសុត្តវណ្ណនា

៣០. **ឯណិមិគស្ស វិយា**តិ ឯណិមិគស្ស ជង្ឃា វិយ។ អវយវីសម្ពន្ធេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ បិណ្ឌិមំសស្ស បរិតោ សមសណ្ឋិតត្តា **សុវដ្ដិតជង្ឃោ។ កិស**ន្តិ ថូលភាវបដិក្ខេបបរាជោតនា, ន សុដ្ឋុ កិសភាវទីបនបរាតិ អាហ “**អថូលំ សមសរីរ**”ន្តិ។ **អាតបេន មិលាត**ន្តិ តបសា មិលាតកាយំ ឥន្ទ្រិយសន្តាបនភាវតោ។ តេនេវាហ – “**តបោ មិលាត**”ន្តិអាទិ, តថា ចាហ បាឡិយំ “**អប្បាហារំ អលោលុប**”ន្តិ។ យថា “វីរស្ស ភាវោ វីរិយ”ន្តិ វីរភាវេន វីរិយំ លក្ខីយតិ, ឯវំ វីរិយសម្ភវេន វីរភាវោតិ អាហ “**វីរន្តិ វីរិយវន្ត**”ន្តិ។ “ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ”តិ (ថេរគា. ៩៨៣; មិ. ប. ៦.៥.១០) ធម្មសេនាបតិវុត្តនិយាមេន បរិមិតភោជិតាយ អប្បាហារតា

ភោជនេ មត្តញ្ញុតា។ “**មិតាហារ**”ន្តិ វត្វា បុន បរិច្ឆិន្នកាលភោជិតាយបិ អប្បាហារតំ ទស្សេន្តោ “**វិកាល…បេ… បរិត្តាហារ**”ន្តិ អាហ។ **ចតូសុ បច្ចយេសុ លោលុប្បវិរហិតំ** ពោធិមូលេ **ឯវ** សព្ពសោ លោលុប្បស្ស បហីនត្តា។ “ចតូសុ បច្ចយេសូ”តិ ហិ ឥទមិនាវ សព្ពត្ថ លោលុប្បវិគមោ ទីបិតោវាតិ។ **រសតណ្ហាបដិក្ខេបោ វា ឯស** “អប្បាហារ”ន្តិ វត្វា “អលោលុប”ន្តិ វុត្តត្តា។ “សីហំ វា”តិ ឯត្ថ ឯកចរសទ្ទោ វិយ ឥវ-សទ្ទោ អត្ថតោ “នាគ”ន្តិ ឯត្ថាបិ អានេត្វា, សម្ពន្ធិតព្ពោតិ អាហ – “**ឯកចរំ សីហំ វិយ, ឯកចរំ នាគំ វិយា**”តិ។ **ឯកចរា អប្បមត្តា** ឯកីកតាយ។

បញ្ចកាមគុណវសេន រូបំ គហិតំ តេសំ រូបសភាវត្តា។ **មនេន នាមំ គហិតំ** មនស្ស នាមសភាវត្តា។ **អវិនិភុត្តធម្មេ**តិ អវិនាភាវធម្មេ គហេត្វា។ **អាទិ**-សទ្ទេន អាយតនធាតុអាទយោ គហិតា។ កាមគុណគ្គហណេន ហេត្ថ រូបភាវសាមញ្ញេន បញ្ច វត្ថូនិ គហិតានេវ ហោន្តិ, មនោគហណេន ធម្មាយតនំ, ឯវំ ទ្វាទសាយតនានិ គហិតានិ ហោន្តិ។ ឥមិនា នយេន ធាតុអាទីនម្បិ គហិតតា យោជេតព្ពា។ តេនាហ “**បញ្ចក្ខន្ធាទិវសេនបេត្ថ ភុម្មំ យោជេតព្ព**”ន្តិ។ **ឯត្ថា**តិ បាឡិយំ។ កាមវត្ថុ **ភុម្មំ**។

ឯណិជង្ឃសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សត្តិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សតុល្លបកាយិកវគ្គោ

១. សព្ភិសុត្តវណ្ណនា

៣១. សតំ សាធូនំ សរណគមនសីលាទិភេទស្ស ធម្មស្ស ឧល្លបនតោ, អត្តនោ វា បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយា តស្ស ធម្មស្ស ឧល្លបនតោ កថនតោ សតុល្លបា, ទេវតា, តាសំ កាយោ សមូហោ, តត្ថ ភវាតិ **សតុល្លបកាយិកា**។ តេនាហ “**សតំ ធម្ម**”ន្តិអាទិ។ **សមាទានវសេន ឧល្លបេត្វា**, ន វណ្ណនាកថនមត្តេន **តត្រា**តិ តស្មិំ តាសំ ទេវតានំ សតុល្លបកាយិកភាវេ។ **ឥទំ វត្ថូ**តិ ឥទំ ការណំ។ **សមុទ្ទវាណិជា**តិ សំយត្តិកា។ **ខិត្តសរវេគេនា**តិ ជិយាមុត្តសរសទិសវេគេន, សីឃឱឃេនាតិ អត្ថោ។ ឧប្បតតីតិ ឧប្បាតោ។ ឧប្បាតេ ភវំ ព្យសនំ **ឧប្បាតិកំ**។ **បតិដ្ឋា**តិ ហិតបតិដ្ឋា។ បរលោកេ ហិតសុខាវហំ **អភយការណំ**។ **ជង្ឃសត**ន្តិ មនុស្សសតំ។ ជង្ឃាសីសេន ហិ មនុស្សេ វទតិ សហចារិភាវតោ។ **អគ្គហេសិ** បញ្ចសីលានិ។ អាសន្នានាសន្នេសុ អាសន្នស្សេវ បឋមំ វិបច្ចនតោ “**អាសន្នកាលេ គហិតសីលំ និស្សាយា**”តិ វុត្តំ។ **យដាវសេនា**តិ សមូហវសេន។

សព្ភីតិ សាធូហិ។ តេ ហិ សបរហិតសាធនតោ បាសំសតាយ សន្តគុណតាយ ច សន្តោតិ វុច្ចតិ។ តេ បន យស្មា បណ្ឌិតលក្ខណេហិ សមន្នាគតា ហោន្តិ, តស្មា “**បណ្ឌិតេហី**”តិ អាហ។ **សមាសេថា**តិ សំវសេថាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោតិ អាហ “**សព្ពឥរិយាបថេ**”តិអាទិ។ **មិត្តសន្ថវ**ន្តិ មេត្តិសន្ធានំ។ សត្តានំ ហិតេសិតាលក្ខណា ហិ មេត្តិ, សា ច ញាណសហិតា ញាណបុព្ពង្គមាវាតិ មិត្តសន្ថវោ អសំកិលិដ្ឋោ, ឥតរោ សំកិលិដ្ឋោតិ អាហ “**ន កេនចិ សទ្ធិំ កាតព្ពោ**”តិ។ **សទ្ធម្ម**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិហិតាវហំ សុន្ទរធម្មំ។ **សេយ្យោ**តិ ហិតវឌ្ឍនតាទិ វុត្តន្តិ អាហ “**វឌ្ឍី**”តិ។

សតំ សាធូនំ, បណ្ឌិតានន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តប្បដិយោគវិសយត្តា អញ្ញ-សទ្ទស្ស វុត្តំ “**អញ្ញតោ អន្ធពាលតោ**”តិ។ សោកនិមិត្តំ សោកការណំ ឧត្តរបទលោបេន ឥធ សោកសទ្ទេន គហិតន្តិ អាហ “**សោកវត្ថូន**”ន្តិអាទិ។ **សោកវត្ថូនិ** នាម ចោរាទយោ អច្ឆិន្ទនាទិវសេន បរេសំ សោកករណតោ។ **សោកានុគតា** សោកប្បត្តា។

ថេរស្សាតិ សំកិច្ចត្ថេរស្ស។ អត្តនោ ភគិនិយា ជេដ្ឋត្តា “**តុម្ហេ**”តិ អាហ។ អយំ “ឥធ ចោរា បដិបជ្ជិស្សូ”តិ អម្ហេ តិណាយបិ ន មញ្ញតីតិ ចិន្តេត្វា **ឯកច្ចេ “មារេម ន”ន្តិ អាហំសុ**។ ករុណាយ **ឯកច្ចេ “វិស្សជ្ជេមា”**តិ អាហំសុ។ **មន្តេត្វា**តិ ភាសេត្វា។

អហុ អហោសិ, ភូតបុព្ពន្តិ អត្ថោ។ **អរញ្ញស្មិំ ព្រហាវនេ**តិ តាទិសេ ព្រហាវនេ, មហារញ្ញេ និវាសីតិ អត្ថោ **ចេតោ**តិ ព្យាធោ។ **កូដានី**តិ វាគុរាទយោ។ **ឱឌ្ឌេត្វា**តិ សជ្ជេត្វា។ **សសក**ន្តិ បេលកំ **ឧព្ពិគ្គា**តិ ភីតតសិតា។ **ឯកវត្តិ**ន្តិ ឯករត្តេនេវ។ **ធនជានី**តិ បរិព្ពយវសេន អទ្ធិកេហិ លទ្ធព្ពធនតោ ហានិ, “សមណម្បិ នាម ហន្តិ, កឹ អម្ហេសុ លជ្ជិស្សតី”តិ អទ្ធិកានំ អនាគមនតោ ឯកទិវសំ លទ្ធព្ពបរិព្ពយម្បិ ន លភិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។

ញាតយោបិ មាតាបិតុភាតុភគិនិអាទិកេ ញាតកេ។ តេ កិរ អធិមុត្តស្ស ភគិនិយា សន្តិកំ ឧបគច្ឆន្តា អន្តរាមគ្គេ តេន សមាគតា, អធិមុត្តោ សច្ចវាចំ អនុរក្ខន្តោ ចោរភយំ តេសំ នារោចេសិ។ តេន វុត្តំ **"តេសម្បី"**តិអាទិ។ តំ និស្សាយ បព្ពជិតត្តា **"អធិមុត្តសាមណេរស្ស សន្តិកេ"**តិ វុត្តំ, ន ឧបសម្បទាចរិយោ ហុត្វា។ តេនាហ **"អត្តនោ អន្តេវាសិកេ កត្វា"**តិ។ សច្ចានុរក្ខណេន អនុត្តរគុណាធិគមេន ច **ញាតិមជ្ឈេ វិរោចតិ**។

សាតតន្តិ សតតំ។ ស-សទ្ទស្ស ហិ ឥធ សាភាវោ យថា "សារាគោ"តិអាទីសុ។ សាតភាវោ វា **សាតតន្តិ** អាហ **"សុខំ វា"**តិ។ **ការណេនាតិ** តេន តេន ការណេន។ សព្ពាសំ តាសំ វចនំ សុភាសិតំ, ភគវតោ បន ឧក្កំសគតំ សុភាសិតមេវ។ ស្វាយមត្ថោ តំតំគាថាបទេនេវ វិញ្ញាយតីតិ តំ នីហរិត្វា ទស្សេតុំ **"ន កេវល"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេន សប្បុរិសូបសំសេវសទ្ធម្មាភិយោគោ យថា សត្តានំ វឌ្ឍិយា បញ្ញាបដិលាភស្ស ឯកន្តិកំ ការណំ, ឯវំ សោកបច្ចយេ សតិ វិសោកភាវស្ស, ញាតិមជ្ឈេ សោភាយ, សុគតិគមនស្ស, ចិរំ សុខដ្ឋានស្ស, វដ្ដទុក្ខមោចនស្សបិ អញ្ញាសាធារណំ ហោតីតិ វុត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សព្ភិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មច្ឆរិសុត្តវណ្ណនា

៣២. បមជ្ជនាការេន បវត្តា អនុបលទ្ធិ **បមាទោ**។ តេន ឯកន្តតោ សតិរហិតា ហោន្តីតិ វុត្តំ **"សតិវិប្បវាសលក្ខណេនា"**តិ។ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទយោ ចេត្ថ បមាទេនេវ សង្គហិតា។ ឥទានិ យថា មច្ឆរិយនិមិត្តញ្ច បមាទនិមិត្តញ្ច ទានំ ន ទីយតិ, តំ ទស្សេតុំ **"ឯកច្ចោ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិក្ខយំ គមិស្សតីតិ** ភោគបរិហានី គមិស្សតិ។ **ខិឌ្ឌាទីតិ អាទិ**-សទ្ទេន មណ្ឌនវិភូសនឆណនក្ខត្តកិច្ចព្យសនាទី សង្គណ្ហាតិ។ **យសទាយកន្តិ** កិត្តិយសស្ស បរិវារយសស្ស ច ទាយកំ។ **សិរិទាយកន្តិ** សោភគ្គទាយកំ។ **សម្បត្តិទាយកន្តិ** កុលភោគរូបភោគសម្បទាហិ សម្បត្តិទាយកំ។ **បុញ្ញន្តិ** វា ឥធ បុញ្ញផលំ ទដ្ឋព្ពំ "ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតី"តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៨០) វិយ។ **អត្ថិ ទានស្ស ផលន្តិ** ឯត្ថ ទេយ្យធម្មស្ស អនវជ្ជិតតំ ពហុលសាធារណតំ, តំ បហាយ គមនីយតំ , តព្ពិសយាយ បីតិយា សាវជ្ជតំ, ទានធម្មស្ស អនញ្ញសាធារណតំ អនុគាមិកតំ, តព្ពិសយាយ បីតិយា អនវជ្ជតំ, លោភាទិបាបធម្មានំ វិនោទនំ, សេសបុញ្ញានំ ឧបនិស្សយញ្ច ជានន្តេនាតិ វត្តព្ពំ។

តំយេវ ពាលន្តិ យោ មច្ឆរី, តមេវ។ អទានសីលា **ពាលា**។ ឯកច្ចោ ធនស្ស បរិភោគបរិក្ខយភយេន អត្តនាបិ ន បរិភុញ្ជតិ អតិលោភសេដ្ឋិ វិយាតិ អាហ **"ឥធលោកបរលោកេសូ"**តិ។

យស្មា ឯកច្ចោ អទានសីលោ បុរិសោ អទ្ធិកេ ទិស្វា បស្សន្តោបិ ន បស្សតិ, តេសំ កថំ សុណន្តោបិ ន សុណោតិ, សយំ កិញ្ចិ ន កថេតិ, អទាតុកម្យតាចម្មេ ពទ្ធោ ហោតិ, តស្មា តត្ថ មតលិង្គានិ ឧបលព្ភន្តិយេវាតិ អាហ **"អទានសីលតាយ មរណេន មតេសូ"**តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន ទានមគ្គមេវ គហេត្វា មតេនស្ស សមតំ ទស្សេតុំ **"យថា ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ ទានសីលស្ស បន អមតលិង្គានិ វុត្តវិបរិយាយតោ វេទិតព្ពានិ។ **វជន្តិ** បុថុត្តេ ឯកវចនំ, តស្មា វចនវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ **"សហ វជន្តា"**តិ។ ទានសីលាទិធម្មោ បុរាតនោ, ន អជ្ជតនោតិ សនន្តនោ, សោ ឯតេសុ អត្ថីតិ **សនន្តនា**, បណ្ឌិតា, តេសំ ធម្មាតិ តេសំ វសេនបិ ធម្មោ **សនន្តនោតិ** អាហ **"សនន្តនានំ វា បណ្ឌិតានំ ឯស ធម្មោ"**តិ។ **អប្បស្មិម្បិ ទេយ្យធម្មេ** សតិ **ឯកេ** ទានំ ទទន្តិ, **ឯកេ** ន ទទន្តិ មច្ឆរិភាវា។ **សហស្សទានសទិសាតិ** ឯកាបិ ទក្ខិណា បរិច្ចាគចេតនាយ ឧឡារភាវតោ សហស្សទានសទិសា ហោតិ។

ទុរន្នគមនោតិ អសមង្គិនា អនុគន្តុំ ទុក្ករោ។ អននុគមនញ្ចស្ស ធម្មស្ស អបូរណមេវាតិ អាហ **"ទុប្បូរោ"**តិ។ "ធម្មំ ចរេ"តិ អយំ ធម្មចរិយា គហដ្ឋស្ស វសេន អារទ្ធាតិ អាហ **"ទសកុសលកម្មបថធម្មំ ចរតី"**តិ។ តេនាហ **"ទារញ្ច បោស"**ន្តិ។ **សមុញ្ជកន្តិ** កស្សកេហិ អត្តនា កាតព្ពំ កត្វា វិសដ្ឋធញ្ញករណតោ ខលេ ឧញ្ឆាចរិយវសេន សមុញ្ជនិអាទិនា ឆឌ្ឌិតធញ្ញសំហរណំ។ តេនាហ **"យោ អបិ...បេ.... សមុញ្ជកំ ចរតី"**តិ។ **ឯតេនាតិ** សតសហស្សសហស្សយាគិក្កហណេន ទសន្នម្បិ ភិក្ខុកោដីនំ បិណ្ឌបាតោ ទស្សិតោ ហោតិ។ "ទិន្នោ"តិ បទំ អានេត្វា យោជនា។ **ទសន្នំ វា កហាបណកោដីនំ បិណ្ឌបាតោតិ** ទសន្នំ កហាបណកោដីនំ វិនិយុញ្ជនវសេន សម្បាទិតបិណ្ឌបាតោ។ តយិទំ សតសហស្សំ សហស្សយាគីនំ ទានំ ឯត្តកំ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **សមុញ្ជកំ ចរន្តោបីតិ** សមុញ្ជកំ ចរិត្វាបិ, សមុញ្ជកចរណហេតូតិ អត្ថោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ទារំ បោសេន្តោបិ ធម្មំ ចរតិ, អប្បកស្មិំ ទទន្តោបិ ធម្មំ ចរតីតិ យោជនា។ **តថាវិធស្សាតិ** តាទិសស្ស តថាធម្មចារិនោ យា ធម្មចរិយា, តស្សា កលម្បិ នគ្ឃន្តិ **ឯតេ សហស្សយាគិនោ** អត្តនោ សហស្សយាគិតាយ។ **យំ តេន ទលិទ្ទេនាតិអាទិ** តស្សេវត្ថស្ស វិវរណំ។ **សព្ពេសម្បិ តេសន្តិ** "សតំសហស្សានំ សហស្សយាគិន"ន្តិ វុត្តានំ

តេសំ សព្ពេសម្បិ។ **ឥតរេស**ន្តិ “តថាវិធស្សា”តិ វុត្តបុរិសតោ អញ្ញេសំ។ **ទសកោដិសហស្សទាន**ន្តិ ទសកោដិសង្ខាតំ តតោ អនេកសហស្សភេទតាយ សហស្សទានំ។

“កលំ នគ្ឃតី”តិ ឥទំ តេសំ ទានតោ ឥមស្ស ទានស្ស ឧឡារតរភាវេន វិបុលតរភាវេន វិបុលតរផលតាយ វុត្តន្តិ អាហ **“កថំ នុ ខោ ឯតំ មហប្ផលតរន្តិ ជានេនត្ថ”**ន្តិ។ បច្ចយវិសេសេន មហគ្គំ គតោតិ **មហគ្គតោ,** ឧឡារោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“វិបុលស្សេតំ វេវចន”**ន្តិ។ **សមេនា**តិ ញាយេន, ធម្មេនាតិ អត្ថោ។ **វិសមេ**តិ ន សមេ មច្ឆរិយលក្ខណប្បត្តេ។ **ឆេត្វា**តិ បីឡេត្វា។ តំ បន បីឡនំ បោថនន្តិ ទស្សេន្តោ **“បោថេត្វា”**តិ អាហ។ **អស្សុមុខា**តិ តិន្តអស្សុមុខសម្មិស្សា បរំ រោទាបេត្វា។ **មហាទាន**ន្តិ យថាវុត្តំ ពហុទេយ្យធម្មស្ស បរិច្ចជនេន មហន្តទានំ។ **ឧប្បត្តិយា អបរិសុទ្ធតាយា**តិ អជ្ឈាសយស្ស ទេយ្យធម្មគវេសនាយ ច សុទ្ធតាយ មលីនត្តា។ **ឥតរំ** ធម្មចរិយាយ និព្ពត្តិតទានំ។ **បរិត្តទាន**ន្តិ បរិត្តស្ស ទេយ្យធម្មស្ស វសេន បរិត្តទានំ។ **អត្តនោ ឧប្បត្តិយា បរិសុទ្ធតាយា**តិ អជ្ឈាសយស្ស ទេយ្យធម្មគវេសនាយ ច វិសុទ្ធតាយ។ **ឯវន្តិអាទិមាហា**តិ “ឯវំ សហស្សានំ សហស្សយាគិន”ន្តិ អវោច។ តត្ថ **សហស្សាន**ន្តិ សតំសហស្សានំ។ គាថាពន្ធសុខត្ថំ សតគ្គហណំ ន កតំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

មច្ឆរិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សាធុសុត្តវណ្ណនា

៣៣. ឧទានំ ឧទានេសីតិ បីតិវេគេន ឧគ្គិរិតព្ពតាយ ឧទានំ ឧគ្គិរិ ឧច្ចារេសិ។ តយិទំ យស្មា បីតិសមុដ្ឋាបិតំ វចនំ, តស្មា វុត្តំ **“ឧទាហារំ ឧទាហរី”**តិ ។ យថា បន តំ វចនំ “ឧទាន”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ ទស្សេតុំ **“យថា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សទ្ធាយា**តិ ឯត្ថ **យ**-ការោ ហេតុអត្ថោ។ បរិច្ចាគចេតនាយ ហិ សទ្ធា វិសេសបច្ចយោ អស្សទ្ធស្ស តទភាវតោ។ **បិ**-សទ្ទោ វុត្តត្ថសម្បិណ្ឌនត្ថោ។ **“សាហូ”**តិ បទំ សាធុសទ្ទេន សមានត្ថំ ទដ្ឋព្ពំ។ **កថ**ន្តិ ទានយុទ្ធានំ វិបក្ខសភាវាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯតំ ឧភយ**ន្តិ ទានំ យុទ្ធន្តិ ឥទំ ទ្វយំ។ **ជីវិតភីរុកោ**តិ ជីវិតវិនាសភីរុកោ។ **ខយភីរុកោ**តិ ភោគក្ខយស្ស ភីរុកោ។ **វទន្តោ**តិ ជីវិតេ សាលយតំ, តតោ ឯវ យុជ្ឈនេ អសមត្ថតំ បវេទេន្តោ។ **ឆេជ្ជ**ន្តិ ហត្ថបាទាទិឆេទោ។ **ឧស្សហន្តោ**តិ វីរិយំ ករោន្តោ។ **ឯវំ ភោគេ រក្ខិស្សាមី**តិ តថា ភោគេ អបរិក្ខីណេ ករិស្សាមីតិ។ **វទន្តោ**តិ ឥធ ភោគេសុ លោភំ, តតោ ឯវ ទាតុំ អសមត្ថតំ បវេទេន្តោ។ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ ជីវិតភោគនិរបេក្ខតាយ ទានញ្ច យុទ្ធញ្ច សមំ ហោតិ។ **សទ្ធាទិសម្បន្នោ**តិ សទ្ធាធម្មជីវិតាវីមំសាសីលាទិគុណសមន្នាគតោ។ សោ ហិ ទេយ្យវត្ថុនោ បរិត្តកត្តា អប្បកម្បិ ទទន្តោ អត្តនោ បន ចិត្តសម្បត្តិយា ខេត្តសម្បត្តិយា ច ពហុំ ឧឡារបុញ្ញំ បវឌ្ឍេន្តោ ពហុវិធំ លោភ-ទោស-ឥស្សា-មច្ឆរិយ-ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទិភេទំ តប្បដិបក្ខំ អភិភវតិ, តតោ ឯវ ច តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ។ អដ្ឋកថាយំ បន **“មច្ឆេរំ មទ្ទតិ”**ច្ចេវ វុត្តំ, តស្ស បន ឧជុវិបច្ចនីកភាវតោ។

បរត្ថាតិ បរលោកេ។ **ឯកសាដកព្រាហ្មណវត្ថុ** អន្វយវសេន, អង្កុរវត្ថុ ព្យតិរេកវសេន វិត្ថារេតព្ពំ។

ធម្មោ លទ្ធោ ឯតេនាតិ **ធម្មលទ្ធោ,** បុគ្គលោ។ អគ្គិអាហិតបទស្ស វិយ សទ្ទសិទ្ធិ ទដ្ឋព្ពា។ **“ឧដ្ឋាន**ន្តិ កាយិកំ វីរិយំ, **វីរិយ**ន្តិ ចេតសិក”ន្តិ វទន្តិ។ **ឧដ្ឋាន**ន្តិ ភោគុប្បាទេ យុត្តបយុត្តតា។ **វីរិយ**ន្តិ តជ្ជោ ឧស្សាហោ។ **យមស្ស** អាណាបវត្តិដ្ឋានំ។ **វេតរណិម្បិ** ឥតរេ និរយេ ច អតិក្កម្ម។ តេ បន អដ្ឋាទីនំ វសេន អវីចិ ទសធា កត្វា អវសេសមហានិរយេ សត្តបិ អាយុប្បមាណភេទេន តយោ តយោ កត្វា ឯកតីសាតិ វទន្តិ។ សញ្ជីវាទិនិរយសំវត្តនស្ស កម្មស្ស តិក្ខមជ្ឈមុទុភាវេន តស្ស អាយុប្បមាណស្ស តិវិធតា វិភាវេតព្ពា។ អបរេ បន “អដ្ឋ មហានិរយា សោឡស ឧស្សទនិរយា អាទិតោ ចត្តារោ សិតនិរយេ ឯកំ កត្វា សត្ត សិតនិរយាតិ ឯវំ ឯកតីស មហានិរយា”តិ វទន្តិ។ មហានិរយគ្គហណតោ អាទិតោ ចត្តារោ សិតនិរយា ឯកោ និរយោ កតោតិ។

តេសន្តិ វិចិនិត្វា គហិតបច្ចយានំ។ **បញ្ចនវុតិបាសណ្ឌភេទា** បបញ្ចសូទនិសំវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទ្វីសុ វិចិននេសុ។ **ទក្ខិណាវិចិននំ អាហ,** ឧបមានានិ ហិ នាម យាវទេវ ឧបមេយ្យត្ថវិភាវនត្ថានិ។ ឯតេន សុខេត្តគហណតោបិ ទក្ខិណេយ្យវិចិននំ ទដ្ឋព្ពំ។

បាណេសុ សំយមោតិ ឥមិនា ទសវិធម្បិ កុសលកម្មបថធម្មំ ទស្សេតិ។ យថា ហិ “បាណេសុ សំយមោ”តិ ឥមិនា សត្តានំ ជីវិតាវោរោបនតោ សំយមោ វុត្តោ, ឯវំ តេសំ សាបតេយ្យាវហារតោ បរទារាមសនតោ វិសំវាទនតោ អញ្ញមញ្ញភេទនតោ ផរុសវចនេន សង្ឃដ្ដនតោ និរត្ថកវិប្បលបនតោ បរសន្តកាភិជ្ឈានតោ

ឧច្ឆេទចិន្តនតោ មិច្ឆាភិនិវេសនតោ ច សំយមោ ហោតីតិ។ តេនាហ “**សីលានិសំសំ កថេតុមារទ្ធា**”តិ។ ផរុសវចនសំយមោ បនេត្ថ សរូបេនេវ វុត្តោ។

បរស្ស ឧបវាទភយេនាតិ បាបកិរិយហេតុ បរេន អត្តនោ វត្តព្ពឧបវាទភយេន។ **ឧបវាទភយា**តិ ឧបវាទភយនិមិត្តំ។ “កថំ នុ ខោ អម្ហេ បរេ ន ឧបវទេយ្យុ”ន្តិ អាសីសន្តា **បាបំ ន ករោន្តិ។ ធម្មបទមេវា**តិ អសង្ខតធម្មកោដ្ឋាសោ ឯវ **សេយ្យោ** សេដ្ឋោ។ យស្មា សព្ពសង្ខតំ អនិច្ចំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មំ, តស្មា តទធិគមាយ ឧស្សាហោ ករណីយោតិ ទស្សេតិ។ បុព្ពសទ្ទោ កាលវិសេសវិសយោតិ អាហ “**បុព្ពេ ច កស្សបពុទ្ធាទិកាលេបី**”តិអាទិ។ បុន អកាលវិសេសោ អបាធិយេក្កោ ភុម្មត្ថវិសយោវាតិ អាហ “**សព្ពេបិ វា**”តិអាទិ។ តត្ថ **សព្ពេបិ វា**តិ ឯតេ សព្ពេបិ កស្សបពុទ្ធាទយោ លោកនាថា **សន្តោ នាម** វូបសន្តសព្ពកិលេសសន្តាបា សន្តសព្ភូតគុណត្តា។

សាធុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នសន្តិសុត្តវណ្ណនា

៣៤. កមនីយានីតិ កន្តានិ។ តតោ ឯវ ឯតានិ **ឥដ្ឋារម្មណានិ** សុខារម្មណានិ **រូបាទីនិ,** តេ បន វត្ថុកាមា, តទារម្មណកិលេសកាមា វា។ “**ន សន្តិ កាមា មនុជេសូ**”តិ ទេសនាសីសមេតំ, និច្ចយេន កាមា អនិច្ចាយេវ។ មច្ចុ ធីយតិ ឯត្ថាតិ **មច្ចុធេយ្យំ**។ ន បុន អាគច្ឆតិ ឯត្ថ តំ **អបុនាគមនំ។ អបុនាគមនសង្ខាតំ និព្ពានំ** អនុបគច្ឆនតោ។ **និព្ពានំ ហី**តិអាទិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស វិវរណំ។ **ពទ្ធោ**តិ បដិពទ្ធចិត្តោ។ **បមត្តោ**តិ វោស្សគ្គបមាទំ អាបន្នោ។

តណ្ហាឆន្ទតោ ជាតំ តស្ស វិសេសបច្ចយត្តា។ ឥច្ឆិតំ ហនតីតិ **អឃំ,** ទុក្ខំ។ ឥធ បន អនវសេសបរិយាទានវសេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខន្តិ។ **ឆន្ទវិនយា អឃវិនយោ**តិ ហេតុនិរោធេន ហិ ផលនិរោធោ, ឯវំ សឧបាទិសេសនិព្ពានំ វត្វា **អឃវិនយា ទុក្ខវិនយោ**តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានំ វទតិ។

ចិត្រានីតិ កិលេសកាមាបិ វេទនាទិដ្ឋិសម្បយោគភេទេន ហោន្តិ, អាការភេទេន ច អត្ថិ សវិឃាតាវិឃាតាតិ តតោ វិសេសេតុំ “**អារម្មណចិត្តានី**”តិ វុត្តំ។ **សង្កប្បិតរាគោ**តិ សុភាទិវសេន សង្កប្បិតវត្ថុម្හិ រាគោ។ **កិលេសកាមោ កាមោតិ វុត្តោ** តស្សេវិធ វិសេសតោ កាមភាវសិទ្ធិតោ។ **បសូរសុត្តេន វិភាវេតព្ពោ** “ន តេ កាមា”តិអាទិនា តស្ស វត្ថុម្ហិ អាគតត្តា។ ឥទានិ តមត្ថំ សង្ខេបេនេវ វិភាវេន្តោ “**បសូរបរិព្ពាជកោ ហី**”តិអាទិមាហ។ **ន តេ កាមា យានិ ចិត្រានិ លោកេ**តិ តេ ចេ កាមា ន ហោន្តិ, យានិ លោកេ ចិត្រានិ រូបាទិអារម្មណានិ។ **វេទេសី**តិ កេវលំ សង្កប្បរាគញ្ច កាមំ កត្វា វទេសិ ចេ។ **ហេហិន្តី**តិ ភវេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ សុណន្តោ សទ្ទានិ មនោរមានិ, សត្ថាបិ តេ ហេហិតិ កាមភោគីតិ បច្ចេកំ គាថា, ឥធ បន សំខិបិត្វា ទស្សិតា។ ធីរា នាម ធិតិសម្បន្នាតិ អាហ “**បណ្ឌិតា**”តិ។

តស្សាតិ យោ បហីនកោធមានោ សព្ពសោ សំយោជនាតិគោ នាមរូបស្មឹ អសជ្ជន្តោ រាគាទិកិញ្ចនរហិតោ, តស្ស។ **មោឃរាជា នាម ថេរោ** ពាវរីព្រាហ្មណស្ស បរិចារកានំ សោឡសន្នំ អញ្ញតរោ។ **យថានុសន្ធី** អប្បត្តោសាវសេស-**អត្ថោ,** កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ អធិប្បាយោ ។ សព្ពសោ វិមុត្តត្តាវ ទេវមនុស្សា នមស្សន្តិ, យេ តំ បដិបជ្ជន្តិ។ តេសំ កឹ ហោតិ? កិញ្ចិបិ ន សិយាតិ អយមេត្ថ អត្ថវិសេសោ? **ទសពលំ សន្ធាយេវមាហ** ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន។ **អនុបដិបត្តិយាតិ** បដិបត្តឹ អនុគន្ត្វា បដិបជ្ជនេន។ **នមស្សន្តិ** តំ បូជេន្តិ។

ចតុសច្ចធម្មំ ជានិត្វាតិ តេន បដិវិទ្ធំ ចតុសច្ចធម្មំ បដិវិជ្ឈិត្វា។ តថា ច ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ និព្ពេមតិកា ហោន្តីតិ អាហ “**វិចិកិច្ឆំ បហាយា**”តិ។ តតោ បរំ បន អនុក្កមេន អគ្គមគ្គាធិគមេន **សង្គាតិគាបិ** ហោន្តិ។ អសេក្ខធម្មបារិបូរិយា **បសំសិយា** វិញ្ញូនំ បសំសាបិ ហោន្តីតិ។

នសន្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧជ្ឈានសញ្ញិសុត្តវណ្ណនា

៣៥. ឧជ្ឈានវសេន បវត្តា សញ្ញា ឯតេសំ អត្ថិ, ឧជ្ឈានវសេន វា សញ្ជានន្តីតិ **ឧជ្ឈានសញ្ញី។ ការយេ**តិ កតានំ បរិយន្តំ ការយេតិ អត្ថោ។ **បរិយន្តការិតន្តិ** បរិច្ឆិន្នការិតំ បរិមិតវចនន្តិ អត្ថោ។ បំសុកូលាទិ

បដិបក្ខនយេន **បត្តុណ្ណទុកុលាទិ** វុត្តំ។ **នាមំ គហិត**ន្តិ ឯតេន “ឧជ្ឈានសញ្ញិកា”តិ ឯត្ថ ក-សទ្ទោ សញ្ញាយន្តិ ទស្សេតិ។

អញ្ញេនាការេន ភូតន្តិ អត្ថនា បវេទិយមានាការតោ អញ្ញេន អសុទ្ធេន អាការេន វិជ្ជមានំ ឧបលព្ភមានំ អត្ថានំ។ **វញ្ចេត្វា**តិ បលម្ភេត្វា។ **តស្ស** កុហកស្ស។ **តំ** ចតុន្នំ បច្ចយានំ បរិភុញ្ជនំ។ **បវិជានន្តី**តិ តស្ស បដិបត្តឹ បរិច្ឆិជ្ជ ជានន្តិ។ **ការកោ**តិ សម្មាបដិបត្តិយា កត្តា, សម្មាបដិបជ្ជិតាតិ អត្ថោ។

ឥទន្តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, អយន្តិ អត្ថោ។ **ធម្មានុធម្មបដិបទា**តិ និព្ពានធម្មស្ស អនុច្ឆវិកតាយ អនុធម្មភូតា បដិបទា។ បដិបក្ខវិធមនេ អសិថិលតាយ **ទឡ្ហា។ ភាសិតមត្តេន ច សវនមត្តេន ចា**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ វិសេសនិវត្តិអត្ថោ។ តេន ភាសិតស្ស សុតស្ស ច សម្មាបដិបត្តិវិសេសំ និវត្តេតិ។ **លោកបរិយាយ**ន្តិ លោកស្ស បរិវិធមនំ ឧប្បាទនិរោធវសេន សង្ខារានំ បវត្តិំ។ តេនាហ “**សង្ខារលោកស្ស ឧទយព្ពយ**”ន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ សច្ចបដិវេធេនេវ ហោតីតិ អាហ “**ចតុសច្ចធម្មញ្ច អញ្ញាយា**”តិ ។ **ឯវំ ន កុព្ពន្តី**តិ អត្ថនិ វិជ្ជមានម្បិ គុណំ អនាវិករោន្តោ “យថា តុម្ហេ វទថ, ឯវំ ន កុព្ពន្តី”តិ អវិជ្ជមានតំ ព្យាករោតីតិ អត្ថោ។

អការកមេវាតិ ទោសំ អការកមេវ។ អច្ចយស្ស បដិគ្គណ្ហនំ នាម អធិវាសនំ, ឯវំ សោ ទេសកេន ទេសិយមានោ តតោ វិគតោ នាម ហោតិ។ តេនាហ “**បដិគ្គណ្ហាតូតិ ខមតូ**”តិ។

សភាវេនាតិ សភាវតោ។ **ឯកសទិស**ន្តិ បរេសំ ចិត្តាចារំ ជានន្តម្បិ អជានន្តេហិ សហ ឯកសទិសំ ករោន្តា។ **បរតោ**តិ បច្ឆា។ **កថាយ ឧប្បន្នាយា**តិ “កស្សច្ចយា ន វិជ្ជន្តី”តិអាទិកថាយ បវត្តមានាយ “តថាគតស្ស ពុទ្ធស្សា”តិអាទិនា **ពុទ្ធពលំ** ពុទ្ធានុភាវំ ទីបេត្វា។ **ខមិស្សាមី**តិ អច្ចយទេសនំ បដិគ្គណ្ហិស្សាមិ។ តប្បដិគ្គហោ ហិ ឥធ ខមនន្តិ អធិប្បេតំ, សត្ថា បន សព្ពកាលំ ខមោ ឯវ។

កោបោ អន្តរេ ចិត្តេ ឯតស្សាតិ **កោបន្តរោ**។ ទោសោ គរុ គរុកាតព្ពោ អស្សាតិ **ទោសគរុ**។ “បដិមុច្ចតី”តិ វា បាឋោ, អយមេវ អត្ថោ។ **អច្ចាយិកកម្ម**ន្តិ សហសា អនុបធារេត្វា កិរិយា។ **នោ ចិធា**តិ នោ ចេ ឥធ។ **ឥធា**តិ និបាតមត្តំ។ **អបគតំ** អបនីតំ។ ទោសោ នោ ចេ សិយា, តេន បរិយាយេន យទិ អបរាធោ នាម ន ភវេយ្យាតិ។ **ន សម្មេយ្យុំ** ន វូបសមេយ្យុំ។ **កុសលោ**តិ អនវជ្ជោ។

ធីរោ សតោតិ បទទ្វយេន វុត្តធិទ្ធំ អាហ។ **កោ និច្ចមេវ បណ្ឌិតោ នាមាតិ អត្ថោ**តិ “កស្សច្ចយា”តិអាទិកាយ បុច្ឆាគាថាយ អត្ថោ។ ទីឃមជ្ឈិមសំវណ្ណនាសុ តថាគត-សទ្ទោ វិត្ថារតោ សំវណ្ណិតោតិ អាហ “**ឯវមាទីហិ ការណេហិ តថាគតស្សា**”តិ។ **ពុទ្ធត្តាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន “ពោធេតា បជាយា”តិអាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧) និទ្ទេសេ អាគតការណានិ សង្គណ្ហន្តិ។ **វិមោក្ខំ** វុច្ចតិ អរិយមគ្គោ, តស្ស **អន្តោ** អគ្គផលំ, តត្ថ ភវា **បណ្ណត្តិ**, តស្សា វសេន។ ឯវំ ពុទ្ធពលំ ទីបេតិ។ ឥទានិ ខិត្តំ សង្ខេបេន សំហរាបិតំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។

ឧជ្ឈានសញ្ញិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សទ្ធាសុត្តវណ្ណនា

៣៦. **តត្វស្សា**តិ ឱ-ការស្ស វ-ការាទេសំ អ-ការស្ស ច លោបំ កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ “**តតោ អស្សា**”តិ។ “តតស្សា”តិ វា បាឋោ, **តតោ**តិ ច សទ្ធាហេតូតិ អត្ថោ។ **នានុបតន្តី**តិ ន វត្តន្តិ។ **បមាទំ ករោន្តី**តិ បមជ្ជន្តិ, មិច្ឆា បដិបជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **លក្ខណានី**តិ អនិច្ចាទិលក្ខណានិ។ **ឧបនិជ្ឈាយតី**តិ ឧបេច្ច ញាណចក្ខុនា បេក្ខតិ, អនុបស្សតីតិ អត្ថោ។ **អាគតកិច្ច**ន្តិ អាហតកិច្ចំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **សាធេតី**តិ អសម្មោហបដិវេធវសេន និប្ផាទេតិ, តថលក្ខណំ និរោធសច្ចំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ អយមត្ថោ មគ្គេបិ វត្តព្ពោ តេន វិនា អសម្មោហបដិវេធស្ស អសម្ភវតោ។ **កសិណារម្មណស្សា**តិ ឥទំ លក្ខណវចនំ។ អកសិណារម្មណសមាបត្តិយោបិ ហិ សន្តីតិ។ យថា ច កសិណារម្មណានិ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ អវសេសានញ្ច តទារម្មណានំ បច្ចវេក្ខណវសេន ចិត្តានំ, ឯវំ តេន តានិ អារម្មណានិ គហិតានីតិ “កសិណារម្មណស្ស”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ បរមំ ឧត្តមំ សុខន្តិ វត្តព្ពតោ **បរមសុខំ អរហត្តំ**។

សទ្ធាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សមយសុត្តវណ្ណនា

៣៧. ឧទានំ បដិច្ចាតិ ឧក្កាករញ្ញោ ជាតិសម្ភេទបរិហារនិមិត្តំ អត្តនោ វំសបរិសុទ្ធំ និស្សាយ វុត្តំ បីតិឧទាហារំ បដិច្ច គោត្តវសេន **“សក្យា”តិ លទ្ធនាមានំ**។ យទិ ឯកោបិ ជនបទោ, កថំ ពហុវចនន្តិ អាហ **“រុឡ្ហី សទ្ទេនា”**តិ។ អក្ខរចិន្តកា ហិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ យុត្តេ វិយ សលិង្គវចនានិ ឥច្ឆន្តិ, អយមេត្ថ រុឡ្ហី យថា “អវន្តី កុរូ”តិ, តព្ពិសេសនេ បន ជនបទសទ្ទេ ជាតិសទ្ទតាយ ឯកវចនមេវ។ **អរោបិមេ**តិ កេនចិ ន រោបិមេ។

អាវរណេនាតិ សេតុនា។ **ពន្ធាបេត្វា**តិ បណ្ណបលាសបាសាណមត្តិកខណ្ឌាទីហិ អាលី ថិរំ ការាបេត្វា។ **សស្សានិ ការេន្តី**តិ ជេដ្ឋមាសេ កិរ យម្ហស្ស ពលវភាវេន ហិមវន្តេ ហិមំ វិលីយិត្វា សន្ទិត្វា អនុក្កមេន រោហិណីនទី បវិសតិ, តំ ពន្ធិត្វា សស្សានិ ការេន្តិ។ **“ជាតិំ ឃដ្តេត្វា កលហំ វឌ្ឍយិំសូ”**តិ សង្ខេបេន វុត្តមត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ **“កោលិយកម្មករា វទន្តី”**តិ អាហ។ **និយុត្តអមច្ចាន**ន្តិ តស្មិំ សស្សបរិបាលនកម្មេ និយោជិតមហាមត្តានំ។

តីណិ ជាតកានីតិ “កុហាវិហត្តោ បុរិសោ”តិអាទិនា **ផន្ទនជាតកំ** (ជា. ១.១៣.១៤ អាទយោ) “ទុទ្ទុភាយតិ ភទ្ទន្តេ”តិអាទិនា **ទុទ្ទុភជាតកំ,** (ជា. ១.៤.៨៥ អាទយោ) “វន្ទាមិ តំ កុញ្ជរា”តិអាទិនា **លដុកិកជាតក**ន្តិ (ជា. ១.៥.៣៩ អាទយោ) ឥមានិ តីណិ ជាតកានិ។ **ទ្វេ ជាតកានី**តិ –

“សាធុ សម្ពហុលា ញាតី, អបិ រុក្ខា អរញ្ញជា;
វាតោ វហតិ ឯកដ្ឋំ, ព្រហន្តម្បិ វនប្បតិ”ន្តិ។ –

អាទិនា **រុក្ខធម្មជាតកំ** (ជា. ១.១.៧៤)។

“សម្មោទមានា គច្ឆន្តិ, ជាលមាទាយ បក្ខិនោ;
យទា តេ វិវទិស្សន្តិ, តទា ឯហិន្តិ មេ វស”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៣៣) –

អាទិនា **សម្មោទមានជាតក**ន្តិ ឥមានិ ទ្វេ ជាតកានិ។

“អត្តទណ្ឌា ភយំ ជាតំ, ជនំ បស្សថ មេធគំ;
សំវេគំ កិត្តយិស្សាមិ, យថា សំវិជិតំ មយា”តិ។ (សុ. និ. ៩៤១) –

អាទិនា **អត្តទណ្ឌសុត្តំ**។

តេនាតិ ភគវតា។ **កលហករណភាវោ**តិ កលហករណស្ស អត្ថិភាវោ។ មហាបថវិយា មហគ្ឃោ ខត្តិយេ កស្មា នាសេថាតិ ទស្សេត្វា កលហំ វូបសមេតុកាមោ ភគវា បថវី និទស្សនភាវេន គណ្ហីតិ ទស្សេន្តោ **“បថវី នាម កឹ អគ្ឃតី”**តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋានេ**តិ អការណេ។ **វេរំ កត្វា**តិ វិរោធំ ឧប្បាទេត្វា។ តំតំបលោភនកិរិយាយ បរក្កមន្តិយោ **“ឧក្កណ្ឋន្តូ”តិ សាសនំ បេសេន្តិ**។ **កុណាលទហេ**តិ កុណាលទហតីរេ បតិដ្ឋាយ។ **បុច្ឆិតំ កថេសិ** អនុក្កមេន កុណាលសកុណរាជស្ស បុច្ឆាបសង្គេន **កុណាលជាតកំ** (ជា. ២.២១.កុណាលជាតក) កថេស្សាមីតិ។ **អនភិរតិំ វិនោទេសិ** ឥត្ថីនំ ទោសទស្សនមុខេន កាមានំ អាទីនវោការសំកិលេសវិភាវនវសេន។ **បុរិសបុរិសេហី**តិ កោសជ្ជំ វិទ្ធំសេត្វា បុរិសថាមព្រូហនេន ឧត្តមបុរិសេហិ នោ ភវិតុំ វដ្តតីតិ ឧប្បន្នចិត្តា ។ **អវិស្សដ្ឋសមណកម្មន្តា** អបរិច្ចត្តកម្មដ្ឋានាភិយោគាតិ អត្ថោ។ **និសីទិតុំ វដ្តតី**តិ ភគវា ចិន្តេសីតិ យោជនា។

បទុមិនិយន្តិ បទុមវនេ។ **វិកសីសុ** គុណគណវិពោធេន។ **អយំ ឥមស្ស…បេ…. ន កថេសី**តិ ឥមិនា សព្ពេបិ តេ ភិក្ខូ តាវទេវ បដិបាដិយា អាគតត្តា អញ្ញមញ្ញស្ស លទ្ធមានា អត្តនា បដិលទ្ធវិសេសំ ភគវតោ នារោចេសុន្តិ ទស្សេតិ។ **ខីណាសវាន**ន្តិអាទិនា តត្ថ ការណមាហ។

ឱសដមត្តេតិ ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគតមត្តេ។ **អរិយមណ្ឌលេ**តិ អរិយបុគ្គលសមូហេ។ **បាចីនយុគន្ធរបរិក្ខេបតោ**តិ យុគន្ធរបព្ពតស្ស បាចីនបរិក្ខេបតោ, ន ពាហិរកេហិ វុច្ចមានឧទយបព្ពតតោ។ **រាមណេយ្យកទស្សនត្ថ**ន្តិ ពុទ្ធុប្បាទបដិមណ្ឌិតត្តា វិសេសតោ រមណីយស្ស លោកស្ស រមណីយភាវទស្សនត្ថំ។ **ឧល្លង្ឃិត្វា**តិ ឧដ្ឋហិត្វា។ **ឯវរូបេ ខណេ លយេ មុហុត្តេ**តិ យថាវុត្តេ ចន្ទមណ្ឌលស្ស ឧដ្ឋិតក្ខណេ ឧដ្ឋិតវេលាយំ ឧដ្ឋិតមុហុត្តេតិ ឧបរូបរិកាលស្ស វឌ្ឍិតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

តេសំ ភិក្ខូនំ ជាតិអាទិវសេន ភគវតោ អនុរូបបរិវារភាវំ ទស្សេន្តោ “**តត្ថ**”តិអាទិមាហ។ **មហាសម្មតស្ស វំសេ ឧប្បន្នោ**តិអាទិ កុលវំសសុទ្ធិទស្សនំ។ **ខត្តិយគព្ភេ ជាតោ**តិ ឥទំ សតិបិ ជាតិវិសុទ្ធិយំ មាតាបិតូនំ វសេន អវិសុទ្ធតា សិយាតិ តេសម្បិ “អវិសុទ្ធតា នត្ថិ ឥមេស”ន្តិ វិសុទ្ធិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ សតិបិ ច គព្ភវិសុទ្ធិយំ កតទោសេន មិស្សកត្តា អរជ្ជារហតាបិ សិយាតិ “តម្បិ នត្ថិ ឥមេស”ន្តិ ទស្សនត្ថំ “**រាជបព្ពជិតា**”តិអាទិ វុត្តំ។

សាមន្តាតិ សមីបេ។ **ចលីសូ**តិ ឧដ្ឋហីសុ។ កោសមត្តំ ឋានំ **សទ្ទន្តរំ**, “សទ្ទសវនដ្ឋានមេវ សទ្ទន្តរ”ន្តិ អបរេ។ **តិក្ខត្តុំ តេសដ្ឋិយា នគរសហស្សេសូ**តិ ជម្ពុទីបេ កិរ អាទិតោ មហន្តានិ តេសដ្ឋិ នគរសហស្សានិ ឧប្បន្នានិ, តថា ទុតិយំ, តថា តតិយំ។ តំ សន្ធាយាហ “តិក្ខត្តុំ តេសដ្ឋិយា នគរសហស្សេសូ”តិ។ តានិ បន សម្បិណ្ឌេត្វា សតសហស្សតោ បរំ នវសហស្សាធិកានិ អសីតិសហស្សានិ។ **នវនវុតិយា ទោណមុខសតសហស្សេសូ**តិ នវសតសហស្សាធិកេសុ នវុតិសតសហស្សេសុ ទោណមុខេសុ។ **ទោណមុខ**ន្តិ ច មហានគរស្ស អាយុប្បត្តិដ្ឋានភូតំ បាទនគរំ វុច្ចតិ។ **ឆនវុតិយា បដ្ដនកោដិសតសហស្សេសូ**តិ ឆកោដិសតសហស្សអធិកេសុ នវុតិកោដិសតសហស្សបដ្ដនេសុ។ តម្ពបណ្ណិទីបាទិ**ឆបណ្ណាសាយ រតនាករេសុ**។ ឯវំ បន នគរ-ទោណមុខបដ្ដន-រតនាករាទិភាវេន កថនំ តំតំអធិវត្ថាយ វសន្តីនំ តាសំ ទេវតានំ ពហុភាវទស្សនត្ថំ។ យទិ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតា សន្និបតិតា។ អថ កស្មា បាឡិយំ “ទសហិ ច លោកធាតូហី”តិ? វុត្តន្តិ អាហ “**ទសសហស្ស... បេ.... អធិប្បេត**”ន្តិ។ តេន សហស្សិលោកធាតុ ឥធ “ឯកា លោកធាតូ”តិ វេទិតព្ពា។

លោហបាសាទេតិ សព្ពបឋមកតេ លោហបាសាទេ។ **ព្រហ្មលោកេ**តិ ហេដ្ឋិមេ ព្រហ្មលោកេ។ យទិ តា ទេវតា ឯវំ និរន្តរា ហុត្វា សន្និបតិតា, បច្ឆា អាគតានំ ឱកាសោ ឯវំ ន ភវេយ្យាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “**យថា ខោ បនា**”តិអាទិ។

សុទ្ធាវាសកាយេ ឧប្បន្នា **សុទ្ធាវាសកាយិកា**។ តាសំ បន យស្មា សុទ្ធាវាសភូមិ និវាសដ្ឋានំ, តស្មា វុត្តំ “**សុទ្ធាវាសវាសីន**”ន្តិ។ **អាវាសា**តិ អាវាសដ្ឋានភូតា។ ទេវតា បន ឱរម្ភាគិយានំ ឥតរេសញ្ច សំយោជនានំ សមុច្ឆិន្នដ្ឋេន សុទ្ធោ អាវាសោ វិហារោ ឯតេសន្តិ **សុទ្ធាវាសា**។ **មហាសមាគមំ ញត្វា**តិ មហាសមាគមំ គតាតិ ញត្វា។

បុរត្ថិមចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឱតរិ អញ្ញត្ថ ឱកាសំ អលភមានោ។ ឯវំ សេសាបិ។ **មណិវម្ម**ន្តិ ឥន្ទនីលមណិមយំ កវចំ។ ពុទ្ធានំ អភិមុខភាគោ **ពុទ្ធវីថិ**, សា យាវ ចក្កវាឡា **ឧត្តរិតុំ ន សក្កា។ មហតិយា ពុទ្ធវីថិយាវា**តិ ពុទ្ធានំ សន្តិកំ ឧបសង្កមន្តេហិ តេហិ ទេវព្រហ្មេហិ វលញ្ជិតពុទ្ធវីថិយាវ។

សមិតិ សង្គតិ សន្និបាតោ សមយោ, មហន្តោ សមយោ **មហាសមយោ**តិ អាហ “**មហាសមូហោ**”តិ។ បវទ្ធំ វនំ **បវន**ន្តិ អាហ “**វនសណ្ឌោ**”តិ។ **ទេវឃដា**តិ ទេវសមូហា។ **សមាទហំសូ**តិ សមាហិតំ លោកុត្តរសមាធី សុដ្ឋុ អប្បិតំ អកំសុ។ តថា សមាហិតំ បន សមាធិនា និយោជិតំ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “**សមាធិនា យោជេសុ**”ន្តិ។ សព្ពេសំ គោមុត្តវង្កាទីនំ ទូរសមុស្សារិតត្តា **អត្តនោ...បេ.... អករិំសុ**។ វិនយតិ អស្សេ ឯតេហីតិ **នេត្តានិ,** យោត្តានិ។ អវីថិបដិបន្នានំ អស្សានំ វីថិបដិបាទនំ រស្មិគ្គហណេន ហោតីតិ “**យោត្តានិ គហេត្វា អចោទេន្តោ**”តិ វត្វា តំ បន អចោទនំ អវារណមេវាតិ អាហ “**អចោទេន្តោ អវារេន្តោ**”តិ។

យថា ខីលំ ភិត្តិយំ, ភូមិយំ វា អាកោដិតំ ទុន្នីហរណំ, យថា ច បលិឃំ នគរប្បវេសនិវារណំ, យថា ច ឥន្ទខីលំ គម្ភីរនេមិ សុនិខាតំ ទុន្នីហរណំ, ឯវំ រាគាទយោ សត្តសន្តានតោ ទុន្នីហរណា និព្ពាននគរប្បវេសនិវារណា ចាតិ តេ “**ខីលំ បលិឃំ ឥន្ទខីល**”ន្តិ ច វុត្តា។ **ឩហច្ចា**តិ ឧទ្ធរិត្វា។ តណ្ហាឯជាយ អភាវេន **អនេជា**។ បរមសន្តុដ្ឋភាវេន ចាតុទ្ទិសត្តា **អប្បដិហតចារិកំ ចរន្តិ**។ ពុទ្ធចក្ខុ-ធម្មចក្ខុ-ទិព្ពចក្ខុ-សមន្តចក្ខុ-បកតិចក្ខូនំ វសេន **បញ្ចហិ ចក្ខូហិ**។ សុទន្តា កុតោតិ អាហ “**ចក្ខុតោបី**”តិ។ **ឆន្ទាទីហី**តិ ឆន្ទាទីនំ វសេន **ន គច្ឆន្តិ** ន វត្តន្តិ។ **ន អាគច្ឆន្តិ** អនុប្បាទនតោ។ **អាគុ**ន្តិ អបរាធំ។

សព្ពសំយោគាតិ វិភត្តិលោបេន និទ្ទេសោ, សព្ពេ សំយោគេតិ អត្ថោ។ **វិសជ្ជាតិ** វិសជ្ជិត្វា។ **ឯវម្បី**តិ ឥមាយបិ គាថាយ វសេន “អាគុំ ន ករោតី”តិ បទេ។

គតាសេតិ គតា ឯវ។ **ន គមិស្សន្តិ** បរិនិដ្ឋិតសរណគមនត្តា។ លោកុត្តរសរណគមនញ្ចេត្ថ អធិប្បេតំ។ តេនាហ “**និព្ពេមតិកសរណគមនេន គតា**”តិ។ តេ ហិ និយមេន អបាយំ ន គមិស្សន្តិ, ទេវកាយញ្ច បរិបូរេស្សន្តិ។ យេ បន លោកិយេន សរណគមនេន ពុទ្ធំ សរណំ គតា, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយំ, សតិ ច បច្ច

យន្តរសមវាយេ បហាយ មានុសំ ទេហំ ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តីតិ។ តេនាហ សោ ព្រហ្មា “**យេ កេចិ ពុទ្ធំ…បេ… បរិបូរេស្សន្តី**”តិ។

សមយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សកលិកសុត្តវណ្ណនា

៣៨. តន្តិ ឧយ្យានំ សង្ខំ គតន្តិ សម្ពន្ធោ។ ធនុនា សរេន គហន្តិ បោថយន្តិ ពាធេន្តីតិ **ធនុគ្គហា**។ **តំ សម្បដិច្ឆីតិ** តស្សា សិលាយ ហេដ្ឋាភាគេន ឧគ្គន្ត្វា សម្បដិច្ឆិ។ សត្ថុ បុញ្ញានុភាវេន ឧបហតត្តា សយម្បិ បរិបតន្តី វាតំ ឧបត្ថម្ភេតិ។ **អភិហនិ** សត្ថារា អនាវជ្ជិតត្តា។ តញ្ច ខោ កម្មផលវសេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តតោ ឯវ **តតោ បដ្ឋាយ ភគវតោ អផាសុ ជាត**ន្តិ ឯតេនបិ ឧបាទិណ្ណកសរីរេ នាម អនិដ្ឋាបិ សម្ផស្សកា បតន្តិ ឯវ តថារូបេន កម្មុនា កតោកាសេតិ ទស្សេតិ។ **អយំ វិហារោ**តិ គិជ្ឈកូដវិហារោ។ **ឧជ្ជង្គលោ** ន កត្តព្ពបរោ។ **វិសមោ**តិ ភូមិភាគវសេន វិសមោ។ សិវិកាការេន សជ្ជិតោ មញ្ចោ ឯវ **មញ្ចសិវិកា**។

ភុសាតិ ទឡ្ហា។ **ទុក្ខា**តិ ទុក្ខមា ទុក្ខិតិក្ខា។ **ខរា**តិ កក្កសា។ **កដុកា**តិ អនិដ្ឋា។ **អសាតា**តិ ន សាតា អប្បិយា។ **ន អប្បេតី**តិ ន ឧបេតិ។ **ន អប្បាយន្តី**តិ ន ខមន្តិ។ វេទនាធិវាសនខន្តិយា សតិសម្បជញ្ញយុត្តត្តា សព្ពសត្តដ្ឋិតាហារសមុទយវត្តជាតស្ស អាទីនវនិស្សរណានំ បគេវ សុប្បដិវិទិតត្តា យថា សមុទាចារោ ចិត្តំ នាភិភវតិ, ឯវំ សម្មទេវ ឧបដ្ឋាបិតសតិសម្បជញ្ញត្តា វុត្តំ “**វេទនាធិវាសន…បេ… ហុត្វា**”តិ។ **អបីឡិយមានោ**តិ អពាធិយមានោ។ កាមំ អនិដ្ឋាយ វេទនាយ ផុដ្ឋោ តាយ អបីឡិយមានោ នាម នត្ថិ, បរិញ្ញាតវត្ថុកត្តា បន តស្សា វសេ អវត្តមានោ “អវិហញ្ញមានោ”តិ វុត្តោ។ តេនាហ “**សម្បវិវត្តសាយិតាយ វេទនានំ វសំ អគច្ឆន្តោ**”តិ។

សីហសេយ្យន្តិ ឯត្ថ សយនំ សេយ្យា, សីហស្ស វិយ សេយ្យា សីហសេយ្យា, តំ សីហសេយ្យំ។ អថ វា **សីហសេយ្យ**ន្តិ សេដ្ឋសេយ្យំ ឧត្តមសេយ្យំ។ ស្វាយមត្ថោ អដ្ឋកថាយមេវ អាគមិស្សតិ។ “វាមេន បស្សេន សេន្តី”តិ ឯវំ វុត្តា **កាមភោគិសេយ្យា**។ **ទក្ខិណបស្សេន សយានោ នាម នត្ថិ** ទក្ខិណហត្ថស្ស សរីរគ្គហណាទិយោគក្ខមតោ។ បុរិសវសេន ចេតំ វុត្តំ។ **ឯកេន បស្សេន សយិតុំ ន សក្កោន្តិ** ទុក្ខុប្បត្តិតោ។ **អយំ សីហសេយ្យា**តិ អយំ យថាវុត្តា សីហសេយ្យា។ **តេជុស្សទត្តា**តិ តមិនា សីហស្ស អភីតភាវំ ទស្សេតិ។ ភីរុកជាតិកា ហិ សេសមិគា អត្តនោ អាសយំ បវិសិត្វា ឧត្រាសពហុលា សន្តាសបុព្ពកំ យថា តថា សយន្តិ, សីហោ បន អភិរុកភាវតោ សតោការី ភិក្ខុ វិយ សតី ឧបដ្ឋបេត្វាវ សយតិ។ តេនាហ “**ទ្វេ បុរិមបាទេ**”តិអាទិ។ **បុរិមបាទេ**តិ ទក្ខិណបុរិមបាទេ វាមស្ស បុរិមបាទស្ស ឋបនវសេន ទ្វេ បុរិមបាទេ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋបេត្វា។ **បច្ឆិមបាទេ**តិ ទ្វេ បច្ឆិមបាទេ។ វុត្តនយេនេវ ឥធាបិ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋបនំ វេទិតព្ពំ។ **បិតោកាសសល្លក្ខណំ** អភីរុកភាវេនេវ។ **សីសំ បន ឧក្ខិបិត្វា**តិអាទិនា វុត្តសីហកិរិយា អនុត្រាសបពុជ្ឈនំ វិយ អភីរុកភាវសិទ្ធា ធម្មតាវសេនេវាតិ វេទិតព្ពា។ **សីហវិជម្ភិតវិជម្ភនំ** អតិវេលំ ឯកាការេន ឋបិតានំ សរីរាវយវានំ គមនាទិកិរិយាសុ យោគ្គភាវាបាទនត្ថំ។ **តិក្ខត្តុំ សីហនាទនទនំ** អប្បេសក្ខមិគជាតបរិហរណត្ថំ។

សេតិ អព្យាវដភាវេន បវត្តតិ ឯត្ថាតិ សេយ្យា, ចតុត្ថជ្ឈានមេវ សេយ្យា **ចតុត្ថជ្ឈានសេយ្យា**។ កឹ បនេត្ថ តំ ចតុត្ថជ្ឈានន្តិ? អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ។ តតោ ហិ វុដ្ឋហិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អនុក្កមេន អគ្គមគ្គំ អធិគន្ត្វា តថាគតោ ជាតោតិ។ “តយិទំ បទដ្ឋានំ នាម, ន សេយ្យា, តថាបិ យស្មា ‘ចតុត្ថជ្ឈានា វុដ្ឋហិត្វា សមនន្តរំ ភគវា បរិនិព្ពាយី’តិ **មហាបរិនិព្ពានេ** (ទី. និ. ២.២១៩) អាគតំ។ តស្មា លោកិយចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ ឯវ **តថាគតសេយ្យា**”តិ កេចិ។ ឯវំ សតិ បរិនិព្ពានកាលិកាវ តថាគតសេយ្យាតិ អាបជ្ជតិ; ន ច តថាគតោ លោកិយចតុត្ថជ្ឈានសមាបជ្ជនពហុលោ វិហាសិ។ អគ្គផលវសេន បវត្តំ បនេត្ថ ចតុត្ថជ្ឈានំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ យថា សត្តានំ និទ្ទុបគមលក្ខណា សេយ្យា ភវង្គចិត្តវសេន ហោតិ, សា ច នេសំ បឋមំ ជាតិសមន្វយា យេភុយ្យវុត្តិកា, ឯវំ ភគវតោ អរិយជាតិសមន្វយំ យេភុយ្យវុត្តិកំ អគ្គផលភូតំ ចតុត្ថជ្ឈានំ **តថាគតសេយ្យា**តិ វេទិតព្ពា។ **សីហសេយ្យា** នាម សេដ្ឋសេយ្យាតិ អាហ “**ឧត្តមសេយ្យា**”តិ។

“កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា យថាបរិច្ឆេទំ ឧដ្ឋហិស្សាមី”តិ ឯវំ តទា មនសិការស្ស អកតត្តា បាឡិយំ “ឧដ្ឋានសញ្ញំ មនសិករិត្វា”តិ ន វុត្តន្តិ អាហ “**ឧដ្ឋានសញ្ញន្តិ បនេត្ថ ន វុត្ត**”ន្តិ។ តត្ថ ការណមាហ “**គិលានសេយ្យា ហេសា**”តិ។ សា ហិ ចិរកាលប្បវត្តិកា ហោតិ។

វិសុំ វិសុំ រាសិវសេន អនាគន្ត្វា ឯកជ្ឈំ បុញ្ជវសេន អាគតត្តា វុត្តំ “**សព្ពាបិ តា**”តិ។ តេនាហ “**សត្តសតា**”តិ។ **វិការមត្តម្បី**តិ វេទនាយ អសហនវសេន បវត្តនាការមត្តម្បិ។ **សុសម្មដ្ឋកញ្ចនំ វិយា**តិ សម្មដ្ឋសុសជ្ជិតសុវណ្ណំ វិយ។

ធម្មាលបនន្តិ អសង្ខារិកសមុប្បន្នសភាវាលបនំ។ សមុល្លបិតញ្ហិ អាការសមានវចនមេតំ។ នាគោ វិយ វាតិ បវត្តតីតិ នាគវោ។ តស្ស ភាវោ **នាគវតា**។ វិភត្តិលោបេន ហេស និទ្ទេសោ, មហានាគហត្ថិសទិសតាយាតិ អត្ថោ។ **ព្យត្តបរិចរណដ្ឋេនា**តិ ព្យត្តំ ឧបរូបរិ អត្តនោ កិរិយាចរណេន។ **អាជានីយោ**តិ សម្មាបតិតំ **ទុក្ខំ** សហន្តោ អត្តនា កាតព្ពកិរិយំ ធីរោ ហុត្វា និត្ថារកោ។ ការណាការណជាននេនាតិ និយ្យានិកានិយ្យានិកករណញ្ញុតាយ។ **តេនេវដ្ឋេនា**តិ អប្បដិសមដ្ឋេនេវ។ “មុត្តោ មោចេយ្យ”ន្តិអាទិ **ធុរវាហដ្ឋេន។ និព្ពិសេវនដ្ឋេនា**តិ រាគាទិវិសវិគតភាវេន។

អនិយមិតាណត្តីតិ អនុទ្ទេសិកំ អាណាបនំ។ សាមញ្ញកតោបិ សមាធិសទ្ទោ បករណតោ ឥធ វិសេសត្ថោតិ អាហ “**សមាធិន្តិ អរហត្តផលសមាធិ**”ន្តិ។ បដិប្បស្សទ្ធិវសេន សព្ពកិលេសេហិ សុដ្ឋុ វិមុត្តន្តិ **សុវិមុត្តំ។ អភិនតំ នាម** អារម្មណេ អភិមុខភាវេន បវត្តិយា។ **អបនតំ** អបគមនវសេន បវត្តិយា, វិមុខតាយាតិ អត្ថោ។ លោកិយជ្ឈានចិត្តំ វិយ វិបស្សនា វិយ ច សសង្ខារេន សប្បយោគេន តទង្គប្បហានវិក្ខម្ភនបហានវសេន ច វិក្ខម្ភេត្វា ន អធិគតំ ន ឋបិតំ, កិញ្ចរហិ កិលេសានំ សព្ពសោ ឆិន្នតាយាតិ អាហ “**ឆិន្នត្តា វតំ ផលសមាធិនា សមាហិត**”ន្តិ។ **អតិក្កមិតព្ព**ន្តិ អាចារាតិក្កមវសេន លង្ឃិតព្ពំ។ សា បន លង្ឃនា អាសាទនា យដ្ឋនាតិ អាហ “**យដ្ឋេតព្ព**”ន្តិ។

បញ្ចវេទា នាម – ឥរុវេទោ, យជុវេទោ, សាមវេទោ, អាថព្ពណវេទោ, ឥតិហាសោ ចាតិ ឯវំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ វេទានំ។ “ចរ”ន្តិ វចនវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ “**ចរន្តា**”តិ, តបន្តាតិ អត្ថោ។ **ហីនត្តរូបា**តិ ហីនាធិមុត្តិកតាយ និហីនចិត្តសភាវា។ វិមុត្តិកតាយ អភាវតោ **និព្ពានង្គមា ន ហោន្តិ**។ អរហត្តាធិគមកម្មស្ស អភព្ពតាយ **បរិហីនត្តា**។ **អជ្ឈោត្ថដា**តិ អភិភូតា។ **តាទិសេហេវ សីលេហី**តិ គោសីលាទីហិ។ **ពាឡ្ហា**តិ សមាទបេត្វា បវត្តនវសេន អនុពទ្ធា។ **លូខំ តប**ន្តិ អត្តកិលមថានុយោគំ។ តំ បន ឯកទេសេន ទស្សេន្តោ “**បញ្ចាតបតាបន**”ន្តិអាទិមាហ។ “ឯវំ បដិបន្នស្ស មោក្ខោ នត្ថិ, ឯវំ បដិបន្នស្ស វដ្ដតោ មុត្តិ អត្ថី”តិ វទន្តី សា អត្ថតោ សាសនស្ស និយ្យានភាវោ កថិតោ នាម ហោតីតិ អាហ “**សាសនស្ស និយ្យានិកភាវំ កថេន្តី**”តិ។ **អាទិ**ន្តិ គាថាទ្វយំ។

សកលិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមបជ្ជុន្នធីតុសុត្តវណ្ណនា

៣៩. ចាតុមហារាជិកស្សាតិ ចាតុមហារាជិកកាយិកស្ស។ **ធម្មោ អនុពុទ្ធោ**តិ ចតុសច្ចធម្មោ បរិញ្ញេយ្យាទិភាវស្ស អនុរូបតោ ពុទ្ធោ។ **បច្ចក្ខមេវា**តិ បរបត្តិយា អហុត្វា អត្តបច្ចក្ខមេវ កត្វា ជានាមិ។ ធម្មំ គរហន្តា នាម សទ្ទទោសវសេន វា អត្ថទោសវសេន វា គរហេយ្យុន្តិ តំ ទស្សេន្តោ “**ហីនក្ខរ…បេ…. កោតិវា**”តិ អាហ។ សា បន “តេសំ វិគរហា ទុម្មេធតាយ មហានត្ថាវហាវា”តិ ទស្សេន្តី ទេវតា អាហ “**ទុម្មេធា ឧបេន្តិ រោរុវ**”ន្តិ។ **វិសុំ ហោតី**តិ អវីចិមហានិរយតោ វិសុំ ឯវ ហោតិ។ **ខន្តិយា**តិ ញាណខន្តិយា។ **ឧបសមេនា**តិ រាគាទីនំ សព្ពសោ វូបសមេន។ តេនាហ “**វុច្ឆិត្វា**”តិអាទិ។

បឋមបជ្ជុន្នធីតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយបជ្ជុន្នធីតុសុត្តវណ្ណនា

៤០. ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច នមស្សមានាតិ ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ ធម្មសុធម្មតញ្ច ញត្វា តទុភយំ នមស្សមានា។ យស្មា ពុទ្ធេ ច ធម្មេ ច បសន្នោ សង្ឃេ ច បសន្នោ ឯវ ហោតិ តស្ស សុប្បដិបត្តិយា វិជាននតោ, តស្មា សោ អត្ថោ គាថាយ ច-សទ្ទសង្គហិតោតិ ទស្សេន្តោ “**ច-សទ្ទេន សង្ឃញ្ចា**”តិ អាហ **អត្ថវតិយោ**តិ លោកិយលោកុត្តរអត្ថសង្គហិតា លោកិយកុសលលោកុត្តរមគ្គសង្គណ្ហនតោ។ **យំ ធម្មំ សា អភាសី**តិ យំ តុម្ហាកំ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតា, សា មហាកោកនទា អត្តនោ ពលានុរូបំ អភាសិ។ **ពហុនា**តិ នានប្បការេន។ **បរិយាយេនា**តិ ការណេន។ **តាទិសោ**តិ តថារូបោ តថាបដិវិទ្ធសច្ចោ អត្ថធម្មាទីសុ កុសលោ ឯកេកំ បទម្បិ ឧទាហរណហេតុនិគមនាទិនីហរន្តោ អាចិក្ខតិ ទេសេតិ បញ្ញបេតិ បឋបេតិ វិវរតិ វិភជតិ ឧត្តានីករោតិ។ តេនាហ “**អយំ ភគវា**”តិអាទិ។

ឯតេន អតិវិយ វិត្ថារក្ខមោ សុគតជម្មោតិ ទស្សេតិ។ **បរិយាបុដ**ន្តិ បរិវត្តិតំ។ ឯវំ វិត្ថារក្ខមំ ធម្មំ យស្មា ទេវធីតា “សំខិត្តមត្ថំ លបយិស្សាមី”តិ អវោច, តស្មា វុត្តំ **“តស្សត្ថ”**ន្តិអាទិ។

ទុតិយបជ្ជុន្នធីតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សតុល្លបកាយិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អាទិត្តវគ្គោ

១. អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា

៤១. សីសន្តិ ទេសនាបទេសោ, ទេសនាយ អញ្ញេសុបិ វត្ថព្ពេសុ កស្សចិទេវ សីសភាគេន អបទិសនំ។ តេនាហ **“ភាគាទីហី”**តិអាទិ។ **ទានេនា**តិ អត្តនោ សន្តកស្ស បរេសំ បរិច្ចជនេន។ តំ បន បរិច្ចជនំ ចេតនាយ ហោតីតិ អាហ **“ទានចេតនាយា”**តិ **ទានបុញ្ញចេតនា**តិ ទានមយា បុញ្ញចេតនា **ទាយកស្សេវ ហោតិ** តំ សន្តតិបរិយាបន្នត្តា។ **នីហតភណ្ឌក**ន្តិ អាទិត្តគេហតោ ពហិ និក្ខាមិតំ ភណ្ឌកំ។ **ឯត**ន្តិ “ទិន្នំ ហោតី”តិអាទិវចនំ។ **អទិន្ន**ន្តិ ទានមុខេ អនិយុញ្ជិតេ ភោគេ។ “អន្តេនា”តិ ជីវិតស្ស អន្តោ អធិប្បេតោតិ អាហ **“មរណេនា”**តិ។ មមាតិ បរិគ្គហិតត្តា **បរិគ្គហា**, ភោគា។ តេបិ កេនចិ អាការេន វិនាសំ អនុបគតា មរណេន បហីយន្តិ នាមាតិ វុត្តំ **“ចោរាទីនំ វសេន អវិនដ្ឋភោគេ”**តិ។ សោភនា អគ្គភូតា រូបាទយោ ឯត្ថាតិ សគ្គោ, តំ **សគ្គំ**។

អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កឹទទសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទ្វេ តីណិ ភត្តានិ អភុត្វាតិ ទ្វេ តយោ វារេ ភត្តានិ អភុញ្ជិត្វា។ **ឧដ្ឋាតុំ ន សក្កោតី**តិ ឧដ្ឋាតុម្បិ ន សក្កោតិ, បគេវ អញ្ញំ សរីរេន កាតព្ពកិច្ចំ ទុព្ពលភាវតោ។ **ទុព្ពលោបិ ហុត្វា**តិ ភុញ្ជនតោ បុព្ពេ ទុព្ពលោ ហុត្វា ពលសម្បន្នោ ហោតិ។ ឯវំ ព្យតិរេកតោ អន្វយតោ ច អាហារស្ស សរីរេ ពលវតំ អាហ។ យស្មា អន្នទោ ទាយកោ បដិគ្គាហកស្ស ពលទោ ហោតិ, តស្មា សោ អាយតឹ អត្តនោ សរីរេ ពលទោ អវិនាសវសេន ពលស្ស រក្ខកោ ច ហោតិ។ តេនាហ ភគវា – “ពលំ ខោ បន ទត្វា ពលស្ស ភាគី ហោតី”តិ (អ. និ. ៥.៣៧) សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សុរូបោបី**តិ អភិរូបោបិ។ **វិរូបោ ហោតី**តិ ពីភច្ឆរូបោ កោបីនស្ស អច្ឆន្នត្តា។ **ឥទញ្ច យាន**ន្តិ សាមញ្ញតោ វុត្តំ។ **ឧបាហនា**តិ សរូបតោ ទស្សេតិ។ អនុក្ខប្បត្តោ ហុត្វា យាតិ វត្តតិ ឯតេនាតិ **យាន**ន្តិ ឆត្តាទីនម្បិ យានភាវោ វុត្តោ។ តេនាហ **“យានទោ សុខទោ ហោតី”**តិ។ **ចក្ខុទោ នាម** ហោតិ ចក្ខុនា កាតព្ពកិច្ចេ សហការីការណភាវតោ ទីបស្ស។

“សព្ពេសំយេវ ពលាទីនំ ទាយកោ ហោតី”តិ សង្ខេបតោ វុត្តំ អត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **“ទ្វេ តយោ គាមេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ និសជ្ជាទិវសេន បតិស្សយិតព្ពតោ **បតិស្សយោ**, វិហារោ។ **បក្ខិត្តំ វិយ ហោតិ** បរិស្សមស្ស វិនោទិតត្តា។ **ពហិ វិចរន្តស្សា**តិ បតិស្សយំ អលភិត្វា ពហិ វិវដង្គណេ វិចរន្តស្ស។ **ឈាយតី**តិ ឈាយន្តំ ហោតិ, កិលមតីតិ អត្ថោ។ សីតុណ្ហាទិវិរោធិបច្ចយវសេន សសន្តានេ **វិសភាគសន្តតិ**, តព្ពិបរិយាយតោ **សភាគសន្តតិ** វេទិតព្ពា។ សុខំ នាម ទុក្ខបច្ចយបរិហារតោ សុខបច្ចយុប្បន្នតោ ច ហោតិ, តទុភយំ បតិស្សយវសេន លភតីតិ ទស្សេន្តោ **“ពហិ វិចរន្តស្ស បាទេ”**តិអាទិមាហ។ **ធម្មបីតិសុខ**ន្តិ ធម្មបច្ចវេក្ខណេន ឧប្បន្នបីតិសុខំ។ **ឧបសមសុខ**ន្តិ កិលេសានំ វូបសមេន បវត្តសុខំ។ និវាតំ បិហិតវាតបានំ បតិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ ឋិតស្ស អន្ធការោ ហោតីតិ វុត្តំ **“កូបេ ឱតិណ្ណោ វិយ ហោតី”**តិ។ តេនាហ **“មញ្ចបីឋាទីនិ ន បញ្ញាយន្តី”**តិ។ តយិទំ ពហិសមាបន្នបរិស្សមទោសេន, ន ច បតិស្សយទោសេន។ តេនាហ **“មុហុត្ត”**ន្តិអាទិ។

ន មរតិ ឯតេនាតិ **អមរណំ**, និព្ពានាធិគមាទយោ។ តស្ស ទានំ ធម្មូបទេសោ, តំ ទេតិ។ តេនាហ **“យោ ធម្មំ អនុសាសតី”**តិ។ តយិទំ ធម្មានុសាសនំ កថំ ហោតីតិ អាហ **“អដ្ឋកថ”**ន្តិអាទិ។ **អដ្ឋកថំ កថេតី**តិ អវិវដបាឋស្ស បាឡិយា អត្ថសំវណ្ណនំ ករោតីតិ អត្ថោ។ អនធីតិនោ បន **បាឡឹ វាចេតិ**។ តត្ថ តត្ថ គតដ្ឋានេ **បុច្ឆិតបញ្ហំ វិស្សជ្ជេតិ**, អយំ តាវ គន្ថធុរេ, បដិបត្តិវាសធុរេ បន **កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខតិ**, ឧភយេសម្បិ **ធម្មស្សវនំ ករោតិ។ សព្ពទាន**ន្តិ យថាវុត្តអាមិសទានំ អភយទានំ។ **ធម្មទាន**ន្តិ ធម្មទេសនា។ **ធម្មរតី**តិ សមថវិបស្សនាធម្មេ អភិរតិ។ **ធម្មរសោ**តិ សទ្ធម្មសន្និស្សយំ បីតិបាមោជ្ជំ។

កីទទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អន្ទសុត្តវណ្ណនា

៤៣. បត្តេន្តីតិ បិហេន្តិ។ យត្ថស្ស ឧបគមនំ លោកេ បាកដតរំ អហោសិ, តេ ឧទាហរណវសេន ទស្សេន្តោ “**ចិត្តគហបតិសីវលិត្ថេរាទិកេ វិយា**”តិ អាហ។ **អន្ទ**ន្តិ អន្ទសញ្ញិតោ ចតុព្ពិធោបិ បច្ចយោ។ សព្ពោបិ ទាយកេ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា សាមញ្ញតោ ឯកវសេន “**ទាយកមេវា**”តិ វុត្តំ, យថា ចាហ “**កោ នាម សោ យក្ខោ, យំ អន្នំ នាភិនន្ទតី**”តិ? តត្ថ **យក្ខោ**តិ សត្តោ។ សាមញ្ញជោតនា ច នាម យស្មា បុថុអត្ថវិសយា, តស្មា “**យេ នំ ទទន្តិ សទ្ធាយ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។ តមេវ អន្នំ ភជតី**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ, តេ ឯវាតិ អត្ថោ។ **ទាយកំ** អបរិច្ចជនមេវ **អនុគច្ឆតិ** ចក្កំ វិយ កុព្ពរំ។

អន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឯកមូលសុត្តវណ្ណនា

៤៤. បតិដ្ឋដ្ឋេន អវិជ្ជាសង្ខាតំ ឯកំ មូលំ ឯតិស្សាតិ ឯកមូលា។ តំ **ឯកមូលំ**។ យថា សំយោជនីយេសុ អស្សាទានុបស្សនាវសេន តណ្ហាសមុប្បាទោ, ឯវំ តណ្ហាភិភវវសេន អនវពោធោតិ **អវិជ្ជា តណ្ហាយ មូលំ, តណ្ហា ច អវិជ្ជាយ មូលំ**។ អយញ្ហិ នយោ ឧបនិស្សយតាវសេន វុត្តោ, សហជាតវសេន ចាយំ អញ្ញមញ្ញំ មូលភាវោ បាកដោយេវ។ **ឥធ បន** ឥមិស្សំ គាថាយំ **អធិប្បេតា** “ឯកមូល”ន្តិ សា តណ្ហា។ តត្ថ យា ភវតណ្ហា, សា សស្សតទិដ្ឋិវសេន អាវដ្ដតិ បរិវត្តតិ, វិភវតណ្ហា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិវសេន, ឯវំ **ទ្វិរាវដ្ដំ។ សហជាតកោដិយា**តិ សហជាតកោដិយាបិ, បគេវ សម្ពន្ធំ អាបន្នស្ស បន វត្តមានាយ តណ្ហាយ ពលវភាវេន មលីនតា សិយា។ **ឧបនិស្សយកោដិយា**តិ ឧបនិស្សយកោដិយាវ សហជាតកោដិយា អសម្ភវតោ។ **បត្ថរណដ្ឋានា**តិ វិត្ថតា ហុត្វា បវត្តិដ្ឋានភូមិ។ តេនាហ “**តេសុ សា បត្ថរតី**”តិ។ សមុទ្ទនដ្ឋេន **សមុទ្ទោ**។ ឧត្តរិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ បតាយ អលំ បរិយត្តោតិ បាតាលោ, អយំ បន បាតាលោ វិយាតិ **បាតាលោ**។ តេនាហ “**អប្បតិដ្ឋដ្ឋេនា**”តិ។ អគាធគម្ភីរតាយាតិ អត្ថោ។

ឯកមូលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អនោមសុត្តវណ្ណនា

៤៥. អនោមនាមន្តិ អនូននាមំ។ គុណនេមិត្តិកានិ ឯវ ហិ ភគវតោ នាមានិ។ គុណានញ្ចស្ស បរិបុណ្ណតាយ អនូននាមន្តិ អាហ “**សព្ពគុណសមន្នាគតត្តា**”តិអាទិ។ អបិច តថា តេវិជ្ជោ, ឆឡភិញ្ញោតិអាទីនិ នាមានិ អនោមនាមានិ ន ហោន្តិ បរិច្ឆិន្នវិសយត្តា, ភគវតោ បន សត្ថា, សព្ពញ្ញូ, សម្មាសម្ពុទ្ធោតិអាទីនិ នាមានិ អនោមនាមានិ នាម មហាវិសយត្តា អនូនភាវតោ។ តេនាហ “**អវេកល្លនាម**”ន្តិ។ **ខន្ធន្តរាទយោ**តិ ខន្ធវិសេសាទិកេ។ ញាណេន យាថាវតោ អរណីយដ្ឋេន **អត្ថេ។ អន្ទយបញ្ញាធិគមាយា**តិ លោកុត្តរបញ្ញាបដិលាភាយ។ **បដិបទ**ន្តិ សមថវិបស្សនាបដិបទំ។ កិលេសកាមានំ វសេន អល្លីយិតព្ពដ្ឋេន កាមា ឯវ **អាលយោ**។ អតីតកាលេយេវ កមនតំ គហេត្វា វុត្តំ “**កមមាន**”ន្តិ។ ន ឯតរហិ តទភាវតោតិ អាហ “**អតីតំ បន ឧបាទាយ ឥទំ វុត្ត**”ន្តិ។ មហានុភាវតាទិនា **មហន្តានំ**។

អនោមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អច្ឆរាសុត្តវណ្ណនា

៤៦. “អច្ឆរាគណសង្ឃុដ្ឋ”ន្តិ គាថា ទេវបុត្តេន យេនាធិប្បាយេន គាយិតា, សោ អនុបុព្ពិកថាយ វិនា ន បញ្ញាយតីតិ តំ អាគមនតោ បដ្ឋាយ កថេន្តោ “**អយំ កិរ ទេវបុត្តោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សាសនេ**តិ ឥមស្មេវ សត្ថុសាសនេ។ **កម្មាកម្ម**ន្តិ កម្មវិនិច្ឆយំ។ អត្តបុរេក្ខារតាយ អប្បកិច្ចតាយ ច **សល្លហុកវុត្តិកោ។ សយនស្ស កោដ្ឋាសោ**តិ ទិវសំ បុរិមយាមញ្ច ភាវនានុយោគវសេន កិលន្តកាយស្ស សមស្សាសនត្ថំ សេយ្យាយ ឧបគមនភាគោ អនុញ្ញាតោ។

អព្ពានុ្តវេតិ កុច្ឆិយំ ភត្តស្ស បរិត្តតាយ **សត្ថកវាតា**តិ តិក្ខភាវេន សត្ថកា វិយ កន្តនកា វាតា។ **ធុរស្មឹយេវា**តិ កិលេសមារេន យុទ្ធេ ឯវ។ វិមុត្តាយតនសីសេ បត្វា **ធម្មំ ទេសេន្តោ វា។ ឧបនិស្សយមន្ទតាយ**

អបរិបក្កញាណតាយ អាសវក្ខយំ អប្បត្តោ កាលំ កត្វាតិ យោជនា។ **ឧបរិ ឋិត**ន្តិ បរិក្ខារភាវេន ទិព្ពទុស្សូបរិ ឋិតំ។ **តថេវ អដ្ឋាសី**តិ តាហិ គថា វុត្តេបិ យថា តតោ បុព្ពេ, តថេវ អដ្ឋាសិ។ **សុវណ្ណបដ្ដ**ន្តិ និព្ពត្តេ បដិជិនិត្វា លទ្ធព្ពសុវណ្ណបដ្ដំ។ វីតិក្កមស្ស អកតត្តា **អសម្ភិន្នេនេវ សីលេន**។ យស្មា តស្មិំ សត្ថុ សន្តិកំ អាគច្ឆន្តេ តាបិ តេន សទ្ធិំ អាគមំសុ តស្មា **“អច្ឆរាសង្ឃបរិវុតោ”**តិ វុត្តំ។

សង្ឃោសិតន្តិ សង្គម្ម ឃោសិតំ, តត្ថ តត្ថ អច្ឆរានំ គីតសទ្ទវសេន ឃោសិតំ។ **បិសាចគណំ កត្វា វទតិ** អច្ឆន្ទរាគតាយ។ **និយាមចិត្តតាយា**តិ សម្មត្តនិយាមេ និន្នចិត្តតាយ។ **គរុភាវេនា**តិ តាសំ វសេ អវត្តនតោ គរុដ្ឋានភាវេន។ **យាត្រា**តិ និព្ពានំ បតិ យាត្រា។ តំ បន វដ្ដតោ និក្ខមនំ ហោតីតិ អាហ **“កថំ និក្ខមនំ ភវិស្សតី”**តិ។

អតិសល្លេខតេវាតិ អតិវិយ កិលេសានំ សល្លេខិតវុត្តិកោ។ **អកតាភិនិវេសស្សា**តិ ភាវនមននុយុត្តស្ស អនារទ្ធវិបស្សកស្ស។ **ការកស្សា**តិ សុគតោវាទការកស្ស សម្មាបដិបជ្ជតោ។ **សុញ្ញតាវិបស្សន**ន្តិ សុញ្ញតាទីបនំ វិបស្សនំ ទុច្ចរិតគណ្ឋាយ ទូរីករណេន ឯកវិហារិតាយ។ **ឯកោ មគ្គោ អស្សា**តិ លោកុត្តរមគ្គោ ឯវ អស្ស អនាគតោ, បុព្ពភាគមគ្គោ បន កតបរិចយោតិ អត្ថោ។

កាយវង្កាទីនន្តិ កាយទុច្ចរិតាទីនំ អភាវតោ សមុច្ឆិន្នត្តេន អនុបលព្ភនតោ។ នត្ថិ ឯត្ថ ភយំ, អស្មិំ វា អធិគតេ បុគ្គលស្ស នត្ថិ ភយន្តិ **អភយំ នាម**។ សំសារកន្តារំ អតិក្កមិត្វា និព្ពានសង្ខាតំ ខេមំ អមតដ្ឋានំ គមនេ សុគតសារថិនា សុសជ្ជិតយានភាវតោ **រថោ អកូជនោតិ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោវ អធិប្បេតោ**។ ធម្មតោ អនបេតតាយ អបរាបរុប្បត្តិយា ច **ធម្មចក្កេហិ**។

ឱត្តប្បម្បិ គហិតមេវ អវិនាភាវា។ **អបាលម្ពោ**តិ អវស្សយោ។ **បរិវារោ**តិ បរិក្ខារោ អភិសង្ខរណតោ។ មគ្គស្ស ការណដ្ឋានេ ធម្មោ តប្បរិយាបន្នា **សម្មាទិដ្ឋិ។ អនិច្ចាទិវសេនា**តិ អនិច្ចានុបស្សនាទិវសេន។ **សោធិតេសុ** វជ្ជមានេសុ។ **ភូមិលទ្ធវដ្ដ**ន្តិ ភូមិលទ្ធសង្ខាតំ វដ្ដំ។ តត្ថ វិបស្សនាយ បវត្តិដ្ឋានភាវតោ បញ្ចក្ខន្ធា ភូមិ នាម, វដ្ដមូលកម្មភាវតោ តត្ថ ឧប្បជ្ជនារហំ កិលេសជាតំ ភូមិលទ្ធវដ្ដំ។ **បរិជានមានា**តិ បរិច្ឆិន្ទនវសេន សមតិក្កមវសេន ជានមានា បដិវិជ្ឈន្តី។

កស្មា ទេវបុត្តោ សោតាបត្តិផលេយេវ បតិដ្ឋាសិ, ននុ ច សា ទេសនា ភគវតា ចតុមគ្គប្បធានភាវេន បវត្តិតាតិ អាហ **“យថា ហី”**តិអាទិ។

អច្ឆរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វនរោបសុត្តវណ្ណនា

៤៧. កេសន្តិ សាមិវសេន វុត្តកសទ្ទោ “ធម្មដ្ឋា សីលសម្បន្នា”តិ ឯត្ថ បច្ចត្តពហុវចនវសេន បរិណាមេតព្ពោ។ អត្ថវសេន ហិ វិភត្តិវិបរិណាមោ។ **កេ ជនា**តិ ឯត្ថ វា វុត្តកេសទ្ទោ សីហវិលោកននយេន អានេត្វា យោជេតព្ពោតិ អាហ **“កេ ធម្មដ្ឋា, កេ សីលសម្បន្នា”**តិ? **បុច្ឆតី**តិ ឥមិនា តត្ថ ការណមាហ។ ផលាទិសម្បត្តិយា អារមន្តិ ឯត្ថ សត្តាតិ អារាមោ។ អារាមេ រោបេន្តិ និប្ផាទេន្តីតិ **អារាមរោបា**។ វនីយតិ ឆាយាសម្បត្តិយា ភជីយតីតិ **វនំ**។ តត្ថ យំ ឧបវនលក្ខណំ វនំ, តំ អារាមគ្គហណេនេវ គហិតន្តិ តបោវនលក្ខណំ, តំ ទស្សេន្តោ **“សីមំ បរិក្ខិបិត្វា”**តិអាទិមាហ។ **វិសមេ**តិ ឧទកចិក្ខល្លេន វិសមេ បទេសេ។ បានីយំ បិវន្តិ ឯត្ថាតិ បបា, តំ **បបំ**។ ឧទកំ បីយតិ ឯត្ថាតិ វា បបា។ **តឡាកាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន មាតិកំ សង្គណ្ហាតិ។

ឥមមត្ថំ សន្ធាយាតិ ឥមិនា កម្មប្បថប្បត្តំ បដិក្ខិបតិ។ អត្តនា កតញ្ហិ បុញ្ញំ អនុស្សរតោ តំ អារព្ភ ពហុំ បុញ្ញំ បសវតិ, ន បន យថា កតំ បុញ្ញំ សយមេវ បវឌ្ឍតិ។ **តស្មិំ ធម្មេ ឋិតត្តា**តិ តស្មិំ អារាមរោបនាទិធម្មេ បតិដ្ឋិតត្តា។ **តេនបិ សីលេន សម្បន្នត្តា**តិ តេន យថាវុត្តធម្មេ កតសីលេ បត្វា ចិណ្ណេន តទញ្ញេនបិ កាយវាចសិកសំវរលក្ខណេន សីលេន សមន្នាគតត្តា។ **ទស កុសលា ធម្មា បូរេន្តិ** ទុច្ចរិតបរិវជ្ជនតោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

វនរោបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ជេតវនសុត្តវណ្ណនា

៤៨. ឯសិតគុណត្តា ឯសិយមានគុណត្តា ច ឥសី, អសេក្ខា សេក្ខកល្យាណបុថុជ្ជនា ច។ ឥសីនំ សង្ឃោ **ឥសិសង្ឃោ**។ ឥសិសង្ឃេន និសេវិតំ។ តេនាហ **“ភិក្ខុសង្ឃនិសេវិត”**ន្តិ។

តំ ការេន្តស្ស គន្ធកុដិបាសាទកូដាគារាទិវសេន សិនិទ្ធសន្ទច្ឆាយរុក្ខលតាវសេន ភូមិភាគសម្បត្តិយា ច អនញ្ញសាធារណំ អតិរមណីយំ តំ ជេតវនំ ចិត្តំ តោសេតិ, តថា អរិយានំ និវាសភាវេនបីតិ អាហ **“ឯវំ បឋមគាថាយ ជេតវនស្ស វណ្ណំ កថេត្វា”**តិ។ តេនាហ ភគវា – “យត្ថ អរហន្តោ វិហរន្តិ, តំ ភូមិរាមណេយ្យក”ន្តិ (ធ. ប. ៩៨; ថេរគា. ៩៩១)។ អបចយគាមិចេតនា សត្តានំ វិសុទ្ធិ អាវហតិ កម្មក្ខយាយ សំវត្តនតោតិ អាហ **“កម្មន្តិ មគ្គចេតនា”**តិ។ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ វិទិតករណដ្ឋេន កិលេសានំ វិជ្ឈនដ្ឋេន ច **វិជ្ជា** ។ មគ្គបញ្ញា សម្មាទិដ្ឋីតិ អាហ **“វិជ្ជាតិ មគ្គបញ្ញា”**តិ។ **សមាធិបក្ខិកា ធម្មា** សម្មាវាយាមសតិសមាធយោ។ យថា ហិ វិជ្ជាបិ វិជ្ជាភាគិយា, ឯវំ សមាធិបិ សមាធិបក្ខិកោ។ សីលំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **សីល**ន្តិ អាហ **“សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស ជីវិតំ ឧត្តម”**ន្តិ។ **ទិដ្ឋិសង្កប្បា**តិ សម្មាទិដ្ឋិសង្កប្បា។ តត្ថ សម្មាសង្កប្បស្ស សម្មាទិដ្ឋិយា ឧបការភាវេន វិជ្ជាភាវោ វុត្តោ។ តថា ហិ សោ បញ្ញាក្ខន្ធសង្គហិតោតិ វុច្ចតិ។ យថា ច សម្មាសង្កប្បាទយោ បញ្ញាក្ខន្ធសង្គហិតា, ឯវំ វាយាមសតិយោ សមាធិក្ខន្ធសង្គហិតាតិ អាហ **“វាយាមសតិសមាធយោ”**តិ។ ធម្មោតិ ហិ ឥធ សមាធិ អធិប្បេតោ “ឯវំធម្មា តេ ភគវន្តោ អហេសុ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.១៣; ម. និ. ៣.១៩៧; សំ. និ. ៥.៣៧៨) វិយ។ **វាចាកម្មន្តាជីវា**តិ សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា។ មគ្គបរិយាបន្នា ឯវ ហេតេ សង្គហិតា។ តេនាហ **“ឯតេន អដ្ឋង្គិកមគ្គេនា”**តិ។

ឧបាយេន វិធិនា អរិយមគ្គោ ភាវេតព្ពោ។ តេនាហ **“សមាធិបក្ខិយធម្ម”**ន្តិ។ សម្មាសមាធិបក្ខិយំ វិបស្សនាធម្មញ្ចេវ មគ្គធម្មញ្ច។ “អរិយំ វោ, ភិក្ខវេ, សម្មាសមាធិំ ទេសេស្សាមិ សឧបនិសំ សបរិក្ខារ”ន្តិ (ម. និ. ៣.១៣៦) ហិ វចនតោ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ មគ្គធម្មា សម្មាសមាធិបរិក្ខារា។ **វិចិនេយ្យា**តិ វីមំសេយ្យ, ភាវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ ហេតុម្ហិ ភុម្មវចនំ។ អរិយមគ្គហេតុកា ហិ សត្តានំ វិសុទ្ធិ។ តេនាហ **“តស្មឹ អរិយមគ្គេ វិសុជ្ឈតី”**តិ។ **បញ្ចក្ខន្ធធម្មេ វិចិនេយ្យា**តិ បច្ចុប្បន្នេ បញ្ចក្ខន្ធេ វិបស្សេយ្យ។ តេសុ វិបស្សិយមានេសុ វិបស្សនាយ ឧក្កំសគតាយ យទគ្គេន ទុក្ខសច្ចំ បរិញ្ញាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈីយតិ, តទគ្គេន សមុទយសច្ចំ បហានបដិវេធេន បដិវិជ្ឈីយតិ, និរោធសច្ចំ សច្ឆិកិរិយាបដិវេធេន, មគ្គសច្ចំ ភាវនាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈីយតីតិ ឯវំ តេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ វិសុជ្ឈតីតិ ឥមស្មឹ បក្ខេ និមិត្តត្ថេ ឯវ ភុម្មំ, តេសុ សច្ចេសុ បដិវិជ្ឈិយមានេសូតិ អត្ថោ។

អវធារណវចនន្តិ វវត្ថាបនវចនំ, អវធារណន្តិ អត្ថោ។ “សារិបុត្តោវា”តិ ច អវធារណំ សាវកេសុ **សារិបុត្តោវ សេយ្យោ**តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ តស្សេវុក្កំសភាវតោ។ **កិលេសឧបសមេនា**តិ ឥមិនា មហាថេរស្ស តាទិសោ កិលេសវូបសមោតិ ទស្សេតិ។ តស្ស សាវកវិសយេ បញ្ញាយ បារមិប្បត្តិ អហោសិ។ យទិ ឯវំ “យោបិ បារង្គតោ ភិក្ខុ, ឯតាវបរមោ សិយា”តិ ឥទំ តេសំ ពុទ្ធានំ ញាណវិសយេ បញ្ញាបារមិប្បត្តានំ វសេនេវ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អវធារណម្បិ វិមុត្តិយា នានត្តា តីហិ វិមុត្តីហិ បារង្គតេ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តេនាហ – **“បារំ គតោតិ និព្ពានំ គតោ”**តិអាទិ។ **ន ថេរេន ឧត្តរិតរោ នាម អត្ថិ** លព្ភតិ, លព្ភតិ ចេ, ឯវមេវ លព្ភេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

ជេតវនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មច្ឆរិសុត្តវណ្ណនា

៤៩. **មច្ឆរិនោ**តិ មច្ឆេរវន្តោ មច្ឆេរសមង្គិនោតិ អាហ **“មច្ឆេរេន សមន្នាគតា”**តិ។ មច្ឆេរំ មច្ឆរិយន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។ **ន វន្ទតី**តិ វន្ទនមត្តម្បិ ន ករោតិ, កុតោ ទានន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឧបដ្ឋានំ កាតុ**ន្តិ មធុរបដិសន្ថារំ ករោតីតិ យោជនា។ **ឥទំ តាវ មុខមច្ឆរិយំ** ន ហទយំ វិយ អត្តានំ ទស្សេន្តស្ស មច្ឆរិយន្តិ កត្វា។ **កឹ តុយ្ហំ បាទា រុជ្ជន្តិ** ននុ តុយ្ហំយេវ អាគតគមនេសុ បាទា រុជ្ជន្តិ, កិន្តេ ឥមេ ឆិន្ទន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **សាមីចិម្បិ ន ករោតិ** កុតោ ទានន្តិ អធិប្បាយោ។ យថាកម្មំ តំតំគតិយោ អរន្តិ ឧបគច្ឆន្តីតិ អរិយា, សត្តា។ ឥមេ បន កុច្ឆិតា អរិយាតិ **កទរិយា,** ថទ្ធមច្ឆរិនោ។ មច្ឆរិយសទិសញ្ហិ កុច្ឆិតំ សព្ពហីនំ នត្ថិ សព្ពគុណាភិភូតត្តា ភោគសម្បត្តិអាទិសព្ពសម្បត្តីនំ មូលភូតស្ស ទានស្ស និសេធតោ។ **ឥតិអាទីហិ** វចនេហិ។ **អត្តនោ ឧបឃាតកោ**តិ មច្ឆរិយានុយោគេន កុសលធម្មានំ គតិសម្បត្តិយា ច វិនាសកោ។

បុញ្ញាបាបវសេន សម្បរេតព្ពតោ ឧបគន្តព្ពតោ **សម្បរាយោ,** បរលោកោ។ **កាមគុណរតី**តិ កាមគុណសន្និស្សយោ អស្សាទោ។ **ខិឌ្ឌា**តិ កាយិកខិឌ្ឌា វាចសិកខិឌ្ឌា ចេតសិកខិឌ្ឌាតិ ឯវំ តិវិធា។ **ឯស វិបាកោ**តិ ចោទ្ទានីនំ កិច្ឆលាភោតិ ឯស ឯវរូបោ វិបាកោ។ **យមលោក**ន្តិ បរលោកំ។ **ឧបបជ្ជរេ**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ បការត្ថោ។ តេន បាឡិយំ វុត្តំ និរយំ តិរច្ឆានយោនិញ្ច សង្គណ្ហាតិ។

យាចន្តិ នាម អរិយយាចនាយ។ វុត្តញ្ហេតំ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា”តិ (ជា. ១.៧.៥៩)។ យេ សំវិភជន្តិ, តេ **វទញ្ញូ** នាម ញត្វា កត្តព្ពករណតោ។ **វិមានប្បភាយា**តិ និទស្សនមត្តំ, ឧយ្យាន កប្បរុក្ខប្បភាហិ ទេវតានំ វត្ថាភរណសរីរប្បភាហិបិ សគ្គេ បកាសេន្តិយេវ។ **បកាសន្តី**តិ វា បាកដា ហោន្តិ, ន អបាយលោកេ វិយ អបាកដាតិ អត្ថោ។ **បរសម្មតេសូ**តិ សយំ សម្មតំ អនាបជ្ជិត្វា បរេហេវ សម្មាវិតេសុ សុខូបករណេសុ។ តេនាហ បាឡិយំ “**វសវត្តីវ មោទរេ**”តិ, បរនិម្មិតភោគេសុ វសវត្តី ទេវបុត្តា វិយ សុខសមង្គិតាយ មោទន្តីតិ អត្ថោ។ **ឯវំ វុត្តសម្បរាយោ**តិ ឯតេ សគ្គាតិ ឯវំ ហេដ្ឋា វុត្តសម្បរាយោ។ **ឧភិន្ន**ន្តិ ឯតេសំ យថាវុត្តានំ ឧភិន្នំ ទុក្កដសុកដកម្មការីនំ។ **តតោ ចវិត្វា** តតោ និរយសគ្គាទិតោ ចវិត្វា មនុស្សេសុ និព្ពត្តតិ។ តេសុ យោ មច្ឆរី មនុស្សេសុ និព្ពត្តោ, សោ ទលិទ្ទោ ហុត្វា បុព្ពចរិយវសេន មច្ឆរីយេវ ហោន្តោ ទារាទិភរណត្ថំ មច្ឆកច្ឆបាទីនិ ហន្ត្វា បុនបិ និរយេ និព្ពត្តោ។ ឥតរោ សុទ្ធាសយោ សមិទ្ធោ ហុត្វា បុព្ព ចរិយាវសេន បុនបិ បុញ្ញានិ កត្វា សគ្គេ និព្ពត្តេយ្យ។ តេនាហ “**បុន សម្បរាយេបិ ទុគ្គតិសុគតិយេវ ហោតី**”តិ។

មច្ឆរិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឃដីការសុត្តវណ្ណនា

៥០. “ឧបបន្នាសេ”តិ សេ-ការាគមំ កត្វា និទ្ទេសោ, “ឧបបន្នា”ឥច្ចេវ អត្ថោតិ អាហ “**និព្ពត្តិវសេន ឧបគតា**”តិ។ អត្តនោ សម្បត្តិតោ អវិហានតោ អវិហា, តេសំ ព្រហ្មលោកោ **អវិហាព្រហ្មលោកោ,** តស្មិំ។ **ឧបបត្តិសមនន្តរមេវា**តិ បឋមកោដ្ឋាសេ ឯវ។ **អរហត្តផលវិមុត្តិយា**តិ អសេក្ខវិមុត្តិយា។ សេក្ខវិមុត្តិយា បន អវិហូបបត្តិតោ បគេវ វិមុត្តា។ មានុសំ ទេហំ សមតិក្កមន្តិ ចិត្តុបក្កិលេសបហានវសេនាតិ ផលេន ហេតុ ទស្សនមិទន្តិ អាហ “**មានុសំ ទេហន្តិ ឥធ...បេ.... វុត្តានី**”តិ។ ទិវិ ភវំ ទិព្ពំ, ព្រហ្មត្តភាវសញ្ញិតំ ខន្ធបញ្ចកំ។ តត្ថ សំយោជនកោតិ វុត្តំ “**ទិព្ពំ យោគន្តិ បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានី**”តិ។ **ឥមស្សា**តិ ទេវបុត្តស្ស។ “**ហិត្វា មានុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបច្ចគុ**”ន្តិ តេសំ ត្វំ កុសលំ សព្ពាវជ្ជប្បហានេន អនវជ្ជតំ ភាសតីតិ កុសលី វទេសិ។ អត្ថេន សទ្ទស្ស អភេទោបចារំ កត្វា គម្ភីរវចនំ វុត្តន្តិ អាហ “**គម្ភីរត្ថ**”ន្តិ អត្ថស្សេវ គម្ភីរតោ, ន សទ្ទស្ស។ សមុច្ឆិន្នកាមរាគតាយ សព្ពសោ កាមវិសយប្បហានេន **និរាមិសព្រហ្មចារី នាម អនាគាមី**។ និវាសនដ្ឋានភូតោ សមានោ ឯកោ គាមោ ឯតស្សាតិ អាហ “**ឯកគាមវាសី**”តិ។

យដីការសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាទិត្តវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ជរាវគ្គោ

១. ជរាសុត្តវណ្ណនា

៥១. ហិតស្ស សាធនតោ **សាធុ,** យំ កិញ្ចិ អត្ថជាតំ។ តំ បន អត្ថកាមេន លភិតព្ពតោ ឧបសេវិតព្ពតោ លទ្ធកំ, កល្យាណដ្ឋេន ភទ្ទកន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**សាធូតិ លទ្ធកំ ភទ្ទក**”ន្តិ។ “**សីលំ យាវ ជរា សាធូ**”តិ វុត្តមត្ថំ ព្យតិរេកតោ វិភាវេតុំ “**ឥមិនា ឥទំ ទស្សេតី**”តិ វុត្តំ។ **ឥទ**ន្តិ ឥទំ អត្ថជាតំ។

បតិដ្ឋិតាតិ ចិត្តសន្តានេ លទ្ធបតិដ្ឋា, កេនចិ អសំហារិយា។ តេនាហ “**មគ្គេន អាគតា**”តិ។ **ចិត្តីកតដ្ឋាទីហី**តិ បូជនីយភាវាទីហិ។ **វុត្តំ ហេតំ** បោរាណដ្ឋកថាយំ។ **ចិត្តីកតន្តិ រតន**ន្តិ ឥទំ រតនំ នាម លោកេ ចិត្តីកតំ វត្ថូនំ សហស្សគ្ឃនតាទិវសេន។ **យេបិ លោកេ ចិត្តីកតា** ខត្តិយបណ្ឌិត-ចតុមហារាជ-សក្ក-សុយាម-មហាព្រហ្មាទយោ, **តេសំ ចិត្តីកតោ** តេហិ សរណន្តិ ឧបគន្តព្ពតាទិវសេន។ **រតិករ**ន្តិ បីតិសុខាវហំ។ **ឈានរតិសុខេនា**តិ ទុវិធេនបិ ឈានរតិសុខេន។ **តុលេតុ**ន្តិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ។ **គុណបារមិ**ន្តិ គុណានំ ឧក្កំសបារមឹ។ **ទុល្លភោ** អនេកានិ អសង្ខ្យេយ្យានិ អតិធាវិត្វាបិ លទ្ធុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ **អនោមោ**តិ អនូនោ បរិបុណ្ណោ។ តត្ថ វិសេសតោ អនោមសត្តបរិភោគតោ តេហិ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិ អនុស្សរិតព្ពតោតិ អាហ “**ភគវា អនោមោ សីលេនា**”តិអាទិ។

អរិយមគ្គបញ្ញាយេវ ឥធ អធិប្បេតាតិ “**ឥធ បន ទុល្លភបាតុភាវដ្ឋេន បញ្ញា ‘រតន’ន្តិ វុត្តា**”ន្តិ អាហ។ បុជ្ជផលនិព្ពត្តនតោ, អត្តនោ សន្តានំ បុនាតីតិ ច បុញ្ញចេតនា **បុញ្ញំ,** សា បន យស្ស ឧប្បន្នា, តស្សេវ អាវេណិកតាយ អនញ្ញសាធារណត្តា កេនចិបិ អនាហដា, អដ្ឋកថាយំ បន “**អរូបត្តា**”តិ វុត្តំ។

ជរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អជរសាសុត្តវណ្ណនា

៥២. **អជីរណោនា**តិ ជិណ្ណភាវានាបជ្ជនេន។ លក្ខណវចនញ្ហេតំ អវិនាសប្បត្តិយា។ តេនាហ “**អវិបត្តិយាតិ អត្ថោ**”តិ។ **និទ្ធមិតព្ពោ**តិ នីហរិតព្ពោ។

អជរសាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មិត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៣. សហ អត្ថេន វត្តតីតិ **សត្ថោ**, ភណ្ឌមូលំ គហេត្វា វាណិជ្ជវសេន ទេសន្តរាទីសុ វិចរណកជនសមូហោ។ តេនាហ “**សទ្ធិចរោ**”តិ, សហចរណកោតិ អត្ថោ។ **មិត្ត**ន្តិ សិនេហយោគេន មិត្តកិច្ចយុត្តំ ។ ឥជាធិប្បេតប្បការំ ទស្សេតុំ “**រោគេ ឧប្បន្នេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តថារូបេ**តិ ជិគុច្ឆនីយេ, ទុត្តិកិច្ចេ វា។ យថា អសណ្ឋិតានំ សណ្ឋាបនវសេន បវសតោ បុរិសស្ស ភោគព្យសនេ នាថតា, ឯវំ បុត្តសិនេហវសេន បុត្តស្ស មាតុយា អន្តោគេហេ នាថតាតិ វុត្តំ “**មាតា មិត្តំ សកេ ឃរេ**”តិ។ **អត្ថជាតស្សា**តិ ឧបដ្ឋិតបយោជនស្សាតិ អត្ថោតិ អាហ “**ឧប្បន្នកិច្ចស្សា**”តិ។ **សម្បរាយហិត**ន្តិ សម្បរាយេ ហិតាវហំ។

មិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៥៤. **បតិដ្ឋា**តិ អវស្សយោ។ **គុយ្ហស្សា**តិ គុហិតព្ពស្ស រហស្សស្ស។ **បរមោ សខា នាម** អតិបិយដ្ឋានតាយ។

វត្ថុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បឋមជនសុត្តវណ្ណនា

៥៥. **វិធាវតី**តិ វិវិធំ រូបំ បធាវតិ, យថាកាមំ បវត្តតីតិ អត្ថោ។

បឋមជនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយជនសុត្តវណ្ណនា

៥៦. **វដ្ដទុក្ខតោ**តិ សំសារទុក្ខតោ។ សំសារោ ហិ កិលេសកម្មវិបាកានំ អបរាបរុប្បត្តិតាយ វិធាវតិ។ តញ្ច ទុក្ខំ ទុក្ខមត្តាយ នានាវិធទុក្ខរាសិភាវតោ។

ទុតិយជនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តតិយជនសុត្តវណ្ណនា

៥៧. **និប្ផត្តី**តិ ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបាកានំ និប្ផជ្ជនតោ និប្ផត្តិ។ តតោ ឯវ **អវស្សយោ**, និប្ផត្តិតវិបាកស្ស អវស្សយោ អធិដ្ឋានំ ការណន្តិ អត្ថោ។

តតិយជនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧប្បថសុត្តវណ្ណនា

៥៨. **អមគ្គោ**តិ ន មគ្គោ អនុបាយោ។ **រត្តិន្ទិវក្ខយោ**តិ តត្ថ វយក្ខណស្ស បាកដភាវតោ។ វុត្តក្ខណោបិ ហិ សយំ ខីយតេវ។ **សេសំ ពាហិរមលំ** វត្ថសរីរាទិភូតំ។ តថា ហិ “**ភស្មខារាទីហិ ធោវិត្វា សក្កា សោធេតុ**”ន្តិ វុត្តំ។ **ទុដ្ឋោ**តិ ទូសិតោ សត្តសន្តានោ **ន សក្កា សុទ្ធោ នាម កាតុំ** អព្ភន្តរមលីនភាវាបាទនតោ។ **ឥត្ថិយ**ន្តិ ព្រហ្មចរិ

យស្ស អន្តរាយករាយបិ។ **បជា**តិ សត្តកាយោ **សជ្ជតិ** សង្គំ ករោតិ យាថាវតោ អាទីនវំ អបស្សន្តោ។ ឥន្ទ្រិយសំវរាទិ កិលេសានំ តាបនតោ **តបោ,** តេនាហ **“សព្ពាបី”**តិអាទិ។

ឧប្បថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុតិយសុត្តវណ្ណនា

៥៩. កិស្សាតិ ភុម្មត្ថេ សាមិវចនន្តិ អាហ **“កិស្មិំ អភិរតោ”**តិ។ សទ្ធា នាម អនវជ្ជសភាវា, តស្មា លោកិយលោកុត្តរហិតសុខាវហាតិ អាហ **“សុគតិញ្ចេវ និព្ពានញ្ច គច្ឆន្តស្ស ទុតិយិកា”**តិ។ **អនុសាសតិ** ហិតចរិយាយ បរិណាយិកភាវតោ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កវិសុត្តវណ្ណនា

៦០. គាយត្តិអាទិកោតិ ឆព្ពីសតិយា ឆន្ទេសុ គាយត្តិអាទិកោ ឧក្កតិបរិយោសានោ **ឆន្ទោ គាថានំ និទានំ** សមុដ្ឋានំ “សមុដ្ឋហតិ ឯតេនា”តិ កត្វា។ តេហិ បន អនុដ្ឋុភាទិកោ ហោតីតិ អាហ **“ឆន្ទោ គាថានំ និទាន”**ន្តិ។ **បុព្ពបដ្ឋាបនគាថា**តិ ធម្មកថាយ អាទិតោ អារោចនភាវជាននត្ថំ សតិជននំ វិយ បវត្តិតគាថា។ **អក្ខរញ្ហិ បទំ ជនេតី**តិ យស្មា អក្ខរសមុទាយោ បទំ, បទសមុទាយោ គាថា, សមុទាយោ ច សមុទាយីហិ ព្យញ្ជីយតិ តំបវត្តនតោ, តស្មា ព្យញ្ជនភាវេ ឋិតំ អក្ខរំ, តំសមុទាយោ បទំ, បទំ តំ វិយញ្ចេតា ជនេតា វិយ ហោតីតិ “អក្ខរញ្ហិ បទំ ជនេតី”តិ វុត្តំ។ អក្ខរំ ហិ ឧច្ចារិតវិទ្ធំសិតាយ តំតំខណមត្តាវដ្ឋាយីបិ បរតោ បវត្តិយា មនោវិញ្ញាណវីថិយា សង្កលនវសេន ឯកជ្ឈំ កត្វា បទភាវេន គយ្ហមានំ យថាសង្កេតមត្ថំ ព្យញ្ជេតិ។ **បទំ គាថំ ជនេតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **គាថា អត្ថំ បកាសេតី**តិ គាថាសញ្ញិតោ បទសមុទាយោ កិរិយាការកសម្ពន្ធវសេន សម្ពន្ធិតោ កត្តុអធិប្បាយានុរូបំ អាលោចិតវិលោចិតំ សំហិតំ អត្ថំ វិភាវេតិ។ **សមុទ្ទាទិបណ្ណត្តិនិស្សិតា** វោហារសន្និស្សយេនេវ បវត្តតីតិ កត្វា។ តេនាហ **“គាថា អារភន្តោ”**តិអាទិ។ **អាសយោ**តិ អវស្សយោតិ អាហ **“បតិដ្ឋា”**តិ **កវិតោ**តិ វិចិត្តកថីអាទិតោ។

កវិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ជរាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អទ្ធវគ្គោ

១. នាមសុត្តវណ្ណនា

៦១. នាមន្តិ សាមញ្ញនាមាទិភេទំ នាមំ។ **សព្ព**ន្តិ សព្ពំ បញ្ញត្តិបថំ សព្ពំ ញេយ្យបវត្តិបថំ។ **អទ្ធភវី**តិ កាមំ បាឡិយំ អតីតកាលនិទ្ទេសោ កតោ, តំ បន លក្ខណមត្តំ។ **អភិភវតិ អនុបតតី**តិ ឯតេន អភិភវោ អនុបតនំ បវត្តិ ឯវាតិ ទស្សេតិ។ តំ បនស្ស អភិភវនំ អប្បវិសយេ អនាមសិត្វា មហាវិសយានំ វសេន ទស្សេន្តោ **“ឱបបាតិកេន វា”**តិអាទិមាហ។ **តស្ស នាមំ ហោតី**តិ តស្ស រុក្ខបាសាណាទិកស្ស អនាមកោតច្ចេវ សមញ្ញា ហោតិ, តថា នំ សញ្ជានន្តីតិ អត្ថោ។

នាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ចិត្តសុត្តវណ្ណនា

៦២. យេ ចិត្តស្ស វសំ គច្ឆន្តីតិ យេ អបរិញ្ញាតវត្ថុកា, តេសំយេវ។ **អនវសេសបរិយាទាន**ន្តិ អនវសេសគ្គហណំ។ ន ហិ បរិញ្ញាតក្ខន្ធា បហីនកិលេសា ចិត្តស្ស វសំ គច្ឆន្តិ, តំ អត្តនោ វសេ វត្តេន្តិ។

ចិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តណ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៦៣. តតិយេ “**សព្ពេ វសមន្វគូ**”តិ យេ តណ្ហាយ វសំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ឯវ អនវសេសបរិយាទានន្តិ តមមត្ថំ “**ឯសេវ នយោ**”តិ តមិនា អតិទិស្សតិ។

តណ្ហាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៦៤. **កឹ សុ សំយោជនោ**តិ **សូ**តិ និបាតមត្តន្តិ អាហ “**កឹ-សំយោជនោ**”តិ? វិចរន្តិ ឯតេហីតិ **វិចារណា**, បាទា។ ពហុវចនេ ហិ វត្តព្ពេ ឯកវចនំ កតំ។ **តស្សា**តិ លោកស្ស។

សំយោជនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ពន្ធនសុត្តវណ្ណនា

៦៥. ចតុត្ថេ អាគតអត្ថោ ឯវ អនន្តរេបិ វុត្តោ, ព្យញ្ជនមេវ នានន្តិ អាហ “**បញ្ចមេបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។

ពន្ធនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អត្តហតសុត្តវណ្ណនា

៦៦. “កេនស្សុព្ភាហតោ”តិ បាឋោតិ អធិប្បាយេន “**សុ-ការោ និបាតមត្ត**”ន្តិ អាហ, “កេនស្សុព្ភាហតោ”តិ បទេ បាឋេ ឧ-ការលោបេន បទសន្ធិ។ **ឥច្ឆាធូបាយិតោ**តិ អសម្បត្តវិសយិច្ឆាលក្ខណាយ តណ្ហាយ សន្តាបិតោ ទឌ្ឍោ។ តេនាហ “**ឥច្ឆាយ អាទិត្តោ**”តិ។

អត្តហតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឧឌ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

៦៧. **ឧល្លង្ឃិតោ**តិ ឧព្ពន្ធិត្វា លង្ឃិតោ។ **សទ្វារទីសូ**តិ សទ្វារិនាគទន្តេសុ **សោតាទីនិ** ឧឌ្ឌិតានិ **តណ្ហារជ្ជុនា** ទឡ្ហពន្ធនេន ពន្ធិត្វា តទនតិវត្តនតោ។ **លោកោ**តិ អាយតនលោកោ។ តថា អត្ថយោជនាយ កតត្តា ខន្ធាទិលោកវសេនបិ យោជនា កាតព្ពា។ ន **ទូរំ** អនន្តរភាវកត្តា។ ចុតិចិត្តអនន្តរិតត្តា ឯកចិត្តន្តរភាវស្ស កម្មស្ស អពុជ្ឈនំ, ឯវំ សន្តេ កស្មា សត្តា ន ពុជ្ឈន្តីតិ អាហ “**ពាលវតិយា**”តិអាទិ។

ឧឌ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បិហិតសុត្តវណ្ណនា

៦៨. **បញ្ហោ**តិ ញាតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ។ **បុច្ឆិតោ**តិ សត្តមសុត្តេ គាថាយ បុរិមទ្ធំ បច្ឆិមទ្ធំ, បច្ឆិមំ បុរិមំ កត្វា អដ្ឋមសុត្តេ ទេវតាយ បុច្ឆិតត្តា វុត្តំ “**ហេដ្ឋបរិយាយវសេន បុច្ឆិតោ**”តិ។ បុច្ឆានុរូបំ វិស្សជ្ជនន្តិ អវុត្តម្បិ សិទ្ធមេតន្តិ អនាហដំ។

បិហិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឥច្ឆាសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ **វិនយាយា**តិ វិនយេន។ ករណត្ថេ ហិ ឥទំ សម្បទានវចនំ។ **កិស្សស្សូ**តិ កិស្ស, **សុ**-ការោ និបាតមត្តំ។ **សព្ពំ ឆិន្ទតិ ពន្ធន**ន្តិ សព្ពំ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ សមុច្ឆិន្ទតិ។ ន ហិ តំ កិញ្ចិ កិលេសពន្ធនំ អត្ថិ, យំ អសមុច្ឆិន្នំ ហុត្វា ឋិតំ អស្សា តណ្ហាយ សមុច្ឆិន្នាយ។ ស្វាយមត្ថោ សុវិញ្ញេយ្យោតិ អាហ “**សព្ពំ ឧត្តានមេវា**”តិ។

ឥច្ឆាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. លោកសុត្តវណ្ណនា

៧០. កិស្មិន្តិ កិស្មិំ សតិ? តស្ស បន សន្តភាវោ ឧប្បត្តិវសេនេវាតិ អាហ “**កិស្មិំ ឧប្បន្នេ**”តិ? **លោកោ ឧប្បន្នោតិ វុច្ចតិ** អនុបាទានត្តា លោកសមញ្ញាយ។ **ឆសូ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ **សន្ថវន្តិ** អធិកសិនេហំ **ករោតិ** អធិកសិនេហវត្ថុភាវតោ អជ្ឈត្តិកាយតនានំ។ **ឧបាទាយា**តិ បុព្ពកាលកិរិយា អបរកាលកិរិយំ អបេក្ខតីតិ វចនសេសវសេន កិរិយាបទំ គហិតំ “**បវត្តតិ**”តិ។ កី បន បវត្តតិ? លោកោ, លោកសមញ្ញាតិ អត្ថោ។ **ឆសូ**តិ ឥទំ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ។ ឆឡាយតននិមិត្តញ្ហិ សព្ពទុក្ខំ។ **អយន្តិ** សត្តលោកោ។ **ឧប្បន្នោ នាម ហោតិ** ឆឡាយតនំ នាម មូលំ សព្ពទុក្ខានន្តិ កត្វា។ **ពាហិរេសុ** អាយតនេសុ **សន្ថវំ ករោតិ** វិសេសតោ រូបាទីនំ តណ្ហាវត្ថុកត្តា។ យស្មា ចក្ខាទីនំ សន្តប្បនវសេន រូបាទីនំ បរិគ្គហិតត្តា លោកស្ស និសេវិតាយ សំវត្តតិ, តស្មា វុត្តំ “**ឆន្នំ...បេ.... វិហញ្ញតី**”តិ។

លោកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អទ្ធវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឆេត្វាវគ្គោ

១. ឆេត្វាសុត្តវណ្ណនា

៧១. វធិត្វាតិ ហន្ត្វា វិនាសេត្វា។ **អបរិទយ្ហមានត្តា**តិ អបីឡិយមានត្តា។ **វិនដ្ឋទោមនស្សត្តា ន សោចតិ** ចេតោទុក្ខទុក្ខាភាវតោ។ វិសំ នាម ទុក្ខំ អនិដ្ឋភាវតោ, តស្ស មូលការណំ កោធោ អនិដ្ឋផលត្តាតិ អាហ “**វិសមូលស្សាតិ ទុក្ខវិបាកស្ស**”តិ។ **អក្កុដ្ឋស្សា**តិ អក្កោសាបរាធស្ស។ អក្កោសបហារត្ថសម្ពន្ធេន ហិ “កុទ្ធស្សា”តិ ឧបយោគត្ថេ សម្បទានវចនំ។ **សុខំ ឧប្បជ្ជតិ** កោធំ នស្សតិ។ សុខុប្បត្តិំ សន្ធាយ ឯស កោធោ “**មធុរគ្គោ**”**តិ វុត្តោ**, សុខាវសានោតិ អត្ថោ។

ឆេត្វាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. រថសុត្តវណ្ណនា

៧២. បញ្ញាណន្តិ លក្ខណំ សល្លក្ខណូបាយោ។ **ទិស្វា**តិ ទស្សនហេតុ។ “ចោឡរញ្ញោ រដ្ឋំ ចោឡរដ្ឋ”ន្តិ ឯវំ **រដ្ឋំ រញ្ញា បញ្ញាយតិ**។

រថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វិត្តសុត្តវណ្ណនា

៧៣. សទ្ធាយាតិ សទ្ធាហេតុ។ **កុលសម្បទា**តិ ខត្តិយាទិសម្បត្តិយោ។ សព្ពលោកិយលោកុត្តរវិត្តបដិលាភហេតុតោ **សទ្ធាវិត្តមេវ**។ ហេដ្ឋា តិណ្ណំ ទ្វារានំ វសេន ឧប្បន្នកស្ស សព្ពស្សបិ អនវជ្ជធម្មស្ស សង្គណ្ហនតោ “**ធម្មោតិ ទសកុសលកម្មបថោ**”តិ វុត្តំ។ **អសំកិលិដ្ឋសុខ**ន្តិ។ និរាមិសំ សុខំ។ តមេវ សាមិសំ ឧបនិធាយ សម្ភាវេន្តោ អាហ “**អសំកិលិដ្ឋ**”ន្តិ។ អសេចនកភាវេន អភិរុចិជននតោ បិយាកិច្ចករណតោ ពហុំ សុចិរម្បិ កាលំ អាសេវន្តស្ស អទោសាវហតោ **សច្ចមេវ មធុរតរំ**។ ន ហិ តំ បរិតព្ពតោ សាទិតព្ពតោ អនុភវិតព្ពតោ រសោតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ ឥទានិ តស្ស កិច្ចសម្បត្តិអត្ថេហិបិ មហារហតំ ទស្សេតុំ “**សច្ចំ ហវេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នទីនិវត្តនំ **មហាកប្បិនវត្ថុអាទីហិ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.មហាកប្បិនត្ថេរវត្ថុ; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៣១; ថេរគា. អដ្ឋ. ២.មហាកប្បិនត្ថេរគាថាវណ្ណនា) ទីបេតព្ពំ, ឥតរានិ **កណ្ហទីបាយនជាតក-** (ជា. ១.១០.៦២ អាទយោ) **សុតសោម-** (ជា. ២.២១.៣៧១ អាទយោ) **មច្ឆជាតកេហិ** (ជា. ១.១.៣៤, ៧៥; ១.២.១៣១ អាទយោ) ទីបេតព្ពានិ។ **និម្មទេន្តិ** អភិភវន្តិ។ **មធុរតរ**ន្តិ សុន្ទរតរំ សេដ្ឋេសូតិ អត្ថោ។ **បញ្ញាជីវី**តិ បញ្ញាយ ជីវនសីលោតិ បញ្ញាជីវី, បញ្ញាបុព្ពង្គមចរិយោតិ អត្ថោ។ **បញ្ញាជីវី**តិ ច បញ្ញាវសេន ឥរិយតិ វត្តតិ ជីវិតំ បវត្តេតីតិ អត្ថោតិ ទស្សេន្តោ “**យោ បញ្ញាជីវី**”តិអាទិមាហ។ “ជីវត”ន្តិ កេចិ បឋន្តិ, ជីវន្តានំ បញ្ញាជីវី សេដ្ឋមាហូតិ អត្ថោ។

វិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វុដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

៧៤. ឧប្បតន្តានន្តិ បថវឹ ភិន្ទិត្វា ឧដ្ឋហន្តានំ។ “សេដ្ឋ”ន្តិ វុច្ចមានត្តា “**សត្តវិធ**”ន្តិ វុត្តំ, ឥតរេសំ វា តទនុលោមតោ។ **ខេមោ ហោតិ** ទុព្ភិក្ខុបទ្ទវាភាវតោ។ តេនាហ “**សុភិក្ខោ**”តិ។ **និបតន្តាន**ន្តិ អធោមុខំ បវត្តន្តានំ។ **បវជមានាន**ន្តិ វជនសីលានំ។ តេ បន យស្មា ជង្គមា នាម ហោន្តិ, ន រុក្ខាទយោ វិយ ថាវរា, តស្មា អាហ “**ជង្គមាន**”ន្តិ។ **គាវោ**តិ ធេនុយោ។ តេន មហឹសាទិកានម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វទន្តាន**ន្តិ ឧប្បន្នំ អត្ថំ វទន្តានំ។

អត្តនោ ខន្តិយាតិ អត្តនោ ខន្តិយា រុចិយា គហិតភាវេន។ **ឥតរា ទេវតា** តស្សា វិស្សជ្ជនេ អបរិតុស្សមានា **អាហ។ យាវ បធំសី**តិ គុណធំសី សត្តុទេសនាយ លទ្ធព្ពគុណនាសនតោ។ **បគព្ភោ**តិ បាគព្ភិយេន សមន្នាគតោ, យថា វចីបាគព្ភិយេន អខរា, តថា វាចាយ ភរិតព្ពំ។ **មុខរា**តិ មុខខរា។ **ទសពលំ បុច្ឆិ** សណ្ហំ សុខុមំ រតនត្តយសំហិតំ អត្ថំ សោតុកាមា។ **អស្សា** ទេវតាយ **វិស្សជ្ជេន្តោ** អជ្ឈាសយានុរូបំ។ **ឧប្បតមានា**តិ ឧប្បតន្តី **សមុគ្ឃាដេតិ** ឱជិសោ។ **វដ្ដមូលកមហាអវិជ្ជា**តិ តស្សា អាទីនវទស្សនត្ថំ ភូតកថនវិសេសនំ។ **ឱសីទន្តាន**ន្តិ បដិបក្ខវសេន អធោ សីទន្តានំ, ឧស្សាទយមានានន្តិ អត្ថោ។ **បុញ្ញក្ខេត្តភូតោ**តិ ឥទំ “បទសា ចរមានាន”ន្តិ បទស្ស អត្ថវិវរណវសេន ភូតកថនវិសេសនំ។ **យាទិសោ បុត្តោ វា ហោតូ**តិ ឥទំ បុរិមបទេ ទេវតាយ បុត្តគហណស្ស កតត្តា វុត្តំ។

វុដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ភីតាសុត្តវណ្ណនា

៧៥. កឹ សូធ ភីតាតិ ឯត្ថ **សុ-ឥធា**តិ និបាតមត្តន្តិ អាហ “**កឹ ភីតា**”តិ? **មគ្គោ ច នេកាយតនប្បវុត្តោ**តិ អនេកការណំ នានាវិធាធិគមោកាសំ កត្វា បវុត្តោ កថិតោ។ តេនាហ “**អដ្ឋតឹសារម្មណវសេនា**”តិអាទិ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ សព្ពសាធារណានេកាយតនេហិ និព្ពានគាមិមគ្គស្ស តុម្ហេហិ បវេទិតត្តា លព្ភមានេ ខេមេ មគ្គេ កឹ ភីតាយំ ជនតា ឧប្បថភូតា វិបរីតទិដ្ឋិតោ គណ្ហីតិ អត្ថោ? ឯវំ ទេវតា យថិច្ឆាយ បុរិមទ្ធេន អត្តនា យថាចិន្តិតមត្ថំ សត្ថុ បវេទិតា, បច្ឆិមទ្ធេន អត្តនោ សំសយំ បុច្ឆតិ។ **ពហុបញ្ញោ**តិ បុថុបញ្ញោ។ **ឧស្សន្នបញ្ញោ**តិ អធិកបញ្ញោ។ **បបេត្វា**តិ សំយមេត្វា។ **សំវិភាគី**តិ អាហារបរិភោគេ សម្មទេវ វិភជនសីលោ។ តេនាហ “**អច្ឆរាយា**”តិអាទិ។ **វុត្តត្ថមេវ** ហេដ្ឋា។

មនេនាតិ មនោគហណេន។ **បុព្ពសុទ្ធិអង្គ**ន្តិ បុព្ពភាគសុទ្ធិភូតំ អង្គំ។ **ចតូសូ**តិ វុត្តអង្គបរិយាបន្នំ។ **យញ្ញឧបក្ខរោ**តិ ទានស្ស សាធនំ។ **ឯតេសុ ធម្មេសូ**តិ ឯតេសុ សទ្ធាទិគុណេសុ។ យថា ហិ សទ្ធោ បច្ចយំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា វត្ថុបរិច្ចាគស្ស វិសេសបច្ចយោ កម្មផលស្ស បរលោកស្ស ច បច្ចក្ខតោ វិយ បត្តិយាយនតោ, ឯវំ មុទុហទយោ។ មុទុហទយោ ហិ អនុទយំ បត្វា យំ កិញ្ចិ អត្តនោ សន្តកំ បរេសំ ទេតិ។ យោ ច សំវិភាគសីលោ, សោ អប្បកស្មិម្បិ អត្តនោ សន្តកេ បរេហិ សាធារណភោគី ហោតិ។ វទញ្ញូ វទានិយតាយ យាគិនោវ យុត្តំ យុត្តកាលំ ញត្វា អត្ថិកានំ មនោរថំ បូរេតីតិ វុត្តំ “**ឥតិ…បេ…. ចតូសូតិ អាហា**”តិ។

វាចន្តិអាទីនិ តីណិ អង្គានិ តិវិធសីលសម្បត្តិទីបនតោ។ សម្បន្នសីលោ ហិ បរលោកំ ន ភាសេយ្យ។ **សទ្ធោ ឯកំ អង្គំ** បយោគាសយសុទ្ធិទីបនតោ។ សុទ្ធាសយស្ស សម្មាបយោគេ ឋិតស្ស កថំ បរលោកតោ ភយន្តិ។ ទុករវសេន ចតុរង្គយោជនា **ទុកនយោ។ ឯតេសុ ចតូសុ ធម្មេសុ ឋិតោ**តិ ឯតេសុ យថាវុត្តទុកសង្គហេសុ ចតូសុ គុណេសុ បតិដ្ឋិតោ។

ភីតាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. នជីរតិសុត្តវណ្ណនា

៧៦. នាមគោត្តន្តិ តិស្សោ កស្សបោ គោតមោតិ ឯវរូបំ នាមញ្ច គោត្តញ្ច។ និទស្សនមត្តមេតំ, តស្មា សព្ពស្ស បញ្ញត្តិយា លក្ខណវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ន ជីរតី**តិ អសភាវធម្មត្តា ឧប្បាទវយាភាវតោ ជរំ ន បាបុណាតិ។ តេនាហ “**ជីរណសភាវោ ន ហោតី**”តិ។ យស្មា សមញ្ញាភាវតោ កាលន្តរេបិ តំ សមញ្ញាយតេវ, តស្មា “**អតីតពុទ្ធានំ…បេ…. ន ជីរតីតិ វុច្ចតី**”តិ អាហ។

អាលសិយន្តិ អលសភាវោ ទន្ធកោសជ្ជំ។ តេនាហ “**យេនា**”តិអាទិ។ **ឋិតិ**ន្តិ ព្យាបារំ។ **និទ្ទាវសេន បមជ្ជនំ** កត្តុព្ពស្ស អករណំ។ **កិលេសវសេន បមជ្ជនំ** អកត្តព្ពស្ស ករណម្បិ។ **កម្មសមយេ**តិ កម្មំ កាតុំ យុត្តកាលេ។ **កម្មករណវីរិយាភាវោ**តិ តំកម្មកិរិយសមុដ្ឋាបកវីរិយាភាវោ។ សោ បន អត្ថតោ វីរិយបដិបក្ខោ អកុសលចិត្តុប្បាទោ, ន វីរិយស្ស អភាវមត្តំ។ **សីលសញ្ញមាភាវោ** ទុស្សីល្យំ។ **វិស្សដ្ឋាចារតា** នាម អនាចារោ។ **សោប្បពហុលតា**តិ និទ្ទាលុតា ។ យតោ គហណហត្ថោបិ ន កិលាសុបិ បុរិសោ និទ្ទាយ អភិភុយ្យតិ។ តេនាហ “**តាយា**”តិអាទិ។ **អតិច្ឆាតាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អភិភុយ្យតាទី សង្គណ្ហាតិ។ **អាគន្តុកាលសិយំ** ន បុព្ពេ វុត្តអាលស្យំ វិយ បកតិសិទ្ធំ។ “តេ ឆិទ្ទេ”តិ បាឡិយំ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ “**តានិ ឆ ឆិទ្ទានី**”តិ។ កុសលចិត្តប្បវត្តិយា អនោកាសភាវតោ **ឆិទ្ទានិ**។ តេនាហ ភគវា – “**យត្ថ វិត្តំ ន តិដ្ឋតី**”តិ។ **សព្ពាការេន** លេសមត្តំ អសេសេត្វាតិ អធិប្បាយោ។

នជីរតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឥស្សរិយសុត្តវណ្ណនា

៧៧. សត្ថស្ស មលន្តិ **សត្ថមលំ**, យេន សត្ថំ មលីនំ ហោតិ, សត្ថមលគ្គហណេន ចេត្ថ មលីនំ សត្ថមេវ គហិតន្តិ អាហ “**មលគ្គហិតសត្ថ**”ន្តិ។ **អាណាបវត្តន**ន្តិ អប្បកេ វា មហន្តេ វា យត្ថ កត្ថចិ អត្តនោ អាណាយ បវត្តនវសេន វសនំ ឥស្សរិយត្ថមិច្ឆន្តិ។ មណិរតនម្បិ វិស្សជ្ជនីយបក្ខិកត្តា ឧត្តមំ ភណ្ឌំ នាម ន ហោតិ, ឥត្ថី បន បរិច្ចត្តកុលាចារិត្តិកាយបិ អនិស្សជ្ជនីយតាយ ឧត្តមភណ្ឌំ នាម។ តេនាហ “**ឥត្ថី ភណ្ឌានមុត្តម**”ន្តិ។ តេសំ តេសញ្ហិ បុរិសាជានីយានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានតាយ ឧត្តមរតនាករត្តា ឥត្ថី ភណ្ឌានមុត្តមំ។ **មលគ្គហិតសត្ថសទិសោ** អវពោធកិច្ចវិពន្ធនតោ។ សត្ថមលំ វិយ សត្ថស្ស បញ្ញាសត្ថស្ស គុណាភាវករណតោ **បញ្ញាសត្ថមលំ** ។ អត្ត្ថ វុច្ចតិ ឧបទ្ទវំ, តំ ទេតីតិ **អព្ពុទំ**, វិនាសការណំ។ ននុ ហរណំ សមណស្ស អយុត្តន្តិ? យុត្តំ។ តស្ស អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច យុត្តតំ ទស្សេន្តោ “**សលាកភត្តាទីនី**”តិអាទិមាហ។

ឥស្សរិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កាមសុត្តវណ្ណនា

៧៨. “អត្តកាមោ”តិ បាឡិយំ វុត្តត្តា អាហ “**ឋបេត្វា សព្ពពោធិសត្តេ**”តិ។ តេ ហិ សព្ពសោ បរត្ថាយ ឯវ បដិបជ្ជមានា មហាការុណិកា បរត្ថកាមា, អត្តកាមា នាម ន ហោន្តិ, យា ច តេសំ អត្តត្ថាវហា បដិបត្តិ, សាបិ យាវទេវ បរត្ថា ឯវាតិ។ **វុត្តំ** បោរាណដ្ឋកថាយំ។ យស្មា ពោធិសត្តា បរហិតបដិបត្តិយា បារមិយោ បូរេន្តា តថារូបំ ការណំ បត្វា អត្តានំ បរេសំ បរិច្ចជន្តិ បញ្ញាបារមិយា បរិបូរណតោ, តស្មា ឥធាបិ “**សព្ពពោធិសត្តេ ឋបេត្វាយេវាតិ វុត្ត**”ន្តិ អាហ។ **កល្យាណ**ន្តិ ភទ្ទកំ។ វាចាយ អធិប្បេតត្តា អាហ “**សណ្ហំ មុទុក**”ន្តិ។ **បាបិក**ន្តិ លាមកំ និហីនំ។ តំ បន **ផរុសំ វាច**ន្តិ សរូបតោ ទស្សេតិ។

កាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បាថេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៧៩. **សទ្ធា ពន្ធតិ បាថេយ្យ**ន្តិ សទ្ធា នាម សត្តស្ស មរណវសេន មហាបថំ សំវជតោ មហាកន្តារំ បដិបជ្ជតោ មហាវិទុគ្គំ បក្ខន្ទតោ បាថេយ្យបុដំ ពន្ធតិ សម្ពលំ សជ្ជេតិ។ កថន្តិ អាហ “**សទ្ធំ ឧប្បាទេត្វា**”តិអាទិ។ **ឯតំ វុត្ត**ន្តិ “សទ្ធា ពន្ធតិ បាថេយ្យ”ន្តិ ឯតំ គាថាបទំ វុត្តំ ភគវតា។ **សិរី**តិ កតបុញ្ញេហិ សេវីយតិ តេហិ បដិលភីយតីតិ សិរី។ **ឥស្សរិយំ** វិភវោ។ អាសយិតព្ពតោ **អាសយោ, វសនដ្ឋានំ** និកេតន្តិ អត្ថោ។ **បរិកឌ្ឍតី**តិ ឥច្ឆាវសិកំ បុគ្គលំ តត្ថ តត្ថ ឧបកឌ្ឍតិ។

បាថេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បជ្ជោតសុត្តវណ្ណនា

៨០. តំ តំ សមវិសមំ បជ្ជោតតីតិ **បជ្ជោតោ**។ បទីបោ អន្ធការំ វិធមិត្វា បច្ចក្ខតោ រូបគតំ ទស្សេតិ, ឯវំ បញ្ញាបជ្ជោតោ អវិជ្ជន្ធការំ វិធមិត្វា ធម្មានំ បរមត្ថភូតំ រូបំ ទស្សេតិ។ **ជាគរព្រាហ្មណោ វិយា**តិ ជាគរខីណាសវព្រាហ្មណោ វិយ។ សោ ហិ សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា សព្ពទាបិ ជាគរោ ហោតិ។ **គាវោ**តិ គោ

ជាតិយោ។ ឥទំ គុន្នំ គោណានញ្ច សាមញ្ញតោ គហណំ។ **កម្មេ**តិ ករណត្ថេ ភុម្មវចនំ។ ជីវនំ ជីវោ, សហ ជីវេនាតិ **សជីវិនោ**។ តេនាហ “**កម្មេន សហ ជីវន្តាន**”ន្តិ, កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ កត្វា ជីវន្តានន្តិ អត្ថោ។ **គោមណ្ឌលេហិ សទ្ធិ**ន្តិ គោគណេន សហ។ ន តេន វិនា កសិកម្មាទីនិ ឧប្បជ្ជន្តិ, គោរសសិទ្ធិយា ចេវ កសនភារវហនសិទ្ធិយា ច កសិកម្មឯកច្ចវាណិជ្ជកម្មាទីនិ ឥជ្ឈន្តិ។ **សត្តកាយស្សា**តិ អាហារុបជីវិនោ សត្តកាយស្ស កសិតោ អញ្ញថា ជីវិកំ កប្បេន្តស្សបិ កសិជីវិតវុត្តិយា មូលការណំ ផលនិប្ផត្តិនិមិត្តត្តា តស្ស។ **ឥរិយាបថោ** ច ឥរិយនកិរិយានំ បវត្តនុបាយោ។ “**សីត**ន្តិ នង្គលសីតកម្ម”ន្តិ វទន្តិ។

បជ្ជោតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. អរណសុត្តវណ្ណនា

៨១. រណន្តិ កន្ទន្តិ ឯតេហីតិ រណា, រាគាទយោ។ តេហិ អភិភូតកាយ ហិ សត្តា នានប្បការំ កន្ទន្តិ បរិទេវន្តិ។ តេ បន សព្ពសោ នត្ថិ ឯតេសំ រណាតិ **អរណា។ និក្កិលេសា** ខីណាសវា។ **វុសិតវាសោ**តិ វុសិតព្រហ្មចរិយវាសោ។ **ភោជិស្សិយ**ន្តិ ភុជិស្សភាវោ។ តេនាហ “**អទាសភាវោ**”តិ។ **សមណា**តិ សមិតបាបសមណាតិ អាហ “**ខីណាសវសមណា**”តិ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាលេ លោកិយបរិញ្ញាយ, **សេក្ខា** បុព្ពភាគេ លោកិយបរិញ្ញាយ, បច្ចវេក្ខណេ **លោកិយលោកុត្តរាយ បរិញ្ញាយ** បរិញ្ញេយ្យំ តេភូមកំ ខន្ធបញ្ចកំ **បរិជានន្តិ** បរិច្ឆិជ្ជន្តិ។ ខីណាសវា បន បរិញ្ញាតបរិញ្ញេយ្យា ហោន្តិ។ តថា ហិ តេ សាមី ហុត្វា បរិភុញ្ជន្តិ។ **វន្ទន្តិ នំ បតិដ្ឋិត**ន្តិ វុត្តំ, វន្ទនីយភាវោ ច សីលសម្បន្នតាយាតិ អាហ “**បតិដ្ឋិតន្តិ សីលេ បតិដ្ឋិត**”ន្តិ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ លោកេ។ **ខត្តិយា**តិ លក្ខណវចនន្តិ អាហ “**ន កេវលំ ខត្តិយាវ**”តិអាទិ។

អរណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆេត្វាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ទេវតាសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. ទេវបុត្តសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. បឋមកស្សបសុត្តវណ្ណនា

៨២. ទេវស្ស បុត្តោ **ទេវបុត្តោ**។ ទេវានំ ជនកជនេតព្ពសម្ពន្ធាភាវតោ កថមយំ ទេវបុត្តោតិ វុច្ចតីតិ អាហ “**ទេវានំ ហី**”តិអាទិ។ “អបាកដោ អញ្ញតរោតិ វុច្ចតី”តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ បាកដោបិ ហិ កត្ថចិ “អញ្ញតរោ”តិ វុច្ចតិ។ ហេដ្ឋា ទេវតាសំយុត្តេ “អបាកដា អញ្ញតរា ទេវតា”តិ វត្វា ឥធ “បាកដោ ទេវបុត្តោ”តិ វុត្តំ។ តថា ហិស្ស **កស្សបោ**តិ គោត្តនាមំ គហិតំ, តញ្ច ខោ បុរិមជាតិសិទ្ធសមញ្ញាវសេន។ អនុសាសនំ អនុសាសោ, តំ **អនុសាសំ។ ភិក្ខុនិទ្ទេស**ន្តិ ភិក្ខុសទ្ទស្ស និទ្ទេសំ។ **ភិក្ខុឱវាទ**ន្តិ ភិក្ខុភាវាវហំ ឱវាទំ។ យទិ បន ន អស្សោសិ, កថមយំ បញ្ហំ កថេសីតិ? អញ្ញតោ សុតំ និស្សាយ បញ្ហំ កថេសិ, ន បន ភគវតោ សម្មុខា សុតភាវេន។

តេសន្តិ យថាវុត្តានំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ។ “**កថេតុកាមោ ចេវា**”តិអាទិនា ហិ ចតុក្កំ ឥធ ឧទ្ធដំ។ តត្ថ អាទិតោ តិណ្ណំ ភគវា បញ្ហំ ភារំ ន ករោតិ ឯកេកង្គវេកល្លតោ ចេវ អង្គទ្វយវេកល្លតោ ច, ចតុត្ថស្ស បន ឧភយង្គបារិបូរត្តា ភារំ ករោតីតិ អាហ “**អយំ បនា**”តិអាទិ។

គាថាយំ “**សុភាសិតស្សា**”តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនន្តិ អាហ “**សុភាសិតំ សិក្ខេយ្យា**”តិ។ ចតុសច្ចាទិ និស្សិតំ ពុទ្ធវចនំ សិក្ខន្តោ ចតុព្ពិធំ វចីសុចរិតំ សិក្ខតិ នាមាតិ អាហ “**ចតុសច្ចនិស្សិតំ...បេ.... សិក្ខេយ្យា**”តិ។ អវធារណេន តប្បដិបក្ខំ បដិនិវត្តេតិ។ **ឧបាសិតព្ព**ន្តិ អាសេវិតព្ពំ ភាវេតព្ពំ ពហុលីកាតព្ពំ។ **អដ្ឋតឹសភេទំ កម្មដ្ឋាន**ន្តិ ឥទំ តស្ស វិបស្សនាបទដ្ឋានតំ ហទយេ ឋបេត្វា វុត្តំ។ តថា ហិ វុត្តំ “**ទុតិយបទេន អធិបញ្ញាសិក្ខា កថិតា**”តិ។ យេ បន “ទុតិយបទេន អធិចិត្តសិក្ខា ចិត្តវូបសមេន អធិបញ្ញាសិក្ខា”តិ បឋន្តិ, តេសំ បទេន អដ្ឋតឹសប្បភេទកម្មដ្ឋានំ សុទ្ធសមថកម្មដ្ឋានស្សេវ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ យទិ ឯវំ “អដ្ឋសមាបត្តិវសេនា”តិ ឥទំ កថន្តិ? “តំ វិបស្សនាធិដ្ឋានានំ សមាបត្តីនំ វសេន កថិត”ន្តិ វទន្តិ។ ឯវញ្ច កត្វា “ទុតិយបទេន អធិបញ្ញាសិក្ខា”តិ ឥទំ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ សិក្ខនំ នាម អាសេវនន្តិ អាហ “**ភាវេយ្យាតិ អត្ថោ**”តិ។ **ឧបាសន**ន្តិ បយិរុបាសនំ។ តញ្ច ខោ អស្សុតបរិយាបុណនកម្មដ្ឋានុគ្គហាទិវសេន ទស្សេន្តោ “**តម្បិ**”តិអាទិមាហ។ **អធិសីលសិក្ខា កថិតា** លក្ខណហារនយេន។ វចីសុចរិតស្ស ហិ សីលសភាវត្តា តគ្គហណេនេវ តទេកលក្ខណំ កាយសុចរិតម្បិ ឥតរម្បិ គហិតមេវាតិ។ ឯត្ថ ច អធិសីលសិក្ខាយ ចិត្តវិវេកោ, អធិបញ្ញាសិក្ខាយ ឧបធិវិវេកោ, អធិចិត្តសិក្ខាយ កាយវិវេកោ កថិតោ, កាយវិវេកោ បន សរូបេនេវ បាឡិយំ គហិតោតិ តិវិធស្សបិ វិវេកស្ស បកាសិតត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បឋមកស្សបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយកស្សបសុត្តវណ្ណនា

៨៣. **ទ្វីហិ ឈានេហី**តិ អារម្មណលក្ខណូបនិជ្ឈានលក្ខណេហិ ទ្វីហិ ឈានេហិ។ **កម្មដ្ឋានវិមុត្តិយា**តិ កម្មដ្ឋានានុយោគលទ្ធាយ វិមុត្តិយា។ តេន តទង្គវិក្ខម្ភនវិមុត្តិយោ វទតិ។ សត្ថុសាសនស្ស ហទយត្តា អព្ភន្តរត្តា **ហទយស្ស** មានសស្ស, **អនុបត្តី** បដិលាភមានសំ។ តំ បន អត្ថតោ អញ្ញា ឯវាតិ អាហ “**អរហត្ត**”ន្តិ។ តំ បត្តកាមេន ឯកន្តតោ វដ្ដេតព្ពតណ្ហាទិដ្ឋីនំ ភាវេ តស្ស អនិជ្ឈនតោ, តទភាវេ ឥជ្ឈនតោ ច តេ ឧប្បាទនវសេន យទគ្គេន និស្សិតោ, តទគ្គេន បនាយម្បិ តេហិ និស្សិតោ នាម ហោតីតិ អាហ “**អនិស្សិតោ**”តិអាទិ។ អរហត្តំ អានិសំសិតព្ពដ្ឋេន អានិសំសំ ឯតស្សាតិ **អរហត្តានិសំសោ**។ អរហត្តំ បត្តកាមស្ស បុព្ពភាគបដិបទា ឥច្ឆិតព្ពា។ តត្ថ ច សព្ពបឋមោ កម្មដ្ឋានអត្ថានុយោគោ, សោ ឥធ ន គហិតោតិ អាហ “**តន្តិធម្មោ បុព្ពភាគោ**”តិ។ តត្ថ **តន្តិធម្មោ**តិ បរិយត្តិធម្មោ។

ទុតិយកស្សបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មឃសុត្តវណ្ណនា

៨៤. មយោតិ សក្កស្សេតំ នាមំ បុរិមជាតិអនុគតំ។ **ស្វេវា**តិ សក្កោ ឯវ។ **វតេនា**តិ មាតាបិតុឧបដ្ឋានាទិចារិត្តធម្មេន ។ **អញ្ញោ**តិ ឧបធិវេបក្កបាបធម្មេ អភិភវិត្វា។ **អសុរ**ន្តិ ឥន្ទសត្តុភូតំ អសុរំ។

មយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មាគធសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ចតុត្ថសុត្តំ វុត្តត្ថមេវាតិ ទេវតាសំយុត្តេ សំវណ្ណិតត្ថមេវ, តស្មា ឥធ ន វត្តព្ពោ អត្ថោតិ អធិប្បាយោ។

មាគធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា

៥. ទាមលិសុត្តវណ្ណនា

៨៦. តេន ការណេនាតិ តេន បធានេន ការណភូតេន, បធានករណនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។ **យំ កិញ្ចិ** ខុទ្ទកម្បិ មហន្តម្បិ ហីនម្បិ បណីតម្បិ **ភវំ។ អាយតបគ្គហោ**តិ ទីឃរត្តស្ស វីរិយារម្ភោ។ **កិច្ចវោសាន**ន្តិ កិច្ចនិដ្ឋានំ។ **តថេវា**តិ យថា អរហត្តុប្បត្តិតោ បុព្ពេ, តតោ បច្ឆាបិ តថេវ “ពុទ្ធិបគ្គហោ”តិ វីរិយំ ទឡ្ហំ ករោតូតិ កុប្បធម្មំ វិយ មញ្ញមានោ វទតិ។ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាទិអត្ថំ បន វីរិយករណំ ឥច្ឆិតព្ពមេវ។

អសំកិណ្ណាតិ អវោមិស្សា ឯវំ អញ្ញត្ថ អនាគតត្តា។ តេនាហ “**ភគវតា ហិ**”តិអាទិ។ យទិ ឯវំ ឥធេវ កស្មា ឯតំ វុត្តន្តិ អាហ “**ឥធ បនា**”តិអាទិ។ **បតិដ្ឋ**ន្តិ នទី នាម អនវដ្ឋិតតីរា, តត្ថ បតិដ្ឋាតព្ពដ្ឋានំ។

ទាមលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កាមទសុត្តវណ្ណនា

៨៧. បុព្ពយោគាវចរោតិ បុព្ពេ យោគាវចរោ បុរិមត្តភាវេ ភាវនមនុយុត្តោ។ អយំ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វាវ ពហូនិ វស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ អកាសិ, ន បន វិសេសំ និព្ពត្តេសិ។ តមត្ថំ ការណេន សទ្ធិំ ទស្សេតុំ “**ពាហលកិលេសតាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯកន្តបរិសុទ្ធស្សា**តិ យថា វិសេសាវហោ ហោតិ , ឯវំ ឯកន្តេន បរិសុទ្ធស្ស សព្ពសោ អនុបក្កិលិដ្ឋស្ស។ **សីលេន សមាហិតា**តិ យថា សីលំ ឧបរូបរិ វិសេសាវហំ និព្ពេធភាគិយញ្ច ហោតិ, ឯវំ សម្មទេវ អាហិតចិត្តា សុដ្ឋុ សម្បន្នចិត្តា។ តថាភូតា តេន សមន្នាគតា ហោន្តីតិ អាហ “**សម្បេតា**”តិ។ **បតិដ្ឋិតសភាវា**តិ សេក្ខត្តា ឯវ យថាធិគតធម្មេន និច្ចលភាវេន អធិដ្ឋិតសភាវា។ មយា តុដ្ឋិយា គហិតាយ ទេវបុត្តោ “ទុល្លភា តុដ្ឋី”តិ វត្តតីតិ ភគវា “តុដ្ឋិ ហោតិ សុខាវហា”តិ អវោចាតិ អាហ “**ឧបរិ បញ្ចសមុដ្ឋាបនត្ថ**”ន្តិ។ បព្ពជិតោ រុក្ខមូលិកោ អព្ភោកាសិកោ វា អនគារិយុបេតោ នាម ហោតិ, សេនាសនេ បន វសន្តោ កថន្តិ អាហ “**សត្តភូមិកេ**”តិអាទិ។ **ចតុបច្ចយសន្តោសោ**តិ ភាវនាភិយោគសិទ្ធោ ចតូសុ បច្ចយេសុ សន្តោសោ។ តេន ចិត្តវូបសមេន តុដ្ឋិ លទ្ធាតិ ទស្សេតិ។ **ចិត្តវូបសមភាវនាយា**តិ ចិត្តកិលេសានំ វូបសមករភាវនាយ, មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ និព្ពិសេវនភាវករណេន សវិសេសំ ចិត្តស្ស វូបសមករភាវនាយ រតោ មនោតិ យោជនា។

ឯត្ថ ច ឥន្ទ្រិយូបសមេន ចិត្តសមាធានំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ ឥន្ទ្រិយភាវនាយ ចិត្តសមាធានស្ស អការកានំ ទូរីករណតោ។ អធិចិត្តសមាធានេន ចតុបច្ចយសន្តោសោ សវិសេសំ បរិសុទ្ធោ បរិបុណ្ណោ ច ហោតិ បច្ចយានំ អលាភលាភេសុ បរិច្ចាគសភាវតោ។ វុត្តនយេន បន សន្តុដ្ឋស្ស យថាសមាទិន្នំ សីលំ វិសុជ្ឈតិ បារិបូរិញ្ច ឧបគច្ឆតិ, តថាភូតោ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានេ យុត្តោ មគ្គបដិបាដិយា សព្ពសោ កិលេសេ សមុច្ឆិន្ទន្តោ និព្ពានទិដ្ឋោ ហោតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “**យេ រត្តិន្ទិវ**”ន្តិអាទិនា។ **កឹ ន គច្ឆិស្សន្តិ**? គមិស្សន្តេវាតិ អរិយមគ្គភាវនំ បហាយ សម្មាបដិបត្តិយា ទុក្ករភាវំ សន្ធាយ សាសង្កំ វទតិ។ តេនាហ “**អយំ បន ទុគ្គមោ ភគវា វិសមោ មគ្គោ**”តិ។

តត្ថ កេចិ “អយំ បនាតិ ទេវបុត្តោ។ សោ ហិ ភគវតោ ‘អរិយា គច្ឆន្តី’តិ វចនំ សុត្វា ‘ទុគ្គមោ ភគវា’តិអាទិមាហា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ។ យស្មា “សច្ចមេត”ន្តិ ឯវមាទិបិ តស្សេវ វេវចនំ កត្វា ទស្សិតំ, តស្មា “យេន មគ្គេន អរិយា គច្ឆន្តី”តិ តុម្ហេហិ វុត្តំ, អយំ បន “ទុគ្គមោ ភគវា វិសមោ មគ្គោ”តិ អាហ ទេវបុត្តោ។ អរិយមគ្គោ កាមំ កទាចិ អតិទុក្ខា បដិបទាតិបិ វុច្ចតិ, តញ្ច ខោ បុព្ពភាគបដិបទាវសេន, អយំ បន អតីវ សុគមោ សព្ពកិលេសទុគ្គវិវជ្ជនតោ កាយទុច្ចរិតាទិវិសមស្ស រាគាទិវិសមស្ស ច ទូរីករណតោ ន វិសមោ។

តេនាហ “**បុព្ពភាគបដិបទាយា**”តិអាទិ។ **អស្សា**តិ អរិយមគ្គស្ស។ អរិយមគ្គស្ស ហិ អធិសីលសិក្ខាទីនំ បរិពុន្ធិតព្ពភាគេន ពហូ បរិស្សយា ហោន្តីតិ។ **ឯវំ វុត្តោ**តិ “ទុគ្គមោ វិសមោ”តិ ច ឯវំ វុត្តោ។

អវំសិរាតិ អនុទ្ធហនេន អធោភូតឧត្តមង្គា។ កុសលង្គេសុ ហិ សម្មាទិដ្ឋិ ឧត្តមង្គា សព្ពសេដ្ឋត្តា , តញ្ច អនរិយា បតន្តិ ន ឧទ្ធហន្តិ មិច្ឆាបដិបជ្ជនតោ។ តេនាហ “**ញាណសិរេនា**”តិអាទិ។ **អនរិយមគ្គេ**តិ មិច្ឆាមគ្គេ។ តេនាហ “**វិសមេ មគ្គេ**”តិ។ តំ មគ្គនតោ អនរិយា អរិយានំ មគ្គតោ អបាបុណនេន បរិច្ចត្តា ហុត្វា អបាយេ សកលវដ្ដទុក្ខេ ច បតន្តិ។ **ស្វេវា**តិ ស្វាយំ អនរិយេហិ កទាចិបិ គន្តុំ អសក្កុណេយ្យោ មគ្គោ អរិយានំ វិសុទ្ធសត្តានំ សព្ពសោ សមធិគមេន **សមោ ហោតិ**។ កាយវិសមាទីហិ សមន្នាគតត្តា **វិសមេ សត្តកាយេ** តេសំ សព្ពសោវ បហានេន សព្ពត្ថ **សមាយេវ**។

កាមទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បញ្ចាលចណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

៨៨. សម្ពាធេតិ សម្បីឡិតតណ្ហាកិលេសាទិនា សឧប្បីឡតាយ បរមសម្ពាធេ។ អតិវិយ សង្ការដ្ឋានភូតោ ហិ នីវរណសម្ពាធោ អធិប្បេតោ។ សោ ហិ ទុក្ខហនោ តស្មិំ អសតិ កាមគុណសម្ពាធោ អនវសរោ ឯវ សេយ្យថាបិ មហាកស្សបាទីនំ។ **ឱកាសន្តិ ឈានស្សេតំ នាមំ** នីវរណសម្ពាធាភាវតោ។ អសម្ពាធភាវេន ហិ ឈានំ ឥធ “ឱកាសោ”តិ វុត្តំ, តញ្ច ខោ អច្ចន្តាសម្ពាធដ្ឋានតាយ វិបស្សនាបាទកតាយ ។ តថា ហិ បាឡិយំ “អវិន្ទី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អវិន្ទី**តិ វិន្ទិ បដិលភិ។ **ភូរិមេធសោ**តិ មហាបញ្ញោ, សបញ្ញោតិ អត្ថោ។ **អពុជ្ឈី**តិ ពុជ្ឈិ បដិវិជ្ឈិ។ បដិលីនោ ហុត្វា សេដ្ឋោ, បដិលីនានំ វា សេដ្ឋោតិ **បដិលីនសេដ្ឋោ**។ មានុស្សយវសេន ឧន្នតភាវតោ **បដិលីនោ នាម បហីនមានោ**។ **បដិលភីសូ**តិ កាមគុណសម្ពាធេបិ “ឥមេ កាមគុណា មាទិសានំ កឹ ករិស្សន្តី”តិ? តេ អភិភុយ្យ និព្ពានប្បត្តិយា សម្មាសតឹ បដិលភឹសុ។ តេន សម្មាយុត្តេន លោកុត្តរសមាធិនាបិ សុដ្ឋុ សមាហិតា។

អយំ កិរ ទេវបុត្តោ ឥតោ បុរិមវារេ អត្តភាវេ បឋមជ្ឈានលាភី ហុត្វា តតោ ចវិត្វា ព្រហ្មកាយិកាសុ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ ឈានសុខំ អនុភវិត្វា តតោ ចុតោ ឥទានិ កាមភវេ និព្ពត្តោ, តស្មា តំ ឈានំ សម្ភាវេន្តោ “តាទិសស្ស នាម ឈានសុខស្ស លាភី ភគវា”តិ តេន គុណេន ភគវន្តំ អភិត្ថវន្តោ “**សម្ពាធេ វតា**”តិ គាថំ អភាសិ។ អថស្ស ភគវា យថា នាម អដ្ឋសដ្ឋិយោជនសតសហស្សុព្ពេធសិនេរុបព្ពតរាជំ ឧបាទាយ សាសបោ ន កិញ្ចិ ហោតិ, ឯវំ អនន្តាបរិមេយ្យពុទ្ធគុណេ ឧបាទាយ រូបាវចរបឋមជ្ឈានំ ន កិញ្ចិ ហោតីតិ ទស្សេន្តោ “**យេ សតិ**”ន្តិអាទិនា អនុត្តរគុណាធិគមំ បវេទេសិ។ តត្ថ **សតិ**ន្តិ វិបស្សនាសតិយា សទ្ធិំ អរិយមគ្គសតឹ។ **សុសមាហិតា**តិ លោកិយសមាធិនា ចេវ លោកុត្តរសមាធិនា ច សុដ្ឋុ សមាហិតា។ តេ ហិ អច្ចន្តំ សុសមាហិតា, ន ឈានមត្តលាភិនោ អកុប្បធម្មត្តា។ កេចិ “កម្មន្តេ សុសមាហិតា”តិ បាឋំ វត្វា “មគ្គសមាហិតា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។

បញ្ចាលចណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. តាយនសុត្តវណ្ណនា

៨៩. អតីតជាតិយំ សយំការវសេន តាយ ទិដ្ឋិយា ឧប្បាទិតត្តា **បុព្ពេ តិត្ថករោ**។ តេនាហ “**ទិដ្ឋិ ឧប្បាទេត្វា**”តិ។ អបរេ អាហុ “អយំ មេ សត្ថាតិ គហណវសេន តិត្ថករោ អស្ស អត្ថីតិ **បុព្ពេ តិត្ថករោ,** អតីតត្តភាវេ តិត្ថករសាវកោ”តិ។ តេ “**ទិដ្ឋិ ឧប្បាទេត្វា**តិ តស្ស សត្ថុនោ ទិដ្ឋិំ អាទាយ គហេត្វាតិ អត្ថោ”តិ វទន្តិ។ **តិត្ថំ នាម ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ** តព្ពិនិមុត្តស្ស មិច្ឆាវាទស្ស អភាវតោ។ តិត្ថេ និយុត្តាតិ តិត្ថិកា, តេ ឯវ **តិត្ថិយា**តិ វុត្តា ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា។ **តស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស កល្យាណកម្មស្ស។ **និស្សន្ទេនា**តិ ផលភាវេន។ **វីរិយប្បដិសំយុត្តា**តិ វីរិយទីបនាតិ អត្ថោ។

អនិយមិតអាណត្តីតិ អនិយមវិធានំ អនិយមវសេន វិធិវចនំ។ **តណ្ហាសោត**ន្តិ តណ្ហាប្បពន្ធនំ។ **នីហរា**តិ សមេហិ បជហ។ **ឯកគ្គ**ន្តិ ឯកគ្គំ។ តេនាហ “**ឈាន**”ន្តិ។ **ឧបបជ្ជតី**តិ ន ឧប្បជ្ជតិ ន បាបុណាតីតិ អាហ “**ន បដិលភតី**”តិ។ **ន ឱសក្កេយ្យា**តិ ន សង្កោចំ អាបជ្ជេយ្យ។ ឃរាវាសតោ បរិព្ពជនំ បរិតោ អបគមោតិ **បរិព្ពជោ**។ បព្ពជិតវតសមាទានស្ស អទឡ្ហតាយ ច តត្ថ ច អសក្កច្ចកិរិយាយ **សិថិលគហិតា**។ **អតិរេក**ន្តិ បព្ពជ្ជាយ បុរិមកាលតោបិ អធិកំ។ **ឧបរី**តិ ឧបរូបរិ។ **ទុក្កដំ អកតមេវ សេយ្យោ**តិ ទុច្ចរិតំ នាម សព្ពេន សព្ពំ អកតមេវ ហិតាវហំ។

យំ កិញ្ចីតិ យំ កិញ្ចិ កម្មំ។ **សិថិលំ កតន្តិ** អសក្កច្ចការិតាយ សិថិលំ កត្វា បវត្តិតំ។ **ឯវរូបមេវាតិ** ឯវរូបំ បរាមដ្ឋសាមញ្ញសទិសមេវ បច្ចានុតាបចរិយាទិបដិភាគតោ។ **សំកិលិដ្ឋមេវ** តណ្ហាសំកិលេសឧបក្កិលិដ្ឋត្តា។ **អាសង្កិតបរិសង្កិតន្តិ**អាទិតោ សមន្តតោបិ បរេហិ សង្កិតំ។ ព្រហ្មចរិយស្ស អាទិ អាទិព្រហ្មចរិយំ, តត្ថ និយុត្តាតិ **អាទិព្រហ្មចរិយិកា,** មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បុព្ពភាគបដិបទាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតា**”តិ។ **បុព្ពបធានភូតាតិ** បឋមារម្ភភូតា។

កាយនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ចន្ទិមសុត្តវណ្ណនា

៩០. វិមានេ គហិតេ តំនិវាសីបិ គហិតោ ហោតីតិ វុត្តំ “**ចន្ទវិមានវាសី ទេវបុត្តោ**”តិ។ **សព្ពធីតិ** សព្ពស្មា ទុក្ខដ្ឋានា **វិប្បមុត្តោសិ** ភគវា ត្វំ, តស្មា មយ្ហម្បិ ឥតោ សម្ពាធដ្ឋានតោ វិប្បមោក្ខំ ករោហីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**តស្ស មេ សរណំ ភវា**”តិ។ **លោកានុកម្បកាតិ** សព្ពស្ស លោកស្ស អនុគ្គហា, តស្មា តុយ្ហម្បិ ឯតស្សបិ ចន្ទស្ស។ **តាទិសា ឯវាតិ** សមានា ឯវ។ បមុញ្ចសីតិ បមុញ្ចិត្ថ។ តេនាហ “**អតីតត្ថេ វត្តមានវចន**”ន្តិ។

ចន្ទិមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សូរិយសុត្តវណ្ណនា

៩១. **អន្ធការករណេតិ** លោកស្ស អន្ធករណេតិបិ អបរេ។ តេនាហ “**តមសី**”តិ។ **វិរោចតីតិ** វិជ្ជោតតិ។ កាមំ ទេវបុត្តវសេន បឋមំ ទេវតា ឧទ្ទដា, រាហុនោ បន បយោគោ តស្ស វិមានេតិ អាហ “**មណ្ឌលីតិ មណ្ឌលសណ្ឋានោ**”តិ។ **វទតិ** តទា មុខេន គហិតត្តា។ មុខេន គហណញ្ចេត្ថ “គិលី”តិ អធិប្បេតំ, ន ច អជ្ឈោហរណន្តិ អាហ “**គិលីតិ វទតី**”តិ។ ឥទានិ តស្ស មុខេន គហណសមត្ថតំ ទស្សេតុំ “**រាហុស្ស ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សោតិ**អាទិ តស្ស ចន្ទិមសូរិយានំ គហណការណទស្សនំ។ **អធិវត្តា ទេវតាតិ** ចន្ទិមសូរិយានំ បរិចារកទេវតា។ **វេគន្តិ** ជវំ។ សោ ហិ កេនចិ អភិមុខំ អតិទុន្និវារោ កម្មនិយាមសិទ្ធោ។ **មត្ថកន្តិ** កណ្ឌស្ស ឧបរិមទេសំ។ កេចិ “សីសមត្ថកមេវា”តិ វទន្តិ។ **និក្ខមេយ្យ** វេគស្ស តិក្ខសីឃថាមភាវតោ។ **អាកឌ្ឍិត្វាតិ** អត្តនោ គមនទិសាភិមុខំ អាកឌ្ឍិត្វា។ **នន្តិ** រាហុំ។ ឧទ្ធំ ឧល្លង្ឃេតុកាមម្បិ **ឱនមេយ្យ**។ បទទ្វយេនបិ សោ មហាសរីរោ មហាពលោ, ចន្ទិមសូរិយានំ បន គមនវេគោ តេន សព្ពថាបិ ទុន្និវារិយោវាតិ ទស្សេតិ។ **វិមានេនាតិ** ចន្ទគ្គហេ ចន្ទវិមានេន, សូរិយគ្គហេ សូរិយវិមានេន ឧភិន្នម្បិ វិមានេន សហេវ។ អមាវាសិយញ្ហិ ទ្វេ វិមានានិ យោជនមត្តន្តរិតានិ ហុត្វា សហេវ បវត្តន្តិ។ យទិ ទ្វេបិ ទេវបុត្តា សោតាបត្តិផលំ បត្តា, អថ កស្មា សូរិយសុត្តេ ឯវ “បជំ មម”ន្តិ វុត្តំ, ន ចន្ទសុត្តេតិ? “សោ ច កិរ ន ចិរស្សេវ តតោ ចវិត្វា អញ្ញត្ថ និព្ពត្តោ, អញ្ញោ ឯវ ច ទេវតា តត្ថ វសិ, យស្មិំ ចន្ទគ្គហេ ភគវា តំ គាថំ អភាសិ, ន តថា សូរិយោ, អបរភាគេ បន តត្ថបិ កាលេន កាលំ រាហុគ្គហោ ហោតី”តិ វទន្តិ។

សូរិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អនាថបិណ្ឌិកវគ្គោ

១. ចន្ទិមសសុត្តវណ្ណនា

៩២. បព្ពតគតា សន្ទមានោ តថារូបោ នទីនិវត្តនបទេសោបិ សម្ពាធដ្ឋានតាយ កច្ឆោ វិយាតិ អាហ “**បព្ពតកច្ឆេបី**”តិ។ បដិបក្ខទូរីភាវេន សេដ្ឋដ្ឋេន ច ឯកោ ឧទេតីតិ ឯកោទិ, ឯកគ្គតា។ តស្មិំ យោគតោ ឯកគ្គចិត្តា ឥធ **ឯកោទី**។ បដិបក្ខតោ អត្តានំ និបយន្តិ វិសោធេន្តីតិ **និបកា,** បញ្ញវន្តោ។ តេនាហ “**ឯកគ្គចិត្តា ចេវា**”តិអាទិ។ កាយាទិភេទំ អារម្មណំ សាតិសយាយ សតិយា សរន្តីតិ **សតា**។ តេនាហ “**សតិមន្តោ**”តិ។ **សោត្ថី គមិស្សន្តីតិ** យថាវុត្តបទេសេ មកា សោត្ថិមនុបទ្ទវេន វត្តិស្សន្តិ, ឯវំ ឈានលាភិនោ សោត្ថី កិលេសេហិ អនុបទ្ទុតា វត្តិស្សន្តិ។ អយំ កិរ ទេវបុត្តោ ព្រហ្មលោកេ និព្ពានសញ្ញី, តស្មា ឯវមាហ។ ភគវា “អយំ ទេវបុត្តោ អនិព្ពានគាមី សមានោ និព្ពានគាមិសញ្ញី, ហន្ទស្ស និព្ពានគាមិនោ ទស្សេមី”តិ ទុតិយំ គាថមាហ។ ចតុន្នំ ឱឃានំ, សំសារមហោឃស្សេវ វា បរតីរភាវតោ បរតីរន្តិ **និព្ពានំ**។ អម្ពុនិ ជាតោ **អម្ពុជោ,** មច្ឆោ។ សុត្តជាលំ ឆិន្ទិត្វា មច្ឆោ វិយ កិលេសជាលំ ភិន្ទិត្វា គមិស្សន្តីតិ។

ចន្ទិមសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វេណ្ឌុសុត្តវណ្ណនា

៨៣. បយិរុបាសិយាតិ បយិរុបាសហេតុ។ **សិក្ខន្តី**តិ តិស្សោបិ សិក្ខា សិក្ខន្តិ។ **សិង្ឃិបទេ**តិ កិលេសានំ សាសនតោ វដ្ដទុក្ខបរិត្តាសនតោ ច សិង្ឃិសញ្ញិតេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជិតព្ពតោ បទេ, សទ្ធម្មេតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**អនុសិង្ឃិបទេ**"តិ។ តត្ថ **អនុសិង្ឃី**តិ សទ្ធម្មោ។ **កាលេ**តិ យុត្តបត្តកាលេ។ **អប្បមាទោ**នាម សមថវិបស្សនាភាវនា។

វេណ្ឌុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទីឃលដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

៨៤. តថេវ បញ្ញាយីតិ ទីឃលដ្ឋិត្វេវ បញ្ញាយិ, តថាសមញ្ញា ឯវ អហោសិ។

ទីឃលដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នន្ទនសុត្តវណ្ណនា

៨៥. នត្ថិ ឯតស្ស អាវដ្ដំ អាវរណន្តិ **អនាវដំ។ រុក្ខោ វា បព្ពតោ វា**តិ សត្តានំ បកតិចក្ខុស្ស អាវរណភូតោ រុក្ខោ វិយ បព្ពតោ វិយ ច អភិភវិតុំ សមត្ថោ ញេយ្យាវរណោ នត្ថិ។ **កថំវិធ**ន្តិ កថំសណ្ឋិតំ, កថំបការំ វា។ **ទុក្ខ**ន្តិ វដ្ដទុក្ខំ។

នន្ទនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចន្ទនសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ហេដ្ឋាតិ កាមភវេ។ តត្ថ ហិ បរិត្តមន្តស្ស បតិដ្ឋា ទុល្លភា យេភុយ្យេន តត្ថ សត្តា និមុគ្គា ឯវ ហោន្តិ, តស្មា ហេដ្ឋា អប្បតិដ្ឋោ សំសារោ។ **ឧបរី**តិ មហគ្គតភវេ។ តត្ថ ហិ និព្ពត្តស្ស និព្ពានំ អារុហិតុំ អាលម្ពនា ទុល្លភា, ឈានាភិរតិយា តត្ថេវ និកន្តិ តេសំ ពលវតី ហោតិ, តស្មា ឧបរិ អនាលម្ពនោ សំសារោ។ **បេសិតត្តោ**តិ និព្ពានំ បតិ បេសិតចិត្តោ។ **តយោ កម្មាភិសង្ខារា**តិ បុញ្ញាភិសង្ខារាទយោ តយោ អភិសង្ខារា។ តេន "នន្ទីបុព្ពកោ កម្មភវោ"តិ វត្វា "នន្ទី ជនេត្វា"តិ វុត្តោ។ កាមសញ្ញាសីសេន កាមច្ឆន្ទស្ស គហណំ, កាមច្ឆន្ទបមុខានិ ច ឱរម្ភាគិយសំយោជនានិ គហិតានីតិ អាហ "**កាមសញ្ញាគហណេន បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនានី**"តិ។ រូបភវោ រូបំ ភវបទលោបេន។ រូបភវគ្គហណេន ចេត្ថ សេសភវស្សបិ គហណំ។ តស្ស សំយោជនគ្គហណេន បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ គហិតានិ។ **មហោឃេ**តិ សំសារមហោឃេ។ **តេស**ន្តិ កាមភវាទីនំ **គហណេន** ភវភាវេន តទេក លក្ខណតាយ។ **អរូបភវោ គហិតោ** លក្ខណហារនយេន។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចន្ទនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. វាសុទត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៧. ឆដ្ឋំ ហេដ្ឋា ទេវតាសំយុត្តវណ្ណនាយំ **វុត្តត្ថមេវ**។

វាសុទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សុព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

៨៨. សុព្រហ្មាតិ តស្ស ទេវបុត្តស្ស នាមំ។ តស្ស សត្ថុ សន្តិកូបសង្កមនស្ស ការណំ ទស្សេន្តោ "**សោ កិរ**"តិអាទិមាហ។ តទេវ សោកំ តស្ស ទេវបុត្តស្ស អដ្ឋុប្បត្តិ។ **អច្ឆរាសង្ឃបរិវុតោ**តិ សហស្សមត្តេន អច្ឆរាសង្ឃេន បរិវុតោ។ **នន្ទនកីឡិក**ន្តិ នន្ទនវនកីឡិកំ។ **ហត្ថំ អាគច្ឆតី**តិ ហត្ថគយ្ហុបគោ ហោតិ។ **គន្ថេន្តី**តិ ឯត្ថ មាលាវេឋនម្បិ ខិដ្ឋាបសុតតាយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញថា បុប្ផានិយេវ តាយ តាយ ចិត្តស្ស វសេន មាលាភាវេន ហត្ថំ

ឧបគច្ឆន្តីតិ។ **ឧបច្ឆេទកកម្មវសេនា**តិ តស្មិំ ទេវលោកេ អាយុសេសេ សតិ ឯវ តស្ស បន ឧបឃាតកស្ស លទ្ធោកាសស្ស បាបកម្មស្ស វសេន។ “បហារោ”តិ ទិវសស្ស តតិយោ ភាគោ វុច្ចតិ, តស្មា **ឯកប្បហារេនេវា**តិ ឯកវេលាយមេវាតិ អត្ថោ។

បិយវត្ថុកសោកេនាតិ បិយវត្ថុនិមិត្តកេន សោកេន។ **វុប្បមានោ**តិ បីឡិយមានោ។ **សត្តមេ ទិវសេ**តិ មនុស្សគណនាយ សត្តមេ ទិវសេ។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិំយេវ និរយេ **និព្ពត្តិតព្ពំ** តមិនា តាហិ ច សហេវ បុព្ពេ តស្ស បាបកម្មស្ស កតត្តា។ **វុប្បី**តិ ចិត្តសន្តាសំ អាបជ្ជិ។ **និទ្ទមិតុ**ន្តិ នីហរិតុំ អបនេតុំ។ **សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា**តិ តាហិ បញ្ចសតាហិ អច្ឆរាហិ សទ្ធិំ ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា។

ឥទន្តិ អត្តនោ ចិត្តំ ទស្សេតិ អាសន្នបច្ចក្ខភាវតោ។ **និច្ច**ន្តិ សទា។ ស្វាយំ និច្ចត្ថោ អធិប្បាយវសេន គហេតព្ពោតិ តត្ថ បហាតព្ពំ គហេតព្ពញ្ច ទស្សេន្តោ “**ទេវលោកេ**”តិអាទិមាហ។ **ន គហេតព្ពោ** ហេតុបវត្តិតោ បុព្ពេ តស្ស ឧត្រាសស្ស អភាវតោ។ **តេសូ**តិ ទុក្ខេសុ។ តានិ ហិ ហេតុបច្ចយេហិ កត្តព្ពតោ គាថាយំ “**កិច្ចេសូ**”តិ វុត្តានិ។ **កិច្ចេសូ**តិ វា កិច្ចនិមិត្តំ។ យាសញ្ហិ បយោគវិបត្តីនំ វសេនស្ស តានិ ទុក្ខានិ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តំនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។ តា ហិ អស្ស បយោគវិបត្តិយោ គតិវិបត្តិយោ សត្ថុ សន្តិកំ ឧបគមនេន ហាយេយ្យុំ។ **និព្ពត្តានំ ទិដ្ឋានី**តិ និព្ពត្តានំ វសេន ទិដ្ឋានិ ទុក្ខានិ។ **តេសុ** ច ទុក្ខេសុ។ សព្ពត្ថ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ។ **ឧយ្យមានោ វិយ** ចិត្តសន្តាបេន។

ចត្តារិបិ សច្ចានិ ពុជ្ឈតិ បដិវិជ្ឈតីតិ ពោធិ, សតិអាទិធម្មសាមគ្គី, តស្មា **ពោជ្ឈា** ពោធិតោ។ សា បន ពោធិ ភាវនាការេនេវ បវត្តតិ, អញ្ញត្រសទ្ទយោគេន ច “ពោជ្ឈា”តិ និស្សក្កវចនន្តិ តទត្ថំ ទស្សេន្តោ មុញ្ចិត្វាបទំ អបេក្ខិត្វា “**ពោជ្ឈង្គភាវន**”ន្តិ អាហ។ **តបោគុណ**ន្តិ ធុតធម្មមាហ។ សោ ហិ តណ្ហាលោលុប្បស្ស តបនតោ **តបោ**, សយំ គុណសភាវត្តា គុណសន្និស្សយតោ ច **គុណ**ន្តិ។ តេនាហ “**ធុតង្គសង្ខាតំ តបោគុណ**”ន្តិ។ សព្ពេ សង្ខារគតា និស្សជ្ជីយន្តិ ឯត្ថាតិ **សព្ពនិស្សគ្គោ**, អសង្ខតធាតូតិ អាហ “**សព្ពនិស្សគ្គាតិ និព្ពានតោ**”តិ។

ឥន្ទ្រិយសំវរោ បឋមំ វេទិតព្ពោ បដិបត្តិក្កមវសេន តស្សេវ បឋមត្តា។ តំ បន បដិបត្តិក្កមំ ទស្សេតុំ “**ឥន្ទ្រិយសំវរេ ឋិតោ**”តិអាទិមាហ។ និប្បរិយាយតោ មគ្គបរិយាបន្នា ឯវ ពោជ្ឈង្គាតិ អាហ “**សហវិបស្សនាយ ពោជ្ឈង្គេ**”តិ។ **តស្សា**តិ តថាភាវេន តស្ស យោគិនោ។ យស្មា ទេវបុត្តស្ស សត្ថា តំ គាថំ វត្វា ឧបរិ ច សច្ចានិ បកាសេសិ, តស្មា វុត្តំ “**ភគវា ចតុសច្ចវសេន ទេសនំ វិនិវត្តេសី**”តិ។ **ទេវបុត្តោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហី**តិ កាមំ តស្សេវ វិសេសាធិគមោ ឥធាគតោ, បញ្ចសតមត្តាហិ បន អច្ឆរាហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ **មហាសតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦) “សោ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចហិ អច្ឆរាសតេហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ តំ សម្បត្តិំ ថាវរំ កត្វា ទេវលោកមេវ អគមាសី”តិ។

សុព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កកុធសុត្តវណ្ណនា

៩៩. “នន្ទាមី”តិ វុត្តេ នន្ទី នាម បព្ពជិតស្ស មលន្តិ ចោទេតុកាមោ ទេវបុត្តោ “**នន្ទសី**”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា តំ បដិក្ខិបន្តោ “**កិំ លទ្ធា**”តិ? អាហ។ តេន “តយា មម អធិប្បេតនន្ទិយា ឥធ បច្ចយោ ឯវ នត្ថិ, កុតោ សា នន្ទី”តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**តុដ្ឋិ នាមា**”តិអាទិ។ អថ ទេវបុត្តោ នន្ទិយា អសតិ សោកេន ភវិតព្ពំ, សោកោ ច បព្ពជិតស្ស មលន្តិ ចោទេន្តោ អាហ “**តេន ហិ, សមណ, សោចសី**”តិ។ ភគវា តម្បិ បដិក្ខិបន្តោ “**កិំ ជីយិត្ថា**”តិអាទិមាហ។ កិំ មំ ជិនាតីតិ អត្ថោ?

យទិ តេ នន្ទិសោកា ន សន្តិ ហាសវត្ថុនោ លាភស្ស ជានិយា ច អភាវតោ, ឯកវិហារិនោ បន អរតិយា ភវិតព្ពន្តិ អាហ – “**កច្ចិ តំ ឯកមាសីនំ, អរតី នាភិកីរតី**”តិ។ តស្មិម្បិ ភគវតា បដិក្ខិត្តេ អថ នេសម្បិ នន្ទិសោកាអរតីនំ អភាវេ ការណំ បុច្ឆន្តោ “**កថំ ត្វ**”ន្តិ គាថមាហ? អថស្ស ភគវា តំ ការណំ បវេទេន្តោ “**អឃជាតស្សា**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អឃជាតស្សា**តិ អឃេ ជាតស្ស។ តេនាហ “**វដ្ដទុក្ខេ ឋិតស្សា**”តិ។ **ជាតតណ្ហស្ស** អប្បហីនតណ្ហស្ស **វដ្ដទុក្ខំ អាគតមេវ** ការណស្ស អប្បហីនត្តា។ តស្សេវ ហិ ការណស្ស អប្បហីនតំ ទស្សេន្តោ “**ទុក្ខី សុខំ បត្ថយតីតិ ហិ វុត្ត**”ន្តិ អាហ។ ទុក្ខប្បវត្តិយា សាបិ តណ្ហាប្បវត្តិ តេន ទស្សិតា។ **ឥតី**តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ និគមនវសេន ទស្សេតិ។

កកុធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧត្តរសុត្តវណ្ណនា

១០០. **នវម**ន្តិ ឧត្តរសុត្តំ ហេដ្ឋា ទេវតាសំយុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តត្ថមេវ។

ឧត្តរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អនាថបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា

១០១. ទសមេ កាមំ ទេវតាសំយុត្តេបិ “ឥទំ ហិ តំ ជេតវន”ន្តិអាទិនា ឥមា ឯវ គាថា អាគតា។ តត្ថ “អញ្ញតរា ទេវតា”តិ និទានំ អារោបិតំ។ ហេដ្ឋា អាគតនយត្តា ឯវ ហិ បោត្ថកេសុ ន លិខិតំ, ឥធ បន ទេវបុត្តសំយុត្តេ “**អនាថបិណ្ឌិកោ ទេវបុត្តោ**”តិ និទានេ និគមេ ច អាគតំ, តត្ថ ទេវបុត្តេន សត្ថុ វុត្តប្បការគុណបវេទនវសេន វុត្តំ។ សត្ថា បន ភិក្ខូនំ តមត្ថំ បវេទេន្តោ “**អញ្ញតរោ ទេវបុត្តោ**”តិ អាហ។ តថា បវេទនេ បន ការណំ ទស្សេន្តោ “**អានន្ទត្ថេរស្ស**”តិអាទិមាហ។ **អនុមានពុទ្ធិយា**តិ អនុមានញាណស្ស។ **អានុភាវប្បកាសនត្ថ**ន្តិ ពលទីបនត្ថំ។

អនាថបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នានាតិត្ថិយវគ្គោ

១. សិវសុត្តវណ្ណនា

១០២. **តតិយវគ្គស្ស បឋម**ន្តិ តតិយវគ្គេ បឋមសុត្តំ។ **វុត្តត្ថមេវ** ហេដ្ឋា សតុល្លបកាយិកវគ្គេ បឋមសុត្តេ។

សិវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ខេមសុត្តវណ្ណនា

១០៣. **បឋមំយេវា**តិ ជរាមរណាទិភាវតោ បគេវ។ **ពលវចិន្តនំ ចិន្តេតី**តិ យថា សាកដិកោ អជានិត្វា វិសមេ មគ្គេ សកដំ បាជេន្តោ អក្ខេ ឆិន្នេ បតិកាតុំ អវិសហន្តោ ទុក្ខី ទុម្មនោ ពលវចិន្តនំ ចិន្តេតិ, មហន្តំ ចិត្តសន្តាបំ បាបុណាតិ, ឯវំ អធម្មវាទី មច្ចុមុខំ បត្តោ ពលវចិត្តសន្តាបំ បាបុណាតិ, តស្មា ធម្មចរិយាយ នប្បមជ្ជិតព្ពន្តិ។

ខេមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សេរីសុត្តវណ្ណនា

១០៤. **យំ ទានំ ទេមី**តិ យំ ទេយ្យធម្មំ បរស្ស ទេមិ។ **តស្ស បតិ ហុត្វា**តិ តព្ពិសយំ លោភំ សុដ្ឋុ អភិភវន្តោ តស្ស អធិបតិ ហុត្វា ទេមិ តេន អនាកឌ្ឍនីយត្តា។ “**ន ទាសោ ន សហាយោ**”តិ វត្វា តទុភយំ អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ទស្សេតុំ “**យោ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ទាសោ ហុត្វា ទេតិ** តណ្ហាយ ទាសព្យស្ស ឧបគតត្តា។ **សហាយោ ហុត្វា ទេតិ** តស្ស បិយភាវាវិស្សជ្ជនតោ។ **សាមី ហុត្វា ទេតិ** តណ្ហាទាសព្យតោ អត្តានំ មោចេត្វា អភិភុយ្យ បវត្តនតោ។ សាមិបរិភោគសទិសា ហេតស្សាយំ បវត្តតីតិ។

អថ វា យោ ទានសីលតាយ ទាយកោ បុគ្គលោ, សោ ទានេ បវត្តិភេទេន ទានទាសោ ទានសហាយោ ទានបតីតិ តិប្បការោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តទស្ស តិប្បការតំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “**យោ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ទាតព្ពដ្ឋេន **ទានំ**, អន្នបានាទិ។ តត្ថ យំ អត្តនា បរិភុញ្ជតិ តណ្ហាធិបន្នតាយ, តស្ស វសេ វត្តនតោ ទាសោ វិយ ហោតិ។ យំ បរេសំ ទីយតិ, តត្ថបិ អន្នបានសាមញ្ញេន ឥទំ វុត្តំ “**ទានសង្ខាតស្ស ទេយ្យធម្មស្ស ទាសោ ហុត្វា**

ទេតី”តិ។ **សហាយោ ហុត្វា ទេតិ** អត្តនា បរិភុញ្ជិតព្ពស្ស បរេសំ ទាតព្ពស្ស ច សមសមដ្ឋបនេន។ **បតិ ហុត្វា ទេតិ** សយំ ទេយ្យធម្មស្ស វសេ អវត្តិត្វា តស្ស អត្តនោ វសេ វត្តាបនតោ។

អបរោ នយោ – យោ អត្តនា បណីតំ បរិភុញ្ជិត្វា បរេសំ និហីនំ ទេតិ, សោ **ទានទាសោ** នាម តន្និមិត្តនិហីនភាវាបត្តិតោ។ យោ យាទិសំ អត្តនា បរិភុញ្ជតិ, តាទិសមេវ បរេសំ ទេតិ, សោ **ទានសហាយោ** នាម តន្និមិត្តនិហីនាធិកភាវវិស្សជ្ជនេន សទិសភាវាបត្តិតោ។ យោ អត្តនា និហីនំ បរិភុញ្ជិត្វា បរេសំ បណីតំ ទេតិ, សោ **ទានបតិ** នាម តន្និមិត្តសេដ្ឋភាវប្បត្តិតោ។ កម្មសរិក្ខកោ ហិ វិបាកោ, តស្មា ទេវបុត្តោ “**ទានបតី**”តិ វទន្តោ “**អហំ តាទិសោ អហោសិ**”ន្តិ ទស្សេតិ។

“ចតូសុ ទ្វារេសុ ទានំ ទីយិត្ថា”តិ បាឡិយំ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេតុំ “**តស្ស កិរា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ទាន**ន្តិ យិដ្ឋំ, តញ្ច ខោ សព្ពសាធារណវសេន កតន្តិ អាហ “**សមណ ...បេ.... យាចកាន**”ន្តិ។ **បព្ពជ្ជូបគតា**តិ យំ កិញ្ចិ បព្ពជ្ជំ ឧបគតា។ **ភោវាទិនោ**តិ ជាតិមត្តព្រាហ្មណេ វទតិ។ **នាលត្ថ** ពុទ្ធសុញ្ញត្តា តទា លោកស្ស។ **ទុគ្គតា**តិ ទុក្ខជីវិកកប្បកា កសិរវុត្តិកា។ តេនាហ “**ទលិទ្ទមនុស្សា**”តិ។ កសិវាណិជ្ជាទិជីវិកំ អនុដ្ឋាតុំ អសមត្ថា ឥធ “កបណា”តិ អធិប្បេតាតិ អាហ “**កាណកុណិអាទយោ**”តិ។ **បថាវិនោ**តិ អទ្ធិកា។ **វនិព្ពកា**តិ ទាយកានំ គុណកិត្តនកម្មផលកិត្តនវសេន យាចកា សេយ្យថាបិ នគ្គាទយោ។ តេនាហ “**ឥដ្ឋំ ទិន្ន**”ន្តិអាទិ។ **បសតមត្តន្តិ** វីហិតណ្ឌុលាទិវសេន វុត្តំ។ **សរាវមត្ត**ន្តិ យាគុភត្តាទិវសេន។ យថា គាមលាភោ គាមេ ឧប្បជ្ជនកោ អាយលាភោ, ឯវំ តត្ថ ទ្វារលាភោតិ អាហ “**តត្ថ ឧប្បជ្ជនកសតសហស្សេ**”តិ។ **មហន្តតរំ ទានំ អទំសុ** អញ្ញស្សបិ ធនស្ស វិនិយោគំ គតត្តា។ **តំ សន្ធាយា**តិ តំ មហន្តតរំ ទានំ កតំ សន្ធាយ។ វណ្ណោ ហិ តត្ថ ទានំ ឥត្ថាគារស្ស ទានេន មហតា អភិភូតំ វិយ បដិនិវត្តំ ហោតីតិ អាហ “**បដិនិវត្តី**”តិ។ **កោចី**តិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ តេនាហ “**កត្ថចី**”តិ។ អនេកវស្សសហស្សាយុកកាលេ តស្ស ឧប្បន្នត្តា **អសីតិវស្សសហស្សានិ** សោ រាជា ទានមទាសីតិ។

សេរិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឃដីការសុត្តវណ្ណនា

១០៥. **ចតុត្ថំ** ហេដ្ឋា ទេវតាសំយុត្តវណ្ណនាយំ **វុត្តត្ថមេវ**។

ឃដីការសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ជន្តុសុត្តវណ្ណនា

១០៦. យេ វិនយេ អបកតញ្ញុនោ សំកិលេសិកេសុ វោទានិយេសុ ធម្មេសុ ន កុសលា យំ កិញ្ចិ ន ការិនោ វិប្បដិសារពហុលា។ តេសំ អនុប្បន្នញ្ច ឧទ្ធច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នញ្ច ភិយ្យោភាវំ វេបុល្លំ អាបជ្ជតីតិ អាហ “**អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញិតាយ...បេ.... ឧទ្ធច្ចបកតិកា**”តិ។ សារាភាវេន តុច្ឆត្តា ច នឡោ វិយាតិ នឡោ, មានោតិ អាហ “**ឧន្នឡាតិ ឧគ្គតនឡា**”តិ។ តេនាហ “**ឧដ្ឋិតតុច្ឆមានា**”តិ។ មានោ ហិ សេយ្យស្ស សេយ្យោតិ សទិសោតិ ច បវត្តិយា វិសេសតោ **តុច្ឆោ។ ចាបល្លេនា**តិ ចបលភាវេន, តណ្ហាលោលុប្បេនាតិ អត្ថោ។ **មុខខរា**តិ មុខេន ផរុសា, ផរុសវាទិនោតិ អត្ថោ។ **វិកិណ្ណវាចា**តិ វិសដវចនា, សម្ផប្បលាបតាយ អបរិយន្តវចនា។ តេនាហ “**អសំយតវចនា**”តិអាទិ។ **ចណ្ឌសោតេ ពទ្ធនាវាសទិសា**តិ ឯតេន អនវដ្ឋិតកិរិយតំ ទស្សេតិ។ យេន សមន្នាគតា សត្តា ឯកស្មិំ ឋានេ ឋាតុំ វា និសីទិតុំ វា ន សក្កោន្តិ, ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តិ។ **អនវដ្ឋិតចិត្តា**តិ ឯកស្មិំ អារម្មណេ ន អវដ្ឋិតចិត្តា។ **វិវដឥន្ទ្រិយា**តិ អសំវុតចក្ខាទិឥន្ទ្រិយា។

គុណកថាយ សទ្ធិំ កថិយមានោ និគ្គុណស្ស អគុណោ បាកដោ ហោតិ ជាតិមណិសមីបេ ឋិតស្ស វិយ កាចមណិនោ ទោសោ។ **សុខជីវិនោ**តិ សុខេ ឋិតា។ យថា ទាយកានំ សុករំ ហោតិ, ឯវំ សុខេន អកិច្ឆេន បវត្តជីវិកា។ តេនាហ “**បុព្ពេ ភិក្ខូ**”តិអាទិ។

អត្តនោ រុចិវសេន គាមកិច្ចំ នេតីតិ គាមណិ, តេ បន ហិឡេន្តោ វទតិ “**គាមណិកា**”តិ។ **វិស្សជ្ជេត្វា**តិ សតិវោស្សគ្គវសេន វិស្សជ្ជេត្វា **កិលេសមុច្ឆាយា**តិ មហិច្ឆាសង្ខាតាយ តណ្ហាមុច្ឆាយ។ សីលវន្តានំយេវ ហិ ទុប្បដិបត្តិំ សន្ធាយ ទេវបុត្តោ វទតិ។ **វត្តព្ពយុត្តកេយេវា**តិ ឱវាទេន មយា អនុគ្គហេតព្ពមេវ។ **ឆឌ្ឌិតកា**តិ បរិច្ចត្តា អាចរិយុបជ្ឈាយាទីហិ។ តតោ ឯវ **អនាថា អប្បតិដ្ឋា។ បេតា**តិ វិគតជីវិតា មតា។ យថា បេតា, **តថេវ ហោន្តិ** អត្តហិតាសមត្ថតាយ វិញ្ញូនំ ជិគុច្ឆិតព្ពតាយ ច។

ជន្តុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. រោហិតស្សសុត្តវណ្ណនា

១០៧. ឯកោកាសេតិ ចក្កវាឡស្ស បរិយន្តសញ្ញិតេ ឯកស្មឹ ឱកាសេ។ **ភុម្មន្តិ** “យត្ថា”តិ ឥទំ ភុម្មវចនំ, សាមញ្ញតោ វុត្តម្បិ “សោ លោកស្ស អន្តោ”តិ វចនតោ វិសិដ្ឋវិសយមេវ ហោតិ។ “ន ជាយតិ ន មីយតី”តិ វត្វា បុន “ន ចវតិ ន ឧបបជ្ជតី”តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ **“ឥទំ អបរាបរំ...បេ.... គហិត”**ន្តិ។ **បទគមនេនា**តិ បទសា គមនេន។ **សង្ខារលោកស្ស អន្តំ សន្ធាយ វទតិ** ឧបរិ សច្ចានិ បកាសេតុកាមោ។ សង្ខារលោកស្ស ហិ អន្តោ និព្ពានំ។

ទឡ្ហំ ថិរំ ធនុ ឯតស្សាតិ ទឡ្ហធន្វា។ សោ ឯវ **ទឡ្ហធម្មោ**តិ វុត្តោ។ តេនាហ **“ទឡ្ហធនូ”**តិ។ **ឧត្តមប្បមាណេនា**តិ សហស្សថាមប្បមាណេន។ ធនុសិប្បសិក្ខិតតាយ ធនុគ្គហោ, ន ធនុគ្គហមត្តេនាតិ អាហ **“ធនុគ្គហោតិ ធនុអាចរិយោ”**តិ។ “ធនុគ្គហោ”តិ វត្វា “សិក្ខិតោ”តិ វុត្តេ ធនុសិក្ខាយ សិក្ខិតោតិ វិញ្ញាយតិ, សិក្ខា ច ឯត្តកេ កាលេ សមត្ថស្ស ឧក្កំសគតោ ហោតីតិ អាហ **“ទស ទ្វាទស វស្សានិ ធនុសិប្បំ សិក្ខិតោ”**តិ។ **ឧសភប្បមាណេបី**តិ វីសតិយដ្ឋិយោ ឧសភំ, តស្មឹ ឧសភប្បមាណេ បទេសេ។ **វាលគ្គ**ន្តិ វាឡកោដឹ។ **កតហត្ថោ**តិ បរិចិតហត្ថោ។ **កតសរក្ខេបោ**តិ វិរជសរក្ខេបបទេសទស្សនវសេន សរក្ខេបកតាវី។ តេនាហ **“ទស្សិត សិប្បោ”**តិ។ “កតសិប្បោ”តិ កេចិ។ អសន្តិ ឯតេនាតិ **អសនំ,** កណ្ឌោ។ **តាលច្ឆាយ**ន្តិ តាលច្ឆាទី, សា បន រតនមត្តា, វិទត្ថិចតុរង្គុលា វា។

បុរត្ថិមសមុទ្ទាតិ ឯកស្មឹ ចក្កវាឡេ បុរត្ថិមសមុទ្ទា។ សមុទ្ទសីសេន បុរត្ថិមចក្កវាឡមុខវដ្ដឹ វទតិ។ **បច្ឆិមសមុទ្ទោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **និប្បបញ្ចត**ន្តិ អទន្ធការិតំ។ **សម្បត្តេ**តិ តាទិសេន ជវេន គច្ឆន្តេន សម្បត្តេ។ **អនោតត្តេ**តិ ឯត្ថាបិ “សម្បត្តេ”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ, តថា “នាគលតាទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា”តិ ឯត្ថាបិ។ **តទា**តិ យទា សោ លោកន្តគវេសកោ អហោសិ, តទា។ **ទីឃាយុកកាលោ**តិ អនេកវស្សសហស្សាយុក កាលោ។ **ចក្កវាឡលោកស្សា**តិ សាមញ្ញវសេន ឯកវចនំ, ចក្កវាឡលោកន្តិ អត្ថោ។ **ឥមស្មឹយេវ ចក្កវាឡេ និព្ពត្តិ** បុព្ពបរិចរិយសិទ្ធាយ និកន្តិយា។ **សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ**តិ ន រូបធម្មមត្តកេ, អថ ខោ បញ្ចក្ខន្ធសមុទាយេតិ ទស្សេតិ។ **សមិតបាបោ**តិ សមុច្ឆិន្នសំកិលេសធម្មោ។

រោហិតស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. នន្ទសុត្តនន្ទិវិសាលសុត្តវណ្ណនា

១០៨-១០៩. នន្ទសុត្តវិសាលសុត្តានិ **សត្តមអដ្ឋមានិ** ហេដ្ឋា សំវណ្ណិតរូបត្តា **វុត្តត្ថានេវ**។

នន្ទសុត្តនន្ទិវិសាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សុសិមសុត្តវណ្ណនា

១១០. តុយ្ហម្បិ នោតិ តុយ្ហម្បិ នុ, នុ-សទ្ទោ បុច្ឆាយំ, តស្មា វណ្ណំ កថេតុកាមោ បុច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ **ន វុត្តតី**តិ ន យុជ្ជតិ, **កថិតោ**តិ កថេតុំ អារទ្ធោ, តេនាហ **“មត្តកំ ន បាបុណាតី”**តិ។ តមេវ មត្តកាបាបុណនំ ទស្សេតុំ **“សោ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ សតិសម្បជញ្ញយោគតោ គោរូបសីលោ, មូឡ្ហោ ខលិតបញ្ញោ, គោរូបស្ស វិយ សីលំ ឯតស្សាតិ ហិ **គោរូបសីលោ។ សភាគោ** ឯករូបចិត្តតាយ។ អរិយានំ សភាគតា នាម គុណវន្តវសេនាតិ អាហ **“អញ្ញមញ្ញស្ស គុណេសុ បសីទិត្វា”**តិ។ **សោឡសវិធំ បញ្ញ**ន្តិ មហាបញ្ញាទិកា ឆ, នវ អនុបុព្ពវិហារសមាបត្តិបញ្ញា, អាសវក្ខយបញ្ញាតិ ឥមំ សោឡសវិធំ បញ្ញំ។ តេសន្និ សាវកសាធារណញាណានិបិ ឯត្ថេវ សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆន្តិ។

អានន្ទាតិ ថេរំ អាហ។ **អាចារោ**តិ ចារិត្តសីលមាហ។ **គោចរោ**តិ គោចរសម្បត្តិ។ **វិហារោ**តិ សមាបត្តិវិហារោ។ **អភិក្កមោ**តិអាទិនា ឥរិយាបថវិហារំ។ **តុយ្ហម្បី**តិ **បិ**-សទ្ទេន ភគវតា អត្តានំ អាទឹ កត្វា តទញ្ញេសំ វិញ្ញូនំ សព្ពេសំ ថេរស្ស រុច្ចនសភាវោ ទីបិតោតិ ទស្សេន្តោ **“មយ្ហំ រុច្ចតី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សតិបិ អានន្ទត្ថេរស្សបិ អសីតិយា មហាថេរានំ អន្តោគធភាវេ “អសីតិយា មហាថេរានំ រុច្ចតី”តិ វត្វា “តុយ្ហម្បិ រុច្ចតី”តិ វចនំ តេន ធម្មសេនាបតិនោ វណ្ណំ កថាបេតុកាមតាយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សាដកន្តរេតិ និវត្ថវត្ថន្តរេ។ **លទ្ធោកាសោ**តិ និព្ពុទ្ធំ ករោន្តោ សាដកន្តរេ លទ្ធំ គហេតុំ លទ្ធាវសរោ។ **លភិស្សាមិនោ**តិ លភិស្សាមិ វត។ **ទីបធជភូត**ន្តិ សតយោជនវិត្ថិណ្ណំ ជម្ពុទីបស្ស ធជភូតំ។ **បុគ្គលបលាបេ**តិ អន្តោសារាភាវតោ បលាបភូតេ បុគ្គលេ ហរន្តោ។ **ពាលតាយា**តិ រុចិខន្តិអាទិអភាវតាយ។ **ទោសតាយា**តិ ទុស្សកភាវេន។ **មោហេនា**តិ មហាមូឡ្ហតាយ។ កេចិ បន "**ពាលោ ពាលតាយា**តិ មូឡ្ហតាយ បកតិពាលភាវេន ន ជានាតិ។ **មូឡ្ហោ មោហេនា**តិ សយំ អពាលោ សមានោបិ យទា មោហេន បរិយុដ្ឋិតោ ហោតិ, តទា មោហេន ន ជានាតិ, អយំ បទទ្វយស្ស វិសេសោ"តិ វទន្តិ។ **វិបល្លត្ថចិត្តោ**តិ យក្ខុម្មាទេន បិត្តុម្មាទេន វា វិបរីតចិត្តោ។

"**ចតូសុ កោសល្លេសូ**"តិ វុត្តំ ចតុព្ពិធំ កោសល្លំ បាឡិយា ឯវ ទស្សេតុំ "**វុត្តំ ហេត**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ អដ្ឋារស ធាតុយោ សមុទយតោ អត្ថង្គមតោ អស្សាទតោ អាទីនវតោ និស្សរណតោ ច យថាភូតំ បជានាតិ, អយំ **ធាតុកុសលោ**។ វុត្តនយេន អាយតនេសុ កុសលោ **អាយតនកុសលោ**។ អវិជ្ជាទីសុ ទ្វាទសបដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ កុសលោ **បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ**។ "ឥទំ ឥមស្ស ផលស្ស ឋានំ ការណំ, ឥទំ អដ្ឋានំ អការណ"ន្តិ ឯវំ ឋានញ្ច ឋានតោ, អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានតោ **ឋានាដ្ឋានកុសលោ**។ យោ បន ឥមេសុ ធាតុអាទីសុ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន និស្សង្គគតិយា បណ្ឌាតិ លទ្ធនាមេន ញាណេន ឥតោ គតោ បវត្តោ, អយំ **បណ្ឌិតោ** នាម។

មហន្តានំ អត្ថានំ បរិគ្គណ្ហនតោ មហតី បញ្ញា ឯតស្សាតិ **មហាបញ្ញោ**។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោតិ អាហ "**មហាបញ្ញាទីហិ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ**"តិ។ **នានត្ត**ន្តិ យាហិ មហាបញ្ញាទីហិ សមន្នាគតត្តា ថេរោ "មហាបញ្ញោ"តិអាទិនា កិត្តិតោ, តាសំ មហាបញ្ញាទីនំ ឥទំ នានត្តំ អយំ វេមត្តតា។ យស្ស កស្សចិ វិសេសតោ អរូបធម្មស្ស មហត្តំ នាម កិច្ចសិទ្ធិយា វេទិតព្ពន្តិ តទស្ស កិច្ចសិទ្ធិយា ទស្សេន្តោ "**មហន្តេ សីលក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតី**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ ហេតុមហន្តតាយ បច្ចយមហន្តតាយ និស្សយមហន្តតាយ បភេទមហន្តតាយ កិច្ចមហន្តតាយ ផលមហន្តតាយ អានិសំសមហន្តតាយ ច សីលក្ខន្ធស្ស មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ហេតូ** អលោភាទយោ។ **បច្ចយា** ហិរោត្តប្បសទ្ធាសតិវីរិយាទយោ។ **និស្សយា** សាវកពោធិបច្ចេកពោធិសម្មាសម្ពោធិនិយតតា, តំសមង្គិនោ ច បុរិសវិសេសា។ **បភេទោ** ចារិត្តាទិវិភាគោ។ **កិច្ចំ** តទង្គាទិវសេន បដិបក្ខស្ស វិធមនំ។ **ផលំ** សគ្គសម្បទា និព្ពានសម្បទា ច។ **អានិសំសោ** បិយមនាបតាទិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៨-៩) **អាកង្ខេយ្យសុត្តា**ទីសុ (ម. និ. ១.៦៤ អាទយោ) ច អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។ ឥមិនា នយេន **សមាធិក្ខន្ធា**ទីនម្បិ មហន្តតា យថារហំ និទ្ធារេត្វា វេទិតព្ពា។ **ឋានាដ្ឋានា**ទីនំ បន មហន្តភាវោ មហាវិសយតាយ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ឋានាដ្ឋានានំ មហាវិសយតា ពហុធាតុកសុត្តាទីសុ អាគតនយេន, **វិហារសមាបត្តីនំ** សមាធិក្ខន្ធេ និទ្ធារិតនយេន វេទិតព្ពា។ **អរិយសច្ចានំ** សកលសាសនសង្គណ្ហនតោ សច្ចវិភង្គេ (វិភ. ១៨៩ អាទយោ) តំសំវណ្ណនាសុ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩ អាទយោ) អាគតនយេន; **សតិបដ្ឋានា**ទីនំ សតិបដ្ឋានវិភង្គាទីសុ (វិភ. ៣៥៥ អាទយោ) តំសំវណ្ណនាទីសុ (វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៥ អាទយោ) ច អាគតនយេន; **សាមញ្ញផលានំ** មហតោ ហិតស្ស មហតោ សុខស្ស មហតោ អត្ថស្ស មហតោ យោគក្ខេមស្ស និប្ផត្តិភាវតោ សន្តបណីតនិបុណអតក្កាវចរបណ្ឌិតវេទនីយភាវតោ ច; **អភិញ្ញានំ** មហាសម្ភារតោ មហាវិសយតោ មហាកិច្ចតោ មហានុភាវតោ មហានិប្ផត្តិតោ ច; **និព្ពានស្ស** មទនិម្មទនាទិមហត្ថសិទ្ធិតោ មហន្តតា វេទិតព្ពា។ **បរិគ្គណ្ហាតី**តិ សភាវាទិតោ បរិច្ឆិជ្ជ គណ្ហាតិ ជានាតិ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ **សា បនា**តិ មហាបញ្ញតា។

បុថុបញ្ញាតិ ឯត្ថ **នានាខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតី**តិ អយំ រូបក្ខន្ធោ នាម...បេ.... អយំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ នាមាតិ ឯវំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ នានាករណំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ។ តេសុ ឯកវិធេន រូបក្ខន្ធោ, ឯកាទសវិធេន រូបក្ខន្ធោ, ឯកវិធេន វេទនាក្ខន្ធោ, ពហុវិធេន វេទនាក្ខន្ធោ, ឯកវិធេន សញ្ញាក្ខន្ធោ, សង្ខារក្ខន្ធោ, វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ ឯវំ ឯកេកស្ស ខន្ធស្ស ឯកវិធាទិវសេន អតីតាទិវសេនបិ នានាករណំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ។ តថា ឥទំ ចក្ខាយតនំ នាម...បេ.... ឥទំ ធម្មាយតនំ នាមំ។ តត្ថ ទសាយតនា កាមាវចរា, ទ្វេ ចតុភូមកាតិ ឯវំ អាយតនានំ នានាករណំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ។ **នានាធាតូសូ**តិ អយំ ចក្ខុធាតុ នាម...បេ.... អយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ នាម។ តត្ថ សោឡស ធាតុយោ កាមាវចរា, ទ្វេ ចតុភូមកាតិ ឯវំ ធាតុនានាករណំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ, តំ ឧបាទិណ្ណធាតុវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ហិ ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានញ្ច ឧបាទិណ្ណធាតូសុ ឯវ នានាករណំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ។ តញ្ច ខោ ឯកទេសមត្តតោ, ន និប្បទេសតោ, អនុបាទិណ្ណកធាតូនំ បន នានាករណំ ន ជានន្តិ ឯវ។ ឥតរសាវកេសុ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំយេវ បន ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្នត្តា ឥមស្ស រុក្ខស្ស ខន្ធោ សេតោ ហោតិ, ឥមស្ស កាឡោ, ឥមស្ស មដ្ឋោ, ឥមស្ស ពហលត្តចោ, ឥមស្ស តនុត្តចោ, ឥមស្ស បត្តំ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន ឯវរូបំ; ឥមស្ស បុប្ផំ នីលំ បីតកំ លោហិតកំ ឱទាតំ, សុគន្ធំ ទុគ្គន្ធំ; ផលំ ខុទ្ទកំ មហន្តំ ទីឃំ វដ្ដំ សុសណ្ឋានំ មដ្ឋំ ផរុសំ សុគន្ធំ មធុរំ តិត្តកំ អម្ពិលំ កដុកំ កសាវំ; កណ្ដកោ តិខិណោ អតិខិណោ ឧជុកោ កុដិលោ តម្ពោ លោហិតោ ឱទាតោ ហោតីតិ ធាតុនានត្តំ បដិច្ច ញាណំ បវត្តតិ។

អត្ថេសូតិ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ។ **នានាបដិច្ចសមុប្បាទេសូ**តិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាភេទតោ ច សណ្ឋានភេទតោ ច នានប្បភេទេសុ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ។ អវិជ្ជាទិអង្គានញ្ហិ បច្ចេកំ បដិច្ចសមុប្បាទសញ្ញិតាតិ។ តេនាហ សង្ខារបិដកេ “ទ្វាទស បច្ចយា ទ្វាទស បដិច្ចសមុប្បាទា”តិ។ **នានាសុញ្ញតមនុបលព្ភេសូ**តិ នានាសភាវេសុ និច្ចសារាទិវិរហតោ សុញ្ញសភាវេសុ, តតោ ឯវ ឥត្ថិបុរិសអត្តអត្តនិយាទិវសេន អនុបលព្ភេសុ សភាវេសុ។ ម-ការោ ហេត្ថ បទសន្ធិករោ។ **នានាអត្ថេសូ**តិ អត្ថបដិសម្ភិទាវិសយេសុ បច្ចយុប្បន្នាទិភេទេសុ នានាវិធេសុ អត្ថេសុ។ **ធម្មេសូ**តិ ធម្មបដិសម្ភិទាវិសយេសុ បច្ចយាទិនានាធម្មេសុ។ **និរុត្តីសូ**តិ តេសំយេវ អត្ថធម្មានំ និទ្ធារណវចនសង្ខាតាសុ និរុត្តីសុ។ **បដិភានេសូ**តិ អត្ថបដិសម្ភិទាទីសុ វិសយភូតេសុ “ឥមានិ ឥទមត្ថជោតកានី”តិ តថា តថា បដិភានតោ បតិដ្ឋានតោ បដិភានានីតិ លទ្ធនាមេសុ ញាណេសុ។ **បុថុ នានាសីលក្ខន្ធេសូ**តិអាទីសុ សីលស្ស បុថុត្តំ នានត្តញ្ច វុត្តមេវ។ ឥតរេសំ បន វុត្តនយានុសារេន សុវិញ្ញេយ្យត្តា បាកដមេវ។ យំ បន អភិន្នំ ឯកមេវ និព្ពានំ, តត្ថ ឧបចារវសេន បុថុត្តំ គហេតព្ពន្តិ អាហ “**បុថុ ជនសាធារណេ ធម្មេ សមតិក្កម្មា**”តិ។ តេនស្ស ឥធ មទនិម្មទនាទិបរិយាយេន បុថុត្តំ ទីបិតំ ហោតិ។

ឯវំ វិសយវសេន បញ្ញាយ មហត្តំ បុថុត្តញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ សម្បយុត្តធម្មវសេន ហាសភាវំ, បវត្តិអាការវសេន ជវនភាវំ, កិច្ចវសេន តិក្ខាទិភាវញ្ច ទស្សេតុំ “**កតមា ហាសបញ្ញា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ហាសពហុលោ**តិ បីតិពហុលោ។ សេសបទានិ តស្ស វេវចនានិ។ **សីលំ បរិបូរេតី**តិ ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទគ្គុទគ្គោ ហុត្វា បីតិសហគតាយ បញ្ញាយ បាតិមោក្ខសីលំ ឋបេត្វា ហាសនីយតរស្សេវ វិសុំ គហិតត្តា ឥតរំ តិវិធំ សីលំ បរិបូរេតិ។ បីតិសោមនស្សសហគតា ហិ បញ្ញា អភិរតិវសេន តទារម្មណេ ផុល្លិតា វិកសិតា វិយ វត្តតិ, ន ឧបេក្ខាសហគតា។ **សីលក្ខន្ធំ សមាធិក្ខន្ធ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ថេរោ**តិអាទិនា អភិនីហារសិទ្ធា ថេរស្ស ហាសបញ្ញតាតិ ទស្សេតិ។

សព្ពំ រូបំ អនិច្ចលក្ខណតោ ខិប្បំ ជវតីតិ រូបក្ខន្ធំ អនិច្ចន្តិ សីឃវេគេន បវត្តិយា បដិបក្ខទូរីភាវេន បុព្ពាភិសង្ខារស្ស សាតិសយត្តា ឥន្ទេន វិសដ្ឋវជិរំ វិយ លក្ខណំ បដិវិជ្ឈន្តី អទន្ធាយន្តី រូបក្ខន្ធេ អនិច្ចលក្ខណំ វេគេន បដិវិជ្ឈតិ, តស្មា សា **ជវនបញ្ញា** នាមាតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេត្វា ពលវវិបស្សនាវសេន ទស្សេតុំ “**រូប**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ខយដ្ឋេនា**តិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ តត្ថេវ ខណេនេវ ភិជ្ជនតោ ខយសភាវតោ។ **ភយដ្ឋេនា**តិ ភយានកតោ។ **អសារកដ្ឋេនា**តិ អត្តសារវិរហតោ និច្ចសារាទិវិរហតោ ច។ **តុលយិត្វា**តិ តុលាភូតាយ វិបស្សនាយ តុលយិត្វា។ **តីរយិត្វា**តិ តាយ ឯវ តីរណភូតាយ តីរេត្វា។ **វិភាវយិត្វា**តិ យាថាវតោ បកាសេត្វា បញ្ចក្ខន្ធំ **វិភូតំ កត្វា** បាកដំ កត្វា។ **រូបនិរោធេ**តិ រូបក្ខន្ធស្ស និរោធភូតេ និព្ពានេ និន្នបោណបព្ភារភាវេន។ ឥទានិ សិខាប្បត្តវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេតុំ បុន “**រូប**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាវសេនា”តិ កេចិ។

ញាណតិក្ខភាវោ នាម សវិសេសំ បដិបក្ខសមុច្ឆិន្ទនេ វេទិតព្ពោតិ “**ខិប្បំ កិលេសេ ឆិន្ទតីតិ តិក្ខបញ្ញោ**”តិ វត្វា តេ បន កិលេសេ វិភាគេន ទស្សេន្តោ “**ឧប្បន្នំ កាមវិតក្ក**”ន្តិអាទិមាហ។ តិក្ខបញ្ញោ ខិប្បាភិញ្ញោ ហោតិ, បដិបទា ចស្ស ន ចលតីតិ អាហ “**ឯកស្មិំ អាសនេ ចត្តារោ ច អរិយមគ្គា អធិគតា ហោន្តី**”តិអាទិ។ **ថេរោ ចា**តិអាទិនា ធម្មសេនាបតិនោ តិក្ខបញ្ញតា សិខាប្បត្តាតិ ទស្សេតិ។

“សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា”តិ យាថាវតោ ទស្សនេន សច្ចសម្បដិវេធោ ឥជ្ឈតិ, ន អញ្ញថាតិ ការណមុខេន និព្ពេធិកបញ្ញំ ទស្សេតុំ “**សព្ពសង្ខារេសុ ឧព្ពេគពហុលោ ហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឧព្ពេគពហុលោ**តិ វុត្តនយេន សព្ពសង្ខារេសុ អភិណ្ហប្បវត្តសំវេគោ។ **ឧត្តាសពហុលោ**តិ ញាណុត្តាសវសេន សព្ពសង្ខារេសុ ពហុសោ ឧត្រស្តមានសោ។ តេន អាទីនវានុបស្សនមាហ។ **ឧក្កណ្ឋនពហុលោ**តិ ឥមិនា បន និព្ពិទានុបស្សនមាហ, **អរតិពហុលោ**តិអាទិនា តស្សា ឯវ អបរាបរុប្បត្តឹ។ **ពហិមុខោ** សព្ពសង្ខារតោ ពហិភូតំ និព្ពានំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តញាណមុខោ, តថា វា បវត្តិតវិមោក្ខមុខោ។ និព្ពិជ្ឈនំ និព្ពេធោ, សោ ឯតិស្សា អត្ថិ, និព្ពិជ្ឈតីតិ វា និព្ពេធា, សា ឯវ បញ្ញា **និព្ពេធិកា**។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ ន វិភត្តំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អប្បិច្ឆោតិ សន្តគុណនិគុហនតាតិ អត្តនិ វិជ្ជមានានំ ពាហុសច្ចធុតធម្មសីលាទិគុណានញ្ចេវ បដិវេធគុណស្ស ច និគុហនំ, **បដិគ្គហណេ ច មត្តញ្ញុតា**តិ ឯតេនេវ បរិយេសនបរិភោគមត្តញ្ញុតាបិ វុត្តា ហោតិ។ តីហិ **សន្តោសេហី**តិ ចតូសុ បច្ចយេសុ បច្ចេកំ តីហិ សន្តោសេហិ , សព្ពេ បន ទ្វាទស។ បដិសល្លីនេន **វិវេកដ្ឋកាយានំ** ន សង្គណិការាមានំ។ **នេក្ខម្មាភិរតាន**ន្តិ បព្ពជ្ជំ ឧបគតានំ។ **បរិសុទ្ធចិត្តានំ** វិគតចិត្តសំកិលេសានំ។ **បរមវោទានប្បត្តានំ** អដ្ឋសមាបត្តិសមធិគមេន អតិវិយ វោទានំ វិសុទ្ធឹ បត្តានំ។ កិលេសុបធិអាទីនំ អភាវតោ **និរុបធីនំ**។ ផលសមាបត្តិវសេន សព្ពសង្ខារវិនិស្សដត្តា **វិសង្ខារំ** និព្ពានំ។ **ឧបគតានំ, ឥមេសំ តិណ្ណំ វិវេកានំ**

លាភី បរិវិត្តោ “បការេហិ វិវិត្តោ”តិ កត្វា។ សមាសជ្ជនំ បរិសិនេហុប្បាទោ សំសគ្គោ, សវនវសេន ឧប្បជ្ជនកសំសគ្គោ **សវនសំសគ្គោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **សមុល្លបនំ** អាលាបសល្លបនំ។ សំសគ្គវត្ថុនា តមិនា តស្ស បរិភោគោ **បរិភោគសំសគ្គោ**។

អារទ្ធវិរិយោតិ ឯត្ថ វិរិយារម្ភោ នាម វិរិយស្ស បគ្គណ្ហនំ បរិបុណ្ណករណំ។ តំ បន សព្ពសោ កិលេសានំ និគ្គណ្ហនន្តិ ទស្សេន្តោ “**តត្ថា**”តិអាទិមាហ។ **ឱធុននវត្ថា**តិ កិលេសានំ យស្ស កស្សចិ សាវជ្ជស្ស ឱធុននវសេន វត្ថា។ តេនាហ “**ភិក្ខូន**”ន្តិអាទិ។ **ឱតិណ្ណំ** នាម វជ្ជំ អជ្ឈាចរិតន្តិ អារោចិតំ។ **អនោតិណ្ណំ** អនារោចិតំ។ **តន្តិវសេនា**តិ បាឡិជម្មវសេន, យុត្តសទ្ទស្ស វសេនាតិ អត្ថោ។ បាបេ លាមកេ បុគ្គលេ ធម្មេ ច គរហតិ ជិគុច្ឆតីតិ **បាបគរហី**។ តេនាហ “**បាបបុគ្គលេ**”តិអាទិ។ **ឯកទស្សី**តិ ឯកកភវទស្សី, តេធលោកមត្តទស្សី ទិដ្ឋធម្មិកសុខមត្តាបេក្ខី។ **សមន្តា**តិ សមន្តតោ, បរិតោ មេ កត្ថចិ មា អហូតិ យោជនា។

សោឡសហិ បទេហីតិ សោឡសហិ កោដ្ឋាសេហិ។ **អកុប្បន្តិ** កេនចិ អកោបនីយំ។ អយំ ធម្មសេនាបតិនោ គុណកថា សត្ថុ វចនានុសារេន ទសសហស្សចក្កវាឡព្យាបិនី អហោសិ, តំ ទស្សេតុំ “**ឯវ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ចតុព្ពិធា វណ្ណនិភា បាតុភវិ** ឧឡារបីតិសោមនស្សសមុដ្ឋានត្តា។ សុដ្ឋុ ឱភាសតីតិ **សុភោ**។ ឱភាសសម្បត្តិយា មណិនោ ភទ្ទកតាតិ អាហ “**សុភោតិ សុន្ទរោ**”តិ។ **ជាតិមា** បរិសុទ្ធអាករសមុដ្ឋិតត្តា។ កុរុវិន្ទជាតិអាទិជាតិវិសេសោបិ មណិ អាករបរិសុទ្ធមូលកោ ឯវាតិ អាហ “**ជាតិសម្បន្នោ**”តិ។ **ធោវនាទិបរិកម្មេនា**តិ ចត្តសុ បាសាណេសុ ធោវនទោសនីហរណតាបនសណ្ហករណាទិបរិកម្មេន។ វត្ថកម្ពលស្ស វសេន សភាវវណ្ណសិទ្ធិយា វេឡុរិយមណិ អតិវិយ សោភតីតិ អាហ “**បណ្ឌុកម្ពលេ និក្ខិត្តោ**”តិ។ **និក្ខ**ន្តិ ភណ្ឌមាហ។ តញ្ហ អប្បកេន សុវណ្ណេន កតំ ភណ្ឌំ ន សោភតិ សោភាវិបុលេនាតិ អាហ “**អតិរេកបញ្ចសុវណ្ណេន កតបិឡន្ធន**”ន្តិ។ **សុវណ្ណ**ន្តិ បញ្ចធរណស្ស សមញ្ញា, តស្មា បញ្ចវីសតិសុវណ្ណសារិយា វិចិត្តអាភរណំ តេជ “**និក្ខ**”ន្តិ អធិប្បេតំ។ តញ្ហិ វិបុលំ ន បរិត្តកំ។ **មហាជម្ពុសាខាយ បវត្តនទិយ**ន្តិ មហាជម្ពុសាខាយ ហេដ្ឋា សញ្ជាតនទិយំ។ តំ កិរ រតនំ វត្តំ។ **សុកុសលេន...បេ.... សម្បហដ្ឋ**ន្តិ សុដ្ឋុ កុសលេន សុវណ្ណការេន ឧក្កាយ តាបេត្វា សម្មា បហដ្ឋំ មជ្ជនាទិវសេន សុកតបរិកម្មំ។ **ធាតុវិភង្គេ**តិ ធាតុវិភង្គសុត្តេ។ **កតភណ្ឌ**ន្តិ អាភរណភាវេន កតំ ភណ្ឌំ។

នាតិឧច្ចោ នាតិនីចោ **តរុណសូរិយោ** នាម។ **សត្ថារា អាភតវណ្ណោ** ឧព្ពូតគុណោតិ អត្ថោ។ នេវ **មរណំ អភិនន្ទតី**តិ អត្តនោបិ មរណំ នេវ អភិនន្ទតិ អត្តវិនិបាតស្ស សាវជ្ជភាវតោ។ ពោធិសត្តោ បន បរេសំ អត្ថាយ អត្តនោ អត្តភាវំ បរិច្ចជតិ ករុណាវសេន, ឯវំ វោសជ្ជនំ បរមត្ថបារមីបារិបូរិ គច្ឆតីតិ សាវកា ន តថា កាតុំ សក្កា សិក្ខាបទតោ។ **ន ជីវិតំ បត្ថេតិ** ជីវិតាសាយ សមុច្ឆិន្នត្តា។ **ទិវសសង្ខេប**ន្តិ អជ្ជ ត្វំ ឥទំ នាម កម្មំ ករោហិ, ឥទំ តេ វេតនន្តិ ទិវសភាគេន បរិច្ឆិន្នំ វេតនំ។ តាទិសោ ហិ ភតកោ ទិវសក្ខយមេវ ឧទិក្ខតិ, ន កម្មនិដ្ឋានំ។ និព្ពិសំ **ភតកោ យថា**តិ វេតនំ ភតី ឥច្ឆន្តោ កាលក្ខយំ ឧទិក្ខន្តោ ភតកបុរិសោ វិយ។

សុសិមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. នានាតិត្ថិយសាវកសុត្តវណ្ណនា

១១១. នានាតិត្ថិយសាវកាតិ បុថុតិត្ថិយានំ សាវកា។ **ឆិន្ទិតេ**តិ ហត្ថច្ឆេទាទិវសេន ឆេទេ។ **មារិតេ**តិ មារណេ។ **ន បាបំ សមនុបស្សតី**តិ កិញ្ចិ បាបំ អត្ថីតិ ន បស្សតិ, បរេសញ្ច តថា បវេទេតិ។ **វិស្សាស**ន្តិ វិស្សត្ថភាវំ។ “កតកម្មានម្បិ វិបាកោ នត្ថី”តិ វទន្តោ កតបាបានំ អកតបុញ្ញានញ្ច វិស្សត្ថតំ និរាសង្កតំ ជនេតិ។

តបោជិគុច្ឆាយាតិ តបសា អចេលវតាទិនា បាបតោ ជិគុច្ឆនេន, “បាបំ វិរាជយាមា”តិ អចេលវតាទិសមាទាននេនាតិ អត្ថោ។ តស្មិញ្ហិ សមាទានេ ឋិតេន សំវរេន សំវុតចិត្តោ សមន្នាគតោ បិហិតោ ច នាម ហោតីតិ “**សុសំវុតត្តោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ចត្តារោ យាមា ភាគា ចតុយាមា, ចតុយាមា ឯវ **ចាតុយាមា**។ ភាគត្ថោ ហិ តេជ យាម-សទ្ទោ យថា “រត្តិយំ បឋមោ យាមោ”តិ។ សោ បនេត្ថ ភាគោ សំវរលក្ខណោតិ អាហ “**ចាតុយាមេន សុសំវុតោ**”តិ, ចតុកោដ្ឋាសេន សំវរេន សុដ្ឋុ សំវុតោតិ អត្ថោ។ **បដិក្ខិត្តសព្ពសីតោទកោ**តិ បដិក្ខិត្តសព្ពសីតុទកបរិភោគោ។ **សព្ពេន បាបវារណេន យុត្តោ**តិ សព្ពប្បការេន សំវរលក្ខណេន បាបវារណេន សមន្នាគតោ។ **ធុតបាបោ**តិ សព្ពេន និជ្ជរលក្ខណេន បាបវារណេនបិ ធុតបាបោ។ **ផុដ្ឋោ**តិ អដ្ឋន្នម្បិ កម្មានំ ខេបនេន វិក្ខេបប្បត្តិយា កម្មក្ខយលក្ខណេន សព្ពេន បាបវារណេន ផុដ្ឋោ, តំ ផុសិត្វា ឋិតោ។ **ន និគុហន្តោ**តិ ន និគុហន ហេតុ ទិដ្ឋសុតេ តថេវ កថេន្តោ។

នានាតិត្ថិយានំយេវ ឧបដ្ឋាកោតិ បរវាទីនំ សព្ពេសំយេវ តិត្ថិយានំ ឧបដ្ឋាកោ, តេសុ សាធារណវសេន អភិប្បសន្នោ។ **កោដិប្បត្តា**តិ មោក្ខាធិគមេន សមណធម្មេ បត្តព្ពមរិយាទប្បត្តា។

សហចរិតមត្តេនាតិ សីហនាទេន សហ វស្សករណមត្តេន។ សីហេន សីហនាទំ នទន្តេន សហេវ សិង្គាលេន អត្តនោ សិង្គាលវស្សករណមត្តេន។ **កោត្ថុកោ**តិ ខុទ្ទកកោត្ថុ។ **អាសង្កិតសមាចារោ**តិ អត្តនា ច បរេហិ ច អាសង្កិតព្ពសមាចារោ។ **សប្បុរិសានន្តិ** ពុទ្ធាទីនំ។

តស្សាតិ វេគព្ពវិស្ស ទេវបុត្តស្ស។ **សរីរេ អនុអាវិសី**តិ សរីរេ អនុបវិសិត្វា វិយ អាវិសិ។ **អធិមុច្ចី**តិ យថា គហិតស្ស វសេន ចិត្តំ ន វត្តតិ, អត្តនោ ឯវ វសេ វត្តតិ, ឯវំ អធិដ្ឋហិ។ **អាយុត្តា**តិ ទស្សនេន សំយុត្តា ។ **បរិវេកិយ**ន្តិ កប្បកវត្ថុភុញ្ជនសេនាសនេហិ បរិវិត្តភាវំ។ តេនាហ “**តេ កិរា**”តិអាទិ។ **រូបេ និវិដ្ឋា**តិ ចក្ខុរូបធម្មេ អភិនិវិដ្ឋា។ តេនាហ “**តណ្ហាទិដ្ឋីហិ បតិដ្ឋិតា**”តិ។ **ទេវលោកបត្ថនកាមា**តិ ទេវលោកស្សេវ អភិបត្ថនកាមា។ មរណធម្មតាយ **មាតិយា**។ តេនាហ “**មាតិយាតិ មច្ចា**”តិ។ **បរលោកត្ថាយា**តិ បរសម្បត្តិភាវាយ លោកស្ស អត្ថាយ។

បភាសវណ្ណាតិ បភាយ សមានវណ្ណា។ កេសំ បភាយាតិ អាហ “**ចន្ទោភាសា**”តិអាទិ។ សជ្ឈារាគបភាសវណ្ណា ឥន្ទធនុបភាសវណ្ណាតិ បច្ចេកំ យោជនា។ អាមោ អាមគន្ធោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អាមិសំ។ វធាយា**តិ វិទ្ធំសិតុំ។ **រូបា**តិ រូបាយតនាទិរូបិធម្មា។

រាជគហសមីបប្បវត្តីនំ **រាជគហិយានំ**។ “សេតោ”តិ កេលាសកូដោ អធិប្បេតោតិ អាហ “**សេតោតិ កេលាសោ**”តិ។ កេនចិ ន ឃដ្ដេតីតិ **អឃំ,** អន្តលិក្ខន្តិ អាហ “**អឃគាមីនន្តិ អាកាសគាមីន**”ន្តិ។ ឧទកំ ធីយតិ ឯត្ថាតិ **ឧទធិ,** មហោទធិ។ **វិបុលោ**តិ វេបុល្លបព្ពតោ។ **ហិមវន្តបព្ពតាន**ន្តិ ហិមវន្តបព្ពតភាគានំ។ **ពុទ្ធោ សេដ្ឋោ** សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនាទីហិ សព្ពគុណេហិ។

នានាតិត្ថិយសាវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ទេវបុត្តសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. កោសលសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. ទហរសុត្តវណ្ណនា

១១២. ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទីតិ ភគវតោ គុណេ អជានន្តោ កោសលរាជា អត្តនោ ខត្តិយមានេន កេវលំ ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទិ។ បឋមាគតេ ហិ សត្ថរិ តស្ស សម្មោទិតាការំ ទស្សេតុំ **“យថា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យថា ខមនីយាទីនិ បុច្ឆន្តោ**តិ យថា ភគវា “កច្ចិ តេ, មហារាជ, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយ”ន្តិអាទិនា តេន រញ្ញា សទ្ធិំ បឋមំ បវត្តមោទោ អហោសិ បុព្ពភាសិតាយ, តទនុករណេន ឯវំ សោបិ រាជា ភគវតា សទ្ធិំ សមប្បវត្តមោទោ អហោសីតិ យោជនា។ តំ បន សមប្បវត្តមោទនំ ឧបមាយ ទស្សេតុំ **“សីតោទកំ វិយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សម្មោទិត**ន្តិ សំសន្ទិតំ **ឯកីភាវ**ន្តិ សម្មោទនកិរិយាយ សមានតំ ឯករូបតំ, **ខមនីយ**ន្តិ “ឥទំ ចតុចក្កំ នវទ្វារំ សរីរយន្តំ ទុក្ខពហុលតាយ សភាវតោ ទុស្សហំ, កច្ចិ ខមិតុំ សក្កុណេយ្យ”ន្តិ បុច្ឆតិ។ **យាបនីយ**ន្តិ បច្ចយាយត្តវុត្តិកំ ចិរប្បពន្ធសង្ខាតាយ យាបនាយ កច្ចិ យាបេតុំ សក្កុណេយ្យំ។ សីសរោគាទិអាពាធាភាវេន **កច្ចិ អប្បាពាធំ**។ ទុក្ខជីវិកាភាវេន **កច្ចិ អប្បាតង្កំ**។ តំតំកិច្ចករណេ ឧដ្ឋានសុខតាយ **កច្ចិ លហុដ្ឋានំ**។ តទនុរូបពលយោគតោ **កច្ចិ ពលំ**។ សុខវិហារសព្ភាវេន **កច្ចិ ផាសុវិហារោ អត្ថី**តិ តត្ថ តត្ថ កច្ចិ-សទ្ទំ យោជេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ពលវប្បត្តា បីតិ **បីតិ**យេវ។ តរុណបីតិ **បាមោជ្ជំ**។ សម្មោទនំ ជនេតិ ករោតីតិ **សម្មោទនីយំ**។ សម្មោទិតព្ពតោ **សម្មោទនីយ**ន្តិ ឥមំ បន អត្ថំ ទស្សេន្តោ **“សម្មោទិតុំ យុត្តភាវតោ”**តិ អាហ។ **សរិតព្ពភាវតោ**តិ អនុស្សរិតព្ពភាវតោ។ “សរណីយ”ន្តិ វត្តព្ពេ ទីឃំ កត្វា **“សារណីយ”**ន្តិ វុត្តំ។

សុយ្យមានសុខតោតិ អាបាថមធុរតំ អាហ, **អនុស្សរិយមានសុខតោ**តិ វិមទ្ទរមណីយតំ។ **ព្យញ្ជនបរិសុទ្ធតាយា**តិ សភាវនិរុត្តិភាវេន តស្សា កថាយ វចនចាតុរិយមាហ, **អត្ថបរិសុទ្ធតាយា**តិ អត្ថស្ស និរុបក្កិលេសតំ។ **អនេកេហិ បរិយាយេហី**តិ អនេកេហិ ការណេហិ។ **អទិដ្ឋត្តា**តិ ឧបសង្កមនវសេន អទិដ្ឋត្តា។ **គុណាគុណវសេនា**តិ គុណវសេន គម្ភីរភាវំ វា អគុណវសេន ឧត្តានភាវំ វា។ **ឱវដ្ដិកសារំ កត្វា**តិ ឱវដ្ដិកាយ គហេតព្ពសារវត្ថុំ កត្វា។ **លោកនិស្សរណភវោក្កន្តិបញ្ហ**ន្តិ លោកតោ និស្សដភាវបញ្ហញ្ចេវ អាទិតោ ភវោក្កមនបញ្ហញ្ច។ សត្ថុ សម្មាសម្ពុទ្ធតំ បុច្ឆន្តោ ហិ “កឹ ភវំ គោតមោ សព្ពលោកតោ និស្សដោ, សព្ពសត្តេហិ ច ជេដ្ឋោ”តិ? បុច្ឆតិ នាម។ យថា ហិ សត្ថុ សម្មាសម្ពុទ្ធតាយ លោកតោ និស្សដតា វិញ្ញាយតិ, ឯវំ សព្ពសត្តេហិ ជេដ្ឋភាវតោ សេដ្ឋភាវតោ។ ស្វាយមត្ថោ **អគ្គប្បសាទសុត្តា**ទីហិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤) វិភាវេតព្ពោ។ កថំ បន សម្ពុទ្ធតា វិញ្ញាយតីតិ? អវិបរីតធម្មទេសនតោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាទីសុ** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ១.១២៤) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

រាជា សត្ថុ អវិបរីតធម្មទេសនំ អជានន្តោ តតោ ឯវស្ស សម្មាសម្ពោធឹ អសទ្ទហន្តោ “វុឌ្ឍតរេសុបិ ចិរបព្ពជិតេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវេ អលព្ភមានេ តព្ពិបរីតេ កថំ លព្ភេយ្យា”តិ មញ្ញមានោ “កឹ បន ភវំ គោតមោ”តិអាទីវក្ខតិ។ **រាជា អត្តនោ លទ្ធិយា ន បុច្ឆតិ** អត្តនោ សម្មុខា តេហិ អសម្មាសម្ពុទ្ធភាវស្សេវ បដិញ្ញាតត្តា។ យស្មា តេ មុសាវាទិតាយ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកាទីនំ “ពុទ្ធា មយ”ន្តិ បដិជានឹសុ, តស្មា វុត្តំ **“លោកេ មហាជនេន គហិតបដិញ្ញាវសេន បុច្ឆតី”**តិ។ ស្វាយមត្ថោ អាគមិស្សតិ។ **ពុទ្ធសីហនាទ**ន្តិ ពុទ្ធានំ ឯវ អាវេណិកំ សីហនាទំ។ កាមំ មគ្គញាណបទដ្ឋានំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, សម្ពោធិញាណេ បន គហិតេ តំ អត្ថតោ គហិតមេវ ហោតីតិ វុត្តំ **“សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសង្ខាតំ សម្មាសម្ពោធិ”**ន្តិ។

បព្ពជ្ជូបគមនេនាតិ យាយ កាយចិ បព្ពជ្ជាយ ឧបគមនមត្តេន សមណា, ន សមិតបាបតាយ។ **ជាតិវសេនា**តិ ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណា, ន ពាហិតបាបតាយ។ **បព្ពជិតសមូហសង្ខាតោ សង្ឃោ**តិ បព្ពជិតសមូហតាមត្តេន សង្ឃោ, ន និយ្យានិកទិដ្ឋិវិសុទ្ធសីលសាមញ្ញវសេន សំហតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯតេសំ អត្ថី**តិ ឯតេសំ សព្ពញ្ញុបដិញ្ញាតានំ បរិវារភូតោ អត្ថិ។ **ស្វេវា**តិ បព្ពជិតសមូហសង្ខាតោ ឯវ។ កេចិ បន “បព្ពជិតសមូហវសេន។ សង្ឃិនោ, គហដ្ឋសមូហវសេន គណិនោ”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ គណេ ឯវ លោកេ សង្ឃសទ្ទស្ស និរុឡ្ហត្តា។ **អាចារសិក្ខាបនវសេនា**តិ អចេលកវតចរិយាទិ-អាចារសិក្ខាបនវសេន។ **បាកដា**តិ សង្ឃីអាទិភាវេន បកាសិតា។ **“អប្បិច្ឆា”**តិ វត្វា តត្ថ លព្ភមានំ អប្បិច្ឆតំ ទស្សេតុំ **“អបិច្ឆតាយ វត្ថម្បិ ន និវាសេន្តី”**តិ វុត្តំ។ ន ហិ តេសុ សាសនិកេសុ វិយ សន្តគុណនិគុហនា អប្បិច្ឆា លព្ភតីតិ។ **យសោ**តិ កិត្តិសទ្ទោ។ តរន្តិ ឯតេន សំសារោឃន្តិ ឯវំ សម្មតត្តា តិត្ថំ វុច្ចតិ លទ្ធីតិ អាហ **“តិត្ថករាតិ លទ្ធិករា”**តិ។ **សាធុសម្មតា**តិ “សាធូ”តិ សម្មតា, ន សាធូហិ សម្មតាតិ អាហ **“សន្តោ...បេ.... បុថុជ្ជនស្សា”**តិ។

កប្បកោលាហលន្តិ កប្បតោ កោលាហលំ, “កប្បដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ ទេវបុត្តេហិ ឧគ្ឃោសិតមហាសទ្ទោ។ **ឥមេតិ** បុរាណទយោ។ **ពុទ្ធកោលាហលន្តិ** ទេវតាហិ ឃោសិតំ ពុទ្ធកោលាហលំ។ **បយិរុបាសិត្វាតិ** បុរិសសុតិបរម្បរាយ សុត្វា។ **ចិន្តាមណិវិជ្ជា** នាម បរចិត្តជានាបនវិជ្ជា។ សា **កេវដ្ដសុត្តេ** “មណិកា”តិ អាគតា, **អាទិ-**សទ្ទេន គន្ធារិសម្ភវវិជ្ជាទី សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ គន្ធារិយា វិកុព្ពនំ ទស្សេតិ។ **អត្តភាវេតិ** សរីរេ។ **រាជុស្មាតិ** រាជតេជោ។

សុក្កធម្មោតិ អនវជ្ជធម្មោ និក្កិលេសតា។ **ឥទំ គហេត្វាតិ** ឥទំ បរម្មុខា “មយំ ពុទ្ធា”តិ វត្វា អត្តនោ សម្មុខា “ន មយំ ពុទ្ធា”តិ តេហិ វុត្តវចនំ គហេត្វា។ **ឯវមាហាតិ** “យេបិ តេ, ភោ គោតម...បេ.... នវោ ច បព្ពជ្ជាយា”តិ ឯវំ អវោច។ **អត្តនោ បដិញ្ញំ គហេត្វាតិ** “ន មយំ ពុទ្ធា”តិ តេសំ អត្តនោ បុរតោ បវត្តិតំ បដិញ្ញំ គហេត្វា។ ព្លទិសេ ឋានេ កិំ-សទ្ទោ បដិសេធវាចកោ ហោតីតិ វុត្តំ **“កិន្តិ បដិក្ខេបវចន”**ន្តិ, កស្មា បដិជានាតីតិ អត្ថោ?

ន ឧញ្ញាតព្ពោតិ ន គរហិតព្ពោ។ គរហត្ថោ ហិ អយំ ឧ-សទ្ទោ។ “ទហរោ”តិ អធិកតត្តា វត្តមានត្តា ច **“ខត្តិយោតិ រាជកុមារោ”**តិ វុត្តំ។ ឧរសា គច្ឆតីតិ **ឧរគោ,** យោ កោចិ សប្បោ, ឥធ បន អធិប្បេតំ ទស្សេតុំ **“អាសីវិសោ”**តិ អាហ។ **សីលវន្តំ បព្ពជិតំ ទស្សេតិ** សាមញ្ញតោ “ភិក្ខូ”តិ វទន្តោ។ ឥធ បន យស្មា “ភវម្បិ នោ គោតមោ”តិអាទិនា ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស កថំ សមុដ្ឋាបេសិ, តស្មា ភគវា អត្តានំ អព្ភន្តរំ អកាសិ។ យទិបិ វិសេសោ សាមញ្ញជោតនាយ វិភាវិតោ ហោតិ, សំសយុប្បត្តិទីបកំ នោតិ វុត្តគ្គហណំ បន តំ បរិច្ឆិជ្ជតីតិ។ តេនាហ **“ទេសនាកុសលតាយា”**តិអាទិ។ ឥទានិ អវញ្ញាបរិភវេ បយោគតោ វិភាវេតុំ **“ឯត្ថ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អចិត្តីកតាការវសេន អវញ្ញាយ បាកដភាវោ, វម្ភនវសេន បរិភវស្សាតិ អធិប្បាយេន កាយបយោគវសេន អវញ្ញា ទស្សិតា, វចីបយោគវសេន បរិភវោ, ឧភយំ បន ឧភយត្ថាបិ បភេទតោ គហិតំ, អវញ្ញបរិភវានំ ទ្វិន្នម្បិ ឧភយត្ថ បវត្តិហោ។ **តំ សព្ពម្បីតិ** តំ អវញ្ញាទិ សព្ពម្បិ។ ចតូសុបិ តំ **ន កាតព្ពមេវ** សម្បតិ អាយតិញ្ច អនត្ថាវហត្តា។

តទត្ថទីបនាតិ តស្ស អាទិតោ វុត្តស្ស អត្ថស្ស ទីបនា។ **វិសេសត្ថទីបនាតិ** តតោ វិសិដ្ឋត្ថទីបនា ។ ខេត្តានំ អធិបតីតិ **ខត្តិយោតិ** និរុត្តិនយេន សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ ខេត្តតោ វិវាទា សត្តេ តាយតីតិ **ខត្តិយោតិ** លោកិយា កថយន្តិ។ “មហាសម្មតោ, ខត្តិយោ, រាជា”តិ ឯវមាគតេសុ ឥមេសុ **ទុតិយំ។ អក្ខរន្តិ** សមញ្ញា។ សា ហិ ឧទយព្ពយាភាវតោ “ន កទាចិ ខរតីតិ អក្ខរ”ន្តិ វុត្តា។ តេនាហ **“នាមគោត្តំ ន ជីរតី”**តិ។ **ជាតិសម្បន្នន្តិ** សម្បន្នជាតិ អតិវិសុទ្ធជាតិ។ **តីណិ កុលានីតិ** ព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទកុលានិ។ **អតិក្កមិត្វាតិ** អត្តនោ ជាតិសម្បត្តិយា អភិភវិត្វា។

កេវលំ នាមបទំ វុត្តំ អាខ្យាតបទំ អបេក្ខតេវាតិ អាហ **“ឋានំ ហីតិ ការណំ វិជ្ជតី”**តិ។ **ឧទ្ទណ្ឌទណ្ឌេនាតិ** ស មន្តតោ ឧព្ភតេន ទណ្ឌេន សាសនេន, **ពលវំ ឧបក្កមំ** គរុកំ រាជានម្បិ។ **តំ ខត្តិយំ បរិវជ្ជេយ្យាតិ** ខត្តិយំ អវញ្ញាបរិភវករណតោ វជ្ជេយ្យ។ តេនាហ **“ន ឃដ្ដេយ្យា”**តិ។

ឧរគស្ស ច នានាវិធវណ្ណគ្គហណេ ការណំ វទតិ **“យេន យេន ហី”**តិអាទិនា។ **ពហុភក្ខន្តិ** មហាភក្ខំ សព្ពភក្ខខាទកំ។ **បាវកំ** សោធនត្ថេន អសុទ្ធស្សបិ ទហនេន។ **សោតិ** មគ្គោ។ កណ្ហោ វត្តនី ឥមស្សាតិ **កណ្ហវត្តនី។ មហន្តោ** អគ្គិក្ខន្ធោ ហុត្វា។ **យាវព្រហ្មលោកប្បមាណោតិ** កប្បវុដ្ឋានកាលេ អរញ្ញេ អគ្គិនា គហិតេ កាលន្តរេ ឯវំ កដ្ឋតិណរុក្ខាទិសម្ភវោតិ ទស្សេតុំ “ជាយន្តិ តត្ថ បារោហា”តិ បាឡិយំ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ **“តត្ថា”**តិអាទិមាហ។

ឧហិតុំ ន សក្កោតិ បច្ចក្កោសនាទិនា។ **វិនស្សន្តិ** សមណតេជសា វិនាសិតត្តា។ “ន តស្សា”តិ ឯត្ថ ន-ការំ “វិន្ទរេ”តិ ឯត្ថ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពន្តិ អាហ **“ន វិន្ទន្តី”**តិ។ **វត្ថុមត្តាវសិដ្ឋោតិ** ឋានមេវ នេសំ អវសិស្សតិ, សយំ បន សព្ពសោ សហ ធនេន វិនស្សន្តីតិ អត្ថោ។

“សម្មទេវ សមាចរេ”តិ ឯត្ថ យថា រាជាទីសុ សម្មា សមាចរេយ្យ, តំ វិភាគេន ទស្សេន្តោ **“ខត្តិយំ តាវា”**តិអាទិមាហ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ **តិស្សោ កុលសម្បត្តិយោតិ** ខត្តិយ-ព្រាហ្មណគហបតិ-មហាសាលកុលានិ វទតិ។ បញ្ច រូបិព្រហ្មលោកេ, ចត្តារោ អរូបីព្រហ្មលោកេតិ ឯវំ **នវ ព្រហ្មលោកេ** កម្មភវវិភាគេន, សេសានំ គណនានំ ឧបបត្តិភវវិភាគេន។

អភិក្កន្តន្តិ អតិវិយ កមនីយំ។ សា បនស្សា កន្តតា អតិវិយ ឥដ្ឋតាយ មនវឌ្ឍនតាយ សោភនតាយាតិ អាហ **“អតិឥដ្ឋំ អតិមនាបំ អតិសុន្ទរន្តិ អត្ថោ”**តិ។ “អភិក្កន្ត”ន្តិ វចនំ អបេក្ខិត្វា នបុំសកនិទ្ទេសោ, វចនំ

បន ភគវតោ ធម្មទេសនាតិ តថា វុត្តំ។ អត្ថមគ្គទស្សនំ វា ឯតំ, តស្មា អត្ថវសេន លិង្គវិភត្តិវិបរិណាមោ វេទិតព្ពោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។

អធោមុខបបិតន្តិ កេនចិ អធោមុខំ បបិតំ។ **ហេដ្ឋាមុខជាត**ន្តិ សភាវេនេវ ហេដ្ឋាមុខំ ជាតំ។ **ឧគ្ឃាដេយ្យា**តិ វិវដំ ករេយ្យ។ **ហត្ថេ គហេត្វា**តិ "បុរត្ថាភិមុខោ ឧត្តរាភិមុខោ វា គច្ឆា"តិអាទីនិ អវត្វា ហត្ថេ គហេត្វា និស្សន្ទេហំ កត្វា "ឯស មគ្គោ"តិ ឯវំ វត្វា "គច្ឆា"តិ វទេយ្យ។ **កាឡបក្ខចាតុទ្ទសី**តិ កាឡបក្ខេ ចាតុទ្ទសី។ **និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ អាធេយ្យស្ស អនាធារភូតំ ភាជនំ តស្ស អាធារភាវាបាទនវសេន ឧក្កុជ្ជេយ្យ។ អញ្ញាណស្ស អភិមុខត្តា ហេដ្ឋាមុខជាតតាយ **សទ្ធម្មវិមុខំ,** តតោ ឯវ អធោមុខភាវេន **អសទ្ធម្មេ បតិត**ន្តិ ឯវំ បទទ្វយំ យថារហំ យោជេតព្ពំ, ន យថាសង្ខ្យំ។ កាមំ កាមច្ឆន្ទាទយោបិ បដិច្ឆាទកា, មិច្ឆាទិដ្ឋិ បន សវិសេសំ បដិច្ឆាទិកាតិ អាហ **"មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្ន"**ន្តិ។ តេនាហ ភគវា – "មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមាហំ, ភិក្ខវេ, វជ្ជំ វទាមី"តិ (អ. និ. ១.៣១០)។ សព្ពាបាយគាមិមគ្គោ **កុម្មគ្គោ** "កុច្ឆិតោ មគ្គោ"តិ កត្វា។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ ឧជុបដិបក្ខតាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ អដ្ឋ មិច្ឆត្តធម្មា **មិច្ឆាមគ្គោ**។ តេនេវ ហិ តទុភយបដិបក្ខតំ សន្ធាយ **"សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាវិករោន្តេនា"**តិ វុត្តំ។ សប្បិអាទិសន្និស្សយោ បទីបោ ន តថា ឧជ្ជលោ, យថា តេលសន្និស្សយោតិ **តេលបជ្ជោត**គ្គហណំ។ **ឯតេហិ បរិយាយេហី**តិ ឯតេហិ និក្កុជ្ជិតុក្កុជ្ជនបដិច្ឆន្នវិវរណាទិឧបមោបមិតព្ពប្បការេហិ។

បសន្នាការន្តិ បសន្នេហិ កាតព្ពំ សក្ការំ។ **សរណ**ន្តិ បដិសរណំ បរាយណំ។ **អជ្ជតា**តិ **អជ្ជា**តិ បទស្ស វឌ្ឍនមត្តំ ហេត្ថ **តា**-សទ្ទោ យថា "ទេវតា"តិ។ **បាណេហិ ឧបេត**ន្តិ បាណេហិ សហ សរណំ ឧបេតំ។ "យាវ មេ បាណា ធរន្តិ, តាវ សរណំ គតមេវ មំ ធារេតូ"តិ អាបាណកោដិកំ អត្តនោ សរណគមនំ បវេទេតិ។ តេនាហ **"យាវ មេ"**តិអាទិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទហរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បុរិសសុត្តវណ្ណនា

១១៣. បុរិមសុត្តេតិ បុរិមសុត្តទេសនាយំ។ តត្ថ ហិ ឧបសង្កមន្តវេលាយ សត្ថុ គុណេ អជានន្តោ កេវលំ សម្មោទនំ ករោតិ។ ទេសនំ សុត្វា បន សត្ថុ គុណេ ញត្វា សរណង្គតត្តា **ឥធ** ឥមស្មិំ សមាគមេ **អភិវាទេសិ** បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិ។ អត្តានំ អធិ **អជ្ឈត្តំ,** អវិជហេន អត្តានំ អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តធម្មា អជ្ឈត្តំ ឯកជ្ឈំ គហណវសេន, កុម្មត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនំ។ កាមញ្ចាយំ អជ្ឈត្តសទ្ទោ គោចរជ្ឈត្តវិសយជ្ឈត្តអជ្ឈត្តជ្ឈត្តេសុ បវត្តតិ។ តេ បនេត្ថ ន យុជ្ជន្តីតិ វុត្តំ **"និយកជ្ឈត្ត"**ន្តិ, និយកសង្ខាតអជ្ឈត្តធម្មេសូតិ អត្ថោ។ តេនាហ **"អត្តនោ សន្តានេ"**តិ។ **លុព្ភនលក្ខណោ**តិ គិជ្ឈនលក្ខណោ, អារម្មណេ ទឡ្ហគ្គហណសភាវោតិ អត្ថោ។ **ទុស្សនលក្ខណោ**តិ កុជ្ឈនលក្ខណោ, ព្យាបជ្ជនសភាវោតិ អត្ថោ។ **មុយ្ហនលក្ខណោ**តិ អញ្ញាណលក្ខណោ, អារម្មណេ សភាវសម្មោហភាវោតិ អត្ថោ។ **វិហេឋេន្តី**តិ អត្តនាសនអនត្ថុប្បាទនេហិ វិពាធេន្តិ។ តតោ ឯវ យថា សត្ថមគ្គេសុ ន ទិស្សតិ, ឯវំ ករោន្តីតិ អាហ **"នាសេន្តិ វិនាសេន្តី"**តិ។ **អត្តនិ សម្ភូតា**តិ សន្តានេ និព្ពត្តា។

បុរិសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ជរាមរណសុត្តវណ្ណនា

១១៤. អញ្ញត្រ ជរាមរណាតិ ជរាមរណេន វិនា។ ជរាមរណវិរហិតោ ជាតោ នាម អត្ថិ នុ ខោតិ បុច្ឆតិ។ បាឡិយំ **ជាតស្សា**តិ បច្ចត្តេ សាមិវចនំ។ **មហាសាលា**តិ ឥមិនា **រ**-ការស្ស **ល**-ការំ កត្វា "មហាសាលា"តិ វុត្តន្តិ ទស្សេតិ យថា "បុរត្ថិយោតិ បុលត្ថិយោ"តិ។ **មហាសារប្បត្តា**តិ មហន្តំ វិភវសារំ បត្តា។ **កោដិសតំ** ធនំ, អយមេវ វា បាឋោ។ "កុម្ភំ នាម ទស អម្ពណានី"តិ វទន្តិ។ **ឥស្សរា**តិ វិភវិស្សរិយេន ឥស្សរា។ **សុវណ្ណរជតភាជនាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន វត្ថសេយ្យាវសថាទី សង្គណ្ហាតិ។ អសាធារណធនានំ និធានគតត្តា **"អនិធានគតស្សា"**តិ វុត្តំ។ **តុដ្ឋិករណស្សា**តិ បាសាទសិវិកាទិសុខសាធនស្ស។

អារកា កិលេសេហីតិ និរុត្តិនយេន សទ្ទសិទ្ធិមាហ។ **អារកា**តិ ច សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នត្តា តេហិ ទូរេតិ អត្ថោ។ រាគាទីនំ ហតត្តា, បាបករណេ រហាភាវតោ, អនុត្តរទក្ខិណេយ្យតាទិបច្ចយា ច **អរហំ**។ កាមញ្ចាយំ សំយុត្តវណ្ណនា, អភិធម្មនយោ ឯវ បន និប្បរិយាយោតិ អាហ **"ចត្តារោ អាសវា"**តិ **ព្រហ្មចរិយវាស**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ។ **វុដ្ឋា**តិ វុដ្ឋវន្តោ។ **ចតូហិ មគ្គេហិ ករណីយ**ន្តិ បច្ចេកំ ចតូហិ មគ្គេហិ កត្តព្ពំ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយ

ភាវនាភិសមយំ។ ឯវំ គតំ សោឡសវិធំ ហោតិ។ ឱសីទាបនដ្ឋេន ភារា វិយាតិ **ភារា**។ តេនាហ “**ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា**”តិអាទិ (សំ. និ. ៣.២២)។ អត្ថបដិពទ្ធតាយ អត្តនោ អវិជហនតោ បរមត្ថទេសនាយ ច បរមត្ថោ អរហត្តំ។ កាមញ្ចាយមត្ថោ សព្ពសមិទ្ធិសសន្តតិបរិយាបន្នោ អនវជ្ជធម្មោ សម្ភវតិ អកុប្បសភាវា, អបរិហានធម្មេសុ បន អគ្គភូតេ អរហត្តេ សាតិសយោ, ន ឥតរេសូតិ “**អរហត្តសង្ខាតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឱរម្ភាគិយុទ្ធម្ភាគិយវិភាគំ **ទសវិធម្បិ** ភវេសុ សំយោជនំ កិលេសកម្មវិបាកវដ្ដបច្ចយោ ហុត្វា និស្សរិតុំ អប្បទានវសេន ពន្ធតីតិ **ភវសំយោជនំ**។ សតិបិ ហិ អញ្ញេសំ តប្បច្ចយភាវេន វិនា សំយោជនានិ តេសំ តប្បច្ចយភាវោ អត្ថិ, ភវ និយាមោ ឱរម្ភាគិយុទ្ធម្ភាគិយសង្គហិតោតិ តំតំភវនិព្ពត្តកកម្មនិយាមោ ច ហោតិ, ន ច ឧបច្ឆិន្នសំយោជនស្ស កតានិបិ កម្មានិ ភវំ និព្ពត្តេន្តីតិ តេសំយេវ សំយោជនដ្ឋោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សម្មា ការណេហិ ជានិត្វា**តិ ញាយេន ទុក្ខាទីសុ សោ យថា ជានិតព្ពោ; តថា ជានិត្វា, បុព្ពកាលកិរិយាវិមុត្តា ហិ អបរកាលកិរិយា ច យថា សម្ភវតិ, តំ ទស្សេតុំ “**មគ្គបញ្ញាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ភិជ្ជនសភាវោ ខណាយត្តត្តា។ **និក្ខិបិតព្ពសភាវោ** មរណធម្មត្តា។ អយំ កាយោ ឧស្មាយុវិញ្ញាណាបគមោ ឆឌ្ឌនីយធម្មោ, យស្មិំ យំ បតិដ្ឋិតំ, តំ តស្ស សន្តានគតវិប្បយុត្តន្តិ កត្វា វត្តព្ពតំ អរហតីតិ អាហ “**ខីណាសវស្ស ហិ អជីរណធម្មោបិ អត្ថី**”តិអាទិ។ តេនាហ ភគវា “ឥមស្មិំយេវ ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ លោកញ្ច បញ្ញបេមិ លោកសមុទយញ្ច លោកនិរោធញ្ចា”តិអាទិ (សំ. និ. ១.១០៧; អ. និ. ៤.៤៥)។ **អស្ស** ខីណាសវស្ស, “ជីរណធម្ម”ន្តិ យថាវុត្តំ អជីរណធម្មំ ឋបេត្វា ជីរណធម្មំ ទស្សេន្តោ “**តេសំបាយំ កាយោ ភេទនធម្មោ**”តិ ឯវមាហ។ ជរំ បត្តស្សេវ ហិស្ស ភេទននិក្ខិបិតព្ពតានិយតេ អត្ថេ សុត្តទេសនា បវត្តា។ អត្ថស្ស ឧប្បត្តិ អដ្ឋុប្បត្តិ, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ **អដ្ឋុប្បត្តិកោ។ កិរ**-សទ្ទោ អនុស្សវត្ថោ, តេន អនុស្សវាគតោយមត្ថោ, ន អដ្ឋកថាគតោតិ ទីបេតិ។ តេនាហ “**វទន្តិ**”តិ។ យេនាយំ អត្ថោ ហេតុនា អដ្ឋុប្បត្តិកោ, តំ ទស្សេតុំ “**សិវិកសាលាយំ និសីទិត្វា កថិត**”ន្តិ វុត្តំ។ “វិហរតិ ជេតវនេ”តិ និទានវចនេន យថា ន វិរុជ្ឈតិ, តថា វេទិតព្ពំ។ ននុ ឥមស្ស សុត្តស្ស បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោតិ? សច្ចមេតំ, សុត្តេកទេសំ បន សន្ធាយ អដ្ឋុប្បត្តិកតាវចនំ។ កេចិ បន “យានំ អារុហិត្វា រាជា អាគតោ, រញ្ញោ អារោហនីយរថំ ទស្សេត្វា វុត្ត”ន្តិបិ វទន្តិ។

សរីរេ ផេណបិណ្ឌសមេ **កី វត្តព្ពំ? សព្ភិ សទ្ធិ**ន្តិ សាធូហិ សហ បវេទយន្តិ។ ន ហិ កទាចិ សាធូនំ សាធូហិ សហ កត្តព្ពា ហោន្តិ, តស្មា សីទនសភាវានំ កិលេសានំ ភិជ្ជនប្បត្តត្តា និព្ពានំ សព្ភីតិ វុច្ចតិ។ **បុរិមបទស្សា**តិ “សតញ្ច ធម្មោ ន ជរំ ឧបេតី”តិ បទស្ស។ **ការណំ ទស្សេន្តោ** ព្យតិរេកវសេន។ **សតំ ធម្មោ** និព្ពានំ កិលេសេហិ សំសីទនភិជ្ជនសភាវោ ន ហោតិ, តស្មា តំ អាគម្ម **ជរំ ន ឧបេតិ**។ កិលេសា បន តន្និមិត្តកា, ឯវមយំ វុត្តការណតោ ជរំ ន ឧបេតីតិ។ តេនាហ “**ឥទ**”ន្តិអាទិ។ **សុន្ទរាធិវចនំ វា ឯតំ “សព្ភី**”តិ បទំ អបាបតាទីបនតោ, សព្ភិធម្មភូតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤), ន តេន ធម្មេន សមត្ថិ កិញ្ចី”តិ (ខុ. បា. ៦.៤; សុ. និ. ២២៧) ច។

ជរាមរណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បិយសុត្តវណ្ណនា

១១៥. រហសិ គតស្សាតិ ជនសម្ពាធតោ អបក្កន្តស្ស។ **និលីនស្ស** តេនេវ ជនវិវេកេន ឯកមន្តំ និសជ្ជាយ ឯកីភាវេន បដិសល្លីនស្ស វិយ។ តេនាហ “**ឯកីភូតស្សា**”តិ។ **សព្ពញ្ញុភាសិតំ ករោន្តោ អាហ** តស្ស វចនំ “ឯវមេត”ន្តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តស្ស វចនំ តថាបច្ចនុភាសន្តោ។ អន្តកេនាធិបន្នត្តា ឯវ ខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណាទិ **មានុសំ ភវំ ជហតោ។ អនុគ**ន្តិ អនុគតំ, តមេវ អនុគាមីតិ អត្ថោ។ **និចយ**ន្តិ ឧបរូបរិ វឌ្ឍិយា និចិតភូតំ។ **សម្បរាយិក**ន្តិ សម្បរាយ ហិតំ។

បិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អត្តរក្ខិតសុត្តវណ្ណនា

១១៦. បីទហនន្តិ សំយមនំ។ **កម្មបថភេទំ អប្បត្តស្សា**តិ សុបិនកាលោ វិយ បវត្តិមត្តតាយ កម្មបថវិសេសំ អគតស្ស។ **កម្មស្សា**តិ អកុសលកម្មស្ស។ **សំវរ**ន្តិ សំវរភាវំ ទស្សេតិ, ឥតរស្ស បន សំវរភាវោ បុរិមេហិ តីហិ បទេហិ ទស្សិតោវាតិ។ **ឱត្តប្បម្បិ គហិតមេវ** តទវិនាភាវតោ។ ន ហិ បាបជិគុច្ឆនំ បាបឧត្រាសរហិតំ, ឧត្រាសោ វា បាបជិគុច្ឆនរហិតោ អត្ថីតិ។

អត្ថរក្ខិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អប្បកសុត្តវណ្ណនា

១១៧. ឧឡារសទ្ទោ សេដ្ឋេ ពហុកេ ច ទិស្សតីតិ អាហ “**បណីតេ ច ពហុកេ ចា**”តិ។ **មានមជ្ជនេនា**តិ មានវសេន មទប្បត្តិយា។ **អតិក្កម**ន្តិ សាធុមរិយាទវីតិក្កមលក្ខណំ ទោសំ។ **កូដោ** បាសោ។

អប្បកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អឌ្ឌករណសុត្តវណ្ណនា

១១៨. យស្មា កាមនិមិត្តំ សត្តោ សម្បជានមុសា ភាសតិ, តស្មា កាមា តស្ស បតិដ្ឋា បច្ចយោ ការណន្តិ អាហ “**កាមហេតូ**”តិអាទិ។ **ភទ្រមុខ**សីសេន **វិដដុភំ** ភទ្រោបចារេន ឧបចរតីតិ អត្ថោ, វិនិច្ឆយោ ករីយតិ ឯត្ថាតិ **អឌ្ឌករណំ,** វិនិច្ឆយដ្ឋានំ។ **ខិប្ប**ន្តិ កូដំ, មច្ឆខិប្បន្តិបិ វដ្តតិ។ **ឱឌ្ឌិត**ន្តិ ឱឌ្ឌនវសេន ឋបិតំ។

អឌ្ឌករណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មល្លិកាសុត្តវណ្ណនា

១១៩. “**កស្មា បុច្ឆតី**”តិ? បុច្ឆាការណំ ចោទេត្វា សមុទយតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ “**អយំ កិរ មល្លិកា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **មាលារាមំ គន្ត្វាតិ** អត្តនោ បិតុ មាលារាមំ រក្ខណត្ថញ្ចេវ អវសេសបុប្ផគ្គហណត្ថញ្ច គន្ត្វា។ **កាសិគាមេ**តិ កាសិរដ្ឋស្ស គាមេ។ សោ កិរ គាមោ មហាកោសលរាជេន អត្តនោ ធីតុយា បតិយរំ គច្ឆន្តិយា បុប្ផមូលត្ថាយ ទិន្នោ, តំនិមិត្តំ។ **ភាគិនេយ្យេន** អជាតសត្តុនា។ **តស្សា**តិ រញ្ញោ បសេនទិស្ស។ **សាតិ** មល្លិកា។ **និវត្តិតុ**ន្តិ តស្សា ធម្មតាយ និវត្តិតុំ តស្សា វចនំ បដិក្ខិបិតុំ។ **នេវជ្ឈគា**តិ វត្តមានត្ថេ អតីតវចនន្តិ អាហ “**នាធិគច្ឆតី**”តិ។ **បុថុ អត្តា**តិ តេសំ សត្តានំ អត្តា។

មល្លិកាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. យញ្ញសុត្តវណ្ណនា

១២០. **ថូណ**ន្តិ យញ្ញូបត្ថម្ភំ។ **ឧបនីតានិ** យញ្ញំ យជិតុំ អារម្ភាយ។ **ឯត្តាវតា**តិ “ឥធ, ភន្តេ...បេ.... រុទមានា បរិកម្មានិ ករោន្តី”តិ ឯត្តកេន បាឋេន។ **សន្និដ្ឋាន**ន្តិ “នំ ឥត្ថឹ លភិស្សាមិ នុ ខោ, ន នុ ខោ លភិស្សាមី”តិ និច្ឆយំ អវិន្ទន្តោ ន ញាយន្តោ។ **ផេណុទ្ទេហក**ន្តិ យថា យត្ថ កុថិតេ ផេណំ ឧទ្ទេហតិ ន ឧបធីយតិ, ឯវំ អនេកវារំ ផេណំ ឧដ្ឋាបេត្វា។ **តំ ទិវស**ន្តិ តស្មឹ រញ្ញា និទ្ទំ អលភិត្វា ទុក្ខសេយ្យទិវសេ។ **អាលោកំ ឱលោកេត្វា**តិ លោហកុម្ភិមុខវដ្ដិសីសេ បត្តោ តត្ថ មហន្តំ អាលោកំ ឱលោកេត្វា។ អត្តានោ វចនំ រញ្ញោ បវត្តិញាបនត្ថំ។ **មហាសទ្ទោ ឧទបាទិ** “ឯវរូបំ យញ្ញំ រាជា ការាបេតី”តិ។ **វត្តុកាមោ អហោសិ,** វត្តុញ្ច បន អវិសហន្តោ “ស” ឥតិ វត្វា លោហកុម្ភិយំ និមុគ្គោ។ ឥមំ គាថំ វត្តុកាមោ អហោសីតិ អយំ បនេត្ថ សម្ពន្ធោ។ ឯស នយោ សេសបទទ្វយេបិ។ **ធម្មភេរឹ ចរាបេសុំ** “កោចិ កញ្ចិ បាណំ មា ហនតូ”តិ។ **សោ ឥត្ថិសាមិកោ បុរិសោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ** អត្តនោ ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា សត្ថុ ច ទេសនាវិលាសសម្បត្តិយា, រាជា បន មហាពោធិនិរុជ្ឈនសភាវត្តា កិញ្ចិ វិសេសំ នាធិគច្ឆិ។

សង្គហវត្ថូនីតិ លោកស្ស សង្គហការណានិ។ និប្ផន្នសស្សតោ នវភាគេ កស្សកស្ស ទត្វា រញ្ញំ ឯកភាគគ្គហណំ **ទសមភាគគ្គហណំ**។ ឯវំ កស្សកា ហដ្ឋតុដ្ឋា សស្សានិ សម្បាទេន្តីតិ អាហ “**សស្សសម្បាទនេ មេធាវិតាតិ អត្ថោ**”តិ។ តតោ ឱរភាគេ កិរ ឆភាគគ្គហណំ ជាតំ។ **ឆមាសិក**ន្តិ ឆន្នំ ឆន្នំ មាសានំ បហោនកំ។ **បាសេតី**តិ បាសគតេ វិយ ករោតិ។ វាចាយ បិយស្ស បិយករស្ស កម្មំ **វាចាបេយ្យំ**។ សព្ពសោ រដ្ឋស្ស ឥទ្ធាទិភាវតោ **ខេមំ។ និរព្ពុទំ** ចោរិយាភាវតោ។ ឥទញ្ហិ រដ្ឋំ អចោរិយំ **និរគ្គឡន្តិ វុច្ចតិ** អបារុតឃរភាវតោ។

ឧទ្ធំមូលកំ កត្វាតិ ឧម្មូលំ កត្វា។ **ទ្វីហិ បរិយញ្ញេហី**តិ មហាយញ្ញស្ស បុព្ពភាគេ បច្ឆា ច បវត្តេតព្ពេហិ ទ្វីហិ បរិវារយញ្ញេហិ។ **សត្តវីសតិ...បេ.... នស្សា**តិ សត្តវីសាធិកានំ តិណ្ណំ បសុសតានំ ទ្វាវីសតិយា អស្សាទីហិ ច សទ្ធិំ អធិកទ្វិសតអារញ្ញកបសូហិ ច សទ្ធឹ សម្បិណ្ឌិតានំ បន នវាធិកឆសតបសូនំ មារណេន ភេរវស្ស បាបភីរុកានំ ភយាវហស្ស។ តថា ហិ វទន្តិ –

“ឆសតានិ និយុជ្ជន្តិ, បសូនំ មជ្ឈិមេ ហនិ,
អស្សមេធស្ស យញ្ញស្ស, អធិកានិ នវាបិ ចា”តិ។

សម្មន្តិ យុគច្ឆិទ្ទេ បក្ខិបិតព្ពទណ្ឌកំ។ **បាសេន្តី**តិ ខិបន្តិ។ **សំហារិមេហី**តិ សកដេហិ វហិតព្ពេហិ យូបេហិ។ បុព្ពេ កិរ ឯកោ រាជា សម្មាបាសំ យជន្តោ សរស្សតិនទីតីរេ បថវិយា វិវរេ ទិន្នេ និមុគ្គោយេវ អហោសិ។ អន្ធពាលព្រាហ្មណា គតានុគតិកតា “អយំ តស្ស សគ្គគមនមគ្គោ”តិ សញ្ញាយ តត្ថ សម្មាបាសយញ្ញំ បដ្ឋបេន្តិ។ តេន វុត្តំ **“និមុគ្គោកាសតោ បភុតី”**តិ។ អយូបោ អប្បកទិវសោ **យាគោ,** សយូបោ ពហុទិវសំ សាធេយ្យោ **សត្រយាគោ**។ មន្តបទាភិសង្ខតានំ សប្បិមធូនំ **វាជ**មិតិ សមញ្ញា, ហិរញ្ញសុវណ្ណគោមហី សាទិ **សត្តរសកទក្ខិណស្ស**។ សារគព្ភកោដ្ឋាគារាទីសុ នត្ថេត្ថ អគ្គឡន្តិ **និរគ្គឡោ**។ តត្ថ កិរ យញ្ញេ អត្តនោ សាបតេយ្យំ អនវសេសតោ អនិគូហិត្វា និយ្យាតីយតិ។ **មហារម្ភា**តិ ពហុបសុឃាតកម្មា។ អដ្ឋកថាយំ បន “វិវិធា យត្ថ ហញ្ញរេ”តិ វក្ខមានត្តា “មហាកិច្ចា”តិ អត្ថោ វុត្តោ, តថ “មហារម្ភាតិ បបញ្ចវសេន អជេឡកា”តិអាទិ វុត្តន្តិ “ពហុបសុឃាតកម្មា”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **និរារម្ភា**តិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អនុគតំ កុលន្តិ **អនុកុលំ,** កុលានុគតន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ **“យំ និច្ចភត្តាទិ…បេ…. អត្ថោ”**តិ។

យញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ពន្ធនសុត្តវណ្ណនា

១២១. ឥទន្តិ “ឥធ, ភន្តេ”តិអាទិកំ វចនំ។ តេ ភិក្ខូ អារោចេសុន្តិ សម្ពន្ធោ។ **តេសូ**តិ តេសុ រញ្ញា ពន្ធាបិតមនុស្សេសុ។ **សុកតការណ**ន្តិ សុការណកិរិយំ អារោចេសុំ, ន កេវលំ តេសំ មនុស្សានំ ពន្ធាបិតភាវំ ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **“រញ្ញោ កិរា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ដវង្កោ**តិ អដ្ដំសោ។ **អន្តោឃរចារិនោ**តិ អន្តេបុរវាសិនោ។

ឧក្កដ្ឋេតិ យុទ្ធេ។ **មន្តីសូ**តិ គុត្តមន្តីសុ។ **អកុតូហល**ន្តិ សញ្ញតំ។ **បិយ**ន្តិ បិយាយិតព្ពំ។ **អន្នបានម្ហិ** មធុរេ អភុត្តេ ឧប្បន្នេ។ **អត្ថេ**តិ អត្ថេ កិច្ចេ ជាតេ **ចិរន្តិ ន កថេន្តិ** កាយពលមត្តេន អបនេតុំ សក្កុណេយ្យត្តា។ **សុដ្ឋុ រត្តរត្តា**តិ អតិវិយ រត្តា ឯវ ហុត្វា រត្តា។ **សារត្តេនា**តិ សារភាវេន សារភាវសញ្ញាយ។ **ឱហារិន**ន្តិ ហេដ្ឋា ហរណសីលន្តិ អាហ **“ចតូសុ អបាយេសុ អាកឌ្ឍនក”**ន្តិ។ **សិថិល**ន្តិ សិថិលាការំ, ន បន សិថិលំ។ តេនាហ ភគវា **“ទុប្បមុញ្ច”**ន្តិ។

ពន្ធនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សត្តជដិលសុត្តវណ្ណនា

១២២. បុព្ពារាមសង្ខាតេតិ សាវត្ថិនគរស្ស បុព្ពទិសាយ កតត្តា បុព្ពារាមេតិ សង្ខំ គតេ។ **តត្រា**តិ “មិគារមាតុយា បាសាទេ”តិ តស្មិំ សំខិត្តវចនេ។ **អយំ** ឥទានិ វុច្ចមានា **អនុបុព្ពិកថា** អាទិតោ បដ្ឋាយ អនុក្កមកថា។ **បត្ថនំ អកាសិ** តស្ស ភគវតោ អគ្គុបដ្ឋាយិកំ ឯកំ ឧបាសិកំ ទិស្វា តំ ឋានន្តរំ អាកង្ខន្តី។ **មេណ្ឌកបុត្តស្សា**តិ មេណ្ឌកសេដ្ឋិបុត្តស្ស។ **មាតិដ្ឋានេ ឋបេសិ** តស្សា ឧបការំ គរុភាវញ្ច ទិស្វា។ **តាយ ការិតេ បាសាទេ**តិ តាយ មហាឧបាសិកាយ មហាលតាបសាធនំ វិស្សជ្ជេត្វា នវហិ កោដីហិ ករីសមត្តេ ភូមិភាគេ ការិតេ សហស្សគព្ភបដិមណ្ឌិតេ បាសាទេ។

បរូឡ្ហកច្ឆាតិ បរូឡ្ហកច្ឆលោមា។ កមណ្ឌលុឃដិកាទី **បព្ពជិតបរិក្ខារំ។ នគ្គភោគ្គនិស្សិរិកាន**ន្តិ នគ្គានញ្ចេវ ភោគ្គានញ្ច និស្សិរិកានញ្ច។ តេ ហិ អនិវត្ថវត្ថតាយ នគ្គា ចេវ, អចេលកវតាទិនា ភោគ្គសរីរតាយ ភោគ្គា, សោភាវិហិតតាយ និស្សិរិកា ច។ **អត្តនា ទិដ្ឋសុតំ បដិច្ឆាទេត្វា ន កថេយ្យុ**ន្តិ អការណមេតំ តេសំ រញ្ញា បយុត្តចរបុរិសភាវតោ។ **ឯវំ កតេ បន** តេ “អញ្ញេបិ បព្ពជិតា អត្ថីតិ អយំ ជានាតី”តិ មញ្ញេយ្យុន្តិ កោហញ្ញចិត្តោ ឯវំ អកាសីតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ តថា ហិ តេនត្ថេន អបរិតោសមានោ **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។

កាសិកចន្ទនន្តិ ឧជ្ជលចន្ទនំ។ តំ កិរ វណ្ណវសេន សមុជ្ជលំ ហោតិ បភស្សរំ, តទត្ថមេវ នំ សណ្ហតរំ ករោន្តិ។ តេនាហ **“កាសិកចន្ទនន្តិ សណ្ហចន្ទន”**ន្តិ។ **វណ្ណគន្ធត្ថាយា**តិ វណ្ណសោភត្ថញ្ចេវ សុគន្ធភាវត្ថញ្ច។ **វណ្ណគន្ធត្ថាយា**តិ

ឆវិភាគករណត្ថញ្ចេវ សុគន្ធត្ថាយ ច។ “គិហិនា”តិអាទីហិ បទេហិ ឯវំ បមាទវិហារិនា តយា អរហន្តោ ទុវិញ្ញេយ្យាតិ ទស្សេតិ។

សំវាសោ នាម ឥធ កាលេន ឧបសង្កមនន្តិ ទស្សេន្តោ **“ឧបសង្កមន្តេនា”**តិ អាហ។ កាយវាចាហិ អសំយតេនបិ **សំយតាការោ, អសំវុតិន្ទ្រិយេនបិ សំវុតិន្ទ្រិយាការោ។ បរិក្កហេស្សាមីតិ** វីមំសិស្សាមិ “បរិសុទ្ធំ នុ ខោ, នោ”តិ។ **សប្បញ្ញេនា**តិ សីលបរិក្ខណូនបញ្ញាយ សប្បញ្ញេន។ **ជានិតុំ ន សក្កោតិ** សភាវស្ស សតោ សីលស្ស អនុបធារណតោ។

កថនេនាតិ អបរាបរំ កថនេន។ តថា ហិ វក្ខតិ **“ឯកច្ចស្ស ហី”**តិអាទិ។ **អរិយវោហារោ**តិ ទិដ្ឋាទិលក្ខណេន វោហរិតោ “ទិដ្ឋំ អទិដ្ឋ”ន្តិអាទិនា បវុត្តសទ្ទវោហារោ។ តស្ស បន ការណមេវ គណ្ហន្តោ **“ឯត្ថ ចេតនា”**តិ អាហ។ ឯស នយោ **អនរិយវោហារេបិ**។ បរមត្ថតោ ហិ សច្ចវាចាទយោ មុសាវាទាទយោ ចេតនាលក្ខណាតិ។ **បញ្ញត្តិ វោហារោ** តថា តថា វោហរិតព្ពតោ **ឯវមាហ** “សំវោហារេន ខោ, មហារាជ, សោចេយ្យំ វេទិតព្ព”ន្តិ។

ញាណថាមោតិ ញាណគុណពលំ, យេន ឋានុប្បត្តិកបដិភានាទិនា អច្ចាយិកកិច្ចករណីយានិ និដ្ឋាបេតិ។ **សំកថាយា**តិ អត្ថវីមំសនវសេន បវត្តាយ សម្មាកថាយ។ **ឧប្បិលវតិ** លហុកភាវតោ។ **ហេដ្ឋាចរកា**តិ អវចរកា។ យេ អនុបវិសិត្វា បរេសំ រហស្សវីមំសនវសេន បវត្តា, តេសុ ឱចរកវោហារោតិ វុត្តំ **“ចរា ហី”**តិអាទិ។

វណ្ណសណ្ឋានេនាតិ វណ្ណេន វា សណ្ឋានេន វា វណ្ណបោក្ខរតាយ វា សណ្ឋានសម្បត្តិយា វា។ សុជានោ បេសលោ វិស្សសេតិ យោជនា។ **លហុកទស្សនេនា**តិ បរិត្តទស្សនេន វិជ្ជុកេន វិយ។ **បរិក្ខារភណ្ឌកេនា**តិ បព្ពជិតបរិក្ខារភូតេន ភណ្ឌកេន។ **លោហឌ្ឍមាសោ**តិ លោហមយោ ឧបឌ្ឍគ្ឃនកមាសោ។

សត្តជដិលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បញ្ចរាជសុត្តវណ្ណនា

១២៣. រូបាតិ រូបសង្ខាតា កាមគុណា។ តេ បន នីលាទិវសេន អនេកភេទភិន្នាបិ រូបាយតនត្តា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យតំ នាតិវត្តន្តីតិ អាហ **“នីលបីតាទិភេទំ រូបារម្មណ”**ន្តិ។ តោ-សទ្ទោបិ ទា-សទ្ទោ វិយ កាលត្ថោ ហោតីតិ អាហ **“យតោតិ យទា”**តិ។ មនំ អាបយតិ វឌ្ឍេតីតិ **មនាបំ,** មនោរមំ។ **មនាបនិប្ផត្តិត**ន្តិ តស្ស បុគ្គលស្ស មនសា បិយាយិតំ, តស្ស អត្តភាវេន បរិយន្តំ បរមំ កោដឹ កត្វា បវត្តិតន្តិ អត្ថោ។ **បុគ្គលមនាប**ន្តិ អារម្មណសភាវំ អចិន្តេត្វា បុគ្គលស្ស វសេន មនាបភាវេនេវ ឥដ្ឋតាយ ឥដ្ឋន្តិ។ **សម្មតី**តិ សមញ្ញា។ **បុគ្គលមនាបំ នាម** សញ្ញាវិបល្លាសវសេន វិបរីតម្បិ គណ្ហាតិ ឥតរសភាវតោតិ អាហ **“យំ ឯកស្ស…បេ…. ឥដ្ឋំ កន្ត”**ន្តិ។ ឥទានិ តំ ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យវសេន យោជេត្វា ទស្សេន្តោ **“បច្ចន្តវាសីន”**ន្តិអាទិមាហ។ **ឥទំ បុគ្គលមនាប**ន្តិ ឥទំ យថាវុត្តំ ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យំ វិយ អញ្ញម្បិ ឯវំជាតិកំ តេន តេន បុគ្គលេន មនាបន្តិ គហេតព្ពារម្មណំ បុគ្គលមនាបំ នាម។

លោកេ បដិវិភត្តំ នត្ថិ, វិភជិត្វា ទស្សនេន លោកេន មធុរជាតេនបិ បដិវិភត្តំ កត្វា គហេតុំ ន សក្កុណេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“វិភជិត្វា បន ទស្សេតព្ព”**ន្តិ។ **ទិព្ពកប្បម្បី**តិ ទេវលោកបរិយាបន្នសទិសម្បិ **អមនាបំ ឧបដ្ឋាតិ** ឧឡារបណីតារម្មណបរិចយតោ។ **មជ្ឈិមានំ បន…បេ…. វិភជិតព្ពំ** តេសំ មនាបស្ស មនាបតោ, អមនាបស្ស អមនាបតោ ឧបដ្ឋានតោ។ តត្ថបិ ឥដ្ឋានិដ្ឋបរិច្ឆេទោ និប្បរិយាយតោ ឯវំ វេទិតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“តញ្ច បនេត”**ន្តិអាទិ។ **តញ្ច បនេតំ** ឥដ្ឋានិដ្ឋភូតំ **អារម្មណំ** កាមាវចរជវនេសុ អកុសលស្ស វសេន យេភុយ្យេន បវត្តតីតិ កត្វា តត្ថ “រជ្ជតិ ទុស្សតី”តិ អកុសលស្សេវ បវត្តិ ទស្សិតា។ សេសកាមាវចរស្សបិ វសេន បវត្តិ លព្ភតេវ។ តថា ហិ តំ អប្បដិកូលេបិ បដិកូលាការតោ, បដិកូលេបិ អប្បដិកូលាការតោ បវត្តតីតិ។ **វិបាកចិត្តំ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ បរិច្ឆិន្ទតិ,** ន សក្កា វិបាកំ វញ្ចេតុន្តិ។ កុសលកម្មំ ហិ ឯកន្តតោ ឥដ្ឋមេវ, អកុសលកម្មញ្ច អនិដ្ឋមេវ, តស្មា តត្ថ ឧប្បជ្ជមានំ វិបាកចិត្តំ យថាសភាវតោ បវត្តតីតិ។

យំ បន **សម្មោហវិនោទនិយំ** “កុសលកម្មជំ អនិដ្ឋំ នាម នត្ថី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តំ បន និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន សោភនំ អកុសលកម្មជម្បិ ឯកច្ចានំ សត្តានំ ឥដ្ឋន្តិ អនុញ្ញាតំ សិយា។ កុសលកម្មជំ បន សព្ពេសំ ឥដ្ឋមេវាតិ វទន្តិ។ តិរច្ឆានគតានំ កេសញ្ចិ មនុស្សរូបំ អមនាបំ, យតោ តេ ទិស្វាវ បលាយន្តិ។ មនុស្សា ច ទេវតានំ រូបំ ទិស្វា ភាយន្តិ, តេសម្បិ វិបាកវិញ្ញាណំ តំ រូបំ អារព្ភ កុសលវិបាកមេវ ឧប្បជ្ជតិ, តាទិសស្ស បន បុញ្ញស្ស អភាវា ន តេសំ តត្ថ អភិរតិ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កុសលកម្មជស្ស បន អនិដ្ឋស្ស អភាវោ វិយ អកុសលកម្មជស្ស សោភនស្ស ឥដ្ឋស្ស អភាវោ វត្តព្ពោ។ ហត្ថិអាទីនម្បិ ហិ អកុសលកម្មជំ មនុស្សានំ អកុសល

វិបាកស្សេវ អារម្មណំ, កុសលកម្មជំ បន បវត្តេ សមុដ្ឋិតំ កុសលវិបាកស្ស, ឥដ្ឋារម្មណេន វោមិស្សកត្តា អប្បកំ អកុសលកម្មជំ ពហុលំ អកុសលវិបាកុប្បត្តិយា ការណំ ន ភវិស្សតីតិ សក្កា វត្តុំ។ ឥទានិ តមេវ វិបាកវសេន ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណវវត្ថានំ វិភាវេតុំ "**កិញ្ចាបិ ហិ**"តិអាទិ វុត្តំ។ តយិទំ សម្មុតិមនាបសំវិភាគត្ថំ វុត្តំ, ភេទ បន ន តថា វិភត្តន្តិ អាហ "**ភគវា បនា**"តិអាទិ។

សោ ឧបាសកោ ចន្ទនង្គលគាមេ ជាតត្តា "**ចន្ទនង្គលិកោ**"តិ បញ្ញាយតិ, "ចន្ទនវិលាសោ"តិ កេចិ។ តស្ស ឧបាសកស្ស បដិភានំ ឧទបាទីតិ យោជនា។ តេ រាជានោ ហតប្បភេ ហតសោភេ ទិស្វាតិ សម្ពន្ធោ។ **ឧទកាភិសិត្តេ**តិ ឧទកេន អភិសិញ្ចិតេ។ **អង្គារេ វិយា**តិ អង្គារក្ខណេ វិយ។

កាលស្សេវាតិ បគេវ។ **អវិគតគន្ធំ** តង្ខណវិកសិតតាយ។ **ឯទិសំ វចន**ន្តិ "អច្ឆាទេសី"តិ ឯវរូបំ វចនន្តិ។

បញ្ចរាជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទោណបាកសុត្តវណ្ណនា

១២៤. "ទោណបាកកុរ"ន្តិ ឯត្ថ វិភត្តិលោបំ កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ "**ទោណបាកំ កុរ**"ន្តិ។ **ទោណស្សា**តិ ចតុន្នំ អាឡ្ហកានំ, សោឡសនាឡីនន្តិ អត្ថោ។ **តទុបិយ**ន្តិ តទនុរូបំ, តស្ស វុត្តបរិមាណស្ស អនុច្ឆវិកន្តិ អត្ថោ។ **បុព្ពេ**តិ តំទិវសតោ បុរិមតរទិវសេសុ។ **ពលវា**តិ មហា។ **ភត្តបរិឡាហោ**តិ ភត្តសម្មទហេតុកោ។ **អស្ស** រញ្ញោ **ឧភោសុ បស្សេសុ** គហិតតាលវណ្ដ **ពីជន្តិ យមកតាលវណ្ដេហិ**។ **ផាសុវិហារ**ន្តិ ភោជនេ មត្តញ្ញុតាយ លទ្ធព្ពសុខវិហារំ។ ភោជនមត្តញ្ញូ ហិ សុខវិហារោ ហោតិ។ តេនាហ "**តនុកស្ស ភវន្តិ វេទនា, សណិកំ ជីរតិ អាយុ បាលយ**"ន្តិ។

តនុកស្សាតិ តនុកា អស្ស បុគ្គលស្ស, ភុត្តបច្ចយា វិសភាគវេទនា ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **សណិក**ន្តិ មន្ទំ មុទុកំ, អបរិស្សយមេវាតិ អត្ថោ។ **ជីរតី**តិ បរិភុត្តាហារោ បច្ចតិ។ **អាយុបាលយ**ន្តិ និរោជោ អវេទនោ ជីវិតំ រក្ខន្តោ។ អថ វា **សណិកំ ជីរតី**តិ សោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ បុគ្គលោ បរិមិតាហារតាយ សណិកំ ចិរេន ជីរតិ ជរំ បាបុណាតិ ជីវិតំ បាលេន្តោ។

បរិយាបុណិត្វាតិ ឯត្ថ យថា សព្ពំ សោ បរិយាបុណិ, តតោ បរញ្ច យថា បដិបជ្ជិ, តំ ទស្សេតុំ "**រញ្ញោ សទ្ធិ**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តាវតកេ តណ្ឌុលេ ហារេយ្យាសិ** តទុបិយញ្ច ព្យញ្ជនន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

បុរិសភាគោ ឯសាតិ មជ្ឈិមេន បុរិសេន ភុញ្ជិតព្ពភាគោ ឯសោ, យទិទំ នាឡិកោទនមត្តំ។ **សល្លិខិតសរីរតា**តិ ភមំ អារោបេត្វា ឧល្លិខិតស្ស វិយ សព្ពបរិឡាហរូបសមស្ស បុថុលគាបគតសរីរស្ស។ **សីលំ សម្បរាយិកត្ថោ**តិ វុត្តំ, កុតោ បនេត្ថ សីលន្តិ អាហ "**ភោជនេ**"តិអាទិ។ **សីលង្គំ នាម ហោតី**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលស្ស អវយវោ ឯកោ ភាគោ ហោតិ។

ទោណបាកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋមសង្គាមសុត្តវណ្ណនា

១២៥. វេទេន ញាណេន ឦហតិ ឥរិយតីតិ **វេទេហី**, កោសលរាជភគិនី អជាតសត្តុនោ មាតា, សា កិរ សម្បជញ្ញជាតិកា។ តេនាហ "**បណ្ឌិតាធិវចន**"ន្តិ, ចត្តារិ អង្គានិ ឯតិស្សន្តិ **ចតុរង្គិនី**។ **ទ្វិន្នំ រដ្ឋាន**ន្តិ កាសិករដ្ឋមគធរដ្ឋានំ អន្តរេ, សោ បន គាមោ កាសិករដ្ឋោ។

បាបាតិ លាមកា និហីនាចារា។ មេជ្ជតិ សិនិយ្ហតីតិ មេត្តិ, សា ឯតេសុ អត្ថីតិ **មិត្តា**។ សហ អយន្តិ បវត្តន្តីតិ **សហាយា**។ **សម្បវង្ក**ន្តិ សុដ្ឋុ ខិនតំ។ **ជយការណំ ទិស្វា អាហ**, តថា ហិ "អជ្ជ ឥមំ រត្តិំ ទុក្ខំ សេតី"តិ កាលបរិច្ឆេទវសេន វុត្តំ។ វេរិយាតោ នាម វេរិបុគ្គលេ សតីតិ អាហ "**វេរិបុគ្គលំ លភតី**"តិ។

បឋមសង្គាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយសង្គាមសុត្តវណ្ណនា

១២៦. សុណាថាតិ “វត្វា”តិ វចនសេសោ។ **ឧបកប្បតី**តិ សម្ភវតិ។ **សយ្ហំ ហោតី**តិ កាតុំ សក្កា ហោតិ។ “យទា ចញ្ញេ”តិ ច-ការោ និបាតមត្តន្តិ អាហ **“យទា អញ្ញេ”**តិ។ **វិលុម្បន្តី**តិ វិនាសំ អច្ឆិន្ទនំ ករោន្តិ។ **វិលុម្បីយតី**តិ វិលុត្តបរសន្តកស្ស អសកត្តា បុគ្គលោ ទិដ្ឋធម្មិកំ កម្មផលំ បដិសំវេទេន្តោ វិយ សយម្បិ បរេន វិលុម្បីយតិ, ធនជានឹ បាបុណាតិ។ **“ការណ”ន្តិ ហិ មញ្ញតី**តិ បាបកិរិយំ អត្តនោ ហិតាវហំ ការណំ កត្វា មញ្ញតិ។ **ជយន្តោ បុគ្គលោ** “ឥទំ នាម ជិនាមី”តិ មញ្ញមានោ សយម្បិ តតោ បរាជយំ បាបុណាតិ។ **យង្គេតាវ**ន្តិ បាបកម្មវិបាកំ។ **កម្មវិវដ្ដេនា**តិ កម្មស្ស វិវដ្ដនេន, បច្ចយលាភេន លទ្ធាវសរេន វិវដ្ដេត្វា វិគមិតេន កម្មេនាតិ អត្ថោ។

ទុតិយសង្គាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មល្លិកាសុត្តវណ្ណនា

១២៧. ឯកច្ចាតិ បណ្ឌិតា សបញ្ញា។ **សេយ្យា**តិ វរា។ គាថាសុខត្ថំ សសុរសទ្ទលោបំ កត្វា “សស្សុទេវា”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“សស្សុសសុរទេវតា”**តិ។ **ទិសាជេដ្ឋកា**តិ ចតូសុបិ ទិសាសុ ជេដ្ឋកសីសេន ហិ លោកំ វទតិ។ **តាទិសាយា**តិ តថារូបាយ មេធាវិតាទិគុណវុត្តិយា។ **សុភរិយាយា**តិ សុខេត្តភូតាយ សុន្ទរិត្ថិយាតិ អត្ថោ។

មល្លិកាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា

១២៨. សមធិគ្គយ្ហាតិ សម្មា អតិវិយ គហេត្វា, ញាយេន វិសេសតោ គណ្ហិត្វា។ **ការាបកអប្បមាទោ**តិ តិណ្ណំ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនំ បវត្តកអប្បមាទោ។ **សមវធាន**ន្តិ សមវរោធំ អន្តោគធំ។ **ឧបក្ខេប**ន្តិ ពហិ អហុត្វា បក្ខិបិតព្ពតំ។ **សេសបទជាតានិ វិយ អវ…បេ…. ធម្មា** សប្បទេសត្តា។ **អប្បមាទេ សមោធានំ គច្ឆន្តិ** តស្ស និប្បទេសត្តា។ **អគ្គំ សេដ្ឋំ** មហន្តំ **សេសធម្មានំ អប្បមាទោ។ បដិលាភកដ្ឋេនា**តិ អធិគមហេតុតាយ។ **លោកិយោបិ សមានោ**តិ កាមាវចរោបិ សមានោ។ មហគ្គតានុត្តរានំ បុព្ពភាគេ បវត្តអប្បមាទោ ហិ ឥធាធិប្បេតោ។

បសំសន្តិ បណ្ឌិតាតិ យោជនា។ អប្បមាទស្ស បាសំសភាវេ ឯកន្តតោ កត្តព្ពតាយ បន **“ឯតានី”**តិអាទិនា ការណំ អាហ។ ឥមិស្សា យោជនាយ “បុញ្ញកិរិយាសូ”តិ បទស្ស “អប្បមត្តោ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ យស្មា បណ្ឌិតា អប្បមាទំ បសំសន្តិ, យស្មា ច បុញ្ញកិរិយាសុ អប្បមត្តោ ឧភោ អត្ថេ អធិគ្គណ្ហាតិ, តស្មា អាយុអាទីនិ បត្ថយន្តេន អប្បមាទោវ កាតព្ពោតិ។ ទុតិយយោជនាយ បន បណ្ឌិតា អប្បមាទំ បសំសន្តិ។ កត្ថ? បុញ្ញកិរិយាសុ។ កស្មាតិ ចេ? អប្បមត្តោតិអាទិ។ តេនាហ **“យស្មា…បេ…. អត្ថោ”**តិ។ **អត្ថបដិលាភា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិហិតបដិលាភា។

អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កល្យាណមិត្តសុត្តវណ្ណនា

១២៩. សីលាទិគុណសមន្នាគតោ កល្យាណោ ភទ្ទកោ មិត្តោ ឯតស្សាតិ កល្យាណមិត្តោ, តស្ស ធម្មោ **កល្យាណមិត្តស្សេវ ស្វាខាតោ នាម ហោតិ** សុត្វា កត្តព្ពកិច្ចស្ស សាធនតោ។ តេនាហ **“អត្ថំ បូរេតី”**តិ។ **ឥតរស្សា**តិ បាបមិត្តស្ស។ **តេនា**តិ អត្ថបូរណេន។ **ឯត**ន្តិ “សោ ច ខោ កល្យាណមិត្តស្សា”តិ ឯតំ វចនំ។ **ទេសនាធម្មោ**តិ បរិយត្តិធម្មោ។ សោ ហិ កល្យាណមិត្តតោ បច្ចក្ខតោ លទ្ធព្ពោ, ឥតរេ តទុបនិស្សយា បច្ចត្តបុរិសការេហិ, តេន លទ្ធព្ពោ កល្យាណមិត្តោតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ សាវកពោធិសត្តវសេន ហេសា ទេសនា អាគតា។ ន ហិ សេសពោធិសត្តានំ បរោបទេសេន បយោជនំ អត្ថិ។

ឧបឌ្ឍំ កល្យាណមិត្តតោតិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តស្ស ឧបឌ្ឍគុណោ កល្យាណមិត្តតោ លទ្ធព្ពោ។ **ឧបឌ្ឍំ បច្ចត្តបុរិសការតោ**តិ ឥតរំ ឧបឌ្ឍំ ញាណំ បដិបជ្ជន្តស្ស អត្តនោ បុរិសការតោ។ លោកេបិ បាកដោយមត្ថោ “អាចរិយតោ ឧបឌ្ឍំ, បច្ចត្តបុរិសការតោ ឧបឌ្ឍំ លទ្ធព្ពា តេវិជ្ជតា”តិ, តស្មា ថេរោ តថា ចិន្តេសិ។ **និប្បទេស**ន្តិ អនវសេសតោ។ **តតោ**តិ កល្យាណមិត្តតោ។ **ឧបឌ្ឍំ អាគច្ឆតី**តិ ឧបឌ្ឍគុណោ បដិបជ្ជន្តំ ឧបគច្ឆតិ។ **ពាហូហិ** បុរិសេហិ។ **វិនិព្ភោគោ** វិវេចនំ **នត្ថិ** ឯកជ្ឈំ អត្ថស្ស វិវេចេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ **ឯសា**តិ បរតោឃោសបច្ចត្តបុរិសការតោ ច សិជ្ឈមានោ អត្ថោ។ **ឯត្តក**ន្តិ ឯត្តកោ ភាគោ។ យទិ ន សក្កា លទ្ធុំ, អថ ក

ស្មា ឧបឌ្ឍន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “**កល្យាណមិត្តតាយា**”តិអាទិ។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីសុ **ន សក្កា លទ្ធុំ**។ អសក្កុណេយ្យេ សកលម្បិ ន សម្ភវតិ បរតោឃោសមត្តេន តេសំ អសិជ្ឈនតោ, បធានហេតុភាវទីបនត្ថំ បន “**សកលមេវា**”តិ វុត្តំ។ **បុព្ពភាគបដិលាភង្គ**ន្តិ បុព្ពភាគេ បដិលទ្ធព្ពការណំ កល្យាណមិត្តស្ស ឧបទេសេន វិនា តេន ឧត្តរិ វិសេសតោ អលទ្ធព្ពតោ។ **អត្ថតោ**តិ បរមត្ថតោ។ “**កល្យាណមិត្តំ...បេ.... ចត្តារោ ខន្ធា**”តិ វត្វា សុត្វាតិ អត្ថោ។ តេ បន សីលាទយោ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នាតិ អាហ “**សង្ខារក្ខន្ធោតិបិ វទន្តិយេវា**”តិ។

មាហេវន្តិ មា អហ ឯវន្តិ ឆេទោ, **អហា**តិ និបាតមត្តំ, មាតិ បដិសេធេ និបាតោ។ តេនាហ “**មា ឯវំ អភណី**”តិ។ “មាហេវំ អានន្ទា”តិ វទតោ ភគវតោ ឥមស្មឹ ឋានេ តាទិសស្ស នាម តេ, អានន្ទ, កល្យាណមិត្តគុណេ សេវតោ វត្តុំ យុត្តំ អយាថាវតោតិ ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស យថាភូតគុណកិត្តនមុខេន បដិក្ខេបោ យុត្តោតិ ទស្សេន្តោ “**ពាហុស្សុតោ**”តិអាទិមាហ។ **ឥទ**ន្តិ ឥទំ វចនំ ភគវា អាហាតិ សម្ពន្ធោ។ **សកលមេវ ហី**តិ ឯត្ថ **ហិ-**សទ្ទោ ហេតុអត្ថោ។ តេន “មាហេវ”ន្តិ តស្ស បដិក្ខេបស្ស ការណំ ជោតិតំ, ន សរូបតោ វុត្តំ។ “កល្យាណមិត្តស្សេត”ន្តិអាទិនា បន តំ សរូបតោ ទស្សិតន្តិ អាហ “**ឥទានិ...បេ.... អាទិមាហា**”តិ។ **បាដិកង្ខិតព្ព**ន្តិ ឥច្ឆនដ្ឋេន បាដិកង្ខិតព្ពំ, ន បដិកង្ខានិមិត្តេនាតិ អាហ “**អវស្សំភាវីតិ អត្ថោ**”តិ។

ឥធាតិ អន្តោគធាវធារណបទំ, ឥធេវាតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹយេវ ហិ សាសនេ អរិយមគ្គភាវនា, ន អញ្ញត្ថ។ **អាទិបទានំយេវា**តិ តស្មឹ តស្មឹ វាក្យេ អាទិតោ ឯវ វុត្តសម្មាទិដ្ឋិអាទិបទានំយេវ។ **សម្មាទស្សនលក្ខណា**តិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន សម្មទេវ ទស្សនសភាវា។ **សម្មាអភិរោបនលក្ខណោ**តិ និព្ពានសង្ខាតេ អារម្មណេ សម្បយុត្តធម្មេ សម្មទេវ អារោបនសភាវោ។ **សម្មាបរិគ្គហណលក្ខណា**តិ មុសាវាទាទីនំ វិសំវាទនាទិកិច្ចតាយ លូខានំ អបរិគ្គាហកានំ បដិបក្ខភាវតោ បរិគ្គាហកសភាវា សម្មាវាចា សិនិទ្ធភាវេន សម្បយុត្តធម្មេ សម្មាវាចាបច្ចយំ សុភាសិតសោតារញ្ច បុគ្គលំ បរិគ្គណ្ហាតីតិ **សម្មាបរិគ្គហណលក្ខណា**។ យថា កាយិកកិរិយា កិញ្ចិ កត្តព្ពំ សមុដ្ឋាបេតិ, សយញ្ច សមុដ្ឋហនំ ឃដនំ ហោតិ, តថា **សម្មាកម្មន្ត** សង្ខាតា វិរតិបីតិ **សមុដ្ឋាបនលក្ខណា** ទដ្ឋព្ពា, សម្បយុត្តធម្មានំ វា ឧក្ខិបនំ **សមុដ្ឋាបនំ** កាយិកកិរិយាយ ភារុក្ខិបនំ វិយ។ ជីវមានស្ស សត្តស្ស, សម្បយុត្តធម្មានំ វា, ជីវិតប្បវត្តិយា អាជីវស្សេវ វា សុទ្ធិ វោទានំ។ យថា ឧប្បន្នុប្បន្នានំ វឌ្ឍនំ ធម្មេន បហានានុប្បាទអត្ថលាភាទិបរិវុឌ្ឍិ ហោតិ, ឯវំ សម្បយុត្តានំ បគ្គហណសភាវោតិ **សម្មាបគ្គហលក្ខណោ សម្មាវាយាមោ**។ កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ សុភសុខនិច្ចអត្តគាហានញ្ច វិធមនវសេន សម្មាបតិដ្ឋានសភាវាតិ **សម្មាឧបដ្ឋានលក្ខណា សម្មាសតិ**។ សម្បយុត្តធម្មានំ សម្មា សមាទហនំ ឯកគ្គតាករណំ សភាវោ ឯតស្សាតិ **សម្មាសមាធានលក្ខណោ សម្មាសមាធិ**។ **តីណិ កិច្ចានិ ហោន្តិ** បដិបក្ខធម្មេសុ , អារម្មណធម្មេសុ, សម្បយុត្តធម្មេសុ ច ឯកស្មឹយេវ ខណេ បវត្តិវិសេសភូតានិ។ ឥទានិ តានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**សេយ្យថិទ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **សទ្ធិ**ន្តិ ឥមិនា “អញ្ញេហី”តិ វុត្តកិលេសា មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សហ ឯកដ្ឋា វា អនេកដ្ឋា វាតិ ទស្សេតិ។ **បជហតិ** បហាយ នំ បដិវិជ្ឈតិ។ **និរោធ**ន្តិ និព្ពានំ **អារម្មណំ ករោតិ** សច្ឆិកិរិយាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ។

ន កេវលំ មគ្គធម្មា វុត្តនយេនេវ, អថ ខោ អបរេនបិ នយេន វេទិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ “**អបិចា**”តិអាទិមាហ។ **នានាខណា** បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនតោ។ **នានារម្មណា** អនិច្ចានុបស្សនាទិភាវតោ។ **ឯកក្ខណា** សកិទេវ ឧប្បជ្ជនតោ។ **ឯការម្មណា** និព្ពានវិសយត្តា។ **ចត្តារិ នាមានិ លភតិ** បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន បវត្តិយា។ **តីណិ នាមានិ លភតិ** កាមសង្កប្បាទីនំ បហានវសេន បវត្តិយា។ បដិបក្ខបហានវសេន ហិស្ស នាមត្តយលាភោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **វិរតិយោបិ ហោន្តិ ចេតនាយោបិ** បុព្ពភាគេបិ វិក្ខម្ភនវសេន បវត្តនតោ។ **មគ្គក្ខណេ បន វិរតិយោវ** បដិបក្ខសមុច្ឆិន្ទនស្ស មគ្គកិច្ចត្តា។ ន ហិ ចេតនា មគ្គសភាវា។ **សម្មប្បធានសតិបដ្ឋានវសេនា**តិ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានចតុព្ពិធសតិបដ្ឋានវសេន **ចត្តារិ នាមានិ លភតិ** អនុប្បន្នាកុសលានុប្បាទនាទីនំ កុសលានញ្ច វឌ្ឍនតោ។ **បុព្ពភាគេបិ មគ្គក្ខណេបី**តិ យថា បុព្ពភាគេ បឋមជ្ឈានាទិវសេន នានា។ ឯវំ មគ្គក្ខណេបិ។ ន ហិ ឯកោបិ ច មគ្គសមាធិ បឋមជ្ឈានសមាធិអាទិនាមានិ លភតិ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ វិយ កិច្ចវសេន ភេទាភាវតោ។ តេនាហ “**មគ្គក្ខណេបិ សម្មាសមាធិយេវា**”តិ។

ញត្វា ញាតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។ វុទ្ធិ នាម វេបុល្លំ ភិយ្យោភាវោ បុនប្បុនំ ឧប្បាទោ ឯវាតិ អាហ “**បុនប្បុនំ ជនេតី**”តិ។ **អភិនិព្ពត្តេតី**តិ អភិវឌ្ឍំ បាបេន្តោ និព្ពត្តេតិ។ **វិវិត្តតា**តិ វិវិត្តភាវោ។ សោ ហិ វិវេចនីយតោ វិវិច្ចតិ, យំ វិវិច្ចិត្វា ឋិតំ, តទុភយម្បិ ឥធ វិវិត្តភាវសាមញ្ញេន “វិវិត្តតា”តិ វុត្តំ។ តេសុ បុរិមោ វិវេចនីយតោ វិវិច្ចមានតាយ វិវិច្ចនកិរិយាយ សមង្គី ធម្មសមូហោ តាយ ឯវ វិវិច្ចនកិរិយាយ វសេន វិវេកោតិ គហិតោ។ ឥតរោ សព្ពសោ តតោ វិវិត្តសភាវតាយ។ តត្ថ យស្មឹ ធម្មបុញ្ជេ សម្មាទិដ្ឋិ បវត្តតិ, តំ យថាវុត្តាយ វិវិច្ចមានតាយ វិវេកសង្ខាតំ និស្សាយេវ បវត្តតិ, ឥតរំ បន តំនិន្នតាតំអារម្មណតាហីតិ វុត្តំ “**វិវេកំ និស្សិតំ, វិវេកេ វា និស្សិត**”ន្តិ។

យថា វា វិវេកវសេន បវត្តំ ឈានំ “វិវេកជ”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ វិវេកវសេន បវត្តា សម្មាទិដ្ឋិ “វិវេកនិស្សិតា”តិ ទដ្ឋព្ពា។ និស្សយោ ច វិបស្សនាមគ្គានំ វសេន មគ្គផលានំ វេទិតព្ពោ។ អសតិបិ តាសំ បុព្ពាបរភាវេ “បដិច្ចសមុប្បាទោ”តិ ឯត្ថ បច្ចយានំ សមុប្បាទនំ វិយ អភិន្នេជម្មាធារា និស្សយភាវនា សម្ភវន្តិ។ តស្ស តទង្គ-សមុច្ឆេទនិស្សរណវិវេកនិស្សិតតំ វត្វា បដិប្បស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតតាយ អវចនំ អរិយមគ្គភាវនាយ វុច្ចមានត្តា។ ភាវិតមគ្គស្ស ហិ យេ សច្ឆិកាតព្ពា ធម្មា។ តេសំ កិច្ចំ បដិប្បស្សទ្ធិវិវេកោ។ **អជ្ឈាសយតោ**តិ “និព្ពានំ សច្ឆិករិស្សាមី”តិ មហន្តអជ្ឈាសយតោ។ យទិបិ ហិ វិបស្សនាក្ខណេ សង្ខារារម្មណំ ចិត្តំ, សង្ខារេសុ បន អាទីនវំ សុដ្ឋុ, ទិស្វា តប្បដិបក្ខេ និព្ពានេ និន្នតាយ អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតោ ហោតិ, ឧណ្ហាភិភូតស្ស បុគ្គលស្ស សីតនិន្នចិត្តតា វិយ។ កេចិ បន “យថា សភាវតោ, យថា អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតតា, ឯវំ បដិប្បស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតតាបិ សិយា”តិ វទន្តិ។ យទគ្គេន ហិ និព្ពាននិន្នតា សិយា, តទគ្គេន ផលនិន្នតាបិ សិយា “កុទាស្សុ នាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរេយ្យ”ន្តិ អជ្ឈាសយសម្បត្តិយា ភាវតោ។ យស្មា បហានវិនយោ វិយ រាគនិរោធោបិ តជាធិប្បេតវិវេកេន អត្ថតោ និព្ពិសិដ្ឋោ, តស្មា វុត្តំ **ឯស នយោ វិរាគនិស្សិតាទីសូ**តិ។ តេនាហ “វិវេកត្ថា ឯវ ហិ វិរាគាទយោ”តិ។

វោស្សគ្គសទ្ទោ បរិច្ចាគត្ថោ បក្ខន្ទនត្ថោ ចាតិ វោស្សគ្គស្ស ទុវិធតា វុត្តា។ វោស្សជ្ជនញ្ហិ បហានំ, វិស្សជ្ជភាវេន និរាសង្កបវត្តិ ច, តស្មា វិបស្សនាក្ខណេ តទង្គវសេន, មគ្គក្ខណេ សមុច្ឆេទវសេន បដិបក្ខស្ស បហានំ វោស្សគ្គោ, តថា វិបស្សនាក្ខណេ តំនិន្នភាវេន, មគ្គក្ខណេ អារម្មណករណេន វិស្សជ្ជសភាវតា វោស្សគ្គោតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “**តត្ថ បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ**”តិអាទិ។ **អយំ សម្មាទិដ្ឋី**តិ អយំ មិស្សកវសេន វុត្តា សម្មាទិដ្ឋិ។ **យថាវុត្តេន បការេនា**តិ តទង្គប្បហានសមុច្ឆេទប្បហានបការេន តំនិន្នតទារម្មណករណប្បការេន ច។

បុព្ពេ វោស្សគ្គវចនស្សេវ អត្ថស្ស វុត្តត្តា អាហ “**សកលេន វចនេនា**”តិ។ **បរិណាមន្តំ** វិបស្សនាក្ខណេ, **បរិណតំ** មគ្គក្ខណេ។ បរិណាមោ នាម ឥធ បរិបាកោតិ អាហ “**បរិបច្ចន្តំ បរិបក្កញ្ច**”តិ។ បរិបាកោ ច អាសេវនលាភេន លទ្ធសាមត្ថិយស្ស កិលេសេ បរិច្ចជិតុំ និព្ពានំ បក្ខន្ទិតុំ តិក្ខវិសទភាវោ។ តេនាហ “**អយ**”ន្តិអាទិ។ **ឯស នយោ**តិ យ្វាយំ នយោ “វិវេកនិស្សិត”ន្តិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិយំ វុត្តោ, សេសេសុ សម្មាសង្កប្បាទីសុបិ ឯសេវ នយោ, ឯវំ តត្ថ នេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **បដិច្ចាតិ** និស្សាយ។ **ជាតិសភាវា**តិ ជាយនសភាវា។ **សកលោ**តិ អនវសេសោ, សព្ពោតិ អត្ថោ។ ន កោចិ មគ្គោ សាវសេសោ ហុត្វា សម្ភវតិ។ ហេដ្ឋិមេ មគ្គេ ឧប្បន្នេ ឧបរិមោ ឧប្បន្នោ ឯវ នាម អនន្តរាយេន ឧប្បជ្ជនតោ។ **វស្សគ្គត្ថេ**តិ វចសាយត្ថេ។ **វណ្ណយន្តី**តិ គុណវណ្ណនវសេន វិត្ថារេន្តិ។

កល្យាណមិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បឋមអបុត្តកសុត្តវណ្ណនា

១៣០. ទិវ-សទ្ទោ ទិវា-សទ្ទោ វិយ ទិវសបរិយាយោ, តស្មា វិសេសនភាវេន វុច្ចមានោ ទិវសទ្ទោ អត្ថវិសេសំ ទីបេតីតិ អាហ “**ទិវសស្ស ទិវា**”តិអាទិ។ សំ វុច្ចតិ ធនំ, តស្ស បតីតិ សម្បតិ, ធនសាមិកោ, តស្ស ហិតាវហត្តា **សាបតេយ្យ**ន្តិ អាហ “**សាបតេយ្យន្តិ ធន**”ន្តិ។ តស្ស គេហេ កតាកតភណ្ឌស្ស អតិពហុភាវតោ វិម្ហយប្បត្តោ រាជា “**កោ បន វាទោ**”តិ អាហ។ **កាឡលោហំ** នាម អយោផលំ។ កច្ឆបាទិរូបេហិបិ សោវណ្ណាទីនិ បបេន្តិ។ **សកុណ្ឌកភត្ត**ន្តិ សកុណ្ឌេហិ វា សថុសេហិ វា បក្កភត្តំ។ ពិលង្គំ វុច្ចតិ ធញ្ញពិលង្គំ, អារនាលន្តិបិ វុច្ចតិ, តំ ទុតិយំ អស្សាតិ **ពិលង្គទុតិយំ**។ តញ្ហិ កញ្ជិតោ និព្ពត្តត្តា **កញ្ជិកំ** នាម។ តីហិ បត្ថេហិ វត្ថខណ្ឌេហិ កតនិវាសនំ **តិបក្ខវសនំ**។ តេនាហ “**តីណិ…បេ…. និវាសន**”ន្តិ។

អសន្តោ នីចោ បុរិសោតិ **អសប្បុរិសោ**តិ អាហ “**លាមកបុរិសោ**”តិ។ កម្មស្ស និព្ពត្តភាវេន ឱតរណតាយ ផលំ អគ្គំ នាម, ឧបរិភូមិគតត្តា ឧទ្ធំ អគ្គំ អស្សាតិ **ឧទ្ធគ្គិកំ។ ទក្ខិណ**ន្តិ ទានមាហ។ សគ្គោ នាម កាមភវូបបត្តិភវោ, តស្ស និព្ពត្តនតោ “**សគ្គស្ស ហិតា**”តិ វុត្តំ។ **តត្រុបបត្តិជននតោ**តិ តត្រ ឧបបត្តិយា ជននតោ, ឧប្បាទនតោតិ អត្ថោ។

សេតំ ឧទកំ ឯតិស្សាតិ **សេតោទកា**។ សោ យេន ភាវេន យត្ថ បាកដតរោ ហុត្វា ទិស្សតិ, តំ ទស្សេតុំ “**វីថីនំ ភិន្នដ្ឋានេ**”តិ អាហ។ សុខោតរណដ្ឋានតាយ កទ្ទមាទិទោសវិរហិតោ ច **សុខុវតិត្ថា។ តំ អបេយ្យមាន**ន្តិ តំ ឧទកំ កេនចិ អបរិភុញ្ជិយមានំ។ **អត្តនា កត្តព្ពកិច្ចករោ**តិ អត្តនា កាតព្ពកម្មសង្ខាតកិច្ចករោ,

បរិភោគវសេន ចេវ សង្គហេតព្ពសង្គណ្ហនវសេន ច និយោជកោតិ អត្ថោ។ **កុសលកិច្ចករោ**តិ អត្តនា កាតព្ពបុញ្ញករោ។

បឋមអបុត្តកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយអបុត្តកសុត្តវណ្ណនា

១៣១. បិណ្ឌបាតេនាតិ សហយោគេ ករណវចនំ។ បដិបាទនំ តេន សហ យោជេន្តិ អាហ **“បិណ្ឌបាតេន សទ្ធឹ សំយោជេសិ, បិណ្ឌបាតំ អទាសីតិ អត្ថោ”**តិ។ “បណីតភោជនំ ភុញ្ជិត្វា”តិ វុត្តំ, បាឡិយំ បន “កណាជកំ ភុញ្ជតិ ពិលង្គទុតិយ”ន្តិ។ តំ តំ បវត្តិតំ យេភុយ្យវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥទានិ “ឥមស្ស សេដ្ឋិស្ស កស្សចិ សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា ទេថា”តិ វចនំ ន សុគបុព្ពំ, យស្មា បច្ចេកពុទ្ធា នាម អត្តនោ គុណានុភាវេហិ លោកេ បាកដា សញ្ញាតា ឯវ ហោន្តិ, តស្មា សេដ្ឋិភរិយាយ “ន យស្ស វា តស្ស វា”តិអាទិ ចិន្តិតំ។ តថា ហិ តេសំ ទេន្តាបិ សក្កច្ចំ យេភុយ្យេន បណីតមេវ ទេន្តិ។ **នាសាបុដំ បហរិ** អត្តនោ អានុភាវេន។ **សោ** លុទ្ធតាយ “ពហុវត ធញ្ញំ មមស្សា”តិ **ចិត្តំ សំយមេតុំ** សន្ធារេតុំ **អសក្កោន្តោ**។

វិប្បដិសារុប្បន្នាការំ ទស្សេតុំ **“វរមេត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “ឥមស្ស សមណស្ស បិណ្ឌបាតំ ទេហី”តិ វទតោ ន ឯកាយ ឯវ ជវនវីថិយា វសេន អត្ថសិទ្ធិ។ អថ ខោ តត្ថ អាទិតោ បវត្តជវនវារេបិ អត្ថិ មជ្ឈេ បវត្តជវនវារេបិ, តំ សន្ធាយាហ **“បុព្ពបច្ឆិមចេតនាវសេនា”**តិ។ **ឯកា ចេតនា ទ្វេ បដិសន្ធិយោ ន ទេតី**តិ ឯត្ថ សាកេតបញ្ហវសេន និច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ ចុទ្ទសន្នំ ចេតនានំ បុព្ពេ បុរេតរំ កតត្តា **បុរាណំ**។

បរិគយ្ហតីតិ **បរិគ្គហោ**តិ អាហ **“បរិគ្គហិតំ វត្ថុ”**ន្តិ។ អន្វាយ ឧបនិស្សាយ ជីវន្តីតិ **អនុជីវិនោ។ សព្ពមេត**ន្តិ ធនធញ្ញាទិសព្ពំ ឯតំ យថាវុត្តបរិគ្គហវត្ថុំ។ **និក្ខិប្បគាមិន**ន្តិ និក្ខិបិតព្ពតាគាមិនំ។ និក្ខិបិតព្ពសភាវំ ហោតីតិ អាហ **“និក្ខិប្បសភាវ”**ន្តិ។ បហាយ គមនីយន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ **“បរិច្ចជិតព្ពសភាវមេវា”**តិ។

ទុតិយអបុត្តកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា

១៣២. “នីចេ កុលេ បច្ចាជាតោ”តិអាទិ អប្បកាសនភាវេន តមតីតិ **តមោ**, តេន តមេន យុត្តោតិ **តមោ** បុគ្គលោ វុច្ចតិ, តំយោគតោ បុគ្គលស្ស តព្ពោហារោ យថា “មច្ឆេរយោគតោ មច្ឆេរោ”តិ។ តស្មា **តមោ**តិ អប្បកាសនភាវេន តមោ តមភូតោ អន្ធការោ វិយ ជាតោ, អន្ធការត្តំ វា បត្តោតិ អត្ថោ។ វុត្តលក្ខណំ តមមេវ បរម្បរតោ អយនំ គតិ និដ្ឋា ឯតស្សាតិ **តមបរាយណោ**, តមបរាយណតំ វា បត្តោតិ អត្ថោ។ ញាយេនបិ តមគ្គហណេន ខន្ធតមោវ កថិតោ, ន អន្ធការតមោ។ ខន្ធតមោតិ ច សម្បត្តិរហិតា ខន្ធបវត្តិយេវ ទដ្ឋព្ពា។ “ឧច្ចេ កុលេ បច្ចាជាតោ”តិអាទិ បកាសនភាវេន ជោតេតីតិ **ជោតិ**, តេន ជោតិនា យុត្តោតិអាទិ សព្ពំ តមេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **ឥតរេ ទ្វេ**តិ ជោតិតមបរាយណោ ជោតិជោតិបរាយណោតិ ឥតរេ ទ្វេ បុគ្គលេ។

វេណុវេត្តាទិកេហិ បេឡាទិការកា **វិលីវការកា**។ មិគមច្ឆាទីនំ និសាទនតោ **នេសាទា**, មាគវិកមច្ឆពន្ធាទយោ។ រថេសុ ចម្មេន ហននករណតោ **រថការា** ចម្មការា វុត្តា។ “បុ” ឥតិ ករីសស្ស នាមំ, តំ កុសេន្តិ អបនេន្តីតិ **បុក្កុសា**, បុប្ផឆឌ្ឌកា។ **ទុព្ពណ្ណោ**តិ វិរូបោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ អារោហាភាវេន ហេដ្ឋិមកោដិកោ, រស្សកាយោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“លកុណ្ឌកោ”**តិ។ លកុ វិយ យដិកា វិយ ឌេតិ បវត្តតីតិ ហិ **លកុណ្ឌកោ**, រស្សោ។ កណតិ និមីលតីតិ **កាណោ**។ តំ បនស្ស និមីលនំ ឯកេន អក្ខិនា ទ្វីហិបិ វាតិ អាហ **“ឯកក្ខិកាណោ វា ឧភយក្ខិកាណោ វា”**តិ។ កុណនំ កុណោ, ហត្ថវេកល្លំ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **កុណី។ ខញ្ជោ** វុច្ចតិ បាទវិកលោ។ ហេដ្ឋិមកាយសង្ខាតោ សរីរស្ស បក្ខោ បទេសោ ហតោ អស្សាតិ **បក្ខហតោ**។ តេនាហ **“បីឋសប្បី”**តិ។ បទីបេ បទីបនេ ឯតព្ពំ នេតព្ពន្តិ **បទីបេយ្យំ**, តេលកបល្លាទិឧបករណំ។ **វុត្ត**ន្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។

អាគមនវិបត្តីតិ អាគមនដ្ឋានវសេន វិបត្តិ អាគមោ ឯត្ថាតិ កត្វា។ **បុព្ពុប្បន្នបច្ចយវិបត្តី**តិ បឋមុប្បន្នបច្ចយវសេន វិបត្តិ។ ចណ្ឌាលាទិសភាវា ហិស្ស មាតាបិតរោ បឋមុប្បន្នបច្ចយា, បឋមុប្បត្តិយា វា

បច្ចយា, តេហេវស្ស វិបត្តិ ឯវ, ន សម្បត្តិ។ **បវត្តបច្ចយវិបត្តី**តិ បវត្តេ សុខបច្ចយវិបត្តិ។ តាទិសេ និហីនកុលេ ឧប្បន្នោបិ កោចិ វិភវសម្បន្នោ សិយា, អយំ បន ទុគ្គតោ ទុរូបោ ហោតិ។ **អាជីវុបាយវិបត្តី**តិ អាជីវនុបាយវសេន វិបត្តិ។ សុខេន ហិ ជីវិកំ បវត្តេតុំ ឧបាយភូតា ហត្ថិសិប្បាទយោ ឥមស្ស នត្ថិ, បុប្ផឆឌ្ឌកសិលាកោដ្ដនាទិកម្មំ បន កត្វា ជីវិកំ បវត្តេតិ។ តេនាហ “**កសិរវុត្តិកេ**”តិ។ **អត្តភាវវិបត្តី**តិ ឧបធិវិបត្តិ។ **ទុក្ខការណសមាយោគោ**តិ កាយិកចេតសិកទុក្ខុប្បត្តិយា បច្ចយសមោធានំ។ **សុខការណវិបត្តី**តិ សុខបច្ចយបរិហានិ។ **ឧបភោគវិបត្តី**តិ ឧបភោគសុខស្ស វិនាសោ អនុបលទ្ធិ។ ជោតិ ចេវ ជោតិបរាយណភាវោ ច **សុក្កបក្ខោ**។

ទសហិ អក្កោសវត្ថូហីតិ លក្ខណវចនំ ឯតំ យថា “យទិ មេ ព្យាធិតា ហោន្តិ, ទាតព្ពមិទមោសធ”ន្តិ, តស្មា ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ, តត្ថ វា យេន កេនចិ បរិភាសតីតិ អត្ថោ។ **ឯកគ្គចិត្តោ**តិ ទានំ ទាតុំ អបេក្ខិតតាយ សមាហិតចិត្តោ។

បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អយ្យិកាសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. ជរាជិណ្ណាតិ ជរាយ ជិណ្ណា។ តេន បាកដជរាយ មត្តកប្បត្តិមាហ។ **វយោវុឌ្ឍា**តិ វយសា វុឌ្ឍា។ តេន បច្ឆិមវយស្ស ឱសក្កសម្បវត្តិំ វទតិ។ **ជាតិមហល្លិកា**តិ ជាតិមហត្តគតា។ **ចិរកាលំ អតិក្កន្តា**តិ ទ្វេ តយោ រាជបរិវដ្ដេ វីតិវត្តា។ វយោ-សទ្ទោ សាធារណវចនោបិ ជិណ្ណសទ្ទសន្និធានតោ ឱសានវយំ ឯវ វទតីតិ អាហ “**បច្ឆិមវយំ សម្បត្តា**”តិ។ **អយ្យិកា**តិ មាតាមហី សន្ធាយ វទតិ។ ហត្ថី ឯវ រតនភូតោ **ហត្ថិរតន**ន្តិ អាហ “សតសហស្សគ្ឃនកេនា”តិអាទិ។ **សព្ពានិ តានី**តិ កុម្ភការភាជនានិ, តេហិ សទ្ធិំ សត្តសន្តានស្ស បមាណំ ទស្សេន្តោ “**តេសុ ហី**”តិអាទិមាហ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អយ្យិកាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឥស្សត្ថសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ ឯត្ថ កា អស្ស អដ្ឋុប្បត្តិ? តិត្ថិយានំ ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អលាភាយ អយសាយ បរិសក្កនំ។ តំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “**ភគវតោ កិរា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យថា តំ សព្ពទិសាសុ យមកមហាមេឃោ ឧដ្ឋហិត្វា មហាឱឃំ វិយ សព្ពា បារមិយោ “ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ វិបាកំ ទស្សាមា”តិ សម្បិណ្ឌិតា វិយ លាភសក្ការមហោឃំ និព្ពត្តយិំសុ។ តតោ តតោ អន្នបានយានវត្ថមាលាគន្ធវិលេបនាទិហត្ថា ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ អាគន្ត្វា – “កហំ ភគវា, កហំ ទេវទេវោ នរាសភោ លោកនាថោ”តិ ភគវន្តំ បរិយេសន្តិ, សកដសតេហិបិ បច្ចយេ អាហរិត្វា ឱកាសំ អលភមានា សមន្តា គាវុតប្បមាណម្បិ សកដធុរេន សកដធុរំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ ចេវ អនុវត្តន្តិ ច អន្ធកវិន្ទព្រាហ្មណាទយោ វិយ។ សព្ពំ **ខន្ធកេ** (មហាវ. ២៨២) តេសុ តេសុ សុត្តេសុ ច អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។ យថា ច ភគវតោ, ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ។ វុត្តម្បិ – “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតិ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី ចីវរ...បេ.... បរិក្ខារានំ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ ខោ”តិអាទិ (ឧទា. ៣៨), តថា “យាវតា ខោ, ចុន្ទ, ឯតរហិ សង្ឃោ វា គណោ វា លោកេ ឧប្បន្នោ, នាហំ, ចុន្ទ, អញ្ញំ ឯកំ សង្ឃម្បិ ឯកំ គណម្បិ សមនុបស្សាមិ ឯវំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តំ, យថរិវាយំ, ចុន្ទ, ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ (ទី. និ. ៣.១៧៦)។ **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ **និជ្ឈត្តិ**ន្តិ សញ្ញត្តិ។ **ន**ន្តិ កថំ។

ឯវំ បុច្ឆិតុំ អយុត្តំ តិត្ថិយានំ កថា មហាជនសន្និបាតេ និយ្យាតិតា ហោតីតិ។ **តស្មិំ ទាតព្ពំ,** ចិត្តប្បសាទមត្តេន ទេន្តេបិ ហិ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។ **អាមោចិតំ** អត្តនោតិ អធិប្បាយោ។ **ភគវា**តិ សត្ថុ អាមន្តនំ។ **ចិត្តំ នាម** យថាបច្ចយំ បវត្តមានំ **និគណ្ឋា...បេ.... បសីទតិ** បសន្នស្សាតិ អធិប្បាយោ។ បុព្ពេ អវិសេសតោ ទេយ្យធម្មស្ស ទាតព្ពដ្ឋានំ នាម បុច្ឆិតំ, ឥទានិ តស្ស មហប្ផលភាវករោ ទក្ខិណេយ្យវិសេសោតិ អាហ “**អញ្ញំ តយា បឋមំ បុច្ឆិតំ, អញ្ញំ បច្ឆា**”តិ។ **សល្លក្ខេហិ ឯតំ**។ បច្ឆិមំ បុរិមេន សទ្ធិំ អានេហីតិ អធិប្បាយោ។ បុច្ឆិតស្ស នាម បញ្ហស្ស កថនំ មយ្ហមេវ ភារោ។ **សមុបព្យូឡ្ហោ**តិ ឯកតោ សេនាយ រាសិវសេន សម្បិណ្ឌិតោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**រាសិភូតោ**”តិ។ **អសិក្ខិតោ**តិ សត្តដ្ឋសំវច្ឆរានិ ធនុសិប្បេន សិក្ខិតោ។ ធនុសិប្បំ សិក្ខិត្វាបិ កោចិ កតហត្ថោ ន ហោតិ, អយំ បន អសិក្ខិតោ ន កតហត្ថោ, បោង្ខានុបោង្ខភាវោយេវ ព្យាមមុដ្ឋិពន្ធោ។ **តិណបុញ្ជមត្តិកាបុញ្ជាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន **បំសុបុញ្ជវាលុកបុញ្ជសារផលកអយោឃនាទិកេ** សង្គណ្ហាតិ។ **អកតបរិចយោ**តិ តេសំ សន្តិកា វិជ្ឈនដ្ឋេន អកតបរិចយោ។ រាជរាជមហាមត្តាទិកេ ឧបេច្ច អសនំ ឧបាសនំ, ន កតំ ឧបាសនំ

ឯតេនាតិ **អកតូបាសនោ**។ អសិត្ថិតគាទិនា ភីរុភាវេន វា កាយស្ស ឆម្ភនំ សង្កម្បនំ ឧត្តាសោ ឯតស្ស អត្ថីតិ ឆម្ភីតិ អាហ “**បវេធិតកាយោ**”តិ។

ទក្ខិណេយ្យតាយ អធិប្បេតត្តា “**អរហត្តមគ្គេន កាមច្ឆន្ទោ បហីនោ ហោតី**”តិ អាហ។ អច្ចន្តប្បហានស្ស តប្បិតត្តា **តតិយេនេវ កុក្កុច្ចំ បហីនំ ហោតិ** បដិយសម្បយោគំ។ អសេក្ខស្ស អយន្តិ **អសេក្ខំ**, សីលក្ខន្ធោ។ តយិទំ ន អគ្គផលំ សីលមេវ អធិប្បេតំ, អថ ខោ យំ កិញ្ចិ អសេក្ខសន្តានេ បវត្តំ សីលំ, លោកុត្តរោ ឯវ ន អធិប្បេតោ សិក្ខាយ ជាតត្តា, ឯវំ វិមុត្តិក្ខន្ធោបីតិ ។ សេក្ខស្ស ឯសោតិ វា, អបរិយោសិតសិក្ខត្តា សយមេវ សិក្ខតីតិ វា សេក្ខោ, ចតូសុ មគ្គេសុ ហេដ្ឋិមេសុ ច តីសុ ផលេសុ សីលក្ខន្ធោ។ ឧបរិ សិក្ខិតព្ពាភាវតោ **អសេក្ខោ**។ វុឌ្ឍិប្បត្តោ សេក្ខោតិ **អសេក្ខោ**។ អគ្គផលភូតោ សីលក្ខន្ធោ វុច្ចេយ្យ, អដ្ឋកថាយំ បន វិបស្សកស្ស សីលស្ស អធិប្បេតត្តា តថា អត្ថោ វុត្តោ។ **សព្ពត្ថា**តិ “**អសេក្ខេនា**”តិអាទីសុ។ ឯត្ថ ច យថា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា មិស្សកា អធិប្បេតា, ឯវំ វិមុត្តិក្ខន្ធាបីតិ តទង្គវិមុត្តិអាទយោបិ វេទិតព្ពា, ន បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ ឯវ។

យេន សិប្បេន ឥស្សាសោ ហោតិ, តំ **ឥស្សត្ថ**ន្តិ អាហ “**ឧសុសិប្ប**”ន្តិ។ យស្សា វាយោធាតុយា វសេន សរីរំ សញ្ញាតថាមំ ហោតិ, តំ ពលបច្ចយំ សន្ធាយាហ “**ពលំ នាម វាយោធាតូ**”តិ។ សមប្បវត្តិតោ ហិ វិសមប្បវត្តិនិវារកធាតុ ពលំ នាម, តេន តតោ អញ្ញំ ពលរូបំ នាម នត្ថិ។

យស្មា អរហា ឯវ ឯកន្តតោ សោរតោ, តស្ស ភាវោ **សោរច្ចន្តិ** អាហ “**សោរច្ចន្តិ អរហត្ត**”ន្តិ។ **ឯតេ ទ្វេ**តិ ខន្តិសោរច្ចន្តិ ឯតេ ទ្វេ ធម្មា។ បានីយំ បិវន្តិ ឯត្ថាតិ **បបា**, យោ កោចិ ជលាសយោ យំ កិញ្ចិ បានីយដ្ឋានន្តិ អាហ “**ចតុរស្សបោក្ខរណីអាទីនី**”តិ។ ឧទកវិក្កូលាទីសុ កមន្តិ អតិក្កមន្តិ ឯតេហីតិ **សង្កមនានិ**, សេតុអាទីនិ។ សេតុករណយុត្តដ្ឋានេ សេតុំ, ចង្កមនករណយុត្តដ្ឋានេ ចង្កមនំ, មគ្គករណយុត្តដ្ឋានេ មគ្គំ ករេយ្យាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**បណ្ណាសា**”តិអាទិ។

ភិក្ខាចារវត្តន្តិ អរិយានំ ហិតំ វត្តបដិបត្តិំ។ **ទេនោ្តបីតិ បិ**-សទ្ទេន អខីណាសវស្ស ទេន្តោបីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ យស្ស កស្សចិបិ ទេន្តេនបិ កម្មផលំ សទ្ទហិត្វា វិប្បសន្នចិត្តេនេវ ទាតព្ពន្តិ។ **ថនយ**ន្តិ ឥទំ តស្ស មហាមេឃភាវទស្សនំ, យោ ហិ មហាវស្សំ វស្សតិ, សោ គជ្ជន្តោ វិជ្ជុម្មាលំ វិស្សជ្ជេន្តោ បវស្សតិ។ **អភិសង្ខរិត្វា សមោធានេត្វា**តិ ខាទនីយស្ស វិវិធជាតិយានិ សម្បិណ្ឌេត្វា។ តេនាហ “**រាសិំ កត្វា**”តិ។

បកិរណំ នាម វិកិរណម្បិ ហោតិ អនេកត្ថត្តា ធាតូនន្តិ អាហ “**វិកិរតី**”តិ។ **បកិរន្តោ វិយ វា ទានំ ទេតី**តិ ឥមិនា គុណខេត្តមេវ អបរិយេសិត្វា ករុណាខេត្តេបិ មហាទានំ បវត្តេតីតិ ទស្សេតិ។ តេន “បកិរេតី”តិ វទន្តេន ភគវតា អដ្ឋុប្បត្តិយំ អាគតតិត្ថិយវាទេន អប្បដិសេធិតតាបិ ទីបិតា ហោតិ។ **បុញ្ញធារា**តិ បុញ្ញមយធារា បុញ្ញាភិសន្ទា។ **សិនេហយន្តី**តិ ថូលធារេនបិ សិនេហេន សិនិទ្ធំ ករោន្តី។ **កិលេទយន្តី**តិ អល្លភាវំ បាបយន្តី។ យថាយំ បុញ្ញធារា ទាតារំ អន្តោ សិនេហេតិ បូរេតិ អភិសន្ទេតិ, ឯវំ បដិគ្គាហកានម្បិ អន្តោ សិនេហេតិ បូរេតិ អភិសន្ទេតិ។ តេនេវាហ “ទទំ បិយោ ហោតិ ភជន្តិ នំ ពហូ”តិអាទិ (អ. និ. ៥.៣៤) ឯវំ សន្តេបិ “ទាតារំ អភិវស្សតី”តិ វុត្តត្តា អដ្ឋកថាយំ ទាយកវសេនេវ “**សិនេហេតី**”តិ វុត្តំ, យស្មា វា បដិគ្គាហកស្ស សិនេហុប្បត្តិ អាមិសនិស្សិតាតិ ទាយកវសេនេវ វុត្តំ។

ឥស្សត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បព្ពតូបមសុត្តវណ្ណនា

១៣៦. **ខត្តិយា**តិ អភិសេកប្បត្តា។ ឥស្សរិយមទោ **កាមគេធោ**។ បថវិមណ្ឌលស្ស មហន្តតា តំនិវាសិនំ អនុយន្តតាតិ សព្ពមិទំ យថិច្ឆិតស្ស រាជកិច្ចស្ស សុខេន សមិជ្ឈនស្ស ការណកិត្តនំ។ យាទិសេ រាជកិច្ចេ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ, តំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “**ឯស កិរា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អន្តរគមនានី**តិ តិណ្ណំ និរន្តរគមនានំ អន្តរន្តរាគមនានិ។ **ចោរា ចិន្តយឹសូ**តិ ឯកោ អន្តរភោគិកោ រាជាបរាធិកោ បញ្ចសតមនុស្សបរិវារោ ចោរិយំ ករោន្តោ វិចរតិ, តេ សន្ធាយ វុត្តំ។

“អយុត្តំ តេ កត”ន្តិ សចាហំ វក្ខាមីតិ យោជនា។ **ធុរវិហារេ**តិ រថស្ស ធុរំ វិយ នគរស្ស ធុរភូតេ វិហារេ។ **សន្ទម្មិតុ**ន្តិ វិស្សាសភាវេន ឧបដ្ឋាតុំ។ **សទ្ធាយិកោ**តិ សទ្ធាយ អយិតព្ពោ, សទ្ទេយ្យោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**សទ្ធាតព្ពោ**”តិ។ **បច្ចយិកោ**តិ បត្តិយាយិតព្ពោ។ **អព្ភសមំ** បុថុលភាវេន។ **និប្បោថេន្តោ**តិ និម្មទ្ទេន្តោ។ **សណ្ហករណីយំ** អតិសណ្ហំ **បិសន្តោ** និសទបោតោ វិយ បិសន្តោ។

ធម្មចរិយាតិអាទិត្តម្បិ សីសំ ចេលញ្ច អជ្ឈុបេក្ខិត្វា សម្មាបដិបត្តិ ឯវ កាតព្ពា តស្សា ឯវ បរលោកេ បតិដ្ឋាភាវតោ។ **អាចិក្ខាមី**តិ កថេមិ, កថេន្តោ ច យថា តមត្ថំ សម្មទេវ រាជា ជានាតិ, ឯវំ ជានាបេមីតិ ។ **និប្ផត្តិ** យុទ្ធេន កាតព្ពអត្ថសិទ្ធិ។ វិសិនោតិ ពន្ធតិ យថាធិប្បេតំ ចិត្តំ ឯតេនាតិ **វិសយោ**, សមត្ថភាវោ។ **មន្តសម្បន្នា**តិ សម្បន្នរាជមន្តា។ **មហាអមច្ចា**តិ មហោសធាទិសទិសា នីតិសត្ថឆេកា អមច្ចបុរិសា។ **ឧបលាបេតុ**ន្តិ បរេសំ អន្តរេ វិរោជត្ថំ សង្គណ្ហិតុំ។

ទ្វេយេវ បព្ពតាតិ បព្ពតសទិសា ទ្វេយេវ គហិតា។ **រាជោវាទេ**តិ រាជោវាទសុត្តេ។ **អាគតាវ** គត្តន្តិយា អនុរូបត្ថំ។ **វិលុម្បមានា**តិ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ **វិបត្តី**តិ ភោគបរិហានាទិវិនាសោ។ **ហត្ថិយុទ្ធាទីហិ ជរាមរណំ ជិនិតុំ ន សក្កា** សត្តស្ស អវិសយភាវតោ។ យេន បន ជិនិតុំ សក្កា, តំ ទស្សេន្តោ ភគវា **“ពុទ្ធេ…បេ…. និវេសយេ”**តិ អាហ។ រតនត្តយេ ហិ សទ្ធា និវិដ្ឋា មូលជាតា បតិដ្ឋិតា ឯកន្តតោ ជរាមរណវិជយាយ ហោតិ។ តេនាហ **“តស្មា សទ្ធ”**ន្តិ។

បព្ពតូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

កោសលសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. មារសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. តបោកម្មសុត្តវណ្ណនា

១៣៧. ឧរុវេលាយ សមីបេ គាមោ ឧរុវេលគាមោ, តំ **ឧរុវេលគាមំ** អភិមុខភាវេន សម្មទេវ សព្ពធម្មេ ពុជ្ឈតីតិ អភិសម្ពោធិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តេន សមន្នាគតត្តា ច ភគវា **អភិសម្ពុទ្ធោ**តិ វុច្ចតិ។ តស្ស បញ្ចចត្តាលីសាយ វស្សេសុ អាទិតោ បន្នរស វស្សានិ បឋមពោធិ, តថ បន សត្តាហព្ភន្តរមេវ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា អន្តោសត្តាហស្មឹ យេវា**”តិ។ អសុខភាវេន អញ្ញេហិ កាតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា ទុក្ករំ ករោតីតិ ទុក្ករការោ, សោ ឯវ ឥត្ថិលិង្គវសេន **ទុក្ករការិកា**។ តាយ មុត្តោ វតម្ហីតិ ចិន្តេសិ។ យទិ ឯវំ កស្មា តំ លោកនាថោ ឆព្ពស្សានិ សមនុយុញ្ជតិ? កម្មបិឡិតវសេន។ វុត្តញ្ហេតំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៣៩.៩២-៩៤) –

> “អវចាហំ ជោតិបាលោ, សុគតំ កស្សបំ តទា;
> កុតោ នុ ពោធិ មុណ្ឌស្ស, ពោធិ បរមទុល្លភា។
>
> “តេន កម្មវិបាកេន, អចរិំ ទុក្ករំ ពហុំ;
> ឆព្ពស្សានុរុវេលាយំ, តតោ ពោធិមបាបុណិំ។
>
> “នាហំ ឯតេន មគ្គេន, បាបុណិំ ពោធិមុត្តមំ;
> កុម្មគ្គេន គវេសិស្សំ, បុព្ពកម្មេន វារិតោ”តិ។

មារេតីតិ វិពាធេតិ។ វិបត្តិអាទិសំយោជនញ្ហិ សាធូនំ បរមត្ថតោ មរណំ សច្ចបដិវេធមារណត្តា, បាបគវត្តា បាបតមោតិ **បាបិមា**។ សា ចស្ស បាបតមតា បាបវុត្តិតាយាតិ អាហ “**បាបេ និយុត្តោ**”តិ។ **អធិបតី**តិ កាមាធិបតិ។ អប្បហីនកាមរាគេ អត្តនោ វសេ វត្តេតីតិ **វសវត្តី**។ តេសំយេវ កុសលកម្មានំ អន្តំ ករោតីតិ **អន្តកោ**។ វដ្ដទុក្ខតោ អបរិមុត្តបច្ចយត្តា **នមុចិ**។ មត្តានំ បមត្តានំ ពន្ធូតិ **បមត្តពន្ធុ**។

តបោកម្មាតិ អត្តកិលមថានុយោគតោ។ **អបរទ្ធោ**តិ វិរជ្ឈសិ។ “អបរាធោ”តិបិ អត្ថិ, សោយេវ អត្ថោ។ កាយកិលមថំ អនុយុញ្ជន្តោ យេភុយ្យេន អមរត្ថាយ អនុយុញ្ជតិ, សោ ច កម្មវាទីហិ អនុយុញ្ជិយមានោ ទេវត្ថាយ សិយាតិ អាហ “**អមរភាវត្ថាយា**”តិ។ **សព្ពំ តបន្តិ** សព្ពំ អត្តបរិតាបនំ។ **អត្ថាវហំ ន ភវតិ** ពោធិយា អនុបាយត្តា។ **កិញ្ចស្សា**តិ កិញ្ចិ សិយាតិ អត្ថោ។ **ធិយារិត្តំវ ធម្មនី**តិ ធម្មំ វុច្ចតិ វណ្ណុ, សោ តថ “ធម្ម”ន្តិ វុត្តោ, ធម្មនិ វណ្ណុបទេសេតិ អត្ថោ។ តេនាហ “អរញ្ញេ”តិ។ ឧភោសុ បស្សេសុ ធិយាហិ **អាកឌ្ឍេយ្យ ចេវ** អរិត្តេហិ **ឧប្បីឡេយ្យ ច**។

សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា គហិតា មគ្គសីលស្ស អធិប្បេតត្តា។ សមាធិនោ ហិ គហណេន **សម្មាវាយាមសតិសមាធយោ គហិតា** ឧបការភាវតោ។ **បញ្ញាយា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ពុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ **ពោធោ**។ មគ្គោតិ អាហ “**ពោធាយាតិ មគ្គត្ថាយា**”តិ។ កថំ បន មគ្គំ មគ្គត្ថាយ ភាវេតីតិ អាហ “**យថា ហី**”តិអាទិ។ តេន យថា យាគុបចនារម្ភោ យាវទេវ យាគុអត្ថោ, ឯវំ មគ្គភាវនារម្ភោ មគ្គាធិគមត្ថាយាតិ ទស្សេតិ។ អារម្ភោតិ ច អរិយមគ្គភាវនាយ ពន្ធាបនំ ទដ្ឋព្ពំ។ កេចិ បន “មគ្គន្តិ អរិយមគ្គំ, ពោធាយាតិ អរហត្តសម្ពោធាយ, ឯវញ្ច កត្វា ‘បត្តោស្មិ បរមសុទ្ធិ’ន្តិ ឥទម្បិ វចនំ សមត្ថិត”ន្តិ វទន្តិ, អបរេ បន “សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសម្ពោធាយាតិ។ សោ ហិ សព្ពស្មាបិ ពោធិតោ ឧត្តរិតរោ”តិ។ **និហតោ** និព្ពិសេវនភាវំ បាបិតោ។ តេនាហ “**បរាជិតោ**”តិ។

តបោកម្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ហត្ថិរាជវណ្ណសុត្តវណ្ណនា

១៣៨. **អន្ធការការកេ**តិ បច្ចុរជនស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណេន អន្ធការការកេ។ **មហាតមេ**តិ មហតិ តមសិ។ **បាសាណផលកេ មហាចីវរំ សីសេ បរុបេត្វា**តិ ឯតេន តំ ផលកំ អបស្សាយ និសិន្នោតិ ទស្សេតិ ។ **បធាន**ន្តិ ភាវនំ។ **បរិគ្គណ្ហមានោ**តិ សព្ពសោ គណ្ហន្តោ អវិស្សជ្ជេន្តោ, ភាវនំ អនុយុញ្ជន្តោ អនុបុព្ព

សមាបត្តិយោ ផលសមាបត្តិញ្ច មនសិករោន្តោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ននុ ចា**”តិអាទិ។ **អវិជ្ជកោ**តិ អវិជ្ជកវណ្ណោ។ តេនាហ “**កាឡកោ**”តិ។

ទីឃមទ្ធានន្តិ ចិរតរំ កាលំ។ **សំសរ**ន្តិ អាសាទនាធិប្បាយេន សញ្ចរន្តោ, អលំ តុយ្ហំ ឯតេន និប្បយោជនន្តិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ តេន មារស្ស កាចិ អត្ថសិទ្ធីតិ។

ហត្ថិរាជវណ្ណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សុភសុត្តវណ្ណនា

១៣៩. **សុសំវុតា**តិ មគ្គសំវរេន សុដ្ឋុ សំវុតា។ **សុបិហិតា**តិ សុដ្ឋុ បិហិតា។ **វសានុគា**តិ កាយាទិទ្វារវសានុគា វសវត្តិនោ ន ហោន្តិ។ **ពទ្ធចរា**តិ បដិពទ្ធចរិយាតិ។

សុភសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋមមារបាសសុត្តវណ្ណនា

១៤០. **ឧបាយមនសិការរេនា**តិ អនិច្ចាទីសុ អនិច្ចាទិតោ មនសិករណេន។ **ឧបាយវីរិយេនា**តិ អនុប្បន្នាកុសលានំ អនុប្បាទនាយ វិធិនា បវត្តវីរិយេន។ **ការណវីរិយេនា**តិ អនុប្បន្នានុប្បាទនាទិអត្ថស្ស ការណភូតេន វីរិយេន។ អនុប្បន្នបាបកានុប្បាទនាទិអត្ថានិ ហិ វីរិយានិ យទត្ថំ ហោន្តិ, តំ អត្ថំ សាធេន្តិយេវាតិ ឯតស្ស អត្ថស្ស ទីបកោ **សម្មា-សទ្ទោ**។ យោនិសោសម្មាសទ្ទេន ហិ ឧបាយការណត្ថទីបកតំ សន្ធាយ “**ឧបាយវីរិយេន ការណវីរិយេនា**”តិ វុត្តំ។ **អរហត្តផលវិមុត្តិ** ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន។ មារេន “មយ្ហំ ខោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិកំ ភគវតោ វចនំ សុត្វា វុត្តំ “**អរហត្តំ បត្វាបិ ន តុស្សតី**”តិអាទិ។

កិលេសបាសេនាតិ កិលេសមារស្ស ឧបាយភូតេន។ កិលេសមារោ ហិ សត្តេ កាមគុណបាសេហិ និពន្ធតិ, ន បន សយមេវ។ តេនាហ “**យេ ទិព្ពា កាមគុណសង្ខាតា**”តិអាទិ។ **មារពន្ធនេ**តិ កិលេសមារស្ស ពន្ធនដ្ឋានេ, ភវចារកេតិ អត្ថោ។ **ន មេ សមណ មោក្ខសី**តិ ឥទំ មារោ “អនុត្តរា វិមុត្តិ អនុប្បត្តា, វិមុត្តា សព្ពបាសេហី”តិ ច ភគវតោ វចនំ អសទ្ទហន្តោ វទតិ សទ្ទហន្តោបិ វា “ឯវមយំ បរេសំ សត្តានំ មោក្ខាយ ឧស្សាហំ ន ករេយ្យា”តិ អត្តនោ កោហញ្ញេ ឋត្វា វទតិ។

បឋមមារបាសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយមារបាសសុត្តវណ្ណនា

១៤១. **អនុបុព្ពគមនចារិក**ន្តិ គាមនិគមរាជធានីសុ អនុក្កមេន គមនសង្ខាតំ ចារិកំ។ **ឯវំ ហិ គតេសូ**តិ ឯវំ តុម្ហេសុ ពហូសុ ឯកជ្ឈំ គតេសុ។

អាទិម្ហិ កល្យាណំ ឯតស្សាតិ **អាទិកល្យាណំ**, គថា សេសេសុ។ **សាសនស្ស អាទិ សីលំ** មូលកត្តា។ តស្ស **សមថាទយោ មជ្ឈំ** សាសនសម្បត្តិយា វេមជ្ឈភាវតោ។ **ផលនិព្ពានានិ បរិយោសានំ** តទធិគមតោ ឧត្តរិ ករណីយាភាវតោ។ សាសនេ សម្មាបដិបត្តិ នាម បញ្ញាយ ហោតិ, តស្សា ច សីលំ សមាធិ ច មូលន្តិ អាហ “**សីលសមាធយោ វា អាទី**”តិ។ យស្មា បញ្ញា អនុពោធបដិវេធវសេន ទុវិធា, តស្មា តទុភយំ គណ្ហន្តោ “**វិបស្សនាមគ្គា មជ្ឈ**”ន្តិ អាហ។ បញ្ញានិប្ផត្តិ ផលកិច្ចំ, និព្ពានសច្ឆិកិរិយា បន សម្មាបដិបត្តិយា បរិយោសានំ តតោ បរំ កត្តព្ពាភាវតោតិ អាហ “**ផលនិព្ពានានិ បរិយោសាន**”ន្តិ។ ផលគ្គហណេន ហិ សឧបាទិសេសនិព្ពានំ គយ្ហតិ, ឥតរេន ឥតរំ, តទុភយវសេន បដិបត្តិយា ឱសានន្តិ អាហ “**ផលនិព្ពានានិ បរិយោសាន**”ន្តិ។ “តស្មាតិហ ត្វំ, ភិក្ខុ, អាទិមេវ វិសោធេហិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ, ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩) វចនតោ សីលទិដ្ឋុជុកតាយ មគ្គកភូតា វិបស្សនា, តទធិដ្ឋានា សីលសមាធីតិ ឥមេ តស្ស សាសនស្ស មូលន្តិ អាហ “**សីលសមាធិវិបស្សនា វា អាទី**”តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

កិញ្ចាបិ អវយវវិនិមុត្តោ សមុទាយោ នត្ថិ, យេសុ បន អវយវេសុ សមុទាយរូបេន អបេក្ខិតេសុ គាថាតិ សមញ្ញា, តំ តតោ ភិន្នំ វិយ កត្វា ទស្សេន្តោ “**ចតុប្បទិកគាថាយ តាវ បឋមបាទោ**”តិអាទិមាហ។ បញ្ចបទឆប្បទានំ គាថានំ អាទិបរិយោសានគ្គហណេន ឥតរេ ទុតិយាទយោ តយោ ចត្តារោ វា មជ្ឈន្តិ អវុត្ត

សិទ្ធមេវាតិ ន វុត្តំ។ **ឯកានុសន្ធិកសុត្តស្សា**តិ ឥទំ ពហុវិភាគំ យថានុសន្ធិនា ឯកានុសន្ធិកំ សុត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឥតរស្ស បន តេយេវ ទេសេតព្ពធម្មវិភាគេន អាទិមជ្ឈបរិយោសានភាគា លព្ភន្តិ។ **និទាន**ន្តិ កាលទេសក បរិសាទិ-អបទិសនលក្ខណាទិកោ អត្ថោ។ **ឥទមវោចា**តិ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន តទវសេស និគមនបាឡឹ សង្គណ្ហាតិ។ **អនេកានុសន្ធិកស្ស** សហ និទានេន បឋមោ អនុសន្ធិ អាទិ។ សហ និគមនេន បច្ឆិមោ បរិយោសានំ, ឥតរេន មជ្ឈិមន្តិអាទិមជ្ឈបរិយោសានានិ វេទិតព្ពានិ។

សាត្ថកន្តិ អត្ថសម្បត្តិយា សាត្ថកំ កត្វា។ **សព្យញ្ជន**ន្តិ ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា សព្យញ្ជនំ។ សម្បត្តិ ច នាម បរិបុណ្ណព្យញ្ជនតាតិ អាហ “**ព្យញ្ជនេហិ...បេ.... ទេសេតា**”តិ។ **សកលបរិបុណ្ណ**ន្តិ សព្ពសោ បរិបុណ្ណំ សីលាទិបញ្ច ធម្មក្ខន្ធបារិបូរិយា។ **និរុបក្កិលេសំ** ទិដ្ឋិមានាទិឧបក្កិលេសាភាវតោ។ អវិសេសតោ តិស្សោ សិក្ខា សកលេ សាសនេ ភវន្តិ។ **ធម្មោ**តិ បន ព្រហ្មចរិយំ វា សន្ធាយ វុត្តំ “កតមេសានំ ខោ, ភន្តេ, ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ព្រហ្មចរិយំ ចិរដ្ឋិតិកំ អហោសី”តិអាទីសុ (បារា. ១៨) វិយ។ **ទុកូលសាណិយា បដិច្ឆន្នា វិយ**, ន តុ បាការ សេលាទិបដិច្ឆន្នា វិយ។ តេន ធម្មនិរុត្តិយា សកលកិលេសានំ បហានានុភាវំ វទតិ។ **អលាភបរិហានិយា**, ន លទ្ធ បរិហានិយា។ **អឌ្ឍឌ្ឍានី**តិ បញ្ចសតាធិកានិ តីណិ បាដិហារិយសហស្សានិ។ **សាត**ន្តិ សុខំ។

ទុតិយមារបាសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សប្បសុត្តវណ្ណនា

១៤២. សុរាការកានន្តិ បិដ្ឋសុរាយោជនកានំ។ កោសលានំ ឥស្សរោតិ កោសលោ, កោសលរាជស្ស អយន្តិ **កោសលិកា។ បរិភោគបាតី**តិ ភត្តបរិភោជនត្ថាយ បាតិ បរិភោគបាតិ។ **កម្មារុទ្ធនបណាឡិយា**តិ កម្មារុទ្ធនបណាឡិមុខេ។ **ធមមានាយា**តិ ធមិយមានាយ។ តំ បន យស្មា ភស្តវាតេហិ បូរិតំ នាម ហោតិ, តស្មា “**ភស្តវាតេន បូរិយមានាយា**”តិ វុត្តំ។ **និយាមភូមិយ**ន្តិ ភគវតោ បដិសល្លានដ្ឋានេ **សញ្ចរន្តំ** មារំ មំសចក្ខុនាវ **ទិស្វា**។ តេនាហ “វិជ្ជុលតាលោកេនា”តិ។

សេយ្យត្ថាយាតិ សេយ្យានិសំសាយ។ តេនាហ “**បស្សាមី**”តិអាទិ។ **អត្តសញ្ញតោ**តិ អត្តភាវេន សំយតោ។ តេនាហ “**សំយតត្តភាវោ**”តិ។ **តំសណ្ឋិតស្សា**តិ តស្មឹ ហត្ថបាទកុក្កុច្ចរហិតេ ពុទ្ធមុនិម្ហិ អវដ្ឋិតស្ស។ **វោស្សជ្ជ ចរេយ្យ តត្ថ សោ**តិ ឥមិនា ភគវា តំ ព្យាករមានោ វិភីសិកា ពុទ្ធានំ កឹ ករិស្សតិ ភយាភាវតោ? កេវលំ បន អនដ្ឋវលិកំ ឧប្បីឡេន្តោ វិយ ត្វមេវ អាយាសំ អាបជ្ជិស្សសីតិ មារំ សន្តជ្ជេតិ។

ភេរវាតិ អវីតរាគានំ ភយជនកា។ **តត្ថា**តិ តំនិមិត្តំ។ **ចលេយ្យា**តិ ភិជ្ជេយ្យ។ **សត្តិសល្ល**ន្តិ សត្តិសង្ខាតំ បុថុសល្លំ។ **ឧរស្មិំ ចារយេយ្យុ**ន្តិ ផាសុំ វិជ្ឈិតុំ បបេយ្យុំ ឧគ្គិរេយ្យុំ។ **ខន្ធូបធីសូ**តិ ខន្ធសង្ខាតេសុ ឧបធីសុ។ **តាណំ ករោន្តិ នាមា**តិ តតោ ភយនិមិត្តតោ អត្តនោ តាណំ ករោន្តិ នាម។

សប្បសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សុបតិសុត្តវណ្ណនា

១៤៣. ឧត្តុគាហាបនត្ថំ ជោរិត្វា, ន រជោជល្លវិក្ខាលនត្ថំ។ តេនាហ “**ពុទ្ធានំ បនា**”តិអាទិ។ **ធោតបាទកេ គេហេ**តិ ធោតបាទេហិ អក្កមិតព្ពកេ។ **វត្តភេទោ នាម នត្ថិ** ធម្មស្សាមិភាវតោ។ **វត្តសីសេ ឋត្វា ធោវន្តិ** អញ្ញេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនត្ថំ។ **សោប្បបរិគ្គាហកេនា**តិ ឯត្ថ **សោប្បំ** នាម និទ្ទាយ អន្តរន្តរា បវត្តកិរិយមយចិត្តប្បវត្តិ រហិតា និរន្តរភវង្គសន្តតីតិ តំ សភាវតោ បយោជនតោ កាលបរិច្ឆេទតោ បរិគ្គាហកំ ឧបរិនិទ្ទេសសតិសម្បជញ្ញំ សន្ធាយ វុត្តំ “**សោប្បបរិគ្គាហកេន សតិសម្បជញ្ញេនា**”តិ។ កេចិ បន “និទ្ទាសោប្បនា”តិ វទន្តិ, តំ ភគវតោ សោប្បំ ហីឡេន្តោ វទតិ។

កឹ នូតិ ឯត្ថំ **កិន្តិ** ហេតុនិស្សក្កេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “**កស្មា នុ សុបសី**”តិ? **ទុព្ភគោ** វុច្ចតិ និស្សិរិកោ ភិន្នភគោ, សោ បន មតសទិសោ វិសញ្ញិសទិសោ ច ហោតីតិ អាហ “**មតោ វិយ វិសញ្ញី វិយ ចា**”តិ។

អាទិនាតិ **អាទិ**-សទ្ទេន “ពាហិរស្ស ឧបាទាយ អង្គារសា”តិអាទិនា (វិភ. ៨៤២) អាគតំ តណ្ហាកោដ្ឋាសំ សង្គណ្ហាតិ។ **តត្ថ តត្ថ វិសត្តតាយា**តិ តម្ហិ តស្មឹ អារម្មណេ វិសេសតោ អាសត្តភាវេន។ វិសស្ស ទុក្ខនិព្ពត្តក កម្មស្ស ហេតុភាវតោ **វិសមូលតា** វិសំ វា ទុក្ខទុក្ខាទិភូតវេទនា មូលំ ឯតស្សាតិ **វិសមូលា**, តណ្ហា។ តស្ស

រូបាទិកស្ស ទុក្ខស្ស បរិភោគោ, ន អមតស្សាតិ **វិសបរិភោគតា។ កត្ថចិ នេតុ**ន្តិ កត្ថចិ ភវេ សព្ពថា នេតុំ? **បរិក្ខយា**តិ សព្ពសោ ខីណត្តា។ **តុយ្ហំ កឹ ឯត្ថា**តិ សព្ពបធិបរិក្ខយា សុទ្ធស្ស មម បដិបត្តិយំ តុយ្ហំ កឹ ឧជ្ឈាយនំ? កេវលំ វិឃាតោយេវ តេតិ ទស្សេតិ។

សុបតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នន្ទតិសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

នន្ទតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមអាយុសុត្តវណ្ណនា

១៤៥. **បណ្ណាសំ វា វស្សានិ ជីវតិ** វស្សសតតោ ឧបរិ សេយ្យថាបិ ថេរោ អនុរុទ្ធោ។ **សដ្ឋិ វា វស្សានិ** សេយ្យថាបិ ថេរោ ពាកុលោ។ បដិហរិត្វា បច្ចនីកភាវេ សាតំ សុខំ ឯតស្សាតិ បច្ចនីកសាតោ, តព្ភាវោ **បច្ចនីកសាតតា**, តាយ។ **អភិភវិត្វា អភាសិ** បដិវចនំ ជានមានោវ។

ន ហីឡេយ្យ ន ជិគុច្ឆេយ្យ។ **ឯវ**ន្តិ សោ ទារកោ វិយ កិញ្ចិ អចិន្តេន្តោ សប្បុរិសោ ចរេយ្យ, ឯវំ ហិស្ស ចិត្តទុក្ខំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **បជ្ជលិតសីសោ វិយ ចរេយ្យា**តិ យថា បជ្ជលិតសីសោ បុរិសោ អញ្ញំ កិញ្ចិ អកត្វា តស្សេវ វូបសមាយ វាយមេយ្យ, ឯវំ សប្បុរិសោ អាយុំ បរិត្តន្តិ ញត្វា តេនេវ នយេន សព្ពសង្ខារគតំ អនិច្ចំ, អនិច្ចត្តា ឯវ ទុក្ខំ, អនត្តាតិ វិបស្សនម្បិ ឧិតវិត្វា តំ ឧស្សុក្កាបេន្តោបិ សង្ខារវិគមាយ ចរេយ្យ បដិបជ្ជេយ្យ។

បឋមអាយុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយអាយុសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. **នេមីវា**តិ នេមិសីសេន ចក្កំ វទតិ។ **កុព្ពរំ អនុបរិយាយតី**តិ កុព្ពរំ អនុបរិវត្តតិ។ តថាភូតោ បន សោ តំ អជហន្តោវាតិ អាហ "**ន វិជហតី**"តិ។ **អាយុ អនុបរិយាយតី**តិ មច្ចានំ អាយុ គតម្បិ បច្ចាគច្ឆតីតិ ភគវតោ បដាណិ ហុត្វា វទតិ, ភគវា បន តំ អភិភវិត្វា "អច្ចយន្តិ អហោរត្តា"តិអាទិនា អាយុនោ អច្ចយគមនមរណតំយេវ បវេទេសិ។

ទុតិយអាយុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. បាសាណសុត្តវណ្ណនា

១៤៧. **បវិជ្ឈី**តិ បព្ពតំ សព្ពតោ បវត្តេន្តោ តតោ តតោ និស្សជ្ជិ។ **សកល**ន្តិ សព្ពភាគវន្តំ, និស្សេសន្តិ អត្ថោ។

បាសាណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កីន្នុសីហសុត្តវណ្ណនា

១៤៨. **វិចក្កុកម្មាយា**តិ វិចក្កុភាវកាមតាយ។ យថា សា ភគវតោ ទេសិយមានំ ធម្មំ អត្តនោ បញ្ញាចក្ខុនា ន បស្សិតុំ សក្កោតិ, ឯវំ កាតុំ កាមតាយ។ តេនាហ "**បរិសាយា**"តិអាទិ។ **វិនាសេតុំ ន សក្កោតិ** ភេរវារម្មណេ ភាយនស្សេវ អភាវតោ។ **ទសពលប្បត្តា**តិ ទសហិ ពលេហិ សមន្នាគតា។

កីនុសីហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សកលិកសុត្តវណ្ណនា

១៤៩. មន្ទភាវនាតិ ជឡភាវេន **មោមូហភាវនា**តិ មហាមូឡ្ហភាវេន។ **កព្ពករណេន មត្តោ**តិ កព្ពកិរិយាបសុតតាទិវសេន មត្តោ កព្ពំ កត្វា។ **កិមិទំ សោប្បសេវា**តិ ឥទំ តវ សោប្បំ កិមត្ថំ, បុរិសេន នាម បុរិសត្តករេន ភវិតព្ពំ, ន សោប្បតិយេវ។ **អត្ថំ សមាគន្ធា**តិ បរមត្ថំ និព្ពានំ សម្មា អាគន្ធា អធិគន្ធា។ **អសង្គ... បេ.... នត្ថិ** សព្ពសោ សិទ្ធត្ថភាវតោ។ **ជគ្គន្តោ**តិ ជាគរន្តោ បុរិសោ វិយ, **ន ភាយាមិ** ភយហេតូនំ អភាវា។ **នានុតបន្តិ** សព្ពត្ថ សព្ពទាបិ វិស្សដ្ឋភាវតោ, **មាមន្តិ** មមំ។ គាថាសុខត្ថញ្ហិ ទីឃំ កត្វា វុត្តំ។ **ឋិតត្តា**តិ ឧទ្ទេស បរិបុច្ឆាយ បរិច្ឆិជ្ជត្តា។ **ហានិន្តិ** កស្សចិ ជានី។

សកលិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បតិរូបសុត្តវណ្ណនា

១៥០. អនុរុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ អនុរោធោ, រាគោ។ វិរុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ វិរោធោ, បដិឃោ។ តេសុ **អនុរោធ វិរោធេសុ** តន្និមិត្តំ **សជ្ជតិ នាម** សង្គំ ករោតិ នាម, អនុរោធវិរោធុប្បាទនមេវ ចេត្ថ សជ្ជនំ។ **យទញ្ញមនុសាសតី**តិ យំ អញ្ញេសំ អនុសាសនំ, តំ តេសំ ហិតេសនំ អនុកម្បនំ, តស្មា អនុកម្បកេ ហិតេសកេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ អនុរោធវិរោធេ អារោបេត្វា វិកប្បនត្ថំ មិច្ឆា វទសីតិ។

បតិរូបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មានសសុត្តវណ្ណនា

១៥១. អាកាសេ ចរន្តេតិ បញ្ចាភិញ្ញេ សន្ធាយ វទតិ។ អន្តលិក្ខេ ចរន្តេបិ កិច្ចសាធនតោ **អន្តលិក្ខចរោ**។ មនសិ ជាតោតិ **មានសោ**។ តំ បន មនសន្តានសម្បយុត្តតាយាតិ អាហ “**មនសម្បយុត្តោ**”តិ។

មានសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បត្តសុត្តវណ្ណនា

១៥២. បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ លក្ខណាទីនិ ចេវ សមុទយញ្ច អស្សាទាទីនវនិស្សរណានិ ច គហេត្វា សម្មា តេសំ លក្ខណាទីនំ គហណំ ហោតីតិ អាហ “**បញ្ច ឧបាទានក្ខន្ធេ អាទិយិត្វា**”តិ។ រុប្បនវេទិយនសញ្ជាននអភិសង្ខរណវិជាននានិ **ខន្ធានំ សភាវលក្ខណានិ។ អាទិ**-សទ្ទេន រសបច្ចុបដ្ឋាន បទដ្ឋានានិ ចេវ សមុទយាទីនិ ច សង្គណ្ហាតិ។ **ទស្សេតី**តិ បច្ចក្ខតោ ទស្សេតិ, ហត្ថាមលកំ វិយ បាកដេ វិភូតេ កត្វា វិភាវេតិ។ **គណ្ហាបេតី**តិ តេ ធម្មេ មនសា អនុបេក្ខិតេ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធេ ករោន្តោ ឧគ្គណ្ហាបេតិ។ **សមាទានមេ្ហី**តិ តត្ថ អត្ថស្ស សម្មទេវ អាទិយនេ ឧន្ធានញ្ច សម្មសនវសេន អញ្ញធម្មវសេន សមាទិយនេ។ **បដិវិទ្ធគុណេនា**តិ តាយ ទេសនាយ, តំ និស្សាយ បច្ចត្តបុរិសការេន ច តេសំ បដិវិទ្ធគុណេន ។ **ជោតាបេតី**តិ តេសំ ចិត្តសន្តានំ អស្សទ្ធិយាទិកិលេសមលវិធមនេន បភស្សរំ ករោតិ។ **អដ្ឋី កត្វា**តិ តាយ ទេសនាយ បាបេតព្ពំ អត្ថំ បយោជនំ ទទ្ធំ កត្វា។ តេនាហ “**អយំ នោ**”តិអាទិ។ **កម្មការកចិត្តំ** នាម ឱតរណចិត្តំ។ “យោនិសោមនសិការបុព្ពកំ វិបស្សនាចិត្ត”ន្តិ កេចិ។ **ឱហិតសោតា**តិ អនញ្ញវិហិតតាយ ធម្មស្សវនាយ អប្បិត សោតា, តតោ ឯវ តទត្ថំ **ឋបិតសោតា**។

ឯតេ រូបាទយោ ខន្ធេ យញ្ច សង្ខតំ សមិទ្ធបច្ចយេហិ កតំ, តញ្ច “ឯសោ អហំ ន ហោមិ, ឯតំ មយ្ហំ ន ហោតី”តិ បស្សន្តោតិ យោជនា។ ខេមោ អត្តាតិ ខេមត្តា, តំ **ខេមត្តំ**។ តេនាហ “**ខេមិភូតំ អត្តភាវ**”ន្តិ។ **បរិយេ សមានា** មារសេនា។

បត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

១៥៣. សញ្ជាយតិ ឯតស្មាតិ សញ្ជាតិ, សោ ឯវ សម្បយុត្តធម្មោ សមោសរតិ ឯត្ថាតិ សមោសរណំ, សោ ឯវ អត្ថោ, តេន **សញ្ជាតិសមោសរណដ្ឋេន។ ភយភេរវំ សទ្ទន្តិ** ភាយតិ ឯតស្មាតិ **ភយំ,** តទេវ យស្ស កស្សចិ ភេរវាវហត្តា **ភេរវំ**, ទេវាទិសទ្ទន្តិ អត្ថោ។ វិគតវលាហកេ ទេវេ ឧប្បាតវសេន ឧប្បជ្ជនកសទ្ទោ **ទេវទុន្ទុភិ**។ អសនិបាតាទិសទ្ទោ **អសនិបាតសទ្ទោ។ ឧន្ទ្រីយតីតិ** វិបរិវត្តតិ។ **លោកោ អធិមុច្ឆិតោតិ** អតិឋទ្ធកាយោ វិយ មុច្ឆំ អាបន្នោ។ **មារស្សាតិ** កិលេសមារស្ស។ **ឋានភូតន្តិ** បវត្តិដ្ឋានភូតំ។

ឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បិណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

១៥៤. **តត្ថ តត្ថាតិ** តស្មិំ តស្មិំ ញាតិមិត្តកុលេ។ **បាហុនកានីតិ** បហិតព្ពបណ្ណាការានិ។ **អាគន្តុកបណ្ណាការានីតិ** អាគន្តុកានំ ឧបគតានំ ទាតព្ពបណ្ណាការានិ។ **សយំចរទិវសេតិ** កុមារកានញ្ច កុមារិកានញ្ច សយំ អត្តនា ចរិតព្ពឆណទិវសេ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ **“សមវយជាតិគោត្តា”**តិអាទិមាហ។ សមវយសមជាតិកសមគោត្តាតិ បច្ចេកំ សម-សទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ គោត្តសមតា ច អាវាហវិវាហយោគ្យតាវសេន ទដ្ឋព្ពា, ន ឯកគោត្តតាវសេន។ **តតោ តតោ** តាមតោ។ **អញ្ញស្មិ** ទាតព្ពេ អសតិ។ ឆណវសេន បហិណិតុំ សម្បាទិតំ បូវំ **ឆណបូវំ។ តាសំ សម្បត្តិយាតិ** តាសំ ទានំ ធម្មស្សវនញ្ចាតិ តស្សា ទុវិធាយបិ សម្បត្តិយា។

ញាណំ នាម អាវជ្ជនបុព្ពកំ, តស្មា អជាននស្ស “អនាវជ្ជនតាយា”តិ ការណំ វត្វា សេសការណំ វទន្តោ **“ពុទ្ធាន”**ន្តិអាទិមាហ។ **ឧបចារភេទន្តិ** ពុទ្ធំ ទិស្វា មនុស្សេហិ កាតព្ពឧបចារស្ស ភិន្ទនំ។ **ភិន្ទិតុន្តិ** វិធមិតុំ។

ភគវា បនាតិ បនសទ្ទោ វិសេសត្ថជោតកោ។ តេន ន កេវលំ ភគវា ឧប្បណ្ឌនំ បរិហរន្តោ តំ គាមំ ន បុន បាវិសិ, អថ ខោ មារំ អនុកម្បន្តោតិ ឥទំ វិសេសំ ជោតេតិ។

ជនេសីតិ អបុញ្ញំ ជនេសិ, ជនេន្តោ ច យថា តតោ អាយតី ចិរតរំ មហន្តំ ទុក្ខំ និប្ផជ្ជិស្សតិ, ឯវំ និប្ផាទេសិ។ **អាសជ្ជនន្តិ** ឯត្ថ **នន្តិ** និបាតមត្តំ។ កិញ្ចតិ មទ្ទតិ អភិភវតីតិ កិញ្ចនន្តិ អាហ **“មទ្ទិតុំ សមត្ថ”**ន្តិ។

បិណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កស្សកសុត្តវណ្ណនា

១៥៥. **និព្ពានំ អបទិសិត្វាតិ** និព្ពានំ និស្សាយ និព្ពានគុណេ អារព្ភាតិ អត្ថោ។ **ហដហដកេសោតិ** ឥតោ ចិតោ ច វិកិណ្ណត្តា អាកុលាកុលកេសោ។ **ចក្ខុសម្ផស្សវិញ្ញាណាយតនន្តិ** ឯត្ថ យថា ចក្ខុគ្គហណេន ផស្សោ វិសេសិតោ, តេន ឯវ វិញ្ញាណាយតនំ។ តថា សតិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស ច គហណំ អាបជ្ជេយ្យាតិ។ ននុ ចេត្ថ ចក្ខុគ្គហណេន វិសេសិតត្តា ចក្ខុទ្វារិកានំ សព្ពេសំ វិញ្ញាណានំ គហណន្តិ? សច្ចមេតំ, តញ្ច ខោ បឋមេន ចក្ខុគ្គហណេនាតិ នាយំ ទោសោ។ **ភវង្គចិត្តន្តិ** អាវជ្ជនាយ អនន្តរបច្ចយភូតមេវ អធិប្បេតន្តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“សាវជ្ជនក”**ន្តិ វុត្តំ, តស្មា **តទារម្មណម្បីតិ** ជវនចិត្តេន សហ តទារម្មណចិត្តម្បិ។ “វិញ្ញាណាយតន”ន្តិ ច វុត្តេ និម្មលមេវ។

“ចក្ខូ”តិ អវិសេសតោ វុត្តត្តា បន មារស្ស អយម្បិ អត្ថោ អាបន្នោតិ ទស្សេតុំ **“យំ លោកេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧបក្កុរិបក្កន្តិ** ចក្ខុបាករោគេន ឧបរិ ហេដ្ឋា ច សព្ពសោ បក្កំ កុថិតំ។ **ឯសេវ នយោតិ** ឥមិនា យំ លោកេ កុដ្ឋកិលាសគណ្ឌកច្ឆុអាទីហិ ឧបទ្ទុតំ វណបីឡកាទិវសេន បគ្ឃរន្តំ អសុចិ អន្តមសោ បរមជេគុច្ឆរូបម្បិ, សព្ពំ តំ តវេវ ហោតូតិ ឯវមាទី អបទិសតិ។

យំ ភណ្ឌកន្តិ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិខេត្តវត្ថាទិឧបករណំ គហដ្ឋា, បព្ពជិតា ច យំ បត្តចីវរាទី “មម ឥទ”ន្តិ អភិនិវិសន្តាវ វទន្តិ, **ឯតេសុ** បរិគ្គហត្ថេសុ ច តេសំ បរិគ្គាហកបុគ្គលេសុ ច តេ **ចិត្តំ យទិ អត្ថិ,** តានិ អារព្ភ តវ ចិត្តំ យទិ ភវតិ, ឯវំ ត្វំ តត្ថ ពទ្ធោ ឯវ ហោសីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ន មេ សមណ មោក្ខសី”**តិ។

យំ ភណ្ឌកំ វទន្តីតិ យថាវុត្តំ ឧបករណំ លោកេ ពហុជនា “មម ឥទ”ន្តិ វទន្តិ។ **ន តំ មយ្ហន្តិ** តំ មយ្ហំ ន ហោតិ, ន តត្ថ មម តណ្ហាវសេន មមន្តិ នត្ថិ។ **ន តេ អហន្តិ** យេ បុគ្គលា ឯត្ថ ពទ្ធា, តេបិ អហំ ន ហោមិ, តត្ថ មេ ទិដ្ឋិពទ្ធោ នត្ថិ។ **ន មេ មគ្គម្បិ ទក្ខសីតិ** ឯវំ សព្ពសោ ពទ្ធាភាវេន មុត្តស្ស មេ គតមគ្គម្បិ មារ ត្វំ ន ទក្ខសិ

ន បស្សិស្សសិ, យេ ភវាទយោ តុយ្ហំ វិសយា, តេសុ ភវយោនិគតិអាទីសុ មយ្ហំ គតមគ្គំ ន បស្សិស្សសិ ភវនិស្សដ្ឋត្តាតិ។

កស្សកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. រជ្ជសុត្តវណ្ណនា

១៥៦. អហនន្តិ ករណេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “**អហនន្តេនា**”តិ, បច្ចត្តេ ឯវ វា បច្ចត្តវចនំ, “អហនន្តោ ហុត្វា”តិ វចនសេសេន ភវិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អជិនន្តិ** អន្តោគធហេតុអត្ថំ វទតីតិ អាហ “**បរស្ស ធនជានឹ អករោន្តេនា**”តិ។ **អការាបេន្តេនាតិ** បរស្ស ធនជានឹ អការេន្តេន។ **អសោចន្តេនាតិ** ភោគព្យសនាទិវសេន បរំ អសោចន្តេន។ កស្មា ភគវា ឯវំ ចិន្តេសីតិ តត្ថ ការណមាហ “**ឥតី**”តិអាទិនា។ **រជ្ជេ វិជិតេ ទណ្ឌករបីឡិតេតិ** ធនទណ្ឌាទិទណ្ឌេន ចេវ ពលិនា ច ពាធិតេ។

ឥជ្ឈនកកោដ្ឋាសាតិ ចេតោវសិភាវាទិកស្ស សាធនកកោដ្ឋាសា។ **វឌ្ឍិតាតិ** ភាវនាបារិបូរិវសេន អនុព្រូហិតា។ **បុនប្បុនំ កតាតិ** ភាវនាយ ពហុលីករណេន អបរាបរំ បវត្តិតា។ **យុត្តយានន្តិ** យថា យុត្តាជញ្ញរថានំ សារថិនា អធិដ្ឋិតំ យថារុចិ បវត្តតិ, ឯវំ យថារុចិបវត្តិតំ គមិតា។ **បតិដ្ឋដ្ឋេនាតិ** អធិដ្ឋានដ្ឋេន។ **វត្ថុកតាតិ** សព្ពសោ ឧបក្កិលេសសោធនេន តទ្ធិវិសយតាយ បតិដ្ឋានភាវតោ សុវិសោធិតបរិស្សយវត្ថុ វិយ កតា។ **អវិជហិតាតិ** បដិបក្ខទូរីភាវតោ សុភាវិតភាវេន តំតំអធិដ្ឋានយោគ្យតាយ ន ជហាបិតា។ **និច្ចានុពទ្ធាតិ** តតោ ឯវ និច្ចំ អនុពទ្ធា វិយ កតា។ **សុបរិចិតាតិ** សុដ្ឋុ សព្ពភាគេន ភាវនានុបចយំ គមិតា។ **អវិរាធិតវេធិហត្ថោ វិយាតិ** អវិរជ្ឈនភាវេន វិរជ្ឈនហត្ថោ វិយ។ **សុដ្ឋុ សមារទ្ធាតិ** ភាវនាឧប្បត្តិយា សម្មទេវ សម្បាទិតា។ **ចិន្តេយ្យាតិ** អត្តុទ្ធារវសេន ចិន្តេយ្យ។

បព្ពតស្សាតិ បព្ពតោ អស្ស។ បព្ពតោ អស្សាតិ **បព្ពតោ ភវេយ្យ** កីទិសស្សាតិ អាហ “**សុវណ្ណស្សា**”តិអាទិ។ **ជាតរូបស្សាតិ** អាគបរូបសម្បន្នស្ស។ **ទ្វិក្ខត្តុម្បិ តាវ មហន្តោតិ** យត្តកោ សោ បព្ពតោ ហោតិ, ទ្វិក្ខត្តុំ តត្តកោ។ **ឯកស្សាតិ** ឯកស្សបិ បុគ្គលស្ស **នាលំ ន បរិយត្តោ** តណ្ហាយ ទុប្បូរណភាវា។ **ឯវំ ជានន្តោតិ** ឯវំ តណ្ហាយ ទុប្បូរណភាវាទីនវតំ ជានន្តោ។ **សមំ ចរេយ្យាតិ** បរវត្ថុបរាមាសាទី វិហាយ កាយាទីហិ សមមេវ បដិបជ្ជេយ្យ។

ទុក្ខំ តណ្ហានិទានំ, តណ្ហា កាមគុណនិទានា, តស្មា ទុក្ខស្ស តណ្ហាបច្ចយកាមគុណនិទានត្តំ វុត្តំ។ **តន្តិ** ទុក្ខំ។ **យតោនិទានំ ហោតីតិ** យំនិទានំ យំការណំ តំ បវត្តតិ។ **ឯវំ យោ អទក្ខីតិ** យោ បរិញ្ញាតវត្ថុកោ ឯវំ ទុក្ខំ តស្ស និទានភូតេ កាមគុណេ ច តថតោ បញ្ញាចក្ខុនា បស្សិ។ **កេន ការណេន នមេយ្យ?** តំ ការណំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ **កាមគុណឧបធិន្តិ** កាមគុណសង្ខាតំ ឧបធឹ។ សជ្ជតិ ឯត្ថាតិ **សង្គោ ឯសោ, លគ្គនមេតន្តិ ឯវំ វិទិត្វា**។ តមេវ កាមាភិភូតោ នប្បដិសេវេយ្យ ន លគ្គេយ្យាតិ ឯវំ វិនយាយ វូបសមាយ សិក្ខេយ្យាតិ។

រជ្ជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. សម្ពហុលសុត្តវណ្ណនា

១៥៧. ជដាចុម្ពដកេនាតិ សីសេ បដិមុក្កេន ជដាកលាបេន។ អបរិគ្គហព្រាហ្មណបព្ពជិតា ហិ ជដាយ ឧញ្ឆាចរិយំ ចរន្តិ។ **ឧទុម្ពរទណ្ឌញ្ចាតិ** អត្តកុត្តត្ថាយ គហិតំ តេសំ អប្បិច្ឆភាវប្បកាសនំ។ តេនាហ “**អប្បិច្ឆភាវប្បកាសនត្ថ**”ន្តិ។ **សីសំ ឱកម្បេត្វាតិ** ឯវត្ថ អតិវិយ សីសស្ស ឱកម្បិតភាវំ ទស្សេតុំ “**ហនុកេន ឧរំ បហរន្តោ អធោនតំ កត្វា**”តិ វុត្តំ។ **ជិវ្ហំ នីហរិត្វាតិ** លម្ពនចាលនវសេន មុខតោ និក្ខាមេត្វា។ តេនាហ “**ឧទ្ធ**”ន្តិអាទិ។ **តិសាខន្តិ** តិភង្គភកុដិ វិយ នលាដេ ជាតត្តា **នលាដិកំ**។ តេនាហ “**នលាដេ ឧដ្ឋិតំ វលិត្តយ**”ន្តិ, តិភង្គវលិកំ នលាដេ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អត្តនោវ តេលេតិ** អត្តនោវ បាបកម្មនិព្ពត្តកេ តេលេ, បចិតព្ពដ្ឋានគេហេតិ អធិប្បាយោ។

សម្ពហុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សមិទ្ធិសុត្តវណ្ណនា

១៥៨. មយ្ហំ លាភាតិ ឯវរូបស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សត្ថុស្ស បដិលាភោ, ឯវរូបស្ស ច នាម និយ្យានិកស្ស សទ្ធម្មស្ស បដិលាភោ, ឯវរូបានញ្ច សុប្បដិបន្នានំ សព្រហ្មចារីនំ បដិលាភោ, ឯតេ មយ្ហំ សុលទ្ធលាភា។ **មយ្ហំ សុលទ្ធ**ន្តិ យញ្ចេតំ មម និយ្យានិកសាសនេ បព្ពជ្ជា ឧបសម្បទា, តស្មិញ្ច អភិរតីតិ សព្ពញ្ចេតំ មយា សុលទ្ធំ។ យថា បនស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧប្បន្នោ, តំ ទស្សេតុំ **“សោ កិរា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ចរិតានុរូបវសេន គហិតំ **មូលកម្មដ្ឋានំ។ បាសាទិក**ន្តិ បសាទាវហំ។ **ឯវមហោសី**តិ **“លាភា វត មេ”**តិអាទិនា ឯវំ បរិវិតក្កោ អហោសិ។ **និសិន្នសទិសោ**តិ និសិន្នោ វិយ។ **តស្មិំយេវ ឋានេ**តិ យស្មិំ ឋានេ និសិន្នំ មារោ ឧបសង្កមិ, តស្មិំយេវ ឋានេ។ **តស្សា**តិ សមិទ្ធិត្ថេរស្ស។ **កម្មដ្ឋានំ សប្បាយ**ន្តិ កម្មដ្ឋានភាវនាយ អនុយុញ្ជនំ សប្បាយំ ឧបការាវហំ ភវិស្សតិ។

មយ្ហន្តិ មយា។ សតិ ច បញ្ញា ច **សតិបញ្ញា**, តា អរិយមគ្គេន ជាននសមត្ថនភាវេន អវពុទ្ធា។ ថេរោ កិរ តទា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេសិ។ **កាម**ន្តិ យថារុចិ។ កេចិ “កាមំ ករស្សូតិ អាយស្មតោ ‘កាមា’តិ មារស្ស អាលបន”ន្តិ វទន្តិ។ **វិភីសការហានី**តិ ភយានការហានិ។ **រូបានី**តិ វិប្បការានិ។ វិប្បការត្ថោបិ ហិ រូបសទ្ទោ **“រូបំ ទស្សេតិ អនប្បក”**ន្តិអាទីសុ វិយ។ **ន កម្បេស្សសី**តិ សមណធម្មករណតោ ន ចលិស្សសិ។

សមិទ្ធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. គោធិកសុត្តវណ្ណនា

១៥៩. បព្ពតស្ស បស្សេតិ បព្ពតបាទេ ឧបច្ចកាយំ។ សមយេ សមយេ លទ្ធត្តា **សាមយិកំ**។ តេនាហ **“អប្បិតប្បិតក្ខណេ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុច្ចតី”**តិ។ លោកិយវិមុត្តិ ហិ អនច្ចន្តបហាយិតាយ សមយវិមុត្តិ នាម, លោកុត្តរវិមុត្តិ អច្ចន្តបហាយិតាយ អសមយវិមុត្តិ។ តាហិ សមន្នាគតា “សមយវិមុត្តា, អសមយវិមុត្តា”តិ ច វុច្ចន្តិ។ **យាវ** បឋមជ្ឈាននិព្ពត្តនំ, តាវ **កស្មា បរិហាយីតិ** អត្ថោ? **សាពាធត្តា**តិ សរោគត្តា។ **វាតបិត្តសេម្ហវសេនា**តិ កទាចិ វាតបិត្តវសេន, កទាចិ វាតសេម្ហវសេន, ឧភិន្នម្បិ សន្និបាតវសេន។ **អនុសាយិកោ**តិ កាយំ អនុគន្ធា សយិតោ, យាប្យាមយភាវេន ឋិតោតិ អត្ថោ។ **សមាធិស្សា**តិ សមាធិភាវនាយ។ **ឧបការកធម្មេ** ឧតុភោជនាទិកេ។ **បូរេតុ**ន្តិ សមោធានេតុំ។ **បរិហាយី**តិ សវិរស្ស អកល្លភាវតោ។

អាហរេយ្យន្តិ ជីវិតហរណត្ថាយ ឧបនេយ្យំ។ **និពទ្ធា គតិ ហោតិ** កេវលំ ព្រហ្មលោកូបបត្តិតោ, ន សោតាបន្នាទីនំ វិយ បរិច្ឆិន្នភាវេន។ តេនាហ **“ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតី”**តិ។

ជលមានាតិ សមុជ្ជិតនិយតឥទ្ធិយា អនញ្ញសាធារណបរិវារសម្បត្តិយា ច សទេវកេ លោកេ ជលមានា។ មំសចក្ខុ ទិព្ពចក្ខុ ធម្មចក្ខុ បញ្ញាចក្ខុ សមន្តចក្ខូតិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ **ចក្ខុមា។ អានុភាវធរា**តិ អចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យពុទ្ធានុភាវសម្បន្នា។ អានុភាវបរិយាយោបិ ហិ ជុតិ-សទ្ទោ ហោតិ “ឥទ្ធិជុតិពលវីរិយូបបត្តី”តិអាទីសុ (ជា. ២.២២.១៥៨៩, ១៥៩៥) វិយ។ អនវសេសតោ មានំ សិយតិ សមុច្ឆិន្ទតីតិ អគ្គមគ្គោ **មានសំ**។ តន្និព្ពត្តនា បន អរហត្តស្ស មានសតា ទដ្ឋព្ពា។ **សីលាទីនី**តិ អនុត្តរសីលាទីនិ។ **សិក្ខមានោ**តិ សិក្ខានិ ភាវេន្តោ អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទេន្តោ។ ន ចិត្តភាវនា។ តេនាហ **“សករណីយោ”**តិ។ **ជនេ**តិ សត្តស្ស កាយេ, សទេវកេ លោកេតិ អត្ថោ។ **វិស្សុតា**តិ អនញ្ញសាធារណេហិ សីលាទិគុណេហិ វិស្សុតា។

វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វាតិ ឧប្បន្នំ ទុក្ខវេទនំ បដិច្ច ឧប្បន្នអត្តកិលមថំ អនុប្បាទនវសេន វិក្ខម្ភេត្វា **តំយេវ វេទនំ បរិគ្គហេត្វា** បវត្តវិបស្សនា វីថិមេវ ឱតរតីតិ កត្វា **មូលកម្មដ្ឋាន**ន្តិ វុត្តំ។ **“សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្ពាយី”**តិ វត្វា តស្ស បភេទំ វិភជិត្វា ឥធាធិប្បេតំ ទស្សេតុំ **“សមសីសី នាម តិវិធោ ហោតី”**តិអាទិមាហ។ ឥរិយាបថវសេន សមសីសី **ឥរិយាបថសមសីសី**។ ឯស នយោ សេសទ្វយេបិ។

ឥរិយាបថកោបនញ្ញាតិ ឥរិយាបថេហិ អសមាយោគោ។ **ឯកប្បហារេនេវា**តិ ឯកវេលាយមេវ។ **បរិនិព្ពានវសេនា**តិ អនុបាទិសេសបរិនិព្ពានវសេន, ន កិលេសក្ខយមត្តេន។ **ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ ទ្វីសុ នយេសុ។ ឯវំ សតិ តេនេវ ឥរិយាបថេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តេនេវ ឥរិយាបថេន, ឯកស្មិំ អន្តោរោគេយេវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា តេនេវ រោគេន បរិនិព្ពាយន្តា ខីណាសវា ពហវោបិ សមសីសិនោ ឯវ សម្ភវេយ្យុំ។ តស្មា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សីសញ្ចេត្ថ តេរស – បលិពោធសីសំ តណ្ហា, ពន្ធនសីសំ មានោ, បរាមាសសីសំ ទិដ្ឋិ, វិក្ខេបសីសំ ឧទ្ធច្ចំ, កិលេសសីសំ អវិជ្ជា, អធិមោក្ខសីសំ សទ្ធា, បគ្គហសីសំ វីរិយំ, ឧបដ្ឋានសីសំ សតិ, អវិក្ខេបសីសំ សមាធិ, ទស្សនសីសំ បញ្ញា, បវត្តិសីសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, គោចរសីសំ វិមោក្ខោ, សង្ខារសីសំ និរោធោតិ។ ឥមេសុ តេរសសុ សីសេសុ បលិពោធសីសាទីនិ បវត្តិសីសញ្ច បរិយាទិយិតព្ពានិ, អធិមោក្ខសីសាទីនិ បរិយាទាយកានិ, បរិយាទាយកផលំ គោចរសីសំ។ តញ្ហិ វិសយជ្ឈត្តំ ផលំ វិមោក្ខោ, បរិយាទាយកស្ស មគ្គស្ស ផលស្ស ច អារម្មណំ សង្ខារសីសំ សង្ខារវិវេកភូតោ និរោធោតិ បរិយាទិយិតព្ពានំ បរិយាទាយកផលារម្មណានំ សហ វិយ សំសិទ្ធំ ទស្សនេន សមសីសិភាវំ ទស្សេតុំ បដិសម្ភិទាយំ តេរស សីសានិ វុត្តានិ។ ឥធ បន “អបុព្ពំ អចរិមំ អាសវបរិយាទានញ្ច ហោតិ ជីវិតបរិយាទានញ្ចា”តិ (បុ. ប. ១៦) វចនតោ តេសុ កិលេសបវត្តសីសានមេវ វសេន យោជនំ ករោន្តោ **“ឯត្ថ ច បវត្តិសីស”**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ បវត្តិសីសំ បវត្តតោ វុដ្ឋហន្តោ មគ្គោ ចុតិតោ ឧទ្ធំ អប្បវត្តិករណវសេន យទិបិ បរិយាទីយតិ, យាវ បន ចុតិ, តាវ បវត្តិសព្ភាវតោ **“បវត្តិសីសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ចុតិចិត្តំ ខេបេតី”**តិ អាហ។ កិលេសបរិយាទានេន បន មគ្គចិត្តេន អត្តនោ អនន្តរំ វិយ និប្ផាទេតព្ពា បច្ចវេក្ខណវារា ច កិលេសបរិយាទានស្សេវ វារាតិ វត្តព្វតំ អរហន្តិ។ “វិមុត្តស្មិំ វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតី”តិ (ម. និ. ១.៧៨; សំ. និ. ៣.១២) វចនតោ បច្ចវេក្ខណបរិសមាបនេន កិលេសបរិយាទានំ សមាបិតំ នាម ហោតិ, តំ បន បរិសមាបនំ យទិ ចុតិចិត្តេន ហោតិ, តេនេវ ជីវិតបរិសមាបនញ្ច ហោតីតិ ឥមាយ វារចុតិសមតាយ កិលេសបរិយាទានជីវិតបរិយាទានានំ អបុព្ពាចរិមតា វេទិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ **“ទ្វិន្នំ ចិត្តានំ ឯកតោ ឧប្បាទោ នត្ថី”**តិអាទិមាហ។ **ទ្វិន្នំ ចិត្តាន**ន្តិ ចុតិចិត្តមគ្គចិត្តានំ។ **តន្តិ** បច្ចវេក្ខណំ បរិបុណ្ណជវនចិត្តានំ សត្តក្ខត្តុំ បវត្តិយា, អបរិបុណ្ណានំ វា បញ្ចក្ខត្តុំ បវត្តិយា។ កិញ្ចាបិ **“ឯកោ វា ទ្វេ វា”**តិ វុត្តំ យថា “ឯកំ វា ទ្វេ វា តទារម្មណចិត្តានី”តិ, ហេដ្ឋិមន្តេន បន ទ្វេ បវត្តន្តិ។

ឧប្បាដេត្វាតិ ឧទ្ធរិត្វាតិ អត្ថោ។ **អនុបាទិសេសេនា**តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានេន។

ធូមាយិតត្តន្តិ ធូមស្ស វិយ អយិតភាវំ បវត្តិអាការំ។ ធូមសទិសា វលាហកា **ធូមវលាហកា**, តិមិរវលាហកា, យេ មហិកា “តិមិរ”ន្តិ វុច្ចន្តិ។ **អប្បតិដ្ឋិតេនា**តិ បតិដ្ឋំ អលភន្តេន។ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ឯតំ ករណវចនំ, អនុប្បត្តិធម្មេនាតិ អត្ថោ។ សតិ ហិ ឧប្បាទេ បតិដ្ឋិតំ នាម សិយា, អដ្ឋកថាយំ បន យទេវ តស្ស វិញ្ញាណស្ស អប្បតិដ្ឋានការណំ, តទេវ បរិនិព្ពានការណន្តិ វុត្តំ **“អប្បតិដ្ឋិតការណា”**តិ។

សោកេន ផុដ្ឋស្សាតិ “អផលោ វត មេ វាយាមោ ជាតោ”តិ សោកេន អភិភូតស្ស។ **អភស្សថា**តិ ពលវសោកាភិតុន្នស្ស សតិសម្មោសា សិថិលំ គហិតា ភស្សិ បតិតា សា កច្ឆា។

គោធិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សត្តវស្សានុពន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៦០. យស្មា កបិលវត្ថុតោ និក្ខន្តកាលតោ បដ្ឋាយ មារោ ឱតារាបេក្ខោ លោកនាថំ អនុពន្ធិតុំ អារទ្ធោ, តស្មា វុត្តំ **“បុរេ ពោធិយា ឆព្ពស្សានី”**តិ។ **អតិគហេត្វា**តិ អនុគន្ត្វា តស្ស យថារុចិ បដិបត្តិ អនុវត្តោ វិយ ហុត្វា។

អវជ្ឈាយន្តោតិ បជ្ឈាយន្តោ។ **ជិតោ** វិត្តបរាជិតោ អសិ នុ។ **បមាណាតិក្កន្ត**ន្តិ គរុតរំ។

ខនិត្វា ឧម្មូលេត្វា។ កាមាសវាទីនិ បជហន្តោ **អនាសវោ**។

បេហីតិ អបេហិ។ **ជារគាមិនោ**តិ ជារង្គមនសីលា។ តេកាលិកោ អយំ គាមិ-សទ្ទោតិ អាហ **“យេបី”**តិអាទិ។

មារវិសូកានីតិ មារកណ្ដកានិ កណ្ដកសទិសានិ មារស្ស ទុរាចារានិ។ **វិរុទ្ធសេវិតានិ** វិរោធវសេន គាសំយេវ វេវចនានិ។ តានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ **“អប្បមាយូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **និព្ពេជនីយា**តិ និព្ពេទទាយិកា។ **ឧក្កណ្ឋនីយា**តិ ឧក្កណ្ឋាវហា។

វិកប្បវសេន វេទិតព្ពោ ឱបម្មបរិកប្បវិសយត្តា តស្ស កិរិយាបទស្ស។ តេនាហ **“អនុបរិគច្ឆេយ្យា”**តិ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ មេទវណ្ណវត្ថុស្មឹ។ **មុទុ**ន្តិ មុទុមធុរសំ **វិន្ទេយ្យាម** បដិលភេយ្យាម។ **អស្សាទោ**តិ អស្សាទេតព្ពោ។

សត្តវស្សានុពន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មារធីតុសុត្តវណ្ណនា

១៦១. ចិន្តេសីតិ សោកវសិកោ ហុត្វា ចិន្តយិ។ **គណិការហត្ថិនិយោ**តិ ទីបកករេណុយោ។ **ឯកសតំ ឯកសត**ន្តិ ឯកសតំ ឯកសតំ បច្ចេកំ សតំ សតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ឯកេកំ សតំ សតំ កត្វា**”តិ។ **កុមារិវណ្ណសត**ន្តិ កុមារិត្ថីនំ អត្តភាវានំ សតំ។ តា កិរ បឋមំ កញ្ញារូបេន អត្តានំ ទស្សេសុំ។ អនុបគតបុប្ផានញ្ហិ សមញ្ញា កញ្ញាតិ។ បុន យថាវុត្តកុមារិរូបេន ឧបគតបុប្ផា ហិ កុមារី។ បុន វធុការូបេន។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**អវិជាតវណ្ណសត**”ន្តិ ។ តតិយវារេ យុវតិរូបេន។ វិជាតា ហិ ឥត្ថី អនតិក្កន្តមជ្ឈិមវយា យុវតី។ ឯត្តាវតា ពាលា តរុណី បោរីតិ តិវិធាសុ ឥត្ថីសុ បុរិមា ទ្វេ ទស្សិតា, បរិយោសានវារេសុ មនុស្សជាតិកានំ មនុស្សិត្ថិយោវ វុច្ចន្តីតិ តេន មនុស្សរូបេន តា អត្តានំ ទស្សេសុំ។

អត្ថស្ស បត្តិន្តិ ឯកន្តតោ ហិតានុប្បត្តិំ។ **ហទយស្ស សន្តិ**ន្តិ បរមចិត្តូបសមំ។ **កិលេសសេន**ន្តិ កាមគុណសង្ខាតំ បឋមំ កិលេសសេនំ។ សា ហិ កិលេសសេនា អច្ឆរាសង្ឃាតសភាវាបិ បដិបត្ថយមានា បិយាយិតព្ពតច្ឆិតព្ពរូបភាវតោ បិយរូបសាតរូបា នាម អត្តនោ កិច្ចវសេន។ **ឯកោ អហំ ឈាយន្តោ**តិ គណសង្គណិកាយ កិលេសសង្គណិកាយ ច អភាវតោ ឯកោ អសហាយោ អហំ លក្ខណូបនិជ្ឈានេន និជ្ឈាយន្តោ។ **អនុពុជ្ឈិ**ន្តិ អនុក្កមេន មគ្គបដិបាដិយា ពុជ្ឈិំ បដិពុជ្ឈិំ។ **តស្មា**តិ យថាវុត្តវិវេកសុខសមធិគមនិមិត្តំ។ **អករណោនា**តិ មិត្តសន្ថវស្ស អករណេន។ **សក្ខី**តិ សក្ខិភាវោ។

កតមេន វិហារេនាតិ ឈានសមាបត្តីនំ កតមេន វិហារេន។ ឥធ ទុតិយបទស្ស អត្ថោ វិស្សជ្ជនគាថាវណ្ណនាយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ អនាមន្តេន “**តំ បុគ្គល**”ន្តិ សម្មុខា ឋិតម្បិ ភគវន្តំ អសម្មុខា វិយ កត្វា វទតិ, កថំ ត្វន្តិ អត្ថោ។

“**អវិតក្កឈាយី**”តិ វត្តមានត្តា អយមេវេត្ថ កាយបស្សទ្ធិ វេទិតព្ពាតិ អាហ “**ចតុត្ថជ្ឈានេន អស្សាសបស្សាសកាយស្ស បស្សទ្ធត្តា បស្សទ្ធកាយោ**”តិ។ បុញ្ញាភិសង្ខារាទិកេ **កម្មាភិសង្ខារេ**។ កាមាលយាទីនំ អភាវតោ **អនាលយោ។ ន សរតី**តិ ន សរតិ។ រាគវសេន ហិ សត្តា សំសារមនុសរន្តិ។ **ន ថិនោ**តិ ន ថិនមិទ្ធចិត្តោ។ មោហវសេន ហិ សត្តា ថិនមិទ្ធំ អាបជ្ជន្តីតិ។ **ទិយឌ្ឍកិលេសសហស្ស**ន្តិ **ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គេ** (វិភ. ៨៤២, ៩៧៦) អាគតេសុ អដ្ឋសុ កិលេសសតេសុ អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ អបនេត្វា សេសា បញ្ញាសាធិកំ សតំ កិលេសា, តេ **ព្រហ្មជាលេ** (ទី. និ. ១.៣១) អាគតាហិ ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋីហិ សហ បញ្ចបញ្ញាសាធិកំ សត្តសតំ ហោតិ; តា ច ឧប្បន្នានុប្បន្នភាវេន ទិគុណិតា ទិយឌ្ឍកិលេសសហស្សំ ទសាធិកំ ហោតិ; តំ អប្បកំ បន ឧនមធិកំ វា គណនុបគំ ន ហោតីតិ “ទិយឌ្ឍកិលេសសហស្ស”ន្តិ វុត្តំ។ ឥតរេសំ អតីតាទិភាវាមសនតោ អគ្គហណំ បហានស្ស អធិប្បេតត្តា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **អភិធម្មដីកាយំ** (ធ. ស. អនុដី. និទានកថាវណ្ណនា) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **បឋមបទេនា**តិ “ន កុប្បតី”តិ ឥមិនា បទេន។ **ទុតិយេនា**តិ “ន សរតី”តិ បទេន។ **តតិយេនា**តិ “ន ថិនោ”តិ បទេន។ **នីវរណប្បហានេន ខីណាសវតំ ទស្សេតិ**, អនវសេសតោ នីវរណានំ អច្ចន្តប្បហានំ អធិប្បេតំ។

បញ្ចទ្វារិកកិលេសោឃំ តិណ្ណោតិ ឆន្នំ ទ្វារានំ វសេន បវត្តនកិលេសោឃំ តរិត្វា ឋិតោ។ កាមោឃទិដ្ឋោឃភវោឃដ្ឋកិលេសភាវតោ “**បញ្ចោឃគ្គហណេន វា បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ វេទិតព្ពានី**”តិ អាហ។ រូបរាគាទយោ វិសេសតោ ន បញ្ចទ្វារិកាតិ វុត្តំ “**ឆដ្ឋគ្គហណេន បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយានិ វេទិតព្ពានី**”តិ។

មច្ចុរាជស្សាតិ សម្ពន្ធេ សាមិវចនន្តិ ទស្សេន្តោ “**មច្ចុរាជស្ស ហត្ថតោ**”តិ អាហ។ **នយមានាន**ន្តិ អនាទរេ សាមិវចនន្តិ កត្វា វុត្តំ “**នយមានេសូ**”តិ។

ឧហច្ចាតិ ពុទ្ធំ និស្សាយ។ “**ឥទមវោចា”តិ ទេសនំ និដ្ឋាបេត្វា**តិ ឯតេន សំយុត្តេសុ អយំ និគមនបាឡិ, ហេដ្ឋា អនាគតនយត្តា បន កេសុចិ បោត្ថកេសុ ន លិខីយតីតិ ទស្សេតិ។ **ទទ្ទល្លមានា**តិ ជជ្ជការស្ស ហិ ទទ្ទការំ កត្វា និទ្ទេសោ។ តេនាហ “**អតិវិយ ជលមានា**”តិ។ **នីហរី**តិ តាសំ កាយវចីវិការំ ន មនសិករោន្តោ តិណាយបិ អមញ្ញមានោវ អនបេក្ខោនេវ នីហរិ។ **ផលតោ ភដ្ឋ**ន្តិ ផលសិបាដិកតោ ភដ្ឋំ។ កុណ្ឌតិណាទិគច្ឆតូលំ **បោដកិតូលំ**។

មារធីតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

មារសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ភិក្ខុនីសំយុត្តំ

១. អាឡវិកាសុត្តវណ្ណនា

១៦២. **អាឡវិយំ ជាតា**តិ អាឡវិយំ វិជាយិត្វា សំវឌ្ឍមានា។ តេនាហ “**អាឡវិនគរតោយេវ ច និក្ខម្ម បព្ពជិតា**”តិ។ **ធនំ សមាទបេត្វា**តិ ចេតិយស្ស រាជា ឯកំ មុខំ, រាជបុត្តោ ឯកំ, អមច្ចានំ ជេដ្ឋកោ ហុត្វា សេនាបតិ ឯកំ, ជនបទានំ ជេដ្ឋកោ ហុត្វា សេដ្ឋិ ឯកន្តិ ឯវំ ចតូសុ មុខេសុ នវកម្មេ កយិរមានេ សេដ្ឋិនា គហិតមុខេ កម្មេ ឱលីយមានេ ឯកោ ឧបាសកោ អរិយសាវកោ បញ្ច សកដសតានិ យោជាបេត្វា ជនបទំ គន្ត្វា “យោ យំ ទាតុំ ឧស្សហតិ ហិរញ្ញំ វា សុវណ្ណំ វា សត្តវិធរតនំ វា ហរិតាលំ វា មនោសិលំ វា, សោ ធនំ ទេតូ”តិ សមាទបេត្វា យថាលទ្ធំ បឋមំ កម្មដ្ឋានំ បេសេត្វា “នវកម្មំ និដ្ឋិត”ន្តិ សុត្វា ឯកកំ អាគច្ឆន្តំ អន្តរាមគ្គេ ចោរា បលិពុន្ធិត្វា តតោ កិញ្ចិបិ ធនំ អលភន្តា “សចេ នំ មុញ្ចិស្សាម, អនត្ថំ នោ ករេយ្យា”តិ ជីវិតា វោរោបេសុំ។ អនបរាធេ អរិយសាវកេ អបរាធកា តេ ចោរា អន្ធា ជាតា, តស្មា តំ ឋានំ “**អន្ធវន**”ន្តិ បញ្ញាយិត្ថាតិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ ខីណាសវានំ យស្មា យត្ថ កត្ថចិ ចិត្តវិវេកោ ហោតិយេវ ឧបធិវិវេកស្ស សិទ្ធត្តា។ តស្មា “**កាយវិវេកត្ថិនី**”តិ វុត្តំ។

និស្សរណន្តិ និព្ពានំ សព្ពសង្ខតស្ស និស្សដត្តា។ **បច្ចវេក្ខណញាណេនា**តិ បច្ចវេក្ខណញាណេន, បគេវ មគ្គផលញាណេហីតិ អធិប្បាយោ។ **និព្ពានបទ**ន្តិ និព្ពានសង្ខាតំ ធម្មកោដ្ឋាសំ។ **វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេនា**តិ ហទយំ វិនិវិទ្ធេន ហទយម្ហិ វិជ្ឈិត្វា ទុក្ខុប្បាទនេន ខន្ធានំ ឯតេ បញ្ច កាមា សត្តិសូលសទិសា។ **អធិកុដ្ដនភណ្ឌិកា**តិ អាឃាតនយដិកា។

អាឡវិកាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សោមាសុត្តវណ្ណនា

១៦៣. **ឋាន**ន្តិ ឥស្សរិយដ្ឋានំ វិសយជ្ឈត្តំ។ **ទុប្បសហំ** អកម្បិយភាវត្តា។ **ទ្វង្គុលបញ្ញាយា**តិ ឯត្ថ ឥត្ថិយោ ហិ ទហរកុមារិកាកាលតោ បដ្ឋាយ ឱទនបចនវិធី អនុតិដ្ឋន្តិយោ ឧក្ខលិយំ ឧទកំ តាបេត្វា តណ្ឌុលេ បក្ខិបិត្វា អត្តនោ ពុទ្ធិយា តេសំ បាកកាលប្បមាណំ បរិច្ឆិន្ទិតុំ តានិ ទព្ពិយា ឧទ្ធរិត្វាបិ វណ្ណសណ្ឋានគ្គហណមត្តេន បក្កាបក្កភាវំ ជានិតុំ ន សក្កោន្តិ, កេវលំ បន ទ្វីហិ អង្គុលីហិ ឧប្បីឡិតកាលេ ឯវ ជានន្តិ, តស្មា ទ្វីហង្គុលិកេហិ ទុព្ពលបញ្ញត្តា “**ទ្វង្គុលបញ្ញា**”តិ វុច្ចន្តិ។ ផលសមាបត្តិញាណប្បវត្តិកិត្តនេន ចតូសុ សច្ចេសុ អសម្មោហវិហារោ ទីបិតោ ហោតីតិ អាហ “**ញាណម្ហិ វត្តមានម្ហីតិ ផលសមាបត្តិញាណេ បវត្តមានេ**”តិ។ **វិបស្សន្តស្សា**តិ អសម្មោហបដិវេធតោ វិសេសេន បស្សន្តស្ស ខន្ធបញ្ចកមេវ សច្ចាភិសមយតោ បុព្ពភាគេ វិបស្សន្តស្ស។ **អញ្ញំ វា**តិ ឥត្ថិបុរិសតោ អញ្ញំ វា កិញ្ចិ វត្តុំ។ “អហំ អស្មី”តិ មានទិដ្ឋិគាហតណ្ហាគាហវសេន គហិតវត្ថុស្មិំ យេវាតិ អាហ “**អហំ អស្មីតិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេនា**”តិ។

សោមាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កិសាគោតមីសុត្តវណ្ណនា

១៦៤. “កិសាគោតមី”តិ ឯត្ថ កា បនាយំ កិសាគោតមី, កិស្ស អយំ ភិក្ខុនី ហុត្វា សមណធម្មំ មត្ថកំ បាបេសីតិ តមត្ថំ វិភាវេតុំ “**បុព្ពេ កិរ**”តិអាទិមារទ្ធំ។ **អង្គារាវា**តិ អន្ធារិដ្ឋកវណ្ណអង្គារា ឯវ ជាតា។ **ទារុសាក**ន្តិ អទ្ធមាសកេន ទារុំ សាកញ្ច អាហរិស្សាមីតិ អន្តរាបណេ អន្តរវីថី គតា។

សិទ្ធត្ថកន្តិ សាសបំ។ **សាលាយ**ន្តិ អនាថសាលាយំ។ **ខុរគ្គេយេវា**តិ ខុរសិខេ ឯវ, កេសោរោហនក្ខណេ ឯវាតិ អត្ថោ។

ឯកមាសីតិ ឯត្ថ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ សំហិតាវសេន ច បុរិមបទេ វា រស្សត្តំ។ បរបទេ វា ទីឃត្តន្តិ អាហ “**ឯកា អាសី**”តិ។ **ភាវនបុំសកមេតំ** “ឯកមន្តំ និសីទី”តិអាទីសុ វិយ។ **បុត្តមរណំ អន្តំ អតីតំ** ឥទានិ បុត្តមរណស្ស អភាវតោ។ តេនេវាហ “**បុត្តមរណំ នាម នត្ថី**”តិ។ **បុរិសំ គវេសិតុ**ន្តិ យថា មយ្ហំ បុរិសគវេសនា នាម សព្ពសោ នត្ថិ, តថា ឯវ បុត្តគវេសនាបិ នត្ថិ, តស្មា មេ បុត្តមរណំ ឯតទន្តំ, សព្ពេសុ ខន្ធាទីសុ ភវាទីសុ

ច តណ្ហានន្ទិយា អភាវេកថនេន សព្ពសត្តេសុ តណ្ហា សព្ពសោ វិសោសិតា, តស្សា ឃយេវ ការេកអវិជ្ជាក្ខន្ធោ បទាលិតោតិ អត្ថនោ និក្កិលេសតំ បវេទេន្តី ថេរី សីហនាទំ នទីតិ។

កិសាគោតមីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វិជយាសុត្តវណ្ណនា

១៦៥. បញ្ច អង្គានិ ឯតស្សាតិ បញ្ចង្គំ, បញ្ចង្គមេវ បញ្ចង្គិកំ, តេន **បញ្ចង្គិកេន។ អាគតន្ទិ**អាទីសុ **អាគតំ** នាម ចម្មបរិយោនទ្ធេសុ ភេរិអាទីសុ ឯកតលំ តូរិយំ។ **វិតតំ** នាម ឧភយតលំ។ **អាគតវិតតំ** នាម តន្តិពទ្ធវីណាទិ។ **សុសិរំ** វំសាទិ។ **ឃនំ** សម្មាទិ។ តត្រអាទិវិសេសោបិ អាគតមេវាតិ "ចម្មបរិយោនទ្ធេសូ"តិ វិសេសនំ។ ឯកតលំ កុម្ភថូណទទ្ទរាទិ។ ឧភយតលំ ភេរិមុទិង្គាទិ។ ចម្មបរិយោនទ្ធំ សេសំ តន្តិពទ្ធំ សព្ពំ អាគតវិតតំ នាម, គោមុខីអាទីនម្បិ ឯត្ថេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វំសាទីតិ អាទិ**សទ្ទេន សង្ខសិង្គានម្បិ សង្គហោ។ សម្មតាឡ-កំសតាឡ-សិលាតាឡ-សលាកតាឡាទិ សម្មាទិ នាម។ តត្ថ **សម្មតាឡំ** នាម ទណ្ឌមយតាឡំ, កំសមយតាឡំ **កំសតាឡំ**, សិលាយំ អយោបត្តេន ច តាឡនតាឡំ។ **សព្ពេ** កាមគុណេ។ **ឧត្សវិតបត្យវិតង្គេនា**តិ ឧបរិ ឃរណេន ច វិស្សន្ទនេន ច។ **ឯវន្តិ** "ឥមិនា បូតិកាយេនា"តិ។ **អរូបដ្ឋាយិនោ**តិ សត្តាធិដ្ឋានេនាយំ ធម្មទេសនាតិ អាហ "**សព្ពត្ថាតិ សព្ពេសុ រូបារូបភវេសូ**"តិ។ **តេសំ ទ្វិន្នំ** រូបារូបភវានំ គហិតត្តា។ ភវភាវសាមញ្ញតោ, តទធិដ្ឋានតោ **គហិតេ កាមភវេ**។ **អវិជ្ជាតមោ វិហតោ** អគ្គមគ្គេន សមុគ្ឃាតិតត្តា។

វិជយាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧប្បលវណ្ណាសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. **អគ្គតោ បដ្ឋាយា**តិ សព្ពអគ្គតោ បភុតិ យាវ មូលា អន្តរាយុត្តំ សម្មទេវ បុប្ផិតំ សាលរុក្ខំ។ វណ្ណធាតុសីសេន វណ្ណធាតុសម្បន្នំ ទុតិយំ ភិក្ខុនី វទតីតិ អាហ "**តយា សទិសា អញ្ញា ភិក្ខុនី នត្ថី**"តិ។ បខុមសីសេន អក្ខិភណ្ឌំ វុច្ចតីតិ អាហ "**បខុមន្តវិកាយន្តិ ទ្វិន្នំ អក្ខីនំ មជ្ឈេ**"តិ។ **នាសវំសេ**តិ នាសវំសមូលេ។ "**ន បស្សេសី**"តិ វត្វា អទស្សនេ ការណំ អាហ "**វសីភូតម្ហី**"តិ។

ឧប្បលវណ្ណាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ចាលាសុត្តវណ្ណនា

១៦៧. **ឥទន្តិ** ឥទំ ទស្សនំ។ **គាហាបេសី**តិ សមាទាបេសិ "**ជាតី មា រោចា**"តិ។ **អញ្ញន្តិ** ពន្ធវធតោ អញ្ញំ ឆេទនាទី។ **និវេសេសី**តិ បវិសាបេសិ។

ចាលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឧបចាលាសុត្តវណ្ណនា

១៦៨. **បុនប្បុនំ...បេ.... អាគច្ឆន្តិ** ការណស្ស អសម្ពហតត្តា។ **សន្តាបិតោ** កិលេសសន្តាបេហិ។ **អគតី**តិ អវិសយោ។

ឧបចាលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សីសុបចាលាសុត្តវណ្ណនា

១៦៩. **សមណិសទិសា**តិ សមណលិង្គស្ស ធារណេន សមណិសទិសា, កស្សចិបិ បាសណ្ឌស្ស អរុច្ចនតោ មោនមគ្គស្ស អប្បដិបជ្ជនតោ តាវ សមណិភាវំ នានុបស្សាមីតិ អធិប្បាយោ។ **បាសំ ឌេន្តី**តិ បាសំ សជ្ជេន្តិ, យថា តត្ថ ទិដ្ឋិបាសេ សត្តានំ ចិត្តំ បដិមុក្កំ ហោតិ, ឯវំ សជ្ជេន្តីតិ អត្ថោ។ តថាភូតា ច តេ សត្តានំ ចិត្តេ ខិត្តា វិយ ហោន្តីតិ អាហ "**ចិត្តេសុ ទិដ្ឋិបាសំ ខិបន្តីតិ អត្ថោ**"តិ។ **បាសេ មោចេតី**តិ ទិដ្ឋិបាសេ សត្តានំ ចិត្តសន្តានតោ នីហរតិ ធម្មសុធម្មតាយ។ **តស្មា**តិ បាសមោចនតោ បាសណ្ឌោតិ ន វុច្ចតិ។ "**ឥតោ ពហិទ្ធាយេវ**

បាសណ្ហា ហោន្តី”តិ វុត្តស្ស អត្ថស្ស និគមនំ។ ឯវញ្ច កត្វា សព្ពេបិ ពាហិរកសមយេ សន្ធាយ **ចូឡសីហនាទសុត្តេ** “ឆន្នវុតិ បាសណ្ឌា”តិ វុត្តំ។ **បសីទន្តី**តិ ទិដ្ឋិបង្កេ សំសារបង្កេ ច បការេហិ អគាធា ឱសីទន្តិ។

អភិភវិត្វាតិ សព្ពសំកិលេសប្បហានេន អភិភុយ្យ អតិក្កមិត្វា។ **អជិតោ**តិ អជិនិ អវិជយគ្គា។ សព្ពានិ អកុសលកម្មានិ កុសលកម្មានិ ច ខីណានិ ឯត្ថាតិ **សព្ពកម្មក្ខយោ**, អរហត្តំ។ ឧបធយោ សម្មទេវ ខីយន្តិ ឯត្ថាតិ **ឧបធិសង្ខយោ**, និព្ពានំ។

សីសុបចាលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សេលាសុត្តវណ្ណនា

១៧០. **កេនិទំ បកតំ ពិម្ព**ន្តិ ឥទំ អត្តភាវសញ្ញិតំ ពិម្ពំ ព្រហ្ម-វិសណុបុរិស-បជាបតិអាទីសុ កេន កតំ និម្មិតំ និព្ពត្តិតន្តិ កត្តព្ពមោហំ នាម កាតុកាមោ បុច្ឆតិ។ **អឃ**ន្តិ អឃវត្ថុ។ តេនាហ “**ទុក្ខបតិដ្ឋានត្តា**”តិ។ **ហេតុនិរោធេនា**តិ តណ្ហាសង្ខាតស្ស ហេតុនោ អនុប្បាទនិរោធេន។ **បច្ចយវេកល្លេនា**តិ តទវសិដ្ឋកិលេសាភិសង្ខារាទិបច្ចយស្ស វេកល្លភាវេន, អបច្ចយភាវូបគមនេនាតិ អត្ថោ។

សេលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. វជិរាសុត្តវណ្ណនា

១៧១. **សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោ**តិ រូបារូបវិភាគេ កិលេសសង្ខារសមូហោ។ **បរមត្ថតោ**តិ សភាវេន។ យថា ន ហិ សត្តសញ្ញិតសង្ខារបុញ្ជោ នាម បរមត្ថតោ ឧបលព្ភតិ, ឯវំ តព្ពិនិមុត្តោ នាម កោចិ ន ឧបលព្ភតិ អវិជ្ជមានត្តា។ **វិជ្ជមានេសូ**តិ យថាបច្ចយសម្បត្តិយា លព្ភមានេសុ។ **តេនាការេនា**តិ ឥត្ថិបុរិសាទិអាការេន។ **វត្តិតេសូ**តិ បច្ចេកំ បច្ចយវិសេសសមុដ្ឋិតំ សណ្ឋានវិសេសំ ឧបាទាយ “បុរិសោ ហត្ថី អស្សោ”តិអាទិនា អភិសង្កតោ បវត្តេសុ។ **សម្មុតី**តិ សត្តោតិ វោហារោ។ តេនាហ “**សមញ្ញាមត្តមេវា**”តិ។ **បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខ**ន្តិ បញ្ចក្ខន្ធសញ្ញិតំ ទុក្ខំ។ វុត្តំ ហេតំ ភគវតា “សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ (ទី. និ. ២.៣៨៧; ម. និ. ១.១២០; ៣.៣៧៣; វិភ. ២០២) **អញ្ញោ នេវ សម្ភោតិ** យថាវុត្តទុក្ខតោ អញ្ញស្ស សង្ខតធម្មស្ស អភាវតោ។ **ន និរុជ្ឈតី**តិ តតោ អញ្ញំ ន និរុជ្ឈតិ, ឧប្បាទតោ ហោតិ និរោធោតិ។

វជិរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ភិក្ខុនីសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ព្រហ្មសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. ព្រហ្មាយាចនសុត្តវណ្ណនា

១៧២. បរិវិតក្កោ ឧទបាទីតិ ធម្មគម្ភីរតាបច្ចវេក្ខណហេតុកោ ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កោ ឧប្បជ្ជិ។ អយំ បរិវិតក្កោ កស្មា ឧទបាទិ? កត្ថ ច ឧទបាទីតិ តំ សព្ពំ វិភាវេតុំ **“សព្ពពុទ្ធាន”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **អាចិណ្ណសមាចិណ្ណោ**តិ អាចរិតោ ចេវ អាចរន្តេហិ ច សម្មទេវ អាចរិតោតិ អត្ថោ។ ឯតេន អយំ បរិវិតក្កោ សព្ពពុទ្ធានំ បឋមាភិសម្ពោធិយំ ឧប្បជ្ជតេវាតិ អយមេត្ថ ធម្មតាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ **អដ្ឋមេ សត្តាហេ**តិ ឥទំ សត្តមសត្តាហតោ បរំ សត្តាហព្ភន្តរេ ឧប្បន្នត្តា វុត្តំ, ន បន ឥតរេសំ វិយ អដ្ឋមស្ស នាម សត្តាហស្ស បវត្តិតស្ស សព្ភាវា។ **សបច្ចគ្ឃេ**តិ មហគ្ឃេ។ “បច្ចគ្ឃេ”តិ វា បាឋោ, អភិនវេតិ អត្ថោ។ **សេលមយេ**តិ មុគ្គវណ្ណសិលាមយេ។

បដិវិទ្ធោតិ សយម្ភុញាណេន “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា បដិមុខំ និព្ពិជ្ឈនវសេន បត្តោ, យាថាវតោ អវពុទ្ធោតិ អត្ថោ។ **ធម្មោតិ ចតុសច្ចធម្មោ** តព្ពិនិមុត្តស្ស បដិវិជ្ឈិតព្ពធម្មស្ស អភាវតោ។ **គម្ភីរោ**តិ មហាសមុទ្ទោ វិយ មកសតុណ្ឌសូចិយា អញ្ញត្រ សមុបចិតបរិបក្កញាណសម្ភារេហិ អញ្ញេសំ ញាណេន អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋោ។ តេនាហ **“ឧត្តានបដិក្ខេបវចនមេត”**ន្តិ។ យោ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋោ, សោ ឱគាហិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ សរូបតោ វិសេសតោ ច បស្សិតុំ ន សក្កាតិ អាហ **“គម្ភីរត្តាវ ទុទ្ទសោ”**តិ។ **ទុក្ខេន ទដ្ឋព្ពោ**តិ កិច្ឆេន កេនចិ កទាចិទេវ ទដ្ឋព្ពោ។ យំ បន ទដ្ឋុមេវ ន សក្កា, តស្ស ឱគាហេត្វា អនុ អនុ ពុជ្ឈនកោ កទាចិ នត្ថីតិ អាហ **“ទុទ្ទសត្តាវ ទុរនុពោធោ”**តិ។ **ទុក្ខេន អវពុជ្ឈិតព្ពោ** អវពោធស្ស ទុក្ករភាវតោ។ ឥមស្មិំ ឋានេ “តំ កិំ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, កតមំ នុ ខោ ទុក្ករតរំ វា ទុរភិសម្ភវតរំ វា”តិ (សំ. និ. ៥.១១១៥) សុត្តបទំ វត្តព្ពំ។ សន្តារម្មណតាយ វា **សន្តោ**។ និព្ពុតសព្ពបរិឡាហតាយ **និព្ពុតោ**។ អត្តនោ បច្ចយេហិ បធានភាវំ នីតោតិ វា **បណីតោ** ។ អតិត្តិករណដ្ឋេន **អតប្បកោ** សាទុរសភោជនំ វិយ។ តត្ថ ច និរោធសច្ចំ សន្តំ អារម្មណន្តិ សន្តារម្មណំ, មគ្គសច្ចំ សន្តំ សន្តារម្មណញ្ចាតិ សន្តារម្មណំ, អនុបសន្តសភាវានំ កិលេសានំ សង្ខារានញ្ច អភាវតោ សន្តោ។ និព្ពុតសព្ពបរិឡាហត្តា និព្ពុតោ។ សន្តបណីតភាវេនេវ តទត្ថាយ អសេចនកតាយ អតប្បកតា ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ **“ឥទំ ទ្វយំ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្ត”**ន្តិ។ ឧត្តមញាណស្ស វិសយត្តា **ន តក្កេន អវចរិតព្ពោ**។ តតោ ឯវ និបុណញាណគោចរតាយ សណ្ហសុខុមសភាវត្តា ច **និបុណោ**។ ពាលានំ អវិសយត្តា យថាវុត្តេហិ បណ្ឌិតេហិ ឯវ វេទិតព្ពោតិ **បណ្ឌិតវេទនីយោ**។ អាលីយន្តិ អភិរមិតព្ពដ្ឋេន សេវីយន្តីតិ **អាលយា**, បញ្ច កាមគុណា។ អាលយន្តិ អល្លីយន្តិ អភិរមណវសេន សេវន្តីតិ **អាលយា**, តណ្ហាវិចរិតានិ។ **រមន្តី**តិ រតិំ វិន្ទន្តិ កីឡន្តិ លឡន្តិ។ **អាលយរតាតិ** អាលយនិរតា។

ឋានំ សន្ធាយាតិ ឋានសទ្ទំ សន្ធាយ, អត្ថតោ បន ឋានន្តិ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ឯវ អធិប្បេតោ។ តិដ្ឋតិ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ហិ **ឋានំ**, សង្ខារាទីនំ បច្ចយភូតា អវិជ្ជាទយោ។ ឥមេសំ សង្ខារាទីនំ បច្ចយា ឥទប្បច្ចយា, អវិជ្ជាទយោ។ **ឥទប្បច្ចយា ឯវ ឥទប្បច្ចយតា** យថា “ទេវោ ឯវ ទេវតា”។ ឥទប្បច្ចយានំ វា អវិជ្ជាទីនំ អត្តនោ ផលំ បតិ បច្ចយភាវោ ឧប្បាទនសមត្ថតា **ឥទប្បច្ចយតា**។ តេន បរមត្ថបច្ចយលក្ខណោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។ បដិច្ច សមុប្បជ្ជតិ ផលំ ឯតស្មាតិ **បដិច្ចសមុប្បាទោ**។ បទទ្វយេនបិ ធម្មានំ បច្ចយដ្ឋោ ឯវ វិភាវិតោ។ តេនាហ **“សង្ខារាទិបច្ចយានំ ឯតំ អធិវចន”**ន្តិ។ សង្ខារាទីនំ បច្ចយា សង្ខារាទិបច្ចយា, អវិជ្ជាទយោ។ តេសំ **សង្ខារាទិបច្ចយានំ**។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ២.៥៧២-៥៧៣) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **សព្ពសង្ខារសមថោតិអាទិ សព្ព**ន្តិ សព្ពសង្ខារសមថាទិអភិធេយ្យំ សព្ពំ អត្ថតោ និព្ពានមេវ។ ឥទានិ អស្ស និព្ពានភាវំ ទស្សេតុំ **“យស្មា ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ត**ន្តិ និព្ពានំ។ **អាគម្មា**តិ បដិច្ច អរិយមគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយហេតុ។ **សម្មន្តី**តិ បដិប្បស្សទ្ធិវូបសមវសេន សម្មន្តិ។ តថា សន្តា ច សវិសេសំ ឧបសន្តា នាម ហោន្តីតិ អាហ **“វូបសម្មន្តី”**តិ។ ឯតេន សព្ពេ សង្ខារា សម្មន្តិ ឯត្ថាតិ **សព្ពសង្ខារសមថោ**, និព្ពានន្តិ ទស្សេតិ។ សព្ពសង្ខារវិសំយុត្តេ ហិ និព្ពានេ សព្ពសង្ខារវូបសមបរិយាយោ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោ ឯវ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឧបធីយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ **ឧបធិ**, ខន្ធាទយោ។ **បដិនិស្សដ្ឋា**តិ សមុច្ឆេទវសេន បរិច្ចត្តា ហោន្តិ។ **សព្ពា តណ្ហា**តិ អដ្ឋសតប្បភេទា សព្ពាបិ តណ្ហា។ **សព្ពេ កិលេសរាគា**តិ កាមរាគរូបរាគាទិភេទា សព្ពេបិ កិលេសភូតា រាគា, សព្ពេបិ វា កិលេសា ឥធ **“កិលេសរាគា”**តិ អធិប្បេតា, ន លោភវិសេសា ឯវ ចិត្តស្ស បរិឡាហភាវា បាទនតោ។ យថាហ “រត្តម្បិ ចិត្តំ វិបរិណតំ , ទុដ្ឋម្បិ ចិត្តំ វិបរិណតំ, មូឡ្ហម្បិ ចិត្តំ វិបរិណត”ន្តិ (បារា. ២៧១)។ **វិ**

វជ្ជន្តីតិ បលុជ្ជន្តិ វិក្ខម្ភនតោ សព្ពសោ តេន វិសំយុត្តភាវតោ។ **សព្ពំ ទុក្ខ**ន្តិ ជរាមរណាទិភេទំ សព្ពំ វដ្ដទុក្ខំ។ **ភវេន ភវ**ន្តិ តេន តេន ភវេន ភវន្តរំ ភវនិកន្តិភាវេន សំសិព្ពតិ។ **ផលេន វា សទ្ធឹ កម្ម**ំ សគណ្ហស្សេវ អាយតឹ បុនព្ភវាភាវតោ។ **តតោ វានតោ និក្ខន្តំ** តត្ថ តស្ស សព្ពសោ អភាវតោ។ ចិរនិសជ្ជាចិរភាសនេហិ បិដ្ឋិអាគិលាយនគាលុគលសោសាទិវសេន **កាយកិលមថោ ចេវ កាយវិហេសា ច** វេទិតព្ពា។ សា ច ខោ ទេសនាយ អត្ថមជាននានំ អបដិបជ្ជន្តានញ្ច វសេន, ជានន្តានំ បន បដិបជ្ជន្តានញ្ច ទេសនាយ កាយបរិស្សមោបិ សត្ថុ អបរិស្សមោយេវ។ តេនាហ ភគវា – “ន ច មំ ធម្មាធិករណំ វិហេសេសី”តិ (ឧទា. ១០)។ តេនេវាហ – **“យា អជានន្តានំ ទេសនា នាម, សោ មម កិលមថោ អស្សា**”តិ។ **ឧភយ**ន្តិ ចិត្តកិលមថោ ចិត្តវិហេសា ចាតិ ឧភយម្បេតំ ពុទ្ធានំ នត្ថិ ពោធិមូលេ ឯវ សមុច្ឆិន្នត្តា។ **អនុព្រូហនំ** សម្បិណ្ឌនំ។ **សោត**ិ អបិស្សុតិ និបាតោ។ វុទ្ធិប្បត្តា វា អច្ឆរិយា **អនច្ឆរិយា**, វុទ្ធិអត្ថោបិ ហិ -ការោ ហោតិ យថា “អសេក្ខា ធម្មា”តិ។ កប្បានំ សតសហស្សំ ចត្តារិ ច អសង្ខេយ្យានិ សទេវកស្ស លោកស្ស ធម្មសំវិភាគករណត្ថមេវ បារមិយោ បូរេត្វា ឥទានិ សមធិគតធម្មរជ្ជស្ស តត្ថ អប្បោស្សុក្កតាបត្តិទីបនតា គាថត្ថស្ស ច អច្ឆរិយតា តស្ស វុទ្ធិប្បត្តីតិ វេទិតព្ពំ។ អត្ថទ្វារេន ហិ គាថានំ អនច្ឆរិយតា។ **គោចរា អហេសុ**ន្តិ ឧបដ្ឋហឹសុ។ ឧបដ្ឋានញ្ច វិតក្កេតព្ពតាវាតិ អាហ “**បរិវិតក្កយិតព្ពតំ បាបុណឹសូ**”តិ។

យទិ សុខាបដិបទាវ, កថំ កិច្ឆតាតិ អាហ “**បារមីបូរណកាលេ បនា**”តិអាទិ។ **ឯវមាទីនិ** ទុប្បរិច្ចជានិ ទេន្តស្ស។ **ហ**-ឥតិ វា ព្យត្តន្តិ ឯតស្មឹ អត្ថេ និបាតោ។ “ឯកំសត្ថេ”តិ កេចិ។ ហ ព្យត្តំ, ឯកំសេន វា អលំ និប្បយោជនំ ឯវំ កិច្ឆេន អធិគតស្ស បកាសិតុំ ទេសិតុន្តិ យោជនា។ **ហល**ន្តិ វា អលន្តិ ឥមិនា សមានត្ថបទំ “ហលន្តិ វទាមី”តិអាទីសុ វិយ។ **រាគទោសផុដ្ឋេហី**តិ ផុដ្ឋវិសេន វិយ សប្បេន រាគេន ទោសេន ច ផុដ្ឋេហិ អភិភូតេហិ។ **រាគទោសានុគតេហី**តិ រាគទោសេហិ អនុពទ្ធេហិ។

និច្ចាទីនន្តិ និច្ចាទីនំ ចតុន្នំ វិបល្លាសានំ។ **ឯវំគត**ន្តិ ឯវំ អនិច្ចន្តិអាទិនា អាការេន បវត្តំ ពុជ្ឈិតព្ពំ។ កាមរាគរត្តា ច ភវរាគរត្តា ច នីវរណេហិ និវុតចិត្តតាយ ទិដ្ឋិរាគរត្តា វិបរីតាភិនិវេសេន **ន ទក្ខន្តិ** យាថាវតោ ធម្មំ ន បដិវិជ្ឈិស្សន្តិ។ **សភាវេនា**តិ អវិបរីតសភាវេន។ **ឯវំ គាហាបេតុ**ន្តិ អនិច្ចន្តិអាទិនា សភាវេន យាថាវតោ ធម្មំ ជានាបេតុំ។ រាគទោសបរេតតាបិ នេសំ សម្មូឡ្ហភាវេនេវាតិ អាហ “**តមោខន្ធេន អាវុដា**”តិ។

ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កតាបត្តិយា ការណំ វិភាវេតុំ “**កស្មា បនា**”តិអាទិនា សយមេវ ចោទនំ សមុដ្ឋាបេតិ។ **អញ្ញាតវេសេនា**តិ ឥមស្ស ភគវតោ សាវកភាវូបគមនេន អញ្ញាតវេសេន។ “អញ្ញតរតាបសវេសេនា”តិ កេចិ, សោ បនស្ស អរហត្តាធិគមនេនេវ វិគច្ឆេយ្យ។ តិវិធំ ការណំ អប្បោស្សុក្កតាបត្តិយា បដិបក្ខស្ស ពលវភាវោ, ធម្មស្ស គម្ភីរតា, តត្ថ ច ភគវតោ សាតិសយំ គារវន្តិ តំ ទស្សេតុំ “**តស្ស ហី**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **បដិបក្ខា** នាម រាគាទយោ កិលេសា សម្មាបដិបត្តិយា អន្តរាយករត្តា។ តេសំ ពលវភាវតោ ចិរបរិភាវនាយ សត្តសន្តានតោ ទុព្ពិសោធិយតាយ តេ សត្តេ មត្តហត្ថិនោ វិយ ទុព្ពលបុរិសំ អធិភវិត្វា អជ្ឈោត្ថរិត្វា អនយព្យសនំ អាបាទេន្តា អនេកសតយោជនាយាមវិត្ថារំ សុនិចិតំ ឃនសន្និវេសំ កណ្ដកទុគ្គម្បិ អធិសេន្តិ។ ទូរបភេទទុច្ឆេជ្ជតាហិ ទុព្ពិសោធិយតំ បន ទស្សេតុំ “**អថស្សា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ច អន្តោ អមជ្ជតាយ **កញ្ជិយបុណ្ណា លាពុ**, ចិរបារិវាសិកតាយ **តក្កភរិតា ចាដិ,** ស្នេហតិន្តទុព្ពលភាវេន **វសាបីតបិលោតិកា,** តេលមិស្សិតតាយ **អញ្ជនមក្ខិតហត្ថោ** ទុព្ពិសោធនីយា វុត្តា។ ហីនូបមា ចេតា រូបបពន្ធភាវតោ អចិរកាលិកត្តា ច មលីនតាយ, កិលេសសំកិលេសោ ឯវ បន ទុព្ពិសោធនីយតរោ អនាទិកាលិកត្តា អរូបនិស្សិតត្តា ច។ តេនាហ “អតិសំកិលិដ្ឋា”តិ។

យថា ច ទុព្ពិសោធនីយតរតាយ, ឯវំ គម្ភីរទុទ្ទសទុរនុពោធានម្បិ វុត្តឧបមា ហីនូបមាវ។ គម្ភីរោបិ ធម្មោ បដិបក្ខវិធមនេន ញាណេន វិសទភាវំ អាបន្នេន សុបាកដោ ភវេយ្យ, បដិបក្ខវិធមនំ បន សម្មាបដិបត្តិបដិពទ្ធំ, សា សទ្ធម្មស្សវនាធីនា, តំ សត្ថរិ ធម្មេ ច បសាទាយត្តំ។ សោ គរុដ្ឋានិយានំ អជ្ឈេសនហេតុកោតិ បណាលិកាយ សត្តានំ ធម្មសម្បដិបត្តិយា ព្រហ្មាយាចនានិមិត្តន្តិ តំ ទស្សេន្តោ “**អបិចា**”តិអាទិមាហ។

ឧបក្កិលេសភូតំ អប្បំ រាគាទិរជំ ឯតេស្សាតិ អប្បរជំ, អប្បរជំ អក្ខិ បញ្ញាចក្ខុ យេសំ តេ តំសភាវាតិ កត្វា **អប្បរជក្ខជាតិកា**តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**បញ្ញាមយេ**”តិអាទិមាហ។ អប្បំ រាគាទិរជំ យេសំ តំសភាវា អប្បរជក្ខជាតិកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អស្សវនតាតិ** “សយំ អភិញ្ញា”តិអាទីសុ វិយ ករណេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “**អស្សវនតាយា**”តិ។ **ទសបុញ្ញកិរិយវសេនា**តិ ទានាទិទសវិធបុញ្ញកិរិយវត្ថូនំ វសេន។ តេនាហ “**កតាធិការា**”តិអាទិ។ **បបញ្ចសូទនិយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨២) បន “ទ្វាទសបុញ្ញកិរិយវសេនា”តិ វុត្តំ, តំ ទានាទីសុ សរណគមន-បរហិតបរិណាមនាទិបក្ខិបនវសេន វុត្តំ។

រាគាទិមលេន **សមលេហិ** បូរណាទីហិ **ឆហិ សត្ថារេហិ** សត្ថុបដិញ្ញេហិ កប្ពរចនាវសេន ចិន្តាករិអាទិភាវេ បត្វា តក្កបរិយាហតំ វីមំសានុចរិតំ សយំបដិភានំ ចិន្តិតោ។ តេ កិរ ពុទ្ធកោលាហលានុស្សវេន សញ្ជាតកុតូហលំ លោកំ វញ្ចេន្តា កោហញ្ញេ ឋត្វា សព្ពញ្ញុតំ បដិជានន្តា យំ កញ្ចិ អធម្មមេវ "ធម្មោ"តិ ទីបេសុំ។ តេនាហ **"តេ ហិ បុរេតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា"**តិអាទិ។ **អបាបុរេតន្តិ** ឯតំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ បិហិតំ និព្ពានមហាទ្វារំ អរិយមគ្គំ សទ្ធម្មទេសនាហត្ថេន អបាបុរ វិវរ។

សេលោ បព្ពតោ ឧច្ចោ ហោតិ ថិរោ ច, ន បំសុបព្ពតោ មិស្សកបព្ពតោ ចាតិ អាហ **"សេលេ យថា បព្ពតមុទ្ធនី"**តិ។ **ធម្មមយំ បាសាទន្តិ** លោកុត្តរធម្មមាហ។ សោ ហិ សព្ពសោ បសាទាវហោ, សព្ពធម្មេ អតិក្កម្ម អព្ភុគ្គតដ្ឋេន បាសាទសទិសោ ច។ បញ្ញាបរិយាយោ វា ឥធ ធម្ម-សទ្ទោតិ វុត្តំ **"បញ្ញាមយ"**ន្តិ។ សា ហិ អព្ភុគ្គតដ្ឋេន បាសាទោតិ អភិធម្មេ អាគតា។ តថា ចាហ –

> "បញ្ញាបាសាទមារុយ្ហ, អសោកោ សោកិនី បជំ;
> បព្ពតដ្ឋោវ ភូមដ្ឋេ, ធីរោ ពាលេ អវេក្ខតី"តិ។ (ធ. ប. ២៨);

យថា ហីតិអាទីសុ យថា ច បព្ពតេ ឋត្វា អន្ធការេ ហេដ្ឋា ឱលោកេន្តស្ស បុរិសស្ស ខេត្តកេទារបាឡិកុដិកាយោ តត្ថ សយិតមនុស្សា ច ន បញ្ញាយន្តិ អនុជ្ជលភាវតោ, កុដិកាសុ បន អគ្គិជាលា បញ្ញាយតិ សមុជ្ជលភាវតោ, ឯវំ ធម្មបាសាទមារុយ្ហ សត្តលោកំ ឱលោកយតោ ភគវតោ ញាណស្ស អាបាថំ នាគច្ឆន្តិ អកតកល្យាណា សត្តា, ញាណគ្គិនា អនុជ្ជលភាវតោ អនុឡារភាវតោ ច រត្តឹ ខិត្តា សរា វិយ ហោន្តិ, កតកល្យាណា បន ភព្ពបុគ្គលា ទូរេ ឋិតាបិ ភគវតោ អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ បរិបក្កញាណគ្គិតាយ សមុជ្ជលភាវតោ ឧឡារសន្តានតាយ ហិមវន្តបព្ពតោ វិយ ចាតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។

គរុដ្ឋានិយំ បយិរុបាសិត្វា គរុតរំ បយោជនំ ឧទ្ទិស្ស អភិបត្ថនា អជ្ឈេសនា, សាបិ អត្ថតោ យាចនាវ ហោតីតិ អាហ **"អជ្ឈេសនន្តិ យាចន"**ន្តិ។ បទេសវិសយំ ញាណទស្សនំ អហុត្វា ពុទ្ធានំយេវ អាវេណិកភាវតោ តទំ ញាណទ្វយំ "ពុទ្ធចក្ខូ"តិ វុច្ចតីតិ អាហ **"ឥមេសញ្ហិ ទ្វិន្នំ ញាណានំ 'ពុទ្ធចក្ខូ'តិ នាម"**ន្តិ។ **តិណ្ណំ មគ្គញាណានន្តិ** ហេដ្ឋិមានំ តិណ្ណំ មគ្គញាណានំ "ធម្មចក្ខូ"តិ នាមំ ចតុសច្ចធម្មទស្សនមត្តភាវតោ។ យតោ តានិ ញាណានិ វិជ្ជូបមភាវេន វុត្តានិ, អគ្គមគ្គញាណំ បន ញាណកិច្ចស្ស សិខាប្បត្តិយា ទស្សនមត្តំ ន ហោតីតិ "ធម្មចក្ខូ"តិ ន វុច្ចតិ, យតោ តំ វជិរូបមភាវេន វុត្តំ។ **វុត្តនយេនា**តិ "អប្បរជក្ខជាតិកា"តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន។ យស្មា មន្ទកិលេសា **"អប្បរជក្ខា"**តិ វុត្តា, តស្មា ពហលកិលេសា **"មហារជក្ខា"**តិ វេទិតព្ពា។ បដិបក្ខវិធមនសមត្ថតាយ **តិក្ខានិ** សូរានិ វិសទានិ, វុត្តវិបរិយាយេន **មុទូនិ។ សទ្ធាទយោ អាការា**តិ សទ្ទហនាទិប្បការេ វទតិ។ **សុន្ទរា**តិ កល្យាណា។ **សម្មោហវិនោទនិយំ** បន "យេសំ អាសយាទយោ កោដ្ឋាសា សុន្ទរា, តេ ស្វាការា"តិ វុត្តំ, តំ ឥមាយ អត្ថវណ្ណនាយ អញ្ញទត្ថុ សំសន្ទតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ការណំ** នាម បច្ចយាការោ, សច្ចានិ វា។ **បរលោកន្តិ** សម្បរាយំ។ តំ ទុក្ខាវហំ វជ្ជំ វិយ ភយតោ បស្សិតព្ពន្តិ វុត្តំ **"បរលោកញ្ចេវ វជ្ជញ្ច ភយតោ បស្សន្តី"**តិ។ សម្បត្តិភវតោ វា អញ្ញត្តា វិបត្តិភវោ បរលោកោតិ វុត្តំ **"បរ...បេ.... បស្សន្តី"**តិ។

អយំ បនេត្ថ បាឡីតិ ឯត្ថ "អប្បរជក្ខា"តិ បទានំ អត្ថវិភាវនេ អយំ តស្ស តថាភាវសាធនបាឡិ។ សទ្ធាទីនញ្ហិ វិមុត្តបរិបាចកធម្មានំ ពលវភាវោ តប្បដិបក្ខានំ បាបធម្មានំ ទុព្ពលភាវេ សតិ ហោតិ។ តេសញ្ច ពលវភាវោ សទ្ធាទីនំ ទុព្ពលភាវេតិ វិមុត្តិបរិបាចកធម្មានំ សវិសេសំ អត្ថិតានត្ថិតាវសេន អប្បរជក្ខា មហារជក្ខាតិអាទយោ បាឡិយំ (បដិ. ម. ១.១១១) វិភជិត្វា ទស្សិតា "សទ្ធោ បុគ្គលោ អប្បរជក្ខោ"តិអាទិនា។ ខន្ធាទយោ ឯវ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន **លោកោ** សម្បត្តិភវភូតោ លោកោ **សម្បត្តិភវលោកោ,** សុគតិសង្ខាតោ ឧបបត្តិភវោ។ សម្បត្តិ ភវតិ ឯតេនាតិ **សម្បត្តិសម្ភវលោកោ,** សុគតិសំវត្តនិយោ កម្មភវោ។ ទុគ្គតិសង្ខាតឧបបត្តិភវ-ទុគ្គតិសំវត្តនិយកម្មភវា **វិបត្តិភវលោក-វិបត្តិសម្ភវលោកា**។ បុន ឯកកទុកាទិវសេន លោកំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **"ឯកោ លោកោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ អាហារាទយោ វិយ ហិ អាហារដ្ឋិតិកា សង្ខារា សព្ពេ លុជ្ជនដ្ឋេន លោកោតិ។ តត្ថ **ឯកោ លោកោ សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា**តិ យាយំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ សព្ពេសំ សង្ខារានំ បច្ចយាយត្តវុត្តិតា វុត្តា, តាយ សព្ពោ សង្ខារលោកោ ឯកោ ឯកវិធោ បការន្តរស្ស អភាវតោ។ **ទ្វេ លោកា**តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ នាមគ្គហណេន ចេត្ថ និព្ពានស្ស អគ្គហណំ តស្ស អលោកសភាវត្តា។

ននុ ច "អាហារដ្ឋិតិកា"តិ ឯត្ថ បច្ចយាយត្តវុត្តិតាយ មគ្គផលានម្បិ លោកតា អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ, បរិញ្ញេយ្យានំ ទុក្ខសច្ចធម្មានំ ឥធ "លោកោ"តិ អធិប្បេតត្តា។ អថ វា ន លុជ្ជតិ ន បលុជ្ជតីតិ យោ គហិតោ តថា ន ហោតិ, សោ លោកោតិ តំគហណរហិតានំ លោកុត្តរានំ នត្ថិ លោកតា។ ឧបាទានានំ អារម្មណភូតា

ខន្ធា **ឧបាទានក្ខន្ធា**។ អនុរោធាទិវត្ថុភូតា លាភាទយោ **អដ្ឋ លោកធម្មា**។ **ទសាយតនានី**តិ ទស រូបាយតនានិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ វិវដ្ដជ្ឈាសយស្ស អធិប្បេតត្តា តស្ស ច សព្ពំ តេភូមកកម្មំ គរហិតព្ពំ វជ្ជិតព្ពញ្ច ហុត្វា ឧបដ្ឋាតីតិ វុត្តំ “**សព្ពេ អភិសង្ខារា វជ្ជា, សព្ពេ ភវគាមិកម្មា វជ្ជា**”តិ ។ អប្បរជក្ខតាទីសុ បញ្ចសុ ទុកេសុ ឯកេកស្មិំ ទស ទស កត្វា “**បញ្ញាសាយ អាការេហិ ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ជានាតី**”តិ វុត្តំ។ អថ វា អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរោបរិយត្តំ ជានាតីតិ កត្វា តថា វុត្តំ។ ឯត្ថ ច អប្បរជក្ខាទិភព្ពាទិវសេន អាវជ្ជេន្តស្ស ភគវតោ តេ សត្តា បុញ្ជបុញ្ជាវ ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ, ន ឯកេកា។

ឧប្បលានិ ឯត្ថ សន្តីតិ **ឧប្បលិនី**។ ឧប្បលគច្ឆោបិ ជលាសយោបិ ច។ ឥធ បន ជលាសយោ អធិប្បេតោតិ អាហ “**ឧប្បលវនេ**”តិ។ យានិ ហិ ឧទកស្ស អន្តោ និមុគ្គានេវ ហុត្វា បុសន្តិ វឌ្ឍន្តិ, តានិ អន្តោនិមុគ្គបោសីនិ។ **ទីបិតានី**តិ អដ្ឋកថាយំ បកាសិតានិ, ឥធេវ វា “**អញ្ញានិបី**”តិអាទិនា ទស្សិតានិ។ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ**តិ ឧគ្ឃដនំ នាម ញាណុគ្ឃដនំ, ញាណេន ឧគ្ឃដិតមត្តេនេវ ជានាតីតិ អត្ថោ។ វិបញ្ចិតំ វិត្ថារិតមេវ អត្ថំ ជានាតីតិ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ និទ្ទេសាទីហិ ធម្មាភិសមយាយ នេតព្ពោតិ **នេយ្យោ**។ បជ្ជតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ បទំ, បជ្ជតេ ញាយតេតិ វា បទំ, តទត្ថោ។ បទំ បរមំ ឯតស្ស, ន សច្ចាភិសម្ពោធោតិ **បទបរមោ**។

ឧទាហដវេលាយាតិ ឧទាហារេ ធម្មស្ស ឧទ្ទេសេ ឧទាហដមត្តេយេវ។ **ធម្មាភិសមយោ**តិ ចតុសច្ចធម្មស្ស ញាណេន សទ្ធិំ អភិសមយោ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ អយំ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិនា នយេន សំខិត្តេន មាតិកាយ ឋបិយមានាយ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិតុំ សមត្ថោ បុគ្គលោ “ឧគ្ឃដិតញ្ញូ”តិ វុច្ចតិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ សំខិត្តេន មាតិកំ ឋបេត្វា វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ អរហត្តំ បាបុណិតុំ សមត្ថោ បុគ្គលោ “វិបញ្ចិតញ្ញូ”តិ វុច្ចតិ។ **ឧទ្ទេសតោ**តិ ឧទ្ទេសហេតុ។ ឧទ្ទិសន្តស្ស ឧទ្ទិសាបេន្តស្ស វាតិ អត្ថោ។ **បរិបុច្ឆតោ**តិ អត្ថំ បរិបុច្ឆន្តស្ស។ **អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតី**តិ អនុក្កមេន អរហត្តប្បត្តិ ហោតិ។ **ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតី**តិ តេន អត្តភាវេន មគ្គំ វា ផលំ វា អន្តមសោ ឈានំ វា វិបស្សនំ វា និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ។ **អយំ វុច្ចតិ បទបរមោ**តិ អយំ បុគ្គលោ ឆព្ពិធំ ព្យញ្ជនបទំ ឆព្ពិធំ អត្ថបទន្តិ ឥទំ បទមេវ បរមំ អស្សាតិ បទបរមោតិ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។

វាសនា ហោតីតិ ទេសនា ផលវោហារេន វាសនា ហោតីតិ វុត្តា។ ន ហិ កាចិ ពុទ្ធានំ ទេសនា និរត្ថកា។ **យេ**តិ យេ ទុវិធេ បុគ្គលេ។ វិភង្គេ **កម្មាវរណេនា**តិ បញ្ចវិធេន អានន្តរិយកម្មេន។ **វិបាកាវរណេនា**តិ អហេតុកបដិសន្ធិយា។ យស្មា បន ទុហេតុកានម្បិ អរិយមគ្គបដិវេធោ នត្ថិ, តស្មា ទុហេតុកា បដិសន្ធិបិ វិបាកាវរណមេវាតិ វេទិតព្ពា។ **កិលេសាវរណេនា**តិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា។ **អស្សទ្ធា**តិ ពុទ្ធាទីសុ សទ្ធារហិតា។ **អច្ឆន្ទិកា**តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទរហិតា។ ឧត្តរកុរុកា មនុស្សា អច្ឆន្ទិកដ្ឋានំ បវិដ្ឋា។ **ទុប្បញ្ញា**តិ ភវង្គបញ្ញាយ បរិហីនា។ ភវង្គបញ្ញាយ បន បរិបុណ្ណាយបិ យស្ស ភវង្គចលនំ លោកុត្តរស្ស បច្ចយោ ន ហោតិ, សោបិ ទុប្បញ្ញោ ឯវ នាម។ **អភព្ពា និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ត**ន្តិ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តនិយាមសង្ខាតំ មគ្គំ ឱក្កមិតុំ អធិគន្តុំ អភព្ពា។ **ន កម្មាវរណេនា**តិអាទីនិ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពានិ។ **រាគចរិតា**ទិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ **បរមត្ថទីបនិយំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ១.៤៣) វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។

និព្ពានស្ស ទ្វារំ បវិសនមគ្គោ **វិវរិត្វា ឋបិតោ** មហាករុណូបនិស្សយេន សយម្ភុញាណេន អធិគតត្តា។ **សទ្ធំ បមុញ្ចន្តូ**តិ អត្តនោ សទ្ធំ ធម្មសម្បដិច្ឆនយោគ្យំ កត្វា វិស្សជ្ជេន្តុ, សទ្ទហនាការេន នំ ឧបដ្ឋបេន្តូតិ អត្ថោ។ សុខេន អកិច្ឆេន បវត្តនីយតាយ **សុប្បវត្តិតំ។ ន ភាសិ** ន ភាសិស្សាមីតិ ចិន្តេសិ។

សត្ថុ សន្តិកំ ឧបគតានំ ទេវានំ ព្រហ្មានញ្ច តស្ស បុរតោ អន្តរធានំ នាម អតិដ្ឋនន្តិ អាហ “**សកដ្ឋានមេវ គតោ**”តិ។ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិកោ ធម្មោ ឯវ វិនេយ្យសន្តានេ បវត្តនដ្ឋេន ចក្កន្តិ **ធម្មចក្កំ**។ អថ វា **ចក្ក**ន្តិ អាណា។ **ធម្ម**ន្តិ ទេសនា។ អថ វា អត្ថធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មញ្ច តំ បវត្តនដ្ឋេន ចក្កញ្ចាតិ **ធម្មចក្កំ**។ ធម្មេន ញាយេន ចក្កន្តិបិ **ធម្មចក្កំ**។ យថាហ “ធម្មញ្ច បវត្តេតិ ចក្កញ្ចាតិ ធម្មចក្កំ, ចក្កញ្ច បវត្តេតិ ធម្មញ្ចាតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មេន បវត្តេតីតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មចរិយាយ បវត្តេតីតិ ធម្មចក្ក”ន្តិអាទិ (បដិ. ម. ២.៤០-៤១)។ **បវត្តេសី**តិ បដ្ឋបេសិ។

ព្រហ្មាយាចនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. គារវសុត្តវណ្ណនា

១៧៣. អយំ វិតក្កោតិ អយំ “កិន្នាហំ វិហរេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បវត្តិតវិតក្កោ។ **អញ្ញស្មិ**ន្តិ បរស្មិំ។ អត្តា ន ហោតីតិ ហិ អញ្ញោ, បរោ។ សោ បនេត្ថ ន យោ កោចិ អធិប្បេតោ, អថ ខោ គរុដ្ឋានីយោ។ តេនាហ **“កញ្ចិ គរុដ្ឋានេ អដ្ឋបេត្វា”**តិ។ បតិស្សវតិ គរុនោ “អាមា”តិ សម្បដិច្ឆតីតិ បតិស្សោ, ន បតិស្សោតិ **អប្បតិស្សោ។ បតិស្សយរហិតោ** គរុបស្សយរហិតោតិ អត្ថោ។

សទេវកេតិ អវយវេន វិគ្គហោ សមុទាយោ សមាសត្ថោ។ សទេវកគ្គហណេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ បារិសេសញាយេន ឥតរេសំ បទន្តរេហិ សង្គហិតត្តា, សមារកគ្គហណេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ បច្ចាសត្តិញាយេន។ តត្ថ ហិ មារោ ជាតោ តន្និវាសី ច ហោតិ។ សព្រហ្មកវចនេន ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ បច្ចាសត្តិញាយេនេវ។ “សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយា”តិ សាសនស្ស បច្ចត្ថិកសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ អបច្ចត្ថិកានំ អសមិតបាបានំ អពាហិតបាបានញ្ច សមណព្រាហ្មណានំ តេនេវ វចនេន គហិតត្តា។ កាមំ “សទេវកេ”តិអាទិវិសេសនានំ វសេន សត្តវិសយោ លោកសទ្ទោតិ វិញ្ញាយតិ តុល្យយោគវិសយត្តា តេសំ។ “សលោមកោ សបក្ខកោ”តិអាទីសុ បន អតុល្យយោគេបិ អយំ សមាសោ លព្ភតីតិ ព្យភិចារទស្សនតោ បជាគហណន្តិ បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណំ។ ទេវភាវសាមញ្ញេន មារព្រហ្មេសុ គហិតេសុបិ ឥតរេហិ តេសំ លព្ភមានវិសេសទស្សនត្ថំ វិសុំ គហណន្តិ ទស្សេន្តោ **“មារោ នាមា”**តិអាទិមាហ។ មារោ ព្រហ្មានម្បិ វិចក្កកម្មាយ បហោតីតិ អាហ **“សព្ពេស”**ន្តិ។ **ឧបរី**តិ ឧបរិភាវេ។ **ព្រហ្មា**តិ ទសសហស្សិព្រហ្មានំ សន្ធាយាហ។ តថា ចាហ **“ទសហិ អង្គុលីហី”**តិអាទិ។ ឥធ ទីឃនិកាយាទយោ វិយ ពាហិរកានម្បិ គន្ថនិកាយោ លព្ភតីតិ អាហ **“ឯកនិកាយាទិវសេនា”**តិ។

វត្ថុវិជ្ជាទីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន វិជ្ជដ្ឋានានិ សង្គហិតានិ។ យថាសកំ កម្មកិលេសេហិ បជាតត្តា និព្ពត្តត្តា បជា, សត្តនិកាយោ។ តស្សា **បជាយ។ សទេវមនុស្សាយា**តិ វា ឥមិនា សម្មុតិទេវគ្គហណំ តទវសិដ្ឋមនុស្សលោកគ្គហណញ្ច ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ ភាគសោ លោកំ គហេត្វា យោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អភាគសោ លោកំ គហេត្វា យោជនំ ទស្សេតុំ **“អបិចេត្ថា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **លោកវសេន វុត្តានិ** “លោកីយន្តិ ឯត្ថ កម្មកម្មផលានី”តិ កត្វា, **បជាវសេន** “ហេតុបច្ចយេហិ បជាយតី”តិ កត្វា។ **សីលសម្បន្នតរ**ន្តិ ឯត្ថ បរិបុណ្ណសម្បន្នតា អធិប្បេតា “សម្បន្នំ សាលិកេទារ”ន្តិអាទីសុ (ជា. ១.១៤.១) វិយ។ តេនាហ **“អធិកតរន្តិ អត្ថោ”**តិ។ បរិបុណ្ណម្បិ “អធិកតរ”ន្តិ វត្តព្ពតមរហតិ។ **សេសេសូ**តិ “សមាធិសម្បន្នតរ”ន្តិអាទីសុ។

ការណន្តិអាទីសុ **ការណ**ន្តិ យុត្តិំ។ **អត្ថ**ន្តិ អវិបរីតត្ថំ។ **វុឌ្ឍិ**ន្តិ អភិវុឌ្ឍិនិមិត្តំ។

ឥមិនា វចនេនាតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ អនន្តរំ វុត្តវចនេន។ ន កេវលំ ឥមិនាវ, សុត្តន្តរម្បិ អានេត្វា បដិពាហិតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ **“ន មេ អាចរិយោ អត្ថី”**តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ **សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.១៦២) វុត្តមេវ។ **សរន្តិ** ករណេ ឯតំ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ **“សរន្តេនា”**តិ, **សរន្តិ** វា សរណហេតូតិ អត្ថោ។

គារវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ព្រហ្មទេវសុត្តវណ្ណនា

១៧៤. ឯកកោតិ វិវេកដ្ឋិតកាយ និស្សិតោ។ គណសង្គណិកាភាវោ តស្សានេន ទីបិតោ, កិលេសសង្គណិកាភាវោ បន **“អប្បមត្តោ”**តិអាទីហិ បកាសិតោ។ **បេសិតត្តោ**តិ និព្ពានំ បតិ បេសិតចិត្តោ។ **សម្មទេវា**តិ ញាយេនេវ។ សោ បន យទិ អាគមនតោ បដ្ឋាយ លព្ភតិ, វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, អថ បដិបទារម្ភតោ បដ្ឋាយ លព្ភតិ, ឯវម្បិ វដ្ដតេវាតិ ទស្សេតុំ **“យថា វា តថា វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្តមគ្គាធិគមេន អសម្មោហបដិវេធស្ស សិខាប្បត្តត្តា មគ្គធម្មេសុ វិយ ផលធម្មេសុបិ សាតិសយោ អសម្មោហោតិ “សយំ អភិញ្ញា”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“សាមំ ជានិត្វា”**តិ។ យថា ជាននា បនស្ស សច្ឆិករណំ អត្តបច្ចក្ខកិរិយាតិ “សច្ឆិកត្វា”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“បច្ចក្ខំ កត្វា”**តិ។ តថា សច្ឆិកិរិយា ចស្ស វិបស្សនាបដិលាភោតិ “ឧបសម្បជ្ជ”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“បដិលភិត្វា”**តិ។ **ឯតេនា**តិ “ខីណា ជាតី”តិអាទិវចនេន។

ជាតិ ខីណាតិ ឯត្ថ ជាតិសីសេន តព្ពិការវន្តោ ខន្ធា វុត្តា។ **បុព្ពេវ ខីណត្តា**តិ មគ្គាធិគមនតោ បគេវ អតីតភាវេនេវ ខីណត្តា។ **តត្ថ** អនាគតេសុ។ **វាយាមាភាវតោ**តិ អវិជ្ជមានត្តា។ អនាគតភាវសាមញ្ញំ គហេត្វា លេសេន វុត្តំ។ **ន បច្ចុប្បន្នា វិជ្ជមានត្តា**តិ សំកិលិដ្ឋា ច មគ្គភាវនាតិ សិយាតិ វចនសេសោ។ យថា អជាតផលតរុណរុក្ខមូលេ ឆិន្នេ អាយតិឧប្បជ្ជនារហានិ ផលានិ ឆេទនបច្ចយា អនុប្បជ្ជមានានិ នដ្ឋានិ នាម ហោន្តិ, ឯវ

មេវ ភាវនាយ អសតិ ឧប្បជ្ជនារហា កិលេសា តប្បច្ចយា ជាតិ ច មគ្គភាវនាយ សតិ ន ឧប្បជ្ជមានា បហីនាតិ វុច្ចន្តីតិ តមមត្ថំ ទស្សេតិ “**មគ្គស្ស បនា**”តិអាទិនា។ **អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន** ញាណេន ខីណាភាវសេន។

សោឡសកិច្ចភាវាយាតិ សោឡសកិច្ចតាយ, សោឡសវិធស្ស វា កិច្ចស្ស ភាវាយ ឧប្បាទនាយ។ បាឡិយំ **សបទាន**ន្តិ សបទានចារោ វុត្តោ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសេនាតិ អាហ “**សបទានចារ**”ន្តិ។ **អនុក្កម្មា**តិ អនតិក្កមិត្វា។ **អាហុតិបិណ្ឌ**ន្តិ ជុហិតព្ពបិណ្ឌំ, ជុហនវសេន អគ្គិម្ហិ បក្ខិបិតព្ពបាយាសបិណ្ឌន្តិ អធិប្បាយោ។ **ភូតពលិកម្ម**ន្តិ តថា បក្ខិបិត្វា ពលិកម្មករណំ។ **ហរិតុបលិត្ត**ន្តិ អល្លគោមយេន កតបរិភណ្ឌំ។ **វនមាលបរិក្ខិត្ត**ន្តិ មនោហរាហិ វនបុប្ផមាលាហិ បរិក្ខិត្តំ។ **ធូមកដច្ឆូ**តិ ធូមបានំ។ **សីលគន្ធ**ន្តិ សីលំ បដិច្ច ឧប្បន្នកិត្តិគន្ធំ។ **ឃាយមានស្សា**តិ ឧបគតំ គណ្ហន្តស្ស។

ឥមម្ហា ឋានាតិ ឥមស្មា មនុស្សានំ វសនដ្ឋានា, មហាបថវិតលតោតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពហេដ្ឋិមោ**តិ ព្រហ្មបារិសជ្ជានំ វាសព្រហ្មលោកមាហ។ **ព្រហ្មបថោ នាម ចត្តារិ កុសលជ្ឈានានិ** ព្រហ្មលោកមគ្គភាវតោ។ **ជីវិតបថោ នាម** ជីវិតបវត្តិឧបាយភាវតោ។ “ភុញ្ជតុ ភវំ មហាព្រហ្មា”តិ វចនំ សន្ធាយាហ “**កី ជប្បសី**”តិអាទិ។ **តិណពីជានី**តិ សាលិតណ្ឌុលាទីនិ។ **គោយូស**ន្តិ ខីរំ ជិគុច្ឆន្តោ វទតិ។ អយម្បិ អត្ថោ “នេតាទិសោ ព្រហ្មភក្ខោ”តិ វទន្តេន ទីបិតោតិ។

អតិទេវបត្តោបិ បញ្ចខន្ធូបធីនំ អត្ថិតាយ កិលេសូបធិអាទីនំយេវ វិរហិតភាវោ គហិតោ។ អញ្ញត្រ ហិ ភាវបច្ចយំ តទត្ថោ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “**អតិទេវភាវំ បត្តោ**”តិ។ យស្មា ព្រហ្មានោបិ ទេវគតិបរិយាបន្នត្តា ទេវា ឯវ, តស្មា វុត្តំ “**អតិព្រហ្មភាវំ បត្តោ**”តិ។

អត្តានំ ភាវេត្វាតិ សីលាទីហិ គុណេហិ អត្តានំ វឌ្ឍេត្វា បរិព្រូហិត្វា ឋិតោ។

បុថុជ្ជនា តសា តណ្ហាមានទិដ្ឋិបរិត្តាសវសេន តាសនតោ។ **ខីណាសវា ថាវរា នាម** សព្ពសោ គតីសុ សញ្ចរណាភាវតោ។ តថា ហិ ចតុន្នំ សច្ចានំ សព្ពសោ អទិដ្ឋត្តា ភវទាយជ្ជស្ស តណ្ហាទាសព្យស្ស ភាវតោ ឯកច្ចាសុ គតីសុ សញ្ចរណសភាវតោ សេក្ខា ថាវរា ន ហោន្តិ។ **ភជមានា**តិ ភជាបិយមានា។ **ថាវរបក្ខមេវ ភជន្តិ** សព្ពសេដ្ឋបក្ខំ ឯកន្តបសដ្ឋំ ភជមានភាវំ ឧបាទាយ។

បហីនកិលេសោ ខីណាសវោ **វិសេនោ**។ សុខំ អាយតិ សុខាយតិ, តស្ស ការកំ **សុខាយតិកំ**។

ព្រហ្មទេវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ពកព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

១៧៥. “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋិ **សស្សតទិដ្ឋិ។ សហ កាយេនា**តិ សហ តេន ព្រហ្មត្តភាវេន។ **ព្រហ្មដ្ឋាន**ន្តិ អត្តនោ ព្រហ្មវត្ថុំ។ **អនិច្ចំ “និច្ច”ន្តិ វទតិ** អនិច្ចតាយ អត្តនោ អបញ្ញាយមានត្តា។ **ថិរ**ន្តិ ទឡ្ហំ, វិនាសាភាវតោ សារភូតន្តិ អត្ថោ។ ឧប្បាទវិបរិណាមាភាវតោ **សទា វិជ្ជមានំ។ កេវល**ន្តិ បរិបុណ្ណំ។ តេនាហ “**អខណ្ឌ**”ន្តិ។ **កេវល**ន្តិ វា ជាតិអាទីហិ អសម្មិស្សំ, វិរហិតន្តិ អធិប្បាយោ។ ឧប្បាទាទីនំ អភាវតោ ឯវ **អចវនធម្មំ។ កោចិ ជាយនកោ...បេ.... ឧបបជ្ជនកោ វា នត្ថិ** និច្ចភាវតោ ឋានេន សទ្ធិំ តន្និវាសីនំ។ និច្ចភាវញ្ហិ សោ បដិជានាតិ។ **តិស្សោ ឈានភូមិយោ**តិ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានភូមិយោ។ ចតុត្ថជ្ឈានភូមិវិសេសា ហិ អសញ្ញសុទ្ធាវាសារុប្បភវា។ **និព្ពាន**ន្តិ វា ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, ន បរិសមាបនត្ថោ, តស្មា “សព្ព”ន្តិ ឥមិនា “អសញ្ញ...បេ.... ភវា”តិ វុត្តំ សង្គណ្ហាតិ។ **បដិពាហតី**តិ សន្តំយេវ សមានំ អជានន្តោវ “នត្ថី”តិ បដិក្ខិបតិ។ **ឯកេ** ឧត្តរវិហារវាសិនោ។

ហេដ្ឋូបបត្តិកោតិ ហេដ្ឋា ភូមីសុ ឧប្បន្នឧបបត្តិកោ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិវរិតុំ “**អនុប្បន្នេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ហេដ្ឋុបបត្តិកំ កត្វា**តិ យថាឋិតភូមិតោ ហេដ្ឋា តតិយជ្ឈានភូមិយំ ឧបបត្តិឈានំ កត្វា, ន ឧបរិឈានស្ស វិយ បត្ថនាមត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **បឋមកាលេ**តិ តស្មឹ ភវេ បឋមកាលេ។ **អញ្ញាសិ** អាសន្នភាវតោ។ **ឧភយ**ន្តិ តំ តំ អត្តនា កតកម្មញ្ចេវ និព្ពត្តដ្ឋានញ្ចាតិ ឧភយំ។ **បមុស្សិត្វា** និព្ពត្តិំ អនុបធារេន្តោ។

អវិជ្ជាយ គតោតិ អវិជ្ជាយ សហ បវត្តោ។ សហយោគេ ហិ ឥទំ ករណវចនំ។ តេនាហ “**សមន្នាគតោ**”តិ។ **អញ្ញាណី**តិ អវិទ្វា។ បញ្ញាចក្ខុវិរហតោ **អន្ធីភូតោ,** អន្ធភាវំ អាបន្នោតិ អត្ថោ។ អនាគតេ សទ្ទោ ហោតាយំ

“វត្តតី”តិ យត្រសទ្ទបយោគេន, អត្ថោ បន វត្តមានកាលិកោ។ តេនាហ “**ភណតី**”តិ។ តេនាហ “**យត្រា**”តិអាទិ។

មគ្គចោរោតិ មគ្គបរិពុន្ធកចោរោ។ **សន្តជ្ជិយមានោ**តិ “អវិជ្ជាគតោ វត, ភោ, ពកោ ព្រហ្មា”តិអាទិនា សន្តជ្ជិយមានោ។ **សតី លភិត្វា**តិ តេនេវ សន្តជ្ជនេន យោនិសោ ឧម្មុជ្ជិត្វា បុរិមជាតិវិសយំ សតី លភិត្វា។ **និប្បីឡិតុកាមោ**តិ យំសេតុកាមោ ទោសំ ទស្សេតុកាមោ “តទំ បស្ស យាវញ្ច តេ អបរទ្ធ”ន្តិ។ **បុញ្ញកម្មា**តិ បុញ្ញការិនោ។ **វេទេហិ** ញាណេហិ **គតត្តា** បវត្តត្តា។ **អន្តិមា ព្រហ្មបបត្តី**តិ សព្ពបច្ឆិមា ព្រហ្មភាវប្បត្តិ។ **អស្មាភិជប្បន្តី**តិ អស្មេ អភិជប្បន្តិ។ អាយុវណ្ណាទិវសេន ព្រូហិតគុណត្តា **ព្រហ្មា**។ អញ្ញេហិ មហន្តា ព្រហ្មា **មហាព្រហ្មា**។ **អភិភូ**តិ តំ ព្រហ្មលោកំ ជេដ្ឋកភាវេន អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **អនភិភូតោ**តិ អញ្ញេហិ ន អភិភូតោ។ **អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសវចនមេតំ។ ទស្សនវសេន **ទសោ**, សព្ពំ បស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **វសវត្តី**តិ សព្ពជនំ វសេ វត្តេតិ។ **តស្សរោ**តិ លោកេ តស្សរោ។ **កត្តា និម្មាតា**តិ លោកស្ស កត្តា និម្មាតា។ **សេដ្ឋោ សជិតា**តិ អយំ លោកស្ស ឧត្តមោ សំវិភជិតា ច។ **វសី បិតា ភូតភព្យាន**ន្តិ អាចិណ្ណវសិត្តា វសី, អយំ បិតា ភូតានំ និព្ពត្តានំ ភព្យានំ សម្ភវេសីនន្តិ **បត្តេន្តិ** វិកត្ថេន្តិ **បិហេន្តិ** មានេន្តិ។

ឯតន្តិ វិបរីតសញ្ញាវសេន “តទំ និច្ចំ តទំ ធុវំ តទំ សស្សត”ន្តិអាទិនា វុត្តំ ឯតំ អប្បំ បរិត្តកន្តិ តំ ភគវា បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សេតិ។ តំ បន “ឯកស្មិំ កោសលកេ តិលវាហេ វស្សសតេ វស្សសតេ ឯកេកតិលុទ្ធារេ កយិរមានេ តិលានិ បរិក្ខយំ គច្ឆន្តិ, ន ត្វេវ អព្ពុទេ អាយូ”តិ ឯវំ វុត្តោ អព្ពុទោ, តំវសេន វីសតិគុណំ និរព្ពុទោ, តេសំ និរព្ពុទានំ វសេន និរព្ពុទសតសហស្សំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន បទុមេ អាយុនោ វស្សគណនា តមស្មិំយេវ សំយុត្តេ បរតោ អាគមិស្សតិ។ **អនន្តទស្សី**តិ អនន្តស្ស ញេយ្យស្ស អនវសេសតោ ទស្សី។ **វតសីលវត្ត**ន្តិ សមាទានវសេន វតភូតំ ចារិត្តសីលវសេន សមាចិណ្ណត្តា សីលវត្តំ។ តំ បន ឯកមេវាតិ អាហ “**សីលមេវា**”តិ។

អបាយេសីតិ ឯត្ថ យទា សោ បិបាសិតេ មនុស្សេ បានីយំ បាយេសិ, តំ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ “**តត្រា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **បុព្ពេ**តិ បុរិមជាតិយំ។ ឯស ព្រហ្មា “ជរាមរណស្ស អន្តំ ករិស្សាមី”តិ អជ្ឈាសយវសេន ឈានំ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ, សោ តត្ថ និព្ពានសញ្ញី អហោសិ។ **ឈានរតិយា វីតិនាមេតី**តិ តទា តស្សា កិរិយាយ អវិច្ឆេទតោ បវត្តិំ ឧបាទាយ វត្តមានបយោគោ។ វត្តន្ទការេ បុរតោ បុរតោ គច្ឆន្តស្ស សកដស្ស អនុស្សរណវសេន គច្ឆន្តានំ សកដានំ និវត្តនំ ហោតីតិ “**សព្ពសកដានិ តថេវ និវត្តិត្វា**”តិ វុត្តំ។

កម្មសជ្ជាតិ យុទ្ធសជ្ជា។ **វិលោប**ន្តិ វិលុត្តភណ្ឌំ។ **ឯណិកូលស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ “បនិហតាយ និច្ចគង្គាយ នាម”ន្តិ កេចិ។ “ឯណិមិគពហុលតាយ សោ គង្គាយ តីរប្បទេសោ ឯណិកូលន្តិ វុត្ត”ន្តិ អបរេ។ **គង្គេយ្យកោ**តិ គង្គាសន្និវាសី។

ពទ្ធចរោតិ បដិពទ្ធចរិយោ។ តេនាហ “**អន្តេវាសិកោ**”តិ។ **យស្មា ពុទ្ធោ** សព្ពញ្ញូ, តស្មា អញ្ញាសិ, តេជ មយ្ហំ បមុដ្ឋម្បិ សព្ពំ ជានាសីតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពំ ព្រហ្មលោកំ ឱភាសយន្តោ** សព្ពម្បិមំ ព្រហ្មលោកំ ភគវា ឱភាសំ អភិភវិត្វា អនញ្ញសាធារណំ អត្តនោ ឱភាសំ ឱភាសេន្តោ តិដ្ឋតិ។

ពកព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អញ្ញតរព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. តេជោកសិណបរិកម្មំ កត្វាតិ “តេជោកសិណបរិកម្មជ្ឈានំ សមាបជ្ជិស្សាមី”តិ ចិត្តុប្បាទោ ឯវេត្ថ តេជោកសិណបរិកម្មំ។ ន ហិ ពុទ្ធានំ អញ្ញេសំ វិយ តត្ថ ឈានសមាបជ្ជនេន បរិកម្មបបញ្ចោ អត្ថិ សព្ពត្ថេវ ចិណ្ណវសីភាវស្ស បរមុក្កំសភាវប្បត្តត្តា។ តស្ស កិរ ព្រហ្មុនោ “យថាហំ ឯវំ មហានុភាវោ អញ្ញោ នត្ថី”តិ លទ្ធិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “នត្ថិ សោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ តេជ អាគច្ឆេយ្យា”តិ។ ភគវា តស្ស តំ លទ្ធិំ វិស្សជ្ជេតុំ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា តស្ស ឧបរិ អាកាសេ និសីទិ។ តេន វុត្តំ “**តេជោធាតុំ...បេ.... តថាគតំ ទិស្វា**”តិ។ អឌ្ឍិវេជំ វិយំ វិជ្ឈិតព្ពោ **អឌ្ឍិវេធី,** យថា អឌ្ឍី វិជ្ឈិត្វា អឌ្ឍិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតិ, ឯវំ វិជ្ឈិតព្ពោតិ អត្ថោ។ អយំ បន អឌ្ឍិវេធី វិយ **អឌ្ឍិវេធី,** យថា សោ លទ្ធី វិស្សជ្ជេតិ, ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **សេសាន**ន្តិ មហាកស្សបមហាកប្បិនអនុរុទ្ធត្ថេរានំ។

អញ្ញព្រហ្មសរីរវិមានាលង្ការាទីនំ បភាតិ ព្រហ្មានំ សរីរប្បភា វិមានប្បភា អលង្ការវត្ថាទីនំ បភាតិ តមស្មិំ ព្រហ្មលោកេ តមា សព្ពា បភា អត្តនោ បភស្សរភាវេន អភិភវន្តំ។ **នត្ថិ មេ សា**តិ តទានិ មេ សា ទិដ្ឋិ នត្ថិ,

“នត្ថិ សោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ ឥធ អាគច្ឆេយ្យា”តិ អយំ លទ្ធិ នត្ថិ។ តេនាហ “**តត្រាស្ស…បេ…. បហីនា**”តិ។ **ឯត្ថាតិ** ឯតស្មិំ សមាគមេ។ យថា តស្ស ព្រហ្មុនោ សព្ពសោ ទិដ្ឋិគតំ វិមុច្ចតិ ធម្មចក្ខុ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ **មហន្តំ ធម្មទេសនំ ទេសេសិ**។

“អដ្ឋាបិ តេ, អាវុសោ”តិអាទិនា វុត្តេន **តត្ថកេនេវ។ សរូបេន វុត្តា**តិ បឋមេន បាទេន ចតស្សោ, ទុតិយេន ឯកន្តិ ឯវំ បញ្ច អភិញ្ញា សរូបេន វុត្តា។ កស្មា ឯត្ថ ទិព្ពសោតំ នាគតន្តិ? អាហ “**តាសំ វសេន អាគតមេវា**”តិ។ យេន ឥមា លោកុត្តរា អភិញ្ញា អធិគតា, ន តស្ស ទិព្ពសោតសម្បាទនំ ភារិយំ បដិបក្ខវិគមេន សុខេនេវ ឥជ្ឈនតោ។

អញ្ញតរព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ព្រហ្មលោកសុត្តវណ្ណនា

១៧៧. បច្ចេកំ ទ្វារពាហន្តិ បច្ចេកំ ទ្វារពាហំ។ បច្ចេក-សទ្ទោ ចេត្ថ អាវុត្តិវសេន វេទិតព្ពោ; “បច្ចេកំ បច្ចេក”ន្តិ អាហ “**ឯកេកោ ឯកេក**”ន្តិ។ តេសុ ហិ ឯកោ បច្ចេកព្រហ្មា គន្ធកុដិយា ឯកទ្វារពាហំ និស្សាយ ឋិតោ, អបរោ អញ្ញំ។ **បច្ចេកព្រហ្មា**តិ ច ឯកចារី ព្រហ្មា, ន បរិសចារី ព្រហ្មាតិ អត្ថោ។ សមិទ្ធិ នាម សត្តេ សុខុបករណេហិ, ព្រហ្មានញ្ច ឈានំ សុខុបករណន្តិ **ឈានសុខេន សមិទ្ធោ**តិ។ សម្បត្តិយា វេបុល្លប្បត្តតា ព្រហ្មានញ្ច អភិញ្ញាគុណេហិ វេបុល្លប្បត្តីតិ អាហ “**ផីតោតិ អភិញ្ញាបុប្ផេហិ សុបុប្ផិតោ**”តិ។ **អសហន្តោ**តិ នសហន្តោ នរោចេន្តោ។

សតបទន្តិ សតសទ្ទោ។ **រូបវសេនា**តិ រូបសទ្ទវសេន, រូបសទ្ទេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ តថា **បន្តិវសេនា**តិ ឯត្ថាបិ។ **ឯកច្ចេ**តិ ឯកេ មិគារិ, តេសំ ព្យគ្ឃីនិសារូបកានំ បញ្ចសតានីតិ អត្ថោ។ “**កស្ស អញ្ញស្ស ឧបដ្ឋានំ គមិស្សាមី**”តិ វិមានសម្បត្តិយំ វិម្ហយក្ខិកោ អហង្ការវសេន វទតិ។ វណន្តិ និទ្ទន្តិ ឯតេហីតិ **វណា**, ទោសា។ វិរោធិបច្ចយសន្និបាតេ វិការុប្បត្តិ រុប្បនំ រូបស្ស បរេជនន្តិ អាហ “**សីតាទីហិ ច និច្ចំ បរេធិត**”ន្តិ។ **សុមេធោ** សុន្ទរបញ្ញោ **សោ សត្ថា រូបេ ន រមតិ,** កឹ បន មន្ទបញ្ញោ រូបេ សរណញ្ច បរេធិតញ្ច អបស្សន្តោ រមសីតិ អធិប្បាយោ។

ព្រហ្មលោកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា

១៧៨. បមាណករានំ រាគាទីនំ អភាវតោ ខីណាសវោ រាគាទិវសេន ន សក្កា ឥមំ បមាតុន្តិ **អប្បមេយ្យោ**, អប្បមេយ្យានិ វា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ វិជ្ឈិត្វា ឋិតត្តា បមិតុំ បមេយ្យំ តស្ស កតោ បរិមេយ្យោ នត្ថិ។ តេនាហ “**ខីណាសវោ…បេ…. ទីបេតី**”តិ។ **តន្តិ** ខីណាសវំ។ **បមេតុំ** វន្ទគវេសី ហុត្វា វដ្ឋតោ បរិច្ឆិន្ទិតុំ។ យថាសភាវតោ តស្ស មិននេ និហីនបញ្ញតាយ **អវកុជ្ជបញ្ញ**ំ។

កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កតមោទកតិស្សសុត្តវណ្ណនា

១៧៩. កឹ កុសលគវេសិតាយ “កឹ កុសលំ អកុសល”ន្តិអាទិនា កិន្តិ សុណាតិ ឯតាយាតិ **កិស្ស វា វុច្ចតិ បញ្ញា**។

កតមោទកតិស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. តុរូព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

១៨០. អាពាធោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អាពាធិកោ**។ **អនន្តរសុត្តេ**តិ អនាគតានន្តរេ សុត្តេ។ **វាកោ**តិ អនុគ្គហវចនមេវ, ន និប្បរិយាយេន វុត្តវចនំ។ **បិយសីលា**តិ ឥមិនា ឯតស្មិំ អត្ថេ និរុត្តិនយេន “បេសលា”តិ បទសិទ្ធីតិ ទស្សេតិ។ **កពរក្ខីនី**តិ ព្យាធិពលេន បរិភិន្នវណ្ណតាយ កពរភូតានិ អក្ខីនិ។ **យត្តក**ន្តិ យំ ត្វំ ភគវតោ វចនំ អញ្ញថា ករោសិ, តត្តកំ **តយា អបរទ្ធំ,** តស្ស បមាណំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ យស្មា អនាគាមិនោ នាម កាមច្ឆន្ទ

ព្យាបាទា បហីនា ហោន្តិ, ត្វញ្ច ទិដ្ឋោ កាមច្ឆន្ទព្យាបាទវសេន ឥធាគតោ, តស្មា យាវ តេ ឥទំ អបរទ្ធន្តិ អយ មេវេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អទិដ្ឋិប្បត្តោតិ អប្បត្តទិដ្ឋិនិមិត្តោ។ **គិលវិសោ វិយ** វិសំ គិលិត្វា ឋិតោ វិយ។ **កុឋារិសទិសា** មូលបច្ឆិន្ទនដ្ឋេន។ **ឧត្តមត្ថេ**តិ អរហត្តេ។ **ខីណាសវោតិ វទតិ** សុនក្ខត្តោ វិយ អចេលំ កោរក្ខត្តិយំ។ **យោ** អគ្គសាវកោ វិយ **បសំសិតព្ពោ ខីណាសវោ**, តំ "ទុស្សីលោ អយ"ន្តិ យោ វា វទតិ។ **សមកោវ វិបាកោ**តិ បសំសិយនិន្ទា វិជ្ជមានគុណបរិធំសនវសេន បវត្តា យាវ មហាសាវជ្ជតាយ កដុកតរវិបាកា, តាវ និន្ទិយបសំសាបិ មហាសាវជ្ជតាយ សមវិបាកា តត្ថ អវិជ្ជមានគុណសមារោបនេន អត្តនោ បរេសំ មិច្ឆាបដិបត្តិហេតុភាវតោ បសំសិយេន តស្ស សមភាវករណតោ ច។ លោកេបិ ហិ អយំ បុរេ សមណគារយ្ហោ ហោតិ, បគេវ ទុប្បដិបន្នទុប្បដិបន្នោតិ សមំ ករោន្តីតិ។

សកេនាតិ អត្តនោ សាបតេយ្យេន។ **អយំ អប្បមត្តកោ អបរាធោ** ទិដ្ឋធម្មិកត្តា សប្បតិការត្តា ច តស្ស។ **អយំ មហន្តតរោ កលិ** កត្តូបចិតស្ស សម្បរាយិកត្តា អប្បតិការត្តា ច។

"និរព្ពុទោ"តិ គណនាវិសេសោ ឯកោតិ អាហ **"និរព្ពុទគណនាយា"**តិ, សតសហស្សំ និរព្ពុទានន្តិ អត្ថោ។ និរព្ពុទបរិគណនំ បន ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **យមវិយគរហី និរយំ ឧបេតី**តិ ឯត្ថ យថាវុត្តំ អាយុប្បមាណំ បាកតិកេន អរិយូបវាទិនា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ "អគ្គសាវកានំ បន គុណមហន្តតាយ តតោបិ អតិវិយ មហន្តតរា ឯវា"តិ វទន្តិ។

តុរូព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា

១៨១. ទុតិយេ កោកាលិកនាមកា ភិក្ខូ, តតោ ឥធ អធិប្បេតំ និទ្ធារេត្វា ទស្សេតុំ – **"កោ អយំ កោកាលិកោ"**តិ? បុច្ឆា។ សុត្តស្ស អដ្ឋុប្បត្តិំ ទស្សេតុំ – **"កស្មា ច ឧបសង្កមី"**តិ? បុច្ឆា ។ **អយំ កិរា**តិអាទិ យថាក្កមំ តាសំ វិស្សជ្ជនំ។ វិវេកវាសំ វសិតុកាមត្តា អប្បិច្ឆតាយ ច **មា កស្សចិ...បេ.... វសឹសុ**។

បក្កមិស្សន្តីតិ អាយាតំ ឧប្បាទេសិ អត្តនោ ឥច្ឆាវិឃាតនតោ។ **ថេរា ភិក្ខុសង្ឃស្ស និយ្យាទយឹសុ** បយុត្តវាចាយ អកតត្តា ថេរេហិ ច អទីបិតត្តា។ **បុព្ពេបិ...បេ.... មញ្ញេ**តិ ឥមិនា ថេរានំ កោហញ្ញេ ឋិតភាវំ អាសង្កតិ អវណ្ណេ វណ្ណំ បស្សន្តោ វិយ, សុទ្ធេ អាទាសតលេ លេខំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ ច។

អបរជ្ឈិត្វាតិ ភគវតោ សម្មុខា "បាបភិក្ខូ ជាតា"តិ វត្វា។ អាហ **"សទ្ធាយ អាករោ បសាទាវហោ"**តិ។ បវត្តសទ្ធាយិកោ វាតិ អត្ថោតិ អាហ **"សទ្ធាតព្ពវចនោ"**តិ។

បីឡកា នាម ពាហិរតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋឹ ភិន្ទតិ, ឥមា បន បឋមំយេវ អដ្ឋឹ ភិន្ទិត្វា ឧគ្គតា។ **តរុណពេលុវមត្តិយោ**តិ តរុណពិល្លផលមត្តិយោ។ **វិសគិលិតោ**តិ ខិត្តបហរណោ។ តញ្ហា ពឡិសំ វិសសមញ្ញា លោកេ។ "អារក្ខទេវតានំ សុត្វា"តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

មគធរដ្ឋេ សំវោហារតោ **មាគធកោ បត្ថោ,** តេន។ តិលសកដំ **តិលវាហា**ឯតិ វុត្តោ។ **បច្ឆិតព្ពដ្ឋានស្សា**តិ និរយទុក្ខេន បច្ឆិតព្ពបទេសស្ស។ **ឯតំ** "អព្ពុទោ"តិ នាមំ។

វស្សគណនាតិ ឯកតោ បដ្ឋាយ ទសគុណិតំ អព្ពុទអាយុម្ហិ, តតោ បរំ វីសតិគុណំ និរព្ពុទាទីសុ វស្សគណនា វេទិតព្ពា។ **សព្ពត្ថា**តិ អពពាទីសុ បទុមបរិយោសានេសុ សព្ពេសុ និរយេសុ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ហេដ្ឋិមតោ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស វីសតិគុណតំ អតិទិសតិ។

កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សនង្កុមារសុត្តវណ្ណនា

១៨២. **បោរាណកត្តា**តិ និព្ពត្តិត្វា ចិរកាលត្តា។ ជាតត្តា ជនោ, តំ ឥតោ **ជនេតោ,** តស្មឹ។ **ខត្តិយោ សេដ្ឋោ** លោកមរិយាទបរិបាលនាទិនា សម្មាបដិបត្តិយំ សត្តានំ និយោជនេន ពហុការត្តា។ សោ ហិ បរេ តថា បដិបាទេន្តោ សយម្បិ តត្ថ បតិដ្ឋិតោយេវ ហោតីតិ សេដ្ឋោ វុត្តោ។ បដិបក្ខវិជ្ឈនដ្ឋេន បុព្ពេនិវាសាទីនំ វិទិតករណដ្ឋេន **វិជ្ជា**តិ។ សទ្ទាហិរោត្តប្បពាហុសច្ចវីរិយសតិបញ្ញាតិ ឥមេ **សត្ត សទ្ធម្មា**។ ចរន្តិ អគតបុព្ពំ ទិសំ ឯតេហីតិ **ចរណានិ,** សីលាទយោ បន្នរស ធម្មា។

សនង្កុមារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទេវទត្តសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. អប្បញ្ញត្តេ ឯវ សិក្ខាបទេ ឆេជ្ជគាមិកម្មស្ស កតត្តា សលិង្គេនេវ ច ឋិតត្តា “ទេវទត្តោ សាសនតោ បក្កន្តោ”តិ ន វត្តព្ពោតិ **អចិរបក្កន្តេ**តិ ឯត្ថ “សាសនតោ បក្កន្តេ”តិ អវត្វា **“វេឡុវនតោ គយាសីសំ គតេ”**តិ វុត្តំ។ បកតត្តោ ហិ ភិក្ខុសង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ, ន អបកតត្តោតិ។ **វឡវាយា**តិ វឡវាយ កុច្ឆិយំ ជាតំ។

ទេវទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អន្ធកវិន្ទសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. **ជនត**ន្តិ ជនានំ សមូហំ, ជនសញ្ចរណដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **មនុស្សានំ អនុបចារេ**តិ យត្ថកេ កសនាទិកិច្ចំ ករោន្តានំ សញ្ចារោ ហោតិ, ឯត្តកំ អតិក្កមិត្វា អនុបចារេ។ **សំយោជនវិប្បមោក្ខា**តិ សំយោជនវិមោក្ខហេតុ។ វិវេករតី បវិវេកសុខជ្ឈានំ អលភន្តោ។ **ចិត្តានុរក្ខណត្ថ**ន្តិ បុព្ពេ មំ មនុស្សា “អរញ្ញវាសេន បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវីរិយោ”តិ មញ្ញឹសុ, ឥទានិ គាមន្តេ វសន្តំ ទិស្វា គណសង្គណិកាយ និរុឡ្ហោតិ អប្បសាទំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ យទិបិ មេ ឥធ អភិរតិ នត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ ឥធេវ វសិស្សាមីតិ វិក្ខិត្តចិត្តេន ហុត្វា ន វសិតព្ពំ, កោ អត្ថោ ចិត្តវសំ គន្ត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **សតិបដ្ឋានបរាយណោ**តិ សតិបដ្ឋានភាវនារតោ។ ឯវំ ហិស្ស គណវាសោបិ បាសំសោ វិវេកវាសេន វិនា សមណកិច្ចស្ស អសិជ្ឈនតោ។

វដ្ដភយតោ បមុត្តោ អជ្ឈាសយវសេនាតិ អធិប្បាយោ។

និសីទិ តត្ថ ភិក្ខូតិ ឥមិនា សត្ថុបលទ្ធិយា អនិស្សិតត្តា យថារុចិយា តេសំ និសជ្ជំ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“ឥមិនា”**តិអាទិ។

ឥមិនា ច ឥមិនា ច អាការេន ជាតន្តិ ន អនុស្សវទស្សនមេតំ, ន អនុស្សវត្ថុហណំ។ តក្កហេតុ នយហេតុ វា ន វទាមីតិ យោជនា។ បិដកំ គន្ថោ សម្បទីយតិ ឯតស្សាតិ **បិដកសម្បទានំ,** គន្ថស្ស ឧគ្គណ្ហនតោ តេន បិដកស្ស ឧគ្គណ្ហនកភាវេន, កេនចិ គន្ថានុសារេន ឯវំ ន វទាមីតិ អត្ថោ។ ព្រហ្មស្ស សេដ្ឋស្ស ធម្មស្ស ចរិយំ វាចសិកំ បវត្តតីតិ **ព្រហ្មចរិយំ,** ធម្មទេសនា។ ភារិតេន មរណស្ស សព្ពសោ ភាគេន វិប្បហានេន **មរណបរិច្ចាគីនំ**។ តេ ច ខីណជាតិកាតិ អាហ **“ខីណាសវាន”**ន្តិ។

ទសធា ទសាតិ ទសក្ខត្តុំ ទស។ **អញ្ញេ**ន្តិ បញ្ចសតាធិកសហស្សតោ អញ្ញំ។ **បុញ្ញភាគិនោ**តិ វិវដ្តនិស្សិតបុញ្ញស្ស ភាគិនោ តស្សា ទេសនាយ ឯត្តកា សត្តា ជាតាតិ គណេតុំ អហំ ន សក្កោមីតិ ទស្សេតិ។ **ព្រហ្មធម្មទេសន**ន្តិ ព្រហ្មុនា វុត្តំ អាហ។

អន្ធកវិន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អរុណវតីសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. **អភិភូ សម្ភវា**តិ តេសំ ទ្វិន្នំ មហាថេរានំ នាមមានិ។ តេសំ វិភាគំ ទស្សេតុំ **“តេសូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឯតេ ទ្វេ តស្ស ភគវតោ អគ្គសាវកាតិ ទស្សេតិ។ **អវជ្ឈាយន្តី**តិ ហេដ្ឋា កត្វា ចិន្តេន្តិ។ **ខិយ្យន្តិ** តំ លាមកតោ ចិន្តេតព្ពតំ បាបេន្តិ បាបកតំ ករោន្តិ។ **វិត្ថារយន្តា**តិ តមេវ លាមកតោ ចិន្តេតព្ពតំ វេបុល្លំ បាបេន្តា។ សព្ពេ បាសណ្ឌា អត្តនោ អត្តនោ សមយេ សិទ្ធន្តេ សព្ពេ ទេវមនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ សមយេ បដិលាភេ បដិលទ្ធអត្ថេ បុរិសការំ វណ្ណយន្តីតិ យោជនា។

អារម្ភវិរិយន្តិ មច្ចុសេនាសង្ខាតកិលេសធុននេ អារម្ភវិរិយំ, យា “អារម្ភធាតូ”តិ វុច្ចតិ ។ **និក្កមវិរិយ**ន្តិ កោសជ្ជបដិបក្ខភូតំ វិរិយំ, យា “និក្កមធាតូ”តិ វុច្ចតិ។ **បយោគំ ករោថា**តិ បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនតោ តតោបិ ពលវតរំ ភាវនាភិយោគំ បវត្តេថាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “បរក្កមថា”តិ។ **កិលេសសេនា** នាម រាគាទិកិលេសសមូហោ, សោ មរណបច្ចយភាវតោ “មច្ចុនោ សេនា”តិ វុច្ចតិ។ តញ្ហិ សន្ធាយ វុត្តំ “មហាសេនេន មច្ចុនា”តិ (ម. និ. ៣.២៧២, ២៧៥, ២៧៦)។ ខន្ធានំ បឋមាភិនិព្ពត្តិ **ជាតិ,** តទញ្ញំ បន តេសំ បដិបាដិ បវត្តំ **សំសារោ**តិ អធិប្បាយេនាហ **“ជាតិញ្ច សំសារញ្ចា”**តិ។ យស្មា “ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោ”តិអាទីសុ តស្មឹ តស្មឹ ភវេ អាទាននិក្ខេបបរិច្ឆិន្នខន្ធប្បវត្តិ “ជាតី”តិ វុច្ចតិ, សា ឯវ យាវ បរិនិព្ពានា អបរាបរំ បវត្តមានោ សំសារោ “តតោ ចិតោ សំសរណ”ន្តិ កត្វា, តស្មា អាហ **“ជាតិសង្ខាតំ វា សំសារ”**ន្តិ។ **បរិច្ឆេទ**ន្តិ បរិយោសានំ។ ឱភាសំ ផរិតិ សម្ពន្ធោ។ **អាលោកដ្ឋានេ**តិ អត្តនា កតអាលោកដ្ឋានេ។ **អាលោកកិច្ចំ នត្ថី**តិ អន្ធការដ្ឋានេ អាលោកទស្សនំ វិយ អាលោកដ្ឋានេ អាលោកទស្សនកិច្ចំ នត្ថិ។ តស្មា តេសំ សត្តានំ “កឹ អាលោកោ អយំ, កស្ស នុ ខោ អយំ អាលោកោ”តិ? **វិចិនន្តានំ** ចិន្តេន្តានំ។ **សព្ពេ**តិ សហស្សិលោកធាតុយំ សព្ពេ ទេវមនុស្សា។ **ឱសដាយ បរិសាយា**តិ ធម្មស្សវនត្ថំ សព្ពោសដាយ បរិចិតបរិច្ឆិន្នាយ បរិសាយ។ **សទ្ទំ សុណឹសូ**តិ ន កេវលំ សទ្ទមេវ សុណឹសុ, អថ ខោ អត្ថោបីតិ យថាធិប្បេតោ តេសំ បកតិសវនុបចារេ វិយ បាកដោ អហោសិ, តិសហស្សិលោកធាតុំ វិញ្ញាបេសីតិ។

អរុណវតីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បរិនិព្ពានសុត្តវណ្ណនា

១៨៦. ឯវំ តំ កុសិនារាយ ហោតីតិ យថា អនុរាធបុរស្ស ថូបារាមោ ទក្ខិណបច្ឆិមទិសាយំ, ឯវំ តំ ឧយ្យានំ កុសិនារាយ ទក្ខិណបច្ឆិមទិសាយំ ហោតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា នគរំ បវិសិតុកាមា ឧយ្យានតោ ឧបេច្ច វត្តន្តិ គច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ **ឧបវត្តន**ន្តិ វុច្ចតិ, តស្មា។ **តន្តិ** សាលបន្តិភាវេន ឋិតំ សាលវនំ។ **អន្តរេនា**តិ វេមជ្ឈេ។ អប្បមជ្ជនំ **អប្បមាទោ**, សោ បន អត្ថតោ ញាណូបសំហិតា សតិ។ យស្មា តត្ថ សតិយា ព្យាបារោ សាតិសយោ, តស្មា **“សតិអវិប្បវាសេនា”**តិ វុត្តំ។ **អប្បមាទបទេយេវ បក្ខិបិត្វា អភាសិ** អត្ថតោ តស្ស សកលស្ស ពុទ្ធវចនស្ស សង្គណ្ហនតោ។

ឈានាទីសុ ចិត្តេ ច បរមុក្កំសគតវសីភាវតាយ “ឯត្តកេ កាលេ ឯត្តកា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា សមាបត្តិសមាបជ្ជនំ **បរិនិព្ពានបរិកម្ម**ន្តិ អធិប្បេតំ។ **ថេរោ**តិ អនុរុទ្ធត្ថេរោ។

អយម្បិ ចាតិ យថាវុត្តបញ្ចសន្ធិយា ឈានានំ សមាបន្នកថាបិ សង្ខេបកថា ឯវ។ កស្មា? យស្មា ភគវា តទា ទេវសិកំ វឡញ្ជនសមាបត្តិយោ សព្ពាបិ អបរិហាបេត្វា សមាបជ្ជិ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ **“និព្ពានបុរំ បវិសន្តោ”**តិអាទិមាហ។ **ចតុវីសតិ...បេ.... បវិសិត្វា**តិ ឯត្ថ កេចិ តាវ អាហុ “ភគវា ទេវសិកំ ទ្វាទសកោដិសតសហស្សក្ខត្តុំ មហាករុណាសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, ទ្វាទសកោដិសតសហស្សក្ខត្តុមេវ ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, តស្មា តទាបិ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា ‘តថាគតំ, ភិក្ខវេ, អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទ្វេ វិតក្កា ពហុលំ សមុទាចរន្តិ ខេមោ ច វិតក្កោ បវិវេកោ ច វិតក្កោ’តិ (ឥតិវុ. ៣៨)។ ខេមោ ហិ វិតក្កោ ភគវតោ មហាករុណាសមាបត្តឹ បូរេត្វា ឋិតោ, បវិវេកវិតក្កោ អរហត្តផលសមាបត្តឹ។ ពុទ្ធានំ ហិ ភវង្គបរិវាសោ លហុកោ មត្តកប្បត្តោ សមាបត្តីសុ វសីភាវោ, តស្មា សមាបជ្ជនវុដ្ឋានានិ កតិបយចិត្តក្ខណេហេវ ឥជ្ឈន្តិ។ បញ្ច រូបាវចរសមាបត្តិយោ ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ អប្បមញ្ញាសមាបត្តិយា សទ្ធឹ និរោធសមាបត្តិ អរហត្តផលសមាបត្តិ ចាតិ ទ្វាទសេតា សមាបត្តិយោ ភគវា បច្ចេកំ ទិវសេ ទិវសេ កោដិសតសហស្សក្ខត្តុំ បុរេភត្តំ សមាបជ្ជតិ, តថា បច្ឆាភត្តន្តិ ឯវំ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខា ទេវសិកំ វឡញ្ជនកកសិណសមាបត្តិយោ”តិ។

អបរេ បនាហុ “យំ តំ ភគវតា អភិសម្ពោធិទិវសេ បច្ឆិមយាមេ បដិច្ចសមុប្បាទង្គមុខេន បដិលោមនយេន ជរាមរណតោ បដ្ឋាយ ញាណំ ឱតារេត្វា អនុបទធម្មវិបស្សនំ អារភន្តេន យថា នាម បុរិសោ សុវិទុគ្គំ មហាគហនំ មហាវនំ ឆិន្ទន្តោ អន្តរន្តរា និសានសិលាយំ ផរសុំ និសិតំ ករោតិ, ឯវមេវំ និសានសិលាសទិសិយោ សមាបត្តិយោ អន្តរន្តរា សមាបជ្ជិត្វា ញាណស្ស តិក្ខវិសទភាវំ សម្បាទេតុំ អនុលោមបដិលោមតោ បច្ចេកំ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ លក្ខកោដិសមាបត្តិសមាបជ្ជនវសេន សម្មសនញាណំ បវត្តេតិ, តទនុសារេន ភគវា ពុទ្ធភូតោបិ អនុលោមបដិលោមតោ បដិច្ចសមុប្បាទង្គមុខេន វិបស្សនាវសេន ទិវសេ ទិវសេ លក្ខកោដិផលសមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ‘ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខា សមាបត្តិយោ បវិសិត្វា’”តិ។

ឥមានិ ទ្វេបិ សមនន្តរានេវ បច្ចវេក្ខណាយបិ យេភុយ្យេន នានន្តរិយកតាយ ឈានបក្ខិកភាវតោ។ យស្មា សព្ពបច្ឆិមំ ភវង្គចិត្តំ តតោ តតោ ចវនតោ “ចុតី”តិ វុច្ចតិ , តស្មា ន កេវលំ អយមេវ ភគវា, អថ ខោ សព្ពេបិ សត្តា ភវង្គចិត្តេនេវ ចវន្តីតិ ទស្សេតុំ **“យេ ហិ កេចី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទុក្ខសច្ចេនា**តិ ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នេន ចុតិចិត្តេន **កាលំ** កាលកិរិយំ **ករោន្តិ** បាបុណន្តិ, កាលគមនតោ វា ករោន្តិ បេច្ចាតិ។

បដិភាគបុគ្គលវិរហិតោ សីលាទិគុណេហិ អសទិសតាយ សទិសបុគ្គលរហិតោ។ សង្ខារា រូបសម្មន្តិ ឯត្ថាតិ **រូបសមោ**តិ ឯវំ សង្ខាតំ ញាតំ កថិតំ និព្ពានមេវ សុខន្តិ។ **លោមហំសនកោ**តិ លោមានំ ហដ្ឋភាវាបាទនោ។ **ភឹសនកោ**តិ អវីតរាគានំ ភយជនកោ **អាសិ** អហោសិ។ **សព្ពាការវរគុណូបេតេ**តិ សព្ពេហិ អាការវរេហិ ឧត្តមការណេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតេ។ **អសង្កុដិតេនា**តិ អកុដិតេន វិប្ផារិកាភាវតោ។ **សុវិកសិតេនេវា**តិ បីតិសោមនស្សយោគតោ សុដ្ឋុ វិកសិតេន។ **វេទនំ អធិវាសេសិ** សភាវសមុទយាទិតោ សុដ្ឋុ បញ្ញាតត្តា។ **អនាវរណវិមោក្ខោ សព្ពសោ** និព្ពុទភាវោ។ តេនាហ **“អបញ្ញត្តិភាវូបគមោ”**តិ។ **បជ្ជោតនិព្ពានសទិសោ**តិ បទីបស្ស និព្ពានសទិសោ តត្ថ វិលីយិត្វា អវដ្ឋានាភាវតោ។

បរិនិព្ពានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ព្រហ្មសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. ព្រាហ្មណសំយុត្តំ

១. អរហន្តវគ្គោ

១. ធនញ្ជានីសុត្តវណ្ណនា

១៨៧. ធនញ្ជានិគោត្តាតិ ឯត្ថ បុព្ពបុរិសតោ អាគតស្ស កុលវំសស្ស នាមាភិធានសង្ខាតំ តំ តាយតីតិ គោត្តំ។ (កឹ បន តន្តិ? អញ្ញកុលបរម្បរាសាធារណំ តស្ស កុលស្ស អាទិបុរិសសមុទាគតំ តំកុលបរិយាបន្នសាធារណំ សាមញ្ញរូបន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។) ធនញ្ជានិគោត្តំ ឯតិស្សន្តិ **ធនញ្ជានិគោត្តា**។ តស្សា ឧទានស្ស ការណំ បុច្ឆិត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ វិភាវេតុំ **“សោ កិរា”**តិអាទិ វុត្តំ។ នានារសភោជនំ ទេតីតិ យោជនា។ បញ្ចគោរសសម្បាទិតំ សាលិភត្តំ សូបសាកព្យញ្ជនំ នានារសំ ព្រាហ្មណភោជនំ។ **មណ្ឌលគ្គខគ្គ**ន្តិ មណ្ឌលគ្គសង្ខាតំ ខគ្គំ។ ទុវិធោ ហិ ខគ្គោ មណ្ឌលគ្គោ ទីឃគ្គោតិ។ តត្ថ យស្ស អគ្គោ មណ្ឌលាការេន ឋិតោ, សោ មណ្ឌលគ្គោ។ យស្ស បន អសិបុត្តិកា វិយ ទីឃោ, សោ ទីឃគ្គោ។

សាសនាតិ អនុសាសនា។ “នមោ...បេ.... សម្ពុទ្ធស្សា”តិ ឯវំ វុត្តា **បញ្ចបទិកគាថា**។ សត្ថុសាសនេ ហិ លោកិយច្ឆន្ទំ អនបេក្ខិត្វា ឯសា បញ្ចបទិកគាថាតិ ទដ្ឋព្ពា។ **ឱក្ការវធរា**តិ បុព្ពបុរិសសង្ខាតឧក្កាកវំសវរធារិកា។ **សក្កា**តិ សក្កុណេយ្យំ។

ឯវន្តិ “សចេ មេ អង្គមង្គានី”តិអាទិនា ឥមិនា បការេន។ “បញ្ច គាថាសតានិ បន អដ្ឋកថំ អារុឡ្ហានិ, ឥធ បន ទ្វេ ឯវ ឧទ្ធដា”តិ វទន្តិ។ **បហរិតុំ វា**តិ ឯកវារម្បិ ហត្ថេន វា បាទេន វា បហរិតុម្បិ បរាមសិតុម្បិ អសក្កោន្តោតិ អត្ថោ។ សោ ហិ តស្សា អរិយសាវិកាយ អានុភាវេន អត្តនោ សាមត្ថិយេន វសេ វត្តាបនត្ថំ សន្តជ្ជិត្វាបិ តទនុវត្តន្តោ និព្ពិសោ អហោសិ។ តេនាហ **“ភោតី”**តិអាទិ។

តស្ស ព្រាហ្មណស្សាតិ អត្តនោ សាមិកព្រាហ្មណស្ស។ **ឧបសំហរន្តី**តិ ឧបនេន្តី។ **តស្មឹ សមយេ**តិ តស្មឹ ទុក្ខុប្បត្តិកាលេ “សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា”តិ ភគវតោ វចនំ អនុស្សរិត្វា “ទសពលស្ស ភគវតោ”តិអាទីសុ យថាបរិចិតំ គុណបទំ អនុស្សរិ។ តេនាហ **“ទសពលំ សរី”**តិ។

ខន្តិសោរច្ចរហិតតាយ **កុជ្ឈិត្វា។ ភិជ្ជិត្វា**តិ សំយតាភាវតោ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អន្តរេ មេត្តិភេទេន ភិជ្ជិត្វា។ **ឯវមេវា**តិ យថា ឯតរហិ អការណេន, ឯវមេវ អញ្ញទាបិ អការណេនាតិ អត្ថោ។ និក្ការណតាទីបនេ **ឯវំ**-សទ្ទោ, **ឯវំ**-សទ្ទោ បន អវធារណត្ថោ។ និក្ការណតា ច នាម និរត្ថកតា, និរត្ថកវិប្បលាបភាវេនេត្ថ **ឯវំ**-សទ្ទស្ស គហណេ បវត្តិ គវេសិតព្ពា។ គរហត្ថោ វាយំ **ឯវំ**-សទ្ទោ អនេកត្ថត្តា និបាតានំ។ គរហត្ថតា ចស្ស វសលិសទ្ទសន្និធានតោ បាកដា ឯវ។

គាមនិគមរដ្ឋបូជិតោតិ ឥមិនា គាមនិគមរដ្ឋសាមិកេហិ បូជិតភាវោ ទីបិតោ គាមាទីនំ តេសំ វសេ វត្តនតោ។ **អសុកស្ស នាម** បុគ្គលស្ស។ **សេស**ន្តិ អភិក្កន្តន្តិអាទិ, យម្បិ ចញ្ញំ ឥជាគតំ ហេដ្ឋា វណ្ណិតញ្ច។

ធនញ្ជានីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អក្កោសសុត្តវណ្ណនា

១៨៨. ភារទ្វាជោវ សោតិ ភារទ្វាជោ នាម ឯវ សោ ព្រាហ្មណោ។ គោត្តវសេន ហិ តយិទំ នាមំ, វិសេសេន បនេតំ ជាតន្តិ ទស្សេតុំ **“បញ្ចមត្តេហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ជានិកតា**តិ ញាតិវគ្គហានិកតា។ **បក្ខោ ភិន្នោ**តិ តតោ ឯវ ញាតិបក្ខោ នដ្ឋោ។ យថា ទោមនស្សិតោ អនត្តមនោតិ វត្តព្ពំ លភតិ, ឯវំ កុបិតោតិ អាហ **“ទោមនស្សេន ចា”**តិ។ **ទសហី**តិ អនវសេសបរិយាទានវសេន វុត្តំ បញ្ចហិ គាថាសតេហិ អក្កោសន្តោ តថា អក្កោសេយ្យាតិ កត្វា។ តត្ថ បន យេន កេនចិ អក្កោសន្តោបិ អក្កោសតិយេវ នាម។ **ករោសិ** មម ភាតិកស្ស បព្ពជ្ជំ។

សម្ភុញ្ជតីតិ សម្ភោគំ ករោតិ។ អក្កោសាទីហិ **ឯកតោ ភុញ្ជតិ។ វីតិហរតី**តិ ព្យតិហារំ ករោតិ, អក្កោសតោ បច្ចក្កោសនាទិនា វិនិមយំ ករោតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“កតស្ស បដិការំ ករោតី”**តិ។ អស្ស អនុស្សវវសេន សុត្វា “សបតិ ម”ន្តិ សញ្ញិនោ ភយំ ឧប្បជ្ជីតិ យោជនា។ **អស្សា**តិ ព្រាហ្មណស្ស។ **សុត្វា**តិ បទំ ឧភយត្ថាបិ យោជេតព្ពំ

“តវេវេតំ ព្រាហ្មណាតិ សុត្វា, អនុស្សវវសេន សុត្វា”តិ ច។ កាមំ កិសវច្ឆាទយោ សបនំ នាទំសុ, ទេវតានំយេវ ហិ សោ អត្ថោ, សត្ថានំ បន តថា សញ្ញា ឧប្បន្នា, សោបិ តថាសញ្ញី អហោសិ។ តេនាហ **“អនុស្សវវសេនា”**តិ។

ទន្តស្ស សព្ពសោ ទមថំ ឧបគតត្តា។ **និព្ពិសេវនស្សា**តិ រាគទោសាទិហេតុកវិប្ផន្ទនរហិតស្ស។ **តស្សេវា**តិ បដិកុជ្ឈន្តស្សេវ បុគ្គលស្ស **តេន កោធេន បាបំ ហោតិ** បាបស្ស សន្តានន្តរសង្កន្តិយា អភាវតោ។ កេចិ បន **“តស្សេវា**តិ តស្សេវ បដិកុជ្ឈន្តបុរិសស្ស តេន បដិកុជ្ឈនេន។ **បាបិយោ**តិ បដិកុជ្ឈន្តបុគ្គលស្ស លាមកតរោ”តិ ឯវមេត្ថ អត្ថំ វទន្តិ។ **សតិយា សមន្នាគតោ ហុត្វា** បដិសង្ខានេ ឋិតោ **អធិវាសេតិ,** ន សហោ មូឡ្ហោ ហុត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **ឧភិន្នំ តិកិច្ឆន្ត**ន្តិ ឧភិន្នំ ឧប្បន្នកោធសង្ខាតំ កិលេសព្យាធិំ តិកិច្ឆន្តំ វូបសមេន្តំ តំ បុគ្គលំ។ **យោ បុគ្គលោ**តិអាទិនា បុរិមាសុ គាថាសុ បវត្តិតានិ បទានិ សម្ពន្ធិត្វា ទស្សេតិ។ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ យាថាវតោ វិនីតា អរិយធម្មស្ស កោវិទា នាម ហោន្តីតិ អាហ **“ធម្មស្សាតិ បញ្ចក្ខន្ធធម្មស្សា”**តិ។ ឥទានិ តមត្ថំ បរិបុណ្ណំ កត្វា ទស្សេន្តោ អាហ **“ចតុសច្ចធម្មស្ស វា”**តិ។

អក្កោសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អសុរិន្ទកសុត្តវណ្ណនា

១៨៨. តេនេវាតិ ភាតុបព្ពជិតេនេវ។ **អស្សេវា**តិ តិតិក្ខស្ស។ **“តំ ជយំ ហោតី”**តិ លិង្គវិបល្លាសវសេន វុត្តន្តិ អាហ **“សោ ជយោ ហោតី”**តិ, ទុជ្ជយំ កោធំ តិតិក្ខាយ ជិនន្តស្សាតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា តិតិក្ខាទយោ ន កោធវសិកំ ធុរំ, តំ បន ពាលានំ មញ្ញនាមត្តន្តិ ឥធ ឥមមត្ថំ វិភាវេតុំ **“កតមស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **វិជានតោវ ជយោ** ន អវិជានតោ តិតិក្ខាយ អភាវតោ។ ន ហិ អវិជានន្តោ អន្ធពាលោ កោធំ វិជេតុំ សក្កោតិ។ **កេវលំ ជយំ មញ្ញតិ** កិលេសេហិ បរាជិតោ សមានោបីតិ អធិប្បាយោ។

អសុរិន្ទកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ពិលង្គិកសុត្តវណ្ណនា

១៨០. សុទ្ធន្តិ កេវលំ សម្ភារវិរហិតំ។ **សម្ភារយុត្ត**ន្តិ កដុកភណ្ឌាទិសម្ភារសហិតំ។ កញ្ជិកោ និព្ពត្តត្តា **កញ្ជិកំ,** អារនាលំ, ពិលង្គន្តិ អត្ថោ។ **នាមំ គហិតំ** សង្គីតិកាលេ “ពិលង្គិកភារទ្វាជោ”តិ វិសេសនវសេន។ **តយោ**តិ ធនញ្ជានិយា សាមិកោ ភារទ្វាជោ, អក្កោសកភារទ្វាជោ, អសុន្ទរិកភារទ្វាជោតិ អាទិតោ តីសុ សុត្តេសុ អាគតា តយោ។ **មេ**តិ មយ្ហំ។

ពិលង្គិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អហឹសកសុត្តវណ្ណនា

១៨១. ឯសាតិ ព្រាហ្មណោ។ **“អហឹសកោ អហ”**ន្តិ តទត្ថំ សាធេតុំ ឥច្ឆាយ កថេសីតិ វុត្តំ **“អហឹសកបញ្ហំ បុច្ឆី”**តិ។ **តថា ចេ អស្សា**តិ យថា តេ នាមស្ស អត្ថោ, តថា ចេតំ ភវេយ្យាសិ អន្វត្ថនាមកោ ភវេយ្យាសិ អហឹសកោ ឯវ សិយាតិ។ **ន ទុក្ខាបេតិ** ទុក្ខមត្តម្បិ ន ឧប្បាទេតិ, ទុក្ខតោ អបនេតីតិ អត្ថោ។

អហឹសកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ជដាសុត្តវណ្ណនា

១៨២. ជដាបញ្ហស្សាតិ “អន្តោជដា ពហិជដា”តិ ឯវំ ជដាបរិយាយស្ស បញ្ហស្ស។

ជដាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សុទ្ធិកសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. សុទ្ធិកបញ្ហស្សាតិ “នាព្រាហ្មណោ សុជ្ឈតី”តិ ឯវំ សុទ្ធសន្និស្សិតស្ស បញ្ហស្ស។ **សីលសម្បន្នោ**តិ បញ្ចវិធនិយមលក្ខណេន សីលេន សមន្នាគតោ។ **តបោកម្ម**ន្តិ អនសនបញ្ចាតបតប្បនាទិបរិភេទនតបោកម្មំ

ករោន្តោបិ។ **វិជ្ជាតិ តយោ វេទា**តិ វទន្តិ “តាយ ឥធលោកត្ថំ បរលោកត្ថំ ញាយន្តី”តិ កត្វា។ **គោត្តចរណ**ន្តិ គោត្តសង្ខាតំ ចរណំ។ **ព្រាហ្មណោ សុជ្ឈតិ** ជេដ្ឋជាតិកត្តា។ តថា ហិ សោ ឯវ តបំ អាចរិតុំ លភតិ, ន ឥតរោ។ **អញ្ញា លាមិកា បជា**តិ ឥតរវណ្ណំ វទតិ។ **វចនសហស្សម្បី**តិ គាថានេកសហស្សម្បិ។ អន្តោ កិលេសេហិ បូតិកោ សភាវេន បូតិកោ។ **កិលិដ្ឋេហិ កាយកម្មាទីហិ** កាយទុច្ចរិតាទីហិ។

សុទ្ធិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អគ្គិកសុត្តវណ្ណនា

១៩៤. **អគ្គិបរិចរណវសេនា**តិ អគ្គិហុត្តជុហនវសេន។ **សន្និហិតោ**តិ មិស្សីភាវំ សម្បាបិតោ។ តថាភូតោ ច សោ សប្បិនា សទ្ធឹ យោជិតោ នាម ហោតីតិ អាហ **“សំយោជិតោ”**តិ។ **អបាយមគ្គំ ឱក្កមតិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បាទីនំ អត្តនោ សន្តានេ សមុប្បាទនតោ។ តេនាហ **“ឥមំ លទ្ធិ”**ន្តិអាទិ។

ជាតិយាតិ សទោសកិរិយាបរាជស្ស អសម្ភវេន បរិសុទ្ធាយ ជាតិយា។ **នានប្បការេ** អង្គារសវិជ្ជាដ្ឋានសញ្ញិតេ **គន្ថេ។ សុតវា**តិ សុត្វា និដ្ឋំ បត្តោ អត្ថទក្ខិណេយ្យត្តាតិ អធិប្បាយោ។

បុព្ពេនិវាសញាណេនាតិ ឥទំ លោកេ សាសនេ ច និរុឡ្ហតាវសេន វុត្តំ។ អញ្ញេ ហិ បុព្ពេនិវាសំ ជានន្តា បុព្ពេនិវាសញាណេនេវ ជានន្តិ, ភគវា បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនបិ ជានាតិ។ **ទិព្ពេន ចក្ខុនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សព្ពសោ ជាតិ ខីយតិ ឯតេនាតិ **ជាតិក្ខយោ,** អគ្គមគ្គោ , តេន បត្តព្ពត្តា អាបន្នត្តា ច ជាតិក្ខយោ អរហត្តំ។ **ជានិត្វា វោសិតវោសានោ**តិ វិជានិតព្ពំ ចតុសច្ចធម្មំ មគ្គញាណេន ជានិត្វា សោឡសន្នម្បិ កិច្ចានំ វោសិតវោសានោ។

ឧប្បត្តិំ ទីបេត្វាតិ បាយសទានស្ស អាគមនំ បកាសេត្វា។ **គាថាហិ អភិគីត**ន្តិ ទ្វីហិ គាថាហិ មយា អភិគីតំ។ **អភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ ភុញ្ជិតុំ ន យុត្តំ។ “អភោជនេយ្យ”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ភគវតោ អជ្ឈាសយោ អច្ចន្តមេវ សុទ្ធោតិ? សច្ចមេតំ, ព្រាហ្មណោ បន បុព្ពេ អទាតុកាមោ បច្ឆា គាថា សុត្វា ធម្មទេសនាយ មុទុហទយោ ហុត្វា ទាតុកាមោ អហោសិ, តស្មា តំ ភិក្ខូនំ អនាគតេ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនត្ថំ បដិក្ខិបិ។ តថា ហិ អនន្តរសុត្តេ កសិភារទ្វាជសុត្តេ ច ឯវមេវ បដិបជ្ជិ។ តេនាហ **“ត្វំ ព្រាហ្មណា”**តិអាទិ។ **កិលញ្ជម្ហិ...បេ.... បកាសិតា**តិ ឯតេន គាថំ ឧទ្ទេសង្ខានេវ បបេត្វា ភគវា ព្រាហ្មណស្ស វិត្ថារេន ធម្មំ ទេសេសីតិ ទស្សេតិ។ **គាយនេនា**តិ គាយនកេន, គានេន វា។ **អត្ថញ្ច ធម្មញ្ចា**តិ សទេវកស្ស លោកស្ស ហិតញ្ចេវ តស្ស ការណញ្ច។ **សម្បស្សន្តាន**ន្តិ សម្មទេវ បស្សន្តានំ។ **ធម្មោ**តិ បវេណិអាគតោ ចារិត្តធម្មោ ន ហោតិ។ ភោជនេសុ ឧក្កំសគតំ ទស្សេតុំ **“សុធាភោជន”**ន្តិ អាហ។ **ធម្មេ សតី**តិ អរិយានំ អាចារធម្មេ សតិ តំ អាលម្ពិត្វា ជីវន្តានំ ឯតទេវ សេដ្ឋន្តិ “សោមំ ភុញ្ជេយ្យ បាយស”ន្តិ តំ អារព្ភ កថាយ ឧប្បន្នត្តា។

សល្លក្ខេតិ អយំ ព្រាហ្មណោ។ **សេសា** បច្ចយា **និទ្ទោសា** តេ អារព្ភ កថាយ អប្បវត្តិតត្តា។ **កុក្កុច្ចវូបសន្ត**ន្តិ អគ្គិអាហិតបទស្ស វិយ សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ **អន្នេន បានេនា**តិ លក្ខណវចនមេតំ យថា “កាកេហិ សប្បិ រក្ខិតព្ព”ន្តិ។ តេនាហ **“ទេសនាមត្តមេត”**ន្តិ។ **ពហុស្សផលទាយកំ សុខេត្តំ វិយ បដិយត្ត**ន្តិ សម្មា កសនពីជនឧទកានយនាបនយនាទិនា សុសជ្ជិតំ ខេត្តំ វិយ សីលាទិគុណវិសេសសម្បាទនេន បដិយត្តំ បុញ្ញក្ខេត្តំ ឯតំ។

អគ្គិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សុន្ទរិកសុត្តវណ្ណនា

១៩៥. អានេត្វា ហុនិតព្ពតោ **អាហុតិ**។ សប្បិមធុបាយសាទីហិ អគ្គិំ ជុហោតិ ឯត្ថាតិ **អគ្គិហុត្តំ,** សាធិដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ **“អគ្យាយតន”**ន្តិអាទិ។ **សុវិសោធិតោ ចស្សា**តិ និហីនជាតិកានំ អនេន សុដ្ឋុ វិសោធិតោ ច ភវេយ្យ។ “មេ”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

អថលំ ករោតីតិ ឥតោ បដ្ឋាយ យាវ **ទេមី**តិ បទំ។ តាវ អនន្តរសុត្តវណ្ណនាយ អាគតសទិសមេវាតិ បេយ្យាលវសេន បបេសិ, ន សប្បិសង្ខារដ្ឋបនំ។ **ហិមបាតស្ស ច សីតវាតស្ស ច បដិពាហនត្ថ**ន្តិ អការណមេ

តន្តិ តំ អនាទិយិត្វា អញ្ញមេវ សុការណំ ទស្សេតុំ “**បដិពលោវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សញ្ញានិត្វា**តិ “នាយំ ព្រាហ្មណោ”តិ សញ្ញានិត្វា។

នីចកេសន្តន្តិ រស្សកេសន្តំ។ ព្រាហ្មណានំ សុទ្ធិអត្ថា សិខាតិ អាហ “**បវត្តមត្តម្បិ, សិខំ អទិស្វា**”តិ, “បរមហំសបរិក្ខាទិនា”តិ កេចិ។

អការណំ ទក្ខិណេយ្យភាវស្ស ជាតិ អទក្ខិណេយ្យភាវហេតូនំ បាបធម្មានំ អបដិក្ខេបភាវតោ។ **ឯតន្តិ** សីលាទិភេទំ ចរណំ។ **ទក្ខិណេយ្យភាវស្ស ការណំ** អទក្ខិណេយ្យភាវការកបាបធម្មានំ តទង្គាទិវសេន បជហនតោ។ **អស្សាត**ិ ព្រាហ្មណស្ស។ **តមត្ថ**ន្តិ តំ ទក្ខិណេយ្យភាវស្ស ការណតាសង្ខាតមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ។ **សាលាទិកដ្ឋា ជាតោវា**តិ សាលាទិវិសុទ្ធកដ្ឋាវ ជាតោ។ សាបានទោណិអាទិអវិសុទ្ធកដ្ឋា ជាតោ អគ្គិកិច្ចំ ន ច ន ករោតិ។ **ឯវ**ន្តិ យថា អគ្គិ យតោ កុតោចិ ជាតោបិ អគ្គិកិច្ចំ ករោតិយេវ, ឯវំ ចណ្ឌាលកុលាទីសុ ជាតោបិ ទក្ខិណេយ្យោ ន ន ហោតិ គុណសម្បទាវសេន អរិយានំ វំសេ បជាតត្តាតិ អាហ “**គុណសម្បត្តិយា ជាតិមា**”តិ។ ធិតិយា គុណសម្បត្តិយា បមុខភាវំ ទស្សេតុំ “**សោ ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ធិតិយា**តិ វីរិយេន។ តញ្ហិ អនុប្បន្នានំ កុសលធម្មានំ ឧប្បាទនបរិព្រូហនេហិ តេ ធារេតិ។ **ហិរិយា ទោសេ និសេធេតិ**, សម្មទេវ បាបានំ ជិគុច្ឆនេ សតិ តេសំ បវត្តិយា អវសរោ ឯវ នត្ថិ។ **មោនេយ្យេន** ញាណសង្ខាតេន ឱត្តប្បេធម្មេន។ **ការណាការណជាននកោ**តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ យថាភូតំ ឋានំ, បាបធម្មានំ វា វិប្បការសភាវដ្ឋានំ ជាននកោ។

បរមត្ថសច្ចេន និព្ពានេន អារម្មណបច្ចយភូតេន អរិយមគ្គេន **ទន្តោ។ ឥន្ទ្រិយទមេនា**តិ តតោ ឯវ អរិយេន ឥន្ទ្រិយសំវរេន ឧបគតោ។ វិទន្តិ តេហិ សច្ចានីតិ **វេទា។ មគ្គវេទានំ អន្ត**ន្តិ អរិយផលំ។ **កិលេសានំ អន្ត**ន្តិ តេសំ អនុប្បាទនិរោធដ្ឋានំ។ **យញ្ញោ**តិ អគ្គផលំ។ **និវត្ថក**ន្តិ អផលំ តេសំ អនាគមនតោ, អាគតានម្បិ អគ្គទក្ខិណេយ្យាភាវតោ។ **ជុហតិ** ទេតិ។

សុយិដ្ឋន្តិ សុទានំ អគ្គទក្ខិណេយ្យលាភេន។ **សុហុត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អថ វា **សុយិដ្ឋ**ន្តិ សុដ្ឋុ សម្មទេវ យិដ្ឋំ សារេ ឧបនីតំ មម ឥទំ ទេយ្យវត្ថុ។ **សុហុត**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

ឧបហដមត្តេតិ ព្រាហ្មណេន “ភុញ្ជតុ ភវ”ន្តិ ឧបនីតមត្តេ។ **និព្ពត្តិតោជមេវា**តិ សវត្ថុកំ អគ្គហេត្វា វត្ថុតោ វិវេចិតឱជមេវ។ **តេន តំ សុខុមត្តំ គតន្តិ** តំ ហព្យសេសំ សព្ពសោ សុខុមភាវំ គតន្តិ ឱជាយ អនោឡារិកតាយ បុរិមាការេនេវ បញ្ញាយមានតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ឱជាយ ឯវ កេវលាយ គហណំ សន្ធាយ។ សា ហិ អវិនិព្ភោគ វុត្តិតាយ វិសុំ គណ្ហិតុំ ន សក្កា, តស្មា ទេវតាហិបិ សវត្ថុកា គយ្ហតិ។ **មនុស្សានំ វត្ថូ**តិ ករជកាយមាហ។ ឱឡារិក វត្ថុតាយ ទេវានំ វិយ គហណី ន តិក្ខាតិ ទិព្ពោជសម្មិស្សតាយ សម្មា បរិណាមំ ន គច្ឆតិ។ សុខុមាបិ សមានា ទិព្ពោជា តេន បាយសេន មិស្សិតា ឱឡារិកសម្មិស្សតាយ សុខុមវត្ថុកានំ ទេវានំ សុខទា ន ហោតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “**គោយូសេ បនា**”តិអាទិនា។ បរិភោគវត្ថុនោ ឱឡារិកតាយ វា ទេវានំ ទុក្ករំ សម្មា បរិណាមេតុំ, ទិព្ពោជាយ គរុតរភាវេន មនុស្សានំ។ តេនាហ ភគវា “**ន ខ្វាហ**”ន្តិអាទិ។ សមាបត្តិចិត្តសមុដ្ឋិតា តេជោធាតុ ឈានានុភាវសន្ទេជិតា តិក្ខតរា ហោតីតិ វុត្តំ “**អដ្ឋ…បេ…. បរិណាមេយ្យា**”តិ។ ភគវតោ បន សុទ្ធេនេវ បរិណមតីតិ វុត្តំ “**បាកតិកេនេវា**”តិ, ឈានានុភាវប្បត្តេន ឈានេន វិនា សភាវសិទ្ធេនេវ។

“អប្បហរិតេ”តិ ឯត្ថ អប្ប-សទ្ទោ “អប្បិច្ឆោ”តិអាទីសុ វិយ អភាវត្ថោតិ អាហ “**អប្បហរិតេតិ អហរិតេ**”តិ។ **បាតិសតេបិ** បាយសេ។ **ន អាលុឡតី**តិ ន អាវិលំ ហោតិ។ **អនាគន្តាវ គច្ឆេយ្យ** “អត្តនាបិ ន បរិភុញ្ជិ, អញ្ញេសំ ន ទាបេសិ, កេវលំ បាយសំ នាសេសី”តិ ទោមនស្សប្បត្តោ។

ទារុ សមាទហានោតិ ទារុហរិទ្ធិ ទារុស្មិ តស្ស ទហន្តោ។ **យទី**តិអាទិ ទារុឈាបនស្ស ពាហិទ្ធភាវសាធនំ អសុទ្ធហេតូនំ បដិបក្ខាភាវតោ តស្ស។ **ខន្ធាទីសុ កុសលា**តិ តេសុ សភាវតោ សមុទយតោ អត្ថង្គមតោ អស្សាទតោ អាទីនវតោ និស្សរណតោ ជាននតោ ឆេកា បណ្ឌិតា។ **ញាណជោតិ**ន្តិ ញាណមយំ ជោតឹ។ **ជាលេមី**តិ បជ្ជលិតំ ករោមិ។ **និច្ចំ បជ្ជលិតគ្គិ** សព្ពត្ថកមេវ វិគតសម្មោហន្ធការតាយ ឯកោភាសភាវតោ។ សព្ពសោ វិក្ខេបាភាវតោ **និច្ចសមាហិតត្តោ។ ឯវំ វទតី**តិ ចរិតំ ព្រហ្មចរិយំ គហេត្វា ចរាមីតិ ឯវំ វត្តមានំ វិយ វទតិ អាសន្នតំ ហទយេ បបេត្វា។

ខារិភារោតិ ខារិភារសទិសោ។ តេនាហ “**យថា**”តិអាទិ។ **ខន្ធេន វយ្ហមានោ**តិ កាជេ បក្ខិបិត្វា ខន្ធេន វយ្ហមានោ។ **បថវិយា សទ្ធិំ ផុសេតិ** ភារស្ស គរុកភាវេន កាជស្ស បរិណមនេន។ មានេន អត្តនោ ជាតិអាទីនិ បគ្គណ្ហតោ អញ្ញស្ស តានិ ន សហតីតិ អាហ – “**តត្ថ តត្ថ ឥស្សំ ឧប្បាទេន្តោ**”តិ, តត្ថ តត្ថ ជាតិអាទិមានវត្ថុស្មិ

គរុតរគ្គហណេន សំសីទេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **កោធោ ធូមោ**តិ យថាបិ ភាសុរោ អគ្គិ ធូមេន ឧបក្កិលិដ្ឋោ, ឯវំ កោធេន ឧបក្កិលិដ្ឋោ។ **ញាណគ្គីតិ** តស្ស កោធោ ធូមោ។ មុសាវាទោវ **មោសវជ្ជំ**។ យថា ញាណេ សតិ មុសាវាទោ នត្ថិ, ឯវំ មុសាវាទេ សតិ ញាណម្បីតិ តេន តំ និរោធិតំ វិយ ហោតីតិ អាហ – **“មុសាវាទេន បដិច្ឆន្នំ ញាណ”**ន្តិ។ យថា សុជាយ វិនា ព្រាហ្មណានំ យាគោ ន តជ្ជតិ, ឯវំ បហូតជិវ្ហាយ វិនា សត្ថុ ធម្មយាគោ ន តជ្ជតីតិ ជិវ្ហា សុជាបរិយាយា វុត្តា។ ជោតិ បិយតិ ឯត្ថាតិ **ជោតិដ្ឋានំ** វេទិ, យំ អគ្គិកុណ្ឌំ។ **សត្តានំ ហទយំ ជោតិដ្ឋានំ** ញាណគ្គិនោ តត្ថ សមុជ្ជលនតោ។ **អត្តាតិ ចិត្តំ** “អាហិតោ អហំ មានោ ឯត្ថា”តិ កត្វា។

ធម្មោ រហទោតិ អស្សទ្ធិយាទិអាលសិយាភាវតោ កិលេសមលបក្ខាលនតោ បរមគ្គិនិព្ពុតាវហនតោ អរិយមគ្គធម្មោ អនាវិលោ រហទោ។ **ហេដ្ឋបរិយវាលុកា**តិ វិបរិវត្តិតវាលុកា ហុត្វា។ **អាលុឡា**តិ អាកុលជាតា។ **បណ្ឌិតានំ បសត្ថោ**តិ បណ្ឌិតានំ បុរតោ សេដ្ឋោ។ សេដ្ឋភាវេន សន្តោ បាសំសោ ហុត្វា កិលេសេ ភិន្ទតិ សមុច្ឆិន្ទតីតិ សព្ភីតិ វុច្ចតិ។ តេនាហ **“ឧត្តមដ្ឋេនា”**តិ។ តថា ចាហ ភគវា **“មគ្គានដ្ឋង្គិកោ សេដ្ឋោ”**តិ (ធ. ប. ២៧៣)។

វចីសច្ចន្តិ ឥមិនា “ចតុរង្គសមន្នាគតា វាចា សុបរិសុទ្ធា ហោតី”តិ សម្មាវាចំ ទស្សេតិ។ សច្ចសំយមបទេហិ ទស្សិតា មគ្គធម្មា ឥធ “ធម្មោ”តិ អធិប្បេតាតិ អាហ – **“ធម្មោតិ ឥមិនា…បេ…. ទស្សេតី”**តិ។ **មគ្គសច្ចំ គហិតំ** អនន្តរគាថាយ អនេកេហិ វិសេសេត្វា វុត្តត្តា។ **អត្ថតោ**តិ បុព្ពង្គមត្តាទិអត្ថតោ។ តាយ ហិ សកិច្ចំ ករោន្តិយា ឥតរេ សព្ពេបិ តទនុវត្តិកា ហោន្តិ។ **តគ្គតិកត្តា**តិ សម្មាទិដ្ឋិយា ឧបការកភាវេន តាយ សមានគតិកត្តា។ អារម្មណញ្ហិ វិតក្កេនាហដំ បញ្ញា វិចិនិតុំ សក្កោតិ។ តថា ហិ សោ បញ្ញាក្ខន្ធេន សង្គហំ គតោ។ **ធម្មោ**តិ សភាវតោ សមាធិ គហិតោ, ឥតរេ ទ្វេ តទុបការត្តា។ តថា ហិ “ឯវំធម្មា តេ ភគវន្តោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.១៣; ម. និ. ៣.១៩៧; សំ. និ. ៥.៣៧៨) សមាធិ “ធម្មោ”តិ វុត្តោ។ **បរមត្ថសច្ចំ គហិតំ** សព្ពេសំ សេដ្ឋភាវតោ។ យថាហ – “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤)។ **អត្ថតោ**តិ តតោ ឯវំ បរមត្ថតោ, អនន្តរំ វុច្ចមានានំ វា មគ្គធម្មានំ អារម្មណភាវតោ។ **បញ្ចង្គានិ គហិតានិ** តាសំ មគ្គភាវតោ។ **តីណិ** អង្គានិ។ **ព្រហ្មចរិយំ នាមាតិ** ឯតំ និព្ពានគាមិ ឧត្តមដ្ឋេន មគ្គព្រហ្មចរិយំ នាម។ **មជ្ឈេ សិតា**តិ លីនុទ្ធច្ចាទិអន្តទ្វយវិវជ្ជនេន មជ្ឈេ មជ្ឈិមបដិបទាភាវនំ និស្សិតា។ សស្សតុច្ឆេទគ្គហណំ ហេត្ថ បធានតាយ និទស្សនមត្តំ។ **សេដ្ឋប្បត្តី**តិ សេដ្ឋភាវប្បត្តិ។ **ត-ការោ បទសន្ធិករោ**តិ “ស ឧជុភូតេសូ”តិ វត្តព្ពេ មជ្ឈេ ត-ការោ បទសន្ធិករោ, **“ស ទុជ្ជភូតេសូ**តិ កេចិ បឋន្តិ, តេសំ ទ-ការោ បទសន្ធិករោ។ ស-ឥតិ សុន្ទរិកោ ព្រាហ្មណោ វុត្តោតិ កត្វា អាហ **“ស ត្វ”**ន្តិ, សោ ត្វន្តិ អត្ថោ។ ធម្មោ សារិយោ បរិធានភូតា អលង្ការា ឯតស្សាតិ **ធម្មសារី**។ អថ វា ធម្មេហិ សារិតវាតិ **ធម្មសារិ,** តេហិ សារេត្វា បិតវាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“កុសលធម្មេហី”**តិអាទិ។

សុន្ទរិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ពាហុធីតរសុត្តវណ្ណនា

១៩៦. សមន្តតោតិ ទក្ខិណវាមានំ វសេន សមន្តតោ។ **ឱរុពទ្ធាសន**ន្តិ ឱរូនំ ពទ្ធនវសេន និសជ្ជនំ។ ទ្វិន្នំ ឱរូនំ អញ្ញមញ្ញពន្ធនវសេន អាភុជិតាការំ សន្ធាយាហ **“អាភុជិត្វាតិ ពន្ធិត្វា”**តិ។ ហេដ្ឋិមកាយស្ស អនុជុកំ បឋនំ និសជ្ជាវចនេនេវ ពោធិតន្តិ “ឧជុំ កាយ”ន្តិ ឯត្ថ កាយ-សទ្ទោ ឧបរិមកាយវិសយោតិ អាហ **“ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុកំ បបេត្វា”**តិ។ តំ បន ឧជុកដ្ឋបនំ សរូបតោ បយោជនតោ ច ទស្សេតុំ **“អដ្ឋារសា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិមុខ**ន្តិ ឯត្ថ **បរិ**-សទ្ទោ អភិសទ្ទេន សមានត្ថោតិ អាហ **“កម្មដ្ឋានាភិមុខ”**ន្តិ, ពហិទ្ធា បុថុត្តារម្មណតោ និវារេត្វា កម្មដ្ឋានំយេវ បុរេក្ខតោតិ អត្ថោ។ **បរិគ្គហដ្ឋោ** “បរិណាយិកា”តិអាទីសុ វិយ។ **មុខន្តិ និយ្យានដ្ឋោ** “សុញ្ញតវិមោក្ខមុខ”ន្តិអាទីសុ វិយ។ បដិបក្ខតោ និគ្គមនដ្ឋោ ហិ និយ្យានដ្ឋោ, តស្មា **បរិគ្គហិតនិយ្យាន**ន្តិ សព្ពថា គហិតសម្មោសំ បរិច្ចត្តសម្មោសំ **សតី កត្វា** បរមំ សតិនេបក្កំ ឧបដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ឆព្ពណ្ណា…បេ…. និសីទិ** ព្រាហ្មណស្ស បសាទសញ្ជាននត្ថំ។ **អដវិមុខា ចរមានា**តិ គោចរំ គណ្ហន្តា។

អជ្ជសដ្ឋិន្តិ អជ្ជ ឆន្នំ បូរណី សដ្ឋី ទិវសវុត្តិ, អជ្ជ អាទឹ កត្វា ឆ ទិវសេតិ អត្ថោ។ អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ **អជ្ជ ឆទិវសមត្តកា**តិ អជ្ជតោ ឆដ្ឋទិវសមត្តកា។ **លាមកា**តិ និហីនា និប្ផលា។ តេនាហ **“តិលខាណុកា”**តិអាទិ។

ឧស្សាហេនាតិ ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ បសារេន អភិភវនេន។ តំ បន នេសំ អភិភវនំ ទស្សេតុំ **“កណ្ណនង្គុដ្ឋាទីនី”**តិអាទិមាហ។

“**ឧប្បាដកបាណកា**”តិ គចំ ឧប្បាដេត្វា វិយ ខាទកបាណកា ឩកាមង្គុលាទយោ។

កឡារបិង្គលាតិ និក្ខន្តបិង្គលក្ខិកា, **កឡារបិង្គលា**តិ វា វត្តគត្តា ច បិង្គលចក្ខុកា ច។ **តិលកាហតា**តិ អាហតតិលកា, តិលប្បមាណេហិ ពិន្ទូហិ សមន្តតោ សន្ថតសរីរា។

បដិគាថាហិ ព្រាហ្មណស្ស ធម្មទេសនំ វឌ្ឍេសីតិ បកតិយា តស្ស អត្ថនា កថេតព្ពំ ធម្មទេសនំ បព្ពជ្ជាគុណកិត្តនវសេន សត្ថាហិ វឌ្ឍេសិ។ **បព្ពជិត្វា**តិ តណាយិកានំ អត្តនោ បលិពោធំ តថា តថា ជានាបេត្វា បព្ពជិត្វា។

យថា ច តត្ថ ភគវា បដិបជ្ជិ, តំ ទស្សេតុំ “**បុន ទិវសេ**”តិអាទិ វុត្តំ។

តំ តំ កុលឃរំ បេសេត្វាតិ តំ តំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ជីតរំ តស្ស តស្សានុច្ឆវិកស្ស ព្រាហ្មណស្ស ទេន្តោ តំ តំ កុលឃរំ បេសេត្វា ព្រាហ្មណធម្មេ គរុករណាភាវតោ។

> “នដ្ឋេ មតេ បព្ពជិតេ, នបុំសកេបិ ភត្តរិ;
> ឥត្ថិយា បតិសេដ្ឋាយ, ន អញ្ញោ បតិ ឥច្ឆិយោ”តិ។ –

អយញ្ហិ ព្រាហ្មណធម្មោ។ **អយ្យិកដ្ឋានេ**តិ មាតាមហិដ្ឋានេ ឋបេសិ សត្ថុ ចិត្តារាធនវសេនាតិ។

ពហុធីតរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបាសកវគ្គោ

១. កសិភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. ទក្ខិណាគិរិស្មិន្តិ ទក្ខិណាគិរិជនបទេ, តស្មិំ ទក្ខិណាគិរិជនបទេ ទក្ខិណាគិរិវិហារេ។ **ខន្ធេសុ ឋបេត្វា យុគេ យោត្តេហី**តិ យោត្តរជ្ជូហិ យុត្តានិ បយោជិតានិ ឥច្ចេវ អត្ថោ។

បឋមទិវសេតិ វបនទិវសេសុ បឋមទិវសេ អារទ្ធទិវសេ។ បញ្ចង្គានិបិ បរិបុណ្ណានិ, បគេវ ឥតរង្គានីតិ ទស្សេតុំ “**បរិបុណ្ណបញ្ចង្គា**”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ ហរិតាលមនោសិលាអញ្ជនេហិ ឧរត្ថនាទីសុ ឋបិតត្តា អាភាយ ឧជ្ជលគត្តា។ **អវសេសា** ពលីពទ្ទា។ កិលន្តគោណំ មោចេត្វា អកិលន្តស្ស យោជនំ **កិលន្តបរិវត្តនំ**។

សីហកុណ្ឌលានីតិ សីហមុខកុណ្ឌលានិ។ **ព្រហ្មវេឋន**ន្តិ ព្រហ្មុនោ វេឋនសទិសំ, អស្សនខវេឋនសទិសន្តិ អត្ថោ។

ពុទ្ធានំ កិច្ចានិ កាលវសេន វិភត្តានិ **បញ្ច កិច្ចានិ ភវន្តិ។ បុរេភត្តកិច្ច**ន្តិ ភត្តតោ បុព្ពេ ពុទ្ធេន កាតព្ពកិច្ចំ។ **វីតិនាមេត្វា**តិ ផលសមាបត្តិយា កាលំ វីតិនាមេត្វា។ **កទាចិ ឯកោតិ**អាទិ តេសំ តេសំ វិនេយ្យានំ វិនយនានុរូបបដិបត្តិទស្សនំ។ **បកតិយា**តិ បកតិពុទ្ធវេសេន។ ពុទ្ធានំ ហិ រូបកាយស្ស អសីតិអនុព្យញ្ជនបដិមណ្ឌិត-ពាត្តឹសមហាបុរិស- លក្ខណ-កាយប្បភា-ព្យាមប្បភា-កេតុមាលាវិចិត្តតា ពុទ្ធវេសោ។ **កទាចិ អនេកេហិ បាដិហារិយេហិ វត្តមានេហី**តិ ឥមិនា បារមីនំ និស្សន្ទភូតានិ បាដិហារិយានិ រុចិវសេនេវ បកាសនកានិ ភវន្តិ, ន សព្ពទាតិ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ច កត្វា “**ឥន្ទខីលស្ស អន្តោ ឋបិតមត្តេ ទក្ខិណបាទេ**”តិអាទិវចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ ភគវតោ កាយេ បីតរស្មីនំ យេភុយ្យតាយ “**សុវណ្ណរសសិញ្ចនានិ វិយា**”តិ វុត្តា កាយម្ហិ នីលាទិរស្មីហិ តហំ តហំ បីតមិស្សិតំ សន្ធាយ “**វិចិត្របដបរិក្ខិត្តានិ វិយ ចា**”តិ វុត្តំ។ **មធុរេនាការេន សទ្ទំ ករោន្តិ** គុជ្ជរវរេនតោ។

តត្ថាតិ វិហារេ។ **គន្ធមណ្ឌលមាឡេ**តិ ហត្ថេន កតបរិភណ្ឌេ សមោសរិតគន្ធបុប្ផទាមេ មណ្ឌលមាឡេ។

ឧបដ្ឋានេតិ បមុខេ។ “**ឱវទតី**”តិ វត្វា តត្ថោវាទំ សាមញ្ញតោ ទស្សេតុំ, “**ភិក្ខវេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សម្បត្តី**តិ ចក្ខាទិឥន្ទ្រិយបារិបូរិ ចេវ ហត្ថាទិសម្បទា ច។ **សមស្សាសិតកាយោ** កិលមថវិនោទនេន។ “តញ្ច ខោ

សមាបជ្ជនេនា”តិ វទន្តិ។ **ទុតិយភាគេ**តិ ឥមិនា អបរភាគំ តយោ ភាគេ កត្វា តត្ថ បុរិមភាគំ សេយ្យនិសជ្ជាវសេន សមាបត្តីហិ វីតិនាមេតីតិ ទស្សេតិ។ **លោក**ន្តិ រាជគហាទីសុ យំ តទា ឧបនិស្សាយ វិហរតិ, តត្ថ អញ្ញត្ថ វា ពុជ្ឈនកំ វិនេយ្យសត្តលោកំ ពុទ្ធចក្ខុនា វោលោកេតិ។ **កាលយុត្ត**ន្តិ តេសំ ឥន្ទ្រិយបរិបាក កាលានុរូបំ។ **សមយយុត្ត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **សមយយុត្ត**ន្តិ វា តេហិ អាជានិតព្ពវិសេសបដិលាភានុរូបំ។

បដិសល្លីនោតិ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា សមាបត្តិំ សមាបន្នោ។ **អធិប្បាយំ សម្បាទេន្តោ** តំ អវិរាធេន្តោ, អជ្ឈាសយានុរូបន្តិ អត្ថោ។

សកល...បេ.... ទេវតាយោតិ ឯត្ថ លោកធាតុសាកល្យំ ទដ្ឋព្ពំ, ន ទេវតាសាកល្យំ។ ន ហិ មហាសមយេ វិយ សព្ពទា មជ្ឈិមយាមេ ទសសហស្សចក្កវាឡេ សព្ពត្ថ សព្ពា ទេវតា សត្ថុ សមីបំ ឧបគច្ឆន្តិ។ **កិលាសុភាវោ** កិលមថោ។

វិហារចីវរបរិវត្តនវសេនាតិ វិហារេ និវត្ថនិវាសនបរិវត្តនវសេន។ **អាទិយិត្វា**តិ បារុបនវសេន គហេត្វា។ តេនាហ “**ធារេត្វា**”តិ។ **ភិក្ខាចារ**ន្តិ ភិក្ខត្ថំ ចរិតព្ពដ្ឋានំ។

អតិរោចមានន្តិ តំ តំ អតិក្កមិត្វា សមន្តតោ សព្ពទិសាសុ វិរោចមានំ។ **សរីរប្បភ**ន្តិ អត្តនោ សរីរប្បភំ។ **ជង្គមំ វិយ បទុមសរ**ន្តិ រតនមយកិញ្ជក្ខំ រជតមយកណ្ណិកំ សមន្តតោ សម្ផុល្លិតកញ្ចនបទុមំ សញ្ចារិមសរំ វិយ។ **គគនតល**ន្តិ អព្ភមហិកាទិឧបក្កិលេសវិគមេន សុវិសុទ្ធអាកាសតលំ វិយ។ តម្បិ ហិ តារាគណកិរណជាល សមុជ្ជលតាយ សមន្តតោ វិរោចតិ។ **កនកសិខរ**ន្តិ កនកគិរិសិខរំ។ **សិរិយា ជលមាន**ន្តិ សព្ពសោ អនវជ្ជាយ សព្ពាការេន បរិបុណ្ណកាយតាយ អនញ្ញសាធារណាយ រូបកាយសិរិយា សមុជ្ជលំ, យស្សា រុចិរភាវោ វិទ្ធេ វិគត វលាហកេ បុណ្ណមាសិយំ បរិបុណ្ណកលមនោមមណ្ឌលំ ចន្ទមណ្ឌលំ អតិរោចតិ, បភស្សរភាវោ សហស្សរំសិកិរណតេជោជាលសមុជ្ជលំ សូរិយមណ្ឌលំ អភិភវតិ, ហេមសមុជ្ជលភាវោ តទុភយេ អភិភុយ្យ បវត្ត មានំ ឯកក្ខណេ ទសសហស្សិលោកធាតុវិជ្ជោតនសមត្ថ-មហាព្រហ្មុនោ បភាសមុទយំ អភិវិហច្ច ភាសតិ តបតិ វិរោចតិ។

សមន្តបាសាទិកេតិ សមន្តតោ បសាទាវហេ។ តញ្ច ខោ សព្ពសោ សរិតព្ពតាយាតិ អាហ “**បសាទនីយេ**”តិ។ **ឧត្តមទមថសមថមនុប្បត្តេ**តិ កាយវាចាហិ អនុត្តរំ ទន្តភាវញ្ចេវ អនុត្តរំ ចិត្តវូបសមញ្ច សម្បត្តេ។ **អប្បសាទេនា**តិ បសាទាភាវេន, បសាទបដិក្ខេបេន វា អស្សទ្ធិយេន។ **ឧភយថាបិ នោ**តិ អប្បសាទោ មច្ឆរិយន្តិ ឧភយថាបិ នោ ឯវ, អថ ខោ អនត្តមនតាយ ឧបារម្ភាធិប្បាយេន អបសាទេន្តោ, ភគវតោ មុខតោ កិញ្ចិ ទេសេតុកាមោ វា ឯវមាហ។ តត្ថ ការណំ ទស្សេន្តោ “**ភគវតោ បនា**”តិអាទិមាហ។ **អតិត្ត**ន្តិ តិត្តិំ អគច្ឆន្តំ។ **កម្មភង្គ**ន្តិ កម្មហានិំ។

តិក្ខបញ្ញោ ឯស ព្រាហ្មណោ, តថា ហិ ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ សច្ឆិករិស្សតិ។ **កថាបវត្តនត្ថម្បិ ឯវមាហ** – “ឯវំ អហំ ឥមស្ស កញ្ចិ ធម្មំ សោតុំ លភិស្សាមី”តិ។ **វេនេយ្យវសេនា**តិ អត្តនោ កសនការិភាវកិត្តនមុខេន វិនេតព្ព បុគ្គលវសេន។

ឱឡារិកានីតិ បាកតិកានិ។ “ឯស ឧត្តមទក្ខិណេយ្យោ”តិ **សញ្ញាតពហុមានោ**។ បាឡិយំ “**យុគំ វា នង្គលំ វា**”តិ **វា**-សទ្ទោ អវុត្តវិកប្បត្ថោ។ តេន ពីជាទី សង្គណ្ហាតិ, តស្មា ពីជំ វា ផ្លសំ វា បរិគ្គហយោត្តានិ វាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។ តថា ហិ ភគវា ព្រាហ្មណស្ស បដិវចនំ ទេន្តោ “**សទ្ធា ពីជ**”ន្តិអាទិមាហ។ **បុព្ពធម្មសភាគតាយា**តិ បឋមំ គហិតធម្មសភាគតាយ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ អដ្ឋកថាវណ្ណមេវ គហេតព្ពញ្ច សទ្ទតោ អត្ថាបត្តិតោ វា ឥធ ទដ្ឋព្ពំ។ **ពុទ្ធានំ អានុភាវោ** អយំ, យទិទំ បសង្គាគតធម្មមុខេន ទេសនំ អារភិត្វា វេនេយ្យ វិនយនំ។

អននុសន្ធិកាតិ បុច្ឆានុសន្ធិវសេន អននុសន្ធិកា។ **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សា ទេសនាយ។ **សោ**តិ ភគវា។ **តស្សា**តិ ព្រាហ្មណស្ស។ **អនុកម្បាយា**តិ អសព្ពញ្ញូ ហិ សតិបិ អនុកម្បាយ បុច្ឆិតមត្តេ តិដ្ឋេយ្យ, តថា ជានន្តោបិ អននុកម្បកោ, ភគវា បន ឧភយធម្មបារិបូរិយា “ឥទំ អបុច្ឆិត”ន្តិ អបរិហាបេត្វា កថេតិ។ **សមូល**ន្តិអាទិនា សង្ខេបេន វុត្តមត្ថំ វិវរន្តោ “**តត្ថា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ពីជស្ស កសិយា មូលភាវោ នានន្តរិយតោ តប្បមាណវិធានតោ ចាតិ អាហ “**តស្មី...បេ.... កត្តព្ពតោ**”តិ។ តេន អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច ពីជស្ស កសិយា មូលភាវំ វិភាវេតិ។ **កុសលា**តិ ឥមិនា អកុសលា តតោ អញ្ញថាបិ ករោន្តិ, តំ បន អប្បមាណន្តិ ទស្សេតិ។

តស្សាតិ ព្រាហ្មណស្ស ពីជដ្ឋានិយស្ស ធម្មស្ស ច **ឧបការភាវតោ។ ធម្មសម្ពន្ធសមត្ថភាវតោ**តិ តថា វុត្ត ធម្មស្ស ផលេន សម្ពន្ធិតុំ យោជេតុំ សមត្ថភាវតោ។ **តបោ វុដ្ឋី**តិ វុត្តវចនំ សទ្ធាយ វុត្តំ។ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ បាកដំ កាតុំ **“អយំ ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ កស្សកស្ស ឧបការស្ស ពីជស្ស អនន្តរំ វុដ្ឋិ វុច្ចមានា អដ្ឋានេ វុត្តា នាម ន ហោតិ។ កស្មា? ពីជស្ស វប្បកាលេ អនុរូបាយ វុដ្ឋិយា ឥច្ឆិតព្ពតោ, តស្មា អវសានេ មជ្ឈេ វា វុច្ចមានាយ ធម្មសម្ពន្ធសមត្ថតា តស្សា វិភាវិតា ន សិយា។ **អត្តនោ អវិសយេ**តិ ឈានាទិឧត្តរិមនុស្សធម្មេ។ **បច្ឆាបី**តិ កសិសម្ភារកថនតោ បច្ឆាបិ។ **វត្តព្ពោ**តិ ឯកន្តេន វត្តព្ពោ។ **តទនន្តរំយេវា**តិ ពីជានន្តរំយេវ។ **វុច្ចមានា** វុដ្ឋិ **សមត្ថា ហោតិ** , ពីជស្ស ផលេន សម្ពន្ធនេ សមត្ថាតិ ទីបិតា ហោតិ អនន្តរវចនេនេវ តស្សា អាសន្ន ឧបការត្តទីបនតោ។

សម្បសាទលក្ខណាតិ បសីទិតព្ពេ វត្ថុស្មិំ សម្មទេវ បសីទនលក្ខណា។ **ឱកប្បនលក្ខណា**តិ សទ្ទេយ្យវត្ថុនោ ឯវមេតន្តិ បក្ខន្ទនលក្ខណា។ **មូលពីជ**ន្តិអាទីសុ មូលមេវ ពីជំ មូលពីជំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ ពីជគាមស្ស អធិប្បេតត្តា។ ភូតគាមោ បន មូលំ ពីជំ ឯតស្សាតិ មូលពីជន្តិអាទិនា វេទិតព្ពោ។ **ពីជពីជ**ន្តិ បញ្ចមំ បន បច្ចយន្តរសមវាយេ សទិសផលុប្បត្តិយា វិសេសការណភាវតោ វិរូហនសមត្ថេ សារផលេ និរុឡ្ហោ ពីជសទ្ទោ តទត្ថសិទ្ធិយា មូលាទីសុបិ កេសុចិ បវត្តតីតិ តតោ និវត្តនត្ថំ ឯកេន ពីជ-សទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តំ **“ពីជពីជ”**ន្តិ “ទុក្ខទុក្ខំ រូបរូប”ន្តិ ច យថា។ ឯវម្បិ ឥមិនា អត្ថេន ឥមស្សាបិ និប្បរិយាយេន ពីជភាវោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“តំ សព្ពម្បិ...បេ.... គច្ឆតី”**តិ។

ឥទានិ កថញ្ចិ វត្តព្ពេ សទ្ធាយ ឱបម្មត្ថេ ពីជេ សទ្ធាយ ពីជភាវំ វិភាវេតុំ **“តត្ថ យថា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ កាមំ សទ្ធូបនិស្សំ សីលំ, តថាបិ សមាធិស្ស វិយ សព្ពេសម្បិ អនវជ្ជធម្មានំ អាទិមូលភាវតោ សទ្ធាយបិ បតិដ្ឋា ហោតីតិ អាហ **“ហេដ្ឋា សីលមូលេន បតិដ្ឋាតី”**តិ។ យស្មា សព្ពស្សេវ បុគ្គលស្ស សទ្ធាវសេន សមថវិបស្សនារម្ភោ, តស្មា សា **“ឧបរិ សមថវិបស្សនង្កុរំ ឧដ្ឋាបេតី”**តិ វុត្តា។ **តន្តិ** ធញ្ញពីជំ។ **បថវិរសំ អាបោរស**ន្តិ សសម្ភារបថវីអាបេសុ លព្ភមានំ រសំ។ **គហេត្វា**តិ បច្ចយបរម្បរាយ គហេត្វា។ **ធញ្ញបរិបាកគហណត្ថ**ន្តិ ធញ្ញបរិបាកនិព្ពត្តិអត្ថំ។ **រស**ន្តិ សទ្ធាសីលមូលហេតុសមថវិបស្សនាភាវនារសំ អាទិយិត្វា។ **អរិយមគ្គនាឡេនា**តិ អរិយមគ្គសោតេន **អរិយផលធញ្ញបរិបាកគហណត្ថ**ន្តិ អរិយផលមេវ ធនាយិតព្ពតោ ធញ្ញំ តស្ស និព្ពត្តិអត្ថំ។ ធញ្ញនាឡំ នាម កណ្ឌស្ស និស្សយភូតោ បច្ឆិមទេសោ, **កណ្ឌោ** តព្ភន្តរោ តំនិស្សយោយេវ ទណ្ឌោ។ **បសវោ** នាម បុប្ផំ។ **វុទ្ធិ**ន្តិ អវយវបារិបូរិវសេន វុទ្ធិំ។ **វិរូឡ្ហិ**ន្តិ មូលសន្តានទឡ្ហតាយ វិរូឡ្ហតំ។ **វេបុល្ល**ន្តិ បត្តនាឡាទីហិ វិបុលភាវំ។ **ខីរំ ជនេត្វា**តិ តរុណសលាដុកភាវប្បត្តិយា តណ្ឌុលស្ស ពីជស្ស ពីជភូតំ ខីរំ ឧប្បាទេត្វា។ **ឯសា**តិ សទ្ធា។ **បតិដ្ឋហិត្វា**តិ កម្មបថាកម្មបថសម្មាទិដ្ឋិសហិតេន អាទិតោ បវត្តសីលមត្តេន បតិដ្ឋហិត្វា។ **វុទ្ធិ**ន្តិអាទីសុ សុបរិសុទ្ធាហិ សីលចិត្តវិសុទ្ធីហិ វុទ្ធិំ, ទិដ្ឋិកង្ខាវិតរណវិសុទ្ធីហិ **វិរូឡ្ហិំ**។ មគ្គាមគ្គបដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធីហិ **វេបុល្លំ** បត្វា។ **ញាណទស្សនវិសុទ្ធិខីរ**ន្តិ សាទុរសសុវិសុទ្ធិភាវតោ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិសង្ខាតំ ខីរំ ជនេត្វា។ **អនេក...បេ.... ផល**ន្តិ អនេកបដិសម្ភិទា-អនេកាភិញ្ញាណបរិបុណ្ណំ អរហត្តផលសីសំ និប្ផាទេតីតិ។

ពីជកិច្ចករណតោតិ ពីជកិច្ចស្ស ករណតោ។ យញ្ហិ តំសទិសស្ស វិសទិសស្ស ច អត្តនោ ផលស្ស បតិដ្ឋាបនសម្ពន្ធននិប្ផាទនសង្ខាតំ ពីជស្ស កិច្ចំ, តស្ស ករណតោ និព្ពត្តនតោ **“ឯវំ សទ្ធា ពីជកិច្ច”**ន្តិ វុត្តំ។ ឥមិនា អនញ្ញសាធារណំ សទ្ធាយ កុសលធម្មានំ ពីជភាវំ ទស្សេតិ។ **សា ចា**តិអាទិនា តមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។ ឥទានិ តត្ថ អាគមំ ទស្សេន្តោ **“សទ្ធាជាតោ”**តិអាទិមាហ។ តេន យថា សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស សទ្ធម្មស្សវនស្ស ច, ឯវំ អនវសេសាយ សម្មាបដិបត្តិយា សទ្ធា មូលការណន្តិ ទស្សេតិ។

ឥន្ទ្រិយសំវរោ វីរិយញ្ច អកុសលធម្មេ, ទុក្ករការិកា ធុតង្គញ្ច អកុសលធម្មេ ចេវ កាយញ្ច តបតិ វិពាធតីតិ **តបោ**តិ វុច្ចតិ។ **ឥន្ទ្រិយសំវរោ អធិប្បេតោ** វីរិយស្ស ធោរយ្ហភាវេន គយ្ហមានត្តា, ឥតរស្ស វុដ្ឋិភាវស្ស អនុយុញ្ជមានត្តា។ អាទិ-សទ្ទេន កលលង្គារវុដ្ឋិអាទីនំ សង្គហោ។ **សមនុគ្គហិត**ន្តិ ឧបគតំ។ វិរូហនាមិលាយននិប្ផត្តិវចនេហិ ធញ្ញពីជសន្តានស្ស វិយ តេសំ វុទ្ធិយា សទ្ធាពីជសន្តានស្ស តបោវុដ្ឋិយា អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ ឧបការតំ ទស្សេតិ។

បុរិមបទេសុបីតិ អបិ-សទ្ទេន បរបទេសុបីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ “ហិរី មេ ឦសា, មនោ មេ យោត្ត”ន្តិ ឥច្ឆិតត្តា, “សតិ មេ”តិ ឯត្ថ មេ-សទ្ទោ អានេត្វា យោជេតព្ពោ។ **ឧទកម្បិ តាវ ទាតព្ពំ ហោតិ** នទីតឡាកាទិតោ អានេត្វា។ **វីរិយពលីពទ្ទេ** ចតុព្ពិធេ **យោជេត្វា។ និច្ចកាលំ** អត្ថីតិ វចនសេសោ។

សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញា អធិប្បេតា អមតប្បលាយ កសិយា អធិប្បេតត្តា។ **វិបស្សនា បញ្ញា ចា**តិ ទុវិធាបិ បញ្ញា ឧបនិស្សយា ហោតិ វិសិដ្ឋភាវតោ។ តេនាហ **“យថា ហី”**តិអាទិ។ **បញ្ញា**តិ បការេហិ ជានាតីតិ

បញ្ញា។ បញ្ញាវតំ បញ្ញា បុរតោ ហោតិ យោនិសោមនសិការស្ស វិសេសបច្ចយភាវតោ, សហជាតាធិបតីសុ ច ឧក្កដ្ឋភាវតោ។ **សិរីតិ** សោភគ្គំ។ **សតំ ធម្មា** សទ្ធាទយោ, **អន្វាយិកា**តិ អនុគាមិនោ។ **ឦសាពទ្ធា ហោតី**តិ ហិរិសង្ខាតឦសាយ ពទ្ធា ហោតិ , បញ្ញាយ កទាចិ អប្បយោគតោ មនោសីសេន សមាធិ ឥធ វុត្តោតិ អាហ “**មនោសង្ខាតស្ស សមាធិយោត្តស្សា**”តិ។ **សមំ** ឧបនេត្វា ពន្ធិត្វា ពទ្ធវដ្ឋកត្តា **សមាធិយោត្តំ។ ឯកតោ គមនន្តិ** លីនថ្វាវទ្ធសង្ខាតំ ឯកបស្សតោ គមនំ វារេតិ។ មជ្ឈិមាយ វិបស្សនាវីថិយា បដិបាទនតោ កាយាទីសុ សុភសុខនិច្ចត្តភាវវិគមនេ បញ្ញាយ វិសេសបច្ចយា សតីតិ វុត្តំ – “**សតិយុត្តា បញ្ញា**”តិ តស្សា សតិវិប្បយោគាសម្ភវតោ។ សន្តតិឃនាទីនំ អយំ វិសេសោ – បុរិមបច្ឆិមានំ ធម្មានំ និរន្តរតាយ ឯកីភូតានំ វិយ បវត្តិ **សន្តតិឃនតា**, ឯកសម្ពហវសេន ឯកីភូតានមិវ បវត្តិ **សម្ពហឃនតា**, ទុព្ពិញ្ញេយ្យកិច្ចភេទវសេន ឯកីភូតានមិវ បវត្តិ។ **កិច្ចឃនតា**, ឯការម្មណវសេន ឯកីភូតានមិវ បវត្តិ **អារម្មណឃនតា**។ សព្ពេសំ, សព្ពានិ វា កិលេសានំ មូលសន្តានកានិ **សព្ព...បេ.... សន្តានកានិ**។ អនុប្បយោគោ ហិ អត្ថោ។ **បទាលេតី**តិ ភិន្ទតិ សមុច្ឆិន្ទតិ។ **សា ច ខោ** “បទាលេតី”តិ វុត្តា **លោកុត្តរាវ** បញ្ញា អនុសយប្បហានស្ស អធិប្បេតត្តា។ សន្តតិឃនាទិភេទនា បន លោកិយាបិ ហោតិ វិបស្សនាវសេន ឃនវិនិព្ភោគស្ស និប្ផាទនតោ។ តេនាហ “**ឥតរា បន លោកិកាបិ សិយា**”តិ។

ហិរីយតីតិ លជ្ជតិ, ជិគុច្ឆតីតិ អត្ថោ។ តស្មា “**បាបកេហិ ធម្មេហី**”តិ និស្សក្កវចនំ ទដ្ឋព្ពំ, ហេតុម្ហិ វា ករណវចនំ។ **ឱត្តប្បម្បិ គហិតមេវ**, ន ហិ លជ្ជនំ និព្ភយំ បាបភយំ វា អលជ្ជនំ អត្ថីតិ។ **រុក្ខលង្គី**តិ រុក្ខទណ្ឌោ។ តេន បទេសេន កសនតោ វិសេសតោ នង្គលន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**ឦសា យុគនង្គលំ ធារេតី**”តិ។ កាមំ បញ្ញារហិតា ហិរី អត្ថិ, ហិរិរហិតា បន បញ្ញា នត្ថេវាតិ អាហ “**ហិរិ...បេ.... អភាវតោ**”តិ។ សន្ធិដ្ឋានេ កម្បនាភាវតោ **អចលំ**។ ថិរភាវេន **អសិថិលំ**។ ហិរិបដិពទ្ធបញ្ញា បដិបក្ខវសេន ច អសិថិលភាវេន ច **អចលា អសិថិលា**តិ អាហ “**អញ្ញោកិណ្ណា អហិរិកេនា**”តិ។ នាឡិយា មិនមានបុរិសោ វិយ អារម្មណំ មុនាតិ បរិច្ឆេទតោ ជានាតីតិ **មនោ។ មនោសីសេនា**តិ មនសោ អបទេសេន។ **តំសម្បយុត្តោ**តិ ឥមិនា កុន្តសហចរណតោ បុរិសោ កុន្តោ វិយ មនសហចរណសមាធិ “មនោ”តិ វុត្តោតិ ទស្សេតិ។ **សារថិនា**តិ កស្សកេន។ សោ ហិ ឥធ ពលីពទ្ទានំ សារណតោ បាចនតោ “សារថី”តិ អធិប្បេតោ។ **ឯកាពន្ធនន្តិ** ឯកាពទ្ធករណំ។ **សកកិច្ចេ**តិ សកកិច្ចេន យុត្តេ។ តេន ហិ ឦសាទីសុ យថារហំ ពន្ធិត្វា ឯកាពទ្ធេសុ កតេសុ នង្គលេសុ កិច្ចំ ឥជ្ឈតិ, នោ អញ្ញថាតិ តំ “**សកកិច្ចេ បដិបាទេតី**”តិ វុត្តំ។ **អវិក្ខេបសភាវេនា**តិ អត្តនោ អវិក្ខេបសភាវេន ។ **ពន្ធិត្វា**តិ សហជាតាទិបច្ចយភាវេន អត្តនា សម្ពន្ធិត្វា។ **សកកិច្ចេ**តិ ហិរីអាទីហិ យថាសកំ កត្តព្ពេ កិច្ចេ។

ចិរកតាទិមត្ថន្តិ ចិរភាសិតម្បិ អត្ថំ។ **សរតិ** អនុស្សរតិ កាយាទី អសុភាទិតោ និជ្ឈាយតិ។ **ផាលេតី**តិ បទាលេតិ។ បាជេន្តិ គមេន្តីតិ តំ **បាជនំ**។ **ឥធ** ឥមស្មិំ សុត្តេ “**បាចន**”**ន្តិ វុត្តំ** ជ-ការស្ស ច-ការំ កត្វា។ **ផាលបាចនន្តិ** ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “**យថា ហិ ព្រាហ្មណ...បេ.... សតី**”តិ វុត្តំ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ “**តត្ថ យថា**”តិអាទិមាហ។ **នង្គលំ អនុរក្ខតិ** ភិជ្ជនផាលនតោ។ **បុរតោ ចស្ស គច្ឆតី**តិ អស្ស នង្គលស្ស កស្សនេ ភូមិយា វិលិខនេ បុរតោ គច្ឆតិ បុព្ពង្គមា ហោតិ។ **គតិយោ**តិ បវត្តិយោ។ **សមន្នេសមានា**តិ សរណវសេន គវេសមានា។ **អារម្មណេ វា** កាយាទិកេ **ឧបដ្ឋាបយមានា** អសុភាទិវសេន **បញ្ញានង្គលំ រក្ខតិ**។ សភាវសភាវូបគមេ ផាលោ វិយ នង្គលស្ស “**អារក្ខា**”**តិ វុត្តា** “សព្ពានត្ថតោ សតិ រក្ខតី”តិ កត្វា។ តថា ហេសា អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា។ ចិរកតចិរភាសិតានំ អសម្មុស្សនវសេន សតិ បញ្ញានង្គលស្ស បុរតោ ហោតីតិ វត្វា តស្ស បុរតោភាវំ ទស្សេតុំ “**សតិ...បេ.... នោ បមុដ្ឋេ**”តិ អាហ។ **សតិបរិចិតេ**តិ សតិយា បដ្ឋាបិតេ។ “ឧបដ្ឋាបិតេ”តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **សំសិទិតុំ ន ទេតី**តិ សកិច្ចកិរិយាយ សំសីទនំ កាតុំ ន ទេតិ។ កោសជ្ជសង្ខាតំ សំសីទនំ **កោសជ្ជសំសីទនំ**។

បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វុត្តំ កាយិកវាចសិកសំយមស្ស កថិតត្តា។ **អាហារេ ឧទរេ យតោ**តិ បរិភុញ្ជិតព្ពអាហារេ សំយតភាវទស្សនេន បរិភុញ្ជិតព្ពតាយ ចតូសុបិ បច្ចយេសុ សំយតភាវោ ទីបិតោតិ អាហ “**អាហារមុខេនា**”តិអាទិ។ សំយតភាវោ ចេត្ថ បច្ចយហេតុ អនេសនាភាវោតិ វុត្តំ “**និរុបក្កិលេសោតិ អត្ថោ**”តិ។ ភោជនសទ្ទោ អាហារបរិភោគេ និរុឡ្ហោតិ កត្វា វុត្តំ “**ភោជនេ មត្តញ្ញុតាមុខេនា**”តិ។ បរិភុញ្ជនង្គេន បន ភោជនសទ្ទមុខេនាតិ វុត្តេ អធិប្បេតត្ថោ លព្ភតេវ។ **តេនា**តិ កាយគុត្តាតិអាទិវចនេន។ **ន វិលុម្បន្តី**តិ “**ទីបេតី**”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

ទ្វិហាការេហីតិ អទិដ្ឋាទីនំ អទិដ្ឋាទិវសេន ទិដ្ឋាទីនញ្ច ទិដ្ឋាទិវសេនាតិ ឯវំ ទ្វិប្បការេហិ។ **អវិសំវាទនំ** អវិតថកថនំ។ **ឆេទនំ** មូលប្បទេសេ និកន្តនំ។ **លុននំ** យត្ថ កត្ថចិ ឆេទនំ។ **ឧប្បាដនំ** ឧម្មូលនំ។ **អសិតេនា**តិ ទត្តេន, លាយិតេនាតិ អត្ថោ។ **វិសំវាទន**សង្ខាតានំ **តិណានំ,** អដ្ឋន្នំ អនរិយវោហារានន្តិ អត្ថោ។ **យថាភូតញាណន្តិ** នាម រូបបរិច្ឆេទកញាណំ។ **សច្ចន្តិ វេទិតព្ពំ** អវិបរីតវុត្តិកត្តា “**ឆេទកំ**” ឆិន្ទនកំ។ **និទ្ទានន្តិ**

និទ្ទាយកំ។ ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ ទិដ្ឋិ “**ទិដ្ឋិសច្ច**”ន្តិ វុច្ចតិ។ **ទ្វីសុ វិកប្បេសូ**តិ ភាវកត្តុសាធនវសេន ទ្វីសុ វិកប្បេសុ។ “និទ្ទាន”ន្តិ ឧបយោគវសេនេវ អត្ថោ។

សីលមេវ “សោរច្ច”ន្តិ វុត្តំ “បាណាតិបាតាទីហិ សុដ្ឋុ ឱរតស្ស កម្ម”ន្តិ កត្វា។ សង្ខារទុក្ខាទីនំ អភាវតោ សុន្ទរភាវតោ សុន្ទរេ និព្ពានេ អារម្មណករណវសេន រតត្តា សុរតោ, អរហា។ តស្ស ភាវោ **សោរច្ចំ,** អរហត្តំ។ **អប្បមោចនមេវ** អច្ចន្តាយ បមោចនំ ន ហោតិ។

យទគ្គេន វិបស្សនាយ បញ្ញាយ តំសហគតវីរិយស្ស ច នង្គលធោរយ្ហតា, តថាបវត្តកុសលភាវនាយ ច កសិភាវោ ច, តទគ្គេន តតោ បុរេតរំ បវត្តបញ្ញាវីរិយបារមីនំ នង្គលធោរយ្ហតា, តថាបវត្តកុសលភាវនាយ ច កសិភាវោ វេទិតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ “**យថា ហី**”តិអាទិមាហ។ ធុរំ វហតីតិ **ធោរយ្ហំ។ យថាវុត្តំ យន**ន្តិ អស្មិមានាទិភេទំ យនំ។ វហិតព្ពា អាទិភូតា ធុរា ឯតេសំ អត្ថីតិ ធុរា, បុរិមធុរវាហកា។ តំមូលកា អបរំ ធុរំ វហន្តា ធោរយ្ហា។ **ធុរា ច ធោរយ្ហា ច ធុរធោរយ្ហំ** ឯកត្តវសេន។ **វហន្ត**ន្តិ កសនេន បវត្តន្តំ។

កាមយោគាទីហិ **យោគេហិ ខេមត្តា** អនុបទ្ទវត្តា។ **តំ** និព្ពានំ **អធិកិច្ច** ឧទ្ទិស្ស។ **វាហីយតិ** វិបស្សនាយ សហគតំ។ **អភិមុខំ វាហីយតិ** មគ្គបរិយាបន្នំ។ **ខេត្តកោដិ**ន្តិ ខេត្តមរិយាទំ។ **ទិដ្ឋេកដ្ឋេ**តិ ទិដ្ឋិយា សហជាតេកដ្ឋេ បហានេកដ្ឋេ ច។ **ឱឡារិកេ**តិ ឧបរិមគ្គវជ្ឈេ ឧបាទាយ វុត្តំ, អញ្ញថា ទស្សនបហាតព្ពាបិ ទុតិយមគ្គវជ្ឈេហិ ឱឡារិកាតិ។ **អណុសហគតេ**តិ អណុភូតេ។ ឥទំ ហេដ្ឋិមមគ្គវជ្ឈេ ឧបាទាយ វុត្តំ។ **សព្ពកិលេសេ** អវសិដ្ឋសព្ពកិលេសេ **បជហន្តំ អនិវត្តន្តំ គច្ឆតិ** បុន បហាតព្ពតាយ អភាវតោ។ **អនិវត្តន្ត**ន្តិ ន និវត្តន្តំ, យថា និវត្តនំ ន ហោតិ, ឯវំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**និវត្តនរហិត**”ន្តិអាទិ។ **ឯតំ បន** តវ ធុរធោរយ្ហំ។

ឯវមេសា កសីតិ យថាវុត្តស្ស បច្ចាមសនំ។ តេនាហ “**និគមនំ ករោន្តោ**”តិ។ វុត្តស្សេវ ហិ អត្ថស្ស បុនវចនំ។ **បញ្ញានង្គលេន សតិផាលំ អាកោដេត្វា**តិ បញ្ញាសង្ខាតេន នង្គលេន សទ្ធឹ សតិផាលស្ស ឯកាពទ្ធភាវករណេន អាកោដេត្វា។ **កដ្ឋា**តិ ឯត្ថ “កសី”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ “កដ្ឋា កសី”តិ។ **កម្មបរិយោសាន**ន្តិ យថាវុត្តកសិកម្មស្ស បរិយោសានភូតំ។ យទិបិ បុព្ពេ “បញ្ញា មេ យុគនង្គល”ន្តិអាទិនា អត្តទ្វេសិកវសេនាយំ អមតប្ផលា កសិ ទស្សិតា, មហាការុណិកស្ស បន ភគវតោ ទេសនា សព្ពស្សបិ សត្តនិកាយស្ស សាធារណា ឯវាតិ ទស្សេន្តោ “**សា ខោ បនេសា**”តិអាទិមាហ។

ទិវសេយេវាតិ តំទិវសេ ឯវ។ **អាទិមាហា**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន កថាបរិយោសានេ បាឋបទេសោ គហិតោតិ តទញ្ញំ “ឯវំ វុត្តេ”តិអាទិបាឋំ សន្ធាយ “**តតោ បរញ្ច**”តិ អាហ។

កសិភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទយសុត្តវណ្ណនា

១៩៨. ឯតំ វុត្តន្តិ “ឱទនេន បូរេសី”តិ ឯតំ វចនំ វុត្តំ។ “**គហេតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសី**តិ ភគវតោ អធិដ្ឋានពលេនា”តិ វទន្តិ។ **តំ** ព្រាហ្មណំ វិនេតុកាមតាយ កិរ ភគវា តថា អកាសិ។

ឧបារម្ភភយេនាតិ បរូបវាទភយេន។ **អវត្វាវ និវត្តោ** “អព្ភាគតោបិ បាសណ្ឌោ វាចាមត្តេនបិ ន បូជេតព្ពោ”តិ ព្រាហ្មណធម្មេ វុត្តត្តា។ **បក្កន្តោ**តិ ព្រាហ្មណស្ស ធម្មំ អវត្វា បក្កន្តោ ព្រាហ្មណស្ស ន តាវ ញាណំ បរិបក្កន្តិ។ **ឯតំ វចនំ…បេ…. មគមាសិ** “បុនប្បុនញ្ចេវ វបន្តិ ពីជ”ន្តិអាទិនា ធម្មំ កថេតុំ អវស្សំ អាកង្ខន្តោ។ បការតោ កស្សតីតិ **បកដ្ឋកោ,** រសតណ្ហាយ បកដ្ឋោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**រសគិទ្ធោ**”តិ។

“បុនប្បុនញ្ចេវ វបន្តិ ពីជ”ន្តិ ឥមំ ទេសនំ អារភីតិ សម្ពន្ធោ។ **ពីជ**ន្តិ ច ឥតិ-សទ្ទោ និទស្សនត្ថោ វា។ តេន អវយវេន សមុទាយំ និទស្សេតិ។ **ឱសក្កសី**តិ សង្កោចសិ។ **វុត្ត**ន្តិ វបនំ កតំ។ តស្មា វុត្តំ “**អលមេត្តាវតា**”តិ។ “**វស្សិត្វា**”តិ វុដ្ឋិ បវត្តេត្វា។

ទេសនា…បេ…. ទស្សេតិ ព្រាហ្មណេន វុត្តំ អយុត្តវចនំ បរិវដ្ដេន្តោបិ ទិវសេ ទិវសេ ភិក្ខាចរិយា នាម ភិក្ខូនំ កាយគតា វុត្តីតិ។ ខីរំ ហរន្តេន នយន្តីតិ វា **ខីរនិកា។ កិលមតី**តិ តំតំកិច្ចករណវសេន ខិជ្ជតិ។ **ផន្ទតី**តិ អនត្ថសមាយោគវសេន វិប្ផន្ទតិ។ **អបុនព្ភវាយា**តិ អាយតិំ អនុប្បត្តិយា។ **មគ្គោ នាមា**តិ ឧបាយោ នាម

និព្ពានំ, តស្មឹ លទ្ធេ បុនព្ភវាភាវតោ។ “បុនប្បុន”ន្តិ វចនំ ឧបាទាយ ពីជវបនាទយោ បុនប្បុនធម្មា នាម ជាតាតិ អាហ “**សោឡស បុនប្បុនធម្មេ ទេសេន្តេនា**”តិ។

ឧទយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទេវហិតសុត្តវណ្ណនា

១៩៩. ឧទរវាតេហីតិ វាតកតវិជ្ជនតោទនាទិវសេន អបរាបរំ វត្តមានេហិ ឧទរវាតេហិ, តស្ស វា វិការេហិ។ និពទ្ធុបដ្ឋាកកាលេ បន ធម្មភណ្ឌាគារិកោវ។ **អរញ្ញ**ន្តិ ភគវតោ ភិក្ខូនញ្ច វសនដ្ឋានភូតំ តបោវនំ។ តំ **និទ្ទុមំ ហោតិ** ឧទកតាបនស្សបិ អករណតោ។ **តស្មា**តិ យស្មា តស្ស ឧណ្ហោទកវិក្កិណនចរិយាយ ជីវិកាកប្បនំ ហោតិ, តស្មា។

វត្តមេតំ តស្ស បតិការត្ថំ បរិកថាទីនម្បិ កាតុំ លព្ភនតោ។ ឥទានិ តត្ថ ការណម្បិ សវិសយំ ទស្សេតុំ “**វណ្ណំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភគវា ហិ អាយស្មតោ ឧបវាណស្ស ទេវហិតព្រាហ្មណស្ស តំ សម្ភាវិតំ ភវិស្សតិ តិកិច្ឆាបដិយត្តំ, តាយ ច អត្តនោ រោគស្ស វូបសមនំ, តប្បសង្គេន ច ទេវហិតព្រាហ្មណោ មម សន្តិកំ អាគន្ត្វា ធម្មស្សវនេន សរណេសុ សីលេសុ ច បតិដ្ឋហិស្សតីតិ សព្ពមិទំ ញត្វា ឯវំ “**ឥង្ឃ មេ ត្វំ, ឧបវាណ, ឧណ្ហោទកំ ជានាហី**”តិ អវោច។ **អាគមនីយប្បដិបទំ** បុព្ពភាគប្បដិបទំ បុព្ពភាគប្បដិបត្តិ **កថេតុំ វដ្តតិ** អនុត្តរិមនុស្សធម្មត្តា។ **ស ទេវកេន លោកេនា**តិ អនវសេសតោ លោកស្ស គហណំ។ ផលវិសេសាកង្ខាយ បូជេតព្ពាតិ បូជនីយា, តេ ឯវ ឥធ “**បូជនេយ្យា**”តិ វុត្តា។ តថា អាទរេន បូជេតព្ពតាយ សក្ការិយា, អា-ការស្ស រស្សត្តំ, រិ-សទ្ទស្ស ច រេ-អាទេសំ កត្វា “**សក្ករេយ្យា**”តិ វុត្តំ។ “អបចយេយ្យា”តិ វត្តព្ពេ យ-ការលោបំ កត្វា “**អបចេយ្យា**”តិ វុត្តំ។ **តេសន្តិ** សទេវកេន បូជនេយ្យាទីនំ។ **ហរិតុ**ន្តិ នេតុំ។

ឯត្តកេនបីតិ ឧបសង្កមនាទិនា ឯត្តកេន អប្បមត្តកេនបិ កតវត្តេន **អយំ កិត្តិ...បេ.... សោមនស្សជាតោ**។

យជមានស្សាតិ ទេយ្យធម្មំ ទេន្តស្ស។ ទក្ខិណាយ ឥជ្ឈនំ នាម វិបុលផលភាវោតិ អាហ “**មហប្ផលោ ហោតី**”តិ។ **វិទិត**ន្តិ បដិវិទ្ធបច្ចក្ខកតំ។ **អាជានាតី**តិ វុត្តភាវាទី បរិយាទាយ ជានាតិ បដិវិជ្ឈតិ។ **ជានិត្វា**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ មគ្គបដិបាដិយា បដិវិជ្ឈិត្វា។ អគ្គប្បត្តតាយ **កតកិច្ចតំ បត្តោ**។ ព្រាហ្មណេន អត្តនា កតោ ការោ ច ភគវតោ ឯវ បច្ចុបដ្ឋាតីតិ តំ ទស្សេន្តោ “**ឥមិនា ខីណាសវេ យជនាការេន យជន្តស្សា**”តិ វុត្តំ។

ទេវហិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មហាសាលសុត្តវណ្ណនា

២០០. យស្មា តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អនិស្សយស្ស ជិណ្ណភាវេន វិសេសតោ កាយោ លូខោ ជាតោ, ជិណ្ណបិលោតិកខណ្ឌេហិ សង្ឃដិតំ បារុណំ, តស្មា “**លូខបារុណោ**”តិ បទស្ស “**ជិណ្ណបារុណោ**”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **បាដិយេក្ក**ន្តិ បុត្តេសុ ឯកមេកោ ឯកមេកាយ វាចាយ វិសុំ វិសុំ។

សម្បុច្ឆនំ នាម ឥធ សម្មន្តនន្តិ អាហ “**សទ្ធឹ មន្តយិត្វា**”តិ។ **នន្ទិស្ស**ន្តិ អភិនន្ទឹ។ អតីតត្ថេ ហិ ឥទំ អនាគតវចនំ។ តេនាហ “**នន្ទិជាតោ...បេ.... អហោសិ**”ន្តិ។ **ភុស្សន្តា**តិ និព្ភុស្សនវសេន រវន្តា។

វយោគតន្តិ បច្ឆិមវយំ ឧបគតំ។ សោ បន យស្មា បុរិមេ ទ្វេ វយេ អតិក្កមវសេន គតោ។ បច្ឆិមំ ឯកទេសតោ អតិក្កមនវសេន, តស្មា វុត្តំ – “**តយោ វយេ គតំ អតិក្កន្តំ បច្ឆិមវយេ ឋិត**”ន្តិ។

និប្បរិភោគោតិ ជិណ្ណភាវេន ជវបរក្កមហានិយា អបរិភោគោ ន ភុញ្ជិតព្ពោ។ **ខាទនា អបនីយតី**តិ យវសំ អទទន្តា តតោ នីហរន្តិ នាម។ **ថេរោ**តិ វុឌ្ឍោ។

អនស្សវាតិ ន វចនករា។ **អប្បតិស្សវា**តិ បតិស្សយរហិតា។ **អវសវត្តិនោ**តិ ន មយ្ហំ វសេន វត្តនកា។ **សុន្ទរតរោ**តិ ឧបត្ថម្ភការិភាវេន សុន្ទរតរោ។

បុរតោតិ ឧបត្ថម្ភកភាវេន បុរតោ កត្វា។ **ឧទកេ បតិដ្ឋំ លភតិ** តត្ថ បតិដ្ឋតោ ចិរបតិដ្ឋភាវតោ។ អទ្ធបតិដ្ឋោ ហិ ទណ្ឌោ ទណ្ឌធរបុរិសស្ស បតិដ្ឋំ លភាបេតិ។

ព្រាហ្មណិយោតិ អត្តនោ ព្រាហ្មណិយោ។ **ជានិយេក្ខ**ន្តិ "អសុកស្ស គេហេ អសុកស្ស គេហេ"តិ ឯវំ ឧទ្ទេសិកំ កត្វា វិសុំ វិសុំ។ **មា និយ្យាទេហិ, អម្មាកំ វុច្ចនដ្ឋានមេវា**តិ តវ បុត្តានំ គេហេសុ យំ អម្ហាកំ វុច្ចនដ្ឋានំ។ តត្ថមេវ គមិស្សាមាតិ សព្ពេសម្បិ ឯតេសំ អនុគ្គហំ កាតុកាមោ ភគវា ឯវមាហ។

តតោ បដ្ឋាយាតិ សោតាបត្តិផលបដិលាភតោ បដ្ឋាយ។ យទគ្គំ មយំ តមស្ស ព្រាហ្មណស្ស មហាសម្បត្តិ ទានាទិនា អនុគ្គហោ កតោ, សោ ចស្ស បុត្តបរិជនស្សបិ អត្ថោ សិទ្ធោតិ សត្ថា ន សព្ពកាលំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តានំ គេហំ អគមាសិ, តេ ឯវ បន កាលេន កាលំ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា យថាវិភវំ សក្ការសម្មានំ អកំសូតិ អធិប្បាយោ។

មហាសាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មានត្ថទ្ធសុត្តវណ្ណនា

២០១. មានេន ថទ្ធោតិ "អយំ ខោ"តិអាទិនា បគ្គហិតេន មានេន ថទ្ធោ ពដ្សិតចិត្តោ ថទ្ធអយោសលាកោ វិយ កស្សចិបិ អនោនតោ។ **ន កិញ្ចិ ជានាតិ** លោកេ បដិសន្ថារមត្តស្សបិ អជានានតោ។

អញ្ញាតវិត្តជាតាតិ សញ្ជាតអញ្ញាតវិត្តា។ វិត្តំ វិត្តីតិ ច តុដ្ឋិបរិយាយោ។ **អភូតបុព្ពាយា**តិ យា តស្សា បរិសាយ វិត្តិ តទា ភូតា, សា តតោ បុព្ពេ អភូតា។ តេនាហ "**អភូត...បេ.... សមន្នាគតា**"តិ។ **អស្ស បុគ្គលស្សា**តិ អនេន បុគ្គលេន។ **អបចិតា**តិ បរមនិបច្ចេន បូជនីយសាមញ្ញតោ តត្ថ អត្តនោ បក្ខិបនំ ឥធ ទេសនាកោសល្លំ។

មានត្ថទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បច្ចនីកសុត្តវណ្ណនា

២០២. "សព្ពំ សេត"ន្តិ កេនចិ **វុត្តេ** តស្ស **បច្ចនីកំ ករោន្តស្សេវ អស្ស** ព្រាហ្មណស្ស។ **វិនេត្វា**តិ វិនោសេត្វា។ **សុណាតីតិ អត្ថោតិ** "សុណាតី"តិ កិរិយាបទំ អាហរិត្វា គាថាយ អត្ថោ វេទិតព្ពោ "ជញ្ញា សុភាសិត"ន្តិ វុត្តត្តា។ ន ហិ អសុត្វា ទេសិតំ ជានិតុំ សក្កោន្តិ។

បច្ចនីកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វនកម្មិកសុត្តវណ្ណនា

២០៣. វនកម្មេ និយុត្តោ, កិរិយមានេន វនកម្មំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **វនកម្មិកោ**។ **ឥមស្មឹ វនសណ្ឌេ**តិ ឥមស្មឹ ឯវំមហន្តេ វនសណ្ឌេ។ ន មេ វនស្មឹ ករណីយមត្ថិ យថា, "ព្រាហ្មណ, តុយ្ហ"ន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥតរំ បន យំ មហាកិលេសវនំ, តំ មគ្គញាណផរសុនា សមាធិមយសិលាយំ សុនិសិតេន សព្ពសោ ឧច្ឆិន្នមូលំ, តតោ ឯវ **និព្ពនថោ** និក្កិលេសគហនោ។ វិវេកាភិរតិយា ឯកកោ អភិរតោ បដិបក្ខវិគមេន។ តេនាហ "**អរតឹ...បេ.... ជហិត្វា**"តិ។

វនកម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កដ្ឋហារសុត្តវណ្ណនា

២០៤. ធម្មន្តេវាសិកាតិ កិញ្ចិបិ ធនំ អទត្វា កេវលំ អន្តេវាសិកា។ តេនាហ "**វេយ្យាវច្ចំ កត្វា សិប្បុគ្គណ្ហនកា**"តិ។ **គម្ភីរសភាវេ**តិ សមន្តតោ ទូរតោ គហនសច្ឆន្នវិបុលតរុគច្ឆលតាយ ច, តទា ហិមបិណ្ឌសិន្នភាវេន មយូរយានេហិ បតិដ្ឋាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ច គម្ភីរភាវេ។

ពហុភេរវេតិ ពហុភយានកេ។ **អនិញ្ជមានេនា**តិ ឥត្ថម្ភូតត្ថេ ករណវចនំ។ **អតិសុន្ទរំ វតា**តិ ឯវំ សន្តេ នាម អរញ្ញេ ឯវំ និច្ចលកាយោ និសិន្នោ ឈាយន្តោ អតិវិយ សុន្ទរញ្ច ឈានំ ឈាយសីតិ វទតិ។

អច្ឆេររូបន្តិ អច្ឆរិយភាវំ។ **សេដ្ឋប្បត្តិយាតិ** សេដ្ឋភាវប្បត្តិយា។

“លោកាធិបតិសហព្យតំ អាកង្ខមានោ”តិ ឥមិនា ព្រាហ្មណោ លោកាធិបតិសហយោគំ បុច្ឆតិ, “កស្មា ភវ”ន្តិអាទិនា បន តទុញ្ញវិសេសាកង្ខំ បុច្ឆតីតិ អាហ **“អបរេនបិ អាការេន បុច្ឆតី”**តិ។

កង្ខាតិ តណ្ហា អភិក្ខណវសេន បវត្តា។ **អនេកសភាវេសូតិ** រូបាទិវសេន អជ្ឈត្តិកាទិវសេន ឯវំ នានាសភាវេសុ អារម្មណេសុ។ អស្សាទរាគោ លោភោ អភិជ្ឈាតិ **នានប្បការា។ សេសកិលេសា វា** ទិដ្ឋិមានទោសាទយោ។ **និច្ចកាលំ អវស្សិតា** សត្តានំ អវស្សយភាវត្តា។ **បជប្បាបនវសេនាតិ** បការេហិ តណ្ហាយនវសេន។ **និរន្តាតិ** អន្តរហិតា និរវសេសា។

អនុបគមនោតិ អនុបាទានោ។ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ទីបេតិ,** តស្ស ហិ វសេន ឯវំ នានាសភាវេសុ ភគវា សមន្តចក្ខុនា បស្សតីតិ **“សព្ពេ…បេ…. ទស្សនោ”**តិ វុច្ចតិ។ **អរហត្តំ សន្ធាយាហ,** តញ្ហិ និប្បរិយាយតោ “អនុត្តរ”ន្តិ វុច្ចតិ។

កង្ខហារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មាតុបោសកសុត្តវណ្ណនា

២០៥. ឥតោតិ មនុស្សត្តភាវតោ។ **បដិគន្ធាតិ** អភិគន្ធា។ សគ្គេ ហិ និព្ពត្តន្តោ កម្មផលេន ធម្មតាវសេន បដិសន្ធិកាលតោ បដ្ឋាយ អភិរតិវសេន អភិរមតិ ឯវ នាមាតិ។

មាតុបោសកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភិក្ខកសុត្តវណ្ណនា

២០៦. វិរូបំ គន្ធំ បសវតីតិ **វិស្សោ,** ទុគ្គន្ធោ។ **ពាហិត្វាតិ** អត្តនោ សន្តានតោ ពហិកត្វា នីហរិត្វា។ តំ បន អនវសេសតោ បជហនន្តិ អាហ **“អគ្គមគ្គេន ជហិត្វា”**តិ។ សង្ខាយតិ សម្មទេវ បរិច្ឆិន្ទតីតិ ឯតាយាតិ **សង្ខា,** ញាណន្តិ អាហ **“សង្ខាយាតិ ញាណេនា”**តិ។ **ភិន្នកិលេសត្តាតិ** និរុត្តិនយេន ភិក្ខុសទ្ទសិទ្ធិមាហ។

ភិក្ខកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សង្គារវសុត្តវណ្ណនា

២០៧. បច្ចេតីតិ បត្តិយាយតិ សទ្ទហតិ។ តថាភូតោ ច តមត្ថំ និកាមេន្តោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ **“ឥច្ឆតិ បត្ថេតី”**តិ។ **សាធុ, ភន្តេតិ** ឯត្ថ **សាធុ**-សទ្ទោ អាយាចនត្ថោ, ន អភិនន្ទនត្ថោតិ **“អាយាចមានោ អាហា”**តិ វត្វា អាយាចនេ ការណំ ទស្សេន្តោ **“ថេរស្ស កិរា”**តិអាទិមាហ។ ឧទកសុទ្ធិកោ ន ឯកំសេន អបាយូបគោ, លទ្ធិយា បន សាវជ្ជកិលេសភូតភាវតោ អាយាចតិ។ អញ្ញំ ការណំ អបទិសន្តោ **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។ ផលភូតោ អត្ថោ ឯតស្សាតិ **អត្ថវសំ,** ការណន្តិ អាហ **“អត្ថានិសំសំ អត្ថការណ”**ន្តិ។ **បបញ្ចសូទនិយំ** បន ផលេនេវ អរណីយតោ អត្ថោ, ការណន្តិ កត្វា “អត្ថោ ឯវ អត្ថវសោ, តស្មា **ទ្វេ អត្ថវសេតិ** ទ្វេ អត្ថេ ទ្វេ ការណានី”តិ វុត្តំ។

សង្គារវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ខោមទុស្សសុត្តវណ្ណនា

២០៨. ឯវំលទ្ធនាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសីតិ យោជនា។ **ឯវមេវន្តិ** កេនចិ អនិមន្តិតេន សយមេវ ឧបសង្កមន្តេ។ **អផាសុកធាតុកន្តិ** អយុត្តរូបំ។ **សភាធម្មន្តិ** សភាយ ចរិតព្ពំ ចារិត្តធម្មំ។ **អសញ្ញាលេត្វាតិ** អាសនតោ អវុដ្ឋាបេត្វា។ **ឧជុកមេវ អាគច្ឆតិ** លោកគ្គនាយកោ ភគវា សព្ពសត្តុត្តមោ អត្តនោ ឧត្តរិតរស្ស អភាវតោ លោកស្ស អបចិតឹ ន ទស្សេតិ។ យេ សព្ពសោ សំកិលេសេ បជហន្តិ, តេវ បណ្ឌិតេ “សន្តោ”តិ ទស្សេតិ **“ឯតេ”**តិអាទិនា។

ខោមទុស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ព្រាហ្មណសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. វង្គីសសំយុត្តំ

១. និក្ខន្តសុត្តវណ្ណនា

២០៩. អាឡវិយន្តិ អាឡវិនគរសមីបេ។ **អគ្គាឡវេ ចេតិយេតិ** គោតមកចេតិយាទីហិ ឧត្តមចេតិយេ។ តំ កិរ ភូមិរាមណេយ្យកភាវេន មនុញ្ញតាយ បធានយុត្តតាទិសម្បត្តិយា ច ឥតរចេតិយេហិ សេដ្ឋសម្មតំ។ **កប្បេនាតិ** “កប្បោ”តិ គោត្តតោ អាគតនាមោ ថេរោ, សហស្សបុរាណជដិលានំ អព្ភន្តរេ អយំ មហាថេរោ។ **ឱហីនកោតិ** ថេរេសុ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេសុ វិហារេ ឯវ អវហីនកោ ឋិតោ។ តត្ថ ការណមាហ **“វិហារបាលោ”**តិអាទិ។ **សមលង្ករិត្វាតិ** សមំ អលង្ការេន អលង្ករិត្វា។ **កុសលចិត្តំ វិទ្ធំសេតិ** បវត្តិតុំ អប្បទានវសេន។ **ឯតស្មិន្តិ** ឯតស្មឹ រាគេ ឧប្បន្នេ។ “ឯកស្មិ”ន្តិ វា បាឋោ, ឯកស្មឹ វិសភាគវត្ថុកេ រាគេ ឧប្បន្នេ។ **ធម្មោ វាតិ** មម ចិត្តេ ឧប្បជ្ជនកតោ អញ្ញោ ធម្មោ វា។ យេន ការណេន បរោ អនភិរតឹ វិនោទេត្វា ឥទានេវ អភិរតឹ ឧប្បាទេយ្យ, តំ ការណំ កុតោ លព្ភាតិ យោជនា, តំ ការណំ នត្ថីតិ អត្ថោ, តស្ស អភាវការណវចនំ។

អនគារិយន្តិ អគារវិរហតោ អនគារំ បព្ពជ្ជា។ តត្ថ និយុត្តត្តា អនគារិយំ ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា, បព្ពជិតន្តិ អត្ថោ។ **អាធាវន្តីតិ** ហទយំ អភិភវិត្វា ធាវន្តិ។ **ឧគ្គតានន្តិ** ឧឡារានំ បុត្តា។ តេនាហ **“មហេសក្ខរាជញ្ញភូតា”**តិ។ **ឧត្តមប្បមាណន្តិ** សហស្សបលំ **សមន្តាតិ** សមន្តតោ។ **បរិកិរេយ្យុន្តិ** វិជ្ឈេយ្យុំ។ **ឯតស្មា សហស្សាតិ** យថាវុត្តា ធនុគ្គហសហស្សតោ។ **អតិរេកតរា** អនេកសហស្សា។ **ឥត្ថិយោ** ឱលោកនសិតលបិតរោទិតសរេ ខិបន្តិយោ។ **នេវ មំ ព្យាធយិស្សន្តិ** នេវ មំ និជ្ឈាយិស្សន្តិ។ “ព្យាធយិស្សតី”តិ បាឋោតិ វុត្តំ **“ចាលេតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ អត្ថោ”**តិ។ **ធម្មេ សម្ហីតិ** សកេ សន្តិកេ បតិដ្ឋិតេ សាសនធម្មេ។ តេនាហ **“អនភិរតឹ វិនោទេត្វា”**តិអាទិ។

មគ្គន្តិ “មគ្គោ”តិ វត្តព្ពេ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ តេនាហ **“សោ ហិ និព្ពានស្ស បុព្ពភាគមគ្គោ”**តិ។

និក្ខន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អរតិសុត្តវណ្ណនា

២១០. វិហារគរុកោ កិរេស ថេរោតិ ឯតេន ថេរោ អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកំ វង្គីសំ ឱវទិតុំ អនវសរោ។ តេន អន្តរន្តរា តស្ស ចិត្តំ រាគោ អនុទ្ធំសេតីតិ ទស្សេតិ។ **សាសនេ អរតិន្តិ** សីលបរិបូរណេ សមថវិបស្សនាភាវនាយ ច អនភិរតឹ។ **កាមគុណេសុ ច រតិន្តិ** បញ្ចសុ កាមកោដ្ឋាសេសុ អស្សាទំ។ **បាបវិតក្កន្តិ** កាមសង្កប្បំ។ **សព្ពាការេនាតិ** សព្ពេ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆិន្ទនាការេន។ យថា មហន្តំ អរញ្ញំ វនថន្តិ, ឯវំ មហន្តំ កិលេសវនំ **“វនថ”**ន្តិ វុត្តំ។

បថវិញ្ច វេហាសន្តិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, តស្មា បថវិយំ អាកាសេ ចាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“បថវិដ្ឋិត”**ន្តិអាទិ។ **ជគតីតិ** ច បថវិយា វេវចនំ។ តេនាហ **“អន្តោបថវិយ”**ន្តិ។ **បរិជីរតីតិ** សព្ពសោ ជរំ បាបុណាតិ។ **សមាគន្ត្វាតិ** ញាណេន សមាគន្ត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“មុតត្តាតិ វិញ្ញាតត្តភាវា”**តិ។

បដិឃបទេន គន្ធរសា គហិតា ឃានជិវ្ហានំ បដិហននវសេន បវត្តនតោ។ **មុតបទេន ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ គហិតំ** មុត្វា គហេតព្ពតោ។ **ន លិប្បតីតិ** ន មក្ខិយតិ។

សដ្ឋិ-សទ្ទោ ឆ-សទ្ទេន សមានត្ថោតិ **“សដ្ឋិនិស្សិតា”**តិ បទស្ស **“ឆអារម្មណនិស្សិតា”**តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **បុថូ អធម្មវិតក្កាតិ** រូបវិតក្កាទិវសេន ពហូ នានាវិតក្កា មិច្ឆាសង្កប្បា។ **ជនតាយ និវិដ្ឋាតិ** មហាជនេ បតិដ្ឋិតា។ **តេសំ វសេនាតិ** តេសម្បិ មិច្ឆាវិតក្កានំ វសេន។ **ន កត្ថចិ** អារម្មណេ។ **កិលេសវគ្គគតោតិ** កិលេសសង្គណិកំ ឧបគតោ ន ភវេយ្យ, កិលេសវិតក្កា ន ឧប្បាទេតព្ពាតិ អត្ថោ។ **ទុដ្ឋុល្លវចនំ** កាមបដិសំយុត្តកថា។

ទព្ពជាតិកោតិ ទព្ពរូបោ។ **នេបក្កេនាតិ** កោសល្លេន។ **និព្ពានំ បដិច្ចាតិ** អសង្ខតធាតុំ អារម្មណវសេន បដិច្ច។ **បរិនិព្ពានកាលន្តិ** អនុបាទិសេសនិព្ពានកាលំ។

អរតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បេសលសុត្តវណ្ណនា

២១១. ឯតេសន្តិ ឯតេសំ មហល្លកានំ។ **ន បាឡិ** អាគច្ឆតិ អប្បគុណភាវតោ។ ន ច បាឡិ ឧបដ្ឋាតិ, ឯកាយ បាឡិយា សតិ បាឡិគតិយា តថា តថា ឧបដ្ឋានម្បិ នេសំ នត្ថីតិ វទតិ។ **ន អដ្ឋកថា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សិថិលធនិតាទិតំតំព្យញ្ជនពុទ្ធី អហាបេត្វា ឧច្ចារណំ **បទព្យញ្ជនមធុរតា។ អតិក្កមិត្វា មញ្ញតិ** អញ្ញេ ភិក្ខូ។ ហីឡនវសេន អភិភវិត្វា បដិភានសុតេន អត្តានំ បសំសតិ សម្ភាវេតិ។ មានស្ស បវត្តិតាយ សហជាត និស្សយាទិបច្ចយធម្មា តំសហភុជម្មា។ មានវសេន **វិប្បដិសារី អហុវា**។ មា អហោសីតិ យោជនា។ **វណ្ណភណន**ន្តិ បរេហិ កិរិយមានំ គុណាភិត្ថវំ។ **អខិលោ**តិ បញ្ចចេតោខិលរហិតោ។ **និស្សេសំ នវវិធ**ន្តិ នវវិធម្បិ មានំ កស្សចិ ឯកទេសស្សបិ អសេសតោ។ **វិជ្ជាយា**តិ អគ្គមគ្គវិជ្ជាយ។ អច្ចន្តមេវ **សមិតតាយ** វូបសមិតតាយ **សមិតាវី**។

បេសលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

២១២. រាគោតិ ឯត្ថ អាយស្មតោ វង្គីសស្ស រាគស្ស ឧប្បត្តិយា ការណំ វិភាវេតុំ **"អាយស្មា អានន្ទោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ត**ន្តិ អានន្ទត្ថេរំ។ **អារម្មណំ បរិគ្គហេតុ**ន្តិ កាយវេទនាទិភេទំ អារម្មណំ សតិគោចរំ។ អសុភទុក្ខាទិតោ, រូបាទិឯកេកមេវ វា ឆឡារម្មណំ អនិច្ចទុក្ខាទិតោ បរិគ្គណ្ហិតុំ បរិច្ឆិជ្ជ ជានិតុំ។ **ឥត្ថិរូបារម្មណេ**តិ ឥត្ថិសន្តានេ រូបសភាវេ អារម្មណេ។

និព្ពាបនន្តិ និព្ពាបយតិ ឯតេនាតិ និព្ពាបនំ។ **វិបល្លាសេនា**តិ អសុភេ "សុភ"ន្តិ វិបល្លាសភាវហេតុ។ **រាគដ្ឋានិយ**ន្តិ រាគុប្បត្តិហេតុ។ **ឥដ្ឋារម្មណ**ន្តិ សុភារម្មណំ។ ឯត្ថ ច ឥដ្ឋារម្មណសីសេន តត្ថ ឥដ្ឋាការគ្គហណំ វទតិ។ តញ្ហិ វជ្ជនីយំ។ **បរតោ**តិ អវសវត្តនត្ថេន អញ្ញតោ។ សង្ខារា ហិ "មា ភិជ្ជន្តូ"តិ ឥច្ឆិតាបិ ភិជ្ជន្តេវ, តស្មា តេ អវសវត្តិត្តា បរេ នាម, សា ច នេសំ បរតា អនិច្ចទស្សនេន បាកដា ហោតីតិ វុត្តំ **"បរតោ បស្សាតិ អនិច្ចតោ បស្សា"**តិ។ កាមំ វិបស្សនា សង្ខារនិមិត្តំ ន បរិច្ចជតិ សង្ខារេ អារព្ភ វត្តនតោ, យេសំ បន និមិត្តានំ អគ្គហណេន អនិមិត្តាតិ គហិតុំ អរហតិ, តំ ទស្សេតុំ **"និច្ចាទីនំ និមិត្តាន"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សលក្ខណ-សាមញ្ញលក្ខណ-ទស្សនវសេន មានស្ស ទស្សនាភិសមយោ, វិបស្សនាយ បហានាភិសមយោ។ "មគ្គេនា"តិ វទន្តិ, មគ្គេនេវ បន អសម្មោហតោ បរិញ្ញាបដិវេធវសេន ទស្សនាភិសមយោ, បហានបដិវេធវសេន បហានាភិសមយោ។ **រាគាទិសន្តតាយា**តិ រាគាទីនំ សមុច្ឆេទវសេន បដិប្បស្សទ្ធិវសេន វូបសមេតព្ពតោ សន្តភាវេន។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា

២១៣. អង្គីយន្តិ ហេតុភាវេន អាគមភាវេន អវយវភាវេន វា ញាយន្តីតិ **អង្គានិ**, ការណានិ, អវយវា វាតិ អាហ **"អង្គេហីតិ ការណេហិ, អវយវេហិ វា"**តិ។ វិរតិយោ សុភាសិតវាចាយ បុព្ពំ បតិដ្ឋិតា ហោន្តីតិ មុសាវាទាវេរមណិអាទយោ តស្សា វិសេសហេតូតិ អាហ **"មុសាវាទា...បេ.... ការណានី"**តិ។ យស្មា អរិយវោហារ វិសេសតោ ចេតនាសភាវា, តស្មា វចីសុចរិតសមុទាយស្ស សច្ចវាចាទយោ អង្គភូតាតិ អាហ **"សច្ចវចនាទយោ ចត្តារោ អវយវា"**តិ។ **និស្សក្កវចន**ន្តិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនំ។ តេនាហ **"សមនុអាគតា បវត្តា"**តិ។ វាចា ហិ តាយ វិរតិយា សម្មា អនុរូបតោ អាគតា បវត្តាតិ "សមន្នាគតា"តិ វុច្ចតិ។ **ករណវចន**ន្តិ សហយោគេ ករណវចនំ។ តេនាហ **"យុត្តា"**តិ។ សហជាតាបិ ហិ ចេតនា យថាសមាទិន្នាយ វិរតិយា សម្មា អនុរូបតោ យុត្តាតិ វត្តុំ អរហតិ។

សមុល្លបនវាចាតិ សទ្ទវាចា, សា វុច្ចតីតិ **វាចា** នាម។ វិញ្ញត្តិ បន វុច្ចតិ ឯតាយាតិ **វាចា** នាម, តថា វិរតិចេតនាវាចា។ **ន សា ឥធ អធិប្បេតា**តិ សា ចេតនាវាចា វិញ្ញត្តិវាចា វិយ ឥធ ឥមស្មឹ សុត្តេ ន អធិប្បេតា "សុភាសិតា ហោតី"តិ វចនតោ។ តេនាហ **"អភាសិតព្ពតោ"**តិ។ សុដ្ឋុ **ភាសិតា**តិ សម្មា ញាយេន ភាសិតា វចីសុចរិតភាវតោ។ **អត្ថាវហត**ន្តិ ហិតាវហកាលំ បតិ អាហ។ **ការណសុទ្ធិ**ន្តិ យោនិសោមនសិការេន ការណវិសុទ្ធឹ។ **ទោសាភាវ**ន្តិ អគតិគមនាទិទោសាភាវំ។ រាគទោសាទិវិនិមុត្តញ្ហិ តំ ភាសតោ អនុរោធវិរោធវិវជ្ជនតោ អគតិគមនំ ទូរសមុស្សារិតមេវាតិ។ **អនុវាទវិមុត្តា**តិ អបវាទវិរហិតា។ **សព្ពាការសម្បត្តិំ ទីបេតិ**, អសតិ ហិ សព្ពាការសម្បត្តិយំ អនុវជ្ជតាបិ។

កិញ្ចាបិ បុព្វេ ធម្មាធិដ្ឋានា ទេសនា អារទ្ធា, បុគ្គលជ្ឈាសយតោ បន **បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ...បេ.... វចនមេតំ**។ កាមញ្ចេត្ថ **“អញ្ញតរនិទ្ទោសវចន”**ន្តិ អវិសេសតោ វុត្តំ, “ធម្មំយេវ ភាសតី”តិអាទិនា បន អធម្មទោសាទិរហិតាយ វាចាយ វុច្ចមានត្តា ឥធាបិ សុភាសិតា វាចា អធិប្បេតាតិ។ “សុភាសិតំយេវា”តិ អវធារណេន និវត្តិតំ សរូបតោ ទស្សេតិ **“នោ ទុព្ភាសិត”**ន្តិ ឥមិនា។ តេនាហ **“តស្សេវ វាចង្គស្ស បដិបក្ខភាសននិវារណ”**ន្តិ។ បដិយោគីនិវត្តនត្ថោ ហិ ឯវ-សទ្ទោ, តេន បិសុណវាចាបដិក្ខេបោ ទស្សិតោ។ “សុភាសិត”ន្តិ វា ឥមិនា ចតុព្ពិធំ វចីសុចរិតំ គហិតន្តិ **“នោ ទុព្ភាសិតន្តិ ឥមិនា មិច្ឆាវាចប្បហានំ ទីបេតី”**តិ វុត្តំ។ សព្ពវចីសុចរិតសាធារណវចនញ្ហិ សុភាសិតន្តិ។ តេន បរភេទនាទិកំ អសព្ភាទិកញ្ច ពោធិសត្តានំ វចនំ អបិសុណាទិវិសយន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ភាសិតព្ពវចនលក្ខណ**ន្តិ ភាសិតព្ពស្ស វចនស្ស សភាវលក្ខណំ ទីបេតីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ យទិ ឯវំ ននុ អភាសិតព្ពំ បឋមំ វត្វា ភាសិតព្ពំ បច្ឆា វត្តព្ពំ យថា “វាមំ មុញ្ច, ទក្ខិណំ គណ្ហា”តិ អាហ **“អង្គបរិទីបនត្ថំ បនា”**តិអាទិ។

បឋមេនាតិ “សុភាសិត”ន្តិ បទេន។ **ធម្មតោ អនបេត**ន្តិ អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតសុខាវហធម្មតោ អនបេតំ។ **មន្តាវចន**ន្តិ មន្តាយ បវត្តេតព្ពវចនំ។ បញ្ញាវ អវិកិណ្ណវាចោ ហិ ន ច អនត្ថាវហំ វាចំ ភាសតិ។ **ឥតរេហិ ទ្វីហី**តិ តតិយចតុត្ថបទេហិ។ **“ឥមេហិ ខោតិអាទីនី**តិ ករណេ ឯតំ ឧបយោគវចន”ន្តិ កេចិ។ **តំ វាច**ន្តិ យថាវុត្តំ ចតុរង្គិកំ។ យញ្ច វាចំ មញ្ញន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **អញ្ញេ**តិ ឥតោ ពាហិរកា ញាយវាទិនោ អក្ខរចិន្តកា ច។ “បដិញ្ញាហេតុឧទាហរណូបនយនិគមនានិ អវយវា វាក្យស្សា”តិ វទន្តិ។ **នាមាទីហី**តិ នាមាខ្យាតបទេហិ។ **លិង្គំ** ឥត្ថិលិង្គាទិ **វចនំ** ឯកវចនាទិ។ បឋមាទិ **វិភត្តិ** អតីតាទិ **កាលំ**។ កត្តា សម្បទានំ អបាទានំ ករណំ អធិករណំ កម្មញ្ច **ការកំ**។ **សម្បត្តីហិ សមន្នាគត**ន្តិ ឯតេ អវយវាទិកេ សម្បាទេត្វា វុត្តំ។ **តំ បដិសេធេតី**តិ តំ យថាវុត្តវិសេសម្បិ វាចំ “ឥមេហិ ខោ”តិ វទន្តោ ភគវា បដិសេធេតិ។ **ខោ**-សទ្ទោ ហេត្ថ អវធារណត្ថោ។ តេនាហ **“អវយវាទី”**តិអាទិ។ យា កាចិ អសភាវនិរុត្តិលក្ខណា។ សា មិលក្ខុភាសា។ **សីហឡកេនេវា**តិ សីហឡភាសាយ បរិយាបន្នេន វចនេន។ **អរហត្តំ បាបុណីសូ**តិ សំសារេ អតិវិយ សញ្ជាតសំវេគា តន្និស្សរណេ និន្នបោណមានសា ហុត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា មគ្គបដិបាដិយា អរហត្តំ បាបុណីសុ។

បាតោវ ផុល្លិតកោកនទន្តិ បាតោវ សំផុល្លបទុមំ។ **ភិជ្ជិយតេ**តិ និព្ភិជ្ជិយតិ និព្ភិន្នោ ជាយតិ។ **មនុស្សត្តំ គតា**តិ មនុស្សត្តភាវំ ឧបគតា។

ពុទ្ធន្តរេតិ ពុទ្ធុប្បាទន្តរេ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធុប្បាទានំ អន្តរា។ តទា ហិ បច្ចេកពុទ្ធានំ សាសនេ, ន ពុទ្ធសាសនេ ទិប្បមានេ។

ជរាយ បរិមទ្ទិតន្តិ យថា ហត្ថចរណាទិអង្គានិ សិថិលានិ ហោន្តិ, ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ សវិសយគ្គហណេ អសមត្ថានិ ហោន្តិ, យោព្ពនំ សព្ពសោ វិគតំ, កាយពលំ អបគតំ, សតិមតិធិតិអាទយោ វិប្បយុត្តា, បុព្វេ អត្តនោ ឱវាទបដិករា បុត្តទារាទយោបិ អបសាទកា, បរេហិ វុដ្ឋាបនីយសំវេសនីយតា បុនទេវ ពាលភាវប្បត្តិ ច ហោន្តិ, ឯវំ ជរាយ សព្ពសោ វិមទ្ទិតំ។ **ឯត**ន្តិ សរីរំ វទតិ។ **មិលាតឆវិចម្មនិស្សិត**ន្តិ ជិណ្ណភាវេន អប្បមំសលោហិតត្តា មិលាតេហិ គតយោព្ពនេហិ ធម្មេហិ សន្និស្សិតំ។ **ឃាសមាមិស**ន្តិ ឃាសភូតំ អាមិសំ មច្ចុនា គិលិត្វា វិយ បតិដ្ឋបេតព្ពតោ។ កេសលោមាទិ**នានាកុណបបូរិតំ**។ តតោ ឯវ **អសុចិភាជនំ ឯតំ**។ សព្ពថាបិ និស្សារតាយ **កទលិក្ខន្ធសមំ**។

អនុច្ឆវិកាហីតិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អនុរូបាហិ។ **ន តាបេយ្យា**តិ ចិត្តញ្ច កាយញ្ច ន តាបេយ្យ។ តាបនា ចេត្ថ សម្បតិ អាយតិ ច វិសាទនា។ **ន ពាធេយ្យា**តិ **“នាភិភវេយ្យា”**តិ បទស្ស អត្ថទស្សនំ។ **អបិសុណវាចាវសេនា**តិ សព្ពសោ បហីនបិសុណវាចតាវសេន។ **បាបានី**តិ លាមកានិ និកិដ្ឋកានិ។ តេនាហ **“អប្បិយានី”**តិអាទិ។ **អនាទាយា**តិ អគ្គហេត្វា។

សាធុភាវេនាតិ និទ្ទោសមធុរភាវេន។ **អមតសទិសា**តិ សទិសេ តព្ពោហារោតិ, ការណេ វាយំ ការិយវោហារោតិ អាហ **“និព្ពានាមតបច្ចយត្តា វា”**តិ។ បច្ចយវសេន ហិ សា តទា ទស្សនប្បវត្តិ។ **ចរិយា**តិ ចារិត្តំ។ **បោរាណា** នាម បឋមកប្បិកា, ពុទ្ធាទយោ វា អរិយា។

បតិដ្ឋិតាតិ និច្ចលភាវេន អដ្ឋឹ កត្វា បច្ចយាយត្តភាវតោ អវិសំវាទនកា។ ឧភយថា បដិបត្តី អាហ **“អត្តនោ ច បរេសញ្ច អត្ថេ បតិដ្ឋិតា”**តិ។ **អត្ថេ** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកាទិហិតេ បតិដ្ឋិតត្តា ឯវ **ធម្មេ** អវិហឹសាទិធម្មេ បតិដ្ឋិតា។ **អនុបរោធករ**ន្តិ ឯតេន ហិតបរិយាយោយំ អត្ថ-សទ្ទោតិ ទស្សេតិ។ **ធម្មិក**ន្តិ ធម្មតោ អនបេតំ, អត្ថធម្មូបសំហិតំ វា។

និព្ពានប្បត្តិយាតិ និព្ពានប្បត្តិយត្ថំ។ **ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយ** អន្តករណត្ថំ។ យស្មា ពុទ្ធោ ខេមាយ ភាសតិ, តស្មា ខេមុប្បត្តិហេតុយា **ខេមា,** តស្មា សា សព្ពវាចានំ ឧត្តមាតិ ឯវមេ្បត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មន្តាវចនវសេនា**តិ សព្ពទោសរហិតវសេន។

សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

២១៤. វាក្ករណចាតុរិយតោ វចនគុណហេតូនំ បូរិយា បូរេ ភវាតិ បោរី, តាយ **បោរិយា**។ តេនាហ “**អក្ខរាទិបរិបុណ្ណាយា**”តិ។ **អវិពទ្ធាយា**តិ បិត្តាទីហិ ន វិពទ្ធាយ អនុបទ្ទុតាយ។ តេនាហ “**អបលិពុទ្ធាយា**”តិអាទិ។ **និទ្ទោសាយា**តិ អត្ថតោ ព្យញ្ជនតោ វិគតទោសាយ។ **អក្ខលិតបទព្យញ្ជនាយា**តិ អគលិតបទព្យញ្ជនាយ, **អត្ថស្ស វិញ្ញាបនិយា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថស្ស ពោធនេ បរិយត្តាយ។ **ភិក្ខូន**ន្តិ គាថាសុខត្ថំ រស្សំ កត្វា វុត្តំ។

“**សំខិត្តេនបិ ទេសេតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសតី**”តិ នយិទំ បឋមំ ឧទ្ទិសិត្វា តស្ស អត្ថស្ស កិត្តនវសេន បវត្តិតំ វចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សា ហិ វិត្ថារទេសនា ឯវ ហោតិ។ យា បន ទេសនា កទាចិ ធម្មបដិគ្គាហកានំ អជ្ឈាសយវសេន សំខិត្តេនេវ ទស្សេត្វា និដ្ឋបីយតិ, យា ច កទាចិ វិត្ថារេន, តទុភយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**ចត្តារិមានី**”តិអាទិ។ សភាវមធុរោ បច្ចយវសេន មធុរតរោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**យថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ វីវិធាការំ កត្វា ធម្មំ កថេតុំ បដិភាតីតិ **បដិភានំ,** ទេសនាបការញាណំ។ តេនាហ “**សមុទ្ទតោ**”តិអាទិ។ **ឱទហន្តី**តិ អវធានវសេន គមេន្តិ។

សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បវារណាសុត្តវណ្ណនា

២១៥. **តស្មឹ អហូ**តិ តស្មឹ អហនីតិ អាហ “**តស្មឹ ទិវសេ**”តិ។ **អនសនេនា**តិ សព្ពសោ អាហារស្ស អភុញ្ជនេន។ សាសនិកសីលេន ពាហិរកអនសនេន វា ឧបេតា ហុត្វាតិ យោជនា។ **វា**-សទ្ទេន ខីរបានមធុសាយនាទីនិបិ សង្គណ្ហាតិ។ បការេហិ ទិដ្ឋាទីហិ វារេតិ កាយកម្មាទិកេ សរាបេតិ គារយ្ហេ ករោតិ ឯតាយាតិ **បវារណា,** បដិបត្តិវិសោធនាយ អត្តនោ អត្តនោ វជ្ជសោធនាយ ឱកាសទានំ។ យស្មា យេភុយ្យេន វស្សំវុដ្ឋេហិ កាតព្ពា ឯសា វិសុទ្ធិទេសនា, តស្មា វុត្តំ “**វស្សំវុដ្ឋបវារណាយ។ វិសុទ្ធិបវារណាតិបិ ឯតិស្សាវ នាម**”ន្តិ។ តទា តស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស តុណ្ហីភាវស្ស អនវសេសតាយបិ វណ្ណំ ទស្សេតុំ បាឡិយំ “តុណ្ហីភូត”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “**យតោ យតោ…បេ…. នត្ថី**”តិ។ ហត្ថស្ស កុក្កុច្ចតា អសំយមោ អសម្បជញ្ញកិរិយា **ហត្ថកុក្កុច្ចំ**។ តថា **បាទកុក្កុច្ចំ** វេទិតព្ពំ, **វា**-សទ្ទោ អវុត្តវិកប្បត្ថោ, តេន តទញ្ញេសមភាវោ វិភាវិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បញ្ចបសាទេហីតិ បញ្ចវណ្ណេហិ បសាទេហិ។ **វោស្សគ្គត្តោ** យថារុចិ កិរិយាយ វោស្សជ្ជនំ។ **បុច្ឆនត្ថេ**តិ បដិក្ខេបមុខេនេវ បុច្ឆនត្ថេ **ន**ការោ, **មេ កិញ្ចិ** កិរិយំ វា វាចសិកំ វា ន គរហថ, កឹ នុ គរហថ កាយវាចាហីតិ អត្ថោ។ កេចិ “ទ្វារានេវា”តិ ទ្វារសីសេន ទ្វារប្បវត្តចរិយំ វទន្តិ។ វិសុទ្ធិបវារណាយ អធិប្បេតត្តា យេន បវារិតំ, តេនេវ វិសុទ្ធីតិ ញាយតិ, យេន ន បវារិតំ។ កឹ នុ តំ អវិសុទ្ធន្តិ សិយា កស្សចិ បុថុជ្ជនស្ស អាសង្កា? តន្និវារណត្ថមាហ “**នោ អបរិសុទ្ធត្តា**”តិ។ **មនោទ្វារំ បរិសុទ្ធំ** អសុចិការកឧបក្កិលេសានំ ទូរីកតត្តា។ **ឥទានិ** ឯតរហិ ពុទ្ធកាលេ។ **ឯត្តា**តិ មនោទ្វារបរិសុទ្ធិយំ។

កាយវចីសមាចារបរិសុទ្ធិយា បវេទិតាយ មនោសមាចារបរិសុទ្ធិ អត្ថតោ បវេទិតាវ ហោតីតិ “**កាយិកំ វា វាចសិកំ វា**”តេច្ចេវាហ។ តថា ហិ វុត្តំ “**កាយិកំ វា វាចសិកំ វាតិ ឥទំ ចតុន្នំ អរក្ខិយតំ សន្ធាយ ថេរោ អាហា**”តិ។ “ភិក្ខវេ, បវារេមិ វោ”តិ ភិក្ខុសង្ឃវិសយត្តា បវារណាយ តត្ថ ភិក្ខុសង្ឃេន វត្តព្ពំ បដិវចនំ ទេន្តោ ធម្មសេនាបតិ “**ភិក្ខុសង្ឃស្ស ភារំ វហន្តោ**”តិ វុត្តោ។ តេនាហ “**ន ខោ មយំ, ភន្តេ**”តិអាទិ។ **អរក្ខិយានី**តិ បរានុវាទតោ នភាយិតព្ពានិ សុបរិសុទ្ធភាវតោ។

“អនុប្បន្នស្សា”តិ ឥទំ អធិប្បាយិកវចនន្តិ តទធិប្បាយំ វិវរន្តោ “**កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធតោ បដ្ឋាយា**”តិអាទិមាហ។ **កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធតោ**តិ វិភត្តេ និស្សក្កំ, តស្មា កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធតោ ឱរន្តិ អត្ថោតិ។ **អញ្ញេនា**តិ ឥតោ ភគវតោ អញ្ញេន។ **អនុប្បាទិតបុព្ពស្សា**តិ បរសន្តានេ ន ឧប្បាទិតបុព្ពស្ស។ សសន្តានេ បន

បច្ចេកពុទ្ធានំ វសេន ន ឧប្បាទិតោតិ ន សក្កា វត្តុំ។ **សមនុអាគតា**តិ សម្មា អនុ ឧបគតា។ **ភគវតោ សីលាទយោ គុណា**តិ ពុទ្ធភូតស្ស គុណា អធិប្បេតាតិ អាហ “**អរហត្តមគ្គមេវ និស្សាយ អាគតា**”តិ។ **សព្ពគុណា**តិ ទសពលញាណាទយោ សព្ពេ ពុទ្ធគុណា។ **ភន្តេ**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន “ឥមេសំ បន…បេ. … វាចសិកំ វា”តិ យាវាយំ បាឡិបទេសោ, តំ សព្ពំ គណ្ហាតិ។ តេនាហ “**ឥទំ ថេរោ…បេ.… បវារេន្តោ អាហា**”តិ។

យំ អត្ថនោ បុញ្ញានុភាវសិទ្ធំ ចក្ករតនំ និប្បរិយាយតោ តេន បវត្តិតំ នាម, ន ឥតរន្តិ បឋមនយោ វុត្តោ។ យស្មា បវត្តិតស្សេវ អនុបវត្តនំ, បឋមនយោ ច តំសទិសេ តព្ពោហារវសេន វុត្តោតិ តំ អនាទិយិត្វា ទុតិយនយោ វុត្តោ។ **ទសវិធ**ន្តិ អន្តោជនស្មិំ, ពលកាយេ រក្ខាវរណគុត្តិយា សំវិធានំ, ខត្តិយេសុ អនុយុត្តេសុ, ព្រាហ្មណគហបតិកេសុ, នេគមជានបទេសុ, សមណព្រាហ្មណេសុ, មិគបក្ខីសុ អធម្មចារបដិក្ខេបោ, អធនានំ ធនានុប្បទានំ, សមណព្រាហ្មណេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហបុច្ឆនន្តិ ឯវំ ទសវិធំ។ តត្ថ គហបតិកេ បក្ខិជាតេ ច វិសុំ កត្វា គហណវសេន **ទ្វាទសវិធំ។ ចក្កវត្តិវត្ត**ន្តិ ចក្កវត្តិភាវាវហំ វត្តំ។ យស្មា យាថាវតោ បវត្តិតំ, តទនុរូបកំ បនញាយេន យុត្តកេន បវត្តិតំ នាម ហោតីតិ អាហ “**សម្មា នយេន ហេតុនា ការណេនា**”តិ។ **ឧភតោភាគវិមុត្តា**តិ ឧភយភាគេហិ ឧភយភាគតោ វិមុត្តាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ ទស្សេតិ “**ទ្វីហិ ភាគេហិ វិមុត្តា, អរូបា…បេ.… នាមកាយតោ**”តិ ឥមិនា។ **តេវិជ្ជាទិភាវ**ន្តិ តេវិជ្ជឆឡភិញ្ញចតុប្បដិសម្ភិទភាវំ។ បញ្ញាវិមុត្តា ហិ តំ តិវិធំ អប្បត្តា កេវលំ បញ្ញាយ ឯវ វិមុត្តា។

វិសុទ្ធត្តាយាតិ វិសុទ្ធិបវារណត្តាយ។ សំយោជនដ្ឋេន **សំយោជនសង្ខាតេ ចេវ** ពន្ធនដ្ឋេន **ពន្ធនសង្ខាតេ ច**។ ***វិជិតសង្គាម***ន្តិ យថា រាគាទយោ បុន ន សីសំ ឧក្ខិបន្តិ, ឯវំ អរិយមគ្គសេនាយ វសេន វិជិតសង្គាមំ។ តេនាហ “***វិជិតរាគទោសមោហសង្គាម***”ន្តិ។ **មារពលស្សា**តិ មារសេនាយ, មារស្ស វា សាមត្ថិយស្ស។ **វេនេយ្យសត្ថ**ន្តិ វិនេតព្ពជនសមូហំ។ សកដាទិសត្ថសភាគតោ វិនេយ្យោវ សត្ថោតិ តំ វេនេយ្យសត្ថំ។ សីលសារាទិអភាវតោ **អន្តោតុច្ឆោ**។

បវារណាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បរោសហស្សសុត្តវណ្ណនា

២១៦. សហស្សតោ បរំ អឌ្ឍតេយ្យភិក្ខុសតំ តទា ភគវន្តំ បយិរុបាសតីតិ អាហ “**បរោសហស្សន្តិ អតិរេកសហស្ស**”ន្តិ។ **និព្ពានេ កុតោចិ ភយំ នត្ថី**តិ កុតោចិបិ ការណតោ និព្ពានេ ភយំ នត្ថិ អសង្ខតភាវេន សព្ពសោ ខេមត្តា។ តេនាហ ភគវា – “ខេមញ្ច វោ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេស្សាមិ ខេមគាមិនិញ្ច បដិបទ”ន្តិអាទិ (សំ. និ. ៤.៣៧៩-៤០៨)។ ន កុតោចិ ភយំ ឯតស្មិំ អធិគតេតិ **អកុតោភយំ,** និព្ពានំ។ តេនាហ “**និព្ពានប្បត្តស្សា**”តិអាទិ។ ***វិបស្សិតោ បញ្ញាយា***តិ អមូឡ្ហំ ភគវតោ នាមវសេន ឥសីនំ សត្តមភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេ ហិ តត្ថ តត្ថ សុត្តេ ពហុសោ កិត្តិតា។ **ឥសីន**ន្តិ វា បច្ចេកពុទ្ធសាវកពាហិរកឥសីនំ សត្តមោ ឧត្តរោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។

អដ្ឋុប្បត្តិវសេនាតិ ការណសមុដ្ឋានវសេន។ តទស្ស អដ្ឋុប្បត្តិំ វិភាវេតុំ “**សង្ឃមជ្ឈេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ បដិភានសម្បន្នវាចាយ អញ្ញេ អ្លសតិ អភិភវតីតិ **វង្គីសោ**។ តេនាហ “**បដិភានសម្បត្តិ**”ន្តិអាទិ។

កិលេសុម្មុជ្ជនសតានីតិ រាគាទិកិលេសានំ វុដ្ឋនទុស្សនាទិនយេហិ សវិសយេ អយោនិសោ ឧដ្ឋានានិ។ យទិ អនេកានិ សតានិ, អថ កស្មា “ឧម្មគ្គបថ”ន្តិ? វុត្តន្តិ អាហ “**វដ្ដបថត្តា បន បថ**”ន្តិ។ រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិវសេន **រាគខិលាទីនិ បញ្ច**ខិលានិ។ ***វិភជន្ត***ន្តិ វិភជនវសេន កថេន្តំ។ ***វិភជិត្វា***តិ ញាណេន វិវេចេត្វា។

អមតេ អក្ខាតេតិ អមតាវហេ ធម្មេ ទេសិតេ។ **ធម្មស្ស បស្សិតារោ** សច្ចសម្បដិវេធេន។ **អសំហីរា** ទិដ្ឋិវាតេហិ។

អតិវិជ្ឈិត្វាតិ បដិវិជ្ឈិត្វា។ **អតិក្កមភូត**ន្តិ អតិក្កមនដ្ឋេន ភូតំ។ **ទសទ្ធាន**ន្តិ ទសន្នំ ឧបឌ្ឍានំ។ តេនាហ “**បញ្ចន្ន**”ន្តិ។ **ជានន្តេនា**តិ ធម្មស្ស សុទុល្លភតំ ជានន្តេន។

បរោសហស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កោណ្ឌញ្ញសុត្តវណ្ណនា

២១៧. ឯវំគហិតនាមោតិ “អញ្ញាសិ វត, ភោ, កោណ្ឌញ្ញោ”តិ សត្ថុ វចនំ និស្សាយ ភិក្ខូហិ អញ្ញេហិ កោណ្ឌញ្ញនាមកេហិ វិសេសនត្ថំ ឯវំគហិតនាមោ។ ទ្វាទសន្នំ សំវច្ឆរានំ វសេន **ចិរស្សំ។ ឆទ្ទន្តភវនេ**តិ ឆទ្ទន្តនាគរាជភវនដ្ឋានេ។ **បញ្ញវា មហាសាវកោ** រត្តញ្ញុតាយ។ “**ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សាន**ន្តិ ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវានំ, តមស្មឹ ចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សានញ្ចាតិ ឯវំ ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សាន”ន្តិ វទន្តិ។ **អគ្គ**ន្តិអាទិតោ។ **តត្ថា**តិ មន្ទាកិនិតីរេ។

វស្សគ្គេនាតិ វស្សបដិបាដិយា។ **ត**ន្តិ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរំ។ មហាព្រហ្មានំ វិយ លោកិយមនុស្សា ហរាយន្តិ។ បាមោក្ខភូតោ អាយស្មា ថេរោ អន្តរន្តរា តត្ថ តត្ថ ជនបទេ វសិត្វា តទនុក្កមេន មន្ទាកិនិតីរំ ឧបគតោ, តស្មា វុត្តំ – “**ឥច្ឆាមហំ, ភន្តេ, ជនបទេ វសិតុ**”ន្តិ។

អានុភាវសម្បន្នា ទិព្ពាយុកា តេ ហត្ថិនាគាតិ វុត្តំ “**បុព្ពេ បច្ចេកពុទ្ធានំ បារិចរិយាយ កតបរិចយា**”តិ។ ថេរស្ស សញ្ចរណដ្ឋានេ **អាវរណសាខា ហរិត្វា** អបនេត្វា។ **មុខោទកញ្ចេវ ទន្តកដ្ឋញ្ច បបេតី**តិ សទ្ទូល ទេវទារុកដ្ឋាទីនិ អញ្ញមញ្ញំ ឃំសិត្វា អគ្គឹ និព្ពត្តេត្វា ជាលេត្វា តត្ថ បាសាណខណ្ឌានិ តាបេត្វា តានិ ទណ្ឌកេហិ វដ្ដេត្វា តឡាកាសុ ឧទកសោណ្ឌីសុ ខិបិត្វា ឧទកស្ស តត្តភាវំ ញត្វា នាគលតាទន្តកដ្ឋំ ឧបនេន្តោ មុខោទកញ្ច បបេតិ។ **វត្តំ ករោតី**តិ អន្តោកុដិយា ពហិ ច បមុខេបិ អង្គណេបិ សាខាភង្គេហិ សម្មជ្ជន្តោ វក្ខមាននយេន អាហារំ ឧបនេន្តោ វត្តំ ករោតិ។

បតិដ្ឋប្បមាណោតិ កដិប្បមាណោ, អយមេវ វា បាឋោ **តាវ មហន្តមេវា**តិ យាវ មហន្តំ សេតបទុមវនំ , តាវ មហន្តមេវ។ ឯសេវ នយោ **រត្តកុមុទវនា**ទីសុ។ **ខាទន្តា** មនុស្សា។ **បក្កបយោយនិកា វិយា**តិ សុបក្កបយោយនំ វិយ។ យនភាវេន បន បក្ខិត្តខុទ្ទមធុ វិយ ហោតិ។ តេនាហ “**ឯតំ បោក្ខរមធុ នាមា**”តិ។ **មុឡាល**ន្តិ សេតបទុមានំ មូលំ។ **ភិស**ន្តិ តេសំយេវ កន្ទំ។ **ឯកស្មិំ បព្ពេ**តិ ឯកេកស្មិំ បព្ពន្តរេ។ **បាទយដក**ន្តិ ទោណស្ស ចតុភាគោ សណ្ឋានតោ ខុទ្ទកោ, តស្មា **បាទយដកប្បមាណ**ន្តិ តុម្ពមត្តំ។ **សោណ្ឌិអារាដេ**តិ ខុទ្ទកសោណ្ឌិយោ ចេវ ខុទ្ទកអារាដេ ច។

ឯតំ ភោជនន្តិ យថាវុត្តំ និរុទកបាយសភោជនំ។ **កេចិ សញ្ជានន្តិ** យេ ថេរា វុឌ្ឍតរា។ **កេចិ ន សញ្ជានន្តិ** យេ នវា អចិរបព្ពជិតា។

ពុទ្ធានុពុទ្ធោតិ ពុទ្ធស្ស អនុពុទ្ធោ។ **ពាឡ្ហវីរិយោ**តិ ចតុន្នំ សម្មប្បធានានំ វសេន ចិរនិចិតវីរិយោ។ **តិណ្ណំ វិវេកាន**ន្តិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកានំ លាភីតិ យោជនា។ **ចតស្សោ វទតិ** វឌ្ឍីសត្ថេរោ សយំបដិភានំ, ន សេសាភិញ្ញានំ អភាវតោតិ អាហ “**ឥតរា**”តិអាទិ។ **បរិសា សន្និសីទិ** និស្សទ្ទភាវេន តុណ្ហី អហោសីតិ អត្ថោ។ **អនុជានាបេសី**តិ បឋមំ អត្តនា ញាតំ ឧបដ្ឋិតំ អត្តនោ បរិនិព្ពានកាលំ អនុ បច្ឆា សត្ថារំ ជានាបេសីតិ ឯវំ ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

តន្តិ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមាយ ឥសិបតនេ យំ ទស្សនំ, យំ វា ទុក្ករចរិយាយំ តុម្ហាកំ ឧបដ្ឋានំ អាទិតោ ទស្សនំ, តំ, ភន្តេ, បឋមទស្សនំ។ **ឱនតវិនតា**តិ ហេដ្ឋា ឧបរិ ច ឱនតា វិនតា។ **កម្បេត្វា**តិ ថោកំ ចាលេត្វា ទស្សនត្ថំ **ឯកនិន្នាទោ** តេសំ ហត្ថិនាគានញ្ចេវ នាគយក្ខកុម្ភណ្ឌានំ ទេវតានញ្ច សទ្ទេន។ ព្រហ្មានោ ទេវានំ អទំសូតិ សម្ពន្ធោ។

សជ្ឈាយមកំសុ បសាទនីយេសុ បសាទវសេន សន្និបតិតបរិសាយ បសាទជននត្ថំ **ភគវតិ និក្ខមិត្វា**តិ ភគវតិ គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា។ **ធរតិយេវា**តិ អទុដ្ឋតំ បត្វា តិដ្ឋតេវ។

កោណ្ឌញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. មោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

២១៨. បច្ចវេក្ខតីតិ តេសំ អរិយានំ ចិត្តំ អត្តនោ ញាណចក្ខុនា បតិ អវេក្ខតិ បច្ចវេក្ខតិ។ **បព្ពតស្សា**តិ ឥសិគិលិបព្ពតស្ស។ **ទុក្ខបារំ គត**ន្តិ វដ្ដទុក្ខស្ស បារំ បរិយន្តំ គតំ ។ **សព្ពគុណសម្បន្ន**ន្តិ សព្ពេហិ ពុទ្ធគុណេហិ ច សាវកគុណេហិ ច បរិបុណ្ណំ។ **អនេកាការសម្បន្ន**ន្តិ រូបឃោសលូខធម្មប្បមាណិកានំ សត្តានំ តេហិ តេហិ អាការេហិ សព្ពេសញ្ច អនេកេហិ អនន្តាបរិមេយ្យេហិ បសីទិតព្ពាការេហិ សមន្នាគតំ។ តេ បន អាការា យស្មា អនញ្ញសាធារណា ពុទ្ធគុណា ឯវ, តស្មា អាហ “**អនេកេហិ គុណេហិ សមន្នាគត**”ន្តិ។

មោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. គគ្គរាសុត្តវណ្ណនា

២១៩. តេតិ តេ ទេវមនុស្សេ។ “**សវិរវណ្ណេនា**តិ សវិរេ ឆវិវណ្ណេនា”តិ វទន្តិ។ **សវិរវណ្ណេនា**តិ វា ធម្មរូបកាយគុណេន។ “យសសា”តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **វិគតមលោ**តិ អព្ភាមហិកាទីហិ វិគតូបក្កិលេសោ ។ ភាណុ វុច្ចតិ បភា, សាតិសយោ ភាណុ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ភាណុមា**។ សូរិយោតិ អាហ “**អាទិច្ចោ វិយា**”តិ។

គគ្គរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. វង្គីសសុត្តវណ្ណនា

២២០. សោ កិរ វិចរតីតិ សម្ពន្ធោ។ “យថាយំ ទីបោ ជម្ពុទីបោតិ ជម្ពុនា បញ្ញាតោ, ឯវាហម្បិ តេន ជម្ពុនា បញ្ញាយិស្ស”ន្តិ **ជម្ពុសាខំ បរិហរិត្វា។ វាទំ កត្វា**តិ “តមស្មឹ វាទេ សចេ តេ បរាជយោ ហោតិ, ត្វំ មេ ទាសោ ហោហិ។ សចេ មេ បរាជយោ, អហំ តេ ភរិយា”តិ ឯវំ កតិកំ កត្វា។ **វាទេ ជយបរាជយានុភាវេនា**តិ តថា បវត្តិតេ វាទេ បរិព្ពាជកស្ស ជយានុភាវេន ចេវ អត្តនោ បរាជយេន ច។ **វយំ អាគម្មា**តិ សិប្បុគ្គហណវយំ អាគម្ម។ **វិជ្ជន្តិ** មន្តំ។

និព្ពត្តគតិវិភាវនវសេន ឆវសីសភាវំ ទូសេតិ វិនាសេតីតិ **ឆវទូសកំ សិប្បំ**, តថាបវត្តំ មន្តបទំ។ **អត្តនោ អានុភាវេនា**តិ និរយេ និព្ពត្តសត្តស្ស សីសំ យត្ថ កត្ថចិ ឋិតំ ពុទ្ធានុភាវេន អានេត្វា ទស្សេត្វា។ **ខីណាសវស្ស សីស**ន្តិ បរមប្បិច្ឆតាយ កញ្ចិបិ អជានាបេត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា បរិនិព្ពុតស្ស ខីណាសវស្ស ឆឌ្ឌិតំ សីសកដាហំ។ **ទស្សេសី**តិ អត្តនោ អានុភាវេន អានេត្វា ទស្សេសិ។

“**តុម្ហេ, ភោ គោតម, ជានាថា**”តិ កាមំ វង្គីសោ និព្ពត្តដ្ឋានំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ, ភគវា បន អនុបាទិសេសនិព្ពានំ សន្ធាយ “**អាម, វង្គីស...បេ.... គតី ជានាមី**”តិ អាហ។ វុត្តញ្ហេតំ “និព្ពានំ អរហតោ គតី”តិ។ វង្គីសោ សយំ មន្តពលេន គតិបរិយាបន្នស្ស គតឹ ជានន្តោ ភគវន្តម្បិ “អយម្បិ តថា”តិ មញ្ញមានោ “**មន្តេន ជានាសិ, ភោ គោតមា**”តិ អាហ។ ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធញាណមេវ មន្តំ កត្វា ទីបេន្តោ “**អាម, វង្គីស, ឯកេន មន្តេនេវ ជានាមី**”តិ អាហ។ មុធា ឯវ ទាតព្ពន្តិ **អមូលិកោ**។ អនន្តរហិតាយ ភូមិយា សយនំ **ថណ្ឌិលសេយ្យា**។ **អាទិ**-សទ្ទេន សាយតតិយំ ឧទកោរោហណភូមិហរណាទី សង្គណ្ហាតិ។ **សោ តំ...បេ.... អរហត្តំ បាបុណី**តិ ឥមិនា វង្គីសត្ថេរោ បព្ពជិត្វា ន ចិរស្សេវ សុខាយ បដិបទាយ អរហត្តំ បត្តោ វិយ ទិស្សតិ, ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, អាយតឹ ថេរោ បព្ពជិត្វា សមថវិបស្សនាសុ កម្មំ អារភិត្វាបិ ទុក្ខាយ បដិបទាយ តាទិសំ កាលំ វីតិនាមេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេនាហ –

> “និក្ខន្តំ វត មំ សន្តំ, អគារស្មានគារិយំ;
> វិតក្កា ឧបធាវន្តិ, បគព្ភា កណ្ហតោ ឥមេ”។ (សំ. និ. ១.២០៩; ថេរគា. ១២១៨);

អាយស្មតោ វង្គីសស្ស អនភិរតិ ឧប្បន្នា ហោតិ, រាគោ ចិត្តំ អនុទ្ធំសេតិ, “កាមរាគេន ឌយ្ហាមិ, ចិត្តំ មេ បរិឌយ្ហតី”តិអាទិ (ថេរគា. ១២៣២)។

វិមុត្តិសុខន្តិ សព្ពសោ កិលេសវិមុត្តិយំ និព្ពានេ ច ឧប្បន្នំ សម្បតិអរហត្តផលសុខំ **បដិសំវេទេន្តោ**តិ យថាបរិច្ឆិន្នំ កាលំ បតិ សម្មទេវ វេទេន្តោ អនុភវន្តោ។ កវិនោ កតំ, តតោ វា អាគតំ, តស្ស វា ឥទន្តិ កាវេយំ, តទេវេត្ថ “**កាវេយ្យ**”ន្តិ វុត្តំ។ **យេ និយាមគតទ្ទសា**តិ យេ ភិក្ខូ អរិយា ពុទ្ធានំ សាវកា ផលដ្ឋភាវេន និយាមគតា ចេវ មគ្គដ្ឋភាវេន និយាមទសា ច។ **និយាមោ**តិ ហិ សម្មត្តនិយាមោ អធិប្បេតោ។ **សុអាគមន**ន្តិ មម ឥមស្ស សត្ថុនោ សន្តិកេ អាគមនំ ឧបគមនំ, ឥមស្មិញ្ច ធម្មវិនយេ អាគមនំ បព្ពជនំ ឧបសម្បទា សុន្ទរំ អាគមនំ។ តត្ថ ការណមាហ “**តិស្សោ វិជ្ជា**”តិអាទិ។ **អវុត្ត**ម្បិ គាថាយ អត្ថតោ គហិតមេវ ថេរស្ស ឆឡភិញ្ញភាវតោ។

វង្គីសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

វង្គីសសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. វនសំយុត្តំ

១. វិវេកសុត្តវណ្ណនា

២២១. **សំវេជេតុកាមា**តិ អត្ថតោ សំវេគំ ឧប្បាទេតុកាមា។ តថាភូតា នំ កិលេសសង្គណិកាទិតោ វិវេចេតុកាមា នាម ហោតីតិ វុត្តំ **“វិវេកំ បដិបជ្ជាបេតុកាមា”**តិ។ **ពាហិរេសូ**តិ គោចរជ្ឈត្តតោ ពហិភូតេសុ។ **បុថុត្តារម្មណេសូ**តិ រូបាទិនានារម្មណេសុ។ **ចរតី**តិ បវត្តតិ។ **ត្វំ ជនោ**តិ ត្វំ អត្តនោ កិលេសេហិ ជននតោ វិសុំ ជាតោ តាទិសេ ឯវ អញ្ញស្មិំ ជនេ ឥមំ អយោនិសោមនសិការវសេន បវត្តមានំ ឆន្ទរាគំ វិនយស្សុ វិនោទេហិ។ **សតំ តំ សារយាមសេ**តិ និយ្យានិកសាសនេ បព្ពជិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញវាសេន ច សតិមន្តំ បណ្ឌិតំ តំ មយម្បិ យថាឧប្បន្នំ វិតក្កំ វិនោទនាយ សារយាម, សតំ វា សប្បុរិសានំ កិលេសវិគមនធម្មំ បដិបជ្ជិត្វា វសន្តំ តំ សារយាម វដ្ដទុក្ខំ។ **បាតាល**ន្តិ មោហបាតាលំ កិលេសរជោ, តទេវ “បាតាល”ន្តិ វុត្តំ។ **មា អវហរី**តិ ហេដ្ឋា ទុគ្គតិសោតំ មា ឧបនេសិ។ **សិត**ន្តិ សម្ពន្ធំ។ តេនាហ **“សរីរលគ្គ”**ន្តិ។ **វិវេកមាបន្នោ**តិ កិលេសវិវេកំ សមថវិបស្សនាភាវនមាបន្នោ។ **ឧត្តមវីរិយ**ន្តិ ឧស្សោឡ្ហិលក្ខណប្បត្តំ វីរិយំ, ចតុព្ពិធំ សម្មប្បធានវីរិយំ វា សម្បត្តំ។ **បគ្គយ្ហា**តិ អារោបេត្វា។ **បរមវិវេក**ន្តិ បរមំ សមុច្ឆេទវិវេកំ។

វិវេកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

២២២. **កាយទរថោ ហោតិយេវ** និយមេន, ន ចិត្តទរថោ តស្ស មគ្គេនេវ សមុគ្ឃាដិតត្តា។

ជរាតុរោតិ ជរាភិភវនេន អាតុរោយេវ។ បទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឧបវិដ្ឋតាយ បរិតោ ទីឃបុថុលតាយ អតិវិយ វិជ្ឈតីតិ សត្តិសល្លគ្គហណំ។ ឯវំ ហិស្ស តណ្ហាសល្លស្ស សទិសតា។ អវិជ្ជាយ បន សម្មោហាបាទនេន ទុក្ខាបាទនេន ច វិសសទិសតា។ **រុប្បតោ**តិ វិការំ អាបាទិយមានស្ស បីឡិយមានស្សាតិ អត្ថោតិ អាហ **“ឃដ្ដិយមានស្ស”**តិ។

បព្ពជិតន្តិ សសន្តានតោ បព្ពជិតំ វា រាគាទិមលតោ បព្ពជិតំ វា។ **តស្មា**តិ យស្មា ថេរស្សេវេតំ វចនំ, តស្មា **អយំ** ឥទានិ វុច្ចមានោ **ឯត្ថ** គាថាយ អត្ថោ។ **ទេវតាយ ហី**តិអាទិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស បាកដករណំ។ **ឯត្ថា**តិ សេសគាថាសុ។ អត្ថស្ស វុត្តនយត្តា **“អនុត្តានបទវណ្ណនា”**តិ អាហ។ **វិនយា**តិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនន្តិ តស្ស ហេតុម្ហិ ករណវចនេន អត្ថមាហ **“វិនយេនា”**តិ។ តថា **“សមតិក្កមា”**តិ ឯត្ថាបិ។ **បរមបរិសុទ្ធំ** សំកិលេសសមុច្ឆិន្ទនតោ។ **អារទ្ធវីរិយ**ន្តិ សម្មាវិតវីរិយំ។ សម្មាវទញ្ចស្ស បគ្គណ្ហនំ បរិបូរណញ្ចាតិ អាហ **“បគ្គហិតវីរិយំ បរិបុណ្ណវីរិយ”**ន្តិ។

ឧបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កស្សបគោត្តសុត្តវណ្ណនា

២២៣. **ឆេត**ន្តិ មិគានំ ជីវិតំ ឆេតំ។ តេនាហ **“មិគលុទ្ទក”**ន្តិ។ **រោហិតមិគ**ន្តិ លោហិតវណ្ណំ ខុទ្ទកមិគំ, “មហារោហិតមិគ”ន្តិ កេចិ។ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា តស្ស ជនបទស្ស សុលភភិក្ខតាយ តត្ថ គន្ត្វា វិហរតីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ **“បឋមសុត្តេ វុត្តនយេនេវា”**តិ វុត្តំ។ អយំ បន ថេរោ បញ្ញាភិញ្ញោ វិបស្សនាកម្មិកោ។ **បត្វា**តិ បទានុពន្ធនវសេន គមនំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ថេរស្ស អាសន្នដ្ឋានេ បត្វា។ តស្ស វចនំ **សោតុំ អារទ្ធោ។ អង្គុដ្ឋកំ ជាលាបេសី**តិ អធិដ្ឋានពលេន ទណ្ឌទីបិកំ វិយ អត្តនោ អង្គុដ្ឋកំ ជាលាបេសិ។ **អគ្គីហិបិ បស្សតិ** អង្គុដ្ឋកំ ជាលមានំ។ **កណ្ណេហិបិ** សុណាតិ តេន វុច្ចមានំ ធម្មំ ឯកទេសេន។ ចិត្តំ បនស្ស ធាវតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឯតស្សបី**តិ លុទ្ទកស្សបិ។

អប្បបញ្ញន្តិ ឯត្ថ **អប្ប**-សទ្ទោ “អប្បហរិតេ”តិអាទីសុ វិយ អភាវត្ថោតិ អាហ **“និប្បញ្ញ”**ន្តិ។ **ការណជាននសមត្ថេនា**តិ ឥមិនា ការណេន សត្តានំ សុខំ, ឥមិនា ទុក្ខន្តិ ឯវំ សមាចរមានេន ការណំ ជានិតុំ សមត្ថេន កម្មស្សកតញាណសម្បយុត្តចិត្តេនាតិ អត្ថោ។ **សុណាតី**តិ កេវលំ សវនមត្តវសេន សុណាតិ, ន តទត្ថវសេន។

តេនាហ “**អត្ថមស្ស ន ជានាតី**”តិ។ **ការណរូបានី**តិ សភាវការណានិ។ **កឹ មេ ឥមិនា**តិ? “ឥទំ បបញ្ចូ”ន្តិ បហាយ។ **វិរិយំ បគ្គយ្ហា**តិ ចតុព្ពិធំ សម្មប្បធានំ វិរិយំ បគ្គណ្ហិត្វា។

កស្សបគោត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សម្ពហុលសុត្តវណ្ណនា

២២៤. សម្ពហុលាតិ សុត្តន្តនយេន សម្ពហុលា។ សុត្តន្តេ សជ្ឈាយីសូតិ **សុត្តន្តិកា**។ វិនយំ ធារេន្តីតិ **វិនយធរា**។ **យុញ្ជន្តី**តិ វាសធុរេ យោគំ ករោន្តិ។ **ឃដេន្តី**តិ តត្ថ វាយាមំ ករោន្តិ។ ករោន្តានំយេវ អរុណោ ឧគ្គច្ឆតីតិ សម្ពន្ធោ។

កោមេតិ កឹ ឥមេ? តេនាហ “**កហំ ឥមេ**”តិ? វជ្ជិភូមី វជ្ជិរដ្ឋំ គតាតិ **វជ្ជិភូមិយា**។ តេនាហ “**វជ្ជិរដ្ឋាភិមុខា គតា**”តិ។ នត្ថិ ឯតេសំ និកេតំ និពទ្ធនិវាសដ្ឋានន្តិ **អនិកេតា** តេនាហ “**អគេហា**”តិ។ ឧតុ ឯវ សប្បាយំ, ឧតុវសេន វា កាយចិត្តានំ កល្លត្តា សប្បាយំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

សម្ពហុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

២២៥. អតិវេលន្តិ អតិពហុកាលំ។ ភិក្ខុនា នាម ឧបគតានំ ឧបនិសិន្នកថាមត្តំ វត្វា គន្ថធុរេហិ វាសធុរេហិ វា យុត្តបយុត្តចិត្តេន ភវិតព្ពំ, នាតិវេលំ តេសំ សញ្ញត្តិពហុលេន។ ថេរោ បន តទា កេនចិ ការណេន ពហុវេលំ គិហិសញ្ញត្តិពហុលោ អហោសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “អតិវេល”ន្តិអាទិ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិភាវេតុំ “**ភគវតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ត**ន្តិ តំ តាទិសំ សញ្ញាបនំ សន្ធាយ ឯតំ “អតិវេលំ គិហិសញ្ញត្តិពហុលោ”តិ វចនំ វុត្តំ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស កថំ សុត្វា**តិ សង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសីទិត្វា ថេរេន កថិតកថា វុត្តំ។ **សត្ថុសាសន**ន្តិ បិដកត្តយំ វទតិ។

បសក្កិយាតិ ឧបសក្កិត្វា គន្ត្វា។ តំ បន តត្ថ អជ្ឈោគាហនំ ហោតីតិ អាហ “**បវិសិត្វា**”តិ។ សង្ខារទុក្ខតោ និព្ពិន្នហទយស្ស សព្ពសង្ខារវិនិស្សដំ និព្ពានំ យាថាវតោ បច្ចវេក្ខន្តស្ស សម្មទេវ សមស្សាសករំ ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តំ តំ ឧបរិ អធិគមាយ ឧស្សុក្កំ ករោន្តោ និព្ពានំ ហទយេ និក្ខិបតិ នាមាតិ អាហ – “**និព្ពានំ…បេ…. ឱបេតិ នាមា**”តិ។ និព្ពានំ…បេ…. អារម្មណតោ ឱបេតិ នាមាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ អត្ថវិរហិតា “ពិឡិពិឡី”តិ បវត្តកិរិយា ពិឡិកា, អយំ បន គិហិសញ្ញត្តិកថា ថេរស្ស អត្តនោ សាមញ្ញត្ថអសាធនតោ ទេវតាយ ពិឡិកា វិយាតិ **ពិឡិពិឡិកា**តិ វុត្តា។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

២២៦. អនន្តរេ អត្តភាវេតិ អតីតានន្តរេ ទេវត្តភាវេ។ ថេរោ ហិ តាវតឹសទេវលោកា ចវិត្វា ឥធូបបន្នោ។ **អគ្គមហេសី**តិ កាចិ បរិចារិកា ទេវធីតា ចិត្តបណិធានមត្តេន ឥទានិបិ ទេវកាយេ ភវិស្សតិ ឧបចិតកុសលធម្មត្តាតិ មញ្ញមានា តស្មឹ វត្តមានំ វិយ កថេន្តី “**សោភសី**”តិ អាហ។ ឯវំ អតីតម្បិស្ស ទិព្ពសោភំ បច្ចុប្បន្នំ វិយ មញ្ញេយ្យ នាតិចិរកាលត្តាតិ ទស្សេន្តោ “**បុព្ពេបិ សោភសី**”តិ អាហ។ សុគតិនិរយាទិទុគ្គតិយា វសេន ទុគ្គតា ឯតរហីតិ អធិប្បាយោ។ **បដិបត្តិទុគ្គតិយា** កាមេសុ សម្មុច្ឆិតភាវតោ។

បតិដ្ឋហន្តោតិ និវិសន្តោ។ **អដ្ឋហិ ការណេហី**តិ ចិរកាលបរិភាវនាយ វិរុឡ្ហមូលេហិ អយោនិសោមនសិការាទិបច្ចយមូលកេហិ វុច្ចមានេហិ អដ្ឋហិ ការណេហិ។ **រត្តោ រាគវសេនា**តិ សភាវតោ សង្កប្បតោ ច យថាសមីហិតេ ឥដ្ឋាការេ សក្កាយេ សញ្ជាតរាគវសា រត្តោ គិទ្ធោ គធិតោ។ **បតិដ្ឋាតី**តិ ឱរុយ្ហ តិដ្ឋតិ។ **ទុដ្ឋោ ទោសវសេនា**តិ សភាវតោ សង្កប្បតោ ច យថាសមីហិតេ អនិដ្ឋាការេ សក្កាយេ សញ្ជាតទោសវសេន ទុដ្ឋោ វុបិតចិត្តោ។ **មូឡ្ហោ មោហវសេនា**តិ អសមបេក្ខនេន មូឡ្ហោ មុយ្ហនវសេន។ **វិនិពទ្ធោ**តិ អហំការេន វិសេសតោ និពទ្ធនតោ មានវត្ថុស្មឹ ពន្ធិតោ។ **មានវសេនា**តិ តេន តេន មញ្ញនាការេន។ **បរាមដ្ឋោ**តិ ធម្មសភាវំ និច្ចាទិវសេន បរតោ អាមដ្ឋោ។ **ទិដ្ឋិវសេនា**តិ មិច្ឆាទស្សនវសេន។ **ថាមគតោ**តិ រាគាទិកិលេសវសេន ថាមំ ថិរភាវំ ឧបគតោ។ **អនុសយវសេនា**តិ មគ្គេន អប្បហីនតាយ អនុ អនុ សន្តានេ សយនវសេន។ អប្បហីនដ្ឋោ ហិ តេសំ អនុសយដ្ឋោ។ **អនិដ្ឋង្គតោ**តិ សំសយិតោ។ **វិក្ខេបគតោ**តិ វិក្ខិត្តភាវំ ឧបគតោ។ **ឧទ្ធច្ចវសេនា**តិ ចិត្តស្ស

ឧទ្ទកភាវវសេន។ **តាបីតិ** តាបិ ទេវកញ្ញាយោ។ **ឯវំ បតិដ្ឋិតាវាតិ** យថាវុត្តនយេន វត្ថភាវាទិនា សក្កាយស្មិំ បតិដ្ឋិតា ឯវំ។ **នរទេវាន**ន្តិ បុរិសភូតទេវានំ។

បដិគន្ត្នន្តិ អបេក្ខាវសេន តតោ អបគន្ត្វំ អបេត្វំ វិស្សជ្ជេតុំ។ **ទុស្សន្ត**ន្តិ ទសន្តំ, “វត្ថ”ន្តិ កេចិ។ **សូចី យោជេត្វា**តិ សិព្ពនសុត្តេន សូចឹ យោជេត្វា បាសេ ច បវេសេត្វា។ មនាបកាយេ ទេវនិកាយេ ជាតា **មនាបកាយិកា**។ តេសំ បភាវំ ទស្សេតុំ **“មនសា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សមជ្ជ**ន្តិ សំហិតំ។ **គមនភាវ**ន្តិ គមនជ្ឈាសយំ។ **វិក្ខីណោ**តិ វិច្ឆិន្ទនវសេន ខីណោ។ ទេវតានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មារោចនេ ទោសោ នត្ថីតិ តាសំ បុន អនាគមនត្តំ អរហត្តំ ព្យាកាសិ។

អនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នាគទត្តសុត្តវណ្ណនា

២២៧. អតិកាលេនាតិ អតិវិយ បុព្ពណ្ហកាលេន, កាលស្សេវាតិ អត្ថោ។ **កោដិសម្មុញ្ជនិយា**តិ សម្មុញ្ជនិកោដិយា, សម្មុញ្ជនិយា ឯកទេសេនេវាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា សម្មជ្ជនេ អមនាបការិតំ ទស្សេតិ។ **មជ្ឈន្ទិកេ វីតិវត្តេ**តិ គិហិសំសគ្គវសេន កាលំ វីតិនាមេន្តោ មជ្ឈន្ទេ ពហុវីតិវត្តេ។ **អញ្ញេហិ ភិក្ខូហី**តិ នាតិកាលំ បវិដ្ឋេហិ។ និស្សក្កវចនញ្ចេតំ។ **ភាយាមិ នាគទត្ត**ន្តិ តស្ស បដិបត្តិំ ភាយិតព្ពំ កត្វា ទេវតា វទន្តី បដិបត្តិយំ និយោជេតិ។ **សុប្បគព្ភ**ន្តិ កាយបាគព្ភិយាទីហិ អតិវិយ សមន្នាគតំ។

នាគទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កុលឃរណីសុត្តវណ្ណនា

២២៨. ឱគាហប្បត្តោតិ វិស្សាសវសេន អនុប្បវេសំ បត្តោ។ **អញ្ញតរំ កុល**ន្តិ តស្មិំ កុលេ ជាយម្បតី សន្ធាយ វទតិ។ **“ពហូបការំ មេ ឯតំ កុលំ** ចិរំ សប្បាយាហារទានាទិនា; តស្មា តថាហំ អត្តទក្ខិណេយ្យោ ជាតោ; តមេសំយេវ ទេយ្យធម្មបដិគ្គណ្ហនេន បុញ្ញំ វឌ្ឍេស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ តេនាហ **“អញ្ញត្ថ គន្ត្វា កឹ ករិស្សាមី”**តិអាទិ។ **សា**តិ ទេវតា។ **ឧភោបេតេ**តិ តំ ភិក្ខុញ្ច ឃរណិញ្ច សន្ធាយ វទតិ។ **បដិគាធប្បត្តា**តិ បដិគាធំ បត្តា អញ្ញមញ្ញស្មិំ បតិដ្ឋិតវិស្សាសេន។

វិស្សមប្បត្តិវសេន សន្តិដ្ឋន្តិ ឯត្ថាតិ **សណ្ឋានំ,** វិស្សមនដ្ឋានំ។ **សមាគន្ត្វា**តិ សន្និបតិត្វា។ បដិញ្ញូទាហរណេហិ មន្តយតីតិ **មន្តនំ,** ញាបកំ ការណំ។ **បដិលោមសទ្ទា**តិ បដិលោមភាវេន បតិតត្តា អសច្ចវិភាវនា បដិកូលសទ្ទា។ **តេន ការណេនា**តិ តេន ការណបដិរូបកេន មិច្ឆាវចនេន។ **ន មង្កុហោតព្ពំ** អការកភាវតោ។ **សទ្ទេន បរិតស្សតី**តិ បរេហិ អត្តនិ បយុត្តមិច្ឆាសទ្ទមត្តេន បរិតស្សនសីលោ។ **វតំ ន សម្បជ្ជតី**តិ យថាសមាទិន្នវតំ លហុចិត្តតាយ ន បារិបូរឹ គច្ឆតិ។ **សម្បន្នវតោ**តិ បរិបុណ្ណសីលាទិវតគុណោ

កុលឃរណីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វជ្ជិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

២២៩. វជ្ជិរដ្ឋេ រាជបុត្តោតិ វជ្ជិរដ្ឋេ ជាតសំវឌ្ឍោ វជ្ជិរាជបុត្តោ។ **សព្ពរត្តិចារោ**តិ ឆណសម្បត្តិយា តតោ ចិតោ ចរន្តេហិ អនុភវិតព្ពនក្ខត្តមហោ។ តេនាហ **“កត្តិកនក្ខត្តំ ឃោសេត្វា”** តិអាទិ។ **ឯកាពទ្ធំ ហោតី**តិ យស្មា ចាតុមហារាជិកទេវា តស្មិំ ទិវសេ នក្ខត្តំ ឃោសេត្វា អត្តនោ បុញ្ញានុភាវសិទ្ធាយ ទិព្ពសម្បត្តិយា មហន្តំ នក្ខត្តកីឡាសុខំ អនុភវន្តិ, តស្មា តំ តេហិ ឯកាពទ្ធំ វិយ ហោតិ។ **ភេរិអាទិតូរិយាន**ន្តិ ភេរិមុទិង្គសង្ខបណវវីណាទិតូរិយានំ។ **តាឡិតាន**ន្តិ អារទ្ធលយានុរូបំ បហដានំ។ **វីណាទីន**ន្តិ វីណាវេណុគោមុខីអាទីនំ។ **វាទិតាន**ន្តិ យថារទ្ធមុច្ឆនានុរូបំ សង្ឃដ្ដិតានំ។ **អភាសី**តិ តេន សទ្ទេន អាកឌ្ឍិយមានហទយោ អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជិត្វា “មហតី វត មេ ជានី”តិ អនុត្ថុនន្តោ អភាសិ។ **ឆឌ្ឌិតទារុកំ វិយា**តិ វនេ ឆឌ្ឌិតនិរត្ថកកឡិង្គរំ វិយ។ **លាមកតរោ**តិ និហីនតរោ។ ទេវតា បឋមប្បិតំ អាណឹ បដាណិយា នីហរន្តី វិយ តេន ភិក្ខុនា វុត្តមត្ថំ អបនេន្តី “តស្ស តេ ពហុកា បិហយន្តី”តិ អវោចាតិ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ **“ថេរោ”**តិអាទិមាហ។ សគ្គំ គច្ឆន្តានំ យថា នេរយិកា បិហយន្តិ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នស្ស តុយ្ហំ ពហូ បិហយន្តិ, តស្មា ត្វំ “បាបិយោ”តិ អត្តានំ មា មញ្ញិត្ថាតិ អធិប្បាយោ។

វឌ្ឍិបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សជ្ឈាយសុត្តវណ្ណនា

២៣០. និស្សរណបរិយត្តិវសេនាតិ អទ្ធា ឥមំ បរិយត្តិំ និស្សាយ វដ្ដទុក្ខតោ និស្សរិតុំ លព្ភាតិ ឯវំ និស្សរណបរិយត្តិវសេន។ **សជ្ឈាយនតោ**តិ វិមុត្តាយតនសីសេ ឋត្វា សជ្ឈាយនតោ។ ឥទានិ តស្ស និស្សរណបរិយត្តិវសេន សជ្ឈាយនករណំ, បដិបត្តិវសេន វត្តបដិវត្តករណំ, វិបស្សនាភាវនញ្ច ទស្សេតុំ **"សោ កិរា"**តិអាទិ វុត្តំ។ អរហត្តំ បត្តទិវសេ បដិបត្តិកិត្តនាយ បុរិមទិវសេសុបិ តថា បដិបជ្ជិ, វិបស្សនំ បន ឧស្សុក្កាបេតុំ នាសក្ខីតិ ទស្សេតិ។ **កាលំ អតិវត្តេតី**តិ ឥទំ **"សង្កសាយតី"**តិ បទស្ស អត្ថវចនំ។ **ថេរស្សា**តិ សជ្ឈាយកត្ថេរស្ស។

ធម្មបទានីតិ សីលាទិធម្មក្ខន្ធទីបកានិ បទានិ។ តេនាហ **"សព្ពម្បិ ពុទ្ធវចនំ អធិប្បេត"**ន្តិ។ ន គណ្ឋាសិឧទ្ទេសន្តិ អធិប្បាយោ។ បាឡិយំ "ភិក្ខូហិ សំវសន្តោ"តិ ឥមិនា តេសំ ធម្មស្សវនត្ថាយបិ ធម្មោ បរិយាបុណិតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ វិរជ្ជតិ ឯតេនាតិ **វិរាគោ**, អរិយមគ្គោ។ **ជានិត្វា**តិ បរិញ្ញាភិសមយវសេន ទិដ្ឋសុតាទី យាថាវតោ ជានិត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា។ **វិស្សជ្ជេន**ន្តិ បហានំ។ **ន ពុទ្ធវចនស្ស** វិស្សជ្ជនំ។ ភណ្ឌាគារិក បរិយត្តិយាបិ អនុញ្ញាតត្តា បគេវ និស្សរណត្ថាយ, តត្ថ បន មត្តា ជានិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ **"ឯត្តាវតា"**តិអាទិមាហ។

សជ្ឈាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. អកុសលវិតក្កសុត្តវណ្ណនា

២៣១. អកុសលេ វិតក្កេតិ អកោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន អកុសលេ មិច្ឆាវិតក្កេ។ យោនិ វុច្ចតិ ឧបាយោ, តស្មា អសុភាទិកេ សុភាទិវសេន មនសិការោ អយោនិសោមនសិការោតិ អាហ **"អនុបាយមនសិការេនា"**តិ។ **បាសាទិកកម្មដ្ឋាន**ន្តិ បសាទាវហំ ពុទ្ធានុស្សតិអាទិកម្មដ្ឋានំ។ **ពលវបីតិញ្ច សុខញ្ចា**តិ នីវរណវិក្ខម្ភនតោ ពលវន្តំ ឧបចារជ្ឈានសហគតំ បីតិញ្ច សុខញ្ច។

អកុសលវិតក្កសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. មជ្ឈន្ហិកសុត្តវណ្ណនា

២៣២. នន្ទនវគ្គេតិ នន្ទនវគ្គវណ្ណនាយំ តត្ថ ឥធាបិ គាថាយ វិសេសាភាវតោ។ យទិ ឯវំ កស្មា តត្ថ សង្គីតំ ឥធ គហិតន្តិ? ទេវតាបដិសំយុត្តតំ ឧបាទាយ ទេវតាសំយុត្តេ សង្គហិតម្បិ អដ្ឋុប្បត្តិយា បដិសំយុត្តត្តា ឥធ គហិតំ។

មជ្ឈន្ហិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. បាកតិន្ទ្រិយសុត្តវណ្ណនា

២៣៣. តេវសមេ យំ វត្តព្ពំ, តំ វិត្ថារិតមេវាតិ យោជនា។ **ជន្តុទេវបុត្តសុត្តេ**តិ ជន្តុទេវបុត្តសុត្តសំវណ្ណនាយ។ "តត្ថ សង្គីតំ ឥធាបី"តិអាទិ អនន្តរសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តនយមេវ។

បាកតិន្ទ្រិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. គន្ធត្ថេនសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. គន្ធារម្មណំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ គន្ធសង្ខាតំ អារម្មណំ ឧបេច្ច និជ្ឈាយតិ, រូបារម្មណេន វិយ វិញ្ញាណេន រូបំ, គន្ធារម្មណេន តំ ឧបេច្ច និជ្ឈាយតិ បច្ចក្ខតោ, យាថាវតោ សភាវតោ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ **ឧបសិង្ឃិស្សតី**តិ តណ្ហាវសេន ឧបគន្ធា សិង្ឃិស្សតិ។

ឯកង្គមេតំ ថេយ្យានន្តិ អារម្មណវសេន ថេយ្យវត្ថូសុ វិភជិយមានេសុ ឯកមង្គមេតំ គន្ធារម្មណន្តិ អាហ **"ថេនិតព្ពាន"**ន្តិអាទិ។ ឱជាបេក្ខាយ ថេយ្យាយ បវត្តមានាយ ធម្មារម្មណតាបិ ឥស្សា សិយា, សា បន ន មធុរា

ថេយ្យកតា ចាតិ “**បញ្ចកោដ្ឋាសាន**”ន្តិ វុត្តំ។ កាមញ្ច តំ គន្ធារម្មណំ កេនចិ បរិគ្គហិតំ ន ហោតីតិ អាទិយិតុំ សក្កា, សត្ថារា បន អននុញ្ញាតត្តា ន យុត្តោ តស្ស បរិភោគោ។ យំ បន តេន ភិក្ខុនា វុត្តំ “**ន ហរាមិ ន ភញ្ជាមី**”តិ, តស្សបិ អយមេវ បរិហារោ។ វណ្ណីយតិ ផលំ ឯតេនាតិ **វណ្ណំ**, ការណន្តិ វុត្តំ “**វណ្ណេនាតិ ការណេនា**”តិ។

តស្មិន្តិ តស្មឹ ភិក្ខុស្មឹ។ **អាកិណ្ណកម្មន្តោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិអាទិវសេន អកុសលកម្មន្តោ ទិដ្ឋិមោហតណ្ហាទិវសេន អាទិគោ បដ្ឋាយ កុសលកម្មានំ បដិក្ខេបនតោ។ ទិដ្ឋិវសេន ច កថិនកក្ខឡខរិគតត្តា “**អខីណកម្មន្តោ កក្ខឡកម្មន្តោ**”តិ វុត្តំ។

អាកិណ្ណលុទ្ទោតិ អាកិណ្ណោ ហុត្វា កក្ខឡោ។ តេនាហ “**ពាហុបាបោ**”តិអាទិ។ **មក្ខិតោ**តិ លិត្តោ។ **តន្តិ** ទេវតាចោទនំ។ **តស្មា**តិ អតិក្កម្ម ឋិតត្តា“ត្វញ្ចារហាមិ វត្តវេ”តិ ឯវមាហ។

គវេសន្តស្ស អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទនវសេន បរិយេសន្តស្ស។ អនេកយោជនាយាមវិត្ថារំ គគនតលំ ព្យាបេត្វា ឧប្បន្នវលាហកកូដប្បមាណំ វិយ។ **សុទ្ធោ**តិ សីលេន បរិសុទ្ធោ អយន្តិ ជានាសិ។ **សុគតិន្តិ** សុន្ទរនិព្ពត្តឹ។ តេន និព្ពានស្សបិ សង្គហោ សិទ្ធោ។

គន្ធត្ថេនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

វនសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. យក្ខសំយុត្តំ

១. ឥន្ទកសុត្តវណ្ណនា

២៣៥. អត្តនោ បរិណាយកក្ខេន ឥន្ទោ នាម មហេសក្ខោ, ឥន្ទោតិ សមញ្ញា អស្សាតិ កត្វា “ឥន្ទកោ”តិបិ វុច្ចតិ, តស្ស **ឥន្ទកស្ស**។ ឥន្ទកូដេ បព្ពតេ និវសតីតិ ឥន្ទកូដនិវាសី, តស្ស **ឥន្ទកូដនិវាសិនោ**។ ពលិកម្មេហិ យជិតព្ពតោ បូជិតព្ពតោ យក្ខោ, តស្ស **យក្ខស្ស**។ ឥន្ទស្ស និវាសដ្ឋានភូតំ កូដំ ឥន្ទកូដន្តិ **យក្ខតោ កូដេន នាមំ លទ្ធំ**។ ឥន្ទកូដោ ឥន្ទោ ឧត្តរបទលោបេន យថា “កេលាសកូដោ កេលាសោ”តិ។ ឥន្ទោ យក្ខោតិ **កូដតោ យក្ខេន នាមំ លទ្ធំ**។ **ន** ចេត្ថ ឥតរីតរនិស្សយទោសោ អញ្ញមញ្ញូបលក្ខណភាវតោ យថា តំ “កាយកម្មដ្ឋាន”ន្តិ។ **រូប**ន្តិ សកលំ រូបក្ខន្ធមាហ, ន រូបាយតនន្តិ។ ឥមំ សរីរំ បេច្ច អយំ កិន្តិ បដិលភតីតិ ចោទេតិ។

កុតោ អាគច្ឆតីតិ បរាធារូបេ ជីវេ អត្តនិ មាតុកុច្ឆិមោក្កន្តេ រូបស្ស សម្ភវោតិ កុតោ នាម ឋានតោ អាគច្ឆតិ។ តេនាហ **“ឥមានិ ច អដ្ឋីនិ ឥមា ច មំសបេសិយោ**”តិអាទិ។ **កថំ ន្វយ**ន្តិ អយំ កុច្ឆិសង្ខាតេ គព្ភេ កថំ សជ្ជតីតិ បុច្ឆតិ។ “សីហានំវ នទន្តានំ, ទាឋីនំ គិរិគព្ភរេ”តិអាទិនា (ថេរគា. និទានគាថា) គព្ភរោ ច កុច្ឆិវាចកោ អាគតោ។ តេនាហ **“គព្ភរស្មិន្តិ មាតុកុច្ឆិស្មិ**”ន្តិ។ **បុគ្គលវាទី**តិ អត្តវាទុបាទានោ។ យថា ហិ មច្ឆមំសំ ភុត្តំ ផេណំ វិយ ហុត្វា វិលីយតិ, ន ច បញ្ញាយតិ សត្តភាវេន អប្បវត្តនតោ, ឯវមេវំ យទិ មាតុកុច្ឆិស្មិំ គព្ភភាវេន ឧប្បន្នំ រូបំ សត្តោ ន ភវេយ្យ នោ វឌ្ឍេយ្យ, វិលីយិត្វា គច្ឆេយ្យ, បញ្ញាយតិ ច តំ រូបំ, តស្មា ជីវោតិ ឥមាយ **លទ្ធិយា**។ **ឯវមាហា**តិ “រូបំ…បេ…. គព្ភរស្មិ”ន្តិ ឯវមវោច។ **បឋម**ន្តិ ឯតេសំ បញ្ចន្នំ បឋមំ។ តេនាហ **“បឋមេន បដិសន្ធិវិញ្ញាណេន សទ្ធិ**”ន្តិ។ **“ជាតិឧណ្ណំសូហី**តិ ជាតិឯឡកាយ ឧណ្ណំសូហិ”តិ វទន្តិ។ “គព្ភំ ផាលេត្វា គហិតឧណ្ណា **ជាតិឧណ្ណា**។ តស្សា អំសូហិ **តីហិ កតសុត្តគ្គេ**”តិ សំយុត្តភាណកានំ អធិប្បាយោ។

អនាវិលោតិ អច្ឆោ, សុប្បសន្នោតិ អត្ថោ។ **ឯវំវណ្ណប្បដិភាគ**ន្តិ វុត្តប្បមាណសណ្ឋានសម្បរិច្ឆិន្នំ។ **កលលំ សម្បវុច្ចតី**តិ អត្តភាវោ ភូតុបាទារូបសង្ខាតោ សន្តានវសេន បវត្តមានោ កលលំ នាមាតិ កថីយតិ។

កលលាតិ យថាវុត្តកលលរូបហេតុ តំ និស្សាយ បច្ចយំ កត្វា។ **មំសធោវនឧទកវណ្ណ**ន្តិ វណ្ណតោ មំសធោវនឧទកវណ្ណំ, សណ្ឋានតោ បន វិលីនតិបុសទិសំ។

បរិបក្កន្តិ បរិបាកកលលភាវតោ បរិបាកំ គតំ សុបរិបាកំ គតំ។ **សមូហត**ន្តិ សមូហភូតំ សង្គតំ។ **វិវដ្ដមាន**ន្តិ បរិណមន្តំ។ **តព្ភាវ**ន្តិ ករណេ ឯតំ ឧបយោគវចនំ, តព្ភាវេន បរិណមន្តន្តិ អត្ថោ។ និស្សក្កេ វា ឧបយោគវចនំ, តព្ភាវតោ កលលភាវតោ កលលំ វិបរិណមន្តំ។ **អព្ពុទំ នាម ជាយតិ,** អព្ពុទំ នាម សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។

វិលីនតិបុសទិសា សណ្ឋានវសេន, វណ្ណវសេន បន សិគា អរត្តាវ ហោតីតិ វទន្តិ។ **មណ្ឌ**ន្តិ ទារិកានំ តថា បីឡនតោ និព្ពត្តមរិចបក្កស្ស សារភូតំ រសំ។ **សព្ពភាគេហិ មុច្ចតី**តិ សោ មណ្ឌោ កបាលេ អលគ្គោ ហុត្វា តស្ស សព្ពភាគេហិ មុច្ចិត្វា បិណ្ឌិតោ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **ឯវរូបា បេសិ ហោតី**តិ សា បេសិ គព្ភាសយេ កត្ថចិ អលគ្គា យថាវុត្តមណ្ឌោ វិយ បិណ្ឌិតោ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ តេនាហ **“វិលីនតិបុសទិសា**”តិ។

បេសិ និព្ពត្តតីតិ ឯត្ថ **បេសី**តិ និស្សក្កេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ **“តតោ បេសិតោ**”តិ។

ឃនស្ស សណ្ឋានំ។ និព្ពត្តំ កម្មបច្ចយាតិ តំសណ្ឋានំ រូបធម្មនិព្ពត្តិយា ជាយតិ។ “ជរាមរណំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្ន”ន្តិ (សំ. និ. ២.២០) ហិ វុត្តំ។

បីឡកាតិ បីឡកសទិសា មំសបិណ្ឌា ជាយន្តិ។

សត្តមាទីនីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន អដ្ឋមសត្តាហតោ បដ្ឋាយ យាវ ឯកចត្តាលីសា ចតុត្តឹស សត្តាហានិ សង្គណ្ហាតិ។ **បរិណតកាល**ន្តិ គព្ភស្ស បរិណតកាលំ។ នវមាសតោ ពហិ បរិបក្កោ នាម ហោតិ កេសលោមាទិនិព្ពត្តិតោ។ តេនាហ **“ទ្វាចត្តាលីសេ សត្តាហេ ឯតានិ ជាយន្តី**”តិ។

តស្សាតិ គព្ភសេយ្យកសត្តស្ស។ **មាតុឧទរបដលេន ឯកាពទ្ធោ ហោតិ** យតោ មាតរា បរិភុត្តអាហារោ អាមាសយេ បតិដ្ឋិតេ គព្ភស្ស នាភិនាឡានុសារេន គព្ភគតស្ស សរីរំ សម្បត្វា អាហារកិច្ចំ ករោតិ។ **អាហារ**

សមុដ្ឋានរូបំ សមុដ្ឋាបេតីតិ គព្ភគតស្ស កាយេ ឱជាយ បច្ចយោ ហោតិ។ សា ច តំ បច្ចយំ លភិត្វា ឱជដ្ឋមកំ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ។ ឯវំ មាតរា បរិភុត្តអាហារបច្ចយេន គព្ភគតោ ទស មាសេ យាបេតិ អត្តនោ នាភិនាឡានុសារគតេនេវ តេន យាវ អាហារសមុដ្ឋានសត្តាហោ, តតោ បដ្ឋាយ អាហរណតោ។ កេចិ បន "មាតរា បរិភុត្តអាហារោ ពាហិរវត្ថោ វិយ តស្ស កាយំ អភិសន្ទេតិ បរិសន្ទេតិ, តេន សោ យាបេតី"តិ វទន្តិ។ កុច្ឆិគតំ ឧទរបដលេន តិរោហិតត្តា ពហិ ឋិតន្តិ វត្តព្ពតំ ន អរហតីតិ "**កុច្ឆិយា អព្ភន្តរគតោ**"តិ អាហ។ **មាតុកុច្ឆិគតោ នរោ**តិ មាតុ តិរោកុច្ឆិគតោ។ **ឯវំ ខោ**តិ ឥមិនា យថាវុត្តាការេន អយំ សត្តោ...បេ.... និព្ពត្តតិ, តស្មា រូបំ ន ជីវោ។ ន ហិ ទិដ្ឋិគតស្ស សត្តាហក្កមេន វុឌ្ឍិប្បត្តោ ឥច្ឆិតោ អនិច្ចតាបត្តិតោ។

ឥន្ទកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សក្កនាមសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. សក្កនាមកោតិ ពលិបុត្តោ វិយ សក្កស្ស វសេន គហិតនាមោ។ "ឯសោ កិរា"តិ បាឋោ។ "ឯកោ កិរា"តិបិ លិខន្តិ។ មារស្ស បក្ខេ គតោ **មារបក្ខិកោ។ យទញ្ញន្តិ** ឯត្ថ **យន្តិ** កិរិយាបរាមសនំ, តស្មា យំ អញ្ញស្ស អនុសាសនំ, តំ សមណស្ស ន សាធូតិ យោជនា។ **ការណេនា**តិ ការណមត្តេន សំវាសោ ជាយតិ។ **យេន កេនចិ** គហដ្ឋេន វា បព្ពជិតេន វា។ **តំ** ការណន្តរំ សមាគតំ បុរិសំ **សប្បញ្ញោ** សម្មទ្ធោ **អនុកម្បិតុំ នារហតិ** វិសេសាធិគមាភាវា, សតិ បន តស្មិំ សវិសេសំ បសាទោ ហោតីតិ។ **មនសា ចេ...បេ.... ន តេន ហោតិ សំយុត្តោ** សិនេហវសេន អនុកម្បា អនុទ្ទយា តស្សា អសំកិលិដ្ឋសភាវត្តា។

សក្កនាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

២៣៧. គយាយ អវិទូរេ ភវោ គាមោ "គយា"តិ វុត្តោតិ អាហ "**គយាយ**"ន្តិ, តេនាហ "**គយាយ អវិទូរេ និវិដ្ឋគាមំ ឧបនិសាយាតិ អត្ថោ**"តិ។ គោចរគាមនិទស្សនំ ហេតំ។ **ឥទំ ឧបរិ ឥទំ ហេដ្ឋាតិ នត្ថិ** ឧប្បដិបាដិយោ មញ្ចបាទានំ ទ្វីសុ បស្សេសុ ទីឃភាវេន។ ពលិកម្មត្ថាយ កតំ ទេវតាធិដ្ឋានន្តិ អធិប្បាយេន **ទេវដ្ឋានេ ឋបេន្តិ**។ អដ្ឋបាទមញ្ចសទិសោ កិរ សោ ហេដ្ឋុបរិបរិវត្តេតព្ពតោ។ កថិនសិព្ពនសូចិ **កថិនសូចិ។ អបច្ចត្ថរិត្វា**តិ កិញ្ចិ សង្ឃិកសេនាសនស្ស ឧបរិ បដិច្ឆទនំ អបច្ចត្ថរិត្វា។ **គរច្ឆិវិជ្ឈិតំ វិយា**តិ តេហិ សូចិលោមេហិ គរច្ឆិជាលំ វិយ គតំ សព្ពសោ សមោហតំ។

ឥធាបិ "ខរសរីរោ"តិ វត្វា ខរសរីរំ កថិនសូចិសទិសកាយ លោមស្សាតិ តស្ស តថាភាវស្ស ការណំ ទស្សេន្តោ "**សោ កិរា**"តិអាទិមាហ។ **អត្តនោ ហត្ថេហី**តិ សង្ឃិកតេលសម្មក្ខិតេហិ អត្តនោ សរីរំ មក្ខេសិ។ **ឥតី**តិ វុត្តាការេន។

សមាគមដ្ឋានន្តិ យក្ខសន្និបាតដ្ឋានំ។ **សោ**តិ សូចិលោមោ យក្ខោ។ **មន្តិ** ច តមេវ វទតិ។

ឧដ្ឋាបេត្វាតិ ឧទ្ទក្កា កត្វា។ **អបនាមេសី**តិ យថា សោ អត្តនោ កាយំ ឧបនេតុំ ន សក្កោតិ, តថា ករោន្តោ ថោកំ អបនាមេសិ។ **អមនុញ្ញោ**តិ ផរុសតិក្ខតាយ ន មនុញ្ញោ។ **ចិត្តំ វា តេ ខិបិស្សាមី**តិ មយ្ហំ អានុភាវេន តវ ចិត្តវិក្ខេបំ វា ករិស្សាមិ។ យថា បន សោ ចិត្តវិក្ខេបំ ករេយ្យ, តំ ទស្សេតុំ "**យេសញ្ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ **ភេរវំ វា**តិ វុត្តាការេន អញ្ញថា វា ភយានកំ ទស្សនមត្តេនេវ សត្តានំ ភយំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសំ ឧប្បាទេតុំ សមត្ថំ។ "កថេន្តានំយេវា"តិ វា បាឋោ។ តំ ទ្វីសុ បាទេសុ គហេត្វា បារំ គង្គាយ ខិបិស្សាមីតិ យោជនា។

កុតោនិទានាតិ កស្មា ការណា? អដ្ឋកថាយំ បន សមាសបទមេតំ, វិភត្តិអលោបេន និទ្ទេសោតិ ទស្សេតុំ "**កីនិទានា កីបច្ចយា**"តិ? អត្ថោ វុត្តោ។ **ចិត្តំ ឱស្សជន្តី**តិ កុសលចិត្តំ បវត្តិតុំ អប្បទានវសេន បុរតោ ខិបន្តិ។ **កុតោ សមុដ្ឋាយា**តិ មិច្ឆាវិតក្កានំ សមុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ?

កាមរាគាទយោ សុភនិមិត្តាទីសុ អយោនិសោមនសិការហេតូ។ កាមោ បន អយោនិសោមនសិការោ ច និយកជ្ឈត្តបរិយាបន្នោតិ អាហ "**អយំ អត្តភាវោ និទានំ ឯតេសន្តិ ឥតោនិទានា**"តិអាទិ។ **ឯវមេវា**តិ អដ្ឋកថាយំ កីឡាបសុតកុមារកា វិយ មិច្ឆាវិតក្កា ទដ្ឋព្ពា, តេសំ ឧប្បត្តិដ្ឋានភូតោ លោកោ វិយ អយំ អត្តភាវ

លោកោ។ តេហិ ឱស្សជិយមានំ ធង្កំ វិយ ចិត្តំ, តស្ស បាទេ ពទ្ធទីឃសុត្តកំ វិយ តំ ទូរានុពទ្ធំ សំយោជនន្តិ ឯវំ ឧបមាយ សំសន្ទនំ ទដ្ឋព្ពំ។

បាបវិតក្កានំ តំសម្បយុត្តកិលេសានញ្ច តណ្ហា វិសេសបច្ចយោ តទភាវេន តេសំ អភាវតោតិ អាហ "**តណ្ហាសិនេហតោ ជាតា**"តិ។ អត្តភាវបរិយាបន្នត្តា "**អត្តនិ សម្ភូតា**"តិ វុត្តំ។ តេន នេសំ អនញ្ញហេតុកតំ ទស្សេតិ, **និគ្រោធស្សេវ ខន្ធជាតី**តិ ឥមិនា បន បុថុភាវញ្ច, **វិសត្តា**តិអាទិនា ទុព្ពិនិស្សជតញ្ច។ **វត្ថុកាមេសុ** រូបារម្មណាទីសុ បុថូសុ។ **បុថូ កិលេសកាមា** កាមរូបតណ្ហាទយោ។ **តេហិ** កិលេសកាមេហិ ករណភូតេហិ។ **អត្តភាវំ** ខន្ធបញ្ចកំ។ **យេ** វិបស្សនាយ យុត្តបយុត្តា យាថាវតោ **ជានន្តិ**។

យតោតិ បច្ចត្តេ និស្សក្កវចនន្តិ អាហ "**យំ និទានមស្សា**"តិ។ "វិនោទេន្តី"តិ កត្តុនិទ្ទេសេន យេន ន វិនោទេន្តិ, តំ ការណំ ពោធិតមេវាតិ អាហ "**មគ្គសច្ចេន វិនោទេន្តី**"តិ។ វិនោទនញ្ចេត្ថ សន្តានតោ នីហរណំ ពហិករណំ សព្ពសោ បហានំ, បហីនេ ច តស្មិំ កិលេសេ ឱឃំ តរន្តីតិ ទស្សេន្តោ "**ទុត្តរ**"ន្តិអាទិមាហ។ ឯតស្មិំ អធិគតេ ន បុន ភវោតិ **អបុនព្ភវោ, និព្ពាន**ន្តិ អាហ "**អបុនព្ភវសង្ខាតស្សា**"តិអាទិ។ យស្មា ឯត្ថ "យេ នំ បជានន្តិ, យតោនិទាន"ន្តិ បទទ្វយេន ទុក្ខសមុទយសច្ចានិ, វិនោទនគ្គហណេន មគ្គសច្ចំ, អបុនព្ភវគ្គហណេន និរោធសច្ចំ បកាសិតំ, តស្មា វុត្តំ "**ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសេន្តោ**"តិ។

តស្មិំយេវាតិ យត្ថ ឋិតោ "រាគោ ច ទោសោ ចា"តិអាទិនា បញ្ហំ បុច្ឆិ, តស្មិំយេវ បទេសេ ឋិតោ។ **ទេសនានុសារេនា**តិ សត្ថុ សាមុក្កំសិកធម្មទេសនាយ អនុស្សរណេន។ **ញាណំ បេសេត្វា**តិ វិបស្សនាបដិបាដិយា និព្ពានំ បតិ អនុពោធញាណំ បេសេត្វា បវត្តេត្វា។ **សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតោ**តិ សហស្សនយបដិមណ្ឌិតស្ស បឋមមគ្គស្ស អធិគមេន បឋមផលេ បតិដ្ឋិតោ បដិលភតីតិ យោជនា។ **ន កិលិដ្ឋគត្តភាវេ តិដ្ឋ**ន្តិ មហានុភាវត្តា អរិយធម្មស្ស។ **សេតកណ្ណបីឡកសូចិយោ**តិ សេតភាវំ បត្វា កណ្ណបីឡកា លោមសូចិយោ **សព្ពា** អនវសេសា **បតិតា** បរិភដ្ឋា អបគតា។ **ភុម្មទេវតាបរិហារ**ន្តិ ភុម្មទេវត្តភាវន្តិ។

សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មណិភទ្ទសុត្តវណ្ណនា

២៣៨. សុខំ បដិលភតីតិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទំ សុខំ អធិគច្ឆតិ។ **និច្ចមេវ សេយ្យោ** សតិមតោ អាយតីហិតចរណតោ។ មណិភទ្ទោ "សតិមាបុគ្គលោ សតោការី សម្បតិ វេរំ នប្បសវតី"តិ អធិប្បាយេន "វេរា ច បរិមុច្ចតី"តិ អាហ។ ភគវា បន សតិមន្តតាសិទ្ធិយា វេរបរិមុច្ចនំ ន អច្ចន្តិកំ, នាបិ ឯកន្តិកំ បដិបក្ខេន បរតោ ច អប្បហីនត្តាតិ តំ និសេធេន្តោ "**វេរា ច ន បរិមុច្ចតី**"តិ វត្វា, យំ អច្ចន្តិកំ ឯកន្តិកញ្ច បរស្ស វសេន វេរបរិមុច្ចនំ, តំ ទស្សេន្តោ "**យស្សា**"តិ គាថមាហ។ **ករុណាយា**តិ អប្បនាប្បត្តាយ ករុណាយ។ **ករុណាបុព្ពភាគេ**តិ ករុណាភាវនាយ វសេន ឧប្បាទិតបឋមជ្ឈានូបចារេ។ **សោ**តិ ករុណាភាវនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ។ **មេត្តំសោ**តិ មេត្តចិត្តំ អំសោ ឯកោ កុសលកោដ្ឋាសោ ឯតស្សាតិ មេត្តំសោ។ **តស្ស កេនចី**តិ តស្ស អរហតោ ករុណាយ មេត្តាភាវនាយ ច សាតិសយត្តា តទភាវេន កេនចិ បុគ្គលេន សទ្ធិំ វេរប្បសង្គោ នាម នត្ថិ។ ឥមិនា ខីណាសវេបិ មេត្តាករុណាភាវនារហិតេ កោចិ អត្តនោ ចិត្តទោសេន វេរំ ករេយ្យ, ន បន តស្មិំ មេត្តាករុណាចេតោវិមុត្តិសមន្នាគតេ កោចិ វេរំ ករេយ្យ។ ឯវំ មហិទ្ធិកា ព្រហ្មវិហារភាវនាតិ ទស្សេតិ។

មណិភទ្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សានុសុត្តវណ្ណនា

២៣៩. យក្ខេន គហិតោ ហោតីតិ យក្ខេន អនុបវិដ្ឋោ ហោតិ។ តស្ស យក្ខគហណស្ស ការណំ មូលតោ បភុតិ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ "**សោ**"តិអាទិមាហ។ តស្ស អន្តិមភវិកត្តា អាទិតោ បដ្ឋាយ អធិសីលសិក្ខាយ សក្កច្ចំ បូរណន្តិ ទស្សេតិ "**សោ បព្ពជិតកាលតោ**"តិអាទិនា។ **បច្ចាហារ**ន្តិ បដិក្ខេបំ។ **ឥមស្មិំ សរភញ្ញេ**តិ ឥមស្មិំ មម ធម្មភណនេ។ **បត្តិ**ន្តិ បត្តិទានំ។ **បិយា ហោន្តិ,** តេនាហ ភគវា "អាកង្ខេយ្យ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ 'សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ច អស្សំ មនាបោ ច គរុ ច ភាវនីយោ ចា'តិ, សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី"តិ (ម. និ. ១.៦៥)។ តថា ចាហ "**តស្មិំ សាមណេរេ**"តិអាទិ។

វុឌ្ឍិមន្វាយាតិ យោព្ពនប្បត្តិយា អង្គបច្ចង្គានំ បរិវុឌ្ឍិមាគម្ម។ កាមសម្ភោគសមត្ថតាវសេន **បរិបក្កិន្ទ្រិយោ**។ **អនុយោជេត្វាវា**តិ វិស្សជ្ជេត្វាវ, គិហិភាវេ វា អនុយោជេត្វាវ។ “បុព្ពេ តុយ្ហំ បុត្តោ សីលវា កល្យាណធម្មោ លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោតិ សម្ភាវិតោ, ឥទានិ តតោ អញ្ញថា ជាតោ”តិ ឃោសនាវសេន **ទេវតានំ អន្តរេ មាហេវ មេ លជ្ជំ ឧប្បាទេយ្យ**។

បាដិហារិយបក្ខញ្ចតិ ចាតុទ្ទសីបញ្ចទសីអដ្ឋមីនំ យថាក្កមំ អាទិតោ អន្តតោ អាទិអន្តតោ ច បវេសននិក្ខមនវសេន ឧបោសថសីលស្ស បដិ បដិ អភិមុខំ បច្ចាវហិតព្ពបក្ខញ្ច។ **តេរសិយាបី**តិ បរំ សត្តមីនវមីសុបីតិ អត្ថោ។ បវេសភូតញ្ហិ ឧបោសថសីលស្ស សត្តមីសុ សមាទិន្នំ សីលំ បដិបទំ, នវមីសុ និក្ខមភូតន្តិ អាចរិយា។ បោរាណដ្ឋកថាយំ បន បច្ចុគ្គមនានុគមនបរិយាយេន វុត្តន្តិ អាហ “**មនុស្សា**”តិអាទិ។ **អឌ្ឍមាស**ន្តិ សកលកាលបក្ខំ ។ ឯវញ្ហិ វស្សវាសស្ស អនុគមនំ គតំ ហោតិ។ **សុដ្ឋុ សមាគត**ន្តិ សុបរិសុទ្ធំ សម្បន្នំ កត្វា អត្តនោ សន្តានំ អាគតំ។ តំ បន អត្តនោ ចិត្តេន សមំ បការេហិ យុត្តំ ហោតីតិ អាហ “**សម្បយុត្ត**”ន្តិ។ អរហន្តានំ អនុករណេន **សេដ្ឋចរិយំ។ “ន តេ ហិ យក្ខា កីឡន្តី**”តិ អត្តនោ បុត្តស្ស កាយេ អធិមុច្ចនំ អត្តនោ កីឡនំ វិយ ហោតីតិ កត្វា អាហ។

ឧបាសិកា យថាវុត្តឧបោសថសីលេន សីលវតី, សាមណេរោ បន អត្តនោ សាមណេរសីលេន សីលវា។ **ឧប្បតិត្វា**តិ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា។ **មោក្ខោ នត្ថិ** ទុក្ខាវហស្ស កម្មស្ស កតូបចិតត្តា។

ទុវិធេបិ កាមេតិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេ។ កិលេសកាមំ បរិច្ចជន្តោ ឯវ ហិ វត្ថុកាមេ បរិច្ចជតិ នាម។ **វិព្ភមនវសេន អាគច្ឆតិ** ភិក្ខាយ អាហិណ្ឌនាទិបព្ពជិតកិច្ចតោ។ **ឧប្បព្ពជិត្វា** វិគតសីលស្ស ជីវតោ អានាបានមត្តេន **ជីវន្តោបិ សោ មតកោវ**។ វុត្តញ្ហេតំ “មរណញ្ហេតំ, សុនក្ខត្ត, អរិយស្ស វិនយេ, យោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តតី”តិ (ម. និ. ៣.៤៥)។

ឧណ្ហដ្ឋេនាតិ សបរិឡាហដ្ឋេន។ **អភិធាវថា**តិ អភិធាវតីតិ ឥមស្មឹ អភិធាវនកិច្ចេ ភទ្ទំ តេ ហោតូតិ វត្វា គិហិភាវាយ អភិធាវថ។ **នីហរិត្វា**តិ និក្ខាមេត្វា។ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តត្តា **មហាឌាហសទិសេ។ សល្លក្ខេត្វា**តិ គិហិភាវេ អាទីនវំ, បព្ពជ្ជាយ អានិសំសញ្ច សល្លក្ខេត្វា។ **ហិរោត្តប្បំ បដិលភិត្វា** “មម ឧប្បព្ពជិតុកាមតំ សព្រហ្មចារិនោ ជានិស្សន្តី”តិ។ ចតុន្នំ បរិសានំ ចិត្តសង្ខោភវសេន **សកលជម្ពុទីបំ ខោភេត្វា**។

សានុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បិយង្ករសុត្តវណ្ណនា

២៤០. បច្ចន្តេតិ បរិយន្តេ។ **បាដិយេក្ក**ន្តិ សង្គីតិកាលេ វិសុំ។ យមកវគ្គាទិកា ព្រាហ្មណវគ្គបរិយោសានា ឆព្ពីសតិ វគ្គា ឯតិស្សាតិ **ឆព្ពីសតិវគ្គា, តន្តី**តិ បាឡិ។ ឧច្ចារបស្សាវាទិ ឯវរូបំ **ទុព្ភោជនំ**, “អសុចិជេគុច្ឆភាវេន ទុដ្ឋុ ភោជន”ន្តិ កត្វា, ទុព្ភោជនគ្គហណេន វា វន្តគព្ភមលាទីនិ អតិទិសតិ។ **ឆវិអាទីនិ ឆេត្វា**តិ ឆវិអាទីនិ អតិវិជ្ឈ អតិវិយ បរិសិត្វា។ **អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ** បីតិសមុដ្ឋានឧឡារោឡាររូបប្បវត្តិយា។ តេនាហ “**ហទយង្គមនីយោ ហុត្វា**”តិ។

ធម្មតាយ សមាទិណ្ណន្តិ កស្សចិ សន្តិកេ អគ្គហេត្វា សយមេវ តស្មឹ ខណេ សំយតា ហោមាតិ យថាសំយតា។ **តតិយបទេនា**តិ “សិក្ខេម សុសីល្យ”ន្តិ ឥមិនា បទេន។ **សេសា**តិ វុត្តាវសេសា។ **តិស្សោ** អទិន្នាទានមិច្ឆាចារសុរាបានវិរតិយោ។ **គហិតា** គោពលីពទ្ទញាយេន។ ឆាតកំ ទុព្ភិក្ខញ្ច ឯត្ថាតិ **ឆាតកទុព្ភិក្ខា**, ជិឃច្ឆាទុព្ភិក្ខាពហុលាយាតិ អត្ថោ។ **បិសាចយក្ខយោនិយា**តិ បេត្តិវិសយសទិសយក្ខយោនិយា អបិ នាម មុច្ចេមាតិ យោជនា។

បិយង្ករសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បុនព្ពសុសុត្តវណ្ណនា

២៤១. វសនដ្ឋានគ្គហណេន រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានាទយោ សង្គណ្ហាតិ។ **ទ្វាទសហត្ថមត្តមេវ គណ្ហាតិ** បកតិសញ្ចរណូបចារមត្តព្យាបនតោ។ **យថាបរិស**ន្តិ បរិសានុរូបំ, យត្ថ យត្ថ បរិសា តិដ្ឋតិ, តំ តំ ឋានំ គច្ឆតិ បរិសបរិយន្តិកត្តា។ សត្ថុ មុខវិការាភាវតោ បវេសានុញ្ញំ សល្លក្ខេន្តី “នូន អយំ កតាធិការា ភវិស្សតី”តិ អនុមានសិទ្ធំ

ឧបនិស្សយំ ទិស្វា។ ឯកីភាវគមនេនាតិ ហត្ថបាសូបគមនេន បរិសាយ មិស្សីភាវប្បត្តិយា។ **បុត្តកា**តិ បុត្ត បុត្តិយោ។ អនុកម្បាយញ្ហិ **ក**-សទ្ទោ។

និព្ពានារម្មណេន អរិយមគ្គេន មុញ្ចិយមានា គន្ថា “**និព្ពានំ អាគម្ម បមុច្ចន្តី**”តិ វុត្តា។ **វេលាតិក្កន្តា**តិ បមាណតោ បរិច្ឆិន្ទិតុំ ន សក្កាតិ អាហ “**បមាណាតិក្កន្តា**”តិ។ **បិយាយនា**តិ អាសីសនា។ អាសីសនំ បេមវសេន បេមវត្ថុនោ ឯសនា បត្ថនាវ ហោតីតិ អាហ “**មគ្គនា បត្ថនា**”តិ។ **តតោ**តិ បិយបុត្តាទិតោ។ **បាណីន**ន្តិ សាមិ អត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទុក្ខសទ្ទាបេក្ខំ។ **កេ មោចេតី**តិ មោចនកិរិយាយ កម្មំ បុច្ឆតិ? ឥតរោ បន អត្ថវសេន វិភត្តិ វិបរិណាមោតិ “**បាណិនេតិ អាហរិត្វា វត្តព្ព**”ន្តិ អាហ។ **អភិសម្ពុធ**ន្តិ អភិសម្ពុជ្ឈន្តោ។ តេនាហ “**អភិសម្ពុទ្ធោ**”តិ។ **សទ្ធម្មស្សា**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនន្តិ អាហ “**សទ្ធម្មមេវ អជានិត្វា**”តិ។

បុត្តស្ស អនុមោទនំ ករោន្តីតិ បុត្តស្ស បដិបត្តិអនុមោទនំ ករោន្តី។ **ឧគ្គតា**តិ ឯត្ថ កលលេ វដ្ដទុក្ខេ និមុជ្ជមានា តតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តិ អជ្ជ ពុទ្ធានុភាវេន បញ្ញាសីសំ ឧក្ខិបិតា ឧគ្គតា។ បុន វិនិបាតាភាវតោ សម្មទេវ ឧគ្គតត្តា **សមុគ្គតា**។ តថាភូតា សាសនេបិ ឧគ្គតា សមុគ្គតា ជាតា។ **ចតុសច្ច បដិវេធភាវ**ន្តិ ចតុសច្ចបដិវេធស្ស អត្ថិភាវំ។ **កណ្ណកច្ឆុអាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ជេគុច្ឆអសាតាទី សង្គណ្ហាតិ។ **ទិព្ពសម្បត្តី បដិលភតិ** បវត្តិយំ សម្បត្តិទាយិនោ កម្មស្ស កតោកាសត្តា។ **តុណ្ហី ឧត្តរិកេ ហោហី**តិ មាតុ-វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា តស្ស វិសេសាធិគមស្ស អវិពន្ធករណសម្មាបយោគេន យថាលទ្ធវិសេសាយ មាតុយា វសេន យស្មា ធីតា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បត្តិលាភី, តស្មា វុត្តំ “**មាតុ អានុភាវេនេវា**”តិ។

បុនព្ពសុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សុទត្តសុត្តវណ្ណនា

២៤២. ករណីយេនាតិ ឯត្ថ **ករណីយ**ន្តិ វាណិជ្ជកម្មំ អធិប្បេតន្តិ តំ វិវរន្តោ “**អនាថបិណ្ឌិកោ ចា**”តិអាទិមាហ។ **វិក្កីយតី**តិ វិក្កយំ គច្ឆតិ។ **តថេវ ករោតី**តិ យថា រាជគហសេដ្ឋិនា សាវត្ថិំ គន្ត្វា កតំ, តថេវ រាជគហំ គន្ត្វា ករោតិ។ **ស្វាយ**ន្តិ អនាថបិណ្ឌិកោ។

តំ ទិវសន្តិ យំ ទិវសំ អនាថបិណ្ឌិកោ, គហបតិ, រាជគហសមីបំ ឧបគតោ, តំ ទិវសំ។ **បណ្ណ**ន្តិ សាសនំ។ **ន សុណី**តិ អសុណន្តោ “បណ្ណំ ន សុណី”តិ វុត្តោ។ ធម្មគារវេន ហិ សោ សេដ្ឋី អញ្ញំ កិច្ចំ តិណាយបិ ន មញ្ញិ។ តេនាហ “**ធម្មស្សវនត្ថាយា**”តិអាទិ។ **ទារករូបាន**ន្តិ ទារកានំ។ អនត្ថន្តរករោ ហិ **រូប**-សទ្ទោ យថា “គោរូបាន”ន្តិ។ **បញ្ចវណ្ណ**ន្តិ ខុទ្ទិកាទិភេទំ បញ្ចប្បការំ បីតិំ បដិលភិ។ អនុក្កមេន ហិ តា ឯតស្ស សម្ភវន្តិ។ “**សីសេន ឧដ្ឋាយ…បេ…. គច្ឆតី**”តិ បទំ បីតិសមុដ្ឋានរូបវសេន លក្ខេត្វា វុត្តំ។

សិវថិកាយ វសតីតិ សិវថិកាយ សមីបេ វសតិ។ សុសានស្សាសន្នដ្ឋានេ ហិ សោ វិហារោ។ **អថស្សា**តិ អថស្ស អនាថបិណ្ឌិកស្ស “អកាលោ…បេ…. ឧបសង្កមិស្សាមី”តិ ឯតំ អហោសិ។ **ពុទ្ធគតាយ សតិយា**តិ អញ្ញំ កិញ្ចិ អចិន្តេត្វា ពុទ្ធគតាយ ឯវ សតិយា សយនវរគតោ និបជ្ជិ។ តេន វុត្តំ “**តំ ទិវស**”ន្តិអាទិ។

ពលវប្បសាទោតិ ពុទ្ធារម្មណា ពលវតី សទ្ធា។ **បីតិអាលោកោ**តិ បុរិមពុទ្ធេសុ ចិរកាលំ បរិចយំ គតស្ស ពលវតោ បសាទស្ស វសេន “ពុទ្ធោ”តិ នាមំ សវនមត្តេន ឧប្បន្នាយ ឧឡារាយ បីតិយា សមុដ្ឋាបិតោ វិបស្សនោភាសសទិសោ សាតិសយោ អាលោកោ ហោតិ ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានោ។ តេនាហ “**សព្ពតមំ វិគច្ឆី**”តិអាទិ។ “ទេវតា ហិ កតា”តិបិ វទន្តិ, បុរិមោ ឯវេត្ថ យុត្តោ។

អមនុស្សាតិ អធិគតវិសេសា ទេវតា។ តា ហិ សេដ្ឋិស្ស សម្បត្តិំ បច្ចក្ខតោ បស្សិំសុ។ តេនាហ “**អយំ មហាសេដ្ឋី**”តិអាទិ។ **អលូសវិរ**ន្តិ តារទេវ ឆន្ទិតំ អច្ឆិន្ទំ វា កឡេវរំ។ **អបរម្បី**តិ មតំ កុថិតកុណបំ។ **បរិកិរិំសូ**តិ ស មន្តតោ ឱសរិតា អហេសុំ។ **អាលោកោ អន្តរធាយិ**បីតិវេគស្ស មន្ទភាវេន តំសមុដ្ឋានរូបានំ ទុព្ពលភាវតោ។

ឥមិនាវាតិ អធិការេន សហស្សបទេន ឯវ សម្ពន្ធិតព្ពានិ។ បទំ វីតិហរតិ ឯត្ថាតិ **បទវីតិហារោ,** បទវីតិហារដ្ឋានំ។ **សមគមនេ**តិ ទុតវិលម្ពិតំ អកត្វា សមគមនេ។ **តតោ**តិ តេសុ សោឡសភាគេសុ។ **ឯកោ កោដ្ឋាសោ**តិ យថាវុត្តំ បទវីតិហារបទេសំ សោឡសធា ភិន្ទស្ស ឯកោ ភាគោ។ **បវត្តចេតនា**តិ យថាវុត្តកលាសង្ខាតស្ស បទេសស្ស លង្ឃនផាវនបវត្តចេតនា។ បទំ វា វីតិហរតិ ឯតេនាតិ **បទវីតិហារោ,** តថាបវត្តា កុសលចេតនា។ “តស្សា ផលំ សោឡសធា កត្វា”តិ វទន្តិ។ បតិដ្ឋហន្តស្ស វសេន គហិតន្តិ យោជនា។ វិវដ្ដនិស្សិតាយ ឯវ

រតនត្តយបូជាយ ធម្មស្សវនស្ស សិក្ខាបទសមាទានស្ស សរណគមនស្ស ច អត្ថាយ គច្ឆតោបិ វសេន វដ្ដតិ។ បឋមំ វុត្តគមនំ លោកុត្តរវិសេសាធិគមស្ស ឯកន្តិកំ, ទុតិយំ អនេកន្តិកន្តិ **“វដ្ដតិយេវា”**តិ សាសង្កវចនំ។

សោតិ អនាថបិណ្ឌិកោ សេដ្ឋិ។ **អនុយុត្តា**តិ អនុគាមិនោ សហាយា។ តេវ សន្ធាយ វទតិ។ “សិវកោ អមនុស្សោ”តិ អបរេ។ ន កេវលំ “អនុយុត្តាបិ មេ អត្ថិ, កស្មា ភាយាមី”តិ ឯវំ សូរោ អហោសិ? អថ ខោ ពុទ្ធគតាយ តិក្ខវិសទសភាវេន សព្ពំ បរិស្សយំ មទ្ទិត្វាបិ អគមាសីតិ ទស្សេតុំ **“អបិចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បក្ខន្ទន លក្ខណា ហិ សទ្ធា, តាយ យុត្តកោ សប្បុរិសោបិ សទ្ធម្មគុណវសេន សព្ពំ បរិស្សយំ មទ្ទិត្វា បក្ខន្ទតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សព្ពកាមសមិទ្ធតា បរិច្ចាគសីលតា ឧឡារជ្ឈាសយតា បរទុក្ខាបនយកាមតា បរេសំ ហិតេសិតា បរសម្បត្តិបមោទនាតិ ឯវមាទីនំ មហាគុណានំ វសេន និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌទាយកត្តា “អនាថបិណ្ឌិកោ”តិ ឯវំ **ឧប្បន្នំ នាមំ។ ឯវមាហា**តិ “ឯហិ សុទត្តា”តិ ឯវំ អាហ។

កិលេសបរិនិព្ពានេនាតិ សព្ពសោ រាគាទិកិលេសវូបសមេន។ **កិលេសវូបសម**ន្តិ សព្ពសោ សព្ពេសំ កិលេសានំ វូបសមំ អគ្គមគ្គេន បត្វា។ **អនុបុព្ពិកថ**ន្តិ ទានាទិកថំ។ សា ហិ អនុបុព្ពេន កថេតព្ពត្តា “អនុបុព្ពិកថា”តិ វុច្ចតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “អថ ខោ ភគវា អនុបុព្ពី កថំ កថេសិ។ សេយ្យថិទំ – ទានកថំ សីលកថំ សគ្គកថំ កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេសី”តិ (ចូឡវ. ៣០៥)។ **មគ្គកេ**តិ អនុបុព្ពិកថាយ ឧបរិ បរតោ។ **ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសេសី**តិ យថា មហាសេដ្ឋិ សហស្សនយបដិមណ្ឌិតេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាតិ, ឯវំ បវត្តិនិវត្តិយោ សហ ហេតុនា វិភជន្តោ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បកាសេសីតិ។

សុទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមសុក្កាសុត្តវណ្ណនា

២៤៣. រថិកន្តិ រច្ឆំ។ **គហេត្វា**តិ គន្ត្វា។ **សិង្ឃាដក**ន្តិ អញ្ញត្ថ តិកោណា រច្ឆា វុច្ចតិ។ ឥធ បន “ចតុក្ក”ន្តិ វុត្តំ។ **“មធុបីកា”**តិ ឯត្ថ **មធុ**-សទ្ទេន មធុវិសេសោ វុច្ចតីតិ អាហ **“គន្ធមធុបានំ បីតា វិយា”**តិ។ សាមញ្ញជោតនា ហិ វិសេសេ តិដ្ឋតីតិ **គន្ធមធូ**តិ ច អតិវិយ មធុរោ មទនិយោ ឯកោ មធុវិសេសោ។ តេនាហ **“អសញ្ញី ហុត្វា សយតេវា”**តិ។

ន បដិវានីយំ ន អបនេតព្ពន្តិ **អប្បដិវានីយំ**។ តេនាហ **“ពាហិរកញ្ហិ”**តិអាទិ។ យំ កិញ្ចិ សន្តបណីតភាវាវហំ ន សេចនន្តិ **អសេចនកំ**។ តតោ ឯវ **អនាសិត្តកំ។ ឱជវន្ត**ន្តិ ពហុសម្មតឱជវន្តសទិសតាយ ឱជវន្តំ។ តេនាហ **“យថា ហី”**តិអាទិ។ **ធម្មតាយា**តិ អត្តនោ សភាវេនេវ។ **មធុរោ** ឥដ្ឋោ។ **បិវន្តី វិយា**តិ សុក្កាយ ភិក្ខុនិយា ឧបនីយមានំ សទ្ធម្មាមតរសំ អត្តនោ សោតញ្ជលី បូរេត្វា ឱទហន្តីវ។ វលាហកតោ អាគតំ **វលាហកំ**។

បឋមសុក្កាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយសុក្កាសុត្តវណ្ណនា

២៤៤. ពហុំ វត បុញ្ញំ បសវតិ សព្ពគន្ថវិមុត្តិយា សីលសមន្នាគតេន អគ្គទក្ខិណេយ្យាយ សុក្កាយ ថេរិយា ភោជនស្ស ទិន្នត្តា។

ទុតិយសុក្កាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ចីរាសុត្តវណ្ណនា

២៤៥. ឯកាទសមំ ឧត្តានមេវ ទសមេន សទិសត្តា។ តត្ថ ហិ ភោជនំ ឧបាសកស្ស អាភតំ, ឥធ ចីវរទានន្តិ អយមេវ វិសេសោ។

ចីរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. អាឡវកសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. **អាឡវិយ**ន្តិ ឥត្ថិលិង្គវសេន តំ រដ្ឋម្បិ នគរម្បិ វុច្ចតិ។ រដ្ឋេ អធិប្បេតេបិ ន ឯត្ថ ពហុវចនំ តថារុឡ្ហិយា អភាវតោ។ **តញ្ច ភវន**ន្តិ តញ្ច អាឡវកស្ស យក្ខស្ស ភវនំ។ **តត្ថា**តិ អាឡវកស្ស ភវនេ។ "អថ ខោ អាឡវកោ យក្ខោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី"តិ **ឯត្ថ** តស្មិំ បាឋបទេសេ។ **អយមនុបុព្ពិកថា**តិ អយំ ឥទានិ វុច្ចមានា អនុបុព្ពតោ អាគតា កថា។ អាឡវិយា ឥស្សរោតិ អាឡវោ, **អាឡវកោ**តិ ច រាជា វុត្តោ។ កទាចិ ចោរបដិពាហនត្ថំ, កទាចិ ឧស្សាហសត្តិវិភាវនវសេន បដិរាជនិសេធនត្ថំ, កទាចិ លក្ខយោគ្យវិនិយោគវសេន ព្យាយាមករណត្ថញ្ច។ មិគានំ វននតោ វសនតោ វានតោ វា "មិគវា"តិ លទ្ធសមញ្ញំ **មិគវំ។ តស្សេវា**តិ រញ្ញោ ឯវ។ **មិគោ**តិ ឯកោ ឯណិមិគោ។ **តិយោជន**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **ឧទកំ វិយ បវិសិត្វា ឋិត**ន្តិ យថា បរិស្សមប្បត្តោ ឧទកំ បវិសិត្វា ឋិតោ និរស្សាសោ ហោតិ, ឯវំ វិយ ឋិតំ។ **មូល**ន្តិ សមីបំ។ យក្ខំ ទិស្វាវ រញ្ញោ ភយំ ឆម្ភិតត្តំ ឩរុត្ថម្ភំ អហោសិ, តស្មា រាជា បលាយិតុំ នាសក្ខិ។ តេន វុត្តំ **"ខាទិតុំ ឧបគតោ"**តិ។ អថ រាជា ទ្វិធា ឆិន្នំ មិគំ ទត្វា អត្តានំ មោចេតុកាមោ អហោសិ។ យក្ខោ "ននុ មម ហត្ថគតកាលតោ បដ្ឋាយ មិគោបិ មម សន្តកោ, តត្ថ កិន្នាម តេ គេរាធិយមិទំ ទត្វា អត្តនោ មោចន"ន្តិ រាជានំ ន មុញ្ចិ។ អថ រាជា តស្ស តាទិសំ បដិញ្ញាតំ អកាសិ។ តេន វុត្តំ **"រាជា តេន សទ្ធិ"**ន្តិអាទិ។ **ភវនំ អនុបគត**ន្តិ ឥទំ មម ភវនំ អនុបគតំ។ **អននុញ្ញាត**ន្តិ ឧបគតេន សាមិភូតេន អននុញ្ញាតញ្ច។ ឯតេន ឧបគតំ តំ, ឥទានិ តាទិសេន អនុញ្ញាតញ្ច ខាទិតុំ លភាមីតិ ទស្សេតិ។

មច្ចុបថេតិ មច្ចុគោចរេ។ អាសន្នមរណតាយ ឯវមាហំសុ។

តំ អាឡវកកុមារំ អាទាយ បក្កមីសូតិ យោជនា។ តស្ស រញ្ញោ មហេសី អាឡវកកុមារស្ស មាតាតិ វុត្តា។ ទេវិសហស្សានំ វិប្បលបន្តីនន្តិ វចនំ បរិណាមេតព្ពំ។

ទេសនាបរិយោសានេតិ យក្ខំ ទមេត្វា បច្ចាគន្ត្វា នគរទ្វារសមីបេ រុក្ខមូលេ និសិន្នេន ភគវតា សរាជិកាយ មហតិយា បរិសាយ ទេសិតទេសនាយ បរិយោសានេ។ **សោ**តិ ភគវា។ **ភវនេ ឯវា**តិ វិមានេ ឯវ។ **ភគវាបិ បស្សតិ** បកតិចក្ខុនាវ និគ្រោធស្ស ឧបរិ និព្ពត្តត្តា។

តត្រាតិ តស្មិំ "រោសេតុកាមតាយា"តិ វចនេ។ **តេស**ន្តិ សាតាគិរិហេមវតានំ។ កាលទីបទេសកុលជនេត្តិអាយុប្បមាណវិសយំ **បញ្ចមហាវិលោកិតំ**។ **"សីតំ ព្យបគតំ ហោតិ, ឧណ្ហញ្ច ឧបសម្មតី"**តិអាទិនា (ពុ. វំ. ២.៨៣) អាគតានិ **ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ**។ កដិប្បទេសវត្ថិកោសកណ្ណតោ **តិធា។ សទ្ទោ**តិ អាឡវកស្ស ឧគ្ឃោសិតសទ្ទោ។

ឥមិនា បសង្គេន សកលជម្ពុទីបំ ព្យាបេត្វា បវត្តោ អបរេបិ តយោ សទ្ទេ យថា ឯតេ, ឯវំ អាឡវកស្ស ឧគ្ឃោសិតសទ្ទោបីតិ ទស្សេតុំ **"ចត្តារោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឱសក្កន្តេ**តិ បរិហាយមានេ។

ចុណ្ណេន្តាតិ ចុណ្ណេតុំ សមត្ថតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ចុណ្ណនវសេន វុត្តំ។ តេនាហ **"មា កស្សចី"**តិអាទិ។ **ឧស្សាវពិន្ទុមត្តម្បី**តិ ឧស្សាវបតនមត្តម្បិ។ **ឧរុប្បំ** សល្លំ។

សេដ្ឋានីតិ អជេយ្យេន អប្បដិហតភាវេន ឧត្តមានិ។ **ទុស្សាវុធ**ន្តិ អាវុធកិច្ចករំ ឧត្តរិយំ ទុស្សំ។ ឥមានិ កិរ សក្កាទីនំ បុញ្ញានុភាវេន និព្ពត្តានិ អប្បដិហតប្បភាវានិ បដិបក្ខវិធមនយុត្តានិ អវជ្ឈានិ អាវុធានិ។ តេនាហ **"យទិ ហី"**តិអាទិ។

អសនិវិចក្កំ វិយាតិ អសនិមណ្ឌលំ វិយ។

បិត្តន្តិ អលគទ្ទបិត្តំ។ **ភិន្ទេយ្យា**តិ អាសិញ្ចេយ្យ។ **សុខ**ន្តិ សុករំ។ **មុទុភូតចិត្តវត្ថានករណត្ថ**ន្តិ មុទុភូតំ អត្តនោ ចិត្តេ វត្ថានស្ស ករណត្ថំ។

ឯវំ វុត្តេតិ "ន ខ្វាហ"ន្តិ ឯវំ វុត្តេ។ ភគវតោ សាសនេ ឋិតេ បយិរុបាសិត្វា ឧគ្គហិតំ ភគវន្តំ បយិរូបាសិត្វា ឧគ្គហិតមេវ នាមាតិ អាហ **"កស្សបំ...បេ... ឧគ្គហេសុ"**ន្តិ។ **បុដ្ឋបញ្ហា**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន បុដ្ឋបញ្ហា។ យស្មា ពុទ្ធវិសយេ បុដ្ឋបញ្ហា, តស្មា ពុទ្ធវិសយាវ ហោន្តិ។

បដិសេធេត្វាតិ វាចាយ អសក្កុណេយ្យភាវេនេវ បដិសេធេត្វា។ "យទាកង្ខសី"តិ បទសន្ធិវសេន និទ្ទេសោតិ អាហ **"យទិ អាកង្ខសី"**តិ។ តេន តុយ្ហំ បុច្ឆំ តាវ សុត្វា វិស្សជ្ជេស្សន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **"ន មេ"**តិអាទិ។ ទុតិយវិ

កប្បេ **ទ**-ការោ បទសន្ធិករោតិ អាហ “**យំ អាកង្ខសី**”តិ។ “បុច្ឆ, អារុំសោ, សុត្វា ជានិស្សាមី”តិ អវត្វា សព្ពញ្ញុពុទ្ធស្ស អនិយមេត្វា វចនំ សព្ពវិសយំ ហោតីតិ អាហ “**សព្ពំ តេ**”តិអាទិ។

កឹ សូតិ ឯត្ថ **កិ**ន្តិ បុច្ឆាយំ, **សូ**តិ សំសយេ, កឹ នូតិ អត្ថោ? **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ លោកេ។ **តស្មា វិត្ត**ន្តិ យស្មា វិត្តិករណតោ វិត្តំ។ **សុកត**ន្តិ សុដ្ឋុ សក្កច្ចំ កតំ។ **សុខ**ន្តិ ឥដ្ឋផលំ។ តត្ថ យំ បធានំ, តំ ទស្សេតុំ “**កាយិកចេតសិកំ សាត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ និស្សន្ទផលញ្ហិ តគ្គហណេន គហិតមេវ ហោតិ។ **អប្បេតី**តិ បាបេតិ។ អតិសយត្ថជោតនោ តរ-សទ្ទោតិ អាហ “**អតិសយេន សាទូ**”តិ។ រសសញ្ញិតាយ ឥដ្ឋានំ រាគាទិធម្មានំ។ **កេន បការេនា**តិ **កថំ**-សទ្ទស្ស អត្ថមាហ។ **កថំជីវិ**ន្តិ យទិ សមាសបទមេតំ, “កថ”ន្តិ សានុនាសិកា កតាតិ អាហ “**គាថាពន្ធសុខត្ថ**”ន្តិអាទិ។

សទ្ធីធ វិត្តន្តិ ឯកទេសេន សមុទាយទស្សនំ សមុទ្ទបព្ពតនិទស្សនំ វិយ។ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “វិត្តិករណតោ វិត្ត”ន្តិ វុត្តមត្ថំ សន្ធាយ ហេតូបមាហិ យោជេត្វា ទស្សេតុំ “**យថា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តេន សុខាវហនតោ, ទុក្ខបដិពាហនតោ, ទាលិទ្ទិយូបសមនតោ, រតនបដិលាភហេតុតោ, លោកសន្តតិអាវហនតោ ច សទ្ធា វិត្តំ យថា តំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទីនិ។ តេនាហ “**ឯវ**”ន្តិអាទិ។ ននុ ចេតនា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ ច សាតិសយំ វិបាកសុខំ អាវហន្តិ, តំ កថំ សទ្ធា អាវហតីតិ? សទ្ធាធុរភាវសភាវតោ។ តេនាហ “**សទ្ធាធុរេន បដិបន្នាន**”ន្តិ។ តស្ស ច សេសបទេសុបិ យោជេតព្ពំ។

ឥទានិ យំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិ សទ្ធាវិត្តស្ស ឱបម្មំ, តំ ហីនំ, សទ្ធាវិត្តមេវ ឧត្តមន្តិ បាឡិយំ សេដ្ឋគ្គហណំ កតន្តិ ទស្សេតុំ “**យស្មា បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ បរលោកំ គតំ អនុគច្ឆតីតិ **អនុគាមិកំ**។ អញ្ញេហិ ន សាធារណន្តិ **អនញ្ញសាធារណំ។ សព្ពសម្បត្តិហេតូ**តិ សព្ពាសំ សីលសម្បទាទីនំ លោកិយលោកុត្តរានំ សម្បត្តីនំ ហេតុ។ **អនត្ថាយ ហោតិ** អនុបាយបដិបត្តិតោ។ **តស្មា** អនុគាមិកត្តា។ អនញ្ញសាធារណត្តា សព្ពសម្បត្តិហេតុភាវតោ ហិរញ្ញាទិវិត្តនិទានត្តា ច **សទ្ធាវិត្តមេវ សេដ្ឋំ**។ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទទេសនា យថា “សត្ថា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ។

“**ទសកុសលធម្មោ**”តិ ឥមិនា ឯកច្ចានំយេវ ទានាទិធម្មានំ សង្គហោ, ន សព្ពេសន្តិ អសង្គហិតសង្គណ្ហនត្ថំ “**ទានសីលភាវនាធម្មោ វា**”តិ វុត្តំ។ “**សុខ**”ន្តិ តិវិធស្សបិ សុខស្ស សាធារណគ្គហណមេតន្តិ តំ សវិសេសលទ្ធំ បុគ្គលវសេន ទស្សេន្តោ “**សោណសេដ្ឋិ…បេ…. អាវហតី**”តិ អាហ។ យោ សោ បទុមវតិយា ទេវិយា បុត្តោ មហាបទុមោ នាម រាជា ទិព្ពសុខសទិសំ រជ្ជសុខមនុភវិត្វា បច្ឆា បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា និព្ពានសុខមនុភវិ, តំ និទស្សនភាវេន គហេត្វា អាហ “**មហាបទុមាទីនំ វិយ និព្ពានសុខញ្ច អាវហតី**”តិ។

អត្ថុទ្ធារនយេន សច្ចសទ្ទំ សំវណ្ណេន្តោ “**អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតី**”តិ អាហ។ **វាចាសច្ចេ** ទិស្សតិ សច្ចសទ្ទោ “ភណេ”តិ វុត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **វិរតិសច្ចេ** ទិស្សតិ។ វេរមណីសុ ហិ បតិដ្ឋិតា សមណព្រាហ្មណា “**សច្ចេ ឋិតា**”តិ វុច្ចន្តិ។ អត្តាការម្បិ វត្ថុំ ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ បវត្តិយាការំ ឧបាទាយ ទិដ្ឋិ ឯវ សច្ចន្តិ ទិដ្ឋិសច្ចំ, តស្មឹ **ទិដ្ឋិសច្ចេ** ទិស្សតីតិ យោជនា។ **ព្រាហ្មណសច្ចានី**តិ បរមត្ថព្រាហ្មានំ សច្ចានិ, យានិ “សព្ពេ បាណា អវជ្ឈា, សព្ពេ កាមា អនិច្ចា, សព្ពេ ភវា អនិច្ចា, នាហំ ក្វចនិ កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិ”ន្តិអាទិនា (អ. និ. ៤.១៨៥) ចតុក្កនិបាតេ អាគតានិ។ បរមត្ថភូតំ សច្ចំ និព្ពានំ។ **អព្ភន្តរំ កត្វា**តិ អន្តោគធមេវ កត្វា, តេហិ សទ្ធិន្តិ អត្ថោ បរមត្ថសច្ចានម្បិ សាទុតរត្តា។ **យស្សានុភាវេនា**តិ យស្ស វាចាសច្ចស្ស អានុភាវេន។

ឧទកម្បិ ធាវតីតិ ឧទកបិដ្ឋិយំ អភិជ្ជមានាយំ បថវិយា វិយ ធាវតិ គច្ឆតិ មហាកប្បិនរាជា វិយ។ **វិសម្បិ សច្ចេន ហនន្តិ បណ្ឌិតា**តិ កណ្ហទីបាយនាទយោ វិយ។ **សច្ចេនា**តិ មច្ឆជាតកេ ពោធិសត្តស្ស វិយ សច្ចេន **ទេវោ ថនយំ បវស្សតិ។ សច្ចេ ឋិតា**តិ វិរតិសច្ចេ វាចាសច្ចេ ច ឋិតា តយោបិ ពោធិសត្តា។ **និព្ពុតិ**ន្តិ និព្ពានំ បត្ថយន្តិ។ **សាទុតរ**ន្តិ សាតតរំ ឥដ្ឋតរវិបាកទានតោ។

រសានន្តិ និទ្ធារណត្ថេ សាមិវចនំ។ និទ្ធារណញ្ច កោចិ កុតោចិ កេនចិ ឥមន្តិ កស្សចិ វចនំ ន សាធេតីតិ ទស្សេន្តោ “**យេ ឥមេ**”តិអាទិមាហ។ តេន ហិ និព្ពានំ រសសមុទាយតោ សាទុតរតាវិសេសេន និទ្ធារិយតិ។ តត្ថ យេ ឥមេ វុច្ចន្តីតិ យោជនា។ **សាយនីយធម្មា**តិ ជិវ្ហាយ សាយិតព្ពា ធម្មា។ រសាយតនំ រសោតិ អាហ “**មូលរសោ ខន្ធរសោ**”តិអាទិ។ **ផលរស**ន្តិ ផលស្ស រសំ, ផលំ បីឡេត្វា តាបេត្វា គហេតព្ពរសន្តិ អត្ថោ។ **អរសរូបោ**តិ អាចាររហិតសភាវោ។ រូបស្ស អស្សាទនវសេន ឧប្បជ្ជនកសុខធម្មា **រូបរសា**។ ឯស នយោ **សទ្ទរសា**ទីសុ។ **សទ្ទរសោ**តិ ព្យញ្ជនសម្ពូតោ រសោ។ **វិមុត្តិរសោ**តិ វិមុត្តិសម្បត្តិកោ រសោ។ **អត្ថរសោ**តិ អត្ថស្ស បដិវិជ្ឈនវសេន ឧប្បជ្ជនកសុខំ អត្ថរសោ, តថា **ធម្មរសោ វេទិតព្ពោ។ រូបាចារា**តិអាទីសុ រសគ្គហណេន ផលរសំ វទតិ។ សោ ហិ ផលស្ស រូបោ ច, រសិតព្ពតោ អាសាទេតព្ពតោ រសោ ចាតិ “**រូបរសោ**”តិ វុច្ចតិ។ **អាចារោ** បន សាមគ្គីរសហេតុតាយ “**រសោ**”តិ វុត្តោ។ **សច្ចំ ហវេ**តិ ឯត្ថ **ហវេ**តិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ, ឯកំសត្ថោ ច អវធារណមេវាតិ អាហ “**សច្ចមេវ**

សាទុតរ”ន្តិអាទិ។ **សរីរមុបព្រូហេន្តិ**, ន ចិត្តំ។ ននុ ច សុខុប្បត្តិបយោជនត្តា ចិត្តម្បិ ឧបព្រូហេន្តីតិ? ន, សុខស្ស សរីរព្រូហនំ បដិច្ច ឧប្បន្នត្តា។ **វិរតិសច្ចវាចា**តិ សច្ចវិសេសេន សម្បជ្ជនំ វទតិ។ **ចិត្តមុបព្រូហេតិ** បទាលិកាយ វិរតិវាចាយ សច្ចរសេ សតិ សមថវិបស្សនាទីហិ ចិត្តបរិព្រូហនស្ស សម្ភវតោ មគ្គផលានិសំសំ គណ្ហាតិ។ **អសំកិលេសិកញ្ច សុខមាវហតិ** វិវដ្ដសន្និស្សិតត្តា។ **វិមុត្តិរសោ**តិ ផលសុខំ វទតិ និព្ពានសុខម្បិ វា។ **បរមត្ថសច្ចរសោ** នាម និព្ពានរសោ។ តថា ហិ តំ “អច្ចុតិរសំ អស្សាសករណរស”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ តេន **បរិភាវិតត្តា**តិ វិមុត្តិរសស្ស សាទុតរភាវទស្សនត្ថំ។ ឯវំ សន្តេបិ “វិមុត្តិរសបរិភាវិតត្តា”តិ ឯតេន កាមំ វិមុត្តិរសោ វា បរមត្ថសច្ចរសោ វា សាទុតររសោតិ ទស្សេតិ។ **តទធិគមូបាយភូត**ន្តិ តស្ស បរមត្ថសច្ចស្ស អធិគមូបាយភូតំ។ **អត្ថញ្ច ធម្មញ្ចា**តិ ផលញ្ច ការណញ្ច និស្សាយ បវត្តិតោ អត្ថរសា ធម្មរសា ច សាទូ, តតោបិ បរមត្ថសច្ចមេវ សាទុរសន្តិ អធិប្បាយោ។

លោកុត្តរំ លោកិយញ្ច អត្ថំ អជានន្តោ **អន្ធោ**, លោកិយត្ថមេវ ជានន្តោ **ឯកចក្ខុ**, ឧភយំ ជានន្តោ **ទ្វិចក្ខុ**។ បរហិតំ អត្តហិតញ្ច អជានន្តោ **អន្ធោ**, អត្តហិតមេវ ជានន្តោ **ឯកចក្ខុ**, ឧភយត្ថំ ជានន្តោ **ទ្វិចក្ខុ**។ សោ ទ្វិចក្ខុបុគ្គលោ **បញ្ញាជីវី**។ តំ បន គហដ្ឋបព្ពជិតវសេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“គហដ្ឋោ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ គហដ្ឋបដិបទំ អារាធេត្វា ចាតិ យោជនា។ **អារាធេត្វា**តិ ច សាធេត្វាតិ អត្ថោ។

បុរិមនយេនេវាតិ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធវិស្សជ្ជិតនយេនេវ។ **កិញ្ចាបី**តិ អនុជាននសន្ទស្សនត្ថេ និបាតោ។ កឹ អនុជានាតីតិ? គាថាយ ចតូហិ បទេហិ វុត្តេសុ អត្ថេសុ ឯកស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធិយំ តតរេសម្បិ សិទ្ធី អនុជានាតិ។ តេនាហ **“យោ ចតុព្ពិធមោឃំ…បេ.… បរិសុជ្ឈតី”**តិ។ កឹ សន្ទស្សេតីតិ? យេសំ បាបធម្មានំ ពលវភាវេន ឱឃតរណាទិ ន សិជ្ឈតិ, តេសំ បដិបក្ខានំ និស្សន្ទេហវសេន សន្ទស្សនំ។ តេនាហ **“ឯវំ សន្តេបី”**តិអាទិ។ **ឱឃតរណ**ន្តិ ឱឃតរណបដិបត្តឹ។ **អសទ្ទហន្តោ**តិ ឯវំ បដិបជ្ជន្តោ ឥមាយ បដិបត្តិយា ឱឃំ តរតីតិ ន សទ្ទហន្តោ។ **ន បក្ខន្ទតី**តិ បក្ខន្ទនលក្ខណាយ សទ្ធាយ ន ឧក្ខាដីយតីតិ ន ឱតរតិ។ **ចិត្តវោស្សគ្គេនា**តិ យថាកាមាចារវសេន ចិត្តស្ស វោស្សជ្ជនេន។ **បមត្តោ** បមាទំ អាបន្នោ។ **តត្ថេវា**តិ កាមេសុ ឯវ។ **វិសត្តត្តា** លគ្គត្តា។ **វោកិណ្ណោ**តិ វិសេវិតោ។ **តស្មា**តិ វុត្តស្ស ចតុព្ពិធស្សបិ អត្ថស្ស ហេតុភាវេន បច្ចាមសនំ។ **តប្បដិបក្ខ**ន្តិ អស្សទ្ធិយាទីនំ បដិបក្ខំ សទ្ធាទីនំ ឱកាសត្តា។

ឯតាយាតិ គាថាយំ ឥមិនា បទេនាតិ សម្ពន្ធោ។ សប្បុរិសសំសេវោ សទ្ធម្មស្សវនំ យោនិសោមនសិការោ ធម្មានុធម្មបដិបត្តីតិ ឥមេសំ សោតាបត្តិមគ្គាធិគមស្ស អង្គានំ អាសន្នការណំ សទ្ធិន្ទ្រិយន្តិ អាហ **“សោតាបត្តិយង្គបទដ្ឋានំ សទ្ធិន្ទ្រិយ”**ន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “សទ្ធាជាតោ ឧបសង្កមតិ , ឧបសង្កមន្តោ បយិរុបាសតិ, បយិរុបាសន្តោ សោតំ ឱទហតិ, ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតី”តិអាទិ (ម. និ. ២.១៨៣, ៤៣២)។ ទិដ្ឋោឃំ តរតិ ឯតេនាតិ **ទិដ្ឋោឃតរណំ**, ទិដ្ឋោឃស្ស តរណំ។ កាមញ្ចេត្ថ “តរតិ ឱឃ”ន្តិ វុត្តំ, វត្តមានសមីបេបិ បន វត្តមានំ វិយ វោហរណំ យុត្តំ ទិដ្ឋោឃស្ស តិណ្ណភាវស្ស ឯកន្តិកត្តាតិ **“សោតាបន្នញ្ច បកាសេតី”**តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទិបដិបត្តន្តរាយករានំ បាបធម្មានំ សមុច្ឆិន្នត្តា **សោតាបន្នោ…បេ.… អប្បមាទេន សមន្នាគតោ**។ **“សោតាបត្តិ…បេ.… តរតី”**តិ ឯត្តកេ វុត្តេ សកិទេវ ឥមស្ស លោកស្ស អាគមនម្បិ គហិតំ សិយាតិ តន្និវត្តនត្ថំ **“អារាធេត្វា…បេ.… អវសេស”**ន្តិ វុត្តំ។ ននុ “អវសេស”ន្តិ វុត្តត្តា សោតាបត្តិមគ្គេន អតិណ្ណំ អនវសេសំ ភវោឃវត្ថុ គហិតមេវ សិយាតិ? ន, ឧបរិ ទ្វីហិ មគ្គេហិ តរិតព្ពានំ តេសំ បរតោ ទ្វិន្នំ បហានវសេន វុច្ចមានត្តា។ អបវាទវិសយម្បិ បរិហរតិ – “ឯវំ ឯសា ចោទនា អត្ថនោ វិសយេ ន បតិដ្ឋាតី”តិ។ អនាទិកាលភាវត្តា កាមសញ្ញាយ កាមោឃតរណំ មហតា ឯវ វីរិយេន សាធេតព្ពន្តិ អាហ **“វីរិយេនា”**តិ។ **តតិយំ មគ្គំ អារាធេត្វា**។ កាមោឃស្ស វត្ថុ **កាមោឃវត្ថុ**, កាមគុណេហិ សទ្ធឹ សព្ពោ កាមភវោ។ **កាមោឃសញ្ញិត**ន្តិ កាមោឃសង្ខាតំ។ កាមនដ្ឋេន កាមោ ច សោ ទុក្ខោ ចាតិ **កាមទុក្ខំ**។ អស្សាទនដ្ឋេន កាមោ ឯវ សញ្ញាតិ កាមសញ្ញា, សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នត្តា វិគតា កាមសញ្ញា ឯតិស្សាតិ **វិគតកាមសញ្ញោ** ។ សព្ពេសំ រាគាទិមលានំ មូលភូតត្តា សត្តសន្តានស្ស វិសេសតោ មលីនសភាវាបាទនតោ បរមំ ឧក្កំសគតំ មលន្តិ **បរមមលំ**, អវិជ្ជា។ តេនាហ ភគវា – “អវិជ្ជាបរមំ មល”ន្តិ (ធ. ប. ២៤៣)។

បញ្ញាបទំ គហេត្វាតិ យថាវុត្តំ បញ្ញាបទំ ហទយេ ឋបេត្វា។ តប្បសង្គេន អត្តនោ បដិភានេន សព្ពេហិ វិយ ឧគ្គហិតនិយាមេន។ **សព្ពត្ថេវា**តិ បញ្ចសុបិ ឋានេសុ។ **អត្ថយុត្តិបុច្ឆា**តិ បញ្ញាទិអត្ថសមធិគមស្ស យុត្តិយា ការណស្ស បុច្ឆា។ តេនាហ **“អយំ ហី”**តិអាទិ។ **បញ្ញាទិអត្ថំ ញត្វា**តិ បញ្ញាធន-កិត្តិ-មិត្ត-អភិសម្បរាយសង្ខាតំ អត្ថំ សរូបតោ សច្ចបដិវេធនិប្ផាទនេន ញាណេន ជានិត្វា។ ននុ ឯស លោកុត្តរំ សោតាបត្តិមគ្គផលបញ្ញំ តទធិគមូបាយំ លោកិយបញ្ញញ្ច អភិភវិត្វា ឋិតោ, សោ កស្មា តត្ថ អត្ថយុត្តឹ បុច្ឆតីតិ? សច្ចមេតំ, ឧបរិ បន សមាធិស្ស យុត្តឹ បុច្ឆិតុកាមោ បញ្ញាយ សេដ្ឋភាវតោ, តស្ស ច ឯកទេសេនេវ អធិគតត្តា តមេវ អាទឹ កត្វា

បុច្ឆតិ។ “**កាយ យុត្តិយា**”តិអាទិ អត្ថវណ្ណនំ អតិទិស្សតិ “**ឯស នយោ ធនាទីសុ**”តិ។ តត្ថាបិ អត្ថយុត្តិបុច្ឆាភាវោ បន “សព្ពត្ថេវា”តិ ឥមិនា វិភាវិតោតិ។

សទ្ធាសុស្សូសាអប្បមាទឧដ្ឋានសង្ខាតេហិ **ចតូហិ ការណេហិ។ កាយសុចរិតាទិភេទេន** អាជីវដ្ឋមកសីលភូតេន។ សមថវិបស្សនាភូតេន និប្បរិយាយេន ពោធិបក្ខិយេ ឯវ គណ្ហន្តោ “**អបរភាគេ**”តិ អាហ។ បរិយាយពោធិបក្ខិយា បន វិសេសតោ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាកាលេបិ លព្ភន្តិ។ **បុព្ពភាគេ**តិ វា តរុណវិបស្សនាកាលំ។ តតោ បុព្ពសាធនញ្ច សន្ធាយ “**អបរភាគេ**”តិ បុនាហ, តតោ បរន្តិ អត្ថោ។ **ធម្មន្តិ** បដិបត្តិធម្មំ។ ន សទ្ធាមត្តកេនេវ បញ្ញំ លភតីតិ យោជនា។ យទិ ឯវំ កស្មា “សទ្ទហានោ”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**យស្មា បនា**”តិអាទិ។ **កឹ វុត្តំ ហោតី**តិអាទិនា វុត្តមេវ អត្ថំ វិវរតិ។ ន កេវលំ សុស្សូសាមត្តេន បញ្ញាបដិលាភោ, អថ ខោ អប្បមាទេន បញ្ញំ លភតីតិ ទស្សេតុំ បាឡិយំ “អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ”តិ វុត្តន្តិ តទត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ឯវំ**”ន្តិអាទិមាហ។

ឥទានិ សទ្ធាទីនំ បញ្ញាបដិលាភស្ស តំតំវិសេសបច្ចយានិ នីហរិត្វា ទស្សេតុំ “**ឯវំ**”ន្តិ វុត្តំ។ **សុស្សូសាយា**តិ សោតុកាមតាយ។ សា អត្ថតោ ឧបសង្កមនាទិ។ **បញ្ញាធិគមូបាយ**ន្តិ បរិយត្តិធម្មមាហ។ តេនាហ “**សុណាតី**”តិ។ **គហិតំ ន បមុស្សតិ**, សតិអវិប្បវាសលក្ខណោ ហិ អប្បមាទោតិ។ ន កេវលំ យាថាវតោ គហណកោសល្លមេវ វិចក្ខណតា, អថ ខោ យាថាវតោ បញ្ញាសម្បវេធនញ្ចាតិ អាហ “**វិត្ថារិកំ ករោតី**”តិ។ ឥទានិ បញ្ញាបដិលាភហេតុំ មគ្គកំ បាបេត្វា ទស្សេតុំ “**សុស្សូសាយ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អត្ថមុបបរិក្ខតី**តិ សុតកតានំ ធម្មានំ បាឡិអត្ថុបបរិក្ខាបុព្ពកំ រូបារូបវិភាគំ បរមត្ថំ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច ឧបបរិក្ខតិ វីមំសតិ។ **អនុបុព្ពេនា**តិ ឯវំ ញាតបរិញ្ញំ បត្វា តីរណបរិញ្ញាយ តតោ អនុក្កមេន តីរណបរិញ្ញំ បហានបរិញ្ញញ្ច មគ្គកំ បាបេន្តោ មគ្គប្បដិបាដិយា បរមត្ថសច្ចភូតំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។

ឥមានិ សទ្ធាទីនិ ចត្តារិ ការណានិ មគ្គកំ បាបេត្វា ទស្សេន្តោ អាហ “**ទេសកាលាទីនិ អហាបេត្វា**”តិ។ យស្មឹ ទេសេ យស្មឹ កាលេ យេ ច សហាយកេ និស្សាយ យំ កិច្ចំ តីរេតព្ពំ, តានិ ទេសកាលាទីនិ អនតិក្កមិត្វា អត្តនោ អភិវុឌ្ឍិ ឥច្ឆន្តេន “អយំ នាម ទេសោ, យត្ថាហំ ឯតរហិ វសាមិ, អយំ កាលោ, ឥមេ មិត្តា, ឥមេ អមិត្តា, ឥមេ អាយវយា, អហញ្ច ឯទិសោ ជាតិ-កុល-បទេស-ពលភោគ-បរិវារាទីហិ, តំ កិច្ចំ ឥទានិ អារទ្ធព្ពំ, ឥទានិ នារទ្ធព្ព”ន្តិ សព្ពំ ឧបបរិក្ខិត្វា បដិបជ្ជិតព្ពំ។ ឯវំ បដិបជ្ជន្តោ ហិ លោកិយស្ស ធនស្ស បដិរូបាធិគមូបាយំ ករោតិ នាម។ លោកុត្តរស្ស បន សីលវិសោធនាទិវសេន វេទិតព្ពំ។ វហិតព្ពភារវេន ធុរោ វិយាតិ ធុរោ, ភារោ។ ឥធ បន ធុរសម្បគ្គហោ ឧត្តរបទលោបេន ធុរោ, វីរិយំ។ សោ សាតិសយោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ធុរវា**។ “ឧដ្ឋាតា”តិ បទេន កាយិកវីរិយស្ស វក្ខមានត្តា “**ចេតសិកវីរិយវសេនា**”តិ វិសេសិតំ។ **អនិក្ខិត្តធុរោ** ធោរយ្ហភាវតោ។ **តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតី**តិ តិណំ វិយ បរិភវន្តោ អតិភុយ្យ វត្តតីតិ អត្ថោ។ **អាទិនា នយេនា**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន –

> “ករំ បុរិសកិច្ចានិ, សោ សុខា ន វិហាយតិ; (ទី. និ. ៣.២៥៣);
> “ន ទិវា សោប្បសីលេន, រត្តិមុដ្ឋានទេស្សិនា;
> និច្ចំ មត្តេន សោណ្ឌេន, សក្កា អាវសិតុំ ឃរ”ន្តិ ច។ (ទី. និ. ៣.២៥៣); –

ឯវមាទីនំ សង្គហោ។ **អសិថិលបរក្កមោ** អនលសភាវតោ។ **ឯកមូសិកាយា**តិ ឯកាយ មតមូសិកាយ។ **នចិរស្សេវា**តិ ចតុមាសព្ភន្តរេយេវ។ **ចតុសតសហស្សសង្ខំ ចូឡន្តេវាសី វិយា**តិ កាកណិកឌ្ឍកហាបណ-សោឡស-កហាបណ-ចតុវីសតិ-កហាបណ-សតកហាបណក្កមេន ទ្វេ សតសហស្សានិ, ចូឡកមហាសេដ្ឋិនោ ធីតុលាភវសេន ទ្វេ សតសហស្សានីតិ ឯវំ ចតុសតសហស្សសង្ខំ ធនំ ឯកមូលេន យថា ចូឡន្តេវាសី វិន្ទិ, ឯវំ អញ្ញោបិ បតិរូបការី ធុរវា ឧដ្ឋាតា វិន្ទតេ ធនំ។ អយញ្ច អត្ថោ ចូឡកសេដ្ឋិជាតកេន ទីបេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
> សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គឹវ សន្ធម”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៤);

វត្ថុំ កត្វាតិ អធិដ្ឋានវត្ថុំ កត្វា។ “សច្ចវាទី ភូតវាទី”តិ កិត្តិ បប្បោតីតិ យោជនា។ **ឥច្ឆិតបត្ថិត**ន្តិ យេហិ មិត្តំ ឥច្ឆតិ, តេហិ ឥតរំ បត្ថិតំ។ **មិត្តានិ គន្ថតី**តិ មិត្តភាវំ ឃដេតិ។ ទានស្ស បិយភាវករណតោ “**ទទំ បិយោ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ យំ ទានំ ឯកន្តតោ មិត្តភាវាវហំ, តំ ទស្សេន្តោ “**ទុទ្ទទំ វា ទទំ តំ គន្ថតី**”តិ អាហ។ **ទទ**ន្តិ ច លក្ខណវចនមេតន្តិ អាហ “**ទានមុខេន វា**”តិអាទិ។

អាឡវកស្ស អជ្ឈាសយានុរូបំ **គហដ្ឋវសេន វិស្សជ្ជេន្តោ**។ សទ្ធា ឯតស្ស អត្ថីតិ សទ្ធោ, តស្ស **សទ្ធស្ស។ ឃរមេសិនោ**តិ ឃរាវាសសង្ខាតំ ឃរំ ឯសន្តស្ស។ ឃរាវាសសន្និស្សិតត្តា "ឃរ"ន្តិ កាមគុណា វុច្ចន្តីតិ អាហ **"បញ្ច កាមគុណេ"**តិ។ "ឯតេ ចតុរោ ធម្មា"តិអាទិនា គហិតា អនន្តរគាថាយ វុត្តធម្មា ឯវាតិ ទស្សេន្តោ **"វុត្តប្បការំ សច្ច"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ "ឥមេ កុសលា, ឥមេ អកុសលា"តិអាទិនា តេ អត្ថេ យាថាវតោ ធារណតោ ឧបធារណតោ **ធម្មោ**។ សញ្ញា ចិត្តចេតសិកានំ ធារណំ, អវិច្ឆេទតោ សន្ធារណតោ កុសលសន្តានំ ធារេតីតិ **ធិតិ,** វីរិយំ។ ចជតិ ឯតេនាតិ **ចាគោ,** ទានំ។ បច្ចយវេកល្លតោ ផលុប្បាទនសមត្ថតាវសេន **សន្តិ**។

អញ្ញេបីតិ ឥតោ យថាវុត្តធម្មសមុទាយតោ អញ្ញេបិ ធម្មា យទិ សន្តិ, តេ ធម្មេ បុច្ឆស្សូតិ។ កិលេសេ, កាយវាចាទិកេ វា ទមេតីតិ **ទមោ** , បញ្ញា។ ឧដ្ឋហតិ ឧស្សហតិ ឯតេនាតិ **ឧដ្ឋានំ,** វីរិយំ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សា បុច្ឆាយ។ **សទ្ទិ**ន្តិ សង្ខេបតោ ភាវត្ថបទានំ ពន្ធនេន សហ។ **ឯកមេកំ បទ**ន្តិ បញ្ញាទិកមេកេកំ បទំ។ "បញ្ញា ឥមស្មឹ ឋានេ បញ្ញាតិ ធម្មោតិ ច អាគតា"តិអាទិនា បញ្ញាទិអត្ថស្ស ឧទ្ធរណំ **អត្ថុទ្ធារោ**។ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស "បញ្ញា បជាននា"តិអាទិនា (ធ. ស. ១៦) វេវចនបទានំ ឧទ្ធរណំ **បទុទ្ធារោ**។ បជានាតីតិ បញ្ញា, ធារេតីតិ ធម្មោ, ទមេតីតិ ទមោតិ ឯវំ បទស្ស កថនំ **បទវណ្ណនា**។

អង្គាតិ វា ឯតរហិ។ **យថាវុត្តេន បការេនា**តិ "សទ្ទហានោ អរហត"ន្តិអាទិនា វុត្តប្បការេន។ សច្ចសម្បដិវេធាវគាហណំ វា យថាវុត្តេន បការេន ទិដ្ឋសច្ចតាយ ឥធលោកបរលោកត្ថំ យាថាវតោ ជានន្តោ។ ឯវញ្ចយក្ខោ សត្ថុ ទេសនានុភាវសិទ្ធំ បញ្ហំ បុច្ឆនេន អត្តនោ បដិលាភសម្បត្តឹ វិភាវេន្តោ "កថំសុ លភតេ បញ្ញ"ន្តិអាទិមាហាតិ អាចរិយា។ **សម្បរាយិកោ**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ, តេន "ទិដ្ឋធម្មិកោ ចា"តិ អយមត្ថោ វុត្តោ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ **"យោ អត្ថោ...បេ.... ទស្សេតី"**តិ អាហ។ អរិយតិ ផលំ ឯតស្មាតិ **អត្ថោ,** ការណំ។ **វិចក្ខណោ** សបយោជនតាយ។

តស្ស ញាណស្សាតិ តស្ស អត្ថស្ស អាវិភាវនស្ស ញាណស្ស។ គុណវិសេសេហិ ច សទិសស្សបិ អញ្ញស្ស អភាវតោ **អគ្គទក្ខិណេយ្យោ ពុទ្ធោ** ភគវា។ តេនាហ –

> "នយិមស្មឹ លោកេ បរស្មឹ វា បន,
> ពុទ្ធេន សេដ្ឋោវ សមោវ វិជ្ជតិ;
> អាហុនេយ្យានំ បរមាហុតឹ គតោ,
> បុញ្ញត្ថិកានំ វិបុលផលេសិន"ន្តិ។ (វិ. វ. ១០៤៧);

សហិតបដិបត្តិន្តិ បញ្ញាសង្គាហិកំ អត្តនោ បដិបត្តិំ។ សុន្ទរា ពោធិ សុពោធិ, ពុទ្ធស្ស សុពោធិ ពុទ្ធសុពោធិ, សា ឯវ **ពុទ្ធសុពោធិតា**។ ធម្មស្សវនត្ថំ សន្និបតិតទេវតាហិ **សង្ឃុដ្ឋសាធុការសទ្ទុដ្ឋានញ្ច**។

សតបុញ្ញលក្ខណន្តិ សតសហស្សកប្បេ បុញ្ញសម្ភារស្ស កតត្តា តេសំ បុញ្ញានំ វសេន សតបុញ្ញលក្ខណំ អនេកបុញ្ញនិព្ពត្តលក្ខណំ។ អភិនន្ទិយតាយ សព្ពេហិ អង្គេហិ សមុបេតំ សមន្នាគតំ។ កតបុញ្ញភាវំ ព្យញ្ជេន្តីតិ ព្យញ្ជនានិ , អង្គបច្ចង្គានិ។ តេសំ បរិបុណ្ណត្តា **បរិបុណ្ណព្យញ្ជនំ។ តំ យក្ខោ...បេ.... បូរេសី**តិ គាថាបូរណត្ថមេវ ហិ ភគវា តថារូបានិ អកាសិ។ **អព្យាធិតា**តិ អរោគា។ "អព្យថិតា"តិ កេចិ បឋន្តិ, សយសន្តាសរហិតាតិ អត្ថោ។

"ហត្ថយោ"តិ វត្តព្ពេ **"ហត្ថកោ"**តិ វុត្តំ។ **អាឡវិនគរ**ន្តិ អាឡវិនគរវាសិនោ វទតិ។ ភវតិ ហិ តគ្រដ្ឋតាយ តំ-សទ្ទោ យថា "គាមោ អាគតោ, មញ្ចា ឧក្កុដ្ឋឹ ករោន្តី"តិ។ **ឯកកោលាហលេន** វត្តមានេន។

សម្បិណ្ឌិត្វាតិ សន្និបតិត្វា។ កាមំ សម្ភារោ តេន កតោតិ នត្ថិ, យុទ្ធត្ថំ បន ពហុសោ ឧស្សាហស្ស កតត្តា **"យុទ្ធមាទឹ កត្វា"**តិ វុត្តំ។ **តមេវ អាឡវកសុត្តំ កថេសិ** តស្សា **ឯវ** ទេសនាយ សន្និបតិតបរិសាយ សប្បាយត្តា។ តេនាហ **"កថាបរិ...បេ.... អហោសី"**តិ។ **ចតូហិ វត្ថូហី**តិ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ។ **បរិស**ន្តិ អត្តនោ បរិសំ។ **"ឥតរញ្ចា"**តិបិ វទន្តិ។

អាឡវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

យក្ខសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១១. សក្កសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. សុវីរសុត្តវណ្ណនា

២៤៧. ***អភិយំសូ***តិ យុទ្ធសជ្ជាភិមុខា ហុត្វា គច្ឆឹសុ។ ***តត្រា***តិ តស្មិំ អសុរានំ អភិយានេ ***អយំ*** ទានិ វុច្ចមានា អនុបុព្ពិកថា។ ***តេត្តឹស បុរិសេ គហេត្វា***តិ តេត្តឹស បុរិសេ បុញ្ញកិរិយាយ សហាយភូតេ គហេត្វា។ “យាវជីវំ មាតាបិតុភរោ អស្ស”ន្តិអាទិនា សមាទិន្នានិ ***សត្ត វតបទានិ បូរេត្វា។ អធិគណ្ហន្តំ*** អភិភវន្តំ។ ***បុត្តហតាយា***តិ ហតបុត្តាយ។ សា សុរា ន ហោតិ, ន សុរំ បិវិម្ហាតិ អធិប្បាយោ។ ***តតោ បដ្ឋាយា***តិ “ន សុរា”តិ វុត្តកាលតោ បដ្ឋាយ។ “ន សុរន្តិ ន ទិព្ពន្តីតិ អសុរា”តិ កេចិ។ ***ហេដ្ឋិមតលេ*** អន្តោភូមិយំ អាយាមតោ ទសយោជនសហស្សំ។

ឧរគាទិសហចរិតានិ ឋានានិ ឧរគាទីនីតិ អាហ ***“ឧរគាទីសុ បញ្ចសុ ឋានេសូ”***តិ។ ***បឋមាលិន្ទេ***តិ បឋមេ បរិភណ្ឌេ។ បញ្ចយោជនសហស្សវិត្ថារបុថុពហលាហិ សិនេរុស្ស ចតូសុបិ បស្សេសុ ចត្តារោ បរិភណ្ឌា។ សិនេរុស្ស ហិ តស្មិំ តស្មិំ បស្សេ យុគន្ធរាទីសុ បញ្ចសតបរិត្តទីបបរិវារេ មហាទីបេ ច លភិតព្ពស្ស មហតោ អត្ថស្ស វសេន ***មហត្តា។ កុបិតាវិលចិត្តា***តិ កុបិតេន កោបេន អាកុលចិត្តា។ ***យុទ្ធេសី***តិ យុទ្ធេសិនោ។ ***សេសេសូ***តិ សេសេសុ បរិភណ្ឌេសុ។ ***សេសា***តិ សុបណ្ណាទយោ។

វម្មិកមក្ខិកាតិ សបក្ខិកឧបចិកា។ ***ឱសក្កិត្វា***តិ បិដ្ឋិភាគេន និវត្តិត្វា។

បមាទំ អាបាទេសីតិ សក្កស្ស អាណាយ បមាទំ អាបជ្ជិ។ ***សន្និយោជនំ*** វិត្ថារេន។ ***សុវណ្ណមហាវីថិ***ន្តិ សុវណ្ណមយភូមិជគតិវីថិំ។

អនុដ្ឋហន្តោតិ ឧដ្ឋានំ កាយិកវីរិយំ អករោន្តោ។ ***អវាយមន្តោតិ*** វាយាមំ ចេតសិកវីរិយំ អករោន្តោ។ ***កិញ្ចិ កិច្ច***ន្តិ កសិវាណិជ្ជាទិភេទំ អញ្ញតរំ កិច្ចំ កត្តព្ពកម្មំ។ ***វរ***ន្តិ បវរំ។ តេនាហ ***“ឧត្តម”***ន្តិ។ តញ្ច ខោ កសិតព្ពដ្ឋានំ អធិប្បេតន្តិ អាហ ***“ឱកាស”***ន្តិ។ ***កម្មំ អកត្វា***តិ កិញ្ចិបិ ជីវិតហេតុភូតំ កម្មំ អកត្វា។ ***ជីវិតដ្ឋានំ នាមា***តិ តស្ស ជីវិតស្ស ហេតុ នាម។ ***និព្ពានស្ស មគ្គោ***តិ និព្ពានស្ស អធិគមុបាយភូតោ មគ្គោ។

សុវីរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សុសីមសុត្តវណ្ណនា

២៤៨. ***អន្តរេ***តិ អព្ភន្តរេ។ ***ឯវំនាមក***ន្តិ “សុសីមោ”តិ ឯវំនាមកំ។ ***ឯកំ បុត្តមេវ*** អញ្ញតរំ អត្តនោ បុត្តមេវ។

សុសីមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ធជគ្គសុត្តវណ្ណនា

២៤៩. ***សមុបព្យូឡ្ហោ***តិ ឧភិន្នំ សហ ឯវ សមាគមោ, ភុសំ វា ព្យូឡ្ហោតិ អត្ថោ។ ភុសា បនស្ស ព្យូឡ្ហតា ទ្វិន្នំ សេនានំ សមាគន្ត្វា សម្បិណ្ឌិតភាវេនាតិ អាហ ***“សម្បិណ្ឌិតោ រាសិភូតោ”***តិ។ ***បច្ឆិមន្តោ***តិ រថបញ្ជរស្ស បរន្តោ បច្ឆិមន្តោ បច្ឆិមកោដ្ឋាសោ។ ***រថសន្ធិតោ***តិ រថបញ្ជរស្ស កុព្ពរេន សទ្ធិំ សម្ពន្ធនដ្ឋានតោ។ ***តទេវ បមាណ***ន្តិ តទេវ “ទិយឌ្ឍយោជនសតាយាមោ”តិ វុត្តប្បមាណមេវ។ ***ទិគុណំ កត្វា***តិ “បច្ឆិមន្តោ សតយោជនោ”តិអាទិនា ទិគុណំ កត្វា។ ចន្ទមណ្ឌលសូរិយមណ្ឌលកិង្កិណិកជាលាទិភេទស្ស ***សេសាលង្ការស្ស។ បស្សន្តានំ*** ទេវានំ។ ***រាជានោ***តិ អម្ហាកំ រាជា ទេវសេដ្ឋោ។ ***ទុតិយំ អាសនំ លភតី***តិ សក្កេ និសិន្នេ តស្ស អនន្តរំ ទុតិយំ អាសនំ លភតិ។ តស្មា ទេវសេដ្ឋតាយ សក្កោ វិយ គារវដ្ឋានិយោ, យតោ សក្កោ “តស្ស ធជគ្គំ ឧល្លោកេយ្យាថា”តិ អាហ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ***អសុរេហិ បរាជិតោ***តិ អសុរេហិ បរាជយំ អាបាទិតោ។ ***រជធជំ ទិស្វា***តិ បរសេនាយ ឧបគច្ឆន្តិយា ឧដ្ឋិតរជមត្តម្បិ ទិស្វា បិតោបិ តំ រជធជំ ទិស្វា ភីរុភាវេន ***បលាយនធម្មោ***។

យស្ស ធជគ្គបរិត្តស្ស។ ***អានុភាវោ វត្តតិ*** អសម្មុខីភូតាហិបិ ទេវតាហិ សិរសា សម្បដិច្ឆិតព្ពតោ។ ***ចោរភយាទីហី***តិ ***អាទិ***-សទ្ទេន រោគភយាទីនញ្ចេវ វដ្ដទុក្ខស្ស ច សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ វិធិនា ភាវិតេ បរិត្តស្ស អត្ថេ

ឧបចារជ្ឈានាទីនម្បិ ឥជ្ឈនតោ។

ទីឃវាបីនាមកេ គាមេ ចេតិយំ **ទីឃវាបិចេតិយំ។ មុទ្ធវេទិកា** នាម ហម្មិយំ បរិក្ខិបិត្វា កតវេទិកា។ ពុទ្ធគតំ សតី ឧបដ្ឋបេត្វា បរិត្តរក្ខគុត្តី អាហ។ បរិត្តស្ស អានុភាវេន **ទ្វេ ឥដ្ឋកា...បេ.... អដ្ឋំសុ**។ តថា ហិ **តស្មី និស្សេណិយំ ឋិតេ...បេ.... អដ្ឋំសូ**តិ។

ធជគ្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វេបចិត្តិសុត្តវណ្ណនា

២៥០. “មហានុភាវតាយ អសុរានំ ចិត្តវេបនេន វេបចិត្តី”តិ វទន្តិ។ ឥសីហិ បន អភយំ យាចិតេ “ភយមេវ ទទាមី”តិ វត្វា តេហិ “អក្ខយំ ហោតុ តេ ភយ”ន្តិ អភិសបវសេន វុត្តកាលតោ បដ្ឋាយ វេបនចិត្តតាយ “**វេបចិត្តី**”តិ វុច្ចតិ, យំ លោកិយា “បុលោមោ”តិ ច វទន្តិ។ និបាតបទានិបិ កានិចិ អត្ថវិសេសជោតកានិ ហោន្តីតិ អាហ “**និបាតមត្ត**”ន្តិ ហេតុអត្ថាទីនមេត្ថ អសម្ភវតោ។ **តន្តិ** សក្កំ ទេវានមិន្ទំ។ **កណ្ឋេ បញ្ចមេហី**តិ កណ្ឋពន្ធនបញ្ចមេហិ, វិភត្តិអលោបេន និទ្ទេសោ។ **ចិត្តេនេវា**តិ “ឥមំ ពន្ធាមិ, អយំ ពជ្ឈតូ”តិ ឧប្បន្នចិត្តេនេវ។ **ពជ្ឈតិ** ពទ្ធោ ហោតិ, អយំ ទេវានុភាវោ។ **មុច្ចតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ទសហី**តិ “ចោរោសី”តិអាទិនា ឥធ វុត្តេហិ ទសហិ។ តេនាហ “**ឥមេហី**”តិ។ និព្ពត្តិត្វា ចិរកាលតំ ឧបាទាយ ខុំសនវសេន វទតិ “**ជរសក្កា**”តិ។ **ន តំ** អក្កោសំ **មនសិ ករោតិ** ទីឃរត្តំ ខន្តិសោរច្ចេសុ និរុឡ្ហអជ្ឈាសយត្តា។ **មហាបដិគ្គហណ**ន្តិ មហន្តំ ឧបសមព្យញ្ជនំ។ **អស្សា**តិ វេបចិត្តស្ស។

បដិសំយុជេតិ បដិសត្តុ ហុត្វា សំយុទ្ធំ ករេយ្យ។ តេនាហ “**បដិប្ផរេយ្យា**”តិ។ **ឧបសមំ...បេ.... មញ្ញេ** ឧបសមេនេវ បច្ចត្ថិកស្ស នាយកភូតស្ស កោធស្ស បដិសេធនតោ។ តាទិសេ ហិ កោធោ បដិកិរិយំ អលភន្តោ អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ វូបសម្មតិ។ **យទា**-សទ្ទោ ហេតុអត្ថោ, ន កាលត្ថោតិ អាហ “**យស្មា តំ មញ្ញតី**”តិ។ **តាវ ទេវ ទ្វេ គាវោ យុជ្ឈន្តេ**តិ តស្មិំយេវ ខណេ ទ្វីសុ គោណេសុ យុជ្ឈន្តេសុ។

ខន្តិតោ ឧត្តរិតរោ អញ្ញោ អត្ថោ ន វិជ្ជតិ អនន្តរេវ អស្ស វិរោធំ អនត្ថំ បដិពាហិត្វា ទិដ្ឋធម្មិកស្ស ចេវ សម្បរាយិកស្ស ច សំវិធានតោ។ **តំ ខន្តី បរមំ អាហុ** សេដ្ឋពលំ វិរោធបច្ចយំ អភិភុយ្យ បវត្តនតោ។ ពាលយោគតោ ពាលោ, តស្ស ពលំ **ពាលពលំ,** អញ្ញាណន្តិ អាហ “**ពាលពលំ នាម អញ្ញាណពល**”ន្តិ។ **តំ យស្ស ពល**ន្តិ តំ អញ្ញាណពលំ យស្ស បុគ្គលស្ស ពលំ, **អពលមេវ តំ** បញ្ញាពលេន វិទ្ធំសេតព្ពតោ។ **បដិវត្តា ន វិជ្ជតី**តិ ធម្មដ្ឋំ បដិប្ផរិត្វា អភិភវិត្វា បវត្តា នត្ថិ។ បដិវចនមត្តំ បន កោចិ វទេយ្យាបិ, តំ អការណន្តិ ទស្សេន្តោ “**បដិប្ផរិត្វា វា**”តិអាទិមាហ។ **ពាលពល**ន្តិ “បដិប្ផរិត្វា”តិ វចនស្ស ការណវចនំ។ **តស្សេវ បុគ្គលស្ស** បដិកុជ្ឈនកស្ស។ នានត្ថាវិតក្កនតោ **ឧភិន្នំ អត្ថំ។ តិកិច្ឆន្ត**ន្តិ អនត្ថបដិពាហនមុខេន បណ្ឌិតកិច្ចករណេន បដិសេធេន្តំ។ “ពាលោ អយ”ន្តិ ឯវំ បញ្ញបេតុំ ហេតុផលានំ អនវពោធតោ **ចតុសច្ចធម្មេ អឆេកា**តិ។

វេបចិត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សុភាសិតជយសុត្តវណ្ណនា

២៥១. “**ឆេកតាយា**”តិ វត្វា តស្ស វត្តុំ ឆេកភាវំ ទស្សេតុំ “**ឯវំ កិរស្សា**”តិអាទិមាហ។ **គាហ**ន្តិ លទ្ធឹ។ **មោចេត្វា**តិ យស្ស បុន “ចោរោ”តិ ឧត្តរិ វត្តុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វិមោចេត្វាតិ បឋមំ វត្តុំ ន សក្កា។ **គរូ**តិ ភារិយំ, ទុក្ករន្តិ អត្ថោ។ **បច្ឆា**តិ “បរស្សា”តិ វុត្តោ សោ កិញ្ចិ បឋមំ វទន្តោ អត្តនោ អធិប្បាយំ បវេទេតិ នាម, តំ យថាសត្តិ វិទិតមនោ តស្ស ឧត្តរិ វត្តុំ សក្កោតិ។ តេនាហ “**បរស្ស វចនំ អនុគន្ត្វា បន បច្ឆា សុខំ វត្តុ**”ន្តិ។ អបិ ច អសុរិន្ទេន “ហោតុ, ទេវានមិន្ទ, សុភាសិតេន ជយោ”តិ បឋមំ វុត្តំ, វិសេសោ ច បុព្ពំ ឧបនេន្តំ អនុវត្តតិ។ វចសិ កុសលោ សក្កោ ទេវរាជា តំ វិសេសំ តេនេវ បុព្ពំ ឧបនយាបេន្តោ ឧបលាបនវសេន “តុម្ហេ ខ្វេត្ថា”តិអាទិមាហ។ **បុព្ពទេវា**តិ សក្កបមុខាយ ទេវបរិសាយ លោកេ បុព្ពេវ ឧប្បន្នត្តា “បុព្ពទេវា”តិ បសំសវចនំ។ វេបចិត្តី សន្ធាយ “តុម្ហេ”តិ “បុព្ពទេវា”តិ ច វុត្តត្តា “**តុម្ហាកំ តាវ បវេណិអាគតំ ភណថា**”តិ វុត្តំ។ គារវដ្ឋានិយត្តា វេបចិត្តិនោ ពហុវចនបយោគោ។ ទណ្ឌេន អវចារោ អវចរណំ ទណ្ឌាវចរោ, នត្ថិ ឯត្ថ វុត្តោ ទណ្ឌាវចរោតិ **អទណ្ឌាវចរា,** សក្កេន វុត្តា គាថាយោ។

សុភាសិតជយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កុលាវកសុត្តវណ្ណនា

២៥២. រថសទ្ទោតិ រថាលង្ការភូតានំ កិង្កិណិកជាលាទីនំ សទ្ទោ។ តថា **ធជសទ្ទោ។ អាជានីយសទ្ទោ**តិ អាជានីយានំ ហសិតសទ្ទោ ច។ **ករុណាសមាវជ្ជិតហទយោ**តិ បាណានំ អនុបរោធេន បណាមិតចិត្តោ។ **ឦសាមុខេនា**តិ រថកប្បរមុខេន។ **បុញ្ញបច្ចយនិព្ពត្តោ**តិ ឧឡារំ សុវិបុលំ បុញ្ញំ បច្ចយំ កត្វា និព្ពត្តោ។ **ន សជ្ជតិ** កត្ថចិ អប្បដិឃដ្ដនេន គច្ឆន្តោ។ **សិម្ពលិវនេនា**តិ សិម្ពលិវនមជ្ឈេន ។ **វិភគ្គំ និម្មថិត**ន្តិ ឥតោ ចិតោ វិភគ្គញ្ចេវ និរវសេសតោ មថិតញ្ច ហោតិ។

កុលាវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នទុព្ភិយសុត្តវណ្ណនា

២៥៣. សុបច្ចត្ថិកោតិ សុដ្ឋុ អតិវិយ បច្ចត្ថិកោ បដិសត្តុ។ **គហិតោសី**តិ ទេវបាសេន ពន្ធិត្វា គហិតោ អសិ។ **ពាឡ្ហាវ អហោសិ** សក្កស្ស បុញ្ញានុភាវេន។ ចេតិយរាជា កិរ ឥមស្មឹ កប្បេ តតោ បុព្ពេ កេនចិ អវុត្តបុព្ពំ ខរមុសាវាទំ អភាសិ, តាវទេវ វិវជ្ជិត្វា មហាបថវិយា វិវរេ ទិន្នេ និបតិត្វា អវីចិអគ្គិជាលានមិន្ធនមហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“ចេតិយរញ្ញោ បាបំ សន្ធាយា”**តិ។ **មហាបាបានី**តិ មហន្តានិ គរុតរានិ បាបានិ។ តថា ហិ វេបចិត្តិនោ សបថករណេ និទស្សនភាវេន ឯតានិ អដ្ឋកថាយំ អាគតានីតិ។

នទុព្ភិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វេរោចនអសុរិន្ទសុត្តវណ្ណនា

២៥៤. ទ្វារបាលរូបកានិ វិយាតិ ទ្វារបាលាការេន កតបដិមាយោ វិយ។ **វាយមេថេវ**, ន អន្តរា សំកោចំ អាបជ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **និប្ផន្នសោភនេសូ**តិ និប្ផន្នភាវេន សុន្ទរេសុ។ សព្ពេ ហិ អនិប្ផន្នា អត្ថា ន សោភន្តិ។ **កិច្ចជាតា**តិ វិប្បកតភាវេន សញ្ជាតកិច្ចា។ **អកិច្ចជាតោ**តិ អសញ្ជាតកិច្ចោ កិច្ចរហិតោ នាម នត្ថិ គមនដ្ឋិតសយននិសជ្ជាទិវសេន ឧប្បជ្ជនកទុក្ខវិនោទនភាវតោ។ **សំយោគបរមាត្វេវ សម្ភោគា**តិ ឥមេសំ សត្តានំ សំភុញ្ជិតព្ពវត្ថូនិ នាម បកតិយា វិរោធសីលានិបិ អសំយោគេន វា អសុន្ទរានិបិ, តានិ អភិសង្ខរណបចនសំយោជនបរមានិ វេទិតព្ពានិ តថា សតិ សម្ភោគារហភាវូបគមនតោ។ តេនាហ **“បារិវាសិកឱទនាទីនី”**តិអាទិ។ ឧណ្ហាបេត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពយុត្តេ បរិភជ្ជិត្វាតិ អធិប្បាយោ។

វេរោចនអសុរិន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អរញ្ញាយតនឥសិសុត្តវណ្ណនា

២៥៥. ជាមាតិកា វុច្ចតិ ធីតុបតិ, សសុរោ ភរិយាយ បិតា, តស្មា ឥមេ អន្តរវត្តិនោ ទ្វេ ជនា សក្កវេបចិត្តិនោ សុជាយ វសេន **ជាមាតិកសសុរា។ “ចិរទិក្ខិតាន”**ន្តិ ទិក្ខិត្វា បព្ពជិត្វា ចិរកាលានំ វតសមាទានវសេន ឥតោ ពាហិរកានំ បព្ពជិតានន្តិ អាហ **“ចិរសមាទិន្នវតាន”**ន្តិ។ **ឥតោ បដិក្កមា**តិ ឥតោ យថាឋិតដ្ឋានតោ អបេហិ អបក្កម។ **ន បដិក្កូលសញ្ញិនោ** គុណេ គារវយោគតោ។ ទេវា ហិ យេភុយ្យេន “មយំ បុព្ពេ គុណវន្តេ បយិរុបាសិត្វា តេសំ ឱវាទេ ឋត្វា បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥធូបបន្នា”តិ គុណវន្តេសុ អាទរភាវំ ឧបដ្ឋបេន្តិ។

អរញ្ញាយតនឥសិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សមុទ្ទកសុត្តវណ្ណនា

២៥៦. ចក្កវាឡមហាសមុទ្ទបិដ្ឋិយន្តិ ចក្កវាឡបព្ពតបាទសមន្តា មហាសមុទ្ទតីរបិដ្ឋិយំ។ យថេវ សិនេរុសមីបេ មហាសមុទ្ទោ អនុបុព្ពនិន្នោ អនុបុព្ពបោណោ អនុបុព្ពបព្ភារោ, ឯវំ យេភុយ្យេន ចក្កវាឡបាទសមីបេបិ។ តេនាហ **“រជតបដ្ដវណ្ណេ វាលុកបុលិនេ”**តិ។ **វុត្តប្បការាសូ**តិ អនន្តរសុត្តេ វុត្តប្បការាសុ។ **អស្សមបទេនា**តិ អស្សមបទវេមជ្ឈេន។ **ឯវំ ចិន្តយឹសូ**តិ “យំ នូន មយ”ន្តិអាទិនា យថា បាឡិយំ អាគតំ, ឯវំ មន្តយឹសុ។

ឥច្ឆិតករោតិ យទិច្ឆិតករណំ។ **ទុដ្ឋាន**ន្តិ ទុរាសយានំ។ តេ បន ទុដ្ឋជ្ឈាសយា វិរុទ្ធា ហោន្តីតិ អាហ “**ទុដ្ឋានំ វិរុទ្ធាន**”ន្តិ។ **បវុត្ត**ន្តិ ពីជំ សន្ធាយ វបិតំ។ តេនាហ “**ខេត្តេ បតិដ្ឋាបិត**”ន្តិ។

សាយមាសភត្តន្តិ សាយំ អសិតព្ពភោជនំ។ យថាវារំ ភត្តិតមេតំ ទេវានំ វិយ សុខុមំ គរុវាសញ្ច ន ហោតីតិ “**ភត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ **គេលញ្ញជាត**ន្តិ សញ្ជាតគេលញ្ញំ។ **វេបតី**តិ កម្បតិ បវេធតិ។

សមុទ្ទកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. វតបទសុត្តវណ្ណនា

២៥៧. សមាទាតព្ពតោ **វតានិ,** អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករសភាវេន បព្ពជិតព្ពតោ **បទានិ,** តតោ ឯវ អសំកិណ្ណភាគាតិ កត្វា “**វតកោដ្ឋាសានី**”តិ វុត្តំ។ **សមត្តានី**តិ បុញ្ញវិសេសតាយ បុដ្ឋភវផលនិព្ពត្តនេន កិត្តិសញ្ញានេន ច សមំ អត្តានិ សមត្តានិ។ **បរិបុណ្ណានី**តិ អខណ្ឌាទិភាវេន សព្ពសោ បុណ្ណានិ។ **សមាទិន្នានី**តិ តត្ថ សក្កច្ចការិតាយ សម្មា អាទិន្នានិ។ **មាតុលានី**តិ បិតុភគិនី, ន យា កាចិ មាតុលស្ស ភរិយា កុលជេដ្ឋកានំ អធិប្បេតត្តា, ភរិយាបិ វា មាតុលសម្ពន្ធតោ គហេតព្ពា, តថា សតិ មហាបិតុភរិយាទីនម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។

អាទិ-សទ្ទេន ជេដ្ឋភគិនីនំ សង្គហោ។ **អបចិតិការកោ**តិ តេសំ បច្ចុដ្ឋានករោ។ យោ កោចិ ទទន្តោបិ សាបេក្ខោ ទេតិ, សោ មុត្តចាគោ ន ហោតិ, អយំ បន ន ឯវន្តិ “**មុត្តចាគោ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ **វិស្សដ្ឋចាគោ**តិ និរបេក្ខបរិច្ចាគោតិ អត្ថោ។ យថា បាណាតិបាតពហុលោ “លោហិតបាណី”តិ វុច្ចតិ, តថា ទានពហុលោ “បយតបាណី”តិ វុត្តោតិ អាហ “**ទេយ្យធម្មទានត្ថាយ សទា ធោតហត្ថោ**”តិ។ **វោស្សគ្គរតោ**តិ ទេយ្យធម្មស្ស បរិច្ចជនេ អភិរតោ។ **បរេហិ យាចិតព្ពារហោ**តិ បរេហិ យាចិតុំ យុត្តោ ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស តាវទេវ វិស្សជ្ជនតោ។ **ទានេនេវ យុត្តោ**តិ សព្ពកាលំ ទានេនេវ យុត្តោ អភិណ្ហំ បវត្តមហាទានត្តា។ **ទានេ ច សំវិភាគេ ចា**តិ បរស្ស សម្បុណ្ណំ កត្វា បរិច្ចជនសង្ខាតេ ទានេ ច អត្តនា បរិភុញ្ជិតព្ពតោ សំវិភជនសង្ខាតេ សំវិភាគេ ច **រតោ** អភិរតោ។

វតបទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សក្កនាមសុត្តវណ្ណនា

២៥៨. **មនុស្សភូតោ**តិ មនុស្សេសុ ភូតោ, មនុស្សត្តំ វា បត្តោ។ **អាវសថ**ន្តិ និវាសដ្ឋានំ ការេត្វា អទាសិ, តស្មា វាសំ អទាសីតិ **វាសវោ**។ អត្ថ-សទ្ទោ ឥធ ការណបរិយាយោតិ អាហ “**សហស្សម្បិ ការណាន**”ន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ ហេដ្ឋា វិភាវិតោវ។ **វិនិច្ឆិនតិ,** តស្មា សហស្សំ បញ្ញាអក្ខីនិ ឯតស្សាតិ **សហស្សក្ខោ**។ មឃំ វុច្ចតិ ធនំ, តំ បន សទ្ធាសង្ខាតំ មឃំ អស្ស អត្ថីតិ **មឃវា**។ បុរេ ទានំ ទទាតីតិ **បុរិន្ទទោ** អនុនាសិកលោបំ អកត្វា។ បុញ្ញានិ កាតុំ សក្កោតីតិ **សក្កោ**។

សក្កនាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាលិសុត្តវណ្ណនា

២៥៩. **សោ**តិ សក្កោ ទេវរាជា។ ពហុវចនេ វត្តព្ពេ ឯកវចនំ វុត្តំ។ វុច្ចតីតិ វចនំ, អត្ថោ។ តស្មា **ពហុវចនេ**តិ ពហុម្ហិ អត្ថេតិ អត្ថោ ។ យថា បដិបជ្ជន្តោ អនុក្កមេន តេ ធម្មេ សមាទិយិត្វា សក្កោ សក្កត្តំ អជ្ឈគា, តំ បដិបត្តិំ ទស្សេតុំ “**សក្កោ កិរា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អនន្តរ**េតិ សក្កភាវស្ស អតីតានន្តរេ អត្តភាវេ។ **តំ សព្ព**ន្តិ សក្កស្ស មឃមាណវកាលេ សម្មាបដិបត្តិំ, តាយ សក្កភាវូបគមនញ្ចាតិ តំ សព្ពំ។ **វុត្តោ,** តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

មហាលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទលិទ្ទសុត្តវណ្ណនា

២៦០. មនុស្សទលិទ្ទោតិ មនុស្សេសុ ទុគ្គតោ។ **មនុស្សការុញ្ញត**ន្តិ មនុស្សេសុ បរមនិហីនតំ។ **មនុស្សកបណោ**តិ មនុស្សេសុ វា បរមនិហីនោ។ **តស្មឹ ឋានេ**តិ តស្ស ទេវបុត្តស្ស តស្មឹ ឧប្បជ្ជនដ្ឋានេ។ **លាមកតោ ចិន្តេន្តី**តិ តស្ស បុរិមវត្ថុំ និស្សាយ ហីនតោ ចិន្តេន្តិ។ **កថេន្តី**តិ តមេវ បរេសំ កថេន្តិ។ **វិត្ថារេន្តី**តិ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារិកំ ករោន្តិ។ សព្ពទា បរិច្ឆិន្ន បរិវារសម្បន្នោ ហុត្វា អឌ្ឍដ្ឋរតនេ ហត្ថិក្ខន្ធេ មហច្ចរាជានុភាវេន និសិន្នត្តា **ជនកាយេន សមុល្លោកិយមានោ។ អវលម្ពន្តី**តិ ឱលម្ពន្តិ។ **វន្ទមត្តំ វា នាហោសិ,** អញ្ញទត្ថុ បច្ចេកពុទ្ធតោ អត្តនោ សមានាទរកិរិយំ បច្ចាសីសតិ។ តេន វុត្តំ “**សោ**”តិអាទិ។ **ក្វាយ**ន្តិ កោ អយន្តិ ព្យាបន្នវសេន វទតិ។ កាឡរត្តេហិ សុត្តេហិ សិព្ពិតត្តា វណ្ណវិការំ ទិស្វា “**កុដ្ឋិចីវរានិ បារុតោ**”តិ អាហ។ **មហានិរយេ និព្ពត្តិត្វា** មហាទុក្ខំ បច្ចនុភោតិ។ តទនុរូបបាបកម្មស្ស វិបាកាវសេសេន លទ្ធោកាសេន **រាជគហេ...បេ.... បដិសន្ធឹ គណ្ហិ**។ កាមញ្ច ឯត្ថ បដិសន្ធិគ្គហណំ កុសលកម្មេនេវ, តស្ស បន អកុសលកម្មស្ស វិបាកិនោ ពលវភាវតោ វុត្តំ “**វិបាកាវសេសេនា**”តិ។ តេនាហ “**គហិតកាលតោ...បេ.... និក្ខន្តោ**”តិ។ ភិក្ខាយ ចរិតុំ សមត្ថកាលតោ បដ្ឋាយ រោគស្ស ពលវតាយ **មំសានិ...បេ.... បតន្តិ។ ញាណំ បេសេត្វា**តិ វិបស្សនាបដិបាដិយា ភាវនាញាណំ និព្ពានំ បដិបេសេត្វា បវត្តេត្វា។ ឥន្ទ្រិយានំ បរិបក្កត្តា សត្ថុ ទេសនាវិលាសេន **សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតោ។ ចុម្ពដ**ន្តិ បាទចុម្ពដំ។ កុដ្ឋិនោ ហិ សកលបាទតលំ មា រុជីតិ ចុម្ពដំ កត្វា តំ បាទតលេ ពន្ធិត្វា គច្ឆន្តិ, **មត្តិកបាតឹ ភិន្ទិត្វា វិយ** តថា និហីនមនុស្សត្តភាវតោ ចវិត្វា **សុវណ្ណបាតឹ បដិលភន្តោ វិយ** ទេវត្តភាវំ គណ្ហន្តោ ចុតិចិត្តតោ ទុតិយចិត្តវារេ អានានចិត្តក្ខណេ ទេវលោកេ និព្ពត្តោ។

មគ្គេនាគតាតិ មគ្គាធិគមនេន អាគតា ឧប្បន្នា។ **អរិយកន្តសីល**ន្តិ អរិយានំ កន្តំ មនាបំ មនោរមំ សីលធម្មំ។ អរិយានំ អធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខា វិយ អធិសីលសិក្ខាបិ សព្ពា អតិវិយ កន្តា ឯវាតិ អាហ “**កិញ្ចាបី**”តិអាទិ។ **ឥមស្មឹ បនត្ថេ**តិ ឥមស្មឹ សោតាបន្នស្ស ភវសង្ខាតេ អត្ថេ និទ្ធារេត្វា វុច្ចមានេ។ **បញ្ចសីល**ម្បិ យស្មា ទិដ្ឋិ វិយ ភវន្តរេបិ **អប្បហីនំ**។

ទលិទ្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. រាមណេយ្យកសុត្តវណ្ណនា

២៦១. អារមន្តិ ឯត្ថ សត្តាតិ **អារាមា,** មនោរមា ឧបវនាទយោ។ តេ ឯវ ចេតេន្តិ ឯត្ថ សន្ទាយ អត្តនោ បីតិសោមនស្សំ សន្ទហន្តីតិ **ចេតិយា**តិ ច វុច្ចន្តិ។ **មនុស្សរមណីយភាវស្សា**តិ មនុស្សានំ អារមណីយភាវស្ស។ តស្ស បន សីលាទិគុណវសេន អចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យានុភាវតាបិ ហោតីតិ ភគវា “**នាគ្ឃន្តិ សោឡសិ**”ន្តិ អវោច។ អចេតនាយ ភូមិយា រមណីយតា នាម គុណវិសិដ្ឋានំ អរិយានំ សេវនវសេន វេទិតព្ពាតិ វុត្តំ “**ឥទានិ...បេ.... គាមេ វាតិអាទិមាហា**”តិ។

រាមណេយ្យកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. យជមានសុត្តវណ្ណនា

២៦២. យជន្តានន្តិ ទក្ខិណេយ្យំ ឧទ្ទិស្ស ទេន្តានំ។ អដ្ឋុប្បត្តិកោ សុត្តនិក្ខេបោតិ ទស្សេត្វា អត្ថវណ្ណនំ កាតុំ “**តទា កិរ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អគ្គ**ន្តិ សេដ្ឋំ។ តេហិ តេហិ វា យថាលទ្ធសប្បិអាទយោ មា នស្សន្តុ, អគ្គភាវេន គហិតានិ សប្បិអាទីនិ កេវលំ អគ្គិម្ហិ ឈាបនេន, ទេវា មនុស្សា មិច្ឆាគាហេន មា នស្សន្តុ។ **តគ្គេនា**តិ តក្កមគ្គេន។ “កថេមា”តិ អម្ហេ មញ្ញថ, ឥទានិ បស្សថ, បច្ចក្ខតោ អយំ វោ...បេ.... អាគច្ឆតីតិ អាហាំសូតិ យោជនា។

ឧបធិវិបាកន្តិ ឧបធីសុ វា វិបច្ចតិ, ឧបធយោ វា វិបាកា ឯតស្សាតិ ឧបធិវិបាកំ។ **វិប្ផារវន្តំ ហោតិ** វិបុលបក្ខតាយ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស អទំសុ** “សម្មាសម្ពុទ្ធេន មហាព្រហ្មុនា ច ឯវំ ឱវាទោ ទិន្នោ”តិ។

យជមានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ពុទ្ធវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា

២៦៣. ឧដ្ឋហាតិ ឧដ្ឋានំ កាយិកវីរិយំ ករោហិ។ តេនាហ “**វិចរ, លោកេ**”តិ។ ចេតសិកវីរិយំ បន ភគវតោ មគ្គកំ បាបិតមេវ។ តេនាហ “**វិជិតសង្គាមា**”តិ។ **ទ្វាទសយោជនិកស្ស** ឧច្ចភាវេន។ វិត្ថារតោ បន អាយាមតោ ច អនេកយោជនសតសហស្សបរិមាណចក្កវាឡំ អតិព្យាបេត្វា ឋិតស្ស។ **បន្នភារា**តិ បាតិតភារា។ និក្ខេបិតព្ពតោ ភារាតិ អាហ “**ឱរោបិតខន្ធា**”តិអាទិ។ តេ ហិ តំសមង្គិនោ បុគ្គលស្ស សម្បាតនដ្ឋេន **ភារា** នាម។ វុត្តញ្ហេតំ “ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា”តិ (សំ. និ. ៣.២២)។ តទេកទេសា ច **កិលេសាភិសង្ខារា។ បន្នរសាយ បុណ្ណមាយ រត្តិន្តិ** យថា បន្នរសបុណ្ណមាយ រត្តិយំ បរិបុណ្ណកាលេ ឧបក្កិលេសវិមុត្តោ ចន្ទោ សោភតិ, ឯវំ តវ ចិត្តំ សព្ពសោ ឧបក្កិលេសវិមុត្តំ សោភតីតិ អធិប្បាយោ។

ពុទ្ធវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. គហដ្ឋវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា

២៦៤. បុថុទ្ទិសាតិ ពហុទិសា។ កា បន តាតិ អាហ “**ចតស្សោ ទិសា ចតស្សោ អនុទិសា ចា**”តិ។ អនុទិសាគហណេន ចេត្ថ ឧទ្ធំ អធោបិ គយ្ហតីតិ ច ទស្សេតិ។ **ភូមិវាសិនោ**តិ ភូមិបដិពទ្ធវុត្តិនោ។ ឯតេន រុក្ខបព្ពតនិវាសិនោបិ គហិតា ហោន្តិ។ **ចិររត្តសមាហិតចិត្តេ**តិ ឧបចារប្បនាឈានានិ ឧប្បាទេត្វា អបរិហីនជ្ឈានតាយ ចិរកាលំ សមាហិតចិត្តេ។ **អាបាណកោដិកន្តិ** ជីវិតបរិយន្តំ យាវជីវំ។ **ឯវមាទីតិ អាទិ-**សទ្ទេន អវសេសបុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ សង្គណ្ហាតិ។ និច្ចសីលវសេន **បញ្ចហិ**, និយមសីលវសេន **ទសហិ**។ **បិ-**សទ្ទេន តតោ កតិបយេហិ ឧបោសថសីលវសេន អដ្ឋហិបីតិ ទស្សេតិ។ **ធម្មិកេហី**តិ ធម្មតោ អនបេតេហិ។ **បមុខោ**តិ បមោក្ខោ។

គហដ្ឋវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សត្ថារវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា

២៦៥. ព្រហ្មជាណុកោតិ ទក្ខិណជាណុមណ្ឌលំ បឋវិយំ ឋបេត្វា វន្ទមានោ ព្រហ្មជាណុកោ នាម តថាភូតោ ហុត្វា។ យជិតព្ពតោ **យក្ខោ**, បូជនីយោ។ ឯវំ បូជាវិសេសយោគតោ សក្កោតិ អាហ “**សោ យក្ខោតិ សោ សក្កោ**”តិ។ សក្កស្ស នមក្ការភាជនភូតញ្ហិ បុច្ឆន្តោ មាតលិ “**កោ នាម សោ យក្ខោ**”តិ អាហ។ **គុណនេមិត្តកេហី**តិ គុណហេតុកេហិ អនន្តានិ ហិ ពុទ្ធានំ នាមានិ, តានិ ច ខោ សព្ពានិបិ គុណនេមិត្តកានេវ។ អនន្តគុណត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អសង្ខ្យេយ្យានិ នាមានិ, សគុណេន មហេសិនោ;
> គុណេន នាមមុទ្ធេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ”តិ។ –

តស្មា **អនោមនាមន្តិ** បរិបុណ្ណគុណនាមន្តិ អត្ថោ។ **សមតិក្កមេនា**តិ សម្មា សមុច្ឆិន្ទនវសេន អតិក្កមនេន។ កិលេសាទីនំ អបេតចយោតិ **អបចយោ**, សោ អារមិតព្ពដ្ឋេន អារាមោ ឯតេសន្តិ **អបចយារាមា**។ តេនាហ “**វដ្ដវិទ្ធំសនេ រតា**”តិ។

សត្ថារវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សង្ឃវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា

២៦៦. បូតិម្ហិ ទេហេ **មាតុ សរីរេ** សយនតោ, **អត្តនោ ឯវ វា** បូតិទេហំ **សរីរំ** តស្មិំ ឋិតតាយ **អវត្ថុវិត្វា សយនតោ បូតិទេហសយា**តិ យោជនា។ **កុណបម្ហេតេ**តិ ឯតេ មនុស្សា អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិក្កូលេ មាតុកុច្ឆិសង្ខាតេ កុណបស្មិំ ទស មាសេ និមុគ្គា។ តេសំ កិន្នាម ត្វំ បិហយសីតិ យោជនា។ **ឯតេសំ ឯតំ វិហយាមី**តិ ឯតេសំ ឥសីនំ ឯតំ សម្មាបដិបត្តិំ វិហយាមិ។ ឥទានិ តំ បដិបត្តិំ ទស្សេតុំ “**ន តេ សំ កោដ្ឋេ ឱបេន្តី**”តិ វុត្តំ។ **ធញ្ញំ កោដ្ឋេ ន បក្ខិបន្តិ** បក្ខិបិតព្ពស្ស ច អភាវតោ។ តេនាហ “**ន ហិ ឯតេសំ ធញ្ញ**”ន្តិ។ **បរេសំ និដ្ឋិតន្តិ** បរេសំ គហិតំ សន្តកំ តេសំ បាកាយ និដ្ឋិតំ។ **ភិក្ខាចារវត្តេនា**តិ បិណ្ឌាចរិយាយ។ **ឯសមានា** បរិយេសន្តា។ **ឯវំ បរិយិដ្ឋេន**។ យាបេន្តិ, ន ឯសន្តិ អនេសនំ។ **សុសមាទិន្នសុន្ទរវតា**តិ សុដ្ឋុ សមាទិន្នសោភនវតា។

ឯវំ សុភាសិតភាសិនោតិ គន្ថធុរវិបស្សនាធុរានំ វសេន គុណបរិមាណសុភាសិតស្សេវ ភាសនសីលា ។ អរិយេន តុណ្ហីភូតេន **តុណ្ហីភូតា**។ តតោ ឯវ មនស្ស សាតិសយំ **សមញ្ចរា**។ គហិតទណ្ឌេសុ បរា

មាសាទិបយុត្តេសុ ទណ្ឌាទានាទិហេតុ ឧប្បជ្ជនកកិលេសបរិឡាហាភាវតោ **និព្ពុតា**។ តេនាហ “**វិស្សដ្ឋទណ្ឌា**”តិ។ **សាទានេសូ**តិ សភវាទានេសុ។ **អនាទានា**តិ តព្ពិរហិតា។ តេនាហ “**ភវយោនី**”តិអាទិ។

សង្ឃវន្ទនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. ឆេត្វាសុត្តវណ្ណនា

២៦៧. វុត្តត្ថមេវ ហេដ្ឋា ទេវបុត្តសំយុត្តវណ្ណនាយំ។

ឆេត្វាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទុព្ពណ្ណិយសុត្តវណ្ណនា

២៦៨. ទុព្ពណ្ណោ ទុទ្ទសិកោ វិរូបវណ្ណោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ រស្សភាវេន អវរកោដិមកោ។ **សក្កេន គហិតនាមមេវេតំ**, ន បន សោ តថារូបោ កោចិ យក្ខោ។ តេនាហ “**ឯកោ រូបាវចរព្រហ្មា**”តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា សោ តថារូបោ ហុត្វា អាគតោតិ អាហ “**សក្កោ កិរា**”តិ។ កថំ បនេត្ថ ញាយតិ “សោ ឯកោ រូបាវចរព្រហ្មា, ន បនេសោ អវរុទ្ធកយក្ខោ”តិ យុត្តឹ ទស្សេន្តោ “**អវរុទ្ធកយក្ខា បនា**”តិអាទិមាហ។ **ទេវានំ** វចនំ **សុត្វា**។ **ផរុសេនា**តិ ផរុសសមាចារេន។ “កោ នាម មយ្ហំ អាសនេ សន្និសិន្នោ”តិ អក្ខន្តឹ អនុប្បាទេន្តោ **ខន្តិយំ ឋត្វា**។ **ពលវចិត្តីការ**ន្តិ គរុតរំ សក្ការពហុមានំ។ **នីចវុត្តិយា**តិ បរមនិបច្ចការេ សុរូបសមនេ ច ទស្សិយមានេ។ សក្កស្ស តាយ ឯវ អាចារសម្បត្តិយា **សក្កាសនេ ឋាតុំ**, អត្តនោ ច អាវិកាតុំ **អសក្កោន្តោ អន្តរធាយិ**។ **ឧបហតចិត្តោម្ហី**តិ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយាសព្ភាវតោ បរស្មឹ ឧបហតចិត្តោម្ហីតិ សក្កោ អត្តនោ សភាវំ វទតិ។ **កោធវសេ វត្តេតុ**ន្តិ កោធេន អត្តនោ វសេ និព្ពត្តេតុំ ន សុករោម្ហិ, អថ ខោ កោធំ មយ្ហំ វសេ ន វត្តេមីតិ អធិប្បាយោ។ **ចិរំ ន កុជ្ឈាមី**តិ យទិ មេ កទាចិ កោធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ កោធំ អនុវត្តេន្តោ ចិរកាលំ ន កុជ្ឈាមិ ។ **ន ឧបនយ្ហាមី**តិ អន្តោ សចេ មេ កោធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ខិប្បមេវ ច នំ បដិវិនេយ្យន្តិ តំ មេ បុព្ពេវ វតំ បរិបូរិតំ។

ទុព្ពណ្ណិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សម្ពរិមាយាសុត្តវណ្ណនា

២៦៩. អាពាធិកោតិ អាពាធោ អស្ស អត្ថីតិ អាពាធិកោ។ **វាចេសី**តិ សិក្ខាបេសិ។ សម្ពរោ នាម អសុរមាយាយ អាទិបុរិសោ បុរាតនោ អសុរិន្ទោ។ តំ សន្ធាយាហ “**យថា សម្ពរោ**”តិអាទិ។ **ឯវំ បច្ចតិ** អញ្ញោបិ មាយាវី មាយំ បយោជេត្វា។ ឧបវាទន្តរាយោ នាម ខមាបនេ សតិ វិគច្ឆតិ, បាកតិកមេវ ហោតីតិ អាហ “**ឯវមស្ស ផាសុ ភវេយ្យា**”តិ។ **តេនា**តិ វេបចិត្តិនា សម្ពរវិជ្ជាយ អទានេន វញ្ចិតត្តា។ **តថា អកត្វា**តិ ឥសីនំ សន្តិកំ នេត្វា ខមាបនវសេន កាតព្ពំ អកត្វា។

សម្ពរិមាយាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អច្ចយសុត្តវណ្ណនា

២៧០. សម្បយោជេសុន្តិ អញ្ញមញ្ញំ វាចសិកំ ផរុសំ បយោជេសុំ។ តេនាហ “**កលហំ អកំសូ**”តិ, វិវាទំ អកំសូតិ អត្ថោ។ **អតិក្កម្មវចន**ន្តិ វចីសំវរំ អតិក្កមិត្វា វចនំ។ យស្មា អច្ចយេ ទេសិយមានេ តំ ខីណយតិ អញ្ញមញ្ញស្ស ខមមានស្ស ខមនំ បដិគ្គណ្ហតោ, តស្មា វុត្តំ “**នប្បដិគណ្ហាតីតិ ន ខមតី**”តិ។ តុម្ហាកំ វសេ វត្តតុ, វិសេវិតំ អកត្វា យថាកាមករណីយោ ហោតុ។ មិត្តធម្មោ ឥធ ឧត្តរបទលោបេន “មិត្តោ”តិ វុត្តោតិ អាហ “**មិត្តធម្មោ**”តិ។ **ករណវចន**ន្តិ “មិត្តេហី”តិ ករណវចនំ ភុម្មត្ថេ។ តេនាហ “**មិត្តេសូ**”តិ។ យថា និព្ពត្តសភាវស្ស ភាវតោ អញ្ញថត្តំ **ជរា**, ឯវំ មិត្តភាវតោ វុត្តវិបរិយាយោ អមិត្តធម្មោ ជរាបរិយាយេន វុត្តោ។ **អគារយ្ហំ អនវជ្ជំ សព្ពសោ បហីនកិលេសំ។ តេនាហ “ខីណាសវបុគ្គល”**ន្តិ។

អច្ចយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អក្កោធសុត្តវណ្ណនា

២៧១. កោធោ តុម្ហេ មា អភិភវីតិ ឯត្ថ កោធេន អនភិភវនីយត្តំ ខន្តិមេត្តាករុណាទិតប្បដិបក្ខធម្មបរិព្រូហនេន ។ តថា ហិ តំសមង្គិនោ កោធោ អភិភុយ្យតីតិ អាហ “**តុម្ហេវ កោធំ អភិភវថ។ កុជ្ឈន្តានំ មា បដិកុជ្ឈិត្ថា**”តិ។ **បដិបទា**តិ ឯសា បដិបត្តិ។ **មេត្តា**តិ អប្បនាប្បត្តា មេត្តា។ តទុបចារោ **មេត្តាបុព្ពភាគោ**។ ន វិហឹសតិ កិញ្ចិ ឯតាយាតិ **អវិហឹសា។ ករុណា**តិ អប្បនាប្បត្តករុណា វេទិតព្ពា។ តទុបចារោ **ករុណាបុព្ពភាគោ។ លាមកជន**ន្តិ ខន្តិអាទីសុ យោនិសោមនសិការាភាវេន គារយ្ហសមាចារសមាយោគេន ច និហីនំ ជនំ។ បច្ចយបរិសុទ្ធិយា **កោធោ** អភិមទ្ទមានោ បុគ្គលំ **អភិមទ្ទតិ,** តស្ស សោ បដិសង្ខានភាវនាពលេហិ សម្មទេវ បហាតព្ពោតិ។

អក្កោធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

សក្កសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច សារត្ថប្បកាសិនិយា

សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ សគាថាវគ្គវណ្ណនា។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។